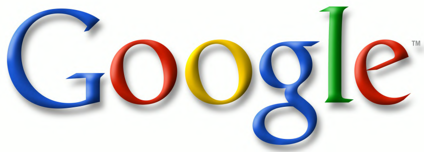

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

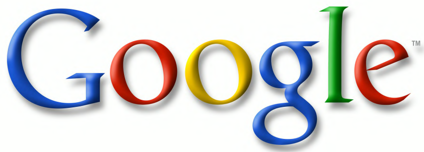
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

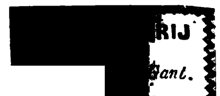
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

UC-NRLF
$B 154 574

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

DE ALKMAARSCHE WEES

EN EENIGE ANDERE

NOVELLEN.

DE ALKMAARSCHE WEES

EN

EENIGE ANDERE NOVELLEN,

BIJEENVERZAMELD

DOOR

A. L. G. Bosboom-Toussaint.

AMSTERDAM, 1854.

DE ALKMAARSCHE WEES

EN

EENIGE ANDERE NOVELLEN,

BIJEENVERZAMELD

DOOR

A. L. G. Bosboom-Toussaint.

AMSTERDAM, 1854.

DE ALKMAARSCHE WEES

EN

EENIGE ANDERE NOVELLEN,

BIJEENVERZAMELD

DOOR

A. L. G. Bosboom-Toussaint,

AMSTERDAM, 1854.

PT 5819
A75

TOEWIJDING

AAN

MIJNEN ECHTGENOOT.

Gun mij uwen naam te verbinden aan deze uitgave mijner bijeengevoegde Schetsen en Novellen: gij hebt gewenscht ze in dezen vorm zamen te zien. Aan bijna ieder dezer Schetsen is eenige herinnering verhecht voor u en voor mij: eene daarvan, JEHAN GUILLERMIN, *was u reeds overlang toegeëigend; sommigen schreef ik in uw huis als onder uwe oogen, en waar gij getuige waart van de bezwaren der zamenstelling, van de vermoeijende studie die ze mij kostten, was het uwe waakzame liefde, uwe rustelooze zorge, die ze wist af te leiden of hielp vergeten.*

Zoo zijn ze de uwen naar alle regt. Mij was het eene behoefte u dit openlijk te zeggen, al weêrhoud ik mij alles uit te spreken, wat ik bij deze toewijding denk.

M899788

De Heer die u tot mij voerde, om dit tijdperk van mijn leven met licht en vrolijkheid te verhelderen, verleene u de magt om te houden wat uw hart mij heeft toegezegd. Wij weten het beiden: waar wij elkanderen danken willen, aan Hem allereerst komt alle dank toe; waar wij zegenen willen, van Hem allereerst dien zegen gèvraagd.

Hij zegene u en behoede u voor

Uwe liefhebbende Echtgenoot

A. L. G. BOSBOOM-TOUSSAINT.

'S GRAVENHAGE,
10 Febr. 1854.

INHOUD.

EEN NACHT IN EEN' ARMSTOEL.

"Het kapsel van Mevrouw de Hertogin is voltooid."

"Heel goed, SAINT JEAN!"

"Nu schielijk de pluimen, Mejufvrouw BRIGITTE!" vervolgde de kapper.

"Onmogelijk," hernam de *cameriste*, "de pluimen moeten nog uit *Parijs* komen; ze kunnen eerst in den ochtend hier zijn."

"Zoo zal ik u wijzen, waar ze moeten geplaatst worden. 't Is eene kleine moeite, die morgen in te zetten;" en de kapper voegde de daad bij het woord.

Toen BRIGITTE genoegzaam was ingelicht, sprak SAINT JEAN met eene buiging tot hare Meesteres:

"Heeft Mevrouw de Hertogin nog iets te bevelen?"

"Niets, Mr. SAINT JEAN! ik dank u."

"Dan zal ik de vrijheid nemen mij te verwijderen. Ik moet morgen ochtend zeer vroeg te *Versailles* zijn; daar treft toevallig zoo veel zamen; en ongelukkig kan men er niets doen zonder mij."

De dame knikte toestemmend met een fijn half ironisch glimlachje, en in het volkomen bewustzijn zijner onmisbaarheid verwijderde zich de belangwekkende kunstenaar. In waarheid, als men op het voltooide kapsel zag, kon men hem dien titel niet meer weigeren; en al zijn wij minder dan ooit gezind, den schoonheidszin van de 18de eeuw hulde te doen, een kapsel in het laatste tijdperk van die eeuw was een kunstwerk, zoo al niet van goeden smaak, dan toch van geduld en vindingrijkheid, dat te meer verdienste had, daar het altijd slechts bestemd was voor zeer kortstondig bestaan. Het uitvoerigste kapsel, waaraan van zes tot acht uren lang gewerkt was, tot welks opbouw soms een halve dag was besteed, schitterde slechts één of twee dagen, en er waren slechts weinig Dames, die moed hadden het keurigst en kunstigst gebouw langer dan twee dagen in ongeschonden' luister te bewaren, hoewel de hechtheid er van weken zou hebben verduurd.

Ik zeg den moed. Want er hoorde moed, er hoorde ligchaamskracht, er hoorde vastheid van wil toe, om een' last als dezen langer dan eenige uren te dragen, om niet te bezwijken voor de verzoeking, dien met eene snelle en heftige beweging van ongeduld uiteen te rukken. Men zegt, de Dames van de 18de eeuw leden aan *vapeurs* en *migraines*; maar ik verzeker u, en dat is door feiten te bewijzen, dat ze noch zwak, noch zenuwachtig zijn geweest, ten minste niet zij, die de gewoonte hadden zich te laten kappen; want om niet eens te spreken van de somme geduld en sterkte van hoofd, die er noodig was, uren achtereen, het opbouwen van zulk hoofdtooisel te ondergaan, en het daarna in volle zwaarte te torschen met opgeheven

hoofd, zonder dat de hals zich kromde onder de zwaarte van dien last, terwijl het puntig keurslijf de ademhaling belemmerde onder de knelling van het balein, en de hoepelrokken, hoe lastig ook, volstrekt noodig waren, om het evenwigt tusschen het hoofd en de gestalte eener vrouw eenigzins te bewaren, terwijl zij balanceren moest op de puntige hoog gehielde schoentjes — om van dat alles alleen ter herinnering te spreken, — was er nog veelmalen eene voorwaarde tot het ongeschonden houden van het kapsel, die als marteling en als afmatting van geest en ligchaam beiden, al het andere overtrof: een kapsel, dat zooveel uren tijds nam, kon niet te allen tijde worden volbragt, vooral niet, omdat de kapper, die *en vogue* was, de éénige, dien eene Dame van rang gebruiken kon, zich niet kon vertienvoudigen, en dus soms den eenen dag een kapsel moest maken, dat eerst den volgenden zou gebruikt worden; den tusschentijd dan, ware het zelfs een nacht, die er tusschen lag, moest de martelares van de kunst en van de mode zich niet enkel beperken tot hare kamer, tot onbewegelijkheid, maar kon zelfs de rust van den slaap niet genieten dan in een' armstoel! Mij dunkt, zoo ooit, lieve zusters van de 19de eeuw! hebben wij reden dankbaar te zijn, dat wij onze eenvoudige vlechten, en zelfs onze sierlijke *anglaises* zelve kunnen maken; niet enkel in natuurlijkheid, maar ook in levensgenot hebben wij er veel bij gewonnen. Gelukkig waren de armstoelen van dien tijd voor bovengemeld gebruik gansch niet ongeschikt; welligt waren zij er een weinig op ingerigt, en had de noodwendigheid, dat ze soms het rustbed vervangen moesten, er de *oreillettes* en de mollige *coussins à dos* aan toegevoegd.

Het lot, waarvoor wij uw medelijden inroepen, stond de aanzienlijke jonge vrouw te ondergaan, in wier *boudoir* wij ù inleidden; het was elf ure, toen de kapper van haar ging; haar kapsel moest dienen voor een *déjeuner*, dat zij den volgenden morgen op haar kasteel zou geven, en waarbij zij hare gasten uit *Parijs* en *Versailles* wachtte, en dus bleef haar niets over, dan den nacht door te brengen op eene wijze, die waken noch slapen kon heeten.

Die toestand scheen voor onze Hertogin toch niet een gewone te zijn, want zij sprak tot BRIGITTE: "Ik wenschte, dat ik mijne *dormeuse* reeds weder op kon zetten, of een van die gemakkelijke kapsels, die gij zelve maakt."

"Maar, Mevrouw de Hertogin! het gebeurt zoo zelden, dat gij u voegt naar de eischen van uwen rang."

"Voor mijne rust en genoegen nog altijd te veel, BRIGITTE! maar gij weet, het is ditmaal iets anders; het is op verlangen van den Hertog....."

"En daar dit wel de eerste maal is, dat Mijnheer de Hertog iets van zijne gemalin wenscht," hervatte de kamenier, wel een weinig spotachtig....

"Spreekt het van zelf, dat ik er mij naar voeg," viel de Meesteres in, met zekere hoogheid. "Het is maar," vervolgde zij, levendig en meer gemeenzaam, "dat ik mij dezen nacht jammerlijk vervelen zal, want — slapen kan ik in zulken toestand niet."

"Mevrouw moet zich troosten met het denkbeeld, dat vele andere Dames van tijd tot tijd uit vrije keuze zich dit lot laten welgevallen: en welligt nog in dezen eigen nacht....."

"Zich vrijwillig die marteling opleggen. Ik begrijp niet, hoe men zoo dwaas zijn kan!"

"Maar andere Dames scheppen zich verstrooijingen, die haar den tijd spoedig helpen doorbrengen"

"Ja, ik weet het, zij laten zich voorlezen, maar ik lees zelve den halven dag."

"'t Is niet juist dit wat ik meen," hernam de *camériste* schalks.

"Ach ja, ze laten zich bewonderen en zoetheden zeggen door hare vleijers....."

"En meent Mevrouw de Hertogin, dat dit den tijd niet kort?"

"Het is wel mogelijk, maar zulke tijdkortingen staan *mij* tegen."

"Mevrouw de Hertogin is ook volstrekt niet als eene andere.... Wat dunkt u van muzijk? Ik heb eenig talent op de guitar."

"Om de goede lieden op het kasteel, die den ganschen dag bezig zijn geweest, in hunne eerste sluimering te storen; daarbij, gij hebt zelve uwe rust noodig. Bedenk wat anders, BRIGITTE!"

"Ik ben uitgeput, Mevrouw! — Maar wat betreft mijne rust, bekommer u daarover niet; toen gij ziek waart, heb ik zoo menigen nacht bij u gewaakt, en mijne kleur is er niet bleeker om geworden."

"Toen was het noodzakelijk, BRIGITTE! nu...."

"Is dan verveling niet zoo erg als eene ziekte, Mevrouw?"

"Dat is waar, BRIGITTE! maar toch, als ik alleen ben, kan ik de verveling ontgaan door.... te denken."

"Denken, Mevrouw? Maar dat is toch wel het som-

berst tijdverdrijf, dat er is uit te vinden. Zie maar de Heeren, die zich Philosofen noemen, en die den heelen dag niets anders doen dan denken; ze zien er zoo strak en zoo oudsch uit, dat men twijfelen moet, of ze wel ooit jong zijn geweest."

De Hertogin glimlachte: "Ja, maar, ziet gij, BRIGITTE! ik zou mij het hoofd niet vermoeijen met de Philosofie: ik zou denken aan......" Zij kleurde even..... "aan mijne jeugd; aan..... mijn geluk, toen ik nog vrij en vrolijk was."

"Maar Mevrouw de Hertogin heeft nog niets van dat alles verloren. Vrolijk, dat is waar, vrolijk heb ik u nooit gezien; maar gelukkig! is het mogelijk, dat niet te zijn, als men zoo schoon is, zoo rijk, zoo aanzienlijk?....."

De Hertogin zuchtte.

"En vrij, — welke gehuwde vrouw is meer vrij? Sinds een jaar lang, dat gij getrouwd zijt, volstrekt meesteres van uwe daden....."

"Waartoe dient mij die vrijheid?" vroeg de Dame.

"Omdat gij er geen gebruik van maakt! Maar dat belet toch niet, dat gij haar bezit! En jong — Mevrouw de Hertogin maakt, dat ik glimlagchen moet, — kan men zich jonger wenschen dan gij het zijt, ten ware men kind wilde wezen?..... Twintig jaar."

"Ik word morgen een en twintig, BRIGITTE!"

"Dat is waar, Mevrouw! maar ik vraag u; is dat een leeftijd, om over ouderdom te klagen?"

"Dat bedoel ik ook niet; voorheen voelde ik mij jonger — ik had meer opgeruimdheid van gemoed."

"Ik meende juist, dat Mevrouw de Hertogin eene droeve, gedrukte kindsheid had doorleefd; de goede

Dame BERTHAUD, uwe oude Gouvernante, liet zich weleens uit, alsof....."

"Ach, de goede BERTHAUD! dat zij nog leefde! — met haar althans zou ik nog kunnen spreken over.... over het verledene, dat mij met al zijn leed toch nog zoo dierbaar was."

"Ach, waarom ook niet met mij, Mevrouw? 't Is waar, ik ben jonger dan uwe BERTHAUD; — ik ben ook slechts uwe kamenier, en niet uwe opvoedster; maar toch — toch durf ik zeggen, dat ik u trouw ben en liefheb, zoo goed als iemand anders."

"Ik weet dat, BRIGITTE! ik heb er ondervinding van; maar toch is het beter, dat ik niet spreke....."

"Ik zie wel wat het is: Mevrouw wil alleen zijn, en..... denken," sprak BRIGITTE, half schalks, half ernstig.

"Neen, neen, BRIGITTE! dat het allerminst; dat zou mij ernstig maken, en ernst is nog gevaarlijker dan dwaasheid..... blijf bij mij, en ga voort met praten, dat zal mij afleiden."

"Vindt Mevrouw de Hertogin goed, dat ik intusschen het *boudoir* zoo wat in orde breng, en alles gereed maak voor uw toilet van morgen ochtend?..... Het kleeden neemt veel tijd, als men het blanketten en aanleggen van de *mouches* mede rekent, en de gasten zullen wel vroeg hier zijn."

"Maar de Hertog heeft mij doen weten, dat hij hier zou zijn, om ze te ontvangen."

"En Mevrouw rekent daarop?" vroeg de *caméristе* spotachtig.

"Zonder eenigen twijfel," hernam de Dame ernstig.

"Mevrouw is wel goed...."

"BRIGITTE!"

"Neen, Mevrouw! met dien blik predikt gij mij geen geloof aan Monseigneur, na zooveel redenen tot ongeloof."

"Hoe meent gij dit? 't Is de eerste maal, dat de Hertog gezegd heeft op het kasteel te zullen komen."

"Ja, dat is ook zoo; maar een bruidegom, die niet eens komt op den dag van de huwelijksplegtigheid!"

"Dat kon niet anders. De Hertog DE CHOISEUL, de eerste Minister, belastte hem plotseling met eene zending naar *Petersburg*."

"Dat was heel ver van *Parijs*," sprak de kamenier, met een kluchtig hoofdschudden.

„Ook werd de plegtigheid niet uitgesteld, maar bij volmagt voltrokken."

"Bewijs, dat de bruidsgift niet versmaad werd."

"De familie-belangen eischten het huwelijk."

"En aan de jonge vrouw, die men in eenzaamheid achterliet, werd niet gedacht."

"In tegendeel, haar werd het prachtigste hôtel van *Versailles* tot woning gegeven; maar zij verkoos de eenzaamheid op het land en van dit kasteel."

"Waar de Hertog vergat haar te bezoeken, toen hij te *Parijs* terugkwam."

"Omdat hij haar *rendez-vous* had gegeven te *Versailles*."

"Waar hij intusschen niet verscheen."

"Omdat Mijnheer DE CHOISEUL hem een gezantschap opdroeg naar *Madrid*."

"Mijnheer DE CHOISEUL had waarlijk eene *manie*, om Monseigneur van het Noorden naar het Zuiden te jagen."

"Niet waar, het trof ongelukkig!"

"Bijzonder ongelukkig; en vooral omdat de Hertog er zoo op gesteld scheen, dat hij nog drie dagen *incognito* te *Parijs* bleef, eer hij vertrok."

"Hoe weet gij dat, BRIGITTE?"

"Ik heb de zekerheid er van door zijn' kamerdienaar, die.... die voor mij geene geheimen heeft."

"En zonder mij te *Versailles* te bezoeken! Dat is toch vreemd!" hernam de Hertogin peinzend.

"Ik zou het wreed noemen. En nu — nu vraag ik, of men er op rekenen kan, dat de Hertog zich morgen hier zal vertoonen... ten minste zoo lang Mijnheer DE CHOISEUL nog buitenlandsche gezanten noodig heeft.... En dan vraag ik, of dàt natuurlijk is... een jong man, die zoo weinig verlangen toont om te weten hoe zijne gemalin er uitziet?"

"Gij hebt gelijk, BRIGITTE! dat is niet natuurlijk; maar helaas! er is in mijn leven veel, dat niet gewoon is," en de arme jonge Hertogin liet zich meêvoeren door de gedachten, in haar opgewekt door dit woord. Zij vergat zich zelve en haren toestand zelfs zoo zeer onder dit gepeins, dat zij het hoofd op de gemakkelijkste wijze liet rusten tegen haar armstoel, zonder aan haar prachtig kapsel te denken.

BRIGITTE achtte zich verpligt haar dit te herinneren.

"Hemel, Mevrouw! wat doet gij? Gij verplettert uw' *chignon* en de *guirlande*, die er tegen rust!"

"'t Is waar, BRIGITTE! en 't is goed ook, dat gij er mij aan denken doet, ik vergat dit — ik vergat mij zelve — ik.... ach, mijn kind! ik ben zeer, zeer ongelukkig!...." en de arme jonge vrouw barstte los in een' stroom van tranen.

BRIGITTE naderde haar met deernis, en kuste hare hand met teedere belangstelling. "Mijne goede Meesteres! zou het u niet verligten, zoo gij u uitspraakt tegen mij?"

"Neen, BRIGITTE; neen!" riep de Dame met zekeren afschrik; "dat kan, dat mag niet zijn!"

"Ik ben ernstiger dan Mevrouw de Hertogin mij gelooft, en voor u — voor u zou ik alles kunnen doen, zelfs zwijgen."

De Hertogin schudde het hoofd, maar bleef zwijgen en schreijen.

"En zie nu toch, daar gaat gij den ganschen nacht doorbrengen in tranen, uwe oogen dof maken, uwe oogleden rood; en dat tegen een feest, waarop gij in volle schoonheid moet schitteren. — Bedenk toch, uwe eerste zamenkomst met den Hertog!"

"Met mijn' gemaal! Ja, gij hebt gelijk," hernam de Dame met schrik. "Deze tranen doen hem onregt, en ik voel het, deze mijmering is mij gevaarlijk. BRIGITTE! weet gij dan niets te bedenken, om mij afleiding te geven!"

"Zeker, ik weet iets; daar valt mij iets in, terwijl ik deze *cassette* verplaats.... Herinnert zich Mevrouw de Hertogin, dat ik in den korten tijd, toen wij te *Versailles* waren, meer dan twintig *billets doux* en *bouquets* voor u ontvangen heb, om niet te spreken van al die andere kleinigheden, waardoor onze galante Heeren hunne hulde aan eene vrouw trachten te brengen?....."

"Gij weet, ik heb niets daarvan aangenomen, noch gewild, dat gij het deedt."

"Men moest de adressen kennen, om ze terug te zenden, en gij hebt niet één geopend."

"Dat is waar," hernam de Dame met een' glimlach.

"Wel dan, zoo wij het nu deden?"

"Die dwaasheid; — ik zal toch niets daarvan gelooven."

"Zooveel te rustiger kunt gij hooren."

"'t Is een zotte inval, BRIGITTE!" riep de Dame weifelend.

"Juist daarom;.... als het ernst ware.... zou het u niet afleiden."

"Gij hebt gelijk, en gij zegeviert. Open alles wat gij vindt, en lees; misschien geeft het mij verstrooijing."

De kamenier liet zich dit bevel geen tweemaal geven. Opregte bezorgdheid voor hare Meesteres en een mengsel van nieuwsgierigheid en loszinnigheid, aan haren stand en karakter eigen, dreven haar aan. Zij opende; zij las; zij schertste; zij maakte kritiek, en zij althans had opwekking en uitspanning gevonden voor eene gansche nachtwake. Maar de Hertogin was niet eene van die vrouwen, bij wie zulke middelen werkten; eene enkele maal een flaauwe glimlach, meest van minachting, was alles, wat BRIGITTE's hulpmiddel op haar wrocht; ten laatste luisterde zij niet eens meer, en sprak eindelijk met de matte stem der uiterste moedeloosheid, en als tusschen eene weêrhouden poging tot gapen of zuchten: "Houd toch op, BRIGITTE! ik walg van die zotheden. Hebben de mannen van onzen tijd dan noch vernuft, noch hart, dat ze eene vrouw niets weten te zeggen, dan ongerijmdheden en overdrevene uitroepingen?"

"En deze dan, Mevrouw! die spreekt van feiten; 't is de Vicomte DE MARTILLAC, naar de onderteekening

luidt. Hij biedt u aan, met al de Danseressen van de Opera te breken in ruiling van een' glimlach van u."

"Dat is niet zeer edelmoedig van Mijnheer DE MARTILLAC tegenover de Dames van de Opera," hernam de Hertogin, even de lippen bewegende. "Maar genoeg, BRIGITTE: ik wil van dit alles niets meer hooren." En toen zij zag, dat de *camériste*, ondanks dit bevel, toch nog een der geparfumeerde biljetten wilde openbreken, sprak zij vast en met zekere beduidenis: "BRIGITTE! ik meen het ernstig."

"Nog dit enkele, Mevrouw!" hernam de vermetele plaagster. "In tegenstelling van de andere, ruikt het niet naar *poudre de jasmin;* wie weet, of het van binnen ook niet anders is," en zij hield het hare Meesteres voor, opdat deze zich zelve van de eerste bewering zou overtuigen.

"Nu, goed, goed, plaagster!" hernam de Hertogin, terwijl zij er met een' verstrooiden blik naar heen zag, "Maar zie, 't is van mijn' Notaris! Dat kan merkwaardig wezen," en zij moest toch glimlagchen bij deze onderstelling.

"Nu, Mevrouw! 't zou wel kunnen zijn, tegenwoordig met de verlichting en de gelijkheid van alle menschen, als de philosofen zeggen, dat bij geval uw Notaris ook een gevoelig hart had. En waarlijk, hij begint niet als een zaakmensch; want op de tweede enveloppe staat enkel: "*Voor* ANTOINETTE." Zou 't wel wezenlijk voor Mevrouw de Hertogin zijn?"

"Misschien niet. Het is waar, ik heet ANTOINETTE; maar wie zou mij zoo noemen, en dan nog als opschrift van een' brief?"

"Als ik wel zie, zijn die woorden van eene andere

hand dan het couvert. Zie slechts, kent gij de hand Mevrouw?"

"Neen," hernam deze heel koel, er op neêrziende; "lees gerust, BRIGITTE! want ik ben nu toch ook nieuwsgierig...."

BRIGITTE las. Die brief was geheel de uitdrukking van den teedersten en eerbiedigsten hartstogt; de stijl was los en levendig, de gedachten diep en frisch. Het geheel schetste den man van vernuft, van fijn en innig gevoel, van een edel hart, en vrij van vooroordeelen en kleingeestigheid, maar lijdende onder den smartelijken druk van eene hopelooze liefde, en het teederst en bewegelijkst afscheid nemende voor het leven van haar, die hij zijne ANTOINETTE noemde.

De Hertogin luisterde toe met de uiterste bevreemding, maar niet zonder eenige gemoedsbeweging; het was blijkbaar, dat die uitdrukkingen van het hart en van fijn en kiesch gevoel haar onwedersprekelijk zoet waren te hooren; maar zij luisterde als eene, die ze neemt niet als aan zich gerigt, maar als een' roman, dien zij hoorde lezen, waarvan de ontwikkeling en inkleeding haar roerde en spande.

"Maar, Mevrouw! ik durf naauwelijks voortgaan," sprak BRIGITTE, zelve afbrekende; "dat zou een geheim kunnen zijn, en...."

"Neen, BRIGITTE! 't is onmogelijk. Ik ken niemand, die mij zoo kon schrijven.... De éénige, die eenmaal zoo tot mij had kunnen spreken, en die zich misschien, schrijvende, zoo zou hebben uitgedrukt,.... kan dit.... niet geschreven hebben."

"En waarom toch niet? Waarom zou het niet.... van hem zijn?"

"Het is onmogelijk."

"Hij leeft niet meer?"

"Dat weet ik niet, maar...."

"Hij weet niet, waar gij u bevindt?"

"Ook dat zeker.... maar er bestaat eene andere reden, eene meer droeve. — Hij kan niet schrijven!"

"Niet schrijven? Vergeef mij de onbescheidene vraag, Mevrouw! maar is dan zijne opvoeding verwaarloosd?"

"Zijne opvoeding was zoo goed als die zijn kon voor hem.... maar.... hij was...."

"Geen Edelman welligt?"

"Ik geloof niet, dat hij Edelman was; maar dit zou *hem* niet gehinderd hebben alles te wezen wat hij wilde. Er was eene belemmering, die niet kon worden overwonnen — mijn ongelukkige vriend was blind!"

"Blind?" herhaalde BRIGITTE met opregte deelneming. "Mijne arme Meesteres! Daarom dus hebt gij u van hem moeten scheiden?"

"Noch dit, noch iets anders zou mij weêrhouden hebben alles voor hem te zijn, en hem mijn leven te wijden; maar er lag zooveel tusschen ons, zoo vreeselijk veel...."

"Uwe familie dwong u tot eene verbindtenis met den Hertog?"

"Zoo is het; maar toen die voltrokken werd, was ik reeds voor altijd gescheiden van mijn' armen, geliefden EDGAR."

"o, Mevrouw! het moet belangwekkend en treffend zijn, u dat te hooren verhalen."

"En ik.... ik zou behoefte hebben het eenmaal uit te spreken," hernam de Hertogin met tranen in de oogen.

"Ik zal u mijn vertrouwen schenken, BRIGITTE! maar vooraf, eindig den brief, dat ik ten minste wete, wie dus aan mij schrijft. Of... daar valt mij iets in; misschien heeft hij een' vriend gevonden, wien hij volkomen vertrouwt, en wien hij deze regelen in de pen kon geven. Van daar welligt enkel mijn doopnaam."

"Neen, Mevrouw! dat is het niet. Die Heer schrijft zelf, luister slechts naar het vervolg. "En toch, ik moest dankbaar zijn, ANTOINETTE! nu mijn lot, mijn leven een' keer heeft genomen, zoo ongewacht, en naar het uiterlijk zoo gunstig, dat het mij zelf een wonder schijnt; maar geen van die voorregten geniet ik in waarheid, omdat ik ze niet deelen kan met u; omdat ik niet weet, wat het leven voor u is — zonder mij.""

"'t Is van hem! Het kan niet zijn dan van hem!" riep op eens de Hertogin, en greep hartstogtelijk het geschrift uit BRIGITTE's handen. Werkelijk was de onderteekening die van EDGAR; maar een paar zinsneden maakten het haar duidelijk, dat hij haar vroeger had geschreven, en dat hij haar met de bijzonderheden zijner genezing en lotwisseling bekend dacht.

"En dien brief heb ik niet ontvangen!" zuchtte de Hertogin, "welligt had die mij moed gegeven tot wederstand, om eene verbindtenis aan te gaan met een' man, die mij versmaadt.... en voor wien zij evenzeer een last schijnt, als voor mij...." Doch op de dagteekening ziende, sprak zij smartelijk: "Deze is geschreven, juist toen ik te *Versailles* was op het verzoek van mijn' gemaal."

"En toen zich Monseigneur niet eens verwaardigde tot u te komen."

"Ach, BRIGITTE! verbitter mij niet tegen dien man; gij weet niet hoe zeer mijn hart hem alreede veroordeelt."

"Zie, Mevrouw! als dit zoo is, vergeet dan liever den Hertog, die u vergeet, en denk aan dien anderen, die u niet vergeten kan. Dat is in onze dagen te groot een zeldzaamheid, om er geene acht op te geven."

"o, Maar onze liefde was ook niet als die van anderen — oordeel zelve, BRIGITTE! Mijne allereerste jeugd was uiterst gedrukt en treurig. Ik leefde met mijne moeder op het oude kasteel *de Sombreuil* bij eene ongehuwde tante, die er eigenares van was. Naar ik uit de gesprekken der bedienden opmaakte, onthield zich mijn vader voortdurend te *Parijs*, en waren de echtgenooten in onmin gescheiden, nadat zij in weinig zamenstemming hadden geleefd. Met behulp van mijne goede BERTHAUD, zorgde mijne moeder zelve voor mijne opvoeding. Men zou gedacht hebben, dat ik als het éénige voorwerp harer zorge en harer liefde, als hare éénige verstrooijing in de eenzaamheid van het land.... in de hoogste mate hare moederliefde zou ondervonden hebben; maar daarvan was niets. Zij had mij niet lief; en daar eene moeder niet onverschillig kan zijn voor haar kind, was het afkeer en onwil, die zij tegen mij had opgevat: en zonder het te willen, of te weten waardoor, wekte ik telkens haren toorn op, en mijn gezigt alleen scheen haar somwijlen pijnlijk aan te doen of smartelijke herinneringen in haar op te wekken. Al wordt zulk eene antipathie niet met daden uitgesproken, een kind *voelt* haar — en de woorden, die haar geweigerd worden, de liefkozingen, die zij mist — en waarop zij als bij instinct weet regt te hebben, zijn

haar als zoo vele pletterende hagelslagen, waaronder de bloesem reeds in knop verdort. Onze omgeving was niet schitterend, maar voldoende, — het was zigtbaar, dat het meer ontstemming van gemoed was, dan gebrek aan fortuin, die mijne moeder tot deze afzondering dwong; men kleedde mij prachtig; al mijne kinderlijke wenschen en behoeften werden voldaan, zelfs voorgekomen — maar.... mijne moeder had mij niet lief, en dit benam mij juist het éénige, wat ik noodig had, om gelukkig te kunnen zijn. Juist was mijn hart zoo vrij van kinderlijke zelfzucht, dat ik met vreugde het mooiste speelgoed zou hebben opgeofferd, zoo ik de oorzaak van den tegenzin mijner moeder had kunnen uitvinden, zoo ik hare genegenheid had kunnen winnen. Maar toen ik het beproefde, ondervond ik, dat iedere poging er toe haren onwil vermeerderde, dus liet ik af, en werd ik schuw en schuchter. Ik benijdde de dochter van den tuinman, die soms door hare ouders werd mishandeld, die men slecht kleedde en slecht voedsel gaf, die veel moest werken, en weinig kon spelen, maar die toch van tijd tot tijd door haren vader met een' hartelijken kus werd omhelsd, of die aan de hand harer moeder zingende en huppelende naar den veldarbeid ging. Mijne moeder, altijd stroef, altijd norsch, altijd ingetrokken en streng, zeide mij nooit een woord van goedkeuring, nooit een woord, dat mij aanmoedigde haar te naderen, of moed gaf haar te liefkozen. Eens scheen zij mij met meer zachtheid aan te zien dan anders; ik begon haar met meer vertrouwen te naderen; ik bleef een half uur met haar zamen, zonder dat zij mij van zich wegzond; maar onnadenkend en zonder berekening, liet ik mij door eene kinderlijke nieuwsgierigheid verlokken; ik

vroeg haar naar mijn' vader. Plotseling zag ik haren duisteren blik vlammen, hare wangen verbleeken, haren mond zich zamentrekken; zij stiet mij met koude hoogheid van zich af — zij schelde. "Breng Mejonkvrouw DE ST. VAR naar hare kamer," was haar bevel aan den kamerdienaar. Zij werd gehoorzaamd. Ik bleef dagen aanéén opgesloten zonder ander gezelschap dan BERTHAUD, en daarna zag ik Mevrouw DE ST. VAR niet weder dan aan tafel, in tegenwoordigheid mijner tante. Eene wijle bedelde ik om de genegenheid van deze; maar hoewel ik geloof, dat zij mij liefhad, zij meende, dat strenge ernst tegenover kinderen tot de eischen eener goede opvoeding behoorde, en de strakheid harer manieren, de bekrompenheid harer denkbeelden, het gebrek aan tact, aan gevoel in geheel haar wezen, maakte het mij onmogelijk, hare liefde te winnen, of haar de mijne te schenken.

"Begrijp dus wat het mij was, toen ik die vond bij een wezen, dat, naar het uiterlijke, onuitsprekelijk beklagenswaardig was, en dat ik toch benijdde, want hij genoot in ruimte juist dát, wat ik miste: men had hem lief. Men twistte onderling, wie hem de meeste teêrheid zou bewijzen. Ten minste zoo scheen het mij toe; maar het was slechts medelijden, dat men voor hem gevoelde; medelijden, dat zich dikwijls met grofheid uitte, doch dat sprak van een gevoel, hetwelk niemand voor mij wilde hebben, en waaraan ik toch zooveel behoefte had. Het was EDGAR, het was de blinde, van wien ik spreek.

"Hij hoorde niet op het kasteel te huis; hij hoorde eigenlijk nergens t'huis. Te vondeling gelegd op eene pachthoeve in de nabuurschap, werd hij door de vrouw van

den pachter een jaar lang verzorgd en opgekweekt, maar toen stierf de arme, en haar weduwnaar, zelf gebukt onder de lasten van een talrijk huisgezin, dacht er aan, zich van het kleine pleegkind te ontslaan, toen de jonge vrouw van den jager, die kinderloos was, aanspraak maakte op het voorregt zijner verzorging. Zij was de eerste, die de opmerking maakte, dat hij blind was; en toen zich dit gebrek bij zijn opgroeijen meer en meer bevestigde, vermeerderde zich het medelijden, dat men reeds had voor den armen vondeling. Maar de meesten waren niet in staat, het door duidelijke bewijzen te toonen. De jager stond zijne vrouw toe, het kind voor het leven kost en onderhoud te schenken, in zooverre zij het zelve hadden; daarbij nog voor de kleeding zorgen konden zij niet. Ieder der boeren van het dorp bragt daartoe iets van het zijne bij; maar als een der pachters naar de stad was geweest, of eene goede winst had gemaakt, vergat hij nooit EDGAR *biscuits* en andere lekkernijen mede te brengen. Naar mate men goed voor hem was, geloofde men voor zich zelven grooter regt te hebben op den zegen des Hemels, en het bijgeloof had er zich zelfs *zóó* mede gemengd, dat men niet gaarne het dorp uitging, zonder een' groet en een woord van dank ontvangen te hebben van EDGAR, die doorgaans bij eene beek zat te droomen of te zingen; want hij zong, de arme misdeelde; — hij zong de eenvoudig weemoedige liederen, die zijne pleegmoeder hem had voorgezongen, en hij had eene zekere vaardigheid op de hobo, waarop hij door den orgelist van de dorpkapel was onderwezen. Hij zong mede in het koor dier kapel, en dit bragt hem nader onder de aandacht van den Pastoor,

die hem onderrigtte in alles, wat door de stem tot het geheugen kon gebragt worden, en de goede Pastoor was verwonderd over zijne vlugge bevatting, over zijne vaardigheid in het uitspreken van namen en cijfers, die hij enkel door klanken kon kennen, over zijn scherpzinnig oordeel en ijzervast geheugen.

"Het was in dien tijd, dat ik mij het meest met hem zamenvond, en mij, voor anderen althans, het naauwst aan hem vasthechtte; want, dat ik den kleinen schamel gekleeden knaap, die liefdegiften zat op te vangen bij de beek, ieder mijner vrije oogenblikken schonk, wist men niet op het kasteel, en de dorpelingen, die het wel wisten, vonden zooveel edelaardigheid in die vriendschap van mijne zijde, dat zij zonder afspraak een verbond van geheimhouding sloten.

""Het zal de jonge Gravin DE ST. VAR goedgaan, omdat zij voor den armen blinden EDGAR zoo welwillend is," spraken zij onderling.

"Zij wisten niet, dat ik mijn geluk, mijn eenigste levensgenot reeds vond in de betrekking tot EDGAR zelven. Zijne levendige verbeelding, zijne zonderlinge dichterlijke opvatting van alles, zijne vreemde denkbeëlden over de dingen, die niet onder het bereik van zijne zintuigen waren, zijne hartstogtelijkheid, zijne vatbaarheid om lief te hebben, zijn hart, dat zich opende voor iederen indruk, en zelfs zijn gebrek, dat hem hulpbehoevend maakte, — bij al zijn' wensch om mij te dienen, trokken mij zoodanig aan, dat nooit eenig jong Edelman, onder al de schitterende en bevallige, die ik ooit heb leeren kennen, in mijne schatting den jeugdigen blinde is nabij gekomen. Maar ik zou u spreken van ons zamenzijn bij den Pastoor. Zoo haast ik

wist, dat deze zich zijner had aangetrokken, wist ik mijne goede BERTHAUD te bewegen mij met zich te nemen, zoo vaak zij een bezoek bragt aan diens huishoudster. Wij kinderen bleven dan zamen, vrij wel vergeten door de beide matronen, die harer praatzucht lucht gaven, en EDGAR deelde mij mede, wat hij geleerd had, ik, wat ik geleden had; — hij weêr, hoe menig woord van liefde en goedheid zijn oor had getroffen, ik, hoezeer ik gesmacht en gehoopt had op een' enkelen blik mijner moeder, maar zonder dat die mij geschonken werd, en hij mij vergoeding belovende, en die werkelijk gevende voor alles, wat ik miste.

"Als BERTHAUD ten laatste naar het kasteel terug moest, namen wij EDGAR met ons, en somtijds wist zij het zoo te schikken, dat hij mijn kinderlijk avondmaal deelde; daarna liet ik mij getroost ter rust brengen, en altijd vond zich een der bedienden gewillig, om den armen blinde naar het huis van den jager terug te leiden. Met de hoop op zulk een' dag, of de bedreiging, dien niet weêr te herhalen, kon de goede BERTHAUD alles van mij gedaan krijgen. Overdag nam EDGAR bijna nooit een ander geleide aan dan het mijne; geduldig wachtte hij aan de afgesprokene plek, tot ik bij hem kwam, en waren wij eens zamen, dan eerbiedigden alle jonge meisjes of knapen uit de nabuurschap, die gewoon waren hem tot geleiders te strekken, zoo niet mijn regt, dan toch mijn' rang, en mijne hand voerde hem heen naar zijne geliefkoosde plekjes, waar het ruischen van den wind door de boomen hem was als eene zoete muzijk, die hem wondre toonen influisterde en al de poëzij zijner ziel opwekte.

"Ik was dan de éénige getuige der uitstortingen,

was herkend, opgevorderd en medegenomen. Dit was alles, wat zij mij van hem kon mededeelen: gij begrijpt, hoe weinig het mij bevredigde, en hoe pijnlijk mij de zekerheid was, hem verloren te hebben, aan wien ik mij voor altijd zoo innig verbonden voelde.

"Ik had zoo omstreeks een jaar te *Parijs* geleefd, toen er in het huis mijner ouders een oude Edelman verscheen, aan wien ik werd voorgesteld, een allerinnemendste hoffelijke grijsaard, de eerste mensch na EDGAR, die mij met zachtheid en hartelijkheid toesprak en behandelde, en wiens wijze van zijn mij aantrok.... het was de hertog DE THIONVILLE."

"De Hertog DE THIONVILLE, die nu uw gemaal is?"

"Neen, het was de vader. Hij kwam met den mijnen onderhandelen over mijn huwelijk met zijn' zoon; toen zij het onderling eens waren, werd het mij aangekondigd, niet als iets, waarbij men mijne toestemming noodig achtte, maar slechts als iets, waarvan men mij kennis gaf. Nu ik alle hoop verloren had EDGAR weder te zien, of zelfs van hem te hooren, was het mij bijna onverschillig, welk lot men mij toedacht. Ware het de oude, minzame Hertog DE THIONVILLE zelf geweest, ik had met zekere rust, met zekere blijmoedige gewilligheid het juk op mij genomen; maar de zoon, de vreemde jonge man, dien ik niet kende, van wien ik altijd slechts door derden hoorden, en dien ik zelfs niet zien zou vóór den dag van onze vereeniging — want hij bevond zich nog te *Weenen*, waar hij zijne studiën had voltooid; — dit scheen mij het moeijelijkste, wat men nog van mij gevergd had, en ik streefde tegen zooveel ik durfde en konde, maar gij begrijpt, dat mijn zwakke tegenstand vruchteloos was,

en zooveel gewigt hechtten onze wederzijdsche betrekkingen er aan, dat deze verbindtenis gesloten werd, dat die zelfs niet werd uitgesteld om de afwezendheid van den bruidegom op den dag van het huwelijk, daar een zijner neven mij huwde in zijnen naam.

"De oude Hertog trachtte in goedheid voor mij te vergoeden, waar men mij griefde door dwang of door verwaarloozing. Hij zelf geleidde mij hier naar het kasteel *Thionville*, dat ik mij tot verblijfplaats gekozen had. Hij kwam mij in het eerst van tijd tot tijd zien, en berigten geven van mijn' zonderlingen gemaal, wiens terugkeer hij altijd als kort aanstaande voorstelde, zonder dat die ooit werkelijk plaats vond, als gij weet. Somwijlen scheen het mij, als droeg hij een geheim in het hart, dat hij op het punt was van de lippen te laten glijden, maar toch altijd weêrhield. Eens zeide hij mij, bij wijze van troost, aan welks kracht voor mij hij zelf scheen te twijfelen: "Welke ook de uitkomst moge zijn van dit huwelijk voor u, mijn kind! uwe toekomst is verzekerd, en welligt ook uwe onafhankelijkheid, indien mijn zoon blijft volharden bij dit vreemd gedrag." Maar zelfs die toespraak is mij nu ontvallen. Zijne gezondheid begon wankelend te worden; hij reisde naar *Nice*, om onder den invloed van eene zachte, zuivere lucht zijne krachten te herstellen, en zijn' zoon op te wachten bij diens terugkeer uit *Madrid*. Hij schijnt nog den troost gehad te hebben, dezen aan zijn sterfbed te zien, althans dat heeft de Hertog mij laten berigten. Maar, o! ik zal hem niet weêrzien, noch hem, noch een' ander', aan wien geen pligt, maar herinnering mij bindt!"

"Wie weet, Mevrouw! In het werkelijk leven ge-

beuren juist die dingen het eerst, die men het minst wacht....."

"Ik mag dat laatste niet eenmaal wenschen... en inderdaad, ik wensch het ook niet.... Er kon eerder onheil en nieuwe smart uit ontstaan, dan vergoeding voor vroeger leed."

"In het geval van Mevrouw de Hertogin zou ik iedere vergoeding zeer haastig en zeer vast aangrijpen, zoo zij voorkwam; wat den Hertog betreft...."

"Hij is mijn gemaal, BRIGITTE! en.... ik zal het morgen weten, wat ik van hem te wachten heb."

"Gij gelooft dan nog altijd, Monseigneur morgen werkelijk te zien, Mevrouw?"

"Zeer zeker, BRIGITTE!"

"En gij wenscht het?"

De hertogin zuchtte. "Ik weet het zelve niet; is het een gevoel van pligt; is het nieuwsgierigheid; is het een verlangen, juist uit zijn langdurig terugblijven ontstaan; maar ik geloof, het zou mij een gevoel van teleurstelling geven, als hij nu eindelijk morgen niet verscheen.... Zoo hij echter uit kracht van zijn regt zich terstond aan mij had opgedrongen — ik vreeze, ik zou gewaarwordingen van angst en afkeer tegen hem hebben opgevat; maar nu hij terugblijft, en hij mij ten minste evenzeer schuwt als ik hem, en ik bijna zeker ben, dat hij niet dan uit dwang tot mij komt, nu begint mij deze vrijheid te wezen als verlatenheid, en ik wensch bijna — ik geloof ten minste, dat...." de Hertogin werd matter, en haar bevallig hoofdje, zwaar bevracht met sieraden, boog zich ter zijde, als neigde het zich tot eene sluimering.

"Mevrouw de Hertogin heeft zich vermoeid met spre-

ken; eene wijle rustens zal haar goed doen." En BRIGITTE schoof zachtkens een fluweelen kussen tusschen den *fauteuil* en het hoofd harer Meesteres; werkelijk sluimerde deze eene wijle in.

"Arme, goede Meesteres!" sprak de *cameriste*, meêwarig opziende naar het zachte, bleeke, maar lieftallige gelaat; "hoe noem ik dien man, die zulk eene liefelijke bloem in eenzaamheid laat verkwijnen? Men geeft hem eene vrouw, zoo als *Parijs* er gèene tweede heeft in deze dagen, onschuldig, onbekend met de wereld en hare *intrigues*, goedaardig en gevoelig, gehecht aan hare pligten, zonder er eenige vreugde van te wachten, en — hij vergeet haar — hij wil haar niet eens kennen; want ik voor mij ben zeker, dat hij ook dit maal niet zal komen."

Een luid gerucht en geraas als van een rijtuig, dat in vollen galop het voorplein kwam oprijden, stoorde haar in hare alleenspraak.... ook de Hertogin werd wakker uit hare losse sluimering door dat gerucht. Zij vroeg, wat het was?

"Men hoort duidelijk de poort openen; 't is zeker een der gasten voor morgen, die zoo laat in den nacht komt, uit vrees van te laat aan 't ontbijt te zijn," sprak BRIGITTE schertsende.

"Maar er dient dan toch voor zijne goede ontvangst gezorgd te worden, BRIGITTE! en ik kan toch niet zelve...."

"Mevrouw de Hertogin heeft niet noodig zich daaromtrent moeite te geven; zij wordt ondersteld te rusten."

"Gij hebt gelijk; maar verneem gij dan uit mijn' naam, wie het zijn mag, die gekomen is..... Zoo het de Hertog ware!"

"Dat is niet te denken, en indien al — hij, minder

dan een ander heeft regt op uwe voorkomendheid... Maar laat ons luisteren... Mevrouw! men spreekt vlak onder het venster, en ik herken de stem van GERMAIN, den kamerdienaar van Monseigneur, die hem niet heeft verlaten, sinds hij te *Parijs* in zijne dienst gekomen is. — Vergeef mij, Mevrouw! maar ik moet luisteren."

Werkelijk hoorde zij GERMAIN zeggen: "Het rijtuig behoeft niet te worden uitgespannen; Monseigneur vertrekt binnen een kwartier!"

"En mijne paarden?" vroeg de koetsier morrend.

"Breng ze dan maar even in den stal; Monseigneur moet kunnen afrijden op zijn' eersten wenk!"

"Zie toch, dat is boos opzet," sprak de Hertogin pijnlijk, die deze woordenwisseling mede had aangehoord.

"Welnu, Mevrouw! wat heb ik gezegd?"

"Hier te komen en te vertrekken, zonder mij te willen zien? want hij kan wel niet onderstellen, dat ik nog waak, en dat hij mij nu spreken kan! Maar ik wil hem zien," sprak zij opeens, en wilde opstaan.

"Ik bid u, Mevrouw! dat niet," riep BRIGITTE haastig. "De bedienden zijn met flambouwen op het voorplein; men zou zien, en — hij..... de Hertog...."

"Zou weten, hoe zeer hij mij grieft en beleedigt. Gij hebt gelijk. Zie, BRIGITTE! als hij nu heengaat, eisch ik mijne vrijheid — vrijheid, om zonder zelfverwijt aan EDGAR te denken." En de arme jonge vrouw bleef zitten, en de eerste opwelling harer verontwaardiging ging over in een' zachten zucht.

Een kwartier uurs daarna hoorde men voetstappen in het vertrek, dat de slaapkamer der Hertogin vooorafging.

"BRIGITTE! ga zien wat het is!" riep de Hertogin haastig.

"Men heeft niet gedacht, dat wij hier nog op waren," sprak de kamenier, die terugkeerde met een biljet in de hand, "en dit *billet doux* voor u nedergelegd, om u bij het ontwaken te verrassen."

De Hertogin nam het, en opende het snel.

"Brigitte! het schemert mij voor de oogen; naauwelijks kan ik de letters onderscheiden."

Ziehier, wat de hertogin te lezen had:

"Mevrouw! Ik ben hier gekomen, om eene belofte te vervullen, gegeven aan den Hertog de Thionville, mijn' vader; maar terwijl ik haar volbreng, zie ik meer en meer het onvoegzame van onze zamenkomst, en, zoo als ik ben, kan ik voor u nooit een goed echtgenoot zijn. Zoo ik mij nu bij u voege, zal het voor het leven zijn; want ik ben van die mannen, welke eene verbindtenis, als de onze, in vollen ernst opnemen. Lang voordat er van deze huwelijksverbindtenis sprake was, had ik eene andere liefde in het hart. Zoo ik, diens ondanks, mij geschikt heb naar den wil van mijn' vader, om eene verbindtenis aan te gaan, was het, omdat ik er de noodzakelijkheid en de billijkheid van had erkend — dat de fortuin van den Hertog de Thionville op de familie van den Graaf de Forbin overging. Dit doel althans is bereikt. Zoo lang wij leven, deelen wij deze fortuin te zamen; bij mijn' dood laat ik mijne gemalin of hare familie een vermogen, dat ik naauwelijks het mijne acht. Ik heb een jaar lang geworsteld, om mij van vroegere indrukken te ontslaan, in de hoop zòò tot u te komen, als gij regt hadt mij te wachten. Het is vergeefs geweest; ik gevoel, dat ik nog niet vrij ben, dat ik het nooit zal worden. U deze bekentenis te doen, na u gezien en gesproken te

hebben, verzwaart het beleedigende er van; alleen aan eene volmaakt onbekende kan men zonder hardheid zeggen, wat ik u zeg. Vergeef mij daarom eene verandering van besluit, die mij nog dezen nacht ver van u wegvoert, welligt voor langen tijd buiten dit wereld-deel. Deze vrijwillige verbanning uit het Vaderland is het éénige bewijs van achting, dat ik u brengen kan, en tegelijk een groot offer; want zij, die ik liefheb, zoo zij nog leeft, is in *Frankrijk*. En nu, wilt gij uwe volkomene vrijheid, deze brief geeft er u het onbetwistbaar regt op die te vorderen. Maar ik, zoo ik u iets te vragen had, zou u bidden, die vrijheid niet openlijk terug te nemen, en mijn' naam te blijven voeren. Wees zeker, dat ik u nooit rekenschap zal vragen van uwe daden; alleen heb eerbied voor mijnen naam, niet om mijnentwille, maar om dien van den achtenswaardigen man, welke dezen het laatst heeft gedragen. Zoo gij alles kondet weten, zou ik in uwe oogen zeker minder verachtelijk en minder eigenbatig zijn, dan ik het nu schijne. Maar ik wil niet in uwe ziel die vriendelijke gedachte voor mij opwekken; ik wil niet, dat gij mij met iets dan met deernis of belangstelling zult nastaren: ik heb niets van u verdiend dan onverschilligheid.... Onze neef MARCEL, die zeer vroeg hier zal zijn, is belast mijn verdwijnen uit te leggen aan onze vrienden op eene wijze, die u van alle nieuwsgierige vragen ontheft. Gij rust nog, terwijl ik dit schrijf in uwe nabijheid; als gij ontwaakt zult zijn, en dezen vinden en lezen, ben ik reeds verre, ben niets meer voor u dan een lastige droom, die bij het ontwaken is weggevaagd: laat mij nooit iets anders zijn voor u. Mogt het gedenken aan mij nooit zwaarder drukken op uw leven,

dit zou mij verligting zijn bij het gevoel van het groote onregt, dat ik u doe!

DE THIONVILLE."

De Hertogin had den brief met haastige blikken doorlezen, en riep nu snel en hartstogtelijk: "BRIGITTE! BRIGITTE! de Hertog is nog niet vertrokken; hij moet — hij mag nog niet gaan, vóór ik hem heb gezien en gesproken!"

"En waartoe dat, Mevrouw! In uw geval nam ik eene vrijheid aan, die u zoo gulhartig geboden wordt, U op te dringen aan een' onverdragelijk koelzinnige...."

"Neen, neen! Gij weet niet, BRIGITTE! — een vermoeden gaat mij door de ziel, waarvan ik mij moet vergewissen. Die hand — zie toch — vergelijk — ik zie gelijkenis....."

"Ik ook, Mevrouw! zelfs eene zeer sprekende!" riep het meisje verrast. "Maar dat kan toch niet zijn! Een blinde! En daarbij, GERMAIN heeft mij nooit gezegd, dat de Hertog het gezigt miste."

"Aan dat alles denk ik nu niet; maar gij ziet dus wel, dat ik hem niet kan laten gaan, voor dat zich dit alles heeft opgehelderd."

"Ik zie het — alleen — dan moeten wij ons haasten, want ik hoor iemand den grooten trap afstijgen — en dat kan Monseigneur zijn."

"o, Spoedig dan, BRIGITTE! spoedig!" en de Hertogin wilde opstaan.

"Neen, Mevrouw! gij zelve kunt u niet bij den Hertog voegen; hij kan omringd zijn van zijne bedienden, en gij weet niet, hoe gij ontvangen zult worden."

"Gij hebt gelijk," riep de Dame moedeloos. "Doch zal hij kunnen besluiten tot mij te komen?"

"Ik wil er hem des noods toe dwingen," sprak BRIGITTE. "GERMAIN is bij hem, die zal mij niets weigeren."

Zonder antwoord te wachten, vloog zij heen; schielijk daarna kwam zij terug, en riep zegepralende: "De Hertog komt hier!"

"Hoe hebt gij er hem toe gebragt?"

"Ik zeide, dat gij plotseling ongesteld waart geworden, dat gij buiten kennis waart, dat ik vreesde....." maar zij kon niet uitspreken.

Voetstappen klonken in de *antichambre* — de Hertog was daar, en met eene zekere haast, die uit de noodleugen van BRIGITTE verklaarbaar was, trad hij binnen, zonder zich te doen aanmelden; en BRIGITTE scheen gelijk te hebben; de Hertog droeg geen spoor van het treurige gebrek van EDGAR. De Hertogin kon niet opstaan, dus was zij ontsteld; en bleek als eene doode, bleef zij afwachten, tot die man haar naderde.

De Hertog DE THIONVILLE was een man in den vollen bloei des levens, en zijn voorkomen weêrsprak niet den ernstigen toon van zijn schrijven; het was zwaarmoedig, maar zacht; zijne trekken waren geregeld en fijn, maar zijne groote, zwarte oogen, schitterend van ongemeene levendigheid, hoewel ze nu omneveld schenen door sombere gewaarwordingen; hij was rank en rijzig van gestalte, en het eenige, wat welligt in zijn uiterlijk te berispen viel, was eene strakheid in de houding en een ongewone eenvoud in zijne kleeding, die hem veeleer het voorkomen gaf van een Duitsch Student dan van een Fransch Edelman, die LODEWIJK XV had vertegenwoordigd aan verschillende Hoven, en die bestemd was in den hofkring van *Versailles* te schitteren.

Hij naderde Mevrouw DE THIONVILLE schielijk, als om haar hulp te verleenen: maar ziende, dat zij die niet noodig had, en dat zij zich langzaam uit hare onderstelde flaauwte ophief, trok hij zich terug tot aan de tegenovergestelde zijde van het *boudoir*, waar hij door de schaduw van een lichtscherm als verborgen was.

"Men zeide mij, dat gij mij noodig hadt, Mevrouw!" sprak hij. "Geloof, dat ik zonder dat, niet hier zou wezen."

De Hertogin rilde even op het hooren van die stem, en met snelle ingeving veranderde zij een weinig de hare, terwijl zij antwoordde:

"Ik heb u werkelijk noodig, Mijnheer! om mij de rust te hergeven, die gij hebt verstoord."

"Gij hebt mijn' brief gelezen?" vroeg hij, met iets als koele bevreemding.

"Ja, Mijnheer! en te eerder moest ik van u vragen u niet te verwijderen, vóór wij eene verklaring hebben gehad...."

"Ik vermeed die uit achting voor u en om ons beiden een smartelijk tooneel te sparen; ik moet het u herhalen, zelfs nadat ik uwe uitnemende schoonheid heb kunnen bewonderen, ik zal nooit iets anders liefhebben dan de vrouw, wier liefde mij eene duistere jeugd tot het gelukkigste tijdperk van mijn leven heeft gemaakt."

"Maar, Mijnheer de Hertog! ik verg niets van u; ik zal nooit van u vergen die herinnering uit te wissen; in tegendeel, ik wil zelve die verlevendigen, en versterken, want...."

"Ik wist wel, dat gij een engel waart van goedheid en zachtaardigheid," hernam hij levendig en geroerd; "maar toch...."

"Want ik heb zelve zulk eene herinnering in het hart, die ik om niets ter wereld zou willen opofferen," viel zij in.

"Zoo is de vrijheid, die ik u laat, u lief?" hernam hij, zigtbaar verruimd.

"Ik wenschte alleen, dat gij weten zoudt, hoe zeer ook ik vergiffenis noodig heb, opdat...."

"Wij in vrede zouden scheiden."

"Neen, opdat wij in liefde vereenigd zouden blijven."

Hij scheen zeer teleurgesteld door dat antwoord.

"Mevrouw!" hervatte hij ernstig, "luister even. Men had mij de jonge Gravin DE THIONVILLE als eene der uitmuntendste jonge Dames van *Frankrijk* geschetst, en ik zie, dat men mij niet heeft misleid; maar al waart gij eene heilige in deugd, eene *Helena* in schoonheid, dat ik u beide geloof — mijn hart is een zulk, dat zich maar eenmaal geeft, zelfs niet, waar men het door toegevendheid zou willen winnen. Mag ik toelaten, dat gij eene proef waagt, die u, na vele moeite, bittere teleurstelling zou brengen? De vrouw, die ik liefheb, zal mogelijk niets van uwe schoonheid bezitten; het kan zijn, dat haar hart en gemoed zich niet hebben ontwikkeld, zoo als hare eerste jeugd mij beloofde; — maar *zij* is het, die ik bemin; ik kan geene andere naast haar stellen."

"Ik zie wel," hernam de Hertogin schalk, "men heeft u veel goeds gezegd van de jonge Gravin DE FORBIN, dat gij in haar zulk eene lankmoedigheid onderstelt; maar heeft men u dan niets gezegd van ANTOINETTE DE ST. VAR?"

Hij gaf een' luiden kreet van verwondering. "ANTOINETTE DE ST. VAR!" herhaalde hij. "Gij weet wat

mij die naam zegt? Gij weet dus alles, Mevrouw? geheel mijn verleden, hoe kan dat zijn? Sinds de Hertog dood is, weet dat niemand meer."

"Behalve ANTOINETTE DE ST. VAR zelve."

"Gij kent haar, Mevrouw? Gij kent haar?" En de Hertog liep haastig op haar toe, wierp zich voor haar neder, en vatte met hartstogt hare handen.

"o Mevrouw! Mevrouw! wees barmhartig! wees dan edelmoedig, meer dan ooit eene vrouw het geweest is, en zeg mij, waar zij te vinden is, en zeg mij, dat gij mij gunt haar weêr te zien, haar slechts eens weêr te zien! Neem daarna mijn leven in ruiling voor die weldaad!"

"Alleen, Mijnheer! zeg mij eerst of deze brief en deze —" zij toonde ze hem — "geschreven zijn eigenhandig door EDGAR, den jongen blinde van 't kasteel *de Sombreuil?*" vroeg zij met hare natuurlijke stem, maar bevende van heftige aandoening.

Geluid en stem, zijn éénigst herkenningsmiddel, had hem getroffen; hij sprong op, en drukte de Hertogin hartstogtelijk in zijne armen.

"En zoudt gij haar kunnen liefhebben onder de gestalte van de Hertogin DE THIONVILLE?" vroeg zij zacht.

"Moet ik het u dan zeggen, dat gij aanvingt uwe eigene mededingster te worden?" antwoordde hij onder eene nieuwe omarming.

"En welke liefderijke hand gaf u dus het gebruik van uw gezigt weder?" vroeg zij, met zachte teederheid in de gitzwarte oogen ziende.

"Dezelfde, die mij rang, fortuin en u zelve heeft gegeven: de Hertog DE THIONVILLE."

"Uw vader! hoe heeft hij u herkend?"

"De Hertog was mijn vader niet; aan mijne gemalin mag ik het zeggen, maar ook aan haar alleen. Slechts bij toeval vertoefde hij in ons dorp; hoewel blind, viel het onder het bereik mijner krachten hem eene kleine dienst te bewijzen, hem bij onzen goeden Pastoor te brengen; want van rijtuig en bedienden ontzet door een' troep stoute roovers, die hem in het bosch overvallen hadden, doolde hij digt bij ons dorp, toen ik hem ontmoette. Hij deed mij vele vragen. Ik beantwoordde ze zoo goed ik konde. Hij scheen behagen te scheppen in mijne antwoorden. Toen wij bij mijnen vriend den Geestelijke kwamen, gunde hij zich naauwelijks tijd, zijn ongeval te vertellen, en maatregelen te nemen, om uit de naburige stad de middelen te doen komen, ten einde zijne reis voort te zetten, zooveel haast had hij over mij te spreken met den ouden Pastoor. Hij zelf had een éénig kind gehad, een' zoon, die, bijna van denzelfden leeftijd als ik, een zelfde gemis met mij had gedragen. Een bekwaam Geneesheer had het ondernomen, door eene zeldzame operatie den jongen Edelman het gezigt weêr te geven; doch zijn ligchaam bezweek onder den strengen levensregel, die daarbij onvermijdelijk was. Hij had het licht gezien, maar hij was spoedig daarna bezweken. De troostelooze vader reisde om zich te verstrooijen; — hij ontmoette mij, den vondeling, die niemand behoorde. Ik herinnerde hem zijn' zoon; hij wilde mij voor zoon aannemen. Antoinette! zoo gij dààr waart geweest zou men mij door geene schitterende voorstellingen hebben verlokt tot heengaan; maar nu, nu — en zelfs de hoop in die wereld te komen, waar ik u onderstelde te leven, deed mij aannemen.

"Opdat ik werkelijk in de regten kon treden van zijn' zoon, die buitenslands was gestorven, zonder dat er droeve, regterlijke formaliteiten noodig waren, werd den Pastoor de gestrengste geheimhouding opgelegd. Deze stelde te veel belang in mijn lot om haar niet te bewaren. Ik zelve legde die belofte af in den vorm van een' eed. De kamerdienaar van den Hertog was vermoord door de roovers, de postillon op de vlugt gedreven.

"Zoo reisde ik met den Hertog als de zoon, dien hij gehoopt had met zich te brengen. Hij bragt mij te *Weenen*; hij had een' aanleg in mij ondersteld, dien hij wilde ontwikkelen. Wij ontmoetten den Italiaanschen Oogarts. De hertog wilde door goud zijn stilzwijgen koopen. Hij zeide het toe op eene gansch andere voorwaarde: ik ook moest mij aan zijne kunstbewerking onderwerpen; hij wilde zijne *revanche* nemen in eene schitterende uitkomst, die mijn sterker gestel hem waarborgde. De Hertog wilde mij aan de vreesselijke kans niet wagen; maar ik bad het hem af als de hoogste gunst. Hij stemde toe; — drie maanden duurde de spanning der angstigste verwachting, maar toen ook werd zij heerlijk beloond. Ik kon zien, en mijne gezondheid zegepraalde welhaast over de eerste schokken, en ik kon mijne studiën aanvangen. Aanvangen noemde men het — voortzetten was het, want niets van hetgeen ik hoorde of las was mij vreemd, het scheen mij herinnering: mijn goede oude Pastoor had voor de vorming en voorbereiding van den armen blinde meer gedaan dan menig Gouverneur voor een' Adellijken erfzoon. Welhaast was ik hen nabij, die lang vóór mij hunne studiën hadden aangevangen; van nu

aan was mijn leven dat van alle jongelieden van rang en fortuin, hoewel gij denken kunt, dat beiden voor mij andere beteekenis hadden, en anders werden genoten. Naar *Parijs* te komen, waar de Hertog DE THIONVILLE mij eene wijle was vooruit gegaan, en daar van u te hooren en tot u te komen, zoo als ik nu was u te zien, ANTOINETTE! u en den Hertog mijn leven te wijden, was mijn zoetste droom, mijne *idée fixe* geworden; maar nog eer ik keeren kon, schreef mij de Hertog over een huwelijk, dat hij reeds geheel had voorbereid, en dat slechts mijne toestemming wachtte. Gij meent welligt, dat ik had kunnen weigeren, ANTOINETTE! dat ik het had moeten doen; maar zie! juist dat kon ik niet. Ik was getreden in al de regten van den zoon des Hertogs — mogt ik zijn' eersten pligt — gehoorzaamheid — hem weigeren! En nog daarbij, door mij aan te nemen had de Hertog eene onbillijkheid gepleegd jegens de familie FORBIN, die aanspraak had op zijne nalatenschap; dit was niet te herstellen, dan door vermaagschapping met de belanghebbende. Ik kon den edelen grijsaard de voldoening niet weigeren, dat hij de inspraak van zijn hart had gevolgd zonder iemand te benadeelen; maar ik wenschte mij in mijn' vroegeren toestand terug, zoo vreesselijk schokte mij het denkbeeld van dien band. Ik bad om verlenging mijner vrijheid, en mijn lust om naar *Frankrijk* te keeren maakte plaats voor eene onverwinnelijke zucht tot verplaatsing, tot reizen. De vrouw, die ik liefhad, had ik nooit mogen aanschouwen, en de vrouw, die mij werd opgedrongen, wilde ik niet zien. Was het dan een band enkel door het stoffelijk belang gevlochten, ik behoefde dan ook daaraan mijne ziel niet te geven;

zoo dacht ik toenmaals.... Mijnheer DE THIONVILLE drong er op aan, dat de uiterlijke overeenkomst gesloten werd, maar stond mij een jaar vrijheid toe, dat ik met reizen zou doorbrengen. Hij wenschte, dat ik ten minste voor het huwelijk zou overkomen, en eindigde toch met genoegen te nemen in mijn terugblijven. Hij had mij lief tot zwakheid toe, en ik voelde toen niet, hoe onbillijk ik was in mijne zelfzucht: later begon ik het in te denken, en ik liet u door Mijnheer DE THIONVILLE de zamenkomst te *Versailles* voorstellen. Met het ernstige plan om er aan te voldoen, kwam ik naar *Parijs*.... Daar verbeeldde ik mij op zekeren avond, bij een woelig volksfeest, in een gedrang, uit een der rijtuigen eene stem te hooren, die mij bekend klonk als een toon uit mijn vroeger leven; eene stem, die mij alles zeide, een toon, die mij niet kon bedriegen. Alleen de gedachte aan de mogelijkheid, dat de geliefde mijner kindsheid te *Parijs* was, dat ik haar zou kunnen terugvinden, maakte het voor mij onmogelijk der vreemde gemalin woord te houden."

"Maar gij hadt haar dan reeds gezien te *Parijs!*" riep nu ANTOINETTE met een' zachten glimlach; "want ik ben werkelijk in een gedrang van rijtuigen geweest, toen ik mij naar *Versailles* begaf."

"Wij hadden een half jaar vroeger gelukkig kunnen zijn, en mijn weldoener ware dan niet gestorven met de pijnlijke gedachte, dat hij of een' ongelukkige of een' ondankbare naliet."

"En toen hebt gij dien brief aan ANTOINETTE geschreven," sprak de jonge vrouw, en toonde hem dien.

"Juist! maar de vorigen?"

"Geene anderen zijn tot mij gekomen."

"Zij gaven u berigt van mijn' veranderden toestand; zij baden u het oord, waar gij leefdet, en hoe gij er leefdet bekend te maken; want ik had Mijnheer DE THIONVILLE alles bekend, mijn' onverwinnelijken hartstogt, waartegen ik te vergeefs had geworsteld, en hij stond mij toe onderzoek te doen naar ANTOINETTE DE ST. VAR. Maar alles was vruchteloos."

"Het tweede huwelijk mijner moeder, en hare volstrekte geheimhouding over den naam, dien zij vroeger gedragen had, was er zeker oorzaak van."

"Ja; en te *Sombreuil*, werwaarts ik heenreisde, was ook alles veranderd. Het kasteel was vernieuwd, en bewoond door eene vreemde familie. Mijn goede vriend de Pastoor leefde niet meer, en de jagersvrouw, voor wie ik mij zelfs nog onbekend moest houden, wist niet waar gij u bevondt. Maar zij wist toch iets, zij wist het adres van den Notaris van Mevrouw DE ST. VAR, omdat zij aan dezen eenmaal pachtgeld had moeten toezenden. Zij gaf het mij, en door dezen zond ik u mijnen laatsten brief toe, die zonder antwoord bleef, hoewel ik er u in bad, eenvoudig op dezelfde wijze terug te schrijven aan EDGAR."

"Dat komt, omdat die mij eerst heden is in handen gekomen." En de jonge Hertogin vertelde hem de geschiedenis van de uren in haren armstoel gesleten, ten wille van haar kapsel.

"Danken wij het daaraan, dat ik op was, dat ik uwe hand kon vergelijken, hoop kreeg op herkenning, en dat het u niet mogelijk was mij in den slaap het somber ontwaken voor te bereiden, dat gij mij hadt toegedacht!" sprak zij met zacht verwijt.

"Al die wreedheid, al dat onregt jegens Mevrouw de

Hertogin DE THIONVILLE was toch liefde voor ANTOINETTE," hernam hij, hare hand kussende.

"Mevrouw de Hertogin!"

"Wat is er, BRIGITTE?" vroeg deze, een weinig verdrietig over de stoornis.

"Het is half zes in den ochtend, Mevrouw! en de pluimen zijn aangekomen."

"Ik begrijp u, BRIGITTE! gij wilt aan mijn toilet beginnen, en ik dank te veel aan mijn kapsel, om het ditmaal niet in vollen luister te dragen. Gij moogt komen, BRIGITTE!"

"En ik beloof u, dat ik u niet veel meer de verveling van zulk een kapsel vergen zal; want als wij deze gasten ontvangen hebben, en onze vereeniging dus op schitterende wijze hebben aangekondigd en gevierd, geloof ik, dat gij het met mij eens zult zijn over eene eenvoudige levenswijze."

"Ik maak mij nog altijd hetzelfde denkbeeld van geluk, als in mijne eerste jeugd, EDGAR!" sprak de Hertogin met beduiding.

De Hertog verwijderde zich, en de kamenier voltooide het kapsel en het prachtige toilet, nu niet meer voor een slagtoffer van eene familie-overeenkomst, maar voor de gelukkige jonge vrouw.

1849.

KIA-SHING.

(EENE CHINESCHE VERTELLING.)

"Bij den gang, dien de spoorwegen nemen, is iedereen digt bij alles, en *Parijs* zal welhaast buurschap houden met *Peking*," heeft zeker Fransch Auteur ergens gezegd; "dat zoo'n groot ongeluk niet zijn zou voor ons," vervolgt hij, "want wij zouden niet meer Socialisten wezen — we zouden slechts Chinezen zijn!" De geestige schrijver meent dit zeker niet ernstig, want de beteekenis, die hij zal hechten aan 't woord *Chinois*, is eene zulke, dat de nationale trots er de ellenden van 't Socialisme boven kiezen zou. En toch, het zou voor hun volksgeluk, en bovenal voor hun volkskarakter zoo kwaad niet zijn, zoo die beiden eens het vierde eener eeuw hunne eigendommelijke deugden en gebreken konden ruilen; ik verbeeld mij, dat *Frankrijk*, hijgend van vermoeijenis en uitputting — afgerend en afgemarteld onder zijne driftige en altijd snellere vooruitgangen, die in 't eind' het toch slechts in een' cirkel

omvoeren, bij de rust van het stationaire nog al verademing zou vinden en *China* — *China*, dat sinds eeuwen de voeten niet uit het stof der eeuwen heeft opgeligt, om ietwat verder te komen, *China* — dat, zoo het àl eene schrede zal doen, eene eeuw zet tusschen iederen stap, en dan nog liefst weêr terugblikt op het oude, of dat niet beter was — *China* zou het ten laatste toch weleens noodig hebben eenige sprongen te doen, ware 't niet onder de leiding van *père* CABET of PROUDHON, eenige trappen te *enjamberen*, b. v. Mac-Adam- en asphaltwegen daar te laten, om opeens tot de *rails* te komen, en dan door den stroom eener waarachtige beschaving, die zuivert, terwijl zij vooruitbrengt, zich laten voortdrijven; zullen de Chinezen in 't eind' dien rang onder de natiën kunnen innemen, waarop hunne talrijkheid als volk, hunne krachten, hunne hulpbronnen, hunne kennis en hun vernuft hun regt geven, zullen ze in 't eind in 't jaar 2000 van onze jaartelling niet bevonden worden nog op de laagte te staan van de middeleeuwen. — Voorwaar een Franschman gruwt op de gedachte: bijna zeker te zijn, in 't jaar 2000 dezelfde kleeding te dragen, dezelfde gewoonten te hebben, onder dezelfde constitutie te leven.... Uit vrees dat te beleven, koos hij denkelijk eenig schrikbewind en eene permanente guillotine. En de Chinees! hoe hem 't voorstel smaken zou, van toestand te wisselen met een volk, dat iedere maand wisselt van kleederdragt, denkwijze, gewoonten; dat sedert eene halve eeuw van een half dozijn regeringsvormen de proef heeft genomen, en bijna van even zooveel Regeerders; dat alleen maar één vaste heerscheresse heeft, de wisselziekste van allen, de Mode; een volk, dat de onschendbaarheid der Vorsten met daad en woord loochent,

dat leerstellingen duldt, aanhoort en ten uitvoer legt, waarbij de regten der ouderen worden verkort, de pligten der kinderen worden omgekeerd, het familieleven wordt achtergesteld voor het maatschappelijke, aan de vrouwen gelijke regten gegeven met de mannen — van een Land, dat alle vreemdelingen tot zich trekt, aanlokt en herbergt, en dat nooit moede is van zoeken, van uitvinden, van vernieuwen, van veranderen, van vervormen in alles.... ik verbeeld mij, dat een Chinees, hoe angstig ook voor den dood bij zulk vooruitzigt toch den dood zou wenschen, en des noods den moed grijpen, om zich den *kris* in het hart te steken, liever dan te beleven, dat zijn Vaderland, zijn Hemelsch Rijk aan zulke schuddingen en schokken ware blootgesteld.

Zeker, Franschen en Chinezen achten zich volstrekte tegenstellingen van elkander; het zijn de uitersten, maar uitersten, die elkander raken, en die verwonderd zouden zijn over de sprekende familietrekken, juist dáár, waar beiden ontaard zijn, waar beiden het vergeten zijn, of vergeten doen, dat ze zijn van Gods geslachte.

In trouwe, de Chinezen achten de Franschen niet erger barbaren den andere volken, die geen Chinezen zijn; maar de Franschman zegt: „*C'est la Chine*," om den alleruitersten staat van barbaarschheid uit te drukken, welke barbaarschheid bij hem vooral daarin bestaat, dat men niet wil, of niet kan, of niet durft vooruitgaan.

En nu, wijl ze zoo laatdunkend op elkander zien, zien *wij* op hen, en zoeken we punten van vergelijking; we vinden ze ligt in een' onverzadelijken dorst

naar zinnelijk genot, in eene gehechtheid aan de aarde, die volstrekte onverschilligheid voor 't Hemelsche te weeg brengt, de ziel als in 't stof kluistert met gouden banden, en als in een' roes van bedwelming doet wegtuimelen, tot de angsten des doods daaruit wakker roepen, in een' zin voor vormen, in oppervlakkigheid, die zich met klanken en symbolen vergenoegt, in een zucht tot pralen en pogchend vergrooten van het onbeduidende, in eene ijdelheid. die de grofste logen en de strijdigste wonderspreuken durft voortbrengen, om zich voldoening te geven, in eene onwetendheid van 't geen niet het hunne is, en die zich opblaast van haar ledig zelf. — Of is er zoo groot verschil tusschen een Fransch Historieschrijver, die den slag van *Waterloo* als niet verloren voorstelt, en een' Chineschen tijdgenoot, die de vernedering van de Engelschen geleden, kleedt in den vorm eener zegepraal?

Hoe ver zou de lust tot vergelijkingen ons niet kunnen heenvoeren, alleen wij worden gestuit door eene opmerking, die wij zelve maken, uit vrees dat anderen die ons zullen tegenwerpen als struikelblok, het is deze: waar ook de vergelijking treffen moge, zij stuit op den toestand der vrouwen in beide Rijken; *Parijs* wordt de Hemel der schoone sekse genoemd; het Hemelsche rijk van *China* mag wel in eenig opzigt de Hel, of althans het Vagevuur dier arme zwakke kunne worden genoemd, die er geene verdedigers hebben en zoo vele onderdrukkers. De vergelijking zou nog wel te vinden zijn in de monsterachtige diepte, waarin der mannen ondeugden in 't fijnbeschaafde *Frankrijk* menigte van vrouwen hebben neêrgeworpen, zóó neêrgeworpen, dat ze zich niet meer opheffen wil-

len en in den afgrond van minachting, die er gaapt tusschen het pad enkel van bloemen, dat hunne hulde haar schept; maar zij het getal dier slagtoffers schrikwekkend groot, er zijn toch uitzonderingen; in den regel is de vrouw in ieder Christelijk Land erkend als een redelijk en zedelijk wezen, zoowel als de man, al worden haar hier en daar regten geweigerd, die hij geniet, of pligten opgelegd, waarvan hij zich ontslaat. Bij de Chinezen is dat anders; dààr geldt de vrouw niet, wat zij regt heeft te gelden, en wij willen dat voor haar vragen; wij willen niet voor haar, noch in *China* noch elders, de onzinnige emancipatie, die de Parijsche *Vesuviennes* eischen, en die *zekere* stelsels haar toekennen; wij willen de weegschaal van 't Regt noch van 't Staatsbelang, in handen, te zwak om ze regt te houden; aan hoofden, die zich door de verbeelding laten misleiden, of door het hart overstemmen, dient niet het beleid der maatschappelijke zaken te worden toevertrouwd; maar wij willen voor haar invloed in 't gezellig, in 't maatschappelijk, maar bovenal in 't huisselijk leven; wij willen voor haar invloed bij de opvoeding harer kinderen, zelfs harer zonen; wij willen voor haar die vrijheid, zonder welke hart noch hoofd zich ontwikkelen kunnen; wij willen in één woord, dat men haar eene ziel toekenne, en dat is het juist, wat men haar in *China* betwist, zoo niet in bepaalde termen van ontkenning, dan toch feitelijk door de wijze, waarop men met haar handelt, en haar zelve alle magt tot handelen ontzegt. Dat men haar het leven geeft van wriemelende zijdewormen, gekoesterd tusschen watten en moerbeziebladeren in papieren huisjes, en gewaardeerd als deze, naar de hoeveelheid zijde, die zij

aanbrengen; dat wilde ik niet, dat men haar veroordeele tot het lot, en verlage tot de onbeduidendheid van blinkende kamervogels, in schitterende kooijen opgesloten, enkel dáár, om ten wille der glansrijke kleuren harer veêren bewonderd te worden, om niet te spreken van dezulken, die, in lageren stand geplaatst, tot de taak van lastdieren worden vernederd;.... en nog zijn die niet de rampzaligste te achten; ze zijn de slavinnen harer echtgenooten, maar zijne gezellinnen ook; ze nemen ten minste een werkzaam aandeel in zijn leven, zij deelen zijne zorgen; zij helpen zijne belangen bevorderen; zij worden door hem geraadpleegd; de vrouw voelt, dat zij hem nuttig is, en daar niet de *Wetten* maar de armoede in dezen stand den echtgenoot verbiedt haar eene mededingster te geven, heeft zij ten minste dit voorregt boven de aanzienlijke vooruit, dat zij de éénige is aan zijne zijde.

't Is over deze harer meer schitterende en toch meer rampzalige zusters, dat wij u willen spreken; 't is voor deze bovenal, dat wij belangstelling en medegevoel wenschen in te roepen, opdat ieder, die zich getroffen gevoelt door deernis, of aangetrokken door sympathie, iets moge doen van wat hare hand vindt om te doen, of haar hart opgeeft, of haar hoofd uitdenkt voor die millioenen zusters van het verre Oosten, maar toch zusters, die voelen als gij, die lijden kunnen als gij, en die dus onuitsprekelijk *veel* moeten lijden in den toestand, waarin het Chinesche Wetboek, dat onzen God niet kent, haar heeft geplaatst, en waaruit niets haar opheffen kan, dan het Wetboek dèr liefde, dan CHRISTUS en zijn Evangelie. Als dat tot haar gebragt is, tot haar en tot hare mannen, zullen er geene KIA's

meer zijn, of althans zullen zij niet lijden als deze.... maar gij verlangt naar de vertelling. Verplaatsen wij ons allereerst op het terrein:

Eene Chinesche zomerwoning in de nabijheid van *Peking*, de groote Hofstad, waar meer menschen en meer hartstogten, ondeugden en ellenden van menschen door elkander wriemelen, dan in het ontzaggelijk *Parijs*, en waar die menschen nog enger beperkt zijn, nog digter en naauwer opeengedrongen leven moeten. Hier echter ademt men vrijer lucht, hoewel het huis zelf zeer bewoond is; vrouwen met hare kinderen, bedienden, slavinnen, en zelfs huisdieren, nemen ieder hun deel van de kleine ruimte, die men voor de vertrekken heeft aangewezen; galerij, voorhof, benevens het overig gedeelte en de binnenvertrekken aan de oostelijke zijde van 't huis, alle zijn ledig en stil als eene grafstede, hoewel ze zijn gemeubeld met al de pracht, die Chinesche weelde en Chinesche industrie hebben kunnen zamenbrengen. Toch zijn ze niet onbewoond; dit huis heeft eene Meesteres, die het regt heeft in deze afgezonderde vertrekken te leven en te heerschen; maar de bezigheid, de drukte, de levendigheid, die 't geluk in de afzondering aanbrengen, wonen er niet met haar; de stille, de diepe, doodsche eentoonigheid der ruste zonder vreugd heerscht er alleen. Wij zullen u 't geheim dier stilte straks toefluisteren.

Toch is de Meesteres zelve op dit oogenblik afwezend; het is een zachte, heerlijke zomermiddag, en zij wandelt door een gedeelte van haren tuin, waar nooit mannelijke voet zich waagt, naar eene kleine tent of tuinhuis, waar zij eenige afleiding hoopt te vinden in 't gezigt op de prachtige vruchtboomen en bloemen,

die zorgvuldig gekweekt, rijkdom van geuren en kleuren aanbieden; toch is het haar aan te zien, dat zij reeds lang gewend is aan die schatten; aan een verwend oog voldoen ook deze niet meer, en bloemen, die altijd zwijgen, die nooit van plaats wisselen, die nooit iets anders zijn dan stil en mooi, zijn slechte gezelschaphoudsters voor eene eenzame, die niets tot haar weet te zeggen, en alleen voor eene ziel, die tot haar spreekt, die met haar voelt, geven zij antwoord; de arme Dame, die daar tusschen haar voortwandelt, heeft die taal niet geleerd. Wandelt! zeggen wij, en dat is haar waarlijk niet te kort gedaan.... want het is beleefdheid van ons, het wankelend voorthinken, dat zij doet, leunende op eene kamenier, en gesteund door eene andere, *wandelen* te noemen, hoewel zeker de weinige schreden, die zij heeft af te leggen, haar de vermoeijenis geven van een' langen togt; dat komt, omdat de voeten der arme vrouw zijn verminkt op eene wijze, die bij ons als de gruwzaamste wreedheid zou beschouwd worden, zoo zij als straf ware opgelegd, doch die in *China* door het gebruik en de mode ingevoerd, toegepast wordt zonder erg ter eene zijde en zonder afkeer ter andere; ja eene vrouw draagt zulke marteling zeker met hetzelfde geduld, waarmede onze overgrootmoeders de ranke *taille* lieten zamenpersen tusschen ijzer en balein, en veel liever dan voeten te hebben van natuurlijke grootte of eene leest, die van gezonde ontwikkeling getuigt, zouden de eene als de andere zich aan alle lasten en ellende der verminking onderwerpen. „*La femme est toujours femme,*" en in *China* behoort eene vrouw van aanzien voeten te hebben als eene achtjarig kind, iets misvormds, iets, dat

geen' naam heeft, en waarop zij vooral niet kan loopen! Die van onze Dame zijn voor haren rang zelfs ongewoon groot en zwaar, en het is haar tot droefheid en beschaming, als het eene onzer Jonkvrouwen zou wezen, die zich door een' gekromden ruggegraat wist ontsierd. Onze Dame is intusschen haar lusthuisje genaderd, en tusschen welriekende bloemen, in prachtige porseleinen vazen, doorgaande, bestijgt zij eenige trappen, en bevindt zich nu in hare bevallige kluis. Wel mogen wij het eene kluis noemen, want de eigenaresse is er alleen, altijd alleen, ten zij men het gezelschap van kamervrouwen, die slechts antwoorden als zij ondervraagd worden, voor iets wilde rekenen! — Eene kluis, men zou het even goed eene kooi kunnen noemen, zeker eene prachtige, vergulde en geverniste, maar toch altijd eene kooi; 't is een achtkant gebouw, zonder vensters, die vervangen zijn door openingen voorzien van digte roodverlakte jalousiën, welke zeer veel gelijkenis hebben met traliën, zoo digt ineengesloten, dat geen blik van buiten zou kunnen doordringen, waarover nog weêr zonneschermen hangen van doorzigtig rijstpapier, met bonte mengeling van fantastische vogelen en bloemen beschilderd. Deze zonneschermen echter worden ten deele opgetrokken door de kamervrouwen, zoodra de Meesteres gezeten is, meer eigenlijk gezegd, zich heeft laten neêrvallen op de mat van fijn vlechtwerk, die hare lage rustbank overdekt. De levendige gloed der zomerzon, heendringende door zooveel kleuren, toovert wonderschoone tinten; het paarlemoer, waarmeê het lakwerk is ingelegd, het keurig porselein, de bloemen, het verguldsel, alles liefkoost zij met hare stralen, en alles geeft

haar dien gloed in schitterende weêrkaatsing terug. Alles rondom de rustende vrouwe schittert en blinkt, zij zelve niet het minst; haar kleed van geel satijn, met ranken van gebloemte geborduurd; hare laag neêrhangende mouwen met Perzisch purper gevoerd; haar zwart krippen gordel, met gouddraad doorweven; hare armbanden en oorsieraden van jaspis en paarlen en tot hare puntige vingers wier lange nagels met een licht tintje vermiljoen zijn gekleurd, geven haar bijna het aanzien van een' grooten kleurrijken edelsteen in goud en zijde gevat. Het kapsel vooral is van een' rijkdom en eene uitvoerigheid, die meer het vernuft harer kamervrouwen te bewonderen geeft dan den smaak der Meesteres, met een Europeesch oog gezien althans; het haar is fijn zijdeachtig, zwart, maar ten deele opgenomen, ten deele gevlochten; de opgenomen tressen die het voorhoofd gansch vrij laten, zijn opgebonden met gouddraad, en versierd met een zwaar bouquet kunstbloemen met gouden bladeren; de vlechten zijn met strikken van linten omwoeld, met groote gouden spelden vastgezet, en om 't al te kroonen: een kostbare opgezette ijsvogel wiegelt zich tusschen het kapsel in, als op een voetstuk van ebbenhout. Is 't ons niet, of we naar eene stolp moeten uitzien, om zulk schitterend kunstwerk te overdekken, en dringt zich niet onwillekeurig de gedachte bij ons op, dat een hoofd, hetwelk zooveel uiterlijken tooi noodig heeft om zich te onderscheiden, lijdt aan innerlijke armoede en ledigheid. Goede lezeressen! oordeelt niet te snel, bedenkt veeleer: eene Chinesche vrouw van zulken rang heeft niets te doen; hare voeten beletten haar het gaan; de verpligting der lange nagels belemmert haar in 't

gebruiken harer handen; de zeden beletten haar zich te vertoonen, uit te gaan en eenige uitspanning te nemen, en de tijd moet toch worden omgebragt. 't Is altijd iets, veel tijd te kunnen besteden aan een kapsel; 't is voor deze welligt de éénige groote bezigheid van den dag; ware zij moeder, zeker, het zou iets anders zijn; zij zou iets te doen hebben, iets vinden om lief te hebben, in hare omgeving, maar, helaas! KIA-SHING, want zij is het, die wij voor ons zien, KIA-SHING is geene moeder, schoon zij echtgenoot is. KIA-SHING is zeer ongelukkig, en wat het ergste is, zij *voelt* het; zij heeft juist genoeg eigenschappen van hart en geest, om de diepe ellende van haren toestand te beseffen, en niet genoeg, om er iets in te verhelpen, of zelfs, indien zij die heeft, zoude haar in de maatschappij, waarin zij leeft, het regt om daarin te voorzien, toch zijn ontzegd; KIA-SHING leeft overigens naar het uiterlijke in een' toestand, dien bijna iedere harer landgenooten haar benijden zou, vooral zij, die diep gebogen zijn onder het juk der afhankelijkheid en willekeur harer echtgenooten. KIA-SHING staat niet in eene zulke verhouding tot den haren. Zij is Vorstin van Keizerlijken bloede; haar gemaal is burger van geboorte en tot den Adelstand verheven door verdienste, en zoo is, naar de Wet des Lands, de gewone verhouding tusschen de echtgenooten omgekeerd, en zij is zijne meerdere gebleven, schoon zich die meerderheid zeker meer in vormen dan in feiten zal hebben uitgesproken. Maar men weet het, *China* is het Land der ceremoniën, en hoe leêg ze ook zijn, ze konden toch ietwat het juk verzachten, dat der vrouwe dáár doorgaans op de schouders wordt gelegd;

en wat de klove betreft, door den rang tusschen hen gesteld, was dan de liefde der vrouwe niet dáár om haar te overschrijden en aan te vullen, zich gelukkig prijzende, dat zij uit de volle vrije keuze des harten zich de mindere mogt achten, waar geen dwang der Wet haar veroordeelde het te zijn; maar, helaas! de arme KIA-SHING had dat voorregt niet; het was niet in hare magt geweest de ketens der étiquette te breken en de snoeren der teederheid naauwer aan te halen. Om te begrijpen waarom, moeten wij hare geschiedenis kennen en die van hare ouders; dat geeft ons tegelijk een' blik op Chinesche zeden en karakters.

De ouders van KIA-SHING woonden in eene provincie aan de westelijke grens van het Rijk, nabij *Chineesch Tartarijë*, waar haar vader LOANG-SHING, die een' rang droeg overeenkomende met den titel van Hertog in *Europa*, het hoogste ambt bekleedde na dat van den Mandarijn-Gouverneur. In zijne hoedanigheid van Prins van den bloede, kon de eerste plaats, vooral eene zulke, die hem veel magt en fortuin in handen stelde, hem niet worden toevertrouwd, want de doorgaande Staatkunde der Chinesche Regering is, de verwanten van 't Keizerlijk Huis te wantrouwen, en hun zoo weinig mogelijk deel te geven in Staatzaken; meestal worden zulke ongelukkige voorwerpen van eene achterdocht, door niets geregtvaardigd dan door hunne geboorte, in de onmiddellijke nabijheid des Keizers gehouden, onder zijn oog als 't ware, en ze hebben dan niet eenmaal 't regt de Residentie te verlaten. Somwijlen ook bestaan er redenen, waarom men hen tot eene eervolle ballingschap doemt; en in dit geval was LOANG-SHING; zijn oudste zoon werd nog daarenboven

in 't Keizerlijk paleis opgevoed, eene soort van gijzelaarschap, waarbij 't geluk en 't welzijn van het kind afhing van het gedrag van den vader. Na deze was de dochter KIA de oudste; hare twee jongere broeders waren acht en zeven jaar, toen zij reeds haar veertiende jaar had bereikt. De familiën van 't Keizerlijk Huis zijn doorgaans arm; zij moeten een' staat en omgeving houden naar hunnen rang, en zij genieten slechts zeer beperkte toelagen, die de meeste hunner echter weten te vermeerderen door menigte van kuiperijen en knevelarijen, waarvan het arme volk veelal het slagtoffer is. Maar LOANG-SHING was rijk door de fortuin zijner vrouw, één̂ig kind van een' vermogenden Mandarijn: en de eer, welke men acht, dat de verbindtenissen met Keizerlijke verwanten, in hoe verren graad ook, aanbrengen, maakte, dat LOANG-SHING zeer sterk werd aangezocht, om zijne dochter ten huwelijk te geven; maar het duurde lang, eer de vader zijne keus vestigen kon, en KIA was intusschen zeventien jaar geworden; in 't eind zond de Mandarijn-Gouverneur der provincie een' onderhandelaar, die slaagde; KIA werd toegezegd aan zijn' zoon.

Al die onderhandelingen, tot op de laatste toe waren gedreven zonder de voorkennis van KIA, of althans zonder dat zij er in geraadpleegd was geworden; niet omdat hare ouders harder of meer gedachteloos waren dan andere ouders, maar omdat de gewoonte medebrengt, dat kinderen, meisjes vooral, geene stem hebben bij eene zaak, die van zulk een' invloed moet zijn op geheel het leven. Het zou zelfszeer onwelvoegelijk geacht worden, zoo er tusschen de jongelieden op dit punt keuze bestond, en dat zou ook allermoeijelijkst zijn, indien men bedenkt, dat de Jonkvrouwen worden op-

gevoed in de binnenvertrekken, geheel onder vrouwelijke oogen, en nooit daarbuiten door eenig man kunnen gezien worden. Het is dus alleen op 't goed geloof van derden, dat een bruidegom afgaat omtrent de uiterlijke voordeelen zijner gade; om de innerlijke heeft hij niet de gewoonte zich te bekommeren, daar deze niet in rekening komen bij de meesten. De vrouwen zelve, gewoon aan de meest lijdelijke gehoorzaamheid jegens hare ouders, laten zich weggeven, zoo al niet zonder nadenken, althans zonder tegenwerping. Met welk eene wisseling van hoop en vrees, met welke angstige zorg en verwachtingen eene bruid, dus verloofd, hare toekomstige lotswisseling te gemoet gaat, kan men indenken, als men zich voorstelt, dat eene Chinesche bruid zoowel eene ziel en een hart heeft als eene Europesche, al wordt er met haar gehandeld, als had zij die niet, en dat zij juist door eenige beschaving, door eenige lectuur hebben geleerd na te denken en te voelen, hoe zij iets anders zijn dan koopwaar, die geleverd wordt. De trouwplegtigheid der Chinezen wordt niet voltrokken in een' tempel, hoewel er eenige godsdienstige vormen worden in acht genomen. Zoodra de bruidegom of zijn vader de bruidsgeschenken en de som, die bepaald is, aan de ouders der bruid heeft gebragt, wordt deze, gesierd met hare prachtigste kleederen en hare rijkste kleinodiën, in triomfantelijken optogt naar het huis van den echtgenoot gevoerd in eene geslotene draagkoets, waarvan de moeder den sleutel heeft, dien zij aan den bruidegom overreikt, zoodra deze, die met zijn gevolg den trein is te gemoet gereden, de draagkoets is genaderd. Dan mag hij die openen, en ziet voor 't eerst de bruid, die on-

gesluijerd is. Na dien eersten blik is het hem nog gegund terug te treden, met verlies der som, voor haar bezit betaald; maar indien zij eens den dorpel van zijn huis heeft overschreden, is zij voor het leven zijne wettige vrouw. Welke gewaarwordingen KIA's ziel hebben beroerd, en met welke hartkloppingen zij in dit voertuig zat, dat haar haren echtgenoot toevoerde, is onnoodig uiteen te zetten; dit huwelijk was door haar gewenscht noch gevreesd; zij was zeventien jaar, weinig ontwikkeld naar 't verstand en zonder eenige ervaring van 't leven, bovenal van het leven des gevoels, dat niets in haar had kunnen doen ontwaken; maar wij voor ons gelooven, dat hare moeder niet zonder heftige onrust dien veelbeteekenenden sleutel in handen gaf van den man, die den eersten beslissenden blik ging werpen op haar kind, van dat oogenblik aan de zijne. De moeder van KIA vooral moest angstige gewaarwordingen hebben; KIA was niet schoon, zij was zelfs leelijk, leelijk althans naar de begrippen, die men zich in *China* vormt van vrouwelijke schoonheid. Hare oogen waren groot, sprekend, wijd geopend; hare trekken waren indrukvol en zelfs wat grof, wat hard; hare gelaatstint was frisch en levendig; zij was groot en sterk, en daar zij eene volkomene gezondheid genoot, was er in haar niets van dat zachte, teêre, smachtende, dat in *China*, waar men de Lionnes en de Amazones niet zoo goed begrijpt als te *Parijs*, de meeste sympathie wekt; zelfs de eigenaardige bevalligheid, die men er eischt in iedere klasse, maar bovenal in de aanzienlijke, de kleine voet, was haar niet ten deel gevallen, of liever, ondanks alle middelen, gewone en ongewone, daartoe gebruikt, was haar voet

nog altijd betrekkelijk groot gebleven, hoewel eene Fransche Dame zich zeker nog al met de grootte, zoo niet met den vorm van den haren zou vergenoegd hebben. KIA beantwoordde in niets aan de modellen van schoonheid door hare natie gesteld; maar zij wist dat zelve niet, en niet vreemd: de dienende vrouwen, die haar in 't binnenvertrek omringden, hadden het haar wel nooit doen blijken. Vergelijking met andere jonge meisjes van haren leeftijd en stand was haar niet mogelijk geweest. *Zij* had nooit den indruk kunnen bespieden, dien zij zelve maakte op mannen in tegenstelling van anderen; zij had in haren spiegel een beeld gezien, dat haar niet onbehagelijk scheen, en zou hare moeder het haar zeggen?.... De grofheid harer voeten zeker was haar eene kwelling; maar.... tegenover die der slavinnen waren ze zeker fijn en teêr te noemen, en al de paarlen en gesteenten, die zij op hare lokken kon doen schitteren bij haren bruidstooi, zouden toch wel dit ééne gebrek kunnen aanvullen, achtte zij; hare ouders hadden zeker ook anders de Jonkvrouw aan de proeve niet gewaagd, eene proeve, die op beschamende teleurstelling uitliep; want pas had de jonge Mandarijn de draagkoets geopend; pas had zijn oog met de ingespannen aandacht eener nieuwgierige belangstelling de trekken en gestalte der arme KIA opgenomen, of iets als eene aandoening van afkeer en schrik teekende zich op zijn gelaat; hij zweeg, aarzelde een wijle, beschouwde de ontstelde bruid op nieuw, maar nu met te scherper blikken van antipathie en bevooroordeeldheid, en, een onverwinnelijke tegenzin deed hem alles vergeten, om slechts aan dit eene te denken: zijn regt om nog te ontgaan, wat hem een al te smartelijk levenslot

scheen. Hij reikte haar niet de hand om uit te stappen, in tegendeel, hij trad terug, en zoo dit terugtreden reeds niet genoeg had gezegd, hij wendde zich tot de onderhandelaars met toornige woorden en gebaren, besteeg zijn paard en rende in vollen draf weg, het aan zijne familie en vrienden overlatende, de verdere vormen van de afwijzing in acht te nemen; zijne vlugt echter zeide allen genoeg.

KIA's moeder was troosteloos, haar vader woedend van toorn en dorst naar wraak voor zijne beleedigde eer; want hij had geoordeeld, dat men ter wille van zijne verwantschap overzien zou, wat zijne dochter aan bevalligheid miste. KIA zelve, verschrikt, beschaamd, vernederd, begreep niets dan dat deze bruidegom eene andere verwachting had gehad; maar zij bedroefde zich niet zeer; want ook hij had niet aan hare onbestemde voorstellingen beantwoord; de ruwheid en onkieschheid zijner handelwijze kon haar daarenboven niet al te goede verwachtingen geven van het lot, dat haar had kunnen treffen, ware zij voor het leven in zijne magt gekomen. Zij treurde dus zeker, want het was een van die voorvallen, die om het zeldzame vooral iets vernederends hebben; maar zij treurde volstrekt niet als wanhopige; van den indruk, dien hare teleurstelling op de buitenwereld maakte, merkte zij niets, want, als men denken kan, bleef haar leven even afgezonderd als voorheen. Maar hare ouders, die het leven en de wereld kenden, hadden dieper bekommering; dit ongeval had niet kunnen plaats vinden zonder de vreeselijkste ruchtbaarheid: de zoon van het Hoofd der provincie, eene dochter uit den Clan van SHING! waren geene namen, die aan de openlijke aandacht konden

ontgaan, en door de geheele provincie, ja tot in de hoofdstad klonk het gebeurde. Al de leden der beide familiën door het geheele Land trokken partij voor de bruid of den bruidegom; het Clanschap of het familiebelang is sterk in *China*; een onregt, door een der leden van eene familie ondergaan, wordt door al de andere als eene algemeene grieve aangenomen en op al de lèden der tegenpartij gewroken, en eene gebeurtenis als deze gaf stof tot allerlei wraaknemingen, kuiperijen en listen, van elke der beide partijen; zeker was de bruidegom in zijn regt, dit moest men erkennen; doch de rang van de ouders der bruid had gevorderd, dat hij van dit regt geen gebruik maakte, en daarom achtten ook deze zich beleedigd en zochten voldoening, want vergiffenis voor beleedigingen wordt in *China* geene deugd geacht, maar in tegendeel strenge wraak voor onvermijdbaren pligt gehouden. Zoo was het onder anderen LOANG-SHING, die een ambt bekleedde, dat hem bij de letterkundige examens invloed gaf, gelukt, den jongen man, die zijn schoonzoon had moeten worden, te doen vallen, eene beschaming, die deze zich zoo aantrok, dat hij wegkwijnde en stierf. De wraakzucht van den Mandarijn werd nu op zijne beurt toomeloos, en hij rustte niet vóór hij die bevredigd had op de vreeselijkste wijze. Hij ving aan met LOANG-SHING verdacht te maken bij de Regering. die zich wel spoedig overtuigen liet, als er sprake was van een' der Keizerlijke verwanten; misschien vond men werkelijk sporen van fouten of misdaden: zeker is het, dat deze gelegenheid gretig werd aangegrepen om hem te vernederen en van allen invloed te berooven; hij werd van al zijne ambten en waardigheden ontzet, naar eene andere pro-

vincie gebannen, en zoo zijn oudste zoon niet reeds eerder aan eene plotselinge ziekte overleden was, zou die zeker voor den vader hebben geboet. Eer het te laat was, wilde LOANG-SHING zijne beide zonen voor vervolging vrijwaren, en hij zond ze onder begeleiding van hunnen Leermeester en van een talrijk gevolg naar een aanzienlijk bloedverwant te *Nanking*, die zich met hunne bescherming wilde belasten, en die juist in dien hoofdzetel der geleerdheid goede gelegenheid had, om hunne opvoeding te voltooijen. Maar op de reize derwaarts werden zij overvallen door eene bende Tartaarsche roovers, door den ouden Mandarijn omgekocht, dien men van die reize had moeten kennis geven, en weggevoerd naar de Steppen, om nooit meer tot de ouders terug te keeren; de Leermeester kwam met deze tijding bij den vader terug, zeker in den toestand van den Gouverneur van HIPPOLYTUS, doch niet zoo onschuldig aan het ongeval, want hij zelf had den vijand van LOANG-SHING met het reisplan der jongelingen bekend gemaakt, met de de talrijkheid van 't gevolg, niet enkel om goud te verdienen, dat deze er voor ten beste had, maar nog met een andere doel, wat wij straks zullen openleggen.

LOANG-SHING had nu geene andere kinderen meer, dan de éénige dochter, die ondertusschen reeds haar twintigste jaar had bereikt en voor wie men minder dan ooit hoop had eene verbindtenis te sluiten. Dus zouden hare ouders geen' zoon hebben, die voor de plegtigheden hunner begrafenis kon zorgen, die hen na na hunnen dood de gewone doodenoffers kon brengen, door de trouwe der kinderliefde geplengd, en die Chinezen van zoo groot belang achten, dat ze alleen dàn

slechts vrolijk leven en rustig sterven, als ze van zulke offers verzekerd zijn.

De angst, in 't rijk der dooden armoede en gebrek te lijden, is onder hen onuitsprekelijk groot, en hij die zonder zonen sterft, acht zich werkelijk rampzalig. Het is zoo, een schoonzoon kon die pligten vervullen; alleen hoe dien te vinden, te midden van vijanden, beroofd van invloed, en waar het niet geoorloofd was in de SHING-familie zelve, zelfs niets in den versten graat een' bruidegom te kiezen voor de verstootene. Toen sprak de moeder van KIA haren echtgenoot van een ontwerp, dat deze aannemelijk vond. De voormalige Leermeester harer zonen, die nu onder eenigen anderen titel in haar huis was gebleven, had zelf een' zoon, een jong mensch van uitstekende begaafdheden, en die reeds een' zekeren naam had gemaakt in de letteren, hoewel pas achttien jaren oud. Hij studeerde te *Nanking;* studiën, die hij intusschen zoover had volbragt, dat hij op het punt stond een' graad te verkrijgen, die met onzen Doctoralen gelijkstaat. Dit jonge mensch als zoon aan te nemen en hunne dochter tot echtgenoot te geven, opdat hij met dubbel regt kinderpligten zou kunnen vervullen, scheen beide ouders goed, vooral daar hij tot iederen rang kon stijgen door zijne talenten en geleerdheid, en zij voor hunne dochter ditmaal geene verwerping behoefden te vreezen, daar de lagere rang en de wijze, waarop hij haar gemaal werd, den jongen HE-SHEAO in zekere ondergeschikte betrekking bragt tot zijne gade. Zijn vader zelf had dit ontwerp KIA's moeder ingefluisterd, die er door KIA in 't diepste geheim toe werd aangezet. Want hoewel het iets was, dat zij zich

zelve schaamde als eene misdaad, KIA had sinds haren noodlottigen bruidsdag veel aan dit jonge mensch gedacht. Toen zij een veertienjarig meisje was en somwijlen in de galèrij, die het vrouwenvertrek van het overige deel der woning afzonderde, hare kleine broeders mogt zien en spreken, was daar ook de zoon van hunnen Leermeester met hen, en die knaap, hoewel een kind beneden hare aandacht, had toch onwillekeurig hare verbeelding getroffen, vooral toen later de geruchten van zijne groote talenten tot haar kwamen. Zoo was hij voor haar iets geworden, eene gedachte, eene hoop, eene verschijning, iets dat zij naam noch bestemming wist te geven, doch in welks verhouding tot haar hart en verbeelding haar een licht opging, toen de moeder, met den Gouverneur overeengekomen, haar van de waarschijnlijkheid sprak, dat HE-SHEAO haar tot echtgenoot zou gegeven worden. Zoo die onderhandeling gelukte, achtte zij haar levensgeluk gevestigd; ware slechts de helft waar van 't geen in 't binnenvertrek verteld werd van de eigenschappen en talenten van den jeugdigen HE-SHEAO-KINLU; ware bij den jongen man slechts iets waar geworden van de edele schoonheid en bevalligheid, die de knaap toen reeds beloofde, dan was hij een echtgenoot zoo als iedere vrouw zich dien zou wenschen; en in waarheid KIA wenschte SHEAO tot echtgenoot; wensch echter, dien zij diep in haar binnenste verborg, of eigenlijk zich zelve niet durfde bekennen, zoo ongepast werd elke voorkeur eener jonge Dame geacht. SHEAO studeerde te *Nanking* (*Kinling* in de taal der Geleerden) en leefde er enkel voor de letteren en voor den roem, dien zij in *China* aanbrengen, toen het vaderlijk bevel

hem terugriep. Zonder verwijl gehoorzaamde *hij*, maar om eene welkomst te ontvangen zoo als hij zich niet had kunnen voorstellen: om te vernemen, dat zijn vader het regt op zijne kinderlijke liefde en kinderlijke gehoorzaamheid, dat anders kracht houdt levenslang, had afgestaan voor geld aan LOANG-SHING, en dat men hem tegelijk ten huwelijk had beloofd aan KIA, diens éénige dochter, welker eerste zonderlinge afwijzing door haren bruidegom ook hem niet onbekend had kunnen blijven. Deze tijdingen te zamen troffen den jongen man met allerlei onbeschrijfelijk bittere gewaarwordingen. Verbeeld u op een' hoogen, edelen geest, een diep denkend verstand, een fijngevoelend hart, door beschaving verteederd en meer prikkelbaar geworden, de uitwerking van deze voorstellingen; een' vader, wiens trots en blijdschap hij was geweest tot nu toe, wiens stoutste wenschen en verwachtingen hij ondernam te overtreffen, wien hij een leven vol eer en vreugd hoopte te bereiden door zijnen roem, door zijne overwinningen in het vreedzame strijdperk der letteren: van dit alles afstand doende ter gunste van een' ander', voor goud, voor niets dan goud; goud, dat zelf met eenige jaren gedulds en arbeids te verkrijgen ware geweest, zonder zulke schandelijke overdragt; voor den jeugdigen Geleerde, die leefde in zijne studiën, die zijne volle vrijheid liefhad om harentwille; in wiens hoofd en harte nog de zin voor andere genietingen niet was opgekomen; onder den afgetrokken' arbeid, waarin hij zijn' lust vond, zich plotseling voor het leven verbonden te weten aan eene vrouw, die hij als meerdere had te ontzien, en om welke hij niet had gevraagd; voor den roemzuchtige te bedenken, dat die vrouw, die men hem opdwong, reeds

door een' ander' was verworpen! Welk een' indruk deze voorstellingen op hem maken moesten, kan men zich eenigzins denken, en ongelukkig waren het geene voorstellingen van iets, dat mogelijk was; maar het waren ervaringen van iets, dat zeker zou gebeuren!

"Moet ik, die aan geen' anderen God dacht te offeren dan aan WANTCHANG, de welriekende waskaarsen ontsteken ter eere eener bruid, die reeds eenmaal uit het huis harer ouderen tot een' man is uitgegaan? En zou er voor mij geene vrouw van schoonheid en verdienste te verkrijgen zijn geweest, om haar naar 't oostelijk vertrek te voeren, als ik er eens toegekomen ben, om in de Akademische tuinen te wandelen?" riep hij mismoedig uit en wierp zich ter aarde van wanhoop, "en mijn vader! was ik hem dan een ongehoorzaam zoon, of een zulke, die hem niet eerde noch vreugde gaf, dat hij mij minder acht dan eenige oncen zilver?"

In zulke en dergelijke uitingen gaf de ongelukkige HE-SHEAO zijn leedgevoel lucht; schoon de eerbied hem den mond sloot tegenover den wreeden vader, wiens bevelen hij zonder eene enkele tegenwerping moest volgen, wilde hij zich niet in eigen oogen en in die van de openbare meening schandvlekken als een onwaardig zoon.

Hij bereidde zich dus voor den droeven bruidstogt. Daar zijn vader beambte was van LOANG-SHING en in diens huis woonde, en hij zelf geene fortuin of bezitting had dan de schatten van zijn geest, was er besloten, dat hij bij KIA's ouderen zou komen inwonen, en de oostelijke vleugel van het huis als de afzonderlijke eigendom der jongelieden zou worden beschouwd. Nieuw leed en vernedering voor een hooghartig mannenge-

moed! hij zou zijne vrouw niet over zijnen dorpel voeren naar eigen' haard, maar zich neêrzetten aan den haren. Vreemde huisgoden moest hij als de zijne aannemen, en wierook branden voor altaren, die hij niet had opgerigt. Ook met hoe moedelooze stemming steeg hij te paard, en reed tusschen zijne verwanten en studievrienden in, door hem tot dit geleide uitgenoodigd! Het zwarte krip, dat zijne muts sierde, en de zwarte gordel, dien hij zich verworven had, teekenen der feestvreugde als bij ons van rouwe, schenen wel Europesche symbolen naar de innerlijke rouwe zijns harten af te gaan; maar de bruid, de arme bruid, die tot dezen bruidegom werd heengevoerd, en onder welke omstandigheden! wat moest het haar zijn, nu reeds ingelicht van hare misdeeling aan uiterlijk schoon, door onweêrstaanbaar verlangen des harten heengetrokken tot dien man, van wien zij verwerping kon vreezen! Met welke kloppinge des harten hoorde zij hem naderen in haar' gesloten' palankijn, waarvan de beschilderde zijde haar het zien van den stoet nog niet gunde, schoon zij dien hoorde. Ditmaal was het haar niet onverschillig, welken indruk zij maken mogt en nog meer wenschte zij geruststelling op dit punt veelligt, dan verzekering door aanschouwen, dat zij zelve zich van hem geene bedriegelijke voorstellingen had gemaakt. Zij vreesde, en vreeze en angst, als men weet, zijn zeker wel het meest onbehagelijke blanketsel, dat eene vrouw zich op kan leggen. Ze wierpen de bruine KIA, die er niet door verbleekte, een vlammig purper op de wangen, dat wel jammerlijk tegen haar zamenspande met de verwrongene trekken en wijd en wild geopende oogen. Ook was de uitwerking, die zij maken moest op den

ontstemden, bevooroordeelden bruidegom bijna wiskunstig zeker. Hare voeten had zij zorgvuldig onder het zijden kleed verborgen; maar daar anderen die juist uit ijdelheid toonden, kon hij er slechts het ergste van denken; ze moesten wel zoo groot zijn als die eener barbaarsche vrouw, dacht de wanhopige echtgenoot, doch hoe ze ook waren, en *wie* zij zelve was, hij had geen regt om terug te treden; niet als aan anderen stond het hem vrij de bruid aan te nemen of af te wijzen, met verlies van eenige geschenken; want hij had niets te geven gehad; maar in tegendeel had men hem gekocht, hij *moest* zich leveren. Vooruit hiertoe besloten, had hij ten minste niet de folteringen der onzekerheid, noch de marteling eener ziel, die aarzelt tusschen doen en den wensch van laten. Zoo toonde hij zelfs niets van den indruk, dien de sidderende bruid op hem maakte, toen hij, na haar gegroet te hebben, naar het huis hunner ouderen terugreed en haar inleidde in de vertrekken voor haar bestemd. De ongelukkige KIA durfde toch geen' moed vatten. De koele hoffelijkheid, waarmede hij alle ceremoniën waarnam, met de stiptste naauwgezetheid, maar zonder woord of blik, die haar zeiden, dat het iets meer dan pligtplegingen waren, moedigde haar niet aan tot hope, en hare onrust klom zelfs in plaats van zich te matigen bij het gezamenlijk maal, waar hij haar de eereplaats afstond. Zoo haast hij van enkele geregten iets had gebruikt, dronk hij eenige kopjes verwarmenden kruiderwijn, en daarna liet hij zich schrijfgereedschap brengen, maakte den inkt gereed en begon te schrijven, niet anders dan of hij alleen ware geweest; en waarom ook zou hij de arme KIA voor *iets* rekenen; schoonheid was het eerste, wat er in eene vrouw gevraagd werd,

en die bezat zij niet. Kennis en vernuft worden wel gewaardeerd in de vrouw, die ze bezit, zelfs in *China*, maar zijn er te zeldzaam, dan dat er op te rekenen viel, en SHEAO durfde ze zelfs niet hopen, want zoo ze er geweest waren, hadden de verwanten en de huwelijksonderhandelaars daaraan wel ruchtbaarheid gegeven. Ook bezat KIA ze niet, niet in dien zin althans, als ze alleen onderscheiden en vermeld konden worden: letterkundige verdiensten, studiën boven het weinige, hetwelk men genoegzaam acht voor hare sekse, groote vordering in taalkennis, de vaardigheid om zelfs de geschriften der Geleerden te lezen en bovenal het talent om verzen te maken, daar de kunst om rijmwoorden te vinden en zamen te lijmen als de hoogste letterkundige gave wordt geroemd; en KIA-SHING bezat geene andere gave, dan die van een hart, dat liefde zou weten te geven en aan liefde behoefte had. Had zij dit kunnen uiten, had zij zich mogen verklaren, die man zou haar welligt verstaan hebben, en begrepen, dat zelfs eene vrouw waardig kan zijn bemind te worden, al heeft zij het uiterlijke tegen zich; maar KIA zelfs, al had zij geest gehad en beschaving om in woorden te brengen wat zij voelde, zou het niet hebben durven, niet mogen uitspreken; de regelen van eergevoel en welvoegelijkheid verboden het haar op het strengste, en eene zulke bekentenis zou met de grofste misdaad hebben gelijk gestaan. Zij zweeg dus, en te zwaarder moest haar die gelatenheid van 't zwijgen drukken, daar zij, gezeten tegenover den man, aan wien zij voor 't leven verbonden was, hem ziende in al den glans van jeugd, schoonheid en schranderheid, al de volheid dier teedere gehechtheid in zich voelde ontwaken, die niet meer uit

hare ziel kon worden uitgeroeid, en toch.... hij ging voort met schrijven, en zag niet naar haar op; eindelijk, toen geheel het fraaije gebloemde vel was gevuld met keurige fijne karakters, scheen hij zich te herinneren, dat zij daar was; maar hij toonde het door zoo somberen blik op haar te werpen, alsof zij zelve schuld had aan haar voorkomen; daarop begon hij haar met overvloed van hoffelijke woorden verschooning te vragen daarvoor, dat zijne verstrooijing en de gewoonte van den arbeid haar langer aan tafel hadden doen vertoeven, dan haar aangenaam kon zijn; reden, waarom hij haar voorsloeg, voortaan afzonderlijk te eten. Zij kon slechts antwoorden door zwijgend het hoofd te buigen; het werd haar te bang; zij moest gaan. Hij geleidde haar naar hare bijzondere vertrekken, waar hij van haar scheidde, met drie diepe buigingen, en na driemaal met het hoofd den grond te hebben aangeraakt. Hetgeen hij geschreven had, was een request aan den Senaat der Keizerlijke Akademie voor Letteren, om toegelaten te worden tot het hoogste examen, dat tegen het einde van den herfst zou gehouden worden. De voorbereiding tot dat examen zou zijnen terugkeer naar *Nanking* noodzakelijk maken; een zijner Akademievrienden, die hem bij den bruidsstoet had vergezeld, zou nog dienzelfden dag derwaarts terugkeeren, en had zich belast met de bezorging en aanbeveling daarvan.

Des avonds ontstak de bruidegom, naar gewoonte en pligt, de welriekende waskaarsen in het oostelijk vertrek. Maar nog vóór de tijd daar was, dat Mevrouw SHEAO-SHING als gehuwde vrouw hare verwanten en betrekkingen mogt wederzien, had zij reeds zulke bit-

tere ervaringen gemaakt van de geringschatting haars gemaals, zoo zeer de onmogelijkheid gevoeld ooit door hem begrepen en gewaardeerd te worden, en de oogenblikken van verpligt zamenzijn met hem, begonnen haar zoo drukkend te worden, dat zij dankbaar was, toen de Akademische Senaat gunstig antwoordde op zijn request, en zelve hare ouders wist over te halen, om toe te stemmen in de verwijdering van HE-SHEAO-KINLU, die wel niet raden kon, dat hij *haar* die vergunning dankte. Van toen aan bleven zij gescheiden. De oude SHEAO-KINLU had verkozen in afzondering te leven met de fortuin, die hij zich op zoo laaghartige wijze had bijeenverzameld. De ouders van KIA stierven kort na elkander, en SHEAO, die toen reeds tot een' der hoogste graden in de letteren gekomen, en tot den Adelstand verheven was, kwam terug, om al de pligten van een getrouwen zoon waar te nemen bij hunne begrafenisplegtigheid; daarna zonderde hij zich, volgens gewoonte, drie jaren lang af van de wereld en alle hare bemoeijingen, om op hunne begraafplaatsen de hulde van rouwe te brengen, zonder dat die toewijding aan hare ouders hem verzoende met de opgedrongene gade. Te billijk om haar te verstooten onder eenig uitgedacht voorwendsel, was hij te edelmoedig om haar te grieven, door eene tweede vrouw te huwen, hoewel de wetten het hem vergunden. Nu echter rijk geworden, en in 't volle bezit van de fortuin der familie, vermeerderd door hetgeen de verworven ambten hem opbragten, ging hij te *Peking* leven met eenige vrouwen van den tweeden rang, en liet KIA het prachtige landhuis bewonen, dat vroeger aan de SHING-familie had behoord, en dat de gunst des Keizers aan SHEAO had terugge-

geven. Van toen aan was KIA-SHING overgegeven aan de ondragelijke marteling der verveling in hare volste zwaarte. De verveling, die zoo vele Europesche schoonen tot stervens toe kwelt, en tot kwijning doet vervallen, of erger nog, tot ondeugden, misstappen en afdwalingen verlokt. Maar de Europesche Dames vervelen zich uit eigen schuld; eene Chinesche, als KIA, lijdt onschuldig. Ik spreek niet eens van de verstrooijingen, die de Europesche kan zoeken in 't gezellig leven, in het deel nemen in openbare vermaken, die alle voor haar open zijn; niet van de genietingen der kunst, die bij menigte zich voor haar ontsluiten, zoo veel en zoo vaak zij willen; niets van den arbeid, waaraan zij zich wijden kunnen; — de liefdewerken, die zij kunnen verrigten; niets van dat alles in één woord, wat eene vrouw *niet* kan verrigten, genieten of aanvangen, die door de gewoonte, het veroordeel en het noodzakelijk gevolg van haren toestand belemmerd is uit te gaan, en de versierde gevangenis te verlaten, die men rondom haar heeft opgerigt; maar ik spreek alleen van dit *eene;* zij hebben onder haar bereik het Evangelie, die eeuwig frissche bron van alles goeds, die den dorst der smachtende ziele kan verslaan, en 't is hare eigene schuld, zoo ze er niet uit putten willen. Dat heeft de Chinesche niet. Verbeeld u eene KIA als Christin; verbeeld u haar liefdevol hart, bezield en ontvlamd door de gedachte aan eene liefde als die des Heeren voor zondaars en zondaressen; verbeeld u haar liefdevol hart vervuld, haar verstand verlicht, hare verbeelding geheiligd door dien eenen grooten, algenoegzamen schat van leven, van licht, van kracht, dien het Evangelie aanbrengt; verbeeld u de parel van groote

waarde, gevonden door die doodarme, die dan naar niets anders meer heeft te zoeken; verbeeld u hare stille onderwerping in de verlatenheid van het leven, gebragt als offerande aan den Heer, en verdragelijk gemaakt door de grootste beloften, de blijdste verwachtingen, de heerlijke uitzigten op een eeuwig leven, waar alle tegenwoordige dingen zijn te niet gedaan en waar geene eenzamen zijn, noch mannen noch vrouwen worden gekend, waar het onaanzienlijk ligchaam zal verheerlijkt worden met al de heerlijkheid der geheiligde ziel: maar waar allen gelijk zullen zijn in de gemeenschap met elkander door CHRISTUS. Verbeeld u deze gedachte, der kinderlooze in de ziel gelegd, en in plaats van dien duisteren, somberen afgrond van Hades, waarin zij zal nederdalen, en koude en honger en armoede lijden, zoo er geen zoon is, die kinderpligten aan haar vervult, en goudpapier brandt op hare grafterp. Verbeeld u de kinderlooze, die plotseling hare lustelooze loomheid vervangen ziet door hoogeren vrede, welke welhaast eene ziel vervult, verloren in hare eigene leêgheid, en als ontwaakt uit een' diepen slaap, die toch geene ruste was. Verbeeld u, met welke andere oogen zij zich zelve, de wereld rondom haar, haren toestand daarin, alles, alles zal gadeslaan, als zij Christin is, en leert zien van Christelijk standpunt. Wie weet, of het haar zelfs niet zal sterken met dien moed des geestes, welke haar tot hier toe ontbrak, om het haren gemaal te toonen, dat daar in eene vrouw andere schoonheden te waarderen zijn, dan die des ligchaams alleen, wie weet, of niet hij, zelf door haar gewonnen, gewonnen door zoo krachtige en veredelde liefde, als dan de hare zou zijn,

vragen zou naar dat Woord der Waarheid, des Lichts, der Kracht, dat eene verlatene en verweesde van alle aardsche vreugde tot zulke blijdschap sterkt? Verbeeld u, dat haar de zalige eer gewierd, het hem te doen verstaan, hem terug te brengen niet enkel tot haar zelve, maar tot den Heer; hem, den man, die zich verbeeld had alle eischen der Wet vervuld te hebben, te doen inzien, dat hij zondaar was, en te doen uitzien naar verlossing..... Wat dunkt u, zou die vrouw, wier nietig, ijdel en nutteloos leven wij met huivering indachten, wier hopelooze verlatenheid wij beklaagden!, dan nog wel zoo beklagenswaardig zijn? Zou zij niet stof hebben tot oneindigen dank, aan wie haar dat kostelijk geheim had geopenbaard, dat die vernieuwing des levens te weeg brengt; aan wie die dierbare gave tot haar had gevoerd, en wie het mogelijk had gemaakt, dat zij kennis kreeg van die blijde boodschap, die ook aan haar is gerigt, aan haar, als aan alle Chinesche vrouwen? Daar zijn er millioenen en millioenen veelligt, die meerdere en duldeloozer grieven lijden, dan wij hier hebben geschetst; ge kunt er eenigzins over oordeelen, zoo gij u bekend maakt met de zeden van een Land, waar de vrouw op geen' hoogeren prijs wordt geschat, dan wij u voorstelden, en waar haar geene regten zijn toegekend, die haar beschermen, noch eenige Godsdienst heerscht, die de vrouw naar de ziel gelijkstelling waarborgt met den man. Wij hebben u nog slechts een enkel slipje van 't gordijn opgeligt, een' enkelen toestand ontwikkeld; wij spraken nog maar alleen van het lijden der Vrouw; wij hebben nog niet gesproken van het lijden der moeder: — treft u het een en het ander, o! gij hebt het in uwe hand het te

verzachten; helpt er het Evangelie brengen, en gij hebt haar alles gegeven, wat noodig is — velen uwer reeds hebben daartoe in den geest des gebeds zich vereenigd, om daarin te doen, al wat in hare magt is; ook nu nog mogen vele anderen vragen: Wat zullen wij doen? Het antwoord zal niet uitblijven, en zij zullen het weten, dat van haar niet gevorderd wordt boven vermogen en krachten, maar dat, — zoo zij werken met vromen zin, niet ziende op zich zelve en hare zwakheid, maar op den Heer, die de God der kracht is — zij zullen medewerken tot de blijdschap van vele bedroefden — medewerken tot de verlossing van vele verdrukten — medewerken aan de uitbreiding van 't Koningrijk Gods op aarde — een arbeid, die voorzeker niet ledig tot haar zal wederkeeren!

MEESTER JEHAN GUILLERMIN

EN

ZIJN KRUISBEELD.

I.

„Sancta Madre! Meester JEHAN, gij zijt wreeder pijniger dan een officiant uit de pijnkamer der heilige justitie, mij zoo treffend een kunststuk te toonen, en mij daarbij te zeggen dat het niet het mijne zal zijn! Dit voorwaar is erger tentatie dan die waarmede satan ST. ANTONIUS bezocht; ook bezwijke ik... Luister! Schoon onze broederschap niet rijk is, en ik meende u een voegzaam bod gedaan te hebben, toch wil ik mij het uiterste offer getroosten voor het bezit van dit kleinood; dus noem mij uwen prijs."

De man die zoo sprak, en wiens gloeijende liefde voor de kunst zonderling afstak bij de stemmigheid van zijn ordegewaad, de sombere pij der boetvaardige Broeders van het kruis, stond voor een uitmuntend kruisbeeld

in ivoor gebeeldhouwd, dat in schitterende witheid uitkwam op het donker eikenhouten beschot, waartegen het was opgehangen. Hij stond er voor met de armen kruiselings over de borst geslagen, met de oogen glinsterend van geestdrift naar het kunstwerk opgeheven, en al de trekken van zijn fijn en geestig gelaat getuigden, dat hij werkelijk gevoelde wat hij uitsprak. Hij was een man van omstreeks vijftig jaar, de overste van zijne orde te *Avignon*, en hoewel hij zich in het fransch uitdrukte, sprak hij die taal toch met eenen sterken Italiaanschen tongval. Naast hem stond de kunstenaar, ook met de armen over de borst gedrukt, maar het oog niet naar het kruisbeeld opgeheven en kennelijk in een' zwaren strijd; hij zuchtte diep, maar hij antwoordde niet; eindelijk liet hij de armen nedervallen, en sloeg hij de oogen op; zij waren vochtig, en snel, als had hij haast het uit te spreken, zeide hij:

"Neen, mijn vader, neen! ik kan u geen prijs noemen; ik kan u dit kunststuk niet afstaan."

„Dan hadt gij het mij niet moeten toonen! Nu hebt gij in mij den vurigen wensch opgewekt het te bezitten. Wij arme zonen der kerke, die ons reeds van alle vreugden der wereld moeten spenen, hebben maar ééne vrijheid overgehouden, om ons over het verlies van zooveel levensgenot te troosten, die, ons droef en eenzaam leven te verkwikken aan de zuivere en onzondige bronnen der gewijde kunst... weigert gij mij deze ééne bede!"

„Mijn waarde en eerwaarde vader! ik heb u lief om die waardering van mijn werk, waarvan ik de opregtheid niet behoef te verdenken; want uwe oogen glinsteren van zuivere geestdrift, en uwe driftige begeerte het

te bezitten, is uwe beste lofspraak. Maar toch, geloof mij als ik het herhale: ik kan u dat crucifiks niet afstaan!"

"En toch zeg ik u, meester JEHAN! het zal en het moet onze kapelle sieren. Ter eere Gods en van de Heilige Maagd, prijkende boven het hoofd-altaar, zal het op betere plaats zijn dan hier, verborgen en vergeten in het stof van uwe eenzame werkplaats. Het hoogheerlijke voortbrengsel der kunst zij ook den Hoogheerlijken Schenker der gave gewijd; als een trouwe zoon der kerk moogt gij dit indrukwekkende beeld des Heeren niet onthouden aan de aanbidding der Christenen."

"Mijn vader, ik geloof dat uwe redenen goed zijn, en zij zouden mij wel bewegen, maar ik heb zelf liefde en eerbied voor dit werkstuk mijner handen, of liever van mijn hoofd, van mijn hart, want mijne handen volvoerden slechts wat mijne ziel had bewogen, wat mijn geest had gedacht. Ook is het mij oneindig meer dan ik u zeggen kan; en wees zeker, ik onthoud dit beeld des Heeren de aanbidding niet die het toekomt; schoon ik het wegsluite voor het oog der menigte, ik verrigt zelf mijne devotie voor dit kruisbeeld. Ook deze plaats kan kerk en altaar zijn, als het geloof er in ootmoed nederknielt."

De geestelijke fronste het voorhoofd.

"Dit zijn ketterscheg evoelens, mijn zoon! maar ik acht het nu niet den tijd tot de wederlegging daarvan. De Kerk wil het offer van uw meesterstuk, maar zij eischt het niet zonder vergoeding, en dus, *messer*, den prijs, nu zonder aarzeling, den prijs?

"Ik zal u dien niet noemen, vader SEMPRONIO, want

ik geef het niet voor goud!" sprak de kunstenaar met blijkbaren tegenzin voor dit herhaald aanbod.

"O! ik weet waarom gij het mij weigert," riep vader SEMPRONIO van spijt verbleekt. "Gij wacht tot eenig groot kerkelijk personaadje naar *Avignon* komt reizen, en u de inkomsten van een hertogdom zal bieden, om met die weken werks, hieraan besteed, voor al uw leven verrijkt te wezen."

Een blik van fiere minachting trof den vader uit JEHAN's oog.

"Vader SEMPRONIO," hernam hij ernstig, "ik wacht niet op een prins der Kerk, noch op eenig wereldsch vorst of heer, om mij dit werk af te koopen. Gij hebt het zelf een meesterstuk genoemd. Ik geloof dat gij waarheid spreekt, en dat het dit is. Maar ook is dit waarheid: ieder kunstenaar kan maar eenmaal in zijn leven een meesterstuk daarstellen, dat zijn hoogste ideaal van kunst uitdrukt, en zoo volkomen wedergeeft als menschelijke krachten het vermogen; is hem dat gelukt, dan is het met de hulpe Gods, maar ook niet zonder dat hij daaraan meer heeft gegeven dan zijn tijd, dan zijn arbeid, — dat meerdere is hem het hoogste wat hij had te geven, — en ziet gij, mijn vader, dat kan niet betaald worden met goud, en dat laat zich dan ook niet verkoopen voor goud. Een ander crucifiks wil ik voor u vervaardigen, en zien wat ik nog weder vermag; maar dit hier, dit eene, moet met mij blijven tot aan mijnen dood, opdat, zoo twijfel aan mij zelven mij overvalt, twijfel zoo doodend voor den kunstenaar, dit mij ten minste toeroepe dat ik eenmaal, eene enkele maal ben geslaagd datgene voor te stellen. wat mij dus hoog en heerlijk voor de verbeelding stond."

"Een ander! een ander!" riep de overste der boetvaardige Broeders geërgerd. „Dat mogt gij mij zeggen, als ik geen Italiaan was, en niet in de werkplaatsen der voornaamste kunstenaars van mijn vaderland had verkeerd, noch mij verstond op fijne onderscheiding van hunne gewrochten! Nu is mij die belofte als eene bespotting! Een kruisbeeld, dat in hemelsche uitdrukking van het lijdend gelaat aan de beste Rafaëls herinnert, en waarvan MICHEL ANGELO zich de vormen niet schamen zou, gesneden uit één zelfde stuk ivoor en toch van zulk eene ongemeene grootte! en waarvan men niet weet wat men meer moet bewonderen, de vastheid en de kracht, of de ongelijkbare ligtheid en keurigheid der bewerking; een kruisbeeld, waarvan de uitvoering op het harde elpenbeen is geslaagd met een geluk, dat een schilder op het doek zou benijden... daarvan voorwaar is geene herhaling te wachten, geene kopij denkbaar; en als zij mogelijk ware... zou dit zelfs een zwakker regt geven op mijne bewondering! Neen! het eerste, het oorspronkelijke, het éénige moet het mijne zijn of niets... Mijn *messer!* Ziet gij, zoo ik een kardinaalshoed droeg, of de driedubbele kroon voerde, zou ik beproeven wat eerzucht op u vermogt; nu heb ik u niets te bieden dan mijn goud, en ik weet dat dit mij toch ten laatste tot mijnen wensch zal voeren. Want in het eind, *messer* JEHAN, men weet hoe gij werkt; gij zijt niet een van hen die weten rijk te worden, en ter eeniger tijd zal de behoefte..."

"De behoefte!" riep JEHAN, met schitterende oogen en de hand uitstrekkende naar het Christusbeeld. „Bij mijn geloof aan mijn gekruisten Heiland zweer ik u, dat ik met dezen schat in mijne handen gehongerd heb

en gedorst, en honger en dorst heb vergeten, terwijl de slaap niet vermogt mij de oogen te sluiten, te midden mijner bezieling!"

"Dús geen woord meer tusschen ons over dit," sprak de geestelijke bewogen en toch verbitterd; "maar roep mij dan ook niet meer hierheen, want gij hebt mij meer leeds gedaan dan gij weet, halstarrige kunstenaar, en gij weet ook niet wat gij tegen u zelven hebt gepleegd in mijn gemoed. Deze plaats was mij geen vagevuur dat mij louterde, maar eene hel die tot boosheid prikkelt bij ontzegging van het dierste genot."

En gebukt en met driftige schreden ontvlood de hartstogtelijke kunstminnaar de werkplaats.

II.

"Behouden!" riep de kunstenaar, terwijl hij met onbeschrijfbare verrukking naar het kruisbeeld opzag, "en toch," vervolgde hij, als in afmatting zich neêrwerpende op zijn houten schammel, "wenschte ik wel dat dit voor u nu de laatste strijd mogt zijn. Om zeker te wezen dat de armoede mij welhaast niet te zwaar persen moge, moet ik de versierselen afwerken voor den ebbenhouten bidstoel der oude Markiezin DES ANGES; zij begrijpt niets van kunst, zij verwart alle orden, alle manieren, maar.... zij betaalt goed, zegt TONIA, en ik ben TONIA vergoeding schuldig. Arm kind, haar gelaat staat zoo droevig als haar armentasje ledig is. Ik zal dien werktuigelijken arbeid ondernemen voor haar, toch voor haar, al begrijpt zij het niet." En met zekeren wanhopigen moed greep de beeldsnijder zijne werktuigen.

Maar hij werd gestoord. Na twee haastige tikken op de deur zijner kamer, trad een meisje snel binnen; een allerliefst kind, vlug, bevallig, levendig, meer mooi dan schoon, maar toch aanlokkelijk genoeg van gelaat en van vormen om den blik van een' kunstenaar, zelfs van dezen kunstenaar, waardig te zijn en zacht te verpoozen; toch wendde hij met iets verlegens het oog van haar af, en zij ook zag niet naar hem op, terwijl zij uit eene kruik die zij in de hand hield, den ledigen beker naast hem vulde, dien hij in zijne verstrooijing reeds tweemaal te vergeefs aan de lippen had gebragt; daarbij zuchtte zij echter zoo diep, dat hij zich plotseling onwendde, haar aanzag en uitriep:

"Jezus, maria! mijn kind, hoe droef staat uw wezen, die oogen vol tranen... gij hebt dan geschreid?"

Zij werd gloeijend rood, wendde het hoofdje nog meer van hem weg en antwoordde met eene stem die blijkbaar tegen tranen worstelde:

"Vraag niet, meester jehan! vraag niet! *gij* zult hier onder niet veel lijden, maar ik... ik..." zij bedacht zich en zeide meer bedaard: "Zeg mij, is daar niet een geestelijk heer van u weggegaan, die tot de orde der boetvaardige Broeders behoorde?"

"Ja, tonia! dat is zoo; doch wat zegt dat u?"

„Omdat, zoo dat waar is... hadt gij welligt mij tot voorspraak kunnen zijn... en nog, nog kunt gij mij eene groote, oneindig groote dienst bewijzen...."

"Eene dienst aan u, ik!..." vroeg hij, en zijne stem had iets dofs.

"Ik weet het, meester jehan," antwoordde zij nog meer droevig en demoedig; "ik heb geen regt iets van

u te vragen noch te wachten, maar toch, gij zijt zoo goed, voor allen zoo goed, en het is geene dienst maar eene weldaad, eene laatste weldaad die ik van u zou gebeden hebben. En zij bragt de gevouwen handen voor de oogen en schreide luide.

"TONIA! TONIA!" riep GUILLERMIN, "ga zoo niet voort, want gij zoudt maken dat ik ook schreijen ging als eene vrouw, of als een kind. En toch, TONIA! in lang voelde ik mij niet zoo verligt, dan nu ik iets voor u kan doen en gij mij iets vraagt."

Zij trad schuchter terug, terwijl hij was genaderd. Hij bedwong zich tot meer kalmte.

"Vooral heden ben ik u vergoeding schuldig, mijn kind, want ik had voor u een uitzet kunnen winnen en ik deed het niet!

"Een uitzet, meester JEHAN!" riep zij moediger. "Gij denkt aan mijn uitzet? O! als dat is, dan kan ik u alles zeggen, dan zijt gij ook dat andere vergeten."

"Ja, TONIA! zeg mij alles, want dat andere, ik zeg het mij zelven iederen dag, dat andere moet vergeten worden."

Met uw verlof, meester JEHAN GUILLERMIN! wat men zich zelven iederen dag opdringt dat vergeten moet worden, is der vergetelijkheid nog niet zeer nabij.

Wat het was, dat dien kunstenaar dus pijnigde en hem toch aantrok, zal mij wel eenige woorden kosten tot verduidelijking.

TONIA was nog een klein kind, toen de meester beeldsnijder PIERRE GUILLERMIN met zijnen zoon ANDRÉ en zijnen broeder JEHAN, een gedeelte van het huis harer moeder bewonen kwam. Die moeder was eene zachte, vrome vrouw, toen weduwe, en die geene andere be-

zitting had dan haar huis, waarmede zij op die wijze voordeel trachtte te doen. Om de zorgen der weduwe te verligten, en zich zelven te ontslaan van alle huisselijke bemoeijingen, sloeg PIERRE haar voor, slechts eene gezamenlijke huishouding uit te maken, waarvan zij de verzorging, en hij het onderhoud op zich zou nemen. Niets kon vrouwe BEATRIX meer welkom zijn, en van toen aan hadden beiden een rustig en onbezorgd leven geleid, waarbij ieder zich in zijnen eigenen kring bewoog en toch werkte voor het gezamenlijke belang, en welhaast vergaten alle leden van dit gezin, dat zij niet altijd vereend waren geweest, dat zij niet eene zelfde familie uitmaakten. PIERRE was zeer vele jaren ouder dan zijn broeder, en te gelijk diens leermeester in hunne kunst, maar welhaast was de leerling zijn meerdere. PIERRE was werkman, JEHAN was kunstenaar; JEHAN was kunstenaar met alle krachten en vermogens van ligchaam en geest. Hij had geene behoeften, geene wenschen dan de kunst; de kunst alleen en wat tot hare eischen behoorde. Ook zag PIERRE zonder spijt de voortbrengselen van JEHAN door kunstkenners en meesters driewerf boven de zijnen geprezen en gewaardeerd, of liever, hij had eene spijt, dat de noodzakelijkheid om met elkander van hun gezamenlijk werk te leven, JEHAN in de onmogelijkheid bragt om door reizen, door het zien van kunst, door het leeren kennen van de grootere meesters over de *Apennijnen*, zich tot de hoogste volmaking en ontwikkeling als kunstenaar te voltooijen. JEHAN zelf voedde die spijt minder. Zonder het voor zich of anderen onder duidelijke woorden te brengen, had hij vertrouwen op de kracht van het genie, dat zich zelve vormt, ondanks de om-

standigheden, en zelfs door hunne tegenwerking zich soms hooger toont. Toch gelukte het PIERRE zijnen broeder eene korte reize naar *Rome* en door *Spanje* mogelijk te maken; en deze had daarbij alles gewonnen en alles genoten, wat er voor eene ziel als de zijne te winnen en te genieten viel. Maar bij zijne terugkomst was de goede vrouw BEATRIX overleden, en hij vond PIERRE kwijnende en onder velerlei verdriet en moeite neêrgebogen. Men had de inkomsten van het gezin op al te groote schatting gesteld voor het onderhoud van JEHAN in den vreemde, en nu deze... had gereisd en gewerkt als een kunstenaar, die zich liever aan de voeten der groote meesters zet, om van hen te leeren, dan in de zalen der grooten vleijend en veilend rond te loopen als een koopman, om met zijne eigene voortbrengsels winst te doen. Hij bragt alles mede wat men wenschelijk achten kon: een' gevormden smaak, een' naam die reeds tot de geëerden behoorde, gedachtenissen en aanbevelingen van groote meesters; alles... maar geen goud. En PIERRE had meer geleden dan gewerkt in den laatsten tijd; en PIERRE was moedeloos, en JEHAN vond alles verachterd. JEHAN nu was vroom en goed, en de gedachte dat er te veel voor hem was opgeofferd, en dat hij veel had te herstellen, drukte hem zwaar, maar niet zoo zwaar om de vleugelen van zijn talent te binden; integendeel, de ijver ontplooide ze en zijne werkplaats werd van nu aan zijne wereld en zijn leven zijn werk; aan al het andere was hij vreemd, werd voor alle andere levensgenot en levensbehoeften telkens meer onverschillig, voor het gewone leven altijd meer ongeschikt, en had naauwelijks opgemerkt wat er rondom hem voorviel;

niet hoe PIERRE aan zijne zijde als wegstierf aan eene slepende ziekte, niet hoe de kleine TONIA tot eene bekoorlijke jonkvrouw begon op te groeijen. Te vreesselijker en te meer plotseling trof hem dus de schrik, toen hij op eenen dag aan het sterfbed van zijnen broeder werd geroepen, die zijne voogdij en zijne zorgen voor TONIA aan hem overdroeg. Maar eenmaal van de eerste smart en de eerste verbijstering bekomen, ging hij op nieuw zijnen vroegeren weg, of liever hij ging niet, maar hij bleef als vroeger verscholen en teruggetrokken achter de muren van zijne werkcel. Voor TONIA was er niets veranderd, of liever zij was meer verlaten dan vroeger. PIERRE had zich nog somtijds met haar bezig gehouden vooral in den laatsten tijd.

JEHAN scheen ter naauwernood op te merken dat zij daar was, en zoo zij er niet geweest ware, hij had haar zoo min gemist als zijn avondmaal, als den wijn dien zij hem moest inschenken, of hij vergat dien te drinken. Maar op eens nam dit alles ook voor haar een vreemde en verrassende keer. De weinige bezoekers van GUILLERMINS atelier, waren kunstkenners, waren toenmaals geestelijke heeren, dus die noch door hunne gesprekken, noch door hunnen uitwendigen toestand den gewonen loop zijner gedachten stoorden, en op een ander punt rigtten. Maar op zekeren tijd kwam de zoon van een der voornaamste burgers van *Avignon* bij hem met zijne bruid, om deze zelve de keuze te laten doen van een dier kleine toiletkastjes in ebbenhout of ivoor, waarvan vroeger PIERRE in *Avignon* de meest gezochte werkman was, doch waarvan JEHAN de uitvoering nooit dan met weerzin op zich nam. Ook nu was hij in het eerst niet te verbidden om dien arbeid op zich te ne-

men, en zeker meer om van het lastig dringen vrij te wezen, dan uit hebzucht, vroeg hij ten laatsten eenen prijs, dien de bruidegom in de volheid van zijn geluk gaarne toestond, maar die hem toch lagchend deed aanmerken:

"Ik zie wel, meester JEHAN, dat gij begint te denken aan een uitzet voor uwe TONIA!"

"Een uitzet voor TONIA! TONIA trouwen! een kind!" riep JEHAN in de hoogste verwondering; "vergeef mij, zoo lang zorgen wij kunstenaars niet vooruit."

"Mijn goede meester GUILLERMIN, dan kon uwe zorge wel te laat komen, TONIA is eene jonkvrouw van de jaren mijner bruid; zij zijn te gelijk tot hare eerste communie toegelaten; zij wijkt haar niet in bevalligheid, en dit zeg ik u, zoo gij er niet op denkt haar te voorzien van een' bruîgom, zal zij zelve gekozen hebben eer gij het weet."

JEHAN was als uit de wolken gevallen op eene vreemde plek van den aardbodem, waar hij geen weg wist om eene keuze te doen. Hij zag op naar de bruid; de bevalligheid der bruid trof hem, en toen de jonge man er bijvoegde: "Tenzij gij het meisje bewaart voor u zelven, dat zoo dwaas een ontwerp niet zijn zou, want gij zelf zult u den tijd niet geven om andere vrouwen te leeren kennen, en het hof te maken," begon hij na te denken over zijn' eigen toestand, over dien van TONIA, de weeze aan zijne zorgen toevertrouwd, en hij begon in te zien, dat hij misschien een' der eerste pligten omtrent haar had verwaarloosd, en dat hij had voortgeleefd in eene zelfvergetelheid, waarbij hij in plaats van haar leidsman te zijn geworden, zich tot den dienaar van hare stoffelijke belangen had verlaagd, terwijl hij een broe-

der had moeten wezen, en misschien een vriend had kunnen zijn. Het verdere van den dag bleef hij werkeloos zitten peinzen; maar toen de avond hem zamenbragt met TONIA, bleef hij haar lang en zwijgend aanstaren, en bemerkte voor het eerst van zijn leven hoe zij schoon was en bevallig, veel meer dan die bruid, en verbleekte daarbij en kleurde daarbij, voor het eerst van zijn leven, en verraste op eenmaal het lieve kind met de vraag:

"TONIA! mijn lieve, hoe oud zijt gij toch wel?" En toen zij blozend antwoordde, dat zij achttien jaar was geworden, vroeg hij haar op denzelfden toon en met den zelfden ernst, of zij genegenheid zou hebben tot het huwelijk. Het lieve kind antwoordde hem zoo gul en zoo naïf als zij een' vader zou geantwoord hebben, en misschien met meer vrijmoedigheid zelfs, omdat JEHAN haar in het eind niet den eerbied inboezemde van een' vader: dat zij niets tegen het huwelijk zou hebben, zoo de jongman haar beviel dien men haar voorstelde.

JEHAN meende voor dat oogenblik genoeg te weten, en er was reeds zooveel bij hem omgegaan, dat hij van nu aan zich er op toelegde om te behagen; maar het leven dat hij geleefd had tot op dien dag, was daartoe gansch geene goede voorbereiding geweest, vooral niet waar het een lief, levendig, maar onbeduidend kind gold, dat veeleer naar eenen gouden haarband uit den eersten juwelierswinkel zou gegrepen hebben, dan naar het beroemde zoutvat van BENVENUTO CELLINI, als het voor haar had gestaan; die door JEHAN [illegible] eer tot lagchen werd opgewekt dan tot bewondering, en die hem aan hare speelnooten be-

schreef: "als het goedaardigste schepsel dat er leven kon, maar dat men moest leiden en verzorgen als een kind, en die een rijk man had kunnen wezen, waar hij nu veelmalen gebrek had aan het noodigste, zoo hij een wakker arbeider ware geweest, als zijn broeder, en niet de gewoonte had genomen halve dagen op een stuk hout of ivoor te zitten kijken, onder peinzen en mijmeren, eer hij er ijverig met zijne werktuigen op los ging." Voor haar ook moest hij niet enkel een onhandig, maar zelfs een onbehagelijk minnaar zijn, want de doorgewaakte nachten hadden hem het gelaat vermagerd en verbleekt, het voorhoofd vóór den tijd gerimpeld, de oogen van hunnen glans beroofd, de haren vroegtijdig vergrijsd; en ontwend aan de zorgen voor zijn uiterlijk, in zijne strenge eenzaamheid, liet hij ze lang en ordeloos nedervallen over zijn voorhoofd, zooals de natuur goed vond ze te schikken, en had er nooit aan gedacht zich van een ander en beter kleed te voorzien, dan het losse, gemakkelijke kleed van sergie, dat hem vrijliet in zijne bewegingen en dat altijd werd aangeworpen, zonder een enkelen blik in iets dat naar een' spiegel geleek. Was het vreemd, dat hij TONIA als een onbevallige minnaar scheen, als een onhandige!

Een minnaar! neen, wij doen het arme kind onregt. Zij had daar JEHAN geen oogenblik voor gehouden. Ook toen hij meende dat het tijd was geworden van zijne wenschen te spreken, zag zij alleen met schrik en verwondering op hem en zeide:

"Mijn goede meester JEHAN, maar gij zijt immers veel te oud voor mij; ik had gedacht dat gij mij ANDRÉ tot echtgenoot zoudet gegeven hebben."

Om te begrijpen, hoeveel hardheid dat woord hebben

moest voor JEHAN, moeten wij spreken van eene der kwellingen, die PIERRE tot een vervroegden dood hadden gevoerd. Zijn zoon ANDRÉ had hem veel verdriet gegeven. Niet omdat de wilde, vrolijke knaap een boos of ligtzinnig jongman was geworden, ook niet omdat hij liefde of eerbied aan zijnen vader had geweigerd, maar met den opregtsten goeden wil had hij zijne woelige natuur niet kunnen plooijen naar diens éénigen vurigen wensch. Zijn zoon moest kunstenaar zijn als zijn broeder JEHAN, had PIERRE zich gezegd, en hij had meer dan goed was gedaan om het onmogelijke te verkrijgen. Zijne pogingen hadden geene andere uitkomst dan vergeefsche marteling voor ANDRÉ en zijne eigene afmatting; uitkomst die hem meer verbitterde dan hij moest tegen zijnen zoon, en die dezen tegen zijnen vader in eene verhouding bragt, waarbij niet het meeste onregt aan ANDRÉ's zijde was. In het eind, men maakt de menschen niet tot datgene waartoe zij niet zijn geboren; en ANDRÉ had noch het geduld, noch den kunstzin, noch het juiste oog, noch zelfs die fijne kunstvaardige vingeren, noch eene enkele der eigenschappen die hem zijns vaders kunst zelfs als beroep mogelijk hadden gemaakt. De opsluiting in eene werkplaats, zelfs was hem onuitstaanbaar, alleen het vrije, frissche buitenleven, het leven zoo als de jagers en krijgslieden het opvatten, lokte hem aan, en zijn vurig levenslustig oog, zijn sterk en krachtig gestel, zijn fiere moed en zijne vermetelheid, alles in een woord, scheen hem voor te bestemmen, tot een dergelijk beroep. In dien strijd tusschen vader en zoon was JEHAN meer gemengd geworden dan hij wilde of wist. Hij was niet zóóveel de oudere van ANDRÉ, dat

zij niet goede makkers zouden geweest zijn, zoo hun gemoedsaard niet een volstrekt strijdige ware geweest; maar sinds PIERRE al de sympathie, die zijn zoon bij hem verloor, overbragt op den broeder, wekte die onverschilligheid bij den eersten eene jaloezij, die volstrekte en wederzijdsche antipathie werd, welke zich uitsprak zoo verschillend als beider karakter het aangaf. Bij JEHAN in een geheel vergeten van zijnen neef, als bestond die niet; bij ANDRÉ in aanvallen van heftigheid, die soms tot gewelddadigheid oversloeg, hetzij tegen den kunstenaar, hetzij tegen diens gewrochten. Eene dier laatste daden had ANDRÉ's verwijdering voor alle partijën noodzakelijk gemaakt. PIERRE had hem alles medegegeven wat hij kon geven, behalve zijn' vaderlijken zegen. JEHAN had de geheele opbrengst eener fijn gesneden ivoren reukdoos aan TONIA ter hand gesteld, om in ANDRÉ's reiskoffer weg te leggen, en daarna had niemand hunner meer van den zwerver gehoord. Zijn vader was weggestorven, zonder naar hem te vragen; zijn oom was zeker vergeten dat hij had bestaan. Vrouw BEÂTRIX die hem altijd hare voorliefde had geschonken, was sinds lang niet meer, en niemand zou zich zijner herinnerd hebben, zoo niet TONIA dáár ware geweest. Maar ook TONIA gedacht zijner voor al de anderen te zamen. TONIA had den wilden levenslustigen knaap, die haar dikwijls plaagde, maar die altijd met haar speelde, natuurlijk liever gehad, dan den stroeven, ernstigen, stillen jongman, die zich nooit met haar bezig hield, en die haar naauwelijks scheen op te merken, en zoo had zij dezen gegeven, wat de anderen hem onthielden. Zij had den uitgestooten zwervende dus met den blik der verbeelding gevolgd zoowel

als met het hart; en al had zij nooit openlijk zijne voorspraak genomen, te vaster sprak zij in stilte het goede voor hem in haar hart. En was het dus om eene geheime wraak te mengen in hare weigering, was het werkelijk naïve verwondering dat men haar niet toedacht aan dien éénigen aan wien zij zich zelve het eerst had toegedacht, of was het een wensch dien zij uitsprak? 't Is moeijelijk een meisjes hart te peilen.

JEHAN ook, zoo vreemd aan menschen in het algemeen en aan vrouwen in het bijzonder, begreep er niets van; alleen begreep hij dit, dat hij te vreemd en te onbehagelijk werd gevonden van uiterlijk, dan dat de geliefde zich de moeite wilde geven naar zijn innerlijk, naar zijn hart te vragen, en dat lagchende trekken, glinsterende en welgeschikte lokken en schalke oogen betere aanspraak gaven op het welgevallen eener vrouw, dan een beroemde naam, edele gevoelens en vurige hartstogt. Eigenlijk redeneerde hij niet eens zoo veel, want hij was verpletterd, en boven alles had het "te oud" hem wonderlijk in de ooren geklonken. Hij te oud, waar ANDRÉ niet te oud werd geacht! Zij verschilden zes jaren. Het is zoo, hij scheen een veertiger; zóó hadden nachtbraken, hartstogt voor de kunst en hartstogtelijke liefde hem veranderd; en ANDRÉ was twee en twintig jaren, toen hij TONIA zijn vaarwel had gezegd. Eene liefde zooals die van JEHAN was geworden, toen hij die eens had opgevat, liet zich toch niet voor altijd afschrikken door den eersten verwonderden kreet van het meisje, hoe pijnlijk hem die ook in de ooren moest klinken. Meer dan eens bad hij haar in de gloeijende uitdrukkingen zijner hartstogtelijke ziel, hem zelven den weg te wijzen, die toegang gaf tot

haar hart; hij zou haar alles geofferd hebben, misschien zelfs wel zijne kunst, zoo zij die eene te veel eischende medeminnares had geacht in zijn hart. Maar toen hij zag dat zijne smeekingen, in plaats van haar een regt denkbeeld te geven van het onbepaalde gebied dat zij voerde over hem, haar slechts schuwer en onrustiger maakten, als vreesde zij dwang, den gehaten dwang van een' man van wien de omstandigheden, hare teêre jeugd en de wil harer moeder haar afhankelijk hadden gemaakt. Toen hij zag dat zij al bleeker en bleeker werd, en met iederen dag iets verloor van hare frischheid en vrolijkheid, gordde JEHAN zich aan tot eene zware maar grootsche zelfbeheersching; hij legde zich het zwijgen op, met woord, met daad en met blik, en om zeker te zijn dat hem die ontzegging mogelijk zou blijven, verdiepte hij zich als te voren in zijn werk, sloot zich nog meer dan vroeger op in zijne werkplaats, en toen, toen dacht en volvoerde hij zijn rafaëlisch kruisbeeld. Hij had eene groote diepte van zielesmart eerst moeten kennen, om den grootsten lijder, den man van smarte in het hoogste toppunt van jammer waardiglijk te kunnen voorstellen. Hij verowerde zich dus eene hoogere rigting als kunstenaar, gevoelde dieper eene beter begrepen gemeenschap met zijnen Heiland; hij werd vromer Christen en grooter kunstenaar te gelijk, hoewel hij niet ophield lijdend mensch te blijven. Dus was zijn toestand en zijne verhouding tot het meisje sinds maanden en tot op het oogenblik, dat wij JEHAN GUILLERMIN in gesprek vinden met TONIA, en daarop doelde het lieve kind, toen zij hem vroeg of hij nu *dat andere* vergeten had. De verzekering daarvan had zij gekregen, en geloovíger

dan wij, aan zijne zelfkennis, begon zij hem dus alles te zeggen:

"Gij weet, meester JEHAN, dat er iemand is dien ik altijd een goed hart heb toegedragen, maar dien" — zij zuchtte diep — „dien gij haat."

"Ik iemand haten? en waarom?"

"Zoo heel goed weet ik de reden niet, waarom dat eerst zoo is begonnen; ik geloof het was, omdat hij geen geduld had om u bij uw werk te helpen en zijns vaders bedrijf te leeren. Later was het wat anders, toen hij ijverzuchtig was geworden op u, en dat mooije kleine beeldje in dat nisje, een engel of een heilige, dat u zoo veel moeite had gekost..."

JEHAN zag haar aan, als deed hij vergeefsche moeite om haar te begrijpen.

"Zeker, ik beken het, hij had schuld, en groote schuld ook, maar in het eind, het is al zoo lang geleden, en hij is toch uw neef, de arme ANDRÉ."

JEHAN sprong op alsof hij zich gekwetst had met den kleinen beitel, waarmede hij speelde onder het luisteren.

"TONIA! wat heb ik u gedaan, dat gij mij aan dezen herinnert?" riep hij smartelijk.

"Omdat het van hem is, dat ik spreken moet..."

"Och, zwijg dan liever, TONIA. Hij heeft zijnen vader den dood toegebragt, mijn broeder, en meer nog, mijn vriend, mijn weldoener. En ik, die dat alles begon te vergeten, TONIA! TONIA! waarom hebt gij mij uit die verdooving wakker geschud?"

"Het is waar," sprak het meisje snikkende, want zij zag hoe hij leed, en zij vreesde er ook niet bij te zullen winnen. "Ik had beter gedaan te zwijgen en met hem te sterven."

"Met hem sterven! gij TONIA! met wien wilt gij sterven?"

"Met ANDRÉ. O; vergeef mij, meester JEHAN, vergeef mij, dat ik u moeite doe met dit te zeggen, maar ik kan niet anders. ANDRÉ is mijn liefste, ANDRÉ moet sterven; morgen, morgen reeds, zoo daar geene hulp komt, en ik met hem, dit is mijn éénige troost; ik overleef hem niet!" En zij ging voort met schreijend handenwringen en afgebroken woorden uit te spreken.

JEHAN GUILLERMIN had veel zielskracht, veel zelfbeheersching als het zijn moest, en als hij eenmaal uit zijn achteloos voortdroomen was opgerezen, en tot het aangrijpen der werkelijkheid gedwongen, omvatte hij die met vaste hand en overzag haar met helderen blik.

Hij stond op, hij nam TONIA's handen in de zijnen, nu niet als een geliefde die vleijend hare droefheid bezweren wilde, maar als een vaderlijk vriend die er de oorzaken van wilde peilen. "Spreek TONIA! waarom vreest gij dat ANDRÉ sterven zal, nu meer dan op eenen anderen tijd? gij hebt dan berigten van hem?"

"Helaas, ja! en zoo droevige! waar wij juist hoop hadden, dat aan ons lijden een eind zou zijn. Want hij keerde, hij keerde na zoo lang afzijn en als mijn verloofde, mijn bruïgom welhaast, zoo wij het van u verkregen hadden."

"Gij hebt hem dan weêrgezien buiten mijn weten, of was het reeds tusschen u en hem besloten vóór zijne verwijdering?" vroeg JEHAN ernstig en gelaten.

"Zes maanden na PIERRE's dood is hij hier geweest in het geheim, O! zoo gij gezien hadt, hoe hij zijnen vader beweende; zamen hebben wij op diens graf geknield en gebeden, en toen, toen heb ik hem mijne liefde

toegezegd in vergoeding van zijn hard lot; maar het was juist kort na dien tijd dat gij, gij zelf..."

"Ik begrijp wat gij meent, niet meer van dat, *dat* is voorbij," viel JEHAN schielijk in.

"Om u niet te grieven, vertoonde hij zich daarom niet aan u en zweeg ik, tot wij van den tijd en van uwe goedheid en grootmoedigheid eindelijk de vervulling hoopten van onzen wensch. ANDRÉ achtte nu het tijdstip daar om te spreken; hij kwam uit *Italië*, waar hij lang had gezworven, hierheen... ik wachtte hem reeds sedert vele dagen. En nu, gisteren kwam iemand mij van zijnentwege tijding brengen, vreesselijke tijding. Hij is hier digt bij ons, hij is te *Avignon*, maar in den kerker, veroordeeld tot eene vreesselijke doodstraf, en morgen, morgen zullen zij dat vonnis uitvoeren, zoo God en de Heilige Maagd ons niet bijstaan, en gij ons uwe hulp onthoudt of hierin geenen raad weet."

"De ongelukkige heeft dus eene misdaad bedreven?" sprak JEHAN strak en somber.

"Geene misdaad, maar eene overtreding, een ongeluk dat die wreeden als misdaad straffen. Als gij weet, heeft hij dienst genomen, in *Italië*, in het leger van zijne Heiligheid den Paus. Beter scherpschutter dan hij, was er niet aan te wijzen. Ook is hem dubbele soldij geboden door den kapitein MONT-BARROIS, broeder van den Vicomte MONT-BARROIS, die zijn kasteel heeft digt bij *Avignon*, toen hij in diens compagnie overging; maar toen de veldtogt was afgeloopen, en ANDRÉ zijnen gordel zoo wel gevuld zag met dubloenen, en zijn diensttijd uit was, gedacht hij mijner, vroeg zijnen kapitein verlof, eer hij zijne verbindtenis

hernieuwde, en deelde hem opregt mede wat hem naar *Avignon* terugriep. De ridder MONT-BARROIS was een goed heer; hij gaf hem zijne vrijheid om naar *Frankrijk* terug te keeren, hij gaf hem zelfs eenen brief van voorspraak mede aan u, om u te bewegen uwen neef in goedheid aan te hooren, en een' anderen aan zijnen broeder den Vicomte, met aanbeveling om ANDRÉ eene plaats te geven bij zijne jagt. Met zijn vuurroer op schouder trok hij voort, over berg en dal, en tot in het bosch hier in den omtrek, dat aan den trotschen markies DES ANGES toebehoort. Daar dacht mijn arme ANDRÉ niet aan, toen hij eene prachtige ree voor zich uit zag rennen. In lang had hij geen schot gedaan dan op bevel van anderen: dit schoone beest als proeve zijner bekwaamheid den Vicomte aan te bieden, scheen hem een' goeden inval. Hij laadde zijn vuurroer, hij legde aan op het wild, maar achter hem hoort hij voetstappen van menschen; iemand roept hem de verguizende woorden toe: "Wilddief! strooper!" ANDRÉ aarzelt, zijne hand beeft, zijne oogen schemeren; wel drukt hij zijn schot af, maar het is met eenen ongewissen blik en eene onzekere hand, hij treft het dier niet, dat reeds is weggevlugt, maar een mensch, maar een' man die nederstort aan den arm getroffen, en die man is de markies DES ANGES zelf; zijn jagtstoet is met hem; men maakt zich meester van ANDRÉ, hij word in den kerker geworpen, veroordeeld en morgen, morgen!..." Nieuw snikken eindigde TONIA's treurige mededeeling.

"De ongelukkige is niet te redden, zelfs al had hij ook slechts het dier geraakt. Inbreuken op de jagtregten wordt hier altijd met den dood gestraft, en nu den

"En gij wilt het aanwenden, meester JEHAN?" vroeg het meisje met angstige onrust, tot hem opziende.

Hij antwoordde niet, en hij zag haar niet aan, want hij had zich van haar afgekeerd en hij zag naar zijn kruisbeeld op, als moest hij, uit het aanschouwen dier voorstelling van den marteldood des Heilands, zijne kracht putten en zijne liefde versterken om te volvoeren wat hij had uitgedacht.

TONIA naderde hem, sloeg met hartstogtelijkheid hare armen om zijnen hals en riep uit: "O JEHAN! JEHAN! (voor het eerst noemde zij hem dus gemeenzaam) ziet gij, als gij dat volbrengt, als gij ANDRÉ weet te redden, wil ik u een groot leed besparen, wil ik u dit beloven, ik zal ANDRÉ mijne hand niet geven, en zelfs, ja JEHAN, ik beloof het u, ik zal u liefhebben, ik zal uwe echtgenoot worden, zoo gij het wilt; het zal mij mogelijk zijn!" riep het arme kind, in hare naïviteit niet begrijpende, hoe pijnlijk hem, den fijn gevoelende, die woorden treffen moesten.

"Ik dank u, TONIA! ik dank u," antwoordde JEHAN, terwijl hij zacht hare omarming afweerde, "zulk een offer begeer ik niet van u. Ik zal beproeven wat ik vermag, maar ik heb geenen dank noodig; en nu, TONIA, ga! ik heb behoefte aan eenzaamheid en aan het gebed."

III.

Het was avond geworden; de superior der boetvaardige Broederschap van het kruis zat in zijne cel met de spijt en het verdriet op het gelaat, en trachtte te ver-

geefs zich te verstrooijen en de opgewekte begeerte, die onvoldaan had moeten blijven, af te leiden of over te brengen op een ander voorwerp; het wilde hem niet gelukken. Moedeloos wierp hij zich in zijnen wijden armstoel heen en weder en zocht den slaap. Toch kwam die niet tot hem, zelfs niet nadat hij hem uitgetergd had door eene teug of wat van den edelsten wijn.

Er werd aan zijne deur geklopt; hij liet een norsch "binnen" hooren.

JEHAN GUILLERMIN stond voor hem. De eerwaarde vader werd vuurrood; de beeldsnijder zag doodbleek.

"Vader SEMPRONIO!" sprak hij met eene vaste stem, "is het niet uwe Broederschap, die het regt heeft een' ter dood veroordeelde leven en vrijheid te geven?"

"Zoo is het juist, meester GUILLERMIN, dat regt hebben wij eenmaal 's jaars," antwoordde SEMPRONIO. "Het is juist niet te groot eene belooning voor lieden, die het gansche jaar door, misdadigers moeten troosten in den kerker, en bijstaan in den dood...."

"En hebt gij van uw regt dit jaar reeds gebruik gemaakt?" viel JEHAN hem in, zonder hem te laten uitspreken.

"Neen! er heeft zich nog geen veroordeelde voorgedaan, die het ons waardig scheen. Maar waarom komt gij mij storen met zulke vragen?"

"Vader SEMPRONIO! Gij hadt dezen morgen begeerte naar mijn groot crucifiks... Ik kom het u brengen. Hier is het."

Vader SEMPRONIO, beurtelings bleek en gloeijend van verrassing, zag hem aan en scheen hem naauwelijks te begrijpen.

"Mijn zoon! mijn zoon!" riep hij eindelijk in ver-

rukking. "Is het waarheid, is het u ernst? Maar... dezen morgen wildet gij het niet afstaan voor al het goud der wereld, en nu, nu, wat zal ik er u voor betalen?"

"Mijn vader, ik heb het u meer dan eens gezegd; een meesterstuk wordt niet betaald met goud. Ik vraag u geene schatten, maar het leven van een mensch. Morgen zou er een veroordeelde ter dood worden gebragt. Hij is niet des doods schuldig. Mijn kruisbeeld sta ik u af voor zijne begenadiging."

Vader SEMPRONIO aarzelde geen oogenblik. Hij vroeg niet eenmaal den naam van den schuldige, zooveel haast had hij zich in het bezit te stellen van het kunststuk, maar de volgende dag zag ANDRÉ aan de voeten van TONIA, die hem heenvoerde naar JEHAN.

Nog prijkt de kapel van die Broederschap te *Avignon* met dat kruisbeeld, hetwelk CANOVA als een weergaloos meesterstuk heeft geprezen, en dat op *die* plaats den Christen GUILLERMIN toch nog grootere eere brengt dan den kunstenaar.

Het kruisbeeld van meester JEHAN GUILLERMIN kan ons zinnebeeld en zedeles zijn, hoe de kunst kan geheiligd worden, waar zij gebruikt wordt ter eere Gods en tot heil der menschheid.

HET ADRES

VAN

DE KANTWERKSTER.

In zeker aanzienlijk huis, gelegen in 't Voorhout, die liefelijke wandeling binnen de stad *'s Gravenhage*, heerschte op een' namiddag in Februarij, 1686, eene zulke wanorde en luidruchtigheid onder de bedienden, als alleen kon verklaard worden uit de afwezendheid der Meesters.

Wat er in de keuken omgaat, zullen wij niet eens trachten uit te vinden; men is er vrolijk, daaraan valt niet te twijfelen, en men lijdt er geen gebrek, getuige de overblijfselen van een' maaltijd, die de tafel van den heer des huizes geene oneer zou gedaan hebben.

Wij gaan liever verder om op te merken, wat er gebeurt in een vertrek, waarvan de meubelen, draperiën en tapijten terstond uitwijzen, dat het niet tot het gebied der dienstboden behoort, dan in zoover zij er diensten te doen hebben. Het is eigenlijk het *boudoir* van Mevrouw, maar het heeft zulk een verlokkend

uitzigt naar buiten op de wandelplaats, dat de kamenier, die wij hier nu vinden, het haar regt geacht heeft als hare vreugd, om er haar werk te doen, liever dan op eenige achterkamer, die geen uitzigt heeft dan op eene binnenplaats. Ware zij alleen geweest, die vrijheid zou hare verontschuldiging gevonden hebben in de nabijheid der slaapkamer en garderobe harer Meesteres, en in de voorzorg, om de prachtige *robe*, waaraan zij te werken heeft, niet te verplaatsen; maar zij is *niet* alleen, en eigenlijk zij werkt ook niet. Het kleed hangt slechts losjes over den armstoel van Mevrouw, waarin zij zich heeft neêrgezet, en zij speelt in verstrooijing met de kanten, waarmede zij het moet garneren, terwijl zij luistert naar de zoete toespraak van Mijnheer den eersten kamerdienaar, die haar onvermoeid gezelschap houdt.

Het blijkt echter, dat zij meer gewillig is in 't hooren naar zijne taal, dan in 't gunstig beantwoorden daarvan. "Neen, WILLEM!" spreekt ze, "'t is een dwaas drijven van u mij daartoe te persen; 't is voor ons nog geen trouwtijd; we zijn beiden gewend aan eene goede tafel en ligt werk, en zonder noodzaak het geval om te keeren, en voor zwaren arbeid moeizaam een stuk broods te winnen, dat lijkt mij niet, zoo min als u."

"Maar denkt gij dan, SOPHIE! dat de Baron, wien ik zes jaren lang gediend heb, met de meestmogelijke getrouwheid, en tot zijne groote *satisfactie*, mij uit zijn huis zal laten gaan, zonder verzekerd te zijn, dat ik mijn brood heb; of meent gij, dat het hem aan invloed ontbreekt, om mij van eene goede *officie* te voorzien?"

"Ik heb er nog niet over gedacht, WILLEM! maar

nu gij maakt, dat ik er over denken moet, zeg ik u... reken er niet te veel op."

"Wat gij, vrouwen, toch van ongeloovige natuur zijt; betwijfelt gij den goeden wil van mijn' Heer!"

Zij schudde ontkennend het hoofd.

"Nu dan, wat suft ge! Eet hij van daag niet met Mevrouw bij den President-Burgemeester?"

Zij knikte toestemmend, en haalde even de schouders op, of de vraag te dwaas was, om antwoord te verdienen.

"Is Mijnheer gisteren niet met de Hoogheemraden van *Rijnland* een' toer wezen doen naar *Rijnsburg*, en werwaarts de togt verder ging?"

"Ik heb geen reden, om hierop *neen* te zeggen."

"En morgen avond gaan ze beiden naar het *cercle* van de Prinses, de gemalin van den Stadhouder."

"Wel waarom zouden ze niet? Ze gaan immers overal en altijd met de Grooten en Prinsen op en neêr. Gij, die met den Baron gereisd hebt, weet het beter dan ik; het zijn dan ook beiden geboren Edelluî en van den besten Adel, als ik wel gehoord heb."

"Dat ze rijk zijn, weten wij beiden door ondervinding," voegde WILLEM er bij, haar glimlagchend aanziende, "en dus vraag ik: zou zulk een Heer met zulke relatiën zijne bedienden uit zijn huis laten trouwen, zonder hen te verzorgen?"

"Ik zeg daar niets tegen; ik houd alleen, dat er voornamer Heeren dan deze allen op zwart zaad zijn geraakt, of met de noorderzon verdwenen; ja, wat meer zegt, dat wondre rad van avontuur kan soms zoo zonderling kantelen, dat men groote Prinsen en Prinsessen naar beneden ziet buitelen, tot ze daar

aêmechtig neêrliggen als vischen op het drooge.... Daar hadt je die arme Koningin van *Bohemen*, die hier gewoond heeft, dat eene Koningsdochter was, en gekroonde Koningin, zoo goed als iemand denken durft; en nu, wat gaf het? mijne grootmoeder deed er de wasch op, maar als er geld zijn moest, geen asem hoor! en als de Heeren Staten niet van tijd tot tijd waren bijgesprongen, dan zou ze op haar praalbed van honger zijn omgekomen, om niet te spreken van die groote Koningin van *Engeland*, de eigen grootmoeder van onze Prinses, die naar ik heb hooren vertellen, in der tijd hier te *s' Hage* is gekomen, om hare juweelen te verkoopen....."

"Dat is alles goed en waar, mijn lief! maar wat doet dat tot ons; kunt gij mij het *ja*-woord niet geven, omdat groote Heeren laag kunnen dalen en Vorstinnen als arme ballingen zwerven; zooveel te meer kans blijft er, dunkt me, voor ons, om op onze beurt in hoogheid te raken."

"Kwâ kans, als je rekent op anderen, dat meen ik er meê, en daarom geef ik mijn *ja*-woord niet, voordat ik een aardig spaarpenningje magtig ben, en zie je, ik heb in den laatsten tijd slechte diensten gehad, en ik ben hier pas zes maanden."

"En zes maanden lang heb ik je gebedeld, om een enkel zoet *ja* uit die kersroode lipjes; moet ik dan nog zes maanden vleijen, eer ik het hooren zal?"

"'t Kan zijn, mits ge alreê van trouwen spreekt, eer ge 't hebt," plaagde zij.

"Ei, geef het mij, en ik beloof je nooit meer van trouwen te spreken," spotte hij, en greep naar hare hand, die met de kanten harer Meesteres speelde: Hetzij

uit *pruderie*, hetzij uit vrees voor de teêre stof, zij trok die hand terug; WILLEM, door stand en karakter, eer een vurig minnaar dan een kiesche, oordeelde, dat hij zich door die beweging niet moest laten afschrikken, en herhaalde zijne poging met zulk eene snelheid en zulk eene drift, dat hij slaagde; maar door een' luiden en angstigen uitroep van SOPHIE werd de vreugde dier overwinning gestoord.

"SOPHIE! beste SOPHIE! wat scheelt u? heb ik u leed gedaan of beleedigd? dat was de intentie niet. Hemel! ze wordt bleek; ze is op het punt van in zwijm te vallen," riep hij verlegen en ietwat terugtredende van ontsteltenis.

"Zie je dan niet, WILLEM!" riep ze nu, in tranen uitbarstende, "wat je gedaan hebt; de kant is gescheurd!" en werkelijk, ze toonde hem in het ragfijne weefsel eene aanmerkelijke scheur, die de volle breedte der kant besloeg.

"Dat is jammer, dat spijt me," sprak hij verslagen; "maar toch gij krijt en ontstelt u al te zeer; zoo'n ramp is het nu toch ook niet."

"Ik zeg u, als Mevrouw het ziet, zal ze mij op staanden voet mijn afscheid geven."

"Bah! daar is hier in huis wel ergers gebeurd, daar Mevrouw nooit van geweten heeft."

"Maar dit zal ze weten; ze moet morgen avond deze *robe* aandoen op het *cercle* der Prinses; ik zou er de *manchetten* inrijgen, en daar kom jij met je linksche verliefdheid."

"Kom, kom, SOPHIE! knor daar niet meer over; rijg andere kanten in die mouwen; moffel deze weg, tot ze hier of daar gemaakt kunnen worden, en ik

geef je mijn woord, dat Mevrouw er niet naar omzien zal."

"Een mooije raad: rijg er andere kanten in, alsof men van zulke soort voorraad had; en zie je dan niet, dat de geheele japon er meê gegarneerd moet worden, en dat het onderscheid in 't patroon altijd zou te herkennen zijn?"

"En wie zal daar op zoo'n drukke partij zoo naauw naar zien!"

"Wie? maar dat is hier juist 't ergste; vooreerst Mevrouw, als zij zich kleedt; ten tweede de Prinses van *Oranje*; want je moet weten, het is oude kant, en wel *point d' Angleterre*, door de Prinses Roijaal uit *Engeland* meêgenomen. toen ze hier kwam als bruid van Prins WILLEM II, en door deze aan Mevrouw's moeder, die Hofdame was, ten geschenke gegeven bij de geboorte van den tegenwoordigen Prins. Naar het schijnt, moet Mevrouw die bijzonderheid aan de Prinses hebben verteld, en deze, die als Engelsche en als vrouw van WILLEM III in alles belang stelt, wat hare moeder en schoonmoeder betreft, heeft de kant willen zien; daarop heeft Mevrouw beloofd die op 't cercle aan te doen.... en dat is morgen."

En de arme kamenier was onder dit spreken opgestaan, als duldde hare innerlijke onrust niet langer, dat zij hare uiterlijke rust bewaarde. Zij hing nu het kleed met te late bedachtzaamheid zorgvuldig op een' stoel, en hield de gescheurde kant zamengevoegd, als ware door die schijnbare herstelling alles goedgemaakt.

"Ja, nu begrijp ik het; die kant moet niet alleen

gebruikt worden, maar zelfs bekeken en gehanteerd door vele Dames, te beginnen met de Prinses. Maar dat alles zal toch eerst morgen avond zijn, en kan dat dan niet vóór dien tijd worden gemaakt?"

"Een kleinigheid! zoo'n scheur in één dag; en juist de kantwerksters zijn zoo langzaam. Zoo veel dagen zouden zij er toe vragen; als wij er uren voor houden, en dan nog den nacht mede gerekend; en eene kantwerkster, die hare oogen te sparen heeft, werkt niet bij nacht."

"Dat zou ik weleens willen beproeven; voor grof geld krijgt men alles gedaan, en ik heb er een paar dukaten voor over, om uwe betraande oogjes en uw droevig gezigt op te vrolijken en lustig te zien."

"En ik voeg er twee toe, mits het gebeuren mogt, dat hiervan niets uitlekte, en ik mijne goede dienst behield. 't Zou een spaarpenning minder zijn; maar in 's Hemels naam, ik zou het er voor overhebben."

"Ik ben oorzaak van de schade, en zal die willig alleen dragen; de vraag is maar hoe die te herstellen?"

"Ik ken geene kantwerkster in *den Haag*, waaraan ik dit werk zou toevertrouwen met hoop op goede uitkomst; ik heb wel van twee Fransche Jufvrouwen gehoord, die eene wondre vaardigheid hadden, maar ik weet de namen niet, noch zelfs waar ze gehuisvest zijn."

"Als het Franschen geldt, hebben we JUSTIN den nieuwen lakkei; die jongen kent al zijne landgenooten.... hier; al dat Fransche volkje hangt aan malkaâr; 't is net als kwikzilver: als men 't scheidt, voegt het zich van zelf weêr bijeen."

"Maar ga dan JUSTIN roepen," sprak zij driftig; "dat ik wete, of er nog wat aan te doen is."

WILLEM haastte zich aan haar verlangen te voldoen, en JUSTIN kwam boven; maar zijne mededeelingen waren niet zeer geruststellend; hij kende de namen zijner landgenooten, en wist bij wie zij in *den Haag* hadden gewoond; ook dat zij veel gewerkt hadden voor de aanzienlijkste Dames; doch hij meende, dat zij naar elders vertrokken waren; althans hij zag ze niet meer in de kerk, waar hij ze vroeger altijd had gezien.

"Kom, kom! dat is nog geen bewijs," riep WILLEM, die onderstelde, dat dit slechts eene uitvlugt was, om eene lastige boodschap te ontgaan.

"Ik vrees van wel," sprak SOPHIE; "die *Réfugiés*, als zij zich noemen, gaan trouw naar de Fransche kerk, en ze moeten weg of ziek zijn, als men ze daar niet meer vindt; maar je wilt het toch proberen, JUST?" vroeg zij vleijend.

"*De tout mon coeur, pauvre* SOPHIE! want ik beklaag u van ganscher harte; geef mij gerust de manchetten mede; zijn de Dames MERCIER niet meer daar, welligt weet Mad. LE LOUP iemand anders, die hiervoor geschikt is."

"Ge kunt beloven wat ge wilt, JUSTIN?" zeide WILLEM, "als het maar gaauw en goed wordt gedaan; alle onkosten van deze historie zijn voor mijne rekening."

"*Et au bout du compte*, betaalt Mijnheer de Baron," glimlachte JUSTIN, het hoofd schuddende.

SOPHIE had intusschen den geheelen japon ingepakt, en de doos in zijne hand gevende, zeide zij: "Als Jufvr. MERCIER het aanneemt, moet zij het garneersel er maar verder oprijgen; het is er slechts opgespeld;

want 't zal wel op het laatste oogenblik wezen, dat het te huis komt; niet later dan zes ure morgen middig, of alles is ontdekt, en ik ben mijne dienst kwijt. Denk daaraan, JUSTIN! en druk het de kantwerkster op het hart."

"Ik zal alles doen, om u genoegen te geven, *Mamsel* SOPHIE!" sprak de jongman galant, en verwijderde zich met zijn' kostbaren last.

In eene naauwe, maar toch niet geheel onaanzienlijke dwarsstraat der Prinselijke Residentie, waar de huizen, aan populieren gelijk, zich te hooger verheffen, naar mate zij zich enger tusschen elkander zien ingeperst, stond een huis, dat drie à vier verdiepingen had, waarvan de gelijkvloersche was ingenomen door een' kleinen parfumeriewinkel, toenmaals nog geen magazijn, doch waar de Dames toch reeds hare Fransche pomades, poeders, blanketsel en *eau-de-luce* konden koopen, hoewel het waar is, dat zij er noch het nieuwste, noch het fijnste zouden vinden. De eerste verdieping was ingenomen door eene stokoude Duitsche Dame, die in hare eerste jeugd als Hofjuffer tot de dienst van AMALIA VAN SOLMS in *Holland* was gekomen, en nu, te oud en te zwak om naar haar Vaderland terug te keeren, van een klein jaargeld leefde, dat intusschen voor hare geringe behoeften toereikende was. De tweede verdieping was voor 't oogenblik onbewoond, en de derde, die, welke ons het meest aantrekt, strekt tot verblijfplaats van een zeer jeugdig meisje, dat er in volkomen eenzaamheid en in strenge afzondering schijnt te leven, ook in de volstrekte ontbering van al

wat de weelde en de gemakken des levens uitmaakt. In dit onaanzienlijk vertrekje wordt niets gevonden, dan hetgeen tot de onmisbare behoeften behoort; een klein turfvuur brandt er op den haard, dat genoegzaam ware geweest, om de kleine ruimte te verwarmen, zoo de slecht gesloten deuren en ramen niet te veel togt hadden doorgelaten, en vooral zoo, bij de al te groote nabijheid der dakpannen, de zoldering eene meer goed verzekerde ware geweest. Vier stoelen met houten zittingen, eene kleine vierkante tafel, eene bedstede met groene karsaaijen gordijnen, en eene soort van antieke commode, op drie pooten hinkende, waarvan slechts eene enkele lade meer sluiten wil, terwijl de overigen uit nooddwang half openstaan. Dit meubel, in betere dagen het pronkjuweel der eerste verdieping, en dat nog hier en daar de sporen droeg van keurige bewerking in het ingelegd hout, was zeker, uit aanzien van den toestand van *invalide*, naar de derde verdieping verbannen, waar het ten minste nog eenigzins meubelde.

Verder waren de muren wit en vrij ruw met kalk overtogen; eene plank met kapstokken daartegen gehecht, moest het gemis van eene hangkast vergoeden, en blijkbaar was dit voor de bewoonster voldoende, want ze waren zelfs niet alle in gebruik. Slechts één kleed en eene soort van zwart lakensche reismantel met huik of kap was er opgehangen, uitmakende, met hetgeen zij droeg, hare gansche *garde-robe;* toch getuigde die kleeding, hoe eenvoudig ook, van een' zekeren smaak en keurigheid, die ver af was van de verwaarloozing der armoede; het was van eene bruine wolachtige stoffe, maar keurs en mouwen waren met smal galon van de-

zelfde kleur gelegd en met borduursel versierd; dat kleed sloeg open *en tablier*, en liet een onderkleed zien van bleek groen damast, dat echter, zoo wel als de *robe*, de sporen droeg van een langdurig gebruik; een neêrliggende kanten halskraag bedekte zediglijk een' fijnen hals, die echter niet door blankheid schitterde, dat niet vreemd was, want hare groote gitzwarte oogen en donkere gelaatstint kenschetsten haar terstond als eene levendige *brunette*, die onder eene meer zuidelijke luchtstreek was geboren, dan die, waar zij nu leefde; het glinsterend zwart haar was losjes opgestrikt, en ter weêrzijde van hare slapen met een zwart fluweelen lint gesierd; eenige kleine platte lokjes *marqueerden* de welving van het voorhoofd; de armen, door de opgestrikte wijde mouwen ter helfte zigtbaar, waren fraai van vorm, zoowel als de handen, maar men kon ze eer bruin dan blank, eer krachtig dan teeder noemen; de uitdrukking van het gelaat had iets schranders en vurigs, gemengd met iets zwaarmoedigs, alsof eene levendige prikkelbare natuur door lijden en zorgen, tot stille zachtheid getemperd was; maar reeds zóó vroeg zorgen en lijden? Ze kon naauwelijks twintig jaren zijn. Werkelijk had ze nog niet eens dien leeftijd bereikt, maar de rampen en de smarten des levens wachten doorgaans niet, tot een mensch den rijpen ouderdom heeft bereikt, waarop men geleerd heeft ze met kalmte te dragen; 't is somtijds juist in de vaag der jeugd, dat het zware juk der beproeving op de schouders wordt gelegd; wèl dan die het moedig en rustig weet te dragen, en wie er de krachten door weet te oefenen voor geheel den verderen proeftijd! De jonge vrouw, die wij gadeslaan, is er niet voor

bezweken, maar welligt is zij nog niet aan het einde harer verdrukking.... Toch gelooven wij, dat haar de regte steun niet ontbreekt, en dat zij gewoon is zich door den besten gids te laten leiden. Een kleine Fransche Bijbel ligt naast haar op de tafel, waaraan zij gezeten is, en ziet er uit als een boek, dat veel ter hand wordt genomen; en zeker ook wel ter harte; want zij is eene van die velen, welke te dier tijd, om den wille van het vrije gebruik der Heilige Schrift en der voorregten van het gezuiverd Christendom, zich de allerbitterste offers hebben getroost, en daarvoor strijd noch moeite hebben geschroomd; eene dier standvastige Fransche Calvinisten, die door geloofsvervolging uit het Vaderland waren weggedreven, en die in de Landen, waar ze eene schuilplaats zochten, onder de algemeene benaming van *réfugiés* werden aangeduid. Een terugblik in de geschiedenis, vóór wij het oog werpen op het lot onzer heldin, zal voor sommigen welligt niet overbodig zijn.

Naauwelijks had LODEWIJK XIV door den vrede van *Nijmegen* wat rust en ruimte gevonden ter voldoening van zijne andere staatkundige ontwerpen, of hij begon zich in te beelden, dat er nog een groote eertitel ontbrak aan zijnen glorierijken naam: die van beschermer en handhaver des Katholijken Geloofs. 't Is waarschijnlijk, dat er onder de redenen, die hem naar dezen palm deden grijpen, ook gewigtige en geldige waren, die met de staatswijsheid *van dien tijd* en *van dezen Monarch* konden bestaan; maar, zeker lagen er in de diepte gemoedsbezwaren, die den Vorst dwongen, om de menigte zonden en zwakheden van den mensch te boeten of te bedekken, door een' pralenden ijver

voor de Kerk, een' ijver, dien men niet in hem zou mogen veroordeelen, indien deze hem niet had aangedreven, om bloedige vervolging te oefenen tegen een deel zijner onderdanen, die als rustige en gehoorzame burgers zouden geleefd hebben, indien hij het hun had gegund de voorregten te genieten, door hunne vaderen, na een' veeljarigen kamp en ten koste van goed en bloed, voor hen verworven. Die voorregten waren hun bekrachtigd en wettig gewaarborgd door HENDRIK IV, LODEWIJK's grootvader en voorganger op den troon van *Frankrijk*, en had LODEWIJK XIII of zijn Minister RICHELIEU somwijlen voorwendsels gezocht, om ze te verminken of te bekorten, het Edict van *Nantes* was toch onverlet gebleven, al was ook door hem het Edict van Gratie daarnevens gevoegd. MAZARIN, Italiaan en Kardinaal, had dit Edict niet aangetast, hoewel in de oorlogen van de *Fronde* sommige Protestantsche Veldheeren en Edelen zich met zijne vijanden hadden verbonden; COLBERT had het willen eerbiedigen, ondanks andere staatsdienaren van LODEWIJK, die zeker van oordeel waren, dat eene overeenkomst hare kracht verloor met het verloop van tijd. Maar in het eind na het toenemen van den invloed van LETELLIER en LOUVOIS en van de gewetensbezwaren des Konings zelven, onder den indruk van zijne relatiën met Mevrouwen DE MONTESPAN en DE MAINTENON, werden daarop al meer en meer inbreuken gemaakt, begon men die heiligste regten te verkrachten, de privilegiën te verminderen, de waarborgen om te stooten, en eindelijk, nadat men zich feitelijk tegen alle artikels van het Edict vergrepen had, werd dat Edict zelf herroepen, als ware dat eene daad geweest, waartoe

men regt had. Maar had LODEWIJK geen regt, hij had het geweld om zijn onregt door te drijven; en daar men de ongelukkige Calvinisten door die herroeping van alle burgerlijke en godsdienstige regten verstoken had, bleef hun slechts de keuze tusschen gewillige geloofsverzaking en verzet tegen hunnen wettigen Koning, want zelfs vrijwillige ballingschap stond hun van toen af niet meer vrij. Ook wie magt en moed hadden, namen de wapenen op en vielen in den strijd, of ondergingen den marteldood; wie nog kans zag te ontvlugten, en het verlies van have en bezitting niet ontzette, trok over de grenzen, en zocht schuilplaats in vrijer en herbergzamer Landen.

Naar *Holland* vooral trokken die standvaste en rampspoedige Christenen heen, dat met ijverige Christelijke liefde de ellende van hunnen toestand trachtte te verzachten. *Amsterdam*, vooral hun vereeningspunt, liet huizen voor hen bouwen; de Staten boden plaatsing en vrijdommen; de burgers bragten aanzienlijke sommen bijeen; de Stadhouder WILLEM III verleende pensioenen en toelagen uit eigen middelen; men bouwde kerken, rigtte scholen op, en deed in één woord alles, wat men vermogt, om hun het verlaten Vaderland te vergoeden. Maar was het dus voor de massa, enkelen waren er toch, voor wie zelfs deze hulp slechts ontoereikende troost bleek, of tot wie deze hulp niet reiken kon. Tot de laatsten behoorde het jonge meisje, dat wij u voorstelden. Zij was van hoogadellijke geboorte, eene Gravin DE BLANCHEFORT, en de fortuin van haren vader stond aan zijnen rang gelijk. Steunende op zijnen invloed en hooge betrekkingen, had de Graaf DE BLANCHEFORT vóór 1682 het hulpmiddel der uitwij-

king niet willen aangrijpen uit gehechtheid aan zijn Vaderland, maar zijn éénig kind, zijne dochter CESARINE, was verloofd met een' Edelman van hare religie, en hij hoopte haar onder diens bescherming *Frankrijk* te doen verlaten, en door zijn terugblijven voor de fortuin der jongelieden te waken. Maar 2 October, 1685, kwam; de ballingschap zelve werd niet meer vrijgelaten; de huwelijken der Calvinisten zouden niet meer gewettigd worden, hunne kinderen nooit als wettig erkend; de vreesselijke vervolgingen vingen aan, en de zwakke bruidegom trad terug; hij had geen' moed dit alles te trotseren ter liefde zijner bruid; hij voegde zich naar den wil des Konings, en hij zwoer uiterlijk een' geloofsvorm af, dien hij zeker niet uit overtuiging verzaakte. De verlatene bruid wilde met haren vader zamen blijven; maar deze, die nu het bloed der oude Hugenoten in zich voelde bruisen, hief het zwaard des wederstands op, plantte den standaard van verzet op de tinnen van zijn oud vaderlijk kasteel, en tartte den aanval der woeste dragonders, voor wier overmagt hij toch eindelijk het grijze hoofd moest bukken, nadat de *grijze* poorten zich onder het geweld hunner sabelhouwen hadden gespleten; hij stierf onder hunne handen den marteldood, nog door de troostende tijding verkwikt in de uiterste ure, dat zijn oude dienaar MARC zich met zijne dochter door de vlugt had gered. Eene zulke vlugt met zulke herinneringen in het hart was echter voor de vlugtenden als eene gedurige vreeze des doods en der gevangenschap, die toch met iedere schrede voorwaarts ietwat terugweek, om voor andere zorgen en nooden plaats te maken. Meer dan de volstrekt noodige kleeding had MARC niet kunnen

meêvoeren, en slechts zooveel geld en kleinooden, als in der haast bijéén te zamelen was. — Hierin bestond dan ook hunne éénige fortuin, hun éénig hulpmiddel voor eene lange onzekere toekomst, en dit was reeds voor een goed deel verminderd, toen zij eindelijk *Holland* hadden bereikt. Onder zulke zorgen, en na dit alles te hebben doorgeleefd, was CESARINE DE BLANCHEFORT met haren trouwen dienaar te *'s Hage* gekomen, waar zij eindelijk eene veilige wijkplaats had gevonden. Wat zij daar nu reeds geleden had, en hoe zij zich dáaronder gevoelde, zegt zij ons zelve; want zij is bezig met schrijven, en het is ons gegund hare correspondentie in te zien. Ons oog valt echter eerst op hare cassette, een klein kunstwerk van ebbenhout met medaillons van geëmailleerd porselein, die familiewapens voorstellen, ongetwijfeld zoowel overblijfsel als souvenir van haar schitterend verleden, en waarop bij wijlen hare aandacht zich vestigt, hetgeen haar dan voor eene poos in een weemoedig gepeins doet verzinken. Toch heeft ze haren brief ten einde gebragt, en blijft, met het hoofd op de handpalm geleund, nadenkende, als overwoog zij het geschrevene.

Ziehier wat zij schreef:

"Het is mij zoo zeer tot gewoonte geworden, mijne "gewaarwordingen en ondervindingen aan u mede te "deelen, mijne goede HORTENSE! dat ik u bijkans even "geregeld schrijf, alsof wij nog te zamen in hetzelfde "Land woonden, in dezelfde provincie, en bovenal of "ik antwoord kreeg....; want ik krijg geen antwoord, "mijne waardste! Als ik mij zelve afvraag, waarom "niet? vind ik de oplossing van die vraag nooit in eene "oorzaak die u beschuldigt, want al heb ik ook geleerd

"iedere menschelijke vriendschap, en iedere wereldsche "betrekking te wantrouwen, wij zijn meer voor elkaâr "dan vriendinnen, wij zijn geloofsgenooten; onze hoop "is dezelfde, wij deelen dezelfde blijdschap en vastig-"heid des geloofs; hoe zou tusschen ons de liefde niet "onvergankelijk zijn! en ik weet het, dat juist door "datgene, wat mij al het overige heeft doen verlie-"zen, gij nader tot mij gebragt zijt dan ooit voorheen; "maar hoe veel kan er niet zamenloopen, dat uw ant-"woord doet uitblijven, al is het, dat gij mijne brieven "ontvangt: ik schrijf, zoo als wij afgesproken zijn, "aan het adres te *Straatsburg*, maar ik heb geen' waar-"borg, dat het u gelukt is veilig daar te komen, en "ook, wij leven in een' tijd, waarin het meer dan an-"ders bewaarheid wordt, dat, wie zich heden gerust "en zeker achtte, reeds morgen getroffen is door het "zwaard, dat boven zijn hoofd was opgehangen, zon-"der dat hij het wist; welligt heeft het u reeds getrof-"fen; welligt rigt ik het woord tot eene die reeds niet "meer hooren kan en verstaan; maar toch ik wil tot "u spreken, als kondet gij dat, en als mogt ik op ant-"woord rekenen; mij is het reeds verligting, als ik mij "voorstelle, dat ik tot u spreek, en mij uitstort aan "uwe trouwe borst. De laatste maal schreef ik u na "mijne aankomst in deze stad, die mijn trouwe MARC "met eene zekere voorliefde tot onze verblijfplaats had "gekozen, in de hoop er bescherming voor mij te vin-"den onder de aanzienlijke Hollandsche familiën, die "grootendeels Protestantsch zijn, en ons als vervolgde "geloofsgenooten zeer genegen, hoewel ik reeds door "menige ervaring weet, dat velen hier onze natie een' "bitteren haat toedragen, die maar al te veel geregt-

"vaardigd is, door alles wat de troepen van den Koning "hier tijdens den laatsten oorlog hebben gepleegd; en "als men bedenkt, wat ze doen onder ons, onder land- "genooten, dan kan men begrijpen wat zij plegen als "overwinnaars onder vijanden. MARC schijnt het voor- "nemen gehad te hebben, om hier zijne dienst aan te "bieden, als intendant of kamerdienaar bij eenig voor- "naam Heer, om op die wijze in mijne behoeften te zien, "en in het vertrouwen, dat hij dit ligt zou vinden, "had hij ons verblijf hier ingerigt op een' beteren voet, "dan onze beurs het gedoogde. Ik voor mij, die op dit "punt geen de minste ervaring had, en alles aan hem "overliet, vond mij op de tweede verdieping redelijk "wel gehuisvest, zonder er over te denken, dat wel- "haast zelfs de derde, waar ik mij nu bevinde, mij "een al te kostbaar verblijf zou zijn, en gij, HORTENSE! "denk u uwe CESARINE in een klein vertrekje tusschen "vier kille witte muren bijna onder het dak, waar zich "geene meubelen bevinden, dan de volstrekt onmisbare, "en terwijl zij niet zeker is, het kleine vuur, dat nu "nog wat warmte aanbrengt, morgen te kunnen onder- "houden, terwijl zij niet weet, of de eigenares des hui- "zes wel genegen is, om haar nog vele dagen langer "de eenvoudige spijs te doen toekomen, die zij noodig "heeft; herdenk u haar dan als de CESARINE, die gij "hebt gekend, nog zoo weinige maanden geleden, in het "volle genot van al wat daar liefelijks te aanschouwen "was voor de oogen, en dierbaars te genieten voor het "hart; maar denk u dan ook, waaraan zij dit alles "heeft geofferd, en geloof dan van haar, dat zij het nu "wèl heeft, en beter dan in dien tijd van strijd en on- "zekerheid, toen dit offer werd gevraagd; maar nog niet

"was gebragt. De armoede, mijne lieve! is eene van "de wonderlijkste ervaringen, die de ballingschap mij "heeft doen kennen, en die mijn goede MARC, helaas! "niet beter kende dan ik.... Maar laat mij geregeld ver- "tellen. De trouwe dienaar had niet eens gelegenheid, "de goedwilligheid der Hollanders te beproeven: de "vermoeijenissen van de reis, de angsten en worstelin- "gen, waarmede hij te kampen had, eer wij uit *Frank-* "*rijk* waren ontvlugt, en die hij met jongelingskrach- "ten scheen te trotseren, hadden hem meer geschokt, "dan hij zelf wist of mij wilde bekennen. En toen hij "mij rustig hier gevestigd zag, toen de overspanning "week, die hem tot hier toe had opgerigt gehouden, "viel hij magteloos en uitgeput op een ziekbed neêr, "dat binnen zeer weinig dagen zijn doodbed is gewor- "den. Gij begrijpt, hoe ik hem heb opgepast en ver- "zorgd, hoe ik met vurige beden zijn behoud van den "Heer heb afgesmeekt, hoe ik met doodelijke smarte "het stervensuur zag naken van den éénigen vriend, "die mij op aarde nabij was gebleven, een' dienaar en "verzorger naar den stand, een' vader naar het hart, "een' broeder door geloof, een' voorganger in krach- "tige liefde en vrome hoop. Zijn geloofsroem en ge- "loofsblijdschap in de laatste uren waren zoo overheer- "schend en krachtig, dat zij hem deden heenzien over alle "wereldsche bezwaren, en hij mij wist te troosten met "een' ernst en vastheid, als zag zijn verhelderd oog "reeds de hand des Heeren uitgestrekt, om de weeze "te sterken, die hij in zoo hagchelijken toestand moest "achterlaten.

"Ook ik geloofde aan die hand, ik blijf er op ver- "trouwen, dat zij niet zal aflaten mij te steunen en te

"beschermen; maar toch, ik leef nog niet in aanschou-"wen.... en alles om mij is zoo duister, dat mij bijwij-"len het harte bezwijkt.... In zulke oogenblikken valt "deze eenzaamheid mij verpletterend zwaar; dan mis "ik het zusterhart, waaraan ik kon uitschreijen, dan "de broederlijke hand, die oprigt, en de broederlijke "toespraak, die nieuwen moed in het harte stort, en "die opwekt tot het gebed; de druk van die eenzaam-"heid is sterker dan het gemis van al het andere; dan "is het mij, als moest ik van mij zelve zeggen, als "DAVIDS klaagstem in den Psalm:

Non, le Dieu Souverain
Ne lui tend plus la main
N'a plus soin de sa vie.

"en eerst dan als de angst der ziele mij tot het gebed „heeft gedreven, mag ik weêr zeggen met volle be-"wustheid van 't geloofsvertrouwen:

Mais o Dieu, mon Sauveur,
Ta céleste faveur
Fut toujours mon partage.
Plus le mal est pressant,
Plus ton secours puissant
Relève mon courage.
Toujours quand j'ai prié,
Toujours quand j'ai crié,
Dieu, touché de ma plainte,
Loin de me rébuter,
A daigné m'écouter
De sa Montagne sainte.

"Maar gij kent het gewijde lied, dat we zoo vaak te "zamen ten Hemel opzonden, ik toen nog niet als nu "de volle kracht en beteekenis daarvan ervarende. Veel-

"ligt acht gij het vreemd van mij, dat ik nog eenzaam "blijve, en niet naar aansluiting zoek met geloofsge- "nooten;.... hier, waar men zegt, dat zoo vele onzer "landgenooten zamenzijn....

"Helaas! de omstandigheden hebben als een' onover- "komelijken muur van afscheiding tusschen ons opge- "rigt. Ik woon hier in bij eene Fransche vrouw, maar "zij is geene geloofsgenoote, zij behoort tot de kerk van " *Rome*, maar zij schijnt mij eene vrij onverschillige Katho- "lieke; zij begrijpt gelukkig niet wie en wat ik ben, en "een regtmatig wantrouwen, dat ik tegen haar heb opge- "vat, dwingt mij haar dat alles te verbergen. Tijdens de "korte ziekte van mijn' trouwen MARC, heb ik hare "hardheid en eigenzinnigheid opgemerkt.... zij is daarbij "zeer ergdenkend en baatzuchtig, op zulke wijze, dat "ik haar mijne kleinoodiën heb moeten in pand geven, "toen zij begreep, dat de onkosten van de ziekte en de "begrafenis van MARC mijn gereed geld hadden uitgeput; "aan hare beschikking moest ik dit punt overlaten, ik, "die niets wist van de treurige vormen, die hier te Lande "bij zulke gelegenheden worden in acht genomen.

"Reeds heeft zij mij, na den dood van mijn' vriend, "de tweede verdieping doen ontruimen, omdat deze, "waar ik nu ben, tot minderen prijs te bewonen is. "Daar beneden, waar MARC ontsliep, is het nu den gan- "schen dag stil, als ontzag men er nog de rust van "den zieke; maar des avonds treffen wonder schrille ge- "luiden van muzijk en stemmen mijn oor, en blijven "aanhouden tot laat in den nacht, alsof men zich daar "bezig hield met dans en spel; en 't rinkinken van gla- "zen, het breken of omverwerpen van flesschen of vaat- "werk, schijnt mij te getuigen, dat hier onmatig ge-

"dronken wordt, of verschrikkelijke orgiën worden "gevierd. Dan onderscheid ik somwijlen de klanken "mijner moedertaal, maar hoe?....

"Ik schreef naar *Frankrijk*, of het mijner familie mo- "gelijk zou zijn, mij eenigen onderstand te doen toe- "komen; doch ik wacht tot hier toe te vergeefs op ant- "woord. Ik smacht om dit huis te verlaten,.... maar "hoe er toe te komen, daar ik Madame LE LOUP hare "voorschotten niet kan teruggeven. Ik zou mij bloot- "stellen om zonder huisvesting rond te dolen, daar zij "het éénige, wat ik bezit, en waarop ik voor mijn aan- "vankelijk onderhoud rekende, in hare magt heeft. Zij "eischte het van mij te harer geruststelling, en ik moest "toegeven, zij had anders MARC geen rustig doodbed "gegund; ik kon hem niet raadplegen, en ook... ik be- "ken het, ik begreep toen niet de gevolgen van hetgeen "ik deed, noch *hoe* de menschen zijn kunnen in hunne "hardheid.

"Mij tot vrienden te wenden om hulp... gij zoudt mij "dat raden, als gij u niet in een' eenigzins gelijken "toestand bevondt; ik zelve zou gedacht hebben dit te "doen, als men mij voormaals een' zulken toestand had "voorspeld.... maar in waarheid, de rijken weten niet, "hoe armoede het hart verandert, en schuchter maakt, "vooral niet, waar zij gepaard gaat met eene volstrekte "afzondering als de mijne, en de verpligting, waarin "ik mij gevoel om de eer mijner familie te bewaren, "door mijn' waren naam en afkomst te verbergen. Som- "wijlen, als ik mij in den tempel des Heeren bevind, "en mij onder broederen wete, en ik mij broederlijke "en zusterlijke liefde voorstelle, meen ik naar een' hun- "ner toe te treden, en van mijn' toestand te spreken;

"maar de gezigten zijn mij vreemd, en lokken mij niet "uit tot gemeenzaamheid, of de onverschillige vraag, "waarmede ik wil aanvangen, wordt koel of verstrooid, "of in 't geheel niet beantwoord, en ik verbeeld mij, "dat zij reeds mijne bedoeling geraden hebben, en in "mij eene *intrigante* schuwen....

"Echter toen wij nog in *Frankrijk* waren, hoorden wij "zooveel voorbeelden aanvoeren van de onuitsprekelijke "goedheid en mildheid, waarmede men hier in *Holland* "de ballingen om des geloofs wille aanneemt en voorthelpt. "Helaas! ik geloof het.... maar ik heb nog geen' moed "gehad, om er de ondervinding van te verkrijgen.... "Ik weet ook niet tot wie mij te wenden, ik ken de "namen noch de woonplaatsen dier broederlijke vrien-"den, en mij bij onverschilligen aan te melden... Ik "vrees, dat alleen de uiterste nood, de honger, er mij "toe zal drijven, want in 't eind, ik mag den Heer "niet verzoeken, zoo Hij die uiterste vernedering van "mij wil.... ik mag niet vrijwillig den hongerdood ster-"ven, als ik dien door vragen zou kunnen ontgaan; maar "zoo ver is het nog niet, en ik klaagde u zwaarder "druk dan dezen. o! Ik ben dankbaar, dat ik, toen "ik mildheid kon oefenen, veelmalen niet heb gewacht "tot men vroeg; geraden te worden is de eerste be-"hoefte der schuchtere lijdende. Madame LE LOUP houdt "mij ook hier, door eene belofte; zij heeft mij verze-"kerd werk of plaatsing voor mij te vinden. Gij plagt "mij, om mijne vaardigheid in kleine vrouwelijke hand-"werken, eene tooveres met de vingeren te noemen. "Welnu, wie weet, hoe groote gave het mij nu blijken "zal te zijn! dien lust, dien ik had er mij in te oefenen, "en de dienstbaarheid zal ik mij geene schande achten,

"mits die mij niet belemmere in de dienst van mijn' "Hemelschen Heer. Toch, mijne lieve! indien 't maar "eenigzins bestaan kan met die dienst, ga *gij* niet in "ballingschap; het is hard te leven in den vreemde, "en 't moet zoet zijn op Vaderlandschen grond te "sterven. God weet, dat ik mijner moeder haar rus-"tig sterfbed niet benijde te midden van allen, wie "haar lief waren, maar toch ik dank Hem, dat mijn "vader liever den schrikkelijken, maar waardigen mar-"teldood stierf, dan deze ballingschap met mij te dee-"len, en noem mij niet al te zeer eene morrende en "ondankbare; soms is het mij, als ware mij met dit leven, "dat ik nu leve, het zwaarste lot opgelegd.

„Toch zal ik eenmaal aankomen in 't eigen Va-"derland, in 't Huis des Vaders, waar vele wonin-"gen zijn.

"Ik vreeze slechter van Madame LE LOUP te denken, "dan ik mag; maar in waarheid, zij haast zich niet "met hare belofte te voldoen, en ik begin te gelooven, "dat de lust om zich door mijn langer verblijf van "mijne kleinoodiën te verzekeren, haar die goede dien-"sten doet uitstellen; en gisteren, melieve! deed zij "mij een' voorslag, dien ik niet begreep, doch die mij "ontrust en eene onbestemde vreeze aanjaagt. Ik ont-"moet somwijlen in dit huis, als ik Madame LE LOUP "heb te spreken, een jong mensch van een vrijpostig "en aanmatigend voorkomen, wiens manieren mij bij-"zonder tegenstaan, en gisteren, toen ik haar klaagde "over het lastig gedruisch, dat telken male mijne "nachtrust stoort, zeide zij mij, dat Mijnheer DE V. "(zoo heet die jonkman) zijne dagen aan de Fransche "Ambassade moest doorbrengen, en dus wel regt heeft,

"zijne nachten met zijne vrienden aan 't vermaak toe "te wijden, dat ik mij wachten moest hierover te kla- "gen, en liever trachten de gunst te verwerven van "dien jongen Edelman, die mij groote diensten zou "kunnen doen, en dat zij mij met hem zamen wilde "brengen, mits ik beloofde, hem hoffelijk te bejegenen, "en gehoor te geven aan zijne wenschen. Ik begrijp "niet, wat hij mij zou te vragen hebben; maar in ieder "geval moet ik die zamenkomst vermijden, want Mijn- "heer DE V. is bij den graaf D'AVAUX, de vijand mijner "familie, en deze had mij maar te zien om mij te her- "kennen. De Koning houdt strenger oog op den hoo- "gen Adel, dan op de kleine burgers; D'AVAUX zou "mij kunnen opeischen als eene Fransche wees, en dus "onder de voogdij des Konings! Dan, dan eerst zou "een schrikkelijk lot mij wachten, dan opende zich "voor mij eene kloostergevangenis! HORTENSE! ik durf "hierover niet langer nadenken; want mij duizelt het "hoofd, en ik zal moeten vlugten, als Madame LE LOUP "en de Heer DE V. zich tegen mij vereenigen, en als "ik dan denk, wat EUGÈNE lijden zou, zoo hij dit alles "weten kon, en indenkt, dat hij mij voor zooveel "zorg en ellende had kunnen bewaren, had hij den "moed gehad, mij tot gemaal te zijn en mijne balling- "schap te deelen, want ik weet, dat hij mij liefhad, "en te smartelijker valt het mij aan zijne diepe zwak- "heid te denken... Helaas! helaas! de verleidingen van "het Hof, van den rang, van de fortuin waren hem "te magtig; de wet des Konings bleek hem sterker dan "de wet des Heeren, en hij scheidde zich van ons, "van zijne broeders en van zijn geloof. De barmhar- "tige Heer vergeve hem en vergelde hem niet met

"gansche verlatenheid! HORTENSE! deze herinnering "had ik niet moeten opwekken. Zij belet mij verder te "schrijven, en ook gij hebt voor nu genoeg." Hier volgde het einde van den brief en de aanbeveling om *poste-restante* te schrijven aan CESARINE DIDIER, welken naam zij had aangenomen. Genoeg ook voor ons te weten, wie zij is, en hoe zij leeft, om haar te beklagen, haar lief te hebben, en veel voor haar te vreezen. Zij heeft nu haren brief toegevouwen, verzegeld, en slaat haren mantel om; zij wil dien zelve naar den post brengen; intusschen herinneren wij u, dat dit dezelfde Februarij-middag is, waarop wij ons verhaal aanvingen, slechts iets later, want de duisternis valt reeds, en de lakkei JUSTIN bevindt zich in den winkel van Madame LE LOUP met de boodschap van de kamenier, en op deze wijze vinden mijne lezers nu zelve de verbinding van hetgeen wij ons voorspel konden noemen, met het tafereel, dat daarop gevolgd is; want, terwijl CESARINE den trap afkomt, zegt Madame LE LOUP tot JUSTIN: "Ik zeg u, mijn vriend! dat die kantwerksters niet meer in mijn huis wonen, ze zijn eene maand geleden vertrokken."

"Maar weet gij dan haar adres, of eene andere, die daartoe geschiktheid heeft?"

"Neen, ik weet niemand," hernam zij even onwaar als onvriendelijk, want zij had toch aan CESARINE kunnen denken, en onderzoeken of deze welligt lust en geschiktheid had voor die taak.

"Er kan veel aan verdiend worden," hield JUSTIN aan. Madame LE LOUP antwoordde niet, zij zag naar CESARINE, die was blijven staan, en met belangstelling scheen te luisteren naar hetgeen JUSTIN zeide.

"*Eh bien, Mamsel! qu'y a-t-il donc?*" vroeg Madame LE LOUP met zeker vinnig ongeduld, "gij denkt uit te gaan met dit weêr, bij 't vallen van den avond?"

"Een' brief bezorgen, Madame?"

"Dat kan voor u gedaan worden, ik heb het u meer gezegd, Mamsel!"

"'t Is onnoodig, ik doe het liefst zelve!"

"*Bien-sûr une intrigue!*" mompelde de vrouw des huizes den lakkei aanziende, met een' zekeren glimlach op CESARINE, en luider tot deze:

"Welnu, Mamsel! ga dan, ten zij gij u liever hier ophoudt om mijne zaken te bespieden."

"Maar, Madame! ik geloof, dat het hier veeleer mijne zaak geldt," hernam CESARINE zachtmoedig doch met zekere vastheid, "ik hoorde dezen man naar eene kantwerkster vragen, van werk spreken, en gij scheent niet op mij te denken?"

"Hoe kon ik weten, dat dit uw werk was?" bromde deze.

De lakkei, die sinds lang opmerkzaam was geworden, sprak nu zeer verheugd: "Het zou dus mogelijk zijn, dat gij kans zaagt, Mamsel?"

"Welligt... indien gij mij toestaat te zien, wat er gedaan moet worden."

"Gelief slechts zelve te oordeelen," en hij opende zijn carton, en zij kwam nader, en sloeg de kap harer *mantille à la maintenon* weg om beter te kunnen zien. JUSTIN zag haar strak aan.

"*Mon Dieu! c'est vous!*" riep hij uit.

"*Tais-toi, je t'en prie!*" riep zij snel en verschrikt; en luider: "Kom met mij, op mijne kamer zal ik verder met u spreken."

JUSTIN had niets zoo haastig te doen, dan haar te volgen; maar toen hij zich daar bevond, was het niet zijn eerste werk haar de kanten te toonen. Met de eigenaardige hartstogtelijkheid van het Fransche karakter, wierp hij zich op de knieën, en kuste den zoom van haar kleed, tot zij hem de hand toestak om hem tot opstaan te nooden.

JUSTIN had de dochter van zijn voormaligen Meester herkend. Hij was niet meer bij den Graaf DE BLANCHEFORT in dienst, toen CESARINE tot uitwijken werd gedwongen; maar toch had hij altijd eene dankbare herinnering van zijne jonge Meesteres behouden, en nu hij haar weêr zag in zoo veranderden toestand, terwijl er gemeenschap van lot en lijden tusschen hen bestond, nu moest de goede jongeling onder tranen en uitroepingen zijne verrassing en vreugde over dit wederzien lucht geven, het al onder betuigingen zijner deelneming over den treurigen toestand, waarin hij haar terugvond. Wij kennen CESARINE nu reeds genoeg, om te weten, dat ook zij dankbaar en gelukkig was over deze ontmoeting, dat zij den jongen land- en geloofsgenoot, al was hij haar mindere in geboorte, als een' vriend begroette en hem haar vertrouwen schonk, zoo ver dit noodig was. Hij aarzelde echter haar op nieuw van het werk te spreken; zij bragt er hem op, en toen zij het gezien had, verklaarde zij zich in staat de begeerde herstelling te volbrengen.

"Binnen zoo korten tijd als het gevraagd wordt? maar dan zult gij den nacht moeten doorwerken!" sprak hij meêwarig.

„Dat zegt niets, men laat mij toch hier de ruste niet."

En hoewel JUSTIN nog menige tegenwerping maakte,

omdat het hem ter harte ging, dat zijne voormalige Meesteres, eene Gravin de BLANCHEFORT, voor eene Hollandsche kamenier zou werken, toch eindigde hij met het hâar over te laten. Hij zou het kleed terughalen op het uur, dat zij aangaf, en intusschen vertrouwde zij hem de bezorging van haren brief; omtrent haren naam en rang had hij het stilzwijgen moeten beloven, en zou dat gehouden hebben reeds uit zich zelven. Het gevoel van de waardigheid der geboorte sprak toenmaals bij een' Franschen lakkei niet minder luid, dan bij de Meesters zelve; ook toen hij heenging, en Madame LE LOUP hem een paar nieuwsgierige vragen wilde doen, zeide hij haar vrij norsch; "Zorgt gij, dat gij eerlijk en hoffelijk handelt met Mamsel DIDIER, of zoo niet, Mijnheer de Baron F. zal weten, dat gij eene gevaarlijke *intrigante* zijt."

Mevrouw de Barones F, onkundig van alles, wat er in haar huis en met haar kleed was voorgevallen, bevond zich den avond van den volgenden dag op het *cercle* der Prinses van *Oranje*, en hoewel haar toilet noch het meest schitterend, noch het meest smaakvolle was onder de vele prachtige en smaakvolle, die men er zag, had zij toch de voldoening, dat de Prinses, zoodra de *étiquette* het veroorloofde, tot haar kwam, haar toesprak, en met welgevallige belangstelling haar costuum gadesloeg. maar bovenal een scherp oog rigtte op de kanten manchetten, waarmede hare mouwen gegarneerd waren.

Verheugd zooveel opmerking te wekken, hoewel zij wist, waaraan die toe te schrijven, deed Mevrouw F.

haar best, om de ongelijkbare fijnheid en het prachtig *dessin* der kanten voor de Prinses te doen uitkomen; terwijl zij er bijvoegde, dat alleen eene Vorstin, als de *Princesse Royale*, ze had kunnen wegschenken, en dat ze ook alleen maar door eene Vorstin behoorden gedragen te worden, gelijk het slechts was uit gehoorzaamheid aan de Prinses van *Oranje*, dat zij er zich nu mede had gesierd, en dat zij ze volgaarne Harer Hoogheid wilde aanbieden, indien deze ze nog ter gedachtenis harer Vorstelijke tante en schoonmoeder geliefde te bewaren.

"Volgaarne, en met veel dank neem ik ze aan, Barones!" sprak MARIA met bevallige gemeenzaamheid, "echter onder ééne voorwaarde!"

"Die vervuld zal worden, zoo het in mijne magt staat, Mevrouw!" hernam de Barones zich buigende.

"Ik wenschte het adres te hebben van de persone, die deze kanten heeft gedigt?"

Mevrouw F. kleurde van schrik en ergernis.

"Uwe Hoogheid meent dus," sprak zij verlegen, maar toch gekrenkt, "dat ik de vermetelheid zou gehad hebben, haar deze kanten aan te bieden, hoewel dus lang gebruikt, dat ze herstelling noodig hadden?"

"Ei neen, Mevrouw! gij moet dat zòò niet opvatten," hernam MARIA met zachten glimlach.... "maar reeds de tijd, die er tusschen ligt, sinds ze nieuw waren.... Mijn wellieve Heer, de Prins, heeft nu ruim zijn dertig jaren, en met zoo teêre stoffe is ligt een ongeluk gebeurlijk!"

"Uwe Hoogheid heeft daarin gelijk; maar het is nog niet gebeurd, en dus...."

"Ik bid u, twist niet tegen waarheid," hernam de

Prinses, en toen met de toppen der vingers op de kant wijzende, deed zij haar de gestopte plaatsen opmerken, die, hoewel met merkwaardige handigheid aaneengehecht, toch de sporen eener andere behandeling vertoonden dan die van het oorspronkelijke speldewerk.

Mevrouw de Barones F., verrast en beschaamd, wist niet wat te zeggen, en stond op het punt in tranen uit te barsten; maar de Prinses nam zachtkens haren arm, voerde haar ter zijde, en sprak op een' minzamen toon van vertrouwelijkheid:

"Geloof mij, Mevrouw! juist de gedigte kant is mij liever dan de onbeschadigde, want zij doet mij reeds nu de vlijt en het vernuft bewonderen van eene onbekende, en zoo ik mij niet bedrieg, zal zij mij in de gelegenheid stellen, om de kennis te maken van eene belangwekkende en rampspoedige geloofsgenoote. Haar adres, Mevrouw! moet in uw bezit zijn, en zoo ik wel onderrigt ben, vindt gij het op het oogenblik in den zak van uw kleed."

Mevrouw F., zelve nieuwsgierig om te weten of de Prinses gelijk had, tastte in den zak van haar galakleed, en vond daarin werkelijk het adres van CESARINE DIDIER, benevens een klein biljet, waarin deze op de meest voegzame en bescheidene wijze zich aanbeval in de gunst der Barones F., en hare aanbeveling vroeg, waar het zijn kon.

De Prinses van *Oranje* maakte zich van het adres meester, en noodigde Mevrouw F. uit, den volgenden morgen in de vroegte een' toer met haar te doen naar het huis *ter Noot*, waar deze achtenswaardige Vorstin te dier tijd zich bezig hield met eene inrigting daar te stellen ten behoeve van Adellijke Fransche Juffers, die

uit oorzaak van geloofsvervolging zich in vrijwillige ballingschap hadden begeven, en naar *Holland* waren gevlugt.

Mevrouw F. nam die eer met dankbaarheid aan, maar bleef toch den ganschen avond peinzen over het wondere goochelspel van het adres, waarbij men eene Prinses tot medehulp had gebruikt. Te huis gekomen, werd SOPHIE ondervraagd; deze loochende alles met de stoutste vermetelheid; en Mevrouw F. zou nooit het woord van het raadsel hebben gevonden, zoo niet JUSTIN met edelen moed zich zelven was komen aanklagen.

Hij had SOPHIE stilzwijgendheid beloofd, en hij hield woord; hij beschuldigde zich zelven van het ongeluk met de kant, liep daar losjes overheen, en kwam toen op CESARINE. Bewogen met haren hagchelijken toestand bij Madame LE LOUP, had hij haar hooge bescherming willen verzekeren; zonder den moed te hebben zijne Meesteres daarvoor regtstreeks in te roepen, had hij CESARINE geraden, zich door een biljet aan te bevelen bij de voorname Dame, voor wie zij had gewerkt, om op die wijze zich bekend te maken. Zij had JUSTIN's raad gevolgd, en hij had goedgevonden dit biljet, met het adres, in den zak van de *robe* zelve te bergen. Later begreep hij het ongenoegzame van dien maatregel; toen had hij zelf aan de Prinses van *Oranje* medegedeeld: dat eene Fransche vlugtelinge van hooge geboorte zich in gansch verlaten' toestand bevond, te bescheiden en welligt te fier was, om iemands hulp in te roepen, dat zij door vrouwelijke handwerken haar onderhoud wilde zoeken, en dat de herstelde kanten, die Mevrouw de Barones F. dien avond zou dragen, als proeve konden strekken van hare kunstvaardigheid. Men ziet hoe dit

had gewerkt. Als men vraagt hoe het een' lakkei gelukte, zijne *supplicatie* zoo spoedig onder de oogen eener Prinses te doen komen, dan bewijst men zijne onkunde in de inrigting der paleizen, waar de liverei elkaâr gewoonlijk de beste en snelste diensten doet. JUSTIN was *Réfugié,* en de Prinses van *Oranje,* die zich bijzonder toelegde, om, zooveel zij kon, de wreede onregtvaardigheid van LODEWIJK XIV jegens zijne onderdanen goed te maken, had Franschen van zijne kennis in hare dienst.

JUSTIN dankte zeker aan hare tusschenkomst, dat hij zijne volle vergiffenis kreeg van Mevrouw F. CESARINE kreeg den volgenden morgen eene uitnoodiging van de Prinses van *Oranje,* om zich op het huis *ter Noot* te laten vinden.

Zij achtte het onnoodig, haren waren naam voor deze edele beschermster te verbergen, en in vollen zin toonde zich MARIA dat vertrouwen waardig. CESARINE DE BLANCHEFORT werd opgenomen onder de Dames van het huis *ter Noot*, onder welke hare kunstvaardigheid haar eene onderscheidende plaats gaf, terwijl haar beminnelijk karakter en vrome zin haar zoovele vriendinnen verzekerden, als zij er geloofs- en landgenooten vond.

Haar vast vertrouwen op den Heer der hulpe was niet teleurgesteld; zij ondervond in *Holland* de waarheid van des Heilands woord: "Zoo wie om Mijns naams wil "zal hebben verlaten huis of broeders, of zusters of va-"der of moeder, hij zal honderdvoud terugontvangen."

Want ook zelfs in het huis *ter Noot* eindigde hare loopbaan niet. Een beminnelijk en deugdzaam Hollandsch Edelman had meer edelmoedigheid dan haar voormalige

verloofde, om de arme wees tot gemalin te kiezen, en zij werd de stammoeder van een dier aanzienlijk Hollandsch-Fransche geslachten, die nog onder ons bloeijen, en waarop zich het oog met eerbied vestigt, als op de getuigen van groote geloofsbeproeving en standvastige trouwe, door verblijdende uitkomst bekroond.

DE ZAMENKOMST TE GREENWICH.

HISTORISCHE FANTASIE.

Op een' zwoelen zomerschen avond van 't jaar 1630 stak eene kleine maar stevige boot den *Teems* over naar *Greenwich*. Behalve de beide roeijers, die zich in niets onderscheidden van gewone sloeproeijers, bevonden zich daarin nog twee personen, die meer onze opmerking verdienen. De één, een man tusschen de dertig en veertig jaar, droeg het deftig maar eenvoudig gewaad van een aanzienlijk man, die op reis is, en die het onnoodig acht zijn' rang door zijne kleeding te bewijzen. En in waarheid, al had deze man eenen gescheurden mantel gedragen of eenen versleten hoed, al had hij geenen degen op zijde gehad, hij zou toch iedereen den indruk gegeven hebben van een fier en hooghartig man, meer geschikt om te heerschen dan om te dienen, en niemand zou het gewaagd hebben, hem op anderen toon aan te spreken, dan die voegt tegenover personen wier meerderheid men erkent, het zij uit aanzien van

geboorte en maatschappelijke onderscheiding, hetzij uit aanzien van schitterende geestgaven, of buitengewone krachten der ziel. Tot de zulken behoorde onze vreemdeling; men zag het niet enkel aan zijne vaste en trotsche houding, aan dat zekere in gebaren en stem, waardoor eene vraag uitgesproken werd als een bevel, veelligt zelf onbewust van den indruk, dien zijn woord of de beweging zijner hand had, maken moest op anderen, maar ook uit zijn git-zwart fonkelend oog, diep in de kas verscholen en overwelfd door eene zware, maar fraai geteekende wenkbraauw, en de snelheid en fierheid waarmede hij dat oog opsloeg. Men las het op zijn gewelfd voorhoofd, dat iets krachtigs en onbewegelijks had, als ware het uit brons gegoten. Het fraai krullend haar, dat er overheen dartelde en in sierlijke lokken ook den hals omgaf, vervrolijkte ietwat de strenge somberheid van een gelaat, welks trekken allen getuigden van eenen diepen en schranderen geest, maar dat toch weinig behagelijks had en veeleer afschrikken moest dan aantrekken voor hen, die minzame bevalligheid of regelmatig schoon verkozen boven den waardigen ernst van een mannelijk voorkomen, dat ontzag inboezemt en eerbied afdwingt. Zijne handen waren blank en aristocratisch fijn, hoewel zij gespierd en krachtig bleken, zoo vaak hij zijn zwaard omklemde (en hij deed het dikwijls) met eene krampachtige beweging, die bewees dat, ondanks zijn koel uiterlijk, heftige gemoedsaandoeningen hem innerlijk bewogen. Dat zal zeker niemand bevreemden, zoo wij gezegd hebben, dat de persoon dien wij voorstellen, niemand anders was dan de bekende Engelsche staatsman THOMAS WENTWORTH, die later als Graaf van *Stafford*, als Onderkoning van *Ierland* en Minister van

KAREL I, zulk eenen belangrijken invloed heeft geoefend op de zaken van het koningrijk en op het lot van den koning, en dat hij op dit oogenblik als op de grenslijn stond die zijn vroeger leven voor altijd zou afscheiden van zijn volgend, en waarbij het laatste als de volstrekte tegenstelling en ontkenning zou zijn van het eerste. Wij gaan u toonen, wat hem op die grens nog een oogenblik tegenhield en toeven deed, en ondanks welken tegenstand en welke voorstellingen hij die overtrad. In diep nadenken verzonken stond hij op het gevest van zijnen degen geleund, het hoofd eenigzins gebogen, en de oogen strak gevestigd op het klare en kalme water dat ditmaal eenen helderen zomerhemel te weêrkaatsen had. De persoon. die met hem was en wiens kleeding een' der jonge lieden van goeden huize scheen aan te duiden, die sommige voorname heeren als pages dienen tot zekeren leeftijd, had echter iets in het voorkomen dat niet met deze verklaring bevredigde; zijne weelderige gitzwarte haren waren onder een' groen fluweelen barret opgenomen met strikken van zilverlint, met meer zorg en behaagzucht dan men in eenen aankomenden knaap kon onderstellen. Hetzelfde kon men ook opmerken van de gelaatstrekken, die hoewel fijn en jeugdig, toch veel meer uitdrukking hadden dan die eenen jongeling in de eerste vaag der jeugd eigen konden zijn; die uitdrukking was zelfs nog iets meer dàn schrander, zij was trotsch en vermetel; en toch de blikken der schitterend zwarte oogen hadden somwijlen dat liefelijke en teedere, dat wel nooit door de oogen van eenen knaap kon worden uitgesproken. De fijne voeten, de kleine gevulde handen, de edele houding, de sierlijke gestalte, de tengere leest en de zachte ronding der vormen,

spanden allen te gelijk zamen om op de gedachte te brengen dat het pageskleed eene vermomming was, waaronder zich eene bevallige dames-figuur verborg, gedachte die wel niet volkomen strookte met den ernst van den meester, maar die zich des te beter vereenigen liet met den toon en de manieren van den page tegenover dezen. Op de bank waar hij zat, waren zijden kussens nedergelegd en nog daarenboven was de mantel van den edele man uitgespreid onder de voeten van den dienaar, die ze daarop uitstrekte met dezelfde zorgeloosheid als koningin Elizabeth dat zou gedaan hebben op dien van een harer onderdanen.

Die ongewone verhouding tusschen deze beide personen zal zich intusschen voor ons spoedig ophelderen, als wij luisteren naar hetgeen zij spreken.

De page, het hoofd eenigzins achterover werpende, zag met zekere spijt of bekommering hoe de edelman telkens dieper wegzonk in eigen gepeinzen, en voor niet anders zijne oogen scheen te gebruiken dan om het rimpelen der golfjes te bespieden, en zeker met eene poging om hem af te leiden, sprak hij:

"Zeg mij, Sir! hebt gij u niet vermaakt met de anecdote van Lady PANSHAW, die DAVENANT gisteren avond zoo geestig voordroeg?"

"Ongetwijfeld, *Mylady!* de avond is ongemeen zacht en liefelijk...."

Mylady-page beet zich geërgerd op de lippen.

"Uwe aanmerking is juist, Sir! alleen zij is niet precies een antwoord op mijne vraag, die, ik erken het, ook niet belangwekkend genoeg was om uwe aandacht te verdienen, Sir THOMAS!"

"Gij hebt mij iets gevraagd?" vroeg hij verwonderd.

"Ja, Sir! ik wilde weten of wij welhaast het punt bereikt hebben, waar gij besloten hebt aan wal te stappen?"

"Wij zijn er zoo aanstonds. Hij wacht mij in dat kleine huis daar ginds, digt bij het park; maar verveelt u dit watertogtje dat gij die vraag doet?"

"Inderdaad! zou dat te verwonderen zijn? Ik ben gewoon in lustiger gezelschap dan het uwe op dit oogenblik is, over den *Teems* te glijden...."

"Is dit een verwijt?"

"Aan uwe stroefheid en hardnekkig stilzwijgen, ja!"

"*Mylady!* Bedenk dat gij uit eigen vrijen wil verlangt hebt mij te vergezellen, dat ik gewenscht had den togt alleen te doen...."

"En dat gij daartoe menigte van zwarigheden hebt geopperd, die ik allen heb wederlegd of uit den weg geruimd, op zulke wijze dat ik zelfs mijne sekse heb verloochend, om mij te maskeren onder het gewaad van eenen edelknaap, omdat gij mij voorhieldt hoe hij moeijelijk tot een ernstig onderhoud zou te bewegen zijn, in de tegenwoordigheid eener vrouw; en dit bezwaar overwonnen zijnde...."

"Bleef er nog een; het grootste van allen, dat u en mij zelven betrof."

"En welk dan?"

"Ik kon voorzien dat ik in een uur als dit, meer in de stemming zou zijn om ernstig met mij zelven te rekenen, dan om een vermakelijk gezelschaphouder te wezen voor u, daarom bad ik u mij te vertrouwen en mij alleen te laten."

"Wat vertrouwen aangaat, Sir! van mijne zijde heb ik u, geloof ik, geene zoo geringe bewijzen daarvan

gegeven, dat gij het eenigzins in twijfel kunt trekken; maar wat uw verlangen aangaat om bij deze zamenkomst geen' enkelen getuige te hebben van onze zijde, daar kon, daar mogt ik niet mede instemmen, ook om uws zelfs wil, opdat die later niet verkeerd mogt worden uitgelegd. Het hof, Sir THOMAS, heeft te dezer dage zoo veel openbare aanvallers en zooveel geheime vijanden, dat het regt heeft argwanend te zijn, en ik moet u bekennen: men wantrouwt daar nieuwe vrienden die nog geene andere proeven van zinsverandering hebben afgelegd dan beloften."

"Wat dat betreft, *Mylady!* ik hoop welhaast zulke proeven af te leggen van mijne trouw, dat de scherpste argwaan daarbij slechts over zich zelven zal te blozen hebben," antwoordde WENTWORTH fier en met eene vastheid die aan zijne verzekering klem bijzette. "Toch," vervolgde hij, "heb ik mij niet willen verzetten tegen uw bijzijn, en ik voor mij schroom geenszins ten uwen aanhoore te spreken, sinds ik wèl besloten ben niets te zeggen waarover ik mij niet ernstiglijk heb beraden met mijn verstand en met mijn geweten, en wat ik niet zou kunnen verantwoorden en willen volhouden voor de gansche wereld. Gij ziet mij *nu* wisselen van partij, *Mylady*, maar gij zult mij niet zien weifelen, en van nu aan verwissel ik niet weêr, dit is eene keuze voor het leven!"

"Ik geloof zoo, sir! maar te minder kan mijn bijzijn u hinderlijk wezen."

"Mij! daaraan hebt gij gelijk, Gravin; doch zoo als gij weet ben ik niet de éénige belanghebbende, en of *hij* te vreden zal wezen zich over zoo teedere en wigtige punten te bespreken in het bijzijn van een' derden...."

"Ba! van eenen page! wie acht op een' page."

"Zeker.... indien deze page maar niet te veel belangstelling toont in hetgeen er gesproken wordt, en daardoor de opmerkzaamheid op zich vestigt."

"Ik beloof u dat ik mij gansch onzijdig zal houden, en een zoo onnoozel gezigt zal zetten, of ik van het geheele gesprek geen woord kan verstaan."

"Dat is iets.... *Mylady!* Alleen het stelt mij nog niet volkomen gerust. Uwe onvergelijkelijke schoonheid is wel vermomd, maar geenszins verborgen door dit gewaad; het doet die veeleer uitkomen op eene wijze, die een hartstogtelijk en zinnelijk man, als JOHN PYM is, moet aantrekken en tot scherper opmerkzaamheid uitlokken."

"Ik zal die weten te ontgaan door alle hulpmiddelen die in mijne magt zijn; en geloof mij, Sir! ik vermag nog al veel op mij zelve en op anderen, als ik mijn vermogen wil gebruiken."

"Aan wien zegt gij dat?" hernam hij, haar aanziende met eenen blik, waarin oneindige diepte van hartstogt te lezen was, doormengd met somberen weemoed. "Gij vermoogt veel te veel op menschenharten, LUCY! beproef nooit hoe ver het uiterste van uw vermogen zou gaan op mij, want ik geloof dat ik zwak zou kunnen zijn voor u."

"En zoo gij zwak waart.... zoudt gij mij verloren hebben," hernam zij, "want ik kan niet beminnen dan wie heerschen over zich zelven, en heerschappij voeren over anderen."

"Het is zoo!" antwoordde hij ernstig, maar zonder bitterheid; "ik heb het opgemerkt: er gloeit even veel eerzucht onder uw elpen voorhoofd, als teederheid in

uw vrouwelijk harte, maar ik weet te goed, dat ik alleen aan de vereeniging dier beide eigenschappen ons zamenzijn danke, om ze te misprijzen; alleen dringt voorzigtigheid mij, u te waarschuwen tegen een onbedacht beproeven van uw vermogen op mij.... of op anderen.... bij voorbeeld op den man dien wij zullen zien; gij zoudt veel kunnen bederven door zulke tusschenkomst en niets kunnen winnen."

"Dat laatste geef ik nog niet toe, maar toch het andere is te waarschijnlijk om ons daaraan nutteloos te wagen. Ik beloof u daarom de meest mogelijke stilzwijgendheid en onzijdigheid bij het gene er gaat voorvallen."

"Ik dank u, *Mylady!* en in die hoop alleen kan ik het wagen eene zulke getuige met mij te nemen. Maar zie hier onze landingsplaats, vergun mij nog even u uit de sloep te helpen en u dan te herinneren aan uwe rol."

"Uwe hulp is mij onnoodig," sprak de *Lady* lagchend, terwijl zij zoo vlug en levendig, als een knaap het had kunnen doen, aan wal sprong. "Gij ziet nu hoe ik mijner vermomming eere doe; pages helpen zich zelven!"

Sir THOMAS WENTWORTH nam nu zijnen weg naar een huis, dat men ook wel voor eene kleine pachthoeve kon houden; met een grasperk, waarop schapen en geiten graasden tot voorplein, en gelegen in het lommer van het park, hoewel het toch niet daartoe behoorde. Het was inderdaad niets anders dan eene herberg, die in den zomer zelden bezocht werd, doch in den herfst, in het jagt-saisoen, het vereenigingspunt was van alle jagersgezellen en ondergeschikte personen, wier meesters

tot de koninklijke jagt werden toegelaten. Zij wachtten hier het sein af om de jagt te volgen, of wel zij rustten er uit van de vermoeijenissen, nadat die was afgeloopen. Ook droeg de herberg tot uithangbord eenen vergulden hertenkop en had zelfs voor de inwoners van *Greenwich* alleen dan eenige aantrekkelijkheid, als zij er die soort van bezoekers konden ontmoeten. Daar het nu zomer was en het *Somerset-house* geene bewoners had, was *Park-Inn* een van de rustigste en bescheidenste openbare huizen die men kiezen kon voor eene geheime zamenkomst.

Ook bevond er zich in de vrij ruime gelagkamer maar één persoon, zeker dezelfde wien WENTWORTH hier afspraak had gegeven, die in afwachting van zijne komst zich eene kan *ale* had laten reiken en in de uiterste rust aanteekeningen zat te maken in een zakboek.

"Kastelein, ik heb noodig alleen te blijven met den *gentleman*, die daar binnen is," sprak WENTWORTH tot den meester des huizes, die met overgedienstigheid de deur voor hem open deed.

"Dat heeft die *gentleman* mij ook reeds gezegd, *Mylord*," hernam deze, "en uwe lordschap kan volkomen gerust zijn; de enkele reiziger, die er nog mogt komen, zal zijne teug bier wel in onze huiskamer drinken."

"*Mylord!*" herhaalde WENTWORTH, de schouders ophalende, met eenen glimlach tot zijnen page.

"De man profeteert!" fluisterde deze.

Toen trad WENTWORTH binnen, altijd door den page gevolgd, hoewel deze terstond bescheiden op den achtergrond trad.

Naauwelijks had de vreemdeling WENTWORTH zien binnentreden, of hij stond op en ging hem te gemoet.

"Tom!"

"John!" riepen nu beiden tegelijk en als uit één hart, en zij vielen elkander in de armen als twee innige vrienden, die elkander in langen tijd niet hadden gezien en regt verheugd waren nu weder zamen te zijn. Wentworths oogen schitterden of zij wat vochtig waren, en pym trachtte zijn gevoel te verbergen onder eenen luiden lach.

"Wel fraai, tom!" barstte hij uit. "Gij zegt naar de lieden te verlangen; gij kondigt hun gewigtige mededeelingen aan; gij geeft hun plaats en tijd aan, om rustig en onbespied met hen te zamen te zijn; en... als zij dan komen, laat gij ze wachten, tot zij van ongeduld stampvoeten en ten laatste met de wanhoop der berusting hun' troost zoeken in de *ale*."

"Ik beken schuld, john!" hernam wentworth op zachter toon dan hem gewoonlijk eigen was; "maar gun mij ter verontschuldiging aan te voeren dat ik pas een paar dagen te *Londen* ben, en in allerlei zaken te voorzien had eer ik tot u kon komen."

"Nu, nu! gij hebt uwe zaak niet met zoo veel ernst te bepleiten; ik begrijp zeer goed dat gij geen meester waart van uwen persoon voor dat gij u in de sloep bevondt. Van alle kanten bestormd door onze vrienden.... Éénе vraag; gij hebt toch zeker hampden gesproken, en Lord say, en...."

"Nog niemand hunner: ik wilde u eerst gezien hebben," hernam wentworth, door de optelling der namen aan het doel zijner komst herinnerd.

"Ik had u dat niet ten kwade geduid," antwoordde pym, terwijl zijne breede hand nogmaals de fijne vingers van wentworth greep en die drukte; "maar ga

zitten, wij kunnen onze zaken niet staande afdoen, dunkt mij."

Naauwelijks had hij dit gezegd, of met snelle gevatheid schoot de page toe en zette eenen stoel neder voor zijnen meester, terwijl hij in eerbiedige houding achter dezen staan bleef en intusschen eenen scherp onderzoekenden blik wierp op PYM, die nu uitriep:

"Wat zie ik, JOHN! gij gaat de houding van eenen pair aannemen.... een page!"

"Die zich te *Londen* aan mij verbonden heeft en hier met mij blijven zal zoo gij het goed vindt."

"Mijnentwege volgaarne, zoo gij oordeelt dat wij even vrij kunnen spreken...." zeide PYM, eenen vlugtigen blik op den page werpende, die zich nu in eenen hoek van het vertrek plaatste op eene der houten banken die aan het beschot waren vastgehecht.

"Wat mij betreft, hetgeen ik u te zeggen heb, zal ik welhaast met woorden en daden uitspreken voor de wereld," hervatte WENTWORTH, terwijl hij zich nederzette.

"En ik, ik heb gewoonte alles te zeggen wat ik wil ten aanhoore van ieder, en wat ik gezegd heb neem ik nooit terug; ik schroom dus de ooren van eenen page niet, schoon het waar is dat zij dikwijls wijder openstaan dan die van hunne meesters; doch gij hebt altijd aristocratische manieren gehad.... En nu.... tot onze zaken.... maar eerst toch moet gij nog even hooren wat ik heb uitgevonden om den Koning ten laatste te dwingen het Huis der gemeente op te roepen, en om tegelijk onzen aartsvijand, den ouden regtsverdraaijer NOY een voorproefje te geven van hetgeen hem te wachten staat als hij werkelijk met de *ship Money-wet* durft opdagen,

zoo als de sprake gaat. Ik heb hier terwijl ik u wachtte, eene kleine optelling gemaakt van al de misbruiken en gewelddaden waartoe zij aanleiding kan geven. Luister."

"Liever niet, TOM! hetgeen ik u zeggen zal maakt mij welligt minder geschikt om zulke mededeelingen van u te ontvangen," hernam WENTWORTH, terwijl hij opstond en zich voor den schoorsteen plaatste, alsof de strijd zijner aandoeningen hem niet toeliet gezeten te blijven. Eene wijle liet hij het hoofd tegen het beeldhouwwerk van eene der kolommen rusten. Toen hij aanving te spreken had zijne stem iets dieps en vols, men zou bijna gezegd hebben iets weemoedigs, als ging er veel in hem om dat hij wilde verbergen; alsof hetgeen hij zeide wel het gevolg was van een onwrikbaar besluit van zijn verstand, doch waarmede zijn hart nog geen' vollen vrede had.

"Ik bid u, JOHN! hoor mij aan zonder ongeduld en zonder bitterheid, en bovenal zonder vooroordeel. Ik heb dit onderhoud gewenscht; ik kon daarmede niet wachten tot wij elkander weder zagen in onzen gewonen kring, omdat ik dien kring niet meer zal binnentreden, althans niet meer in den zelfden toestand, en omdat ik u wilde voorbereiden op een' stap, dien ik besloten heb te doen; doch die niet door mij gedaan moest worden zonder uwe voorkennis."

"Maar, *bij heaven!* welk een stap kan dat dan zijn, dien gij mij met zoo veel plegtigheid aankondigt?" vroeg PYM, met zekere onrust. "Wist ik het niet beter en vreesde ik niet u te beleedigen, gij zoudet mij op de onderstelling brengen dat.... maar neen dat kan niet zijn."

"Wat oordeelt gij dat niet zijn kan?" vroeg WENTWORTH met gejaagdheid.

"Dat gij u zoudet terugtrekken van de openbare zaken, dat gij op nieuw door de zucht tot uwe studiën aangetrokken, voor die verlokking bezweken waart en u gingt afzonderen op het land om daar uw vroeger leven van afgetrokken kamergeleerde te hervatten; maar neen, dat kan niet zijn, een geest als die van THOMAS WENTWORTH, eens ontvlamd door de eerzucht en bezield tot de werkzaamheid der daden en niet die der bespiegeling, kan niet meer haren lust vinden in de onvruchtbare beschouwingen van een schrijfvertrek. Hij moet leven in het leven."

"Zoo is het ook met mij, JOHN! en wel verre van mijn' werkkring in te perken, ga ik dien uitbreiden.... slechts ga ik dien zoeken aan eene andere zijde dan voormaals; ik heb mij eerst vergist in de keuze van mijn pad; nu verlaat ik den krommen weg der oppositie om met ernst en opregtheid mijnen koning te dienen, en hem te helpen zijn aangevallen en geschonden gezag te herstellen."

PYM schudde het hoofd met een' minachtenden glimlach.

"Neen, TOM! neen, dat is niet waar, dat geloof ik niet. Waarom gij goed vindt zulke ijdele scherts te spreken, begrijp ik niet regt; alleen zeg spoedig dat het scherts is; gij weet, ik kan geen spotternij verdragen op dit punt en van u allerminst."

WENTWORTH bragt de hand aan het voorhoofd, als voelde hij zich pijnlijk aangedaan; hij beet zich de lippen, als om ze te weerhouden een haastig antwoord te spreken en zweeg.

"Gij, gij zoudet de man zijn om aan KARELS zijde te gaan, gij, om zijn' despoten wil te helpen doorzetten tegen de belangen van het Vaderland; gij; gij zoudet

de knie buigen voor een' Koning, voor de vrouw van een' Koning; want gij weet het, zij is het die regeert; gij, gij zoudet loon aanvaarden van een' zwakken, wien gij verpletteren kunt met éénen arm: gij zoudt in dienst treden van JESABEL en ASTAROTH?"

De breede Herkulesborst van PYM zwoegde van drift, terwijl hij zich zelf dus opwond; zijne oogen begonnen te flikkeren alsof daar phosphorisch licht in vonkte; zijn voorhoofd begon te gloeijen en de aderen zwollen op, alleen maar bij de voorstelling van iets dat hij nog niet als zekerheid wilde aannemen, hoewel het zwijgen van WENTWORTH hem reeds bewijs moest worden.

"Gij spreekt met te veel drift en met te veel beelden, JOHN, om mijne zaak nu met een helder oog te overzien;" hernam WENTWORTH, die zich inbond tot kalmte en matiging; "maar ontdaan van uwe omschrijving, hebt gij de waarheid gevonden, of liever, gij hebt verstaan wat ik u zoo even zeide en dat volle ernst was. Ik ga den Koning dienen, mijn' wettigen Koning, na hem lang in zijne regten miskend te hebben en bestreden op eene onbarmhartige wijze. Ik ga mijn ongelijk herstellen; daarin is niets gelegen wat een welgeboren man zich behoeft te schamen. Ik ga het koninklijk gezag, de koninklijke voorregten oprigten uit hunne gezonkenheid en op vasten grondslag vestigen. Het is eene grootsche en edele taak, waarvan ik al de bezwaren inzie, doch die ik op mij genomen heb te volbrengen; eene mindere voldoet mij niet meer, en deze is voor mijne krachten berekend.... Noem dit zoo als gij wilt, maar geloof mij, doe dezen stap gelijk met mij, het zal ons beiden goed zijn zamen te blijven."

"Zoo is het dan toch waar!" hernam PYM in eene

diepe verslagenheid en op een' toon, als had hij uit WENTWORTHS woorden niets begrepen dan alleen de bevestiging van hetgeen hem zulke zielesmart toebragt. "Ik heb mijn' vriend THOMAS WENTWORTH verloren, en die mijn vriend was, gaat mij verlaten en een verrader worden!" En PYM sloeg zich heftig met de vuist op de borst, als wilde hij de sterke aandoeningen verdrijven, die hij daar voelde opkomen.

"Ik bid u, JOHN! onthouden wij ons van haastige en bittere woorden," viel nu WENTWORTH in, somber en wel getroffen door de diepe ontroering van zijnen vriend, maar toch zich zelven oogenschijnlijk gelijk blijvende in kalmte van houding en koelheid van trekken. "Hoor mij geheel, eer gij mij oordeelt. Bedenk hoe ik, eenvoudig land-edelman, die niets zocht dan de rust van het studeervertrek, die leefde in de navorsching van klassieke schrijvers, plotseling en mijns ondanks in de openbare verdeeldheden werd betrokken en daarin *dus* verwikkeld, dat ik eindigen moest met er deel te nemen, zou ik niet lijdelijk slagtoffer zijn. Toen eenmaal uit mijne ruste opgeschrikt, voelde ik de onrust die tot strijden en werken prikkelt, de leegte die niet meer door de kalme genietingen van voorheen kon worden aangevuld, en zoo nam ik de eerste plaats de beste die ik open zag, zonder keuze, zonder nadenken, en vooral zonder te overwegen dat dit eigenlijk mijne plaats niet wezen kon!"

PYM, die eerst van drift was opgesprongen, had intusschen weder zijnen stoel genomen, doch hij gebruikte dien alleen om met het bovenlijf over den rug te leunen, en zoo, het hoofd rustende in de handpalmen, luisterde hij met aandacht, als hoorde hij nu werkelijk zon-

der vooroordeel maar met plan om te wederleggen: de gewoonte van het parlementslid zegevierde over de aandoeningen van den mensch. Nu viel hij in:

"Uwe plaats niet! en waarom niet uwe plaats? De edelman, die zich liever liet gevangen zetten dan het hoofd te bukken voor de koninklijke willekeur die hem schatting oplegde, kon toch moeijelijk elders zijne plaats kiezen dan op de banken der oppositie."

"In de opwelling der eerste drift, onder den eersten indruk der krenking, ja dat is zoo; maar als hij later inziet dat hetgeen hem willekeur scheen, niets was dan een noodgreep der zwakheid, die om zich heên tast naar hulpe, dan voelt een man van mijn' aanleg, van mijn karakter, van mijn hart vooral, dat zijne taak niet die is om een dergenen te wezen die deze zwakheid afmat en ten onder brengen, maar dat het een grooter, een moeijelijker, maar een meer roemvolle arbeid is die zwakheid steun te geven en te maken tot eene groote kracht, en bij dat pogen de eerste te zijn, al ware men zeker ook de éénige te blijven."

"Vooral! de éénige te blijven, mijn arme WENTWORTH! Ik zie wel door welke influisteringen uwer eerzucht gij u verlokken laat; maar geloof mij, zij misleiden u, zij zijn zoo valsch als de stelling waarvan gij uitgaat, zoo valsch als uwe handelwijze door de wereld zal beoordeeld worden, als gij niet naar beteren raad luistert en u omkeert eer gij eenen voet zet op dien verkeerden weg. De eerste zijn! de éénige blijven! ziedaar wat u noodig is en wat gij vooral zoekt, onverschillig hoe en waar...."

"Neen," viel WENTWORTH in, "een bewijs daarvoor is dat ik u naast mij wil hebben."

"Gij wilt mij niet naast u hebben; gij weet wel dat ik niet meer zal, niet meer kan afwijken zelfs, van het pad dat ik eens heb gekozen, en dat ik het ook niet zou "willen," zelfs al stond mijne rekening met het hof aan de uwe gelijk."

"Mij dunkt die staat gelijk! Beiden hebben wij aanvallen gedaan op het koningschap en op het koninklijk prerogatief."

"Slechts waren mijne aanvallen zonder eenige verschooning en met den onwrikbaren wil om te treffen en te dooden, als die van den matroos, die een schip ter entering beklimt en weet dat hij slagtoffer moet worden of overwinnaar; de uwen hadden meer den vorm van een ridderlijk tweegevecht, waarbij men het meest den degen laat blinken om zijne partij te doen terugwijken en een proefje te geven van zijne behendigheid! Wij staan dus niet zoo gelijk dat ik zou kunnen doen wat gij doet. Maar weet gij waarom gij mij noodigt u te volgen, terwijl gij zekerheid hebt dat de noodiging vruchteloos is? Omdat een innerlijk gevoel van waarheid u zegt, dat gij niet verantwoord zijt voor u zelven voordat gij u geregtvaardigd hebt bij mij.... maar die geruststelling zal ik u niet geven door mijne vrijspraak."

"Gij vergist u, ik wacht die niet en ik zou die zelfs overbodig achten," viel WENTWORTH in, op strakker en hooger toon dan hij nog had gevoerd, en niet vreemd: PYM had hem werkelijk doorzien; PYM ontdekte hem als aan zich zelven, en niets verbittert meer een' hooghartig man, dan zich geraden te zien door hem wien hij, ware het zonder opzet en bewust van wat hij deed, hoopte te misleiden. „Neen," ging hij voort op droogen, lossen toon, „ik kom u dit alleen zeggen omdat wij col-

lega's waren en omdat ik mij niet van uwe partij wilde scheiden zonder dat gij het wist."

"Uw geheugen is wel wat ongetrouw," hervatte PYM met ironie. "Wij zijn iets anders dan collega's in het Lagerhuis.... Wij zijn schoolmakkers geweest, wij zijn vrienden geworden, en het Hnis der gemeenten heeft slechts hereenigd wat sinds lang verbonden was door innerlijke overeenstemming."

"Vrienden zijn wij geweest, ik erken het, en had gewenscht het te kunnen blijven; maar wat overeenstemming aangaat, die ontken ik: wij zijn veeleer contrasten. Uw smaak, uwe levenswijze, uwe gewoonten, uw karakter en uw los en vrolijk humeur trekken u heên naar het volk, roepen u om voor het volk en onder het volk te leven, terwijl mijne gewoonten, mijn smaak, mijne neigingen zelfs," hervatte WENTWORTH, onwillekeurig met eenen blik op de lady-page, "mij heêntrekken naar...."

"Het hof! waar zulke bloemen bloeijen," glimlachte PYM, ook naar die zijde heênziende. "Ik begrijp dat maar al te goed.... maar waarlijk, gij zult mij toch toestemmen dat tot hiertoe die contrasten, zoo als zij zamengevoegd waren, een schoon en krachtig geheel vormden, en dat ons verschil zelfs de sterkte uitmaakte van onzen band. Mijne opgeruimdheid vervrolijkte bij wijlen uw' somberen ernst; als ik u medesleepte uit uwe afgetrokkenheid in het midden van het gewoel, verfrischte dat uw vermoeid brein en vernieuwde uwe denkbeelden, ietwat gedrukt onder het wigt uwer folianten en tusschen de vier muren van uw studeervertrek. Uw ernst daarentegen weêrhield mij van uitspattingen, waartoe een overmoedige geest en een bloedrijk gestel mij soms verleidden; in 't kort en om niet meer

uit te weiden over de voordeelen eener betrekking, die zoowel aan uwe zijde waren als aan de mijne, gij hadt mij noodig en ik u! Dit zult gij mij toestemmen."

"Wij waren elkander noodig en wij hadden elkander lief!" herhaalde WENTWORTH nu weder met gevoel; "voorzeker stem ik dat toe, en daarom ook, al verdenkt gij er de opregtheid van, herhaal ik mijn woord: wij moesten niet scheiden."

"Blijf dan waar ik ben, ik zal niet veranderen. Ik weet te goed wat ik wil, op welk doel ik afga en hoe ik het zal bereiken."

"En het is juist daarom dat ik een' anderen weg kies. De oppositie brengt ons op kronkelende sluippaden, waarbij men nooit den openen vrijen weg kan gaan, waarbij men zich althans ieder oogenblik moet afvragen: waar ga ik heên? waar breng ik anderen?"

"Maar, ongelukkige! die zelfde belemmeringen schept gij u juist, als gij de vaste stelling van eenen openlijken en ruiterlijken tegenstand verlaat, waarop men zich vrij en fier kan bewegen."

"Zoo vrij en fier als *Highway-men*, die wel uit hunne sluiphoeken te voorschijn komen om den aanval te doen, en dus vermetel het licht en de openbaarheid braveren, maar die toch zich uit den weg maken zoo haast de geregelde magt tegen hen optrekt; of zeg mij waarom gij te *Londen* in de *city* woont; waarom gij uwe vrienden en bondgenooten verzamelt in het geheim, buiten de stad, in de afgelegene graafschappen of in de duisternis, des nachts, ten ontijde?"

"Nu ja!" hernam PYM, wat getroffen, "maar wij komen toch openlijk voor den dag met hetgeen wij in die duisternis hebben gewerkt. En de intrigues der

hofpartij, liggen die dan zoo bloot en worden die dan niet verheimelijkt voor het volk? Is het u dan zoo op eenmaal ontdacht, welke kunstgrepen de Koning moest gebruiken eer hij de voorregten des volks kon bereiken om ze te vernietigen, hoewel hij bezworen heeft ze te handhaven? Weet gij wel dat het zijne ministers zijn, zijne staatslieden die ze moeten uitvoeren, zoo al niet uitvinden? Neen, geloof mij, eerst dan wacht u strijd, aarzeling, wankelmoedigheid, als gij u ten dienaar stelt van den zwakken, weifelenden, ongestadigen koning, die wel souvereine magt zou willen uitoefenen, maar geen souvereinen wil heeft, omdat zijn wil eigenlijk niet de zijne is; die zeer gaarne heerschen zou met willekeurige magt, maar om die terstond in handen te geven van anderen.... En dan meent gij te kunnen berekenen waar gij op afgaat?"

"Volkomen goed. Ik voer den Koning in eens regt door naar de volstrekte oppermagt en ik gebruik zijne hand om de mijne te bevestigen. Zijne wankelmoedige schreden zal ik maken tot een' vasten, geregelden stap, een' stap die op de overwinning toegaat, en ik zal dien schepter wel zoo vast drukken in die weifelende koningshand, dat gij allen, mijne heeren van de oppositie, u daaronder bukken zult of vergaan!"

Wentworth had zich reeds zoo diep ingedacht in de nieuwe positie, die hij ging innemen, en had zich reeds in verbeelding zóó vereenzelvigd met de denkwijze en de gevoelens van een' koningsgezind staatsman, dat hij er onwillens den toon van aannam, en dat die toon klonk als eene bedreiging, die anderen moest waarschuwen en schrik aanjagen. Pym ook voelde die vereenzelviging van zijnen vriend met zijne vijanden zoo

goed, dat hij in hem op eenmaal niets meer zag dan eene tegenpartij, waartegen hij te strijden had.

"Vermetele!" riep hij uit, onder den indruk dier dreiging, "dat zult gij niet; ik heb u straks voorgehouden wat gij zocht, beter dan gij het zelf wist; ik zal u nu zeggen wat gij vinden zult: Gij vindt eene verlorene zaak, die gij niet redden kunt en waarmede gij zelf zult verloren gaan. Gij die voor de grootsche taak bestemd waart om een' troon te helpen ondermijnen en op de puinhoopen er van een' nieuwen en grootschen tempel te stichten, ten oorbaar van een goed volk, dat u geroepen heeft tot deze dienst; gij zult u verlagen een vermolmden en wankelenden troon te onderschragen, en gij zult verpletterd worden onder de puinhoopen. En al gelukte het u, KARELS schepter tot eenen diamanten staf te maken, en al vermogten wij niet hem dien uit de hand te rukken, toch zouden wij dien weten te gebruiken, om er u mede te verbrijzelen."

"Welnu, doe dat als gij kunt, mits ik eerst bereikt heb wat ik wilde! Maar voorzeker, de troon van KAREL STUART staat niet zoo wankel als gij onderstelt, en zijne zaak is niet zòò wanhopig als gij die afschildert. En om te voorkomen dat zij het ooit worde, is het dat ik haar tot de mijne maak."

"Gij spreekt tegen beter weten aan, om u zelven op te winden tot eenen moed, dien ik overmoed schatte.... Hoe menigmaal bespraken wij niet te zamen den toestand van den Koning en van het koningschap te dezer dage, en was het niet altijd ons besluit, opgemaakt als met wiskunstige zekerheid, dat er geene hoop meer was voor KARELS troon, zoo min als voor de bedorven kerk des Lands?"

"Dat is zoo! alleen... als wij de zaak des konings zoo verloren achtten was het.... meen ik, omdat wij beiden tot hare aanvallers behoorden, maar sluit mij buiten uwe rekening, en gij hebt eene gansch andere uitkomst. En ziet gij, daarin voel ik mijne roeping, mijn' lust en de kans tot volle ontwikkeling van al mijne vermogens, dat ik tegen waarschijnlijkheid aan volbrenge, wat aller berekening doet falen...... door een' koning, die zich met magtelooze spijt ieder der prerogatieven van zijnen rang stuk voor stuk ziet betwisten, en die bij iedere daad om ze te handhaven eene misgreep doet, zóó onhandig en zóó roekeloos, dat hij zijne tegenpartij tot eene wanhoop brengt, die hare sterkte zou kunnen worden... zulk een' koning op te voeren tot eene heerschappij, door geen' zijner voorzaten bereikt, opdat men zeggen zal, dat hetgeen gebeurt, hetgeen aller berekeningen doet falen, en aller voorspellingen logenstraft, alleen gebeurt omdat THOMAS WENTWORTH het aldus heeft gewild!..."

"Onzalige en ijdele eerzucht, te kleiner naarmate zij zich trotscher verheft en grootscher wil schijnen. Is het niet veel meer dat men koning zijn kan over een vrij en groot volk, koning zonder kroon en zonder schepter, alleen maar door de overmagt van het genie en van het woord, meer dan te heerschen door de zwakheid van enkelen, indien gij het nog daartoe bragt? Doch vlei u niet, THOMAS WENTWORTH! gij alleen kunt dat mirakel niet werken..."

"Een mirakel, zeker niet, maar het zal geen mirakel zijn wat ik voor heb; hetgeen ik hoop te verrigten zal niets zijn dan een natuurlijk en noodzakelijk gevolg van hetgeen ik voorbereid heb; en vergun mij

niet alleen in rekening te brengen wat de koning in mij wint, maar ook wat uwe partij met mij verliest. Toen wij meenden te zegevieren, waren wij zamen, hadden wij zamen alles overlegd, onze hulpbronnen, de middelen en drijfveeren, waardoor wij ze in beweging zouden brengen, onze sterkte, hunne zwakheid, iedere geleding van het harnas waardoor het koningschap te treffen was, iedere leemte van het bestuur, waar wij konden binnendringen en nu..."

"En nu wilt gij dat alles tegen ons keeren? O! Ik begrijp het dat gij u sterk voelt met zulke wapenen als gij in staat zijt tegen ons te rigten, maar ik begrijp niet hoe gij moed zult hebben ze te gebruiken. Maar ik bezweer u, gebruik ze niet; dat zou een al te laaghartig verraad zijn, een verraad als nooit meer was gepleegd. En het zou THOMAS WENTWORTH wezen van wien het werd gezegd: die heeft dit gedaan; en weet dan ook dat nooit een dieper en een meer rustelooze haat met meer billijkheid was verwekt. Ik voel het hoe magtig gij *tegen* ons kunt zijn, juist omdat gij *voor* ons zijt geweest; maar hoe meer gij ons gevaarlijk zult zijn, des te grooter gevaar loopt gij zelf; en daarom nogmaals, hoor mijnen raad, hoor naar mijne stem, het is niet de stem van een' tegenstander die verslaan wil door dreigen; het is nog de stem van eenen vriend, die zijnen vriend wil behouden en hem redden van zijn verderf. Haal de vervloeking van *Oud-Engeland* niet over u. Blijf bij ons en volhard niet in uw voornemen."

Er sprak zoo veel welmeenende ernst uit den toon en geheel de houding van PYM, terwijl hij dit laatste zeide; er was zoo veel matiging en tegelijk zulk een verlan-

gen tot overtuiging in hetgeen PYM aanvoerde, en tevens sprak het goêlijk en openhartig gelaat van dezen zonderlingen man, die zoo verschrikkelijk kon zijn en zich toch zoo innemend kon toonen, dus dringend met zijne woorden mede, dat zoo daar overreding mogelijk ware, WENTWORTH zich door dezen aanval geschokt moest voelen.... en werkelijk WENTWORTH scheen getroffen. Hij boog het hoofd en hield de beide handen voor de oogen, als kon hij zijn' vriend niet langer aanzien, als hoopte hij dat hij niet meer hooren zou zoo haast hij niet meer zag.

Maar er was eene tegenwoordig, die niet de handen voor de oogen hield in zulke oogenblikken, die ze wel wijd en scherp geopend had om op beide sprekers te gelijk toe te zien, en die nu het zwijgen en de gemoedsbeweging van Sir THOMAS voor eene aarzeling hield, die zij alleen kon wegnemen door eenig geweldig middel dat ieder terugtreden afsneed. Zachtkens opgestaan was zij, zonder het geruisch harer voetstappen te laten hooren, als met de vlugheid eener gazelle naar JOHN PYM toegetreden, terwijl deze sprak, en toen hij eindigde, toen WENTWORTH zweeg zonder op te zien, was het hare welluidende stem die voor hem antwoordde:

"Sir THOMAS WENTWORTH is juist hier om u te zeggen dat hij in den strijd tegen de vijanden van zijnen koning zal volharden tot het uiterste. En gij, *Mylord!* gedenk uwe belofte!"

Zoodra WENTWORTH de stem der *Lady* had gehoord, was hij plotseling uit zijne weemoedige verslagenheid opgeschrikt, maar gelijk een man van moed door een' schrik niet getroffen wordt tot versagen, maar om met vasten blik hetgeen hem treft te overzien, zoo

was hij ook terstond weêr zich zelf; hij begreep dat die tusschenkomst hem niet enkel een terugtreden verbood, maar ook zelfs eene vreedzame scheiding onmogelijk kon maken, zoo als hij die zich zelven had voorgesteld, en dit griefde hem; ook antwoordde hij zeer kort en terwijl hij de wenkbraauw fronste:

"Ik heb beloofd, *Mylady!* mij dunkt, dat moet u genoeg zijn om aan mij over te laten hoe ik woord zou houden; en veeleer hadt gij het uwe mogen gedenken, dat ware mij betere dienst gedaan, dan de vleijerij van een titel dien ik niet bezit."

"Gij vergist u! de koning verheft u tot Graaf, en liet het aan mij over u daarvan kennis te geven zoodra ik het gepast zou achten."

"Satan, de vader der leugenen heeft deze EVA's dochter in zijne slangentaal onderwezen!" riep nu PYM, op den page wijzende; "in den mond van die vrouw schuilt bedrog, zoowel als onder haar kleed. Dat laatste heb ik haar aangezien van het oogenblik af dat zij binnentrad. Op het eerste had ik evenzeer moeten bedacht zijn, dan had ik niet in het vertrouwen op de onbeduidendheid der toehoorster mijne rol van welmeenend vriend en raadgever gespeeld, tot meer vermaak van wie weet welke *Lady* van het Hof. Wat u betreft, WENTWORTH' gij hadt mij deze krenking moeten sparen, zoo als ik u van nu aan mijne voorstellingen spare, al te zeer overtuigd dat de taal van deze oogen en van dit gelaat welsprekender moeten zijn voor u dan mijne trouwhartige woorden.

"En nu, Mevrouw, een woord tot u, daar wij hier toch zamen zijn op onzijdig gebied. Gij zijt zeker ook eene van die fantastische vrouwen, die zich heden ten

dage met de zaken der mannen bemoeijen, niet tevreden te heerschen door de verlokking harer schoonheid, maar die het ook willen door den invloed van haar vernuft en van hare intriguën.... eene *Lady* FANSHAW, eene *Lady* ISABELLA DAUBIGNY...."

"Gravin CARLISLE! om u niet in eene dwaling te laten," sprak deze, zich buigende, met eene mengeling van ironie en uittartende stoutheid, terwijl hare schitterende oogen de zijnen ontmoetten en als vlammen van toorn uitschoten.

"Nu dan, Gravin van CARLISLE!" hervatte PYM, "u althans kan mijne vermaning van nut zijn, want gij zijt de voornaamste onder die vrouwen van het Hof en van den adel, die in navolging der Koningin, die Fransche vrouw, uit eene MEDICIS geboren, heerschen willen over *Oud-Engeland*, tot verderf van Staat en Kerk. Ik die niet eenmaal zulke heerschappij als waarnaar gij tracht, zou toestaan aan eenen man, aan een' Koning; — ik zal u toonen hoe magteloos een Koning is, en bovenal eene Koningin; gij wilt met de uwe heerschen, gij zult met haar vernederd worden, gij zult met haar schreijen, en uw hart zal bloeden met het hare!"

„Neen, *Master* PYM, neen; gij vergist u, niet ik!" hernam de *Lady* met zulk eene fiere zelfbewustheid, als had *zij* alleen onder alle menschen haar eigen lot in hare hand; en werkelijk heeft zij dat ook gehad, in zoover hare koude eigenbatige ziel niet heeft geleefd in anderen, dan zoo lang die voor haar leefden om haar vermaak, of eere, of invloed te brengen, en zich daarvan wist af te wenden zonder omzien, zoo ras zij met hen of door hen had moeten lijden. Die vrouw nam rustig der anderen hart zonder het hare in ruiling te

geven, en zij stiet het aangenomene even gemakkelijk van zich, zonder dat het haar meer kostte dan het besluit. Dus van zich zelve bewust kon zij voorspellingen trotseren en zeggen: "Niet ik zal lijden, door het harte; niet ik zal bloedige tranen schreijen met mijne Koningin."

PYM zelf was getroffen door den vasten en besloten toon, waarop die vrouw dit sprak, maar daar hij bij haar eenen indruk van vrees wilde achterlaten, vervolgde hij: "Toch zult gij lijden in WENTWORTH, wien gij door uwe lokstem hebt heêngetrokken op den weg, dien hij nu volgen zal en die hem naar een schavot voert; want ik herinner het u, opdat gij het hem moogt indachtig maken: Eene oude Schotsche zieneres heeft het ons eens voorspeld, dat één van ons beiden Koning zou zijn, en een van ons den dood eens misdadigers sterven, als wij ieder een' anderen weg zouden gaan."

"Maar de voorspelling kan vervuld worden zonder dat hem juist het hardste deel treft," sprak de Gravin met een ironiek glimlachje; "mij dunkt, Sir THOMAS gaat zich nader bij den troon plaatsen dan gij."

"Hoe hooger verheffing, hoe dieper val, *Mylady!* ik blijf onder het volk en zal mijn koningschap daar zoeken.... terwijl gij hem betreuren zult ten dage dat hij als een slagtoffer nederligt."

WENTWORTH, die tot hiertoe met zigtbaren strijd en zelfbeheersching gezwegen had, scheen nu overwogen te hebben dat hij spreken moest.

"JOHN PYM!" sprak hij somber, doch zonder scherpheid, "ik begrijp uwe verbittering, gij hebt er oorzaak toe tegen mij; ik had *Mylady* den wensch om hier met mij te zijn niet moeten inwilligen. Alleen, geloof dit, eigen beraad, eigen keuze en geenszins eene zwakheid

en de invloed dezer vrouw scheiden mij van de partij, die eens de mijne was. Mijn besluit is uit mij zelven en onwrikbaar als mijn eigen wil. Doch nu wij scheiden moeten, laat het zijn in vrede en zonder al te groote verwijdering, en zonder wanhoop aan verzoening. Geef mij uwe hand, JOHN, laat mij die even drukken als weleer en dan gaan! Omdat wij openlijk politieke tegenstanders zullen zijn, is het immers niet noodig dat wij elkander haten?"

Maar JOHN PYM gaf aan THOMAS WENTWORTH de hand niet zoo als hij het verlangde. Al te diep gegriefd en al te smartelijk teleurgesteld, kon hij eene uitbarsting van toorn en hartstogt niet wederhouden, toen hij den vriend van zich zag gaan, op wien hij zoo gaarne andere plannen had gebouwd.

"U niet haten!" hernam hij. "Gij kent mij en weet dat gij ijdelheid spreekt. Ik zal de hatelijke hartstogten, die al de millioenen inwoners der drie koningrijken te zamen kunnen koesteren in het harte, wakker houden, opruijen en zamengroepen, om ze als wapenen aan te voeren tegen u. En scheiden, wat spreekt gij van scheiden.... Neen, THOMAS WENTWORTH! voorwaar neen, wij scheiden niet: al laat gij mij los, ik laat *u* niet los. Ik zal mij aan u vasthechten ondanks u zelven, als een bloedhond aan zijne prooi; verlaat gij mij, ik verlaat u niet, niet voordat ik u volkomen zal verwonnen hebben en verslagen, niet voordat ik uw hoofd aan mijne voeten zal zien!"

De herkulische gestalte van PYM, zijne harde trekken, zijn breed voorhoofd, zijne kleine flikkerende oogen gaven aan deze schrikwekkende uitingen van haat en dreiging eene vreesselijke zeggingskracht, waardoor wel-

ligt ieder ander dan WENTWORTH zich had laten ontzetten. De *Lady* scheen er een oogenhlik door getroffen, doch eene vrouw gelijk zij, gaf hare gemoedsbeweging alleen te kennen door ironie.

"Voorwaar, *Master* PYM," zeide zij, "gij spreekt van de dingen, die gij doen wilt met eene zegepraal alsof gij ze reeds gedaan hadt, en gij vergeet dat *Mylord* te eenigen dage toornig zou kunnen worden over die roekelooze vervolging, en dat dan geene zwakkere wapenen hem ter dienste zouden staan dan aan u."

"Hij zal zeker strijden, daaraan twijfel ik niet; maar ik, ik zal hem overwinnen!"

"Veel geluk vooruit met uwe overwinning, magtige heer!" schertste de *Lady* met al de overmoedige dartelheid haren pagesrol eigen.

WENTWORTH echter, die in deze oogenblikken minder dan ooit scherts kon verdragen, nam ietwat ruw en haastig hare hand en voerde haar met zich.

JOHN PYM scheen zich veeleer aangevuurd dan beleedigd te voelen door de aanvallen der *Lady*. Die schermutselingen waren hem als eene afleiding van de snijdende wonde, die WENTWORTH hem toebragt; zij waren hem slechts prikkeling van het vernuft, en toen zij ging, volgde hij haar snel en fluisterde haar in: "Ik voorzie nog, schoone page, dat gij eenmaal ook *mij* zult dienen als hem, eilieve zeg mij wanneer?"

„Als gij Koning zult zijn, *Messire:* en mijn' meester zult overwonnen hebben," hernam zij met tergende stoutheid.

"Rampzalige WENTWORTH! ik zal minder lang te wachten hebben dan zij nu meent!" sprak PYM met een' doffen

zucht, terwijl hij de deur toewierp, die nu het paar aan zijn oog onttrok.

De uitkomst heeft bewezen dat PYM zich niet misrekend had, want hoewel WENTWORTH het hoogste toppunt heeft bereikt, waarop zijne eerzuchtige verbeelding hem reeds had verplaatst, heeft ook PYM de vreesselijke voldoening gesmaakt dit fiere hoofd te zien vallen.

Beide vrienden hebben woord gehouden; zij hebben de rol gespeeld, die zij zich bij dit onderhoud voorspelden, en beiden hebben die volgehouden met al den eigenaardigen moed en volharding van hun karakter; en beiden ook hebben het lot gehad dat hun geniaal raadvermogen, minder feilbaar dan dat eener Schotsche zieneres hen had voorgespiegeld.

WENTWORTH, tot Graaf van *Strafford* verheven, wilde de Richelieu van *Engeland* zijn, knelde de drie koningrijken tot bloedens toe onder de persing van zijn ijzeren juk; hielp KAREL I jaren lang regeren zonder de hulp der gemeenten, ondanks de instellingen des koningrijks; liet hem al de wellusten smaken van een absoluut koningschap; kampte voor de handhaving van dit alles met de kracht van eenen held der oudheid, en stierf er voor met de waardigheid en met de overtuiging van een' martelaar. — PYM werd door 't volk "Koning PYM" genaamd, en speelde daar de magtige koningsrol die hij de verkieselijkste achtte; hij echter ondervond dat ook de kroonen die 't volk uitreikt, zoo vergankelijk zijn als die de vorsten van hunne voorzaten erven.... Toen hij oud werd, en jeugdiger krachten zich rondom hem verhieven, verplaatste het volk de eikenkroon op andere hoofden, die nu meer de aan-

dacht trokken en de sympathiën wisten te winnen en — de dood alleen redde hem van den zedelijken marteldood, zich zelven te overleven.

En de *Lady*... zij ook heeft woord gehouden, en zij alleen is geëindigd zoo als zij het zich zulks heeft toegedacht.

DE ZAMENKOMST TE PLAINTY-HILL,

HERINNERING VAN EENE OUD-TANTE.

Plainty-Hill, een eenvoudig maar deftig landhuis, in de nabijheid van *St. Albans* in *Hertford-Shire*, was op het tijdstip dat wij er u inleiden, in het bezit van *Sir* DAVY ALLERTON, die er woonde met zijn talrijk huisgezin, zamengesteld uit zijne echtgenoot, zijne kinderen, klein-kinderen en eene jongere zuster zijns vaders, die hier de laatste dagen harer grijsheid sleet in eene ruste, door haar zeker te meer gewaardeerd, naarmate zij andere tijden had gekend en, door de stormen en slingeringen des levens heen, ten laatste tot de veiligheid van deze haven was ingegaan.

Het was kort na de herstelling van het huis der Stuarts op den Engelschen troon. Karel II dankte het bezit van zijns vaders erfelijken schepter aan eene vereeniging van alle partijen, tegen den overmoed der soldateske dictators; en hoe kortstondig die uiterlijke vereeniging ook wezen mogt bij zooveel innerlijk on-

vereenigbaars, toch heerschte er nog ééne zamenstemming: de vreugde, den minnelijken, vleijenden, gemeenzamen koning geruild te hebben voor de woestheden van een' LAMBERT, en de jammeren van eene republiek tegen zichzelve verdeeld. Men weet het, kortstondig was die zamenstemming; en de kalmte, die men nu smaakte in het vernieuwde koningrijk van *Engeland*, was niets dan de laauwe zwoelte, die vreesselijke onweêrsbuijen voorafgaat. Maar toch, er heerschte voor velen kalmte, blijdschap, een gevoel van verligting en vrolijke uitzigten in de toekomst, die, werden ze niet bewaarheid, voor 't minst de verdienste hadden van het tegenwoordige met een vrolijk licht te bestralen. Even als de zon deed, die hare laatste rooskleurige lichttinten heenwierp over het malsche lentegroen van het breede grasperk, voor het huis, eer zij zich ging wegschuilen achter het digte sparrebosch, dat ten westen den horizont van het landschap uitmaakte.

Intusschen heerschte er, buiten het huis en daar binnen, diezelfde vriendelijke, plegtige rust, die zoo weldadig volgt op een moeijelijk doorgeleefden dag; en welke dag is eigenlijk niet moeitevol doorgeleefd, zelfs voor de gelukkigsten op aarde, daar "*leven*" zelf, als BILDERDIJK zegt, het moeijelijkste van het leven is, en hoewel *hij* dat dieper en bitterder voelde dan anderen, is het toch voor vele anderen, niet minder waar; waar zelfs ook voor de natuur, die verkoelenden dauw behoeft, nadat ze de hitte des daags heeft doorgestaan; ruste, die zelfs het vee in de weide niet missen kan, al heeft het den dag kaauwend en herkaauwend doorgebragt; en die het moêgezongen vogelken zoeken gaat in het nestje

tusschen de twijgen der boomen. Maar liefelijk is zij ook, die zoete schemerruste, en 't liefelijkst, als de menschen, die ze opmerken bij alles in alles, zelve dien zaligen vrede smaken, die behouden blijft onder de onrust des levens, maar die de ruste er van dubbel doet genieten.

In het huisgezin van *Sir* DAVY ALLERTON scheen die vrede te heerschen, terwijl het zich daar verzameld had in de groote familie-*hall*, eene bovenzaal, die uitzigt had over het gansche landschap, en zich verkwikte met eene teuge wijns en hartig bier, in afwachting van het stevig avondmaal, dat een paar uren later gebruikt zou worden. Het hoofd der familie, Sir DAVY, een bedaagd man van omtrent vijftig jaar, in een warme huispels gewikkeld, zat het digst bij den haard, waarop een vuur brandde, dat in het hooge ruime vertrek, met die zware en toch kille eikenhouten wanden, nog niet overbodig was in dit saizoen. Hij zat in een hoog gerugden lederen stoel, zonder leuning, zeker om zich vrijer te kunnen bewegen, bij zijn spel; want hij schaakte met zijn' behuwdzoon, *Sir* WILLIAM KEREDITH, wiens ouderlijk kasteel in *Schotland* door de soldaten van het Rump-parlement geplunderd en verbrand was geworden, en die nog niet in de mogelijkheid was geweest, het te doen herbouwen. Hij hoopte echter nu van de edelmoedigheid des konings vergoeding voor dit verlies. Ware hij de éénige geweest die op KAREL's dankbaarheid hoopte, dan had hij zeker goede kans gehad, maar er waren duizenden, die gelijke aanspraken met hem deelden, en zoo kon hij wel eens eene slechte rekening maken... Toch schijnt hij nu geene zorge te hebben, dan zijn' ivoren koning te verdedigen

tegen de snelle en slimme aanvallen van zijn' schoonvader, die een geoefend schaker blijkt.

Misstress ALLERTON zat met *Lady* KEREDITH en twee jongere ongehuwde dochters aan eene breede vierkante tafel, bezig met eenigen ligten vrouwelijken arbeid, terwijl zij onderling zachtkens kouten en schertsten. Een jong mensch van omtrent zeventien of achttien jaar zat in haren kring, en was bezig eenig vischtuig in orde te brengen, terwijl er een kwartijn in zwaar lederen band naast hem lag, die van goede plannen tot lectuur getuigde.

Het jongste zoontje van *Misstress* ALLERTON speelde in een' hoek der zaal met de beide dochtertjes van *Lady* KEREDITH, meisjes van vier en zes jaren, die met haren jeugdigen oom in de beste verstandhouding leefden. Op de kleine verhevenheid voor de hooge boogvensters, stond de wel gevulde leuningstoel, die sinds al de jaren dat zij bij haren neef inwoonde, uitsluitend en onveranderlijk de zitplaats was van de tante en oud-tante der familie, *Miss* HARRIËT ALLERTON, eene van die deftige en beminnelijke oude vrouwen, bij wier levendigheid en helderheid van geest, men hare zeventig jaren vergeten zou, indien niet de rijkheid harer ervaringen en vooral haar spelen met twintigtallen van jaren, hare zonderlinge verwarringen van kleindochters met moeders en wat dies meer zij, u plotseling herinnerden, dat zij in eene andere eeuw zijn geboren dan gij zelf, of althans, in den aanvang van eene eeuw, waarvan u slechts een tiental jaren heugen.... *Miss* HARRIËT zag reeds meer dan zeventig maal den killen winter vervangen door het mildere jaargetijde, en toch was het nog geen winter in haar harte; toch blonk

er nog een glimp van schranderheid en geest in haar levendig oog; toch had het sneeuwwit harer lokken nog niet den glimlach van hare lippen tot ijs gestold. Zij was vroeger rank en teêr van gestalte geweest; zij was nu mager, te oordeelen althans naar de fijne leest, die, door het baleinen keurslijf gesteund, haar eene regtheid gaf, die hare na-nichten op dien leeftijd zouden missen, zoo ras de mode het baleinen harnas zou verworpen hebben. De ruime zwart damasten samaar gaf haar intusschen al de waardigheid terug, die noodig was, om een' armstoel als de hare was, behoorlijk te vullen. Over het zilvergrijze haar, dat nog in fijne natuurlijke lokken krulde op het voorhoofd, had zij een zwart fluweelen puntkapje, met een' kleinen gouden haak vast gezet. Zij droeg een breeden hangenden kraag van gesteven linnen, waarvan de punten neêrvielen tot op de poffen der wijde overmouwen, die opgestrikt waren beneden den elleboog en aan den pols omsloten door eene linnen manchet over den mouw heêngeslagen en met scherpe stijve punten uitgetand. Hare trekken waren zacht en regelmatig, haar vel was weinig gerimpeld, maar stond ietwat strak en gespannen over de beenderen, dat bij een bleek gele tint iets mumieachtigs gaf aan een gelaat, vroeger zoo bewegelijk en zoo vol uitdrukking; met één woord, als men die vrouw daar zitten zag, van uiterlijk zoo rustig, zoo roerloos en toch zoo vast van houding, kon men het zich denken, dat zij jaren lang dus had voortgeleefd, en kon men het zich voorstellen, dat zij nog weder jaren lang dus zou kunnen nederzitten, zonder eenigzins te veranderen, totdat er eindelijk eene ure zou komen, waarop zij was ingeslapen in haren arm-

stoel, maar... om niet weêr te ontwaken. Met den regterarm rustende op de leuning van haren zetel, hield zij met de linkerhand een' kwarto bijbel gevat, die op haren schoot lag en dien zij nu pas had toegeslagen, om met een' kalmen vrolijken blik door het venster te staren op de heldere lucht, vol lichte donzige wolkjes, en op het rustig landschap, waarop zij van uit hare hoogte nederzag.

"Ei-lieve, HENRY, wilt ge ons wat poëterije voorlezen?" vroeg eene der jonge dames.

"Het zijn de tragediën van SHAKESPEARE," fluisterde HENRY met een' zijdelingschen blik op zijne oud-tante.

"Het gaat tegen den sabbath; ge kost stichtelijker lectuur kiezen, kinderen," voegde *Mistress* ALLERTON hem toe; "laat ons veeleer een van MILTONS zangen hooren."

"Ei! wat doemt ge den ouden WILL," riep *Sir* DAVY, opziende van zijn schaakbord, "dat ge dien half puriteinschen MILTON kiest boven hem; en voor stichting hebben wij straks, bij de avondgodsdienst, het *common-prayer-book*. We zijn gelukkig de tijden te boven, dat men onchristen en wereldling werd gescholden, als men zonder een Oud Testament in zijn' zak liep, en dat men voor zondaar en rebel werd verklaard, als men *the fairy Queen* durfde opslaan."

Mistress ALLERTON kleurde een weinig, doch zweeg; hoewel zij tot de Episcopaalsche kerk behoorde, en haar vader onder de ijverigste Cavaliers werd gerekend, helde zij toch een weinig naar de gevoelens der Puriteinen over, dat zij dankte aan hare opvoeding door eene Schotsche gouvernante van die sekte, wier edel en liefderijk karakter de beste aanbeveling was geweest

voor hare leer; terwijl de oude edelman tijdens den burgeroorlog geen toezigt had kunnen houden over de beginselen, die zijner dochter werden ingescherpt. Sinds haar huwelijk vond zij zich in dezen gesterkt door het voorbeeld van *Miss* HARRIËT, die zich had afgescheiden van de Bisschoppelijke kerk, uit leedgevoel over de misbruiken, die er waren ingeslopen, zonder toch uiterlijk zich met hare tegenstanders te vereenigen.

Maar heerschte er verschil van godsdienstbegrippen in dit gezin, er heerschte ook echt christelijke zin, die de verdeeldheden haat, en bovenal, er heerschte liefde, die alle dingen bedekt, die alle dingen gelooft, die alle dingen hoopt; en deze lieden hadden zich aan al te bittere voorbeelden gespiegeld, wat de strijd over gevoelens kon wrochten, om ze niet liefst te vermijden, door zich zooveel mogelijk naar elkander te schikken.

Sir DAVY, die in zijne jeugd tot de vrolijkste jonge lieden had behoord, hoewel de omstandigheden hem belet hadden de wapenen te voeren van des Konings partij, was ook geen heftige Episcopaal, en zijne ergste aanvallen bestonden in zoo nu en dan een *Seitenhieb* tegen de *Roundheads*, die ook meestensdeels ter zijde vielen, daar de dames zich niet gehouden achtten die op te vatten; en *Miss* HARRIËT, die er zeker wel hare vrienden onder had, was altijd de eerste om over hunne overdrijving te glimlagchen met die blijmoedige kalmte en die verhevene rust, welke reeds boven de kleinheden der aarde en der partijschappen heenzagen, zoo als zij nu over de toppen der boomen heenzag naar den hoogen hemel. Eene wijle bleef zij aldus staren en mijmeren, en toen, alsof zij het gesprek vergeten was, of wel dat dit gesprek zelf haar tot het verledene

had heengevoerd, zeide zij zacht en als in zich zelve: „Hoe goed is die huisselijke rust hier onder dit vreedzame dak, hoe zalig die kalmte over dat vrolijke landschap, en toch... het was juist een avondstond als deze, en hier binnen ook heerschte er een vrede als nu, toen zij hier kwamen, die zooveel smart en jammer zijn komen brengen..."

"*Grant-aunt* peinst op oude geschiedenissen!" fluisterden de jongere nichten onder elkander.

"En gaat ze ons vertellen, hoop ik," juichte de student luide, om zijdelings zijn verzoek aan haar voor te dragen.

"Het was niets dan eene herinnering, ALFRED!" glimlachte *Miss* HARRIËT, de vlakke hand naar het voorhoofd brengende, als voelde zij daar nog een weinig de kwelling harer gepeinzen.

"Maar eene herinnering, die voor ons eene nieuwe en frissche verschijning zou wezen," bad ALFRED.

"Ja, eene verschijning! Als eene verschijning was het mij," sprak met half luide stem *Miss* HARRIËT; "maar het was geene vrolijke..."

"O! dat zegt niets, *Sir* DAVY en *Sir* WILLIAM luisteren niet," sprak de vrouw des huizes, naar de schakers heênziende.

"Schikt u dan allen wat digter om mij heên, zoo zal ik zacht spreken, en hen niet storen... Want waarlijk, nu die gestalten mij eens weêr voor den geest staan, kan ik ze niet verdrijven dan door er over te spreken."

Men deed zoo als *Miss* HARRIËT begeerde, en deze ving aan, terwijl zij nog even een' blik sloeg naar buiten, en daarna op den groep rondom haar:

"Ja! alles was toen als nu in de natuur; vrede en vreugde, ontkiemen, uitbotten, en uitlokken tot loven en danken den Heere, die alles nieuw maakt; en hier in dit huis was alles stilheid en eendragt. Wij waren tusschen Paschen en Hemelvaart — het was ook eene avondure der ruste vóór den dag des Heeren, en uw oud-oom, *gentle* ALFRED! zat in zijn' codex te bladeren als gij daar even in uwe poëterije.... Uw over-grootvader schaakte niet, maar zat met de Heilige Schrift en het *common-prayer-book* voor zich en overdacht en bereidde zich tot de Zondagsdienst, want, zoo als gij wel gehoord zult hebben, hij was geestelijke en vicaris voor zijn' oom, den deken van *St. Albans*, die zich meestal *te Londen* ophield. Uw grootvader, mijn oudste broeder, was toen reeds gehuwd en woonde in *Schotland*, waar hij zich in lateren tijd *dus* onderscheidde in de dienst des Konings, dat hij door dezen tot ridder werd geslagen en brieven van adeldom won op een tijdstip, waarop beiden minder dan ooit als voorregten konden gelden; dan genoeg, het is nu ten minsten eene erfenis geworden voor zonen en kleinzonen....

"Sinds den dood van onze moeder was ik de huishoudster van 't gezin, en ik zat eene wijle te rusten van de vermoeijenissen van het woelig huisbestier. Mijne jongste zuster zat tegenover mijn' vader en borduurde zich eene keurs met gouddraad en zijde. LOVELY werd zij genoemd — en met regt, want zij was minnelijk en bevallig als een engel, en zij was de afgod van ons allen — maar het is de wil des Heeren, dat de afgoden verbrijzeld worden.... Arme LOVELY! het uur uwer verbrijzeling zou haast slaan.... Om vader niet in zijne aandacht te storen, sprak niemand onzer een enkel

woord, en werd geen geluid vernomen dan het ritselen der bladen van 't gewijde boek, als dokter ALLERTON die omsloeg, en het kraken van LOVELY's borduurnaald door het klaterend satijn, toen op eens hoefslagen van paarden zich lieten hooren, eerst in de verte, daarna al nader en nader, tot eindelijk het gerucht stil hield voor de deur van ons huis, en de klopper met genoegzame drift in beweging werd gebragt, om onzen goeden ouden JOSUA te doen opschrikken en tot haastig openen te bewegen.

"Om spoedig zekerheid te hebben omtrent het bezoek dat wij kregen, begaf ik mij naar de deur, toen mijn oog in het voorbijgaan op LOVELY viel. Zij was zeer bleek geworden en ik zag de toppen harer fijne vingeren trillen, terwijl zij te vergeefs trachtte de zijde in hare naald te steken; niet vreemd, zij hield de punt naar boven gekeerd.

"Ik wilde haar vragen wat haar deerde, toen reeds de kamerdeur, met meer haast dan voegzaamheid, werd opengerukt, en er eene dame binnen trad, gevolgd van een *gentleman*, die terstond zoo fier en vrijpostig om zich heen zag, alsof hij als heer en meester in zijne eigene woning trad, en niet als storend bezoeker in die van vreemden; zijn gelaat had niets dat hem bijzonder onderscheidde, dan iets koels en hoogmoedigs; zijne kleeding was die van een eenvoudig landedelman, hoewel hij een stalen ringkraag droeg, dat hem een ridderlijker aanzien gaf, dan het lederen corselet.

"Dokter ALLERTON, die een goêlijk en zeer eenvoudig man was, zich zoo plotseling gestoord ziende in zijne vrome gepeinzen, stond op, meer verrast en verlegen dan gekrenkt, als hij regt had gehad zich te toonen,

en vroeg bedeesd, wie de *gentleman* en zijne dame waren en wat er van hunne dienst was in zijne woning?"

""Mijn naam doet er weinig toe," was het antwoord; het zij u genoeg dat ik edelman ben, en vriend van den graaf van *Hertford*; deze dame is... mijne zuster.... en wij komen u eenige uren gastvrijheid vragen in den naam van iemand, die uw bloedverwant is, en die wel de eerste hier had mogen zijn, want hij is het, die ons hier heen heeft bescheiden."

""Mijn huis, *Sir!* is wel tot uwe dienst en tot die van uwe *Lady*...." hernam mijn vader, door den korten rasschen toen van den vreemdeling overbluft; "alleen verschoon mij... ik herinner mij niet, dat er nog verwanten van mij in leven zijn, behalve mijne kinderen. Het kan toch niet mijn zoon wezen, die...."

""De persoon, dien ik bedoelde, is uw zoon niet."

""Miss ANNA HOCKER was uwe nicht, vader...." lispelde LOVELY zachtkens in zonderlinge gemoedsbeweging.

""Dat aardige kind heeft gelijk," hervatte de edelman op zachter toon; "de man, dien wij wachten, is JOHN PYM — en JOHN PYM is weduwnaar van Miss ANNA HOCKER."

"LOVELY, die de oogen nedergeslagen had, bloosde nu zoo sterk, dat de dame, die zonder omstandigheden was gaan zitten in den éénigen armstoel van onze kamer, dien, waarvoor vader nederknielde bij het avondgebed, nu glimlagchend eenige woorden met haren geleider wisselde. terwijl zij LOVELY sterk aanzag.

"Bij het noemen van JOHN PYM schrikte mijn vader heftiglijk. Gij moet weten, kinderen, wij waren toen

in het merkwaardige jaar 1641, en hoewel wij op het stille *Plainty-Hill* de rustige dagen sleten, die een vergeten geestelijke zelfs in die tijden kon smaken, als hij zich simpellijk bepaalde tot zijn ambtspligt en de dienst van zijn' Heer, heerschten er toch in kerk en staat heftige geschillen, die menigeen reeds bloed en tranen kostten en die welhaast tot dien schrikkelijken en rampzaligen burgerkrijg zouden heenvoeren, waarvan wij nu pas bekomen zijn. En onder hen, die zich een gewelddadigen naam hadden gemaakt door tegenstand tegen den koning, diens voornaamsten staatsdienaar den graaf van *Strafford*, en den aartsbisschop van *Canterbury*, stond onze neef JOHN PYM bovenaan. Mijn vader, die wel eenen afkeer had van de afgodische bijvoegselen, die de Aartsbisschop LAUD en wie 't met hem eens waren, in de kerk hadden gebragt, doch die oordeelde, koning en geestelijke overheid gehoorzaam te moeten blijven, en die in alle dingen de man der ruste en des vredes was, had een zekeren tegenzin opgevat tegen zijn bloedverwant, dien hij een zoo gansch anderen weg zag gaan. Van de magt en den invloed, waartoe deze toenmaals gestegen was, had hij geen het minste denkbeeld; doch al had hij die zoo klaar kunnen inzien, als de hoofden der weêrzijdsche partijen dat zelve zagen, dan nog zou het zijn gevoelen over dezen niet hebben veranderd; ook antwoordde hij zeer kort en zeer ontstemd:

""Het is waar *Sir*, JOHN PYM is mijn neef, maar ik heb niets met hem uit te staan, en ik heb hem nooit weêr gezien na den dood zijner vrouw."

""Zij wèl, daar wil ik op zweren!" riep nu de *Lady*, terwijl zij met de punt harer rijzweep op LOVELY

wees, en een bittere spotachtige glimlach hare lippen omplooide.

"Er was iets zóó boosaardigs in de wijze, waarop die vrouw zoo opzettelijk en onverwacht voor aller aandacht het stille hartsgeheim blootlegde van een zacht en onnoozel kind, dat haar nooit leed had gedaan, dat wij allen als door eene huivering werden overvallen, en eene rilling mij door de leden ging op de enkele gedachte, wat het zou kunnen zijn, zoo die vrouw te eenigen tijde de vijandin werd van mijne LOVELY, en invloed kon oefenen op haar lot. De *gentleman* zelf scheen er onaangenaam door verrast. Zijne wenkbraauwen fronsten zich ietwat, terwijl hij in 't Italiaansch tot haar zeide:

""Ik begrijp mij wel, *Mylady*, dat gij valken en adeaars tot uwe prooi kiest; maar niet, dat gij eene teêre schuchtere zwaluw komt opschrikken in haar nest; ik achtte dat te strijden tegen de natuurlijke edelmoedigheid van uw hart."

""Zwijg, ALGERNON!" riep zij hem toe in dezelfde taal, "gij kunt niet oordeelen, wat er omgaat in eene vrouw, die tot in de ziel toe gegriefd is en verbitterd. Waar ik *hem* opgaf, waar ik *hen* ga overleveren, zal ik daar zóó iets (weêr met een blik op LOVELY) sparen, zoo ik oordeel dat schrik alleen haar tot bekentenis der waarheid kan voeren...." Den zin dezer woorden verstond ik niet, maar de woorden zelf kon ik verstaan, te gelijk met mijn oudsten broeder had ik Italiaansch geleerd; en al had ik de taal niet gekend, de blikken dier vrouw en de houding mijner arme zuster zouden mij veel hebben gezegd.

"LOVELY, door de scherpzinnige aanmerking der dame

verrast en getroffen, wierp zich schreijend in mijne armen, en verborg haar hoofd, gloeijend van schrik en schaamte aan mijne borst, terwijl zij mij stamelend bekende dat zij werkelijk haren neef JOHN herhaalde malen had ontmoet, toen zij op *Fansley-manor* logeerde bij de dochter van *Sir* RICHARD KNIGHTLEY. Ik had geen moed om haar op dat oogenblik verwijten te doen over haar gebrek aan vertrouwen in hare oudere zuster; ik had er ook zelfs niet de gelegenheid toe, want de man, dien ik ALGERNON had hooren noemen, naderde haar en vroeg, terwijl hij zijn toon verzachtte, of *zij* dan geene voorkennis droeg van de komst van haren neef? Zijn onderzoekende blik, die op het meisje bleef rusten, vergunde haar geene uitwijking, die LOVELY liefst zou gezocht hebben; eene logen wilde zij niet over de lippen laten gaan.

""Het is waarheid, *Sir!*" sprak zij. "Ik wist dat mijn neef JOHN PYM ons zou komen bezoeken tegen den Zondag; maar ik dacht.... ik hoopte.... ik meende"... verbeterde zij nogmaals, terwijl zij hare tranen met moeite verkropte, "dat hij hier zou gekomen zijn, om met mijn' vader te spreken."

""Wat kan hij mij te zeggen hebben," hernam dokter ALLERTON de schouders ophalende; "hij kan wel weten dat ik zulke wegen afkeur, als hij zich veroorlooft te gaan! En het is zeker daarom, dat hij zich onthouden heeft bij mij te komen; en ik beken dat het mij aangenaam is; want ik zou toch in geen geval in goede verstandhouding met hem kunnen zamen zijn!"

"Er was iets zoo naïfs in den toon van goêlijke ontevredenheid, waarop mijn vader zich uitliet over den

man, die toen zóó veel vermogend was in het land, zonder dat wij het gisten, dat ik mij nu den luiden lach van *Lord* ALGERNON kan verklaren, die mij toen griefde ter wille van LOVELY's smart! — terwijl hij zeide: "Maar weet gij dan niet, mijn vrome heer, dat uw neef een van de invloedrijkste mannen van ons land is, en dat hij op dit oogenblik eene vervolging ten bloede toe heeft aangevangen tegen den geduchtsten en magtigsten heer van het koningrijk, den graaf van *Strafford*."

""En dat hij overwinnen zal!" sprak de *Lady* met een wilden blik, terwijl zij iets als een tandgeknars van spijt niet weêrhouden kon.

""Ik heb daarvan gehoord, *Sir*," zeide dokter ALLERTON zeer bedaard; "maar dat strekt hem niet tot eere, al is het dat die Graaf schuld heeft; toch twijfel ik niet of de Koning zal mijn onvoorzigtigen neef voor zijne vermetelheid straffen."

""De Koning! wat zal de Koning tegen hem!" riep de *Lady* met eene zonderlinge uitbarsting van drift en minachting. "Het zal nog te bezien staan of hij moed zal hebben de worsteling voort te zetten, waaronder STRAFFORD bezweken is...." En terwijl zij sprak, brak zij met heftigheid de rijzweep in stukken, waarmede zij had gespeeld. Wij allen staarden haar aan met schrik en ontzetting, en ik geloof dat het nu het oogenblik is om u die vrouw te beschrijven, wier kortstondig oponthoud in ons huis voor ons zoo noodlottig is geworden en voor haar zelve zooveel beteekenend. De indruk, dien deze vrouw op mij heeft gemaakt, is nooit meer uit mijn geheugen uitgewischt, en bij de minste aanleiding staat die gestalte weêr frisch en levendig voor mij, alsof ik

haar pas gisteren had gezien. En al was het geene schrikwekkende gestalte, toch wenschte ik haar nooit gezien te hebben. Schoon was zij, dat is waar en onuitsprekelijk bevallig, meer dan eenig menschelijk wezen mij is voorgekomen; maar het was ook geene menschelijke schoonheid zou ik haast zeggen, het was.... eene zulke als de Booze zelf weet te tooveren op het gelaat dergenen, die hem toekomen ten verderve dergenen die hij wil winnen. Eene schoonheid naar zijn beeld, een afschijnsel van Lucifers schoonheid, nadat hij zich ten strijde heeft gerust tegen God, zoo als MILTON het beschrijft. Haar blik, die wondre tooverblik, liefkozend en snijdend zamen, soms diep en duister als de donkere afgrond, dan weêr schitterend van een vlijmend licht, als een bliksemstraal, was wel zeker van denzelfden oorsprong als de blik der slange, die EVA verleidde. Op het eerste gezigt zou men gedacht hebben, dat er niets verlokkends kon zijn in dat koele, majestueuse, regelmatige schoon, maar men begreep het eerst, als men zag hoe zij die fijne trekken in hare magt had, hoe zij ze wist te plooijen tot engelen-zachtheid, en dan weêr tot zulk een vermetelen, uittartenden trots, als had zij den moed, met hare vrouwelijke wapenen den strijd tegen de gansche wereld op te nemen, en of zij winnen zou! En ook zij heeft gewonnen, alles gewonnen althans, wat de wereld voor eere en vreugde kan aanbieden...."

""Hoe was die dame gekleed, *grant-aunt?*" viel de zestienjarige DEBORAH in.

Miss HARRIËT glimlachte. "Gij hebt gelijk! de oude vrouw moet niet voor zichzelve vertellen, maar voor u. Die dame droeg eene rijkleeding van groen Lincolns

laken, met zilver galon, die zeer geschikt was om hare sierlijke gestalte en vorstelijke houding regt te doen; dat kleed, boven wijd geopend, liet, door het fijne batist en de kanten der *guimpe* heen, genoeg van haren hals zien, om over den edelen vorm en de lelieblankheid te oordeelen; de prachtige krullende lokken waren eene wijle gedekt geweest door den grijs kastoren hoed met breede randen, zoo als ze nog gedragen worden, waarop groene en witte pluimen golfden, maar zij had dien nu afgelegd. In het begin hield ik haar voor eene Fransche of Italiaansche vrouw, om iets vreemds in haar voorkomen en ook omdat zij zich voortdurend in die taal onderhield, en slechts enkele korte zinnen in 't Engelsch had gelispeld; doch later, toen haar naam werd genoemd, wist ik dat zij eene Engelsche was, en wel uit een onzer oudste familiën.... doch het is beter dat ik dien nu verzwijg."

"Neen, zeg ons haar naam, zeg ons dien toch, *grant-aunt!*" baden allen.

"Kinderen, ik moest meer voorzigtigheid hebben en niets toegeven; nu echter reken ik op uwe bescheidenheid, als ik u zeg wie zij was, want zij leeft nog en zij is door het leven nog geene andere geworden; schoon hare zestig jaren — want zij moet wel zestig zijn, zij was mijne jongere, doch ik heb mijne zeventig doorgeleefd! — schoon die zestig jaren zeker groote verandering in haar uiterlijk moeten gebragt hebben, toch heeft zij nog de magt en den invloed behouden, die zij eens door de vereeniging van hare schoonheid en haren geest en hare ondeugden wist te bemagtigen. Wonderlijk, zij alleen is magtig gebleven, onveranderlijk meesteresse van zich zelve, van hare fortuin, van haren rang, van

alles en allen waarover zij heeft willen heerschen. — Waar vorsten en magtigen en eerwaardigen vielen, waar troonen en heerschappijen omstortten, waar legers verslagen werden en legerhoofden verwonnen, waar het parlement verdreven werd en de herders der kudde verstrooid, is zij, zij alleen blijven staan op de puinhoopen van dat alles; onwankelbaar, onaangevallen, altijd ter goeder ure meesteresse van zichzelve en heerschende over anderen, tusschen der anderen tranen door, tusschen der anderen val, tegenover der anderen bloedigen dood!"

"Wie is het! wie is het!" riepen nichten en kleinnichten te gelijk, wier nieuwsgierigheid meer geprikkeld was geworden dan verzadigd door deze aanwijzingen.

"Dat moet *Lady* CARLISLE zijn!" riep ALFRED, die met ingespannen aandacht geluisterd had. "Toen ik laatst vader naar *Londen* heb vergezeld, wilde een edelman ons inleiden bij eene *Lady*, die, als hij zeide, alles wat sinds veertig jaren gevallen was overleefd had, nadat zij in alles had medegeleefd; en schoon *Sir* DAVY het afsloeg, hoorde ik toch dat het *Lady* CARLISLE was."

"Uw vader had groot gelijk en gij ook, mijn *gentle* ALFRED. De vrouw, die ik bedoel, is LUCY PERCY, derde dochter van den voormaligen Hertog van *Northumberland*, en Gravin van *Carlisle*. Ik zie nu zelve dat het goed is, dat *gij* althans haar kent. — Gij kondet weêr te *Londen* komen en alleen — en haar salon mogt zich voor u openen, en gij binnentreden — en verward zijn in hare strikken, eer uwe jeugd den afgrond had gepeild! — Zoo vervolge ik:

"Mijn vader, die als wij allen door den toon en de manieren der dame ontzet was, zonder er veel van te

begrijpen, had zich intusschen tot LOVELY gewend, en haar ondervraagd naar hare betrekking tot *Master* JOHN PYM, en hoe zij wist dat deze komen zou. Op het eerste waren hare antwoorden verward en verlegen; op het laatste meer duidelijk. Haar neef had haar geschreven en verzocht haren vader voor te bereiden om hem te ontvangen.... daar zij echter dacht dat hij eerst Zondags zou komen, had zij gewacht en geaarzeld.... omdat zij geloofde, dat JOHN PYM, die toch kwam uit vriendschap voor haar, zelf het best zijne zaak zou bepleiten."

""Uit vriendschap voor u," herhaalde mijn vader met ergernis; "eene fraaije vriendschap tusschen zoo'n kind en een man als JOHN PYM, een geestdrijver, een politieke heethoofd, die van leeftijd uw vader kon zijn, en er zeker meer aan denkt eene stem voor zijne partij te winnen, dan alle mogelijke meisjesharten."

""Maar, mijn goede vrome dokter, dat kan immers juist wel de reden zijn waarom de meisjesharten hem te gemoet komen," schertste *Lord* ALGERNON. "Ik heb dames gekend, die de eerbiedigste hulde van de bevalligste en galantste hovelingen hebben versmaad, om zich te hechten aan een stroeven en somberen staatsman, alleen omdat hij het hoofd was zijner partij;" hernam hij, ietwat spotachtig naar de dame ziende, die, in eigene gedachten verdiept, niet naar hem luisterde.

""Zulke dames hebben dan zeker meer eerzucht gehad dan hart!" hervatte dokter ALLERTON; "maar zoo iets kan ik toch van mijne LOVELY niet denken."

""Wat er ook van zij," hervatte *Lady* CARLISLE, die nu een harer strengste en koudste blikken op mijne arme zuster wierp, terwijl deze onder haren angst en

hare schaamte het blonde hoofd dus diep boog, dat de gouden lokken over hare oogen heen vielen en bijna geheel haar gelaat bedekten. "Wat er ook van zij, wij zijn niet hier om ons in vermoedens en gissingen te verdiepen over den toestand van een meisjeshart, en evenmin om deze kleine, vragen te doen, die zij zelve welligt niet zou kunnen oplossen; maar wel, om een man te ontmoeten, die reeds behoorde hier te zijn; want in 't eind, al noemt hij zich den man van het volk, het volk noemt hem Koning, en hij zal toch wel genoeg opvoeding genoten hebben, om te weten dat de beleefdheid der Koningen vooral bestaat in stiptheid." En terwijl zij dit uitsprak onder een ontevreden zamentrekken der wenkbraauwen, begaf zij zich aan het venster, want men hoorde op nieuw den hoefslag van een paard, maar nu in vliegenden galop, alsof de komende al de waarde gevoelde van een oogenblik tijdverlies.

""Daar is hij! ik verdacht hem ten onregte!" riep zij nu met levendigheid en als verheugde het haar ongelijk te hebben; doch toen men de voetstappen hoorde van een man op den trap, zag ik haar verbleeken, en een bijna onmerkbaar trillen harer lippen bij het zonderling schitteren harer oogen overtuigde mij, dat zij door heftige innerlijke aandoeningen geschokt werd, die zij moedig bekampte.

"Lovely van hare zijde kleurde sterk en sprong op naar de deur, als wilde zij den verwachten vriend te gemoet gaan; maar twee stemmen te gelijk hielden haar daarvan terug: die van dokter Allerton, voor het eerst van zijn leven streng tegen zijn minnelijk kind, en die van *Lady* Carlisle. — "Lovely! ik wil niet dat gij uw neef *Master* John Pym te gemoet zult gaan, voor

dat wij van hem zelven weten, *wat* hem hier heen voert," zeide mijn vader.

""Blijf hier, *Miss!*" sprak *Lady* CARLISLE met gebiedende stem, waaraan hare vorstelijke houding en eene beweging der hand eene zulke kracht van bevel gaf, die onweêrstaanbaar tot gehoorzamen dwong.

""Blijf, *Miss!* welke uwe betrekking en uwe regten ook zijn mogen op dezen man, hetgeen ik heb te zeggen moet vóór gaan."

„Ik zag mijne arme zuster verbleeken maar zwijgen, terwijl zij roerloos staan bleef. Ik haastte mij haar den steun van mijnen arm aan te bieden, dien ik zag dat zij noodig had. Ik zag toen reeds den strijd aanvangen tusschen die twee vrouwen, waaronder noodwendig de zwakke en onervarene bezwijken moest. JOHN PYM liet zich aandienen door JOSUAH, en trad onmiddellijk daarna binnen.

"Ik, die hem in jaren niet had gezien, moest erkennen dat zijn uiterlijk voorkomen hem geene groote diensten moest doen, om de gunst te winnen van een vrolijk levendig kind, in den eersten bloei harer jeugd.

"Het was een grof, zwaar man, met breede harde trekken en een forsch beenachtig voorhoofd; maar toch, op zijn sterk geteekend en hoog gekleurd gelaat lag ongewone geestkracht en schranderheid, en in zijn zielvol oog schitterden levenslust en goede luim, die verraste en genoegen deed, en die niet weêrsproken werd door den gullen glimlach om den mond, door de dikke gekrulde mustatsen niet verborgen. Later, toen hij sprak, merkte ik op, dat de uitdrukking van zijn gelaat wisselde naar den indruk, dien hij te weeg wilde brengen; eene mengeling van zachtheid, vastheid en van fijne iro-

nie was daarop beurtelings leesbaar. Hij droeg de haren lang, den baard puntig, alsof hij zich had willen onderscheiden van de partij zelve die hij voorstond, door welke *Love-locks* en golvend haar eene verfoeijing werd genoemd; zijne kleeding was deftig en zelfs eenigzins weelderig. Hij droeg zwart fluweel. Zijn wambuis werd door een blaauw zijden koord aan den hals vastgeknoopt, waarvan de einden met gouden eikels versierd over de effen linnen halskraag heenvielen. Zijne stem was zwaar maar welluidend en buigzaam, en hij wist daaraan bij de weinige woorden, die ik hem tot LOVELY heb hooren zeggen, een zekere wending te geven, die het begrijpelijk maakte, dat hij beminnelijk kon zijn en behagen als hij het wilde. Welk eene behendigheid en schranderheid die man gehad heeft, bij zijne behandeling der openbare zaken, zal zeker wel in de geschiedenis van ons land en van onze eeuw afgeschetst zijn; ik kan alleen spreken van 't geen ik opmerkte in de korte maar belangrijke ure van zijne zamenkomst met *Lady* CARLISLE in ons huis. Hetzij opzettelijk of wel uit eene gewoonte van achteloosheid, hij trad binnen zonder den hoed af te nemen of iemand te groeten.

"Hoe de *Lady* dit opnam ontging mij, daar ik mij op dat oogenblik ééniglijk met mijne zuster bezig hield, die vruchteloos moeite deed om hare verlegenheid te verbergen.

"*Lord* ALGERNON ging hem op eenige schreden te gemoet, onder begroetingen en ontzagbetoon, als ware hij te *White-Hall* den Koning genaderd, en die mij toeschenen vrij overdreven te zijn tegenover een burgerman als mijn neef; terwijl hij zeide:

""Uwe komst, *Sir*, redt ons uit een moeijelijken toe-

stand. De goede dokter hier, wist er niets van dat gij ons hier afspraak gegeven hadt, en wij maakten eenigzins de ongelukkige figuur van onbescheiden indringers."

""Gij hebt gelijk, *Mylord*!" hernam PYM glimlagchende; "ik had mijnen oom willen schrijven; doch (met de vlakke hand op zijn voorhoofd slaande) hier is in de laatste tien dagen zooveel omgegaan, dat.."

""*Master* JOHN, die het zoo druk heeft met de zaken van Staat en Kerk, geen hoofd kon hebben om aan simpele lieden als wij zijn, te denken," viel mijn vader in, wat gekrenkt over de veelsoortige onopmerkzaamheid van zijn neef.

""Integendeel!" riep PYM; "het was juist omdat ik in deze dagen zooveel aan u dacht, mijn goede oom, dat ik uw huis aanwees als eene geschikte plaats, om eene geheime zamenkomst te hebben met personen, van wie ik door duizenderlei hinderpalen en belemmeringen gescheiden ben in het dagelijksch leven.... Maar ofschoon ik u zelf niet schreef, meende ik toch dat u berigt was gegeven van mijne komst;" en hier wendde hij zich voor het eerst naar LOVELY en zag haar aan met eenige bevreemding.

""Ik had geen moed om van u te spreken, *Master* JOHN, en.... het is nu goed, dat ik het niet heb gedaan," hernam zij zich van hem afkeerende, pijnlijk getroffen door de gedachte, dat hij toch niet ééniglijk om haar was gekomen.

""Waarom niet, *sweet cousin!*" riep hij, met levendigheid hare hand vattende en haar dwingende hem aan te zien; "ik wist niet, zooveel misdreven te hebben, met een paar personen hier heen te bescheiden,

die ik moeijelijk elders kon spreken, dan onder een onzijdig en wel vertrouwd dak, onder familie, met één woord."

""Alleen daar het geene familie-geheimen betreft, maar integendeel zaken, waarmede zulke eenvoudige lieden als uwe verwanten zich niet te bemoeijen hebben, zal ik zoo vrij zijn mij met de mijnen te verwijderen. De behuwdzoon mijner zalige zuster is mij welkom en wel lief; maar aan den man, die complotten smeedt tegen Koning en Kerk, heb ik niets te zeggen," sprak mijn vader, en verliet met zijn zoon het vertrek, terwijl hij ons wenkte hem te volgen.

"Maar LOVELY weigerde te gaan. Zij stak haar fijnen blanken arm door den ring van de deur en bleef zoo staan, als tartte zij ieder uit, haar van die plaats te verdrijven, met de vermetelheid van een kind, dat niet berekent wàt het trotseert. Toch hield zij bedeesd de oogen neêrgeslagen en ik zag tranen droppelen van tusschen hare wimpers. Ik kon mij evenmin een denkbeeld maken van haren moed als van hare zonderlinge belangstelling, in zaken die haar niet aangingen.

""ALGERNON, geleid gij die juffers van hier, ik moet alleen zijn, met *Master* JOHN PYM!" sprak *Lady* CARLISLE gebiedend tot haren broeder.

""JOHN *my Cousin*, moet *ik* gaan, waar *zij* blijft?" sprak LOVELY op smeekenden toon, hem aanziende met oogen vol tranen.

""Als gij blijven wilt, zoo blijf, mijn kind!" hernam hij goêlijk; "alleen, ik begrijp niet welk belang gij stellen kunt in ons onderhoud."

""Ik wel!" zeide *Lady* CARLISLE; "maar toch... dat ze blijve! wat zij hooren moet zal ligt hare straf zijn!"

"Daar ik besloten had LOVELY niet te verlaten in haren ongewonen gemoedstoestand en onder deze vreemden, achtte ik de vergunning voor haar als geldende voor mij, en niemand maakte daarop aanmerking, zeker ook omdat men onze tegenwoordigheid van te weinig gewigt achtte om er lang over te redetwisten, terwijl beide partijen haast hadden tot eene verklaring te komen.

"PYM nam nu zijnen hoed af en plaatste zich aan de tafel tegenover *Lady* CARLISLE, die zich weêr in den armstoel had neêrgezet.

""*Mylady*," ving hij aan zonder haar aan te zien, "ik begrijp zeer goed, waarom gij dit onderhoud hebt begeerd; ik heb het niet willen weigeren, maar het kan u niets brengen dan teleurstelling... Uw graaf is niet meer te redden."

""En indien hij het ware, zou ik mij daartoe het allerminst wenden tot u," hernam zij vast en fier.

""Maar als het niet is om over WENTWORTH te spreken, wat kunt gij mij dan te vragen hebben, *Mylady?*"

""Ik kom u niets vragen, *Sir!* ik kom u iets brengen."

""O! ik weet het!" hernam hij met minachting; "gij wilt mij omkoopen om *hem* vrij te koopen; men zou niet eens willen erkennen dat men mij iets te danken had; men zou liever zeggen dat men mij had betaald! En daartoe komt gij met een van die voorstellen, zoo als ze mij meer gedaan zijn van wege de hofpartij."

""Het is waar," hernam de Gravin koel; "ik ben werkelijk gemagtigd u van wege de koningin een voorstel te doen. Gij zoudt minister worden en *Strafford* zou blijven leven.... in een kerker!" voegde zij er bij met onbeschrijfelijke bitterheid.

""En de koning! zou hij daarin toestemmen?" vroeg PYM met eene zekere bevreemding.

""Hij heeft toegestemd! ge hebt maar "ja" te zeggen," hernam zij de schouders ophalende, "doch ik weet te wel tot wien ik spreke, om u dat voorstel in ernst te doen; ik weet dat gij meer magt en meer invloed bezit, dan koning Karel I, *Sir!* al wilde hij alles afstaan wat hij bezit... en zoo gij aannaamt, was juist datgene voor u verloren, wat *gij* het meest begeert, en wat uw grootste steun is — uwe almagt over het volk!"

""*By Heaven!* die vrouw ziet goed!" riep PYM als voor zichzelven, altijd zonder haar aan te zien.

""En zoo gij aannaamt," vervolgde *Lady* CARLISLE, "waart gij in korten tijd uwen val zoo nabij, als de graaf van STRAFFORD nu."

""Maar, *Mylady!*" hernam hij, terwijl hij even een snellen en scherpen blik op haar wierp, als wilde hij zich overtuigen wie hij voor had. "Wie zijt gij dan, dat ge zòò spreekt?"

""Ik ben *Lady* CARLISLE!" antwoordde zij. Maar ik kan u niet zeggen, lieve kinderen, met welke uitdrukking van gelaat de gravin dien naam uitsprak. In den eenvoudigen houten armstoel, had zij al de majesteit eener koningin op haren troon; eene majesteit, die de Koningin HENRIËTTE zelve nooit heeft gehad, en die bewees dat deze vrouw geen diadeem noodig had om vorstin te zijn en te heerschen; en al had zij kunnen zeggen: ik ben koningin van *Engeland, Schotland* en *Ierland*, zij had niet meer trots en triomf kunnen leggen in dien titel, dan nu zij alléén te zeggen had: "ik ben *Lady* CARLISLE!"

""Ja! LUCY PERCY! gravin van CARLISLE, eene Nor-

thumberland, eene vriendin van de Fransche vrouw, die koningin HENRIËTTE wordt genoemd," hernam hij met bitterheid. "Ik weet dat, maar ik bedoelde dat niet; waart gij niet de minnares van den graaf van STRAFFORD?"

""En gij, waart gij niet de vriend van THOMAS WENTWORTH?"

""Gij haat hem dus?" vroeg PYM verwonderd.

""Hem haten!" riep zij diep ademhalend, als snakte zij naar lucht. "Hem haten? Gij vraagt mij, of ik *hem* haat, wiens fortuin en grootheid te bevorderen, jaren lang mijn éénig streven is geweest, om wiens val te voorkomen ik leven en veiligheid met vreugd had willen geven, wiens magt en eere mij niet te duur zouden geweest zijn, al had ik ze moeten koopen met mijn bloed!... maar nu waar dit alles verloren is, onherstelbaar verloren..."

""Nu geeft gij hem op?"

""Ik heb alles gedaan om hem het leven te redden en de eere. Ik zou nog alles doen! Ik geloof zelfs," ging zij voort, PYM aanziende met haren wondervollen blik, "dat ik nog mij hier zou vernederen aan *uwe* voeten, zoo daarmede gewonnen was wat ik voor hem wil; doch ik weet dat het vruchteloos zou zijn; ik weet dat gij hem vervolgd hebt, niet bij toeval, niet uit haat, maar uit een beginsel — een beginsel zoo onverzettelijk als het zijne was, dat u in den weg stond; en dus, daar ik weet, dat ik met de hoogste krachtsinspanning, met mijne diepste vernedering niets meer voor hem zou kunnen winnen dan een roemloos en vergeten leven, dan een wegkwijnen in een kerker, nu zie ik hem liever sterven op een schavot om hem

te gedenken als een martelaar, an dat ik hem gestraft zou zien als een misdadiger!"

""Zonderlinge vrouw !..." riep hij uit, en sloeg onwillekeurig de oogen op haar. "Maar zijn dood op een schavot is ook eene straf."

""Neen!" hernam zij fier. "Gevangenschap moge billijke boete zijn voor wie de vrijheden van de drie koningrijken in ketenen heeft geslagen.... Zijn dood is alleen een staatszet van eene partij, die bewijst dat zij de andere heeft overwonnen; want gij hebt overwonnen, *Master* JOHN PYM! gij weet het maar al te goed, gij hebt woord gehouden; gij hebt hem vervolgd en gij hebt hem niet losgelaten, vóór dat gij zijn leven in uwe magt hadt, en gij zult hem niet loslaten vóór dat gij zijn hoofd hebt doen vallen."

""Neen, gij hebt gelijk, dat zal ik zeker niet, want zijn dood is mij noodig; zonder dat... (de stem van PYM werd dieper en doffer) zonder dat, had ik toegegeven aan de inspraak van mijn hart, aan die diepte van deernis en zelfverwijt, welke hij in mij opwekte, toen hij daar voor mij stond en mij aanzag, waar ik hem den genadeslag ging toebrengen. Maar daar viel het mij in dat ik zóó voor hem zou gestaan hebben als hij voor mij, indien hij overwonnen had, en dat hij ook onwrikbaar zou zijn geweest, zoo als ik het nu zijn moest; en dat het hier niet de vraag was een man te veroordeelen of vrij te spreken, maar wel een beginsel krachteloos te maken, dat strijd voerde tegen mijne beginselen. Dat het niet de minister was, die hier vallen moest of zegevieren, maar dat men den kampioen voor het koningschap moest neêrvellen, wilde men het koningschap bereiken en tot zulke proporties

terug brengen, als noodig is voor de vrijheden des vaderlands. Toen was ik zonder barmhartigheid, en ik zal het blijven."

""Ik begrijp dat! de moord van BUCKINGHAM is niet te regtvaardigen dan door den moord van STRAFFORD; ik begrijp het, op zulken weg treedt men niet of men moet er op voortgaan."

""Den moord van BUCKINGHAM, *Mylady*? uwe herinneringen dagteekenen van zeer vroeg, maar zij zijn toch ietwat verward... Het was de dweeper FELTON, wiens dolk *Engeland* die groote dienst heeft gedaan."

""Maar het was uwe tong, uwe pen, uwe aanhitsingen en die van ELLIOT, uw bondgenoot, welke dien dweeper het brein verwarden en hem wapenden met den moed en de geestdrift der overspanning, om den dolk op te heffen; en zoo min als gij zelf het zwaard zult zwaaijen boven STRAFFORDS hoofd, en toch zeggen kunt: ik ben het die hem doodde, evenmin kunt gij u vrij achten aan BUCKINGHAM's moord, al zijt gij het niet, die hem den dolk in de zijde hebt gedrukt."

""Welnu, ja! *Mylady*; ik geef mij gewonnen en ik belijde dat ik het ben die den hertog aan de verfoeijing des volks heb aangewezen; maar daar gij dit zelve hebt ingezien, zult gij mij wel haten, want naar ik meende was de hertog van uwe vrienden."

""Ik heb BUCKINGHAM bemind met al den hartstogt van mijne achttien jaren. In STRAFFORD achtte ik het meest den grooten staatsman, den oppermagtigen bedwinger van *Ierland*, den beheerscher van zijn meester. In GEORGE VILLIERS heb ik den beminnelijken mensch lief gehad, die meer dan eenig ander de kunst verstond het hart eener vrouw te winnen."

""Daarin vergist gij u, *Mylady;* want hij had geene zielskracht genoeg om haar te winnen door datgeen, wat het vast en zekerst bindt. Hij begon altijd met liefde en eindigde veeltijds met haat. Men moet beginnen met haat, dan eerst ankert de liefde vast in de ziel... als zij dien rotsigen grond heeft doorgeboord en zich dáár heeft vastgeklampt, niet in den lossen, weeken zandgrond, die her en der beweegt met iederen golfslag, met iedere ebbe en vloed, en daarom is BUCKINGHAM bemind geweest... maar vergeten geworden!"

"Terwijl JOHN PYM sprak, hield de *Lady* hare oogen strak op hem gevestigd; zij had geluisterd in eene spanning, die aarzelde tusschen afschuw en welgevallen, en toen hij zweeg, verzonk zij eene wijle in diep gepeins, waaruit zij zich ophief om te zeggen met een doffen zucht: "Ik geloof... dat gij gelijk hebt."

""Ik meen zoo!" hernam hij koel; "en nu, *Mylady*! wat voert u tot den vijand van uwe vrienden?"

""De haat!" hernam zij met veel beteekenenden blik. "STRAFFORD te redden, heb ik opgegeven, maar toch.... ik kan iets voor hem doen."

""U voegen bij zijne vijanden?" vroeg hij glimlagchend.

""Om hem te wreken!" antwoordde zij.

""De geestdrift van FELTON!" sprak hij spottend. "Gij hebt toch niet ergens een dolk verborgen?" vervolgde hij zeer bedaard en met zijn rustigen glimlach op haar ziende, terwijl zij opstond en naar hem toetrad.

""Neen, niet aldus! niet om wraak te nemen over wie openlijk en rond zijne vijanden waren en hun tegenstand zoo ver gedreven hebben als hun noodig is

geweest, maar om wraak te nemen over de valsche vrienden, die te laf en te traag waren, om voor hem te strijden tot het uiterste."

""Meent gij 't zoo, *Mylady*?" hernam PYM, nu ook ernstig en met uitvorschende blikken op haar ziende; "dan zullen wij elkander spoedig verstaan."

""Dat denk ik ook, *Sir*. De koning is mij verachtelijk geworden, sinds hij de zwakheid heeft gehad STRAFFORD's doodvonnis door zijne onderteekening te wettigen; en de koningin is mij hatelijk sinds ik zag, hoe zij uit zelfliefde de zwakke pogingen van KAREL tot des graven redding nog heeft verlamd en krachteloos gemaakt, en ziet ge! wat ik veracht, kan ik vertrappen, en wat ik haat, kan ik overgeven ter verbrijzeling. Ik was de vertrouwde van al de geheimen der hofpartij, sinds de laatste jaren. Van al de intrigues gedurende STRAFFORDS regtsgeding, gesponnen door den koning en de koningin, om den graaf te redden zonder zichzelf bloot te geven, heb ik de draden gehouden, en zal ze in uwe handen geven."

""Dat is eene kostbare gifte, *Mylady*!" sprak PYM bedenkelijk, "wat zult gij daarvoor in ruiling eischen?"

""Niets dan van u te vorderen dat gij daarmede de winst zult doen, die u noodig is."

""Maar toch, *Mylady*, gij laadt daar door een grooten last van dankbaarheid op mij, en ik beken u, schulden drukken mij, ik ben achteloos en nalatig in 't betalen; met één woord, ik ben onverdragelijk voor mijne schuldeischers."

""Gij zult mij niets schuldig zijn, want eigenlijk ben *ik* het die eene oude schuld kom afdoen aan u, eene oude belofte volbrengen. Herinnert gij u niet, dat gij

eens tot zekeren page, die STRAFFORD te *Greenwich* verzelde, hebt gezegd: "schoone page, wanneer zult gij *mij* dienen?"

""En dat het antwoord toen wel bits was en wel hard, want het luidde: "Niet voordat gij mijn meester verwonnen zult hebben." Dat was toen een trotseren, een uittergen van u, een minachten van mijne kracht, want bij uw onbepaald vertrouwen op WENTWORTHS magt beteekende dat in uwen mond: nimmer."

""Welaan! het nimmer is *nu* toch waarheid geworden, en ik houd mijn woord!"

""Nu kan ik aannemen!" hernam hij, haar zijne hand toestekende. Zij reikte hem de hare. Hij bukte zich en drukte een vurigen kus op die hand terwijl hij sprak. "Ziet gij wel, *Mylady!* dat mijne stelling doorgaat? Hoe vele beloften aan vrienden zullen u ontdacht zijn in veel korter tijd. De ééne gelofte aan den vijand heeft een onuitwischbaren indruk gemaakt."

""Zoo als de vijand zelf, omdat hij JOHN PYM is," antwoordde *Lady* CARLISLE, terwijl zij voor hem bleef staan in eene soort van bewondering, die mij onverklaarbaar was, maar die zóó duidelijk sprak uit hare houding en trekken, dat het geen spel kon zijn. Toen zag ik naar mijne LOVELY, onrustig over den indruk dien dit tooneel maken kon op haar. Het arme kind zat in één gedoken, marmerbleek, en als versteend; er waren geene tranen in hare oogen, maar er was ook geen teeken van leven meer op haar gelaat. "*Master* JOHN PYM!" riep ik verschrikt en smeekend, „mijne zuster ligt daar bewusteloos!"

""Hoe! gijlieden nog daar?" sprak hij met ergernis, en zonder eens naar LOVELY om te zien of zich van

Lady CARLISLE af te keeren, beval hij ons te gaan, op eenen toon, die geene tegenspraak gedoogde.

"Ik nam mijne zuster in mijne armen en voerde haar schielijk heen. *Lady* CARLISLE had gelijk, LOVELY was verpletterd door hetgeen zij had willen hooren. Één ding had zij begrepen. Zij had PYM verloren.... de arme had geene klagt geslaakt, geene verwensching gesproken tegen wie ook, geene beschuldiging geuit, alleen.... zij had het hoofd gebogen onder den slag om het niet weêr op te rigten.

"Eene vreesselijke ziekte openbaarde zich, waaruit zij niet weêr herstelde. De heelmeester noemde het eene hersenkoorts; ik begreep dat het eene andere kwaal was, die van een gebroken hart. Ik dankte God, toen eindelijk het hare ophield te kloppen. Al te teêre plant, kon zij de felle stormvlaag niet weêrstaan, die op eenmaal eene liefde ontwortelde, welke zich zoo diep en krachtig had vastgehecht in hare ziel.

"Al ware het dat PYM niet verloren ware geweest voor haar, *hij* had *haar* verloren door alles wat zij van hem had begrepen. Hij was een man van bloed, een man van list en geweld, een man die speelde met gruwelen en boosheden, en dien man had zij bemind! Zij had zich met onvoorzigtig vertrouwen aan een schepsel gehecht, en toen zij dat vertrouwen zag teleurgesteld, bezweek zij onder hare smart. Dat was zonde, maar zij had nog den tijd tot den Heer weêr te keeren; wij allen prezen Hem, die ons niet hopeloos liet bij LOVELY's sterfbed... mijn vrome vader bragt in allen eenvoud en stilheid des harten zijn ABRAHAMS offer.

"En hoe liep het af met *Lady* CARLISLE en JOHN PYM?" vroeg ALFRED.

"Die beiden bleven nog langen tijd hun onderhoud voortzetten alsof er niet was gebeurd. Daarop vertrokken ze ieder afzonderlijk. Maar later, toen ik genoodzaakt was mij naar *Londen* te begeven, hoorde ik dat de Gravin van dien dag aan werd gezien onder het gehoor van de heftigste puriteinsche predikers, dat zij er luisterde als eene, die volkomen instemde met alles wat er hards en hatelijks werd gezegd tegen 't hof en de prelaten, en dat zij JOHN PYM bij zich ontving in haar salon op den avond van denzelfden dag, waarop de Graaf van STRAFFORD het schavot had beklommen."

"Maar hoe kon toch LOVELY zich in 't hoofd halen, dat zulk een man haar beminde?" merkte *Lady* KEREDITH aan.

„Dat had zij zich niet in het hoofd gezet. Hij zelf had het haar onder dure verzekeringen van trouw gezegd en herhaald, zoo vaak zij hem te *Fansley-manor* ontmoette; alleen, hij had haar nooit gezegd dat hij hare hand zou vragen, en het arme kind begreep geene andere uitkomst van zulke betrekking; daaraan had PYM niet gedacht, toen hij haar schreef, dat hij komen zou en haar weêrzien wilde. Zij hield dit voor een beslissenden stap — het besliste werkelijk veel — alleen op eene andere wijze dan iemand had kunnen voorzien. *Lady* CARLISLE plaatste zich tusschen hen, en alles was gezegd. PYM wilde LOVELY nog wêerzien en toespreken, maar mijn vader en ik verzetteden er ons tegen. Wat kon hij, dan ijdele woorden uiten, die toch niets zouden veranderen en niets zouden goed maken? Om hem regt te doen moet ik zeggen dat hij zich overigens een goed bloedverwant heeft getoond. Wij danken het hem, dat vader in ruste zijne dagen op *Plainty-Hill* heeft

kunnen eindigen, hoewel hij met zijnen bisschop betrokken werd in het proces van den Aartsbisschop LAUD."

"Eilieve, moei HARRIËT! uwe vertelling heeft vrij lang geduurd," riep nu de heer des huizes, opstaande en het schaakspel door elkander werpende. "KEREDITH heeft de partij aan mij verloren en zijne *revanche* genomen in dien tijd."

"Even als *Lady* CARLISLE," glimlachte ALFRED.

"Maar, *Grant-aunt*, hoe hebt gij dat alles zoo kunnen onthouden?" vroeg DEBORAH.

"Lieve nicht, ik heb het eigenlijk niet onthouden maar veeleer van buiten geleerd. Het gesprek van *Lady* CARLISLE met JOHN PYM had voor mij nog zoo veel duisters, schoon ik alle woorden had verstaan en ze onuitwischbaar in mijn geheugen waren gegrift, dat ik in de lange nachten waarin ik bij LOVELY waakte en gedurig met mijne gedachten bij die verschijning bepaald bleef, die woorden hebben opgeschreven in mijn dagboek, en ze daarna vele malen las en herlas; daarom, toen ik te *Londen* woonde, waren de handelingen van die vrouw en van *Master* PYM mij niet meer onverklaarbaar zoo als voor velen, sinds ik wist welke vreesselijke en onheilige roerselen hunne zielen bestuurden, en aan welke booze hartstogten zij hunne hadden overgegeven.

"En nu, kinderen! tot onze avond-godsdienst, en zegent uw lot en uwen staat, die u verre houden van zulke menschen en van zulke verzoekingen als de hunnen!"

DE GOEDE RAAD VAN DOCTOR GERRIT.

I.

Omstreeks veertien dagen na Vrouwendag van het jaar 1628 werd de felle vorst, die eene wijle had geheerscht, plotseling vervangen door een' kouden, vochtigen dooi, die de straten en grachten zóó morsig maakte en zóó ledig van voetgangers, als dat in het Amsterdam van de 17de eeuw mogelijk was. En sinds wij weten, hoe die straten zijn kunnen nu nog in onzen tijd, na twee eeuwen van vooruitgang.... in.... alles? kan men zich een denkbeeld maken hoe ze toen wezen moesten, vooral nu de donzige sneeuwhoopen, door vele dagen sneeuwjagt op één getast, — en die intusschen ietwat van hunne reine witheid verloren hadden — zachtkens oversausd werden door de laauwere droppelen, en onder 't wegsmelten zich al meer en meer verspreidden en heenvloeiden, waar ze best konden. Het zal dus niemand bevreemden, dat wij den publieken weg als eenzaam en ontvolkt schetsen, zelfs op den vroegen voor-

middag, en vooral op die grachten en pleinen, waaraan niet de bedrijvigheid van den handel levendigheid gaf. In den winter en bij gesloten water was het dan ook niet daarvoor het gunstigst oogenblik, hoewel wij het Hollandsch *Venetië* aantreffen in een tijdperk van haren weelderigsten bloei, dagen van glans en van kracht, die wij besloten hebben elders te herinneren; dat eischt ruimere plaats dan die ons hier toekomt; maar om niet af te dolen, voeren wij u weêr terug in de ijzige modderplassen, en zoo ik uwe verbeelding genoeg heb geholpen; vergeeft gij het te gelijk dat ieder 't huis bleef, die niet door volstrekte noodzakelijkheid tot uitgaan gedrongen was; maar onder die gelukkigen behooren te geenen tijde de geneesheeren, schoon ze toen reeds het privilegie hadden van zekere voertuigen, die men koetskens noemde, — zeker om ze te onderscheiden van de prachtige carossen der staatslieden — koetskens, die men niet veel onregt doet als men ze zich voorstelt onder de gedaante van de rol- en sleepkoetsen, waarvan nog altijd exemplaren in werking blijven te Amsterdam. Een zoodanig voertuig klotste daar nu moeizaam voort door de ongebaande sneeuwmoerassen, beladen met een dier martelaren van de wetenschap en der philantropie, die zich echter met wijsgeerige rust liet voortkruijen, en slechts van tijd tot tijd de losse lederen gordijn, die het portierglas verving, even opligtte om te zien wanneer het oogenblik weêr daar zou wezen, dat hij te voet eene wijle die diepten zou moeten doorwaden; want, behalve dat het hem niet gelukken kon zonder dàt tot de huizen zijner, lijders te naderen, waren er ook stegen zoo eng, dat ze zelfs dit eenvoudig voertuig geen doortogt vergunden, en toch dáár, vooral dáár had men

veelal de zorg van den doctor noodig, en deze was niet van hen, die aarzelen zou de zijne te verleenen. Na eenige van die hoofdzetels der armoede en ellende te hebben doorkruist, zag zich onze doctor eindelijk in eene der hoofdstraten gevoerd en was reeds voor een aanzienlijk huis uitgestapt, toen hij een paar huizen verder twee heeren op eenen stoep zag staan, die hem groetten en tot zich wenkten, zwijgend verzoek dat hij gehoor gaf.

"Eilieve, dokter! hoe gaat het uwen patiënt hier in de buurt?" vroeg de één, die de bewoner bleek van het huis waar voor zij stonden, en waar een vergulde trompet uithing; de andere was een vertrouwd vriend, dien hij zelf uitliet; "het moet er slecht meê staan, sinds we uw koetsken iederen dag hier zien stilhouden?"

"Gij neemt alzoo uwe informatiën niet zelf, heer VERDOES, vroeg de doctor verwonderd, "ware 't slechts welstaanshalve?"

"Neen, we houden vriendschap noch buurschap zamen; hij en ik lijken den ander niet; wij weten het van elkaâr en valsche grimassen strijden met mijn begrip van cordate rondheid. Zeg hoe is 't, zullen wij hem haast beluiden?"

"Met Gods hulp, neen!" antwoordde de doctor, zijn breedgeranden puntigen hoed even opligtende, ten bewijze dat hij dien Heiligen naam uitsprak met eerbied en niet ligtvaardiglijk. "Door zachtkens te gaan komt men er ook, en ik verkies in dit kapitale geval liever dubbele wacht te houden, dan te weinig zorge te nemen. In de laatste dagen ga ik er meest om mij van zijnen vorderenden welstand te verzekeren, en de zwakheid te hulp te komen, door omzigtig gebruik van mid-

delen.... deze ziekte heeft hem zeer uitgeput en hij is op zijnen leeftijd."

"Wij dachten hem op zijn sterfbed," sprak VERDOES, "en weet gij, dat gij met die genezing de zaken van stad en religie niet zoo bijster eene dienst doet?"

"Eerstelijk vraagt daarnaar de arts niet bij zijnen lijder; maar ik zou daarop niet zoo volmondig "ja," durven zeggen, schoon gij weet dat ik in zijne gevoelens omtrent de belangen van beide gansch niet deele!"

"De paskwilmakers hebben wèlgedaan u onder de wankelmutsen te rangschikken. Ik houde van regtuit te zeggen: dus versta ik 't en acht het tegendeel schade. Ik heb het niet op dat Jezuïtsche voorbehoud, dat men ook wel Arminiaansch zou kunnen noemen, sinds die beiden toch onder ééne huik schuilen."

"Fij! fij! wat eene praat! gij weet toch wel, dat de Burgemeester niet Arminiaansch is."

"Och, neen! die gaat ook al meê door voor een' gereformeerde, zoo als menig ander.... alleen weet ge, dokter, dat gij REINIER PAAUW vrij onzacht verrassen zult met die wondere genezing, hij hield GEURT DIRKSZ al vast voor een lijk."

"Hij zou het ook geweest zijn, zonder behulp der kunst en den zegen daarop uit den Hoogen."

"Zoo mag hij nog wel den inval krijgen, om ons morgenochtend op den raadhuize met zijne verschijning te komen verrassen!"

De doctor schudde lagchend het hoofd.

"Wat zich de vurige staatszorge toch al overdrevene angsten vormt! Zoo wij in 't beste van den zomer waren, zou ik hem naauw een' eersten uitgang vergunnen, en nu! nu! in dit gure saisoen, schadelijker dan

winterkoude? Ik zou dol en dwaas zijn, zoo ik dat toestond. Neen, heer en vriend, die komt niet weêr op zijn kussen in het torentje, voor we den Maart achter den rug hebben."

"Zoo zal 't ook wel het beste zijn in alle opzigten. Gij weet, er zal morgen een wigtig vraagstuk ter Kamer gebragt worden,... 't zal er duchtig spannen, want wij hebben gansch geene zekerheid, dat wij de sterksten zullen zijn; dus dienen alle vrienden van de ware kerk en van de goede zaak zich schrap te zetten om die voor te staan met kracht van woord en daad en zonder wankelen!"

Dat laatste sprak SIMON VERDOES met bijzondere klem en den arts wat scherp en beduidend aanziende.

"Ik ook zal morgen op het stadhuis zijn! en hoop u te toonen, heer VERDOES, dat ik mijne pligten kenne omtrent kerk en stad — en mij daarvan kwijte niet slechter dan van die, welke tot mijn beroep hooren; maar ik heb nimmer gezien, dat heethoofdige overdrijving van ijver zoo veel beter eene zaak vordert, dan voorzigtige abelheid," sprak de doctor vast, maar toch wat gekrenkt door den zweem van mistrouwen, dien men liet doorschemeren.

"Nu wachten de laatsten mij het meest," vervolgde hij, en met een statigen groet verwijderde hij zich en ging het huis binnen, waar men de deur reeds voor hem geopend hield. Eene gewoonte van de voorgaande dagen volgende, wilde hij regtstreeks zijn' weg nemen naar de bekende ziekenkamer, maar de dienstmaagd, die hem had binnengelaten, zeide:

"In de zijkamer, als 't u gelieft, heer dokter!" en te gelijk kwam hem uit dat vertrek eene jonge dame te

gemoet, die hem inleidde, terwijl zij met opgeruimdheid zeide:

„Mijn Heer, oom bevond zich dezen ochtend zóó wel, dat hij niet langer de ziekenkamer houden wilde!”

„Dat is ver gevorderd, mits het niet te haastig gevorderd is,” sprak de doctor, binnentredende en terstond een bekommerden blik werpende op zijnen lijder, die er in waarheid nog gansch niet als een gezonde uitzag.

Digt gewikkeld in eenen engen kamerpels van fijn zwart laken, met smal vossenbont omzoomd, kwam de vermagering zijner gestalte sterk uit, niet minder dan de afmatting der trekken van zijn bleek en vervallen gelaat, bij het zwart sagrijnen calotje, dat hem het hoofd dekte en dat, uit ziekelijke gevoeligheid voor koude, dieper in de oogen getrokken was, dan een gezonde dat zou verkozen hebben. De oogen intusschen stonden wel zwak, maar gansch niet dof, en zelfs kleurde een zacht rood van overspanning hem de wangen, toen hij zijnen arts zag, en, als ter zijner verwelkoming, zich ophief uit den armstoel, waarin hij gezeten was digt bij het vuur, terwijl hij zich echter vasthouden bleef aan de houten leuning, hetzij uit behoefte om zich te steunen, of wel uit gewoonte bij zijn gevoel van zwakte aangenomen.

“Fij! Burgemeester! dit beginnen is wat te roekeloos, vreeze ik,” ving de doctor aan.

“Gansch en al niet, heer en vriend! alleen de beenen zijn nog wat slapjes, anders... maar op mijne beurt verwondert het mij van u, dat gij uw wezen zoo strak zet bij 't begroeten van uwen verrezenen [illegible]!” De doctor antwoordde niet, maar bleef ern-

stig en onderzoekend op hem zien, met een ligt hoofdschudden.

"Ik weet wel," hernam de patiënt, "dat een herstelde kranke geene vreemdigheid kan zijn voor een geleerd en vermaard arts als de heer TULP — maar toch...."

"Niet iedere patiënt is van zulk gewigt als de heer VAN BEUNINGEN!" viel deze in, met eene buiging, "en juist daarom is de uiterste behoedzaamheid aan te raden, heer Burgemeester!"

In waarheid, het was de beroemde geneesheer NIKLAES TULP, dien wij tot hiertoe gevolgd zijn; wij hadden hem maar behoeven te beschrijven, en hij zou door u allen genoemd zijn, zonder dat VAN BEUNINGEN hem noemde. Zijn deftige zwarte mantel, zijn hooge hoed, zijn breede, platte halsboord, zijne zwart zijden beenkleeding, en voornamelijk de trekken van zijn schrander en goêlijk, maar wat melancolisch gelaat, zijn u te bekend, dan dat gij hem niet herkend zoudt hebben, want hoewel hij, als vriend en beschermer der kunsten, niet minder goeden rang heeft onder de uitstekendste mannen van zijnen tijd, dan als beroemd arts en ontleedkundige, zoo is hij toch het meest, en zelfs door sommigen niet anders gekend dan door eene schilderij, de schilderij van REMBRANDT, die hem zoo ver heeft gebragt als de roem van den kunstenaar zelf, die hem heeft voorgesteld bij eene anatomie-les. En nu, overtuigd dat iedereen hem voor zich ziet zoo als hij is, stoor ik niet langer zijn gesprek met den waardigen Burgemeester GEURT DIRKSZ VAN BEUNINGEN.

Doctor TULP naderde zijn' patiënt, voelde hem eenige minuten lang den pols, in diepe aandacht, en scheen

toen geruster en meer opgeruimd, terwijl hij zich neêrzette.

"Tot dus ver geene koorts," sprak hij, "ik had er zorg voor; die opgewektheid was mij verdacht."

"Ei neen! dokter," sprak VAN BEUNINGEN vrolijk. "het is ver van koorts, het was maar eene proefneming, waartoe ik reeds gister avond besloten was."

"Die proefneming, zonder mijne voorkennis, was toch altijd eene onvoorzigtigheid."

"Ter contrarie, zij was van goede en wijze voorzorg, als welke gij zelf zoudt aangeraden hebben; het is een zachte overgang van de ziekenkamer tot de buitenlucht..."

"De buitenlucht, hoe moet ik dat verstaan?"

"Wel, zoo als gij 't hoort! Ik spreek zelden met woorden die tweeërlei zin hebben. Ik moet morgen uit."

Doctor TULP begon te lagchen. "Wondere inbeeldingen neemt men toch waar bij zieken!"

"Gij meent, dat herstelden met nieuwen en wonderen ijver vervuld kunnen zijn tot lang verzuimde ambtspligten."

"Ah! het betreft ambtspligten!" hernam TULP, een weinig kleurende, altijd met dien zekeren glimlach, waarmede men een zieke of een kind eene wijle in een *idée fixe* voorthelpt, om het later te krachtiger te kunnen fnuiken.

"Voorwaar! gij acht mij toch niet in staat simpelijk tot mijn vermaak iets te doen, dat mogelijk periculeus kan wezen?"

"Gij oordeelt dien inval dus zelf zoo?"

"Een weinig altijd — daarom wilde ik van u de zekerheid van het tegendeel vernemen."

"Ik kan u maar ééne zekerheid geven, die eener instorting, zoo gij het waagt, u aan de buitenlucht bloot te stellen!"

Een luide kreet bij die uitspraak van den doctor ontsnapte aan eene der beide jonge dames, die zamen aan eene kleine tafel zaten bij het venster.

"Dat spijt mij!" hernam VAN BEUNINGEN, "na mijn wel bevinden van de laatste dagen, had ik een ander antwoord gehoopt. Maar het zij zoo! wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen."

"Zoo houde ik het ook, achtbare heer en waarde vriend" sprak TULP levendig.

"En daarom ga ik morgen naar 't stadhuis; volge daarna wat wil, dat 's Gode bevolen!"

"Ik dacht wel, dat het dit zijn zou;" hernam TULP, "maar nu, heer Burgemeester VAN BEUNINGEN, mag ik ook niet twijfelen als tot hiertoe, of uwe meening van gaan volle ernst is..."

"Volle, vaste ernst, dat begrijpt gij, dokter; de maatregel, die morgen overwogen moet worden en beslist, is van zulk gewigt, dat ik niet laten kan daarin mede te spreken."

"Nu! zoo verklaar ik u, als uw arts, ook in vollen, vasten ernst, dat gij het *niet* doen moogt en niet doen *zult*, wezende onder mijne behandeling. Waren wij in 't midden van den zomer, ik zou u eenen uitgang durven toestaan, maar altijd niet den gang naar het raadhuis, zonderling niet het bijwonen eener raadsvergadering...."

"Zomer of winter; het getijde doet er niet toe, ik dien derwaarts te gaan."

"Juist dient u dat niet. Eerstelijk het opstaan, vroe-

ger dan gij het in den laatsten tijd gewoon waart, daarop het kleeden, dat geeft vermoeijenis, daarbij voegt zich welhaast de overspanning van het loopen en de inademing der vochtige lucht, en eindelijk, wat ik bij uw levendig en prikkelbaar gestel nog het schadelijkste acht van alles, de gemoedsaandoeningen, die u wachten; want de beraadslaging kan niet anders dan heftig zijn, en 't zij de cause die gij voorstaat triomfeert of onder ligt, altijd zou 't u geweldig aangrijpen, zonderling bij de verhoogde gevoeligheid na uwe zware krankte. Ieder mensch van gezond verstand, zelfs geen arts wezende, kan dit inzien, en gij, heer VAN BEUNINGEN, zijt te veel man van oordeel en wijs beraad, om het niet eerder toe te stemmen dan een ander, zelf waar het uwe inzigten tegenwerkt!"

"Ik erken, dat ik u geloove... alleen ik zal, ondanks dat, doen wat ik moet. Het is zoo! gemoedsbeweging wacht mij en sterke zelfs; wij hebben nog niet geleerd met onbewogen geest te beraadslagen, als het hooge belangen geldt, zonderling die der religie; ik weet dus, dat mij het bloed op morgen driftig door de aderen zal bruisen, welligt tot koortshitte toe, maar, meent gij dan, geleerde heer TULP, dat ik op morgen hier in mijne kamer blijvende, mijn bed houdende zelfs, als gij 't verkiest, dààr de ruste zou vinden, die gij voor mij noodig acht, bij 't weten en overwegen, hoe daar ginds in onze raadkamer niemands plaats ledig is, dan de mijne, hoe daar beslist wordt, over dat groote vraagstuk, zoo lang reeds hangende gebleven, uit zorge van eene schadelijke uitwijzing, en hoe ik, in stede van daarin mijne stem te brengen aan de zijde, waar ik voor 't meeste heil der stad het overwigt wensche, en waar dat overwigt

hangen kan aan ééne stem, neêrlegge en zwijge, het al tot meeste nut van niets beters, niets hoogers, dan mijns eigen ligchaams welstand? Ik vrage u, wel-geleerde heer, bij uwe menschenkennis, zou die ligchaamsruste zooveel baat geven, bij zulke onrust der ziel, als mij onderwijl zou kwellen? Ik wil niet eens spreken van dien gewetenslast, dien ik teffens daar meê op mij laden zal voor 't vervolg.... meent gij dat, dokter! en durft gij dat volhouden?

"In trouwe, neen!" hernam TULP, op nieuw zijnen pols vattende, "want reeds de gedachte daaraan beweegt u dus sterk, dat ik vreeze... voelt gij u nog zoo wel als straks vóór mijne komst, toen gij in kalmte daar neêr zat?"

"Veel beter, waarde vriend! veel beter; toen was ik in matte onrust neêrgezonken, naauw gezind tot antwoorden op de vragen mijner nichten naar mijnen welstand, en nu, nu spreke ik zonder vermoeijenis, zonder er aan te denken dat ik iets doe, wat mij straks moeite toescheen."

En men kon hem aanzien, dat hij waarheid zeide; zijne oogen schitterden; ze schenen grooter dan gewoonlijk, door de sterke vermagering van zijn gelaat, en zijne bleekheid was door een meer levendig rood afgewisseld.

"Zoo moet het u schijnen, dat begrijpe ik," hervatte TULP, nu eindelijk zijne hand loslatende, "maar, beste en achtbare vriend, vergis u niet; die overspanning komt u van de koorts, en op haar volgt ontwijfelbaar die verslagenheid, die afmatting, die u wel van zelve beletten zal datgene uit te voeren, wat gij nu in dezen toestand besluit."

"Dat besluit staat daarom niet minder vast. Ik zal morgen naar 't raadhuis gaan, al moet ik er om oprijzen van mijn sterfbed!"

"Het uitvoeren van dat besluit brengt u op het sterfbed, dit zegge ik u als arts, maar daar ik wel zie, dat het gezag van den geneesheer hier niets beteren zal, zoo moet ik u als Christen, als vriend en als ambtgenoot nog ééne vraag doen, die gij mij ten goede moogt houden, en waarop ik u bidde na te denken, al gelieft het u niet er mij op te antwoorden. Gij hebt daarin gelijk, dat eene goede zaak verdedigd en gevorderd mag worden, zelfs met gevaar van dit aardsche leven, alleen men dient zekerheid te hebben, dat die zaak eene goede en Gode welbehagelijke is, die Zijne dienst en eere vorderlijk kan wezen, althans die niet verkorten,... zonder dat, is zulk wagen een roekeloos en ijdel verspillen van 't kostbaarste goed, dat God heeft verleend, en dat Hij niet verbruikt of verachteloosd wil hebben door Zijne schepselen. En dan vrage ik u, zijt gij in uw gemoed vast overtuigd, vooreerst, dat uwe tegenwoordigheid op het stadhuis volstrekt onmisbaar is, om de kans te doen overslaan naar die zijde, die gij noodigst acht, of dat, zonder uwe tusschenkomst, niet evenwel zijn zou?"

"Ik zou noch het een, noch het ander kunnen zeggen met volkomene zekerheid; alleen dit weet ik, dat een stofken soms de fijne evenaar doet overslaan, en dat de zwakken en wankelenden onder mijne vrienden en genannen, van mijne kracht meer dan eens hunne sterkte hebben ontleend, en dat het meer hunne flaauwmoedigheid is, die ik vreeze, dan het getal onzer tegenstanders."

"Zoo geve ik u toe dat uwe aanwezigheid daar, eene beslissende daad kan zijn; maar te eer dan moogt gij, naar mij dunkt, daarop achten uwe consciëntie niet te bezwaren met zoo groote verantwoordelijkheid, en daarmede beladen, de kans wagen van een nieuw ziekbed, dat na de krankte, nu zoo pas doorgestaan, een doodbed worden kan. En hebt gij dan, dit overwegende, volle vastheid om te zeggen dat die maatregel, dien gij voorstaat, de beste is ter dienste der stad, en daardoor het meest gevorderd zal worden hare welvaart en de vastigheid der religie meest en zekerst bevestigd door hetgeen de partij, die de nieuwe vrijheden begeert in geloofszaken, op morgen zou willen doordrijven?..."

"Hierop kan ik met vaste en volle verzekerdheid ja antwoorden!" viel VAN BEUNINGEN in. "Want voorwaar ik kan niet aannemen, noch zal het ooit toestemmen, dat belemmering in de vrije oefening der religie de welvaart eener vrije koopstad vordert, of haar groote eere doet; zekerlijk wete ik, dat niets meer strijdig is tegen de beginselen onzer jonge republiek, die, na zelve nu al meer dan zestig jaren den kamp om vrijheid des gewetens te hebben volgehouden, niet allereerst mag aanvangen met de vrijheden te bekorten van anderen, die toch, al schijnt het ons met dolinge, Christus voor Heer erkennen, en de Evangelische wetten beleven; terwijl ten laatsten, allen die zich regtgeloovigen achten, moesten leeren anderen te geven wat zij zelven voor zich begeeren...."

"Dat is al goed, maar met die vrijheid, die gijlieden in zulke ruimte aanbiedt, stelt gij niet enkel de poort open voor allerlei onchristelijke vonden en opraapsels, die maar schijn hebben van religie, gelijk ook onze vaderen

dat begrepen hebben, die meer gestreden hebben om de zuivering der ware godsdienst van papistische superstitiën, dan om al geheele vrijheid, die de onbandigheid digt nabij komt."

"Het kan wezen, maar zulke banden te stellen strijdt tegen bezworen tractaten, daarvan de handhaving aan den burgerlijken magistraat het allereerst is aanbevolen. Regt en billijkheid vorderen, dat men niet handele tegen het 13de artikel van de *Unie* van *Utrecht*, daarbij geloofsvrijheid in de ruimste mate wordt gewaarborgd."

"Alleen zou ik meenen, dat dit artikel zelf reeds alteratie en afwijking was, zoo niet van de letter, dan toch van den geest der pacificatie van *Gent*."

"Niet vreemd! men heeft in het toepassen al zeer schielijk de belemmering van al te strenge grondslagen ingezien, en wij althans, wij leven in gansch andere tijden, dan die, waarin de verbonden werden geconcipieerd, en andere tijden brengen andere inzigten aan: alles wat daarbij tot bewaring der zuivere gevoelens in de kerk is bepaald, kwam toenmaals voort uit vreeze en wantrouwen tegen de Roomsche religie, en kan wel niet toepasselijk zijn op de tegenwoordige Remonstranten, zijnde dat treurig verschil in onze kerk toenmaals nog niet gerezen. En daartoe geeft *Rotterdam* ons exempel om zich van die beklemmende banden vrij te maken, en doet wèl! Eene koopstad wint in bloei bij de grootere ruimte die zij geeft aan opiniën, volgende daaruit, dat de personen, die behoefte hebben aan vrije oefeninge van geloof, of belijdenis van gevoelens, derwaarts heen getrokken worden, met hunnen handel, bedrijf en fortuin... *Rotterdam* smaakt reeds de vruchten van haar wijsselijk onthouden

van 't afkondigen der plakkaten tegen de Remonstranten, en afgezien van den naijver, dien dat wekken moet bij ons, en van onze verpligting te zorgen, dat wij ons niet laten rooven die kostelijke welvaart, die wij boven andere steden in *Holland* mogen houden, zoo is het nog daartoe, dat de aard eener handelstad medebrengt, zoowel omtrent religiebegrippen, als omtrent zeden, gewoonten en tale van anderen toegefelijk te zijn: acht slechts op het voorbeeld van die groote en doorluchte handelstad *Venetië*, die, hoewel Roomsch-Katholijk en aldus voor zichzelve onderworpen aan den Roomschen Stoel, toch de eerste is geweest in het zuiden, die tolerancie heeft gebruikt omtrent onze Protestantsche republiek, en met deze alliantie heeft gemaakt en goede vriendschap gehouden, ondanks de vreeze voor de vijandschap van *Spanje;* bij zulke grondstellingen vaart dit gemeenebest wel, en waarom zou het onze stad slechter gaan bij gelijke vrijzinnige handelwijze?"...

"Waarom? waarom? omdat het onzen poorteren eigen is, niet laauw te zijn voor de eere Gods en des Heeren dienst, en de gezetheid op de ware gereformeerde kerk en zuivere religie is hier te diep geworteld en heeft in de gemoederen door den heeten strijd te groot een' ijver opgewekt, dan dat ze datgene met onverschilligheid zien zullen, wat zij achten daarmede strijdig te wezen. Het laatste oproer bij den Mont-albaanschen toren, uit oorzaak van onderstelde Arminiaansche oefeningen, moge er ons voor waarschuwen."

"Noem dat geen religieijver van ware en vrome poorters; 't was het bedrijf van 't botte graauw, dat bij oproer niets kan verliezen, en bij opschudding altijd ietwat hoopt te winnen."

"Te eerder dient men ze aanleiding en voorwendsel te ontnemen, want tolerancie, die zulke terugwerking heeft, vordert, naar 't mij dunkt, noch Christelijke liefde en eendragt der burgeren, noch 't handelsbelang, en een Christelijke Magistraat behoort zulke ongeregeldheden te voorkomen, althans nietwes te doen dat ze uitlokt."

"Een Christelijke Magistraat is regt en billijkheid schuldig aan alle hare poorteren, en moet die handhaven naar haar beste weten, zonder te vragen wat kwaadwilligen daarvan zeggen of rebellen daartegen uitvoeren zullen. Zwakheid ware het, uit vreeze van dien, een enkele ietwat minder te doen dan billijkheid vordert!"

"Van eenen Christelijken Magistraat is toch de eerste en noodigste pligt op de vastigheid en orde der kerke toe te zien, en dolende en scheurzieke luiden gelijke regten toe te kennen met ware geloovigen, kan haar toch nooit tot eenheid brengen."

„En zoudt gij achten, dat die eenheid, door dwang daargesteld, en door ordonnantiën gehandhaafd, de echte Evangelische eenheid zou zijn, die de Apostelen prediken? en dat zulke rust, gesteld zij ware mogelijk, beter is dan strijd, die de warmte van den ijver in de gemoederen brandende houdt?"

"Maar strijd kwetst de liefde."

"De hitte en de bitterheid van den strijd zal verminderen, waar dwang en tegenwerking de gemoederen niet verhit, noch verbittert; het genot dier milde vrijheid zal ze linderen — en al ware dit niet — meent ge, dat uiterlijke vrede, door geweld opgedrongen, niet tot diepen en dompigen haat voert, ofschoon door vredige op-

pervlakte gedekt, terwijl vrije uiting der meeningen voor 't minst den haat niet laat inkankeren, en dus altijd meer kans laat tot zamenbrenging der gevoelens?"

"De wijze, waarop HANEKOP die vereeniging heeft willen aanvangen, is toch bijster slecht uitgevallen, en de uiterste laauwheid wekt die openhartige ijveraars, als SMOUT, die tot op den predikstoel gewagen van 't inhalen van het Troijaansche, alias Arminiaansche paard!"

"SMOUT, zoo hij van uwe vrienden is, zeg 't hem, hij mag zich wachten, dat wij niet te eenigen tijde wijzer handelen dan de Troijers — en het Troijaansche paard, dat alreede binnen is, buiten zetten."

"Om dus in willekeurige daden vrijzinnige gevoelens uit te spreken?" vroeg TULP vrij scherp.

"Neen, maar om onruststokers te leeren, dat de kansel geene vrijplaats is, zoo men dien gebruikt als leerstoel van rebellie," antwoordde VAN BEUNINGEN, niet veel zachter.

"Dus om vromen overijver te straffen als rebellie, en de pestilentie der scheurzucht te verbreiden door hare circulatie te vorderen, zoudt gij het gevaar willen tarten, dat ik u heb voorgehouden! In ernst, bedenk toch wat ge doet, eer ge met die ééne daad ziel en ligchaam waagt."

"Magistraat zijnde, acht ik het mijnen post magistraatsregten te handhaven, en stille, rustige burgers zulke oefening te laten van hunne godsdienst als ze naar hun geweten behoefte achten, en wat mij daar door overkome, zij Gode bevolen, mijne conscientie zal zuiver zijn."

"Gelukkig prijze ik u om die vastheid, die ik voor

mij zelven nog niet gevonden heb, en toch wenschte ik wel dat gij met die sterkte aan de andere zijde waart, want...."

Dr. TULP zweeg en liep in de uiterste ontsteltenis op VAN BEUNINGEN toe, wiens toestand als lijder hij, in 't vuur van 't gesprek, geheel scheen vergeten te hebben, zoowel als zijne eigene verhouding tot hem als arts; want, zekerlijk een geneesheer van TULP's kunde en voorzigtigheid zou den man, wien hij zelf tegen gemoedsaandoeningen had gewaarschuwd, niet tot diè zelfde overspanning en opwinding hebben opgevoerd, die hij hem als zoo gevaarlijk had afgeschetst, zoo hij zich niet onwillekeurig had laten wegslepen door zijne eigene belangstelling in de zaak, toen die eens het onvermijdelijk onderwerp van hun gesprek was geworden; maar op vreesselijke wijze werd hij aan zijne verpligtingen herinnerd, want VAN BEUNINGEN, die meer dan eens van kleur had gewisseld, maar toch, nog altijd zittende, met eene zekere bedaardheid had gesproken en toegeluisterd, was onder het wisselen der laatste bittere gezegden opgestaan — welligt zonder 't zelf te weten en zonder dat zijn doctor het opmerkte — had al meer en meer met opgewondenheid gesproken, altijd het vertrek met driftige, maar wankelende schreden doorkruisende, werd nu eindelijk, terwijl TULP sprak, als door duizeling bevangen, trachtte met moeite zijnen armstoel weêr te naderen, doch vóór dat hij dien bereikt had, verloor hij zijn evenwigt en zijne bewustheid, en zou zijn neêrgevallen, zoo de doctor niet schielijk was toegetreden, en hem in zijn krachtvollen arm had opgevangen. Van dat oogenblik af was hij weêr geheel de arts, hielp den lijder tot zich zelf brengen, schreef de noodige mid-

delen voor, maar kon zich toch niet onthouden bij het heengaan in eene soort van zegepraal te zeggen: "ik zal nu wel niet meer noodig hebben mijne vermaning omtrent het t' huis blijven aan den heer VAN BEUNINGEN te herhalen; deze bezwijming was als eene waarschuwing en voorspelling tevens van wat morgen zou kunnen plaats hebben, zoo mijn raad werd veronachtzaamd."

De patiënt zuchtte en antwoordde niet, maar toen de doctor vertrokken was, hief hij zich een weinig op uit de kussens, waarmede men hem nu had omschanst, en sprak toen met eene matte stem:

"Zou ik het moeten opgeven, kinderen! zou ik?" Dat was gerigt tot de beide jonge vrouwen, die bij het bezoek van doctor TULP waren tegenwoordig gebleven en die met hooge belangstelling en innige deelneming den loop van den redetwist hadden gadegeslagen, zelfs van tijd tot tijd, als wij reeds aangaven, door een' uitroep, een woord of een' zucht de gewaarwordingen, die daaronder bij haar werden opgewekt, uitdrukkende. Het waren de beide nichten des heeren VAN BEUNINGEN; de oudste, gehuwd met Mr. DANIËL MOSTERT, Secretaris van *Amsterdam*, stond in gevoelens geheel aan de zijde van gemaal en oom; de jongere, FRANCINA, was nog eene jonkvrouw in teêre jeugd, en ... maar van haar zullen wij zoo terstond meer hooren.

De kleeding dezer dames was, zoo als het vrouwen van haren rang en leeftijd toenmaals voegde — alleen ditmaal stemmig en zonder eenigen opschik, daar zij in huis waren ter verzorging van haren bloedverwant.

Toen deze haar toesprak, stonden zij ieder aan eene zijde van zijnen armstoel, met teêre bekommering op hem ziende.

"Zoo zoudt gij het gewonnen hebben, FRANCIJNTJE, mijne lieve!" ging hij voort, zacht en weemoedig op deze ziende, "want immers, zoo ik wel heb gezien, was het uw geheime zielewensch, dat ik op morgen niet naar het raadhuis zou gaan?"

Het meisje bloosde sterk en kreeg tranen in de oogen.

"Och oom! oom! gij weet zelf, wat er voor mij aan hangt, doch dit weet God! dat ik u liever morgen in volle kracht en gezondheid naar 't stadhuis zag gaan, dan u dus te zien zitten als een verwezen mensch."

"Ik dank u voor dat woord uit uw goed hart! mijne liefde en de Heer zullen 't u loonen; maar ik acht mij nog gansch niet verwezen, omdat de dokter den wenkbraauw wat fronst en een bang gezigt zet."

"Mogt dit maar niet eene instorting zijn!" sprak vrouwe MOSTERT.

"En dat juist nu wij hem behouden achtten," voegde hare zuster er bij.

"Ei neen! Ei neen! het kan wel een kwaad verloop zijn van 't oogenblik en niets meer; ik voel al dat ik weêr bekom."

"Het kan ook wel wezen, dat dokter TULP van daag wat door te donkeren bril ziet," sprak de oudste nicht nadenkend, "en dat, als gij van nacht wel geslapen hebt...."

"Gij vat mijne meening, ELIZABETH! als ik wel geslapen heb, zal ik morgen ochtend ligt nog vaardig zijn om te gaan waar ik wil, en waar hij mij liever niet zag!"

"Beware ons!" riep ELIZABETH! "neen oom! hoe groote vreugd het DANIËL ook geven zou u te zien, door uwe stem de beklemde vrijheid stijvende.... toch

zouden hij noch ik, om al de wereld, toestaan, dat gij iets schadelijks tegen uwe gezondheid gingt ondernemen. Ik meen alleen, dat de dokter voor heden uwen staat wel te zwaar kon voorstellen! hij heeft er zijne redenen voor!"

"Ja, de dokter overdrijft!"

"Dat geloof ik ook," riep FRANCINA, meer opgeruimd, „maar toch niet gaan, lieve oom! dat bidde ik u, niet gaan!"

"Arm kind! hoe ge naar de zijde der harde regtzinnigen gedragen wordt op de zachte vleugelen van AMOR!" glimlachte VAM BEUNINGEN.

"Neen oom! wil dit van mij gelooven, ik zeg het niet uit eigenbaat, schoon 't waar is, dat Mr. REINIER PAAUW het met een zwaar woord verzegd heeft, mijne hand te vragen van u voor zijnen zoon, zoo gij hem tegen waart in deze zaak; dat hij ADRIAAN, die zoo 'n overbekwame jongman is, liever als supercarga naar de Oost zou zenden!" en het meisje weêrhield hare tranen niet langer, door het uitspreken van die bedreiging ontlokt.

"Arm kind!" sprak VAN BEUNINGEN meêwarig, "en de oude REINIER is wel de man om te doen of liever te laten wat hij heeft gezegd, maar toch zult gij 't mij vergeven, niet waar, zoo ik het belang van stad en staat boven het uwe kies, en toch morgen ging?"....

FRANCINA had te veel de overtuiging, dat hij dit niet zou kunnen doen, om door een onopregt antwoord meer moed en meer vaderlandsliefde te huichelen, dan zij werkelijk in zich voelde; zij zweeg dus — waar hare zuster sprak:

"Luister, oom! zoo wij u een uurtje of wat alleen

lieten, zoudt ge ligt den sluimer vatten, dat u goed zou doen."

"Ik zal toch niet rusten vóór ik zekerheid heb over mijn toestand." Maar de jonge dames vonden het raadzaam hem de mogelijkheid te laten eener proeve, en zij verlieten hem.

Toch vond VAN BEUNINGEN geene ruste.

"TULP overdrijft! TULP overdrijft!" riep hij gedurig, "ik zeg niet dat het met opzet is, maar hij ziet, wat hij wil zien, hij acht voor mij schadelijk, wat hij schadelijk acht voor zijne partij; ik gevoel mij beter dan hij zegt mij te bevinden, en zelfs nu ik bekomen ben van die flaauwte, schijnt mij de koorts geweken, die hij had voorspeld! Ik moet een' onpartijdige raadplegen.... ik moet het! maar wien.... wien kan ik vertrouwen? wie zal zich laten vinden belangeloos en moedig genoeg om de ronde waarheid te zeggen?" Daarop bleef hij eene wijle nadenkende en riep eindelijk: "ja, die! die zal het zijn!"

Daarop schelde hij.

Zijne oudste nicht trad binnen.

"ELIZABETH, laat er om dokter GERRIT gezonden worden!"

II.

Gij, die dit leest, weet gij wat zij is, de armoede? Gij acht mijne vraag overtollig en niet eens waard met een "zeker, wij weten," beantwoord te worden; maar toch, gij knikt een ernstig en weemoedig "ja," of wel verheldert daarbij een blijmoedige glimlach

uw gelaat; want gij denkt aan de vele malen, dat gij die armoede hebt verligt, dat gij haar hebt gespijzigd, gedrenkt en gekleed; gij herinnert u, hoe gij u aan de schokkendste gewaarwordingen hebt gewaagd om hare vreesselijke wonden van nabij te zien, en ze heling te brengen; hoe veel malen gij de onbewoonbare spelonken, waarin zij hare slagtoffers langzaam doodmartelt, zijt binnengetreden, met de gedachte aan den Heer der armen in uw hart, en Hem dankbaar, dat het u vergund was den beker der lafenis te reiken, die niet onvergolden zal blijven.... maar die armoede bedoelde ik niet met mijne vraag; ook niet die klagend en smeekend aan uwe deuren hare nooden komt uitroepen, niet deze, die schreijend of krijschend voor haren honger de overblijfselen vraagt van uw maal, die uwe wèl doorvoede huisdieren naauwelijks meer voor zich begeeren, evenmin die zedige lijders, die de laatste broodkorst verdeeld hebben onder hun gezin en wie wèl nog de schaamte de vraag om uwe aalmoes op de lippen terughoudt, maar die toch dankbaar de handen uitstrekken, als het scherpziend oog uwer liefde hunnen nood heeft ontdekt, zelfs niet die nog meer schuchtere misdeelden, die wel den arbeid zullen aannemen, door voorzienige kieschheid hun aangewezen, maar wier eerlijke vlijt zich door uwe gift zou onteerd achten Luister! ik spreek van die armoede, die gij niet *kunt* verligten, omdat zij nooit voor zich zelve zal uitkomen, zich niet wil laten doorzien, en geraden zijnde, nog te fier zou moeten zijn om uwe hulp aan te nemen, zoo gij àl vermetel genoeg waart haar die te bieden. Die armoede, die hare lijders niet leert, wat de honger is, maar die hun de ziele nijpt met feller beten, dan bij gebrek aan voedsel het lig-

chaam kunnen folteren; die hare lijders niet van dorst laat versmachten, maar die hun toch den beker der lafenis zoo vergalt, dat ze dien doormengen met hunne tranen, of onverzadigd nederzetten; die hare lijders geen harde peluw spreidt, maar die op het zachte leger zulke steenen der bezwarenis hun op het hart wentelt, dat ze den troost van den slaap niet vinden kunnen, die de havelooze arme op' zijnen stroozak nog vindt; die hare lijders toestaat zich te kleeden, met eene zekere weelde zelfs, maar die onder het fijne gewaad hun akeliger trillingen door de leden jaagt, dan waar de nijpende koude den arme van trillen doet; die hun voorschrijft goede en wel verwarmde woningen tot woonplaats te kiezen, maar die daarin, door de kille loodzware zorge, toch al de huiveringen en al de koortsrillingen over hen brengt, die den arme onder zijn ondigt vlieringdak, of in zijnen vochtigen kelder, overvallen. Die armoede die niet kan vragen, en niet zal nemen, maar die nog moet geven, die nog anderen moet helpen en die zelve onteerd zou wezen zoo zij hulpe vroeg: de fatsoenlijke armoede, zoo als men haar noemt, want, ieder weet dat zij bestaat, hoewel zij zich tot in het uiterste verbergt. Hebt gij die gekend? vraag ik u nogmaals; is het u welligt eens gelukt haar, op de éénige wijze, die mogelijk is, te verligten; dan, dan zult gij het mij vergeven, dat ik met eerbied, doch met smart, nog weêr uwen blik op haar rigte. Hebt gij haar niet gekend? weet gij haar niet te voelen? gelooft gij naauwelijks aan haar? nu, dan wordt het voor u noodig, dat ik haar voorstel; want gij loopt gevaar eene der diepste wonden onzer beschaafde maatschappij voorbij te zien.

Ziet gij, als gij den gewonen hongerige voedt, als

gij den havelooze kleedt, als gij den verkleumde bij een koesterend vuur zet of eene betere woning geeft, als gij ze allen een klein deel van uw speldegeld afstaat, gij rijken! koopt gij u daarvoor niet enkel hun' dank (mogelijk koopt gij dien niet) maar toch de zekerheid, dat hunne behoeften zijn voldaan — hun nood is verligt, ware het slechts voor een' tijd. Maar nu *mijn* arme... tenzij gij eene vorstelijke fortuin bezat, of vorstelijke magt, om geheel zijn lot om te wenden met één magtwoord, kunt gij niets voor hem, dan hem groeten alsof gij niets merkt en.... voorbijgaan, en toch is die armoede zoo verschrikkelijk, zoo pijnigend, kan het slagtoffer, dat zij zich gekozen heeft, beknellen met zoo vele angsten, omkronkelen met zoo vele verwikkelingen, uitmergelen door zoo vele weeën, zoo onbarmhartig het neêrdompelen in moedeloosheid en radeloosheid, dat zij het tot wanhoop voert, tot razernij en hare ijsselijkste gevolgen.... en de lijder moet een geloof hebben als een ABRAHAM of als een Christenmartelaar, zal hij niet vertwijfelen aan de voorzienige zorge des hemels. Die kwaal is opgekomen met de beschaving, met de verfijning der weelde, met de verdubbeling der behoeften, en zij breidt zich met haar uit — zij bindt zich aan geenen stand, zoo min zij zich door tijd laat binden; maar zij heeft toch ongelukkig zekere standen, waarin zij bij voorkeur haren zetel neemt; om slechts van één' te spreken: die onzer dorpspredikanten; tot schande van een land, waarin Fransche operazangsters betaald worden als ministers, en waarin predikers van het Evangelie naauwelijks daglooners inkomsten hebben; wie onder hen met een groot gezin zijn bedeeld, en niet te gelijk met talenten gezegend, om door deze de

schaarschheid van dat inkomen te verhelpen, zijn de echte martelaars van het lijden, dat ik noemde. En toch is het aan hen, om iedere week hunne gemeente vertrouwen, blijmoedigheid, ruste, dankbaarheid in te spreken, — aan hen, dat geheel de leiding van het godsdienstig en zedelijk gevoel is aanvertrouwd — in eenen kring zoo uitgebreid en zoo belangrijk als die van de dorpen — mij dunkt, staatswijsheid alleen, zelfs waar barmhartigheid zweeg, zou nog meer belangstelling vragen voor hen, dan voor eene fraaije sopraanstem, hoe zeldzaam die ook zijn mag! maar het is niet de jammer van één hunner, die ik nu wilde schetsen: in de steden vindt men de plaag even goed — en ook dààr waar geene landgenooten of regering schuld hebben. Daarbij, al bestond die schuld, niemand van de hier levenden behoeft haar zich aan te trekken, waar er over 1628 zou geklaagd worden. Gij hebt het reeds begrepen; ik ga u inleiden bij doctor GERRIT. Iedere wetenschap, iedere kunst heeft hare worstelaars, die hare martelaars zijn, en hoewel wij doctor TULP hebben gezien als een' man van invloed en aanzien, sprekende als de gelijke en bijna als de meerdere van den Amsterdamschen Burgemeester, — dat toenmaals geene kleinigheid was, als men weet, — was zijne positie volstrekt niet de regel, waarnaar wij den toestand van alle zijne collega's te dien dage behooren te meten. Doctor GERRIT althans, een zeer jong mensch, pas in den aanvang eener loopbaan, die vooral door een verjaard vertrouwen veroverd wordt, had nog daarenboven eene onvoorzigtigheid begaan, die gelukkig al meer en meer zeldzaam wordt in onze verstandelijke eeuw, waarin men zich boven alles toelegt, om de harten in te pres-

sen en de hoofden uit te zetten, opdat de laatsten toch onbetwist de beheerschers der eersten zouden zijn — eene onvoorzigtigheid, die niet meer te herstellen was, en die hij misschien nog niet eens had willen herstellen: hij had namelijk een huwelijk aangegaan, zonder genoegzame waarborgen van stoffelijke welvaart in de toekomst, of liever, dat huwelijk brak zijne beste vooruitzigten op eenmaal, als een stormwind de teêre stengels. Uit een der rijke Roomschgezinde geslachten, die nog te *Amsterdam* waren gebleven na de reformatie, zonder evenwel van godsdienstbelijdenis te wisselen, had hij zich, ondanks alle de zijnen, verbonden aan eene jonkvrouw uit eene Vlaamsche familie tot de Luthersche Kerk behoorende die naar *Holland* geweken was, en die hare voornaamste bezittingen in de *Spaansche Nederlanden* had moeten achterlaten, waar ze den fiscus toegevallen waren.

Die onbedachtzame gelieven, zoo innig verbonden in 't harte, hadden door die ééne verbindtenis van hun huwelijk, alle andere betrekkingen rondom zich afgebroken, en zich te gelijk van allen materiëlen steun beroofd. Als wij gezien hebben, was het in die donkere tijden, dat velen geloofsijver het best meënden te toonen in geloofshaat. En terwijl de verwanten van BERTHA onverzoenlijk bleven na den onherroepelijken stap, opende zich de kring van haar's echtgenoots familie evenmin voor haar. En noch door den invloed, dien ze nog konden oefenen, noch door de schatten, die ze hadden kunnen zamenbrengen, verligtten de laatsten het jonge paar. Doctor GERRIT was daarbij te fier om bescherming te vragen, waar men hem genegenheid had opgezegd, en met zijne BERTHA aan de hand en de zelfbewustheid zijner kunde en verdien-

sten, had hij lang moed en hoop beiden behouden. Maar hij zag het oogenblik te gemoet, dat hij afgemat zou bezwijken in dien vermetelen kamp met het lot, dien hij op zich genomen had, of zoo laag zou moeten bukken, dat het hem erger scheen dan een val.

Wij brengen u even zijne woning, die te vinden is in de Warmoesstraat, toenmaals een der notabelste wijken.

Doctor GERRIT bewoont van het hooge en smalle huis de eerste verdieping; gelijkvloers woont meester GILBERT, een lakenkooper, die meer stukken best Leidsch laken weet om te zetten in ééne maand, dan zijn huurder lijders te genezen heeft in een gansch jaar. Toch kan de koopman zich kleeden in eenvoudig bruin sergie of camelot, zonder zijnen stand oneere te doen, terwijl de geleerde gehouden is zijn zwart en deftig gewaad van eene fijnere stof te nemen, al wordt zijn huiswaard daardoor dubbel zijn schuldeischer.

Februarij is nog een dier maanden, die den dag terstond aan den avond hechten, zonder noemenswaarden tusschentijd, dien men middag zou kunnen heeten.

Er was dus reeds licht op het bovenvertrek, waar wij doctor GERRIT zamen vinden met zijne gade, eene zachte jeugdige vrouw, wiens teêre schoonheid onder de aanraking der zorgen reeds iets kwijnends begon aan te nemen, en in de kleeding, hoewel die zedig en deftig was, toch dat zekere achtelooze, dat reeds van eene onverschilligheid in het uiterlijke spreekt, dat niet uit koelheid voor den echtgenoot, maar uit moedeloozen onlust zijn' oorsprong neemt. De omgeving had nog geheel de frischheid van eene jeugdige huishouding, en vooral in dien tijd, toen de weelde nog niet zoo veel verfijningen, en bovenal niet zoo snelle verwisseling had

uitgevonden, kon zij nog geen kenmerk dragen van het lijden dat hier heerschte. Niet zóó ver was de nood nog gestegen, dat zij behoefte was geworden, die gedrongen had zich van voorwerpen van weelde te ontdoen. De kwellingen van dit paar bestonden meer in angsten voor de toekomst, dan in werkelijke ontbering voor het oogenblik. Doctor GERRIT zat in huisgewaad aan de tafel bij het vuur; de koperen kandelaar met de zware gele vetkaars digt bij zich geschoven, diep heen gebukt over eenen lijvigen foliant, (misschien een der geneeskundige werken van PETRUS FOREEST,) maar hij las niet. Zijne oogen bleven strak en vast gevestigd op dezelfde hoogte der bladzijde; mogelijk las hij wel de woorden, maar zonder aan hunne beteekenis te denken. Zijn lezen was slechts een voorwendsel om het regt te hebben tot zwijgen, daar zijne sprakelooze mismoedigheid zeker nog pijnlijker moest zijn aan te zien voor de lieve bleeke, die tegenover hem zat, omgeven door een togtschut, dat haar veiligde tegen het snijden van den oostenwind door de kruisramen, en die van hare zijde ijverig bezig scheen met eenig vrouwelijk handwerk, maar die veelmalen ter sluik heen zag naar den echtgenoot, en dan het hoofd afwendde om een traan weg te wisschen. Op eenmaal brak doctor GERRIT dit gespannen stilzwijgen af met eene uitbarsting, als of het hem behoefte was niet langer in eigen gedachten om te dwalen; maar het was in zijnen toestand eene zóó vreemde gedachte, die hij lucht gaf, dat zijne gade met zekeren angst op hem zag, als verdacht zij hem van verwarring in 't verstand.

"BERTHA! dat wij toch een kind hadden!" had hij uitgeroepen.

"Ik meende, mijn beste vriend, dat wij Gode danken mogten ons zware lot niet met die zorge vermeerderd te zien," sprak zij, "schoon ik niet zeggen kan hoe mij 't gemis deert."

"Ik wenschte het, BERTHA! opdat ons huwelijk eerwaardig mogt schijnen aan allen, bezegeld door zulk een pand, en men ons voortaan verzoekingen mogt sparen als die van voorgisteren en heden...."

"O! maar waar men die verzoekingen doorstaat als gij!" sprak zij rustig.

"Wie zegt u, dat mij altijd de kracht zal blijven tot wederstand? wie zegt u, dat ik niet eenmaal zwak zal zijn, of... wijs, als zij 't noemen en... buigen!"

"Goedheid des Hemels, wat gij daar zegt! onze scheiding zou u mogelijk wezen! gij zoudt daartoe kunnen besluiten!..."

"Weet men wat men doet in de angsten der vertwijfeldheid. Ik heb u aan den rand van dezen afgrond gesleept; ik heb u weggerukt uit het midden van een gelukkig gezin, waar gij geliefd waart en geëerd als eene prinsendochter, voor deze verlatenheid, voor deze zorgen, voor de vernederingen, die u welhaast wachten; nog staat die kring u open, nog reiken ze u daar de hand; slechts ik, ik sta daar tusschen, en ik zou besluiten kunnen de hindernis te blijven! altijd! zonder barmhartigheid voor u, zelfs waar ik zie dat gij omkomt van weedom en van druk!"

"Maar gij dan, mijn vriend, gij dan?" vroeg zij, en rigtte op nieuw eenen angstigen, onderzoekenden blik op hem.

"Ik! o! ik alleen wezende en zonder smarte en kommer om u kon immers alles.... alles; ik kon naar *Oost-Indië* gaan en den dood vinden, of"... de bitterste

glimlach trok zijn' mond zamen, en de somberste gloed lichtte uit zijn oog, "of mij voegen bij mijn' oom den aartsdiaken"...

"Zwijg, GERRIT! o zwijg!" riep zij verschrikt opstaande, "van dat alles meent gij geen enkel woord, — en zoo gij het meenen kost — dan, dan eerst ware mijne ellende volkomen!" Zoo sprekende was zij hem genaderd, en sloeg nu met angstvallige teederheid de armen om zijnen hals.

"Maar, me lieve! Ik word gemaand door mijn' pligt! Ik moet een offer brengen, ik moet het! Gij weet, hoe we met meester GILBERT staan; gij weet, dat we geen drie maanden meer kunnen voortleven op dezen voet, zonder van de ééne verwarring in de andere te komen, zonder iederen stond met schande en vernedering gedreigd te worden; met dit zwaard boven het hoofd te leven... wat ik er voor u van vreeze, durf ik niet uitspreken; wat ik er voor mij zelve in zie, is.... o! het brandt mij in 't brein.... ik heb geene kracht meer!"

Het was of hij schrikte van zich zelf; hij verbleekte plotseling en een gloeijend rood verwisselde die bleekheid; hij drukte het afgetobde hoofd tegen den schouder zijner gade, die zachtkens zijne lange blonde lokken wegschoof en hare lippen op zijn voorhoofd drukte, alsof zij daarmede den storm daarbinnen wilde doen bedaren; ook werd hij iets kalmer, hij hief zich een weinig op, zag haar aan met oogen, die wel wat vochtig waren, doch waarin eene wereld vol liefde schitterde, en sprak toen zacht:

"Arme, arme BERTHA! ik veracht mij zelven om die zwakheid; ik moest kracht hebben voor u!"

"Ik heb zelve kracht!" hernam zij, "ziet gij, mijn vriend! wij kunnen ons verminderen, op anderen voet leven, knecht noch dienstmaagd aanhouden, van hier gaan."

"Wel zeker! en te zamen achter de lastaadjen gaan wonen in eene planken hut, met stroo gedekt. Wel zeker! we kunnen daar genoegelijk omkomen van gebrek en jammer, zonder dat men ons beklaagt of over ons glimlacht! maar dan moge daar toch zulke barmhartigheid zijn, die mij allereerst verlost! Ik kan uw lijden niet zien! En daarom moest ik daar het grootste deel alleen van dragen!"

"Gerrit! gerrit! gij martelt mij ter dood met deze vertwijfelde voorstellingen."

"Waar ik ze doorgaand voor mij zie, valt mij het zwijgen te bang; daarom wilde ik u voor die marteling geveiligd hebben, aan de zijde van uwe zusters, in het huis uwer moei."

"Maar gescheiden wordt ieders lijden verdubbeld; te zamen lijdt men ter helfte minder."

"Mits men niet iederen dag bloot staat aan de vernederende verzoeken van anderen, die tot scheiding willen verlokken!" riep hij uit. "Daarom viel het mij in naar een kind te wenschen, schoon ik erken dat de wensch dwaas was, zoo niet misdadig. Maar mij dunkt soms, zekerheid te hebben, dat zij ons niet meer konden scheiden, zou mij den moed schragen en ziet gij, het éénige waarop ik *kan*, waarop ik *wil* hopen voor onze toekomst, is op mijne kennis, op mijnen ijver, op mijnen moed, en dat alles wordt uitgedoofd met te zien hoe anderen voor ons vreezen!"

"Gij zijt zoo goed! ach! dat de mijnen u kennen mogten zoo als gij zijt."

"Daar slaat gij de hand op mijne diepste wonde. Onbekendheid! onbekendheid, dat is in mijnen staat erger dan onbekwaamheid! En hoe kome ik er toe dien nevel van mij weg te schuiven, op eerlijke wijs, en zonder laagheid, sinds alle de mijnen van mij zwijgen, sinds alle de uwen blozen zouden, zoo 't ware dat ik kwam genoemd te worden in hun bijzijn, en sinds het mij gebreekt aan middelen om, door schittering van uiterlijken schijn, de oogen der lieden tot mij te trekken, of mij zulke vrienden te maken, die mij goede recommandatie konden geven?... Sinds ik zelfs mij dien kleinen dank niet kan verwinnen bij de schamele lijders die mij zoeken, dat ik hunnen nood kan verligten naar eisch, om niet te zeggen hoe mij 't hart inkrimpt van weedom bij het zien hunner smarten, die met goud waren te lenigen en waartegen ik met hardheid mij verzetten moet, als zag ik ze niet, of als ware ik zonder hart voor anderen, om daar niet eenmaal van op te halen; sinds mijn geweten mij zegt dat wij doen wat wij kunnen en meer ligt dan wij moesten, maar zelfs den goeden naam mij te winnen, der lijderen verpleger te zijn om Gods wil, kan ik niet.."

"Nu, maar de Heere God weet het, voor Dien zijt gij niet onbekend, voor Dien is uw wil genoeg, en te Zijner tijd zal Hij u redden."

"Nu, dan zeg ik u dat het tijd moet zijn! of 't is te laat: want zekerlijk ik vertwijfel!"

"Spreek zoo roekelooze woorden niet uit! ik voor mij geloove.... maar gij wilt niet dat ik u troosten zal met de woorden van onzen LUTHER, dien ze u geleerd hebben te haten."

"Ik haat niemands naam noch leere, die mijne arme,

lieve huisvrouw sterkt in het lijden, dat ik haar niet sparen kan, schoon het waarheid is, dat ik uwen predikant voorgisteren wat rouw de deur heb gewezen."

"Ach! waarom haalt gij daarvan op?"

"Omdat gij niet weet, waarom ik hem zulk slecht onthaal heb aangedaan."

"Ik meende dat gij ontstoken waart in toorn, omdat hij u aanving van religie te veranderen, en omdat hij het deed met zulken overijver."

"Neen! mijn kind, neen! daaraan hadde ik mij niet gestoord; zielen te zoeken die hij verdoold acht is zijn werk, als een' kranke te genezen, die een ander heeft opgegeven, mijn hoogste lust is... maar hij wilde mij aanraden om uit de wereldsche inzigten van eer en fortuin datgene te doen, waartoe zelfs de liefde tot u mij niet heeft kunnen verwegen: de altaren mijner vaderen den rug te wenden, om mij te keeren tot eene nieuwe religie; en om zijne redenen door kracht van overreding te stijven, durfde hij wel laten doorschijnen dat hij den toestand mijner zaken giste, en op die ruïne het fondament zijner hope op verovering had gebouwd — toen, ik bekenne het, toen vervoerde mij onwil en verontwaardiging, en ik stiet hem buiten met onzachter woorden, dan ik anders jegens uw' zieleherder zou gebruikt hebben. Gij vergeeft mij?"

"Gelijk gij mij heden en op dien bangen dag, toen uw oom, de Utrechtsche Aartsdiaken, mij zoo benaauwde over de wettigheid van onzen echt, en uit die vreeze mij dwingen wilde mij tot zijne kerke te begeven, opdat wij voor een Roomsch altaar van ringen konden wisselen; toen heb ik ook een hard woord gebruikt om mij

te weren en.... en hebt gij er mij een donkeren blik om toegeworpen?"

"Ik heb er u te liever om, BERTHA mijne! Och hoe jammerlijk, dat zoo groot een hijliksluk, als wij zamen smaken mogen, door mangel van goede uitzigten zoo telkenmale beneveld wordt, en zie! die twee menschen zijn op 't uiterst tegen ons opgezet door onze wederzijdsche vastigheid, en zullen het hunne doen, om ons op dit moeijelijk pad nog meer hindernissen te leggen. Vrome haat ontsteekt de mutsaerden, al gelijk satan het hellevuur...."

"En spanden al de duivelen zaâm om ons ten val te brengen!" sprak de jonge vrouw met de woorden van het Oud-Duitsche kerklied; en toen zij zag dat haar echtgenoot goedwillig toeluisterde, hief zij met vaste heldere stem, het eerste couplet aan van dien zang, LUTHERS volgelingen zoo dierbaar:

"Een vaste Burg is onze God!"

Toch werden ze gestoord; de huisknecht tikte aan de deur, en kwam berigten, dat Burgemeester VAN BEUNINGEN doctor GERRIT bij zich ontbieden liet. Doctor GERRIT stond op, wel wat ontdaan van die verrassende oproeping, en gansch niet gestemd haar van de lichtzijde op te vatten.

"NIKLAES, ga zien of de stadsbode nog dààr is, en vraag hem of ik terstond volgen moet."

"Het is geen stadsbode, mijnheer, het is een huisknecht van den Burgemeester; maar hij drong er sterk op aan dat gij haastelijk volgen zoudt; want zijn heer moet gansch onwèl zijn, en had groot verlangen naar u."

Toen hief de zachte, vrome vrouw haar oog met liefelijken zegepraal op tot haren echtgenoot.

"Wat heb ik u gespeld? waar zulk een lijder u vraagt, zult ge niet lang meer over onbekendheid klagen." Doctor GERRIT verbleekte! Hij durfde haar noch zich zelven in dien waan toegeven.

"Ei kind! verblijd u niet te haastig met ijdelen schijn. De heer VAN BEUNINGEN is ziek, dat is waar, en dat weet ieder; maar ieder ook weet, dat dokter TULP zijn arts is, en zoo ik geroepen worde zal het zijn om"...

"Misschien om de zaak van dien armen blinden wever, voor wien gij onderstand hebt gevraagd bij den Magistraat...."

"Ja! dat zal het zijn!" hernam doctor GERRIT, met een' pijnlijken glimlach; "maar geef mij nu haastig mijnen mantel; want goed of kwaad, als patiënt of als Burgemeester, de heer VAN BEUNINGEN mag niet wachten."

III.

Wij zijn weêr in de zijkamer bij Burgemeester VAN BEUNINGEN. Men begrijpt, dat daar in die twee of drie uren niets veranderd is; slechts branden de kaarsen op de kroonluchter en op de zilveren kandelaars op de tafel, en heeft de zieke zijne kussens laten wegnemen; hetgeen maakt, dat hij wel wat dieper neêrgedoken zit in zijn' wijden armstoel.

Doctor GERRIT wordt aangediend en treedt binnen.

Het is reeds gezegd, zijne verhouding tot een van

Amsterdams eerste regeringspersonen was eene andere dan die van zijnen collega TULP, die als lid van den raad in VAN BEUNINGEN een' gelijke groette, als vriend gemeenzaam met hem omging, en als arts zelfs den toon van een' meerdere aannam.

Doctor GERRIT was nog in het onzekere, *hoe* hij hier binnen kwam: als geneesheer of als gedaagde, en hem paste dus geene andere houding, dan die van ernstigen eerbied, hoewel zich toch daaronder mengde dat fiere zelfgevoel, dat eer terughouding werkt dan aanmatiging, en die zekere schuwheid die ontstaat uit disharmonie van stand en toestand. Doctor GERRIT boog zich dus dieper bij zijnen groet, en boog zich, als gebruikelijk was, meer dan eens; maar toen hij zijn hoofd ophief, lag er niet op zijn gelaat de vleijende glimlach van den hoveling, die zich gunst wil winnen, maar integendeel iets stroefs en zwaarmoedigs, dat niet voor hem moest spreken. Toch was zijn voorkomen ver van onbevallig te zijn. Zijne gestalte was rijzig en slank, de trekken van zijn gelaat fijn en edel, zijne groote donkerblaauwe oogen vonkelden van vernuft en diep gevoel; slechts waren ze wat diep ingezonken voor zoo jeugdigen leeftijd; ook was het voorhoofd meer gegroefd en de wangen matter en bleeker, dan men het bij een' gelukkige gewacht zou hebben. Hij droeg dus ondanks zijne voorzorg het stigma van zijn martelaarschap; maar aan de fijne sterk blonde haren, die in menigte van vrolijke lokken over den platten halskraag nedervallen, zoudt gij het niet zeggen, hoe menige sombere gedachte de kruin heeft doorwoeld, die ze dekken. De kleeding was onberispelijk, zoo als men dat wachten kan van iemand, die het regt niet heeft op

dat punt onverschillig te wezen, wel zonder opschik, maar keurig, van de fijne witte handlubben af tot op het zwart fluweelen wambuis, en de koralen kwastjes van den halskraag toe.

"Verheugd u te zien, heer dokter," sprak VAN BEUNINGEN, hem minzaam groetende.

Doctor GERRIT boog zich op nieuw. Hij begreep dat het niet aan hem was om de eerste vraag te doen. VAN BEUNINGEN vergiste zich in dit zwijgen en in de oorzaak van het stroeve uiterlijk, want hij zeide:

"Gij hebt regt u ietwat verrast en ligt wat gestoord te toonen over dit onvoorbereide opontbod.... doch als ik u de reden zal gezegd hebben, zult gij die, meen ik, wigtig genoeg achten."

"Ik geloof die te weten, achtbare heer!... ik vrees maar al te zeer, dat ik dit opontbod danken moet aan dominus SOETERBECK."

"Gij hebt regt! aan dien dank ik het, dat ik op u heb kunnen denken. Van uwe conditie en religie was ik sinds lang onderrigt; dokter TULP heeft mij meer dan eens uwe bekwaamheden geroemd."

Doctor GERRIT boog zich, sterk kleurende. VAN BEUNINGEN vervolgde: "maar van uwe tolerancie heeft SOETERBECK mij onderrigt."

Doctor GERRIT herhaalde wat verlegen: „mijne tolerancie? Vergeef mij, Burgemeester! ik moet dit voor ironie nemen, want ik begrijp niet"....

"Hoe die man haar prijzen kon, niet waar? dat was ook zijn oogmerk niet. Integendeel, gister of eergister is hij hier geweest — met vele redenen breed uithalende van eene slechte receptie, die gij hem zoudt hebben aangedaan; maar ziende, dat ik al zoo min gezind was

Luthersche proselietmakerij te handhaven, als onnoozele Remonstranten te vervolgen zonder oorzaak, begost hij zijne aanklagt zachtjes aan in te palmen, en sprak van uwe vrijzinnigheid, van uwe opgeklaarde denkbeelden, en hoe gij, eene Luthersche vrouw getrouwd hebbende, met deze wist te leven in gansche eenigheid en liefde, zonder daarom eigene geloofsbegrippen op te geven, daaraan vasthoudende zelfs tot verwaarloozing en groot nadeel van uwe tijdelijke belangen."

Doctor GERRIT kleurde sterk en fronste de wenkbraauw. Hij kon niet ontkennen, hij wilde niet toestemmen.

"Ik begrijp niet hoe men religiebelangen dus schendiglijk kan vermengen en zamenknoopen met wereldsche," hernam hij strak.

"Magistraat zijnde, is men gehouden die zaken anders te zien, maar dit woord van u, mijn jonge vriend, is een wijs, een nobel woord, en versterkt mij in het goed gevoelen, dat ik na diens mans spreken van u had opgevat, en dat er mij toe bragt van u eene dienst te vragen."

"Schoon ik niet gissen kan waartoe ik U wel-edele van nut kan zijn, groot achtbare heer spreekt het van zelve dat ik mijn' persoon ter uwer beschikking stel."

"Ik heb alleen uw' goeden raad noodig, mijn waarde dokter."

"Als geneesheer?"

"Als geneesheer."

"Maar... verontschuldig de aanmerking... ik vermeende dat dokter TULP de eer had U wel-edele in die kwaliteit te dienen... en u nog onlangs bij eene zware ziekte heeft behandeld."

"Zoo is het ook en juist daarom acht ik noodig u te raadplegen."

"Maar mij dunkt het kan niet anders, of de heer TULP heeft u met trouwe en bekwaamheid bijgestaan.... in 't eind, naar 't mij toeschijnt, zijt gij herstellende, en ik moet u dus bidden wel te overwegen, hoe een man van die vermaardheid het nemen zal, als hij zich, na dit alles, vervangen ziet door iemand, jeugdiger in de praktijk dan hij en die, zij 't niet als leerling, dan toch uit zucht naar kennis, meermalen zijne chirurgicale lessen heeft bijgewoond."

"Hij zal alleen kunnen zeggen, dat ik mij altoos bij zijne voorschriften houde, sinds hij mij u welligt uit die oorzaak als een zijner kundigste collega's heeft geroemd."

"Voor mij eene reden meer, om niet tot verkleining van zijne eer met die aanprijzing winst te doen."

"Ik vrage u, verkleint dat zijne eer? Zoo ik mijn vertrouwen schenk aan wien hij aanprees?"

"Het belieft uwe Achtbaarheid te schertsen; ik moet het in ernst nemen, en zeggen, dat eerlijkheid en trouw mij verbieden zouden ieder ander collega op zulke wijze in den weg te gaan, maar dat ik het nog daar te boven eene schromelijke onvoorzigtigheid zou achten, en geen geringer blijk van mijnen eigenwaan, zoo ik zulks ondernam tegenover een man van dokter TULPS uitstekende geleerdheid en ondervinding."

"Gij zijt wêl uiterst naauwgezet, mijnheer," antwoordde VAN BEUNINGEN, zijn goedig gelaat tot strengheid plooijende, "en minder inschikkelijk voor eenen regeringspersoon uit uwe stad, dan voor eenen blinden Leidschen wever, van wien wij weten dat gij hem voor

oogarts gediend hebt zoowel als voor geneesheer, en misschien nog wel als armverzorger daar te boven, al hetwelk moeijelijk is toe te schrijven aan religieijver, sinds die man hier bekend stond voor een' harden Gereformeerde. Hierna is het nog meer vreemd, dat ik niet eens uwe dienst als arts verkrijgen kan."

"Met uw verlof, heer Burgemeester, dat was gansch een ander geval; dien man vond ik zonder hulpe en zonder middelen, om zich anderen raad te verschaffen dan den mijnen, dien ik hem om Godswil verleende — daarbij, wie zou zich bekommerd hebben om de winst of 't verlies van zulk een patiënt? Terwijl uwe edelachtbare zelf kan oordeelen, hoe *uwe* plotselinge verwisseling van arts groot opzien moet geven."

"Nu dan, om u gerust te stellen, aan zulke verwisseling denk ik op 't oogenblik ook niet. Wat ik van u verlang is alleen een enkele goede raad, en schoon ik weet dat het niet der doctoren gewoonte is dien zoo te te geven, wilde ik u bewijzen dat ik bereid was TULP op te offeren, zoo gij tot uwe satisfactie die verwijdering noodig hadt geacht. Overigens heeft deze heimelijke raadpleging achter mijn gewonen medicus om, wigtige oorzaken, die ik u straks zal uiteenzetten, en geloof dit eene, dat ik mij in dezen niet aan u zou wenden, zoo ik in u niet den eerlijksten, cordaatsten en onpartijdigsten van uwe collega's had vermoed en gevonden. Aarzelt gij nog na deze verklaring?" En VAN BEUNINGEN stak doctor GERRIT de hand toe, en toen deze haar vatte met het woord:

"Ik ben ter uwer dispositie," drukte hij die met hartelijkheid; zij waren wederzijds van elkanders hoogachting verzekerd.

Dr. GERRIT zette zich, en vroeg omtrent welk punt men zijne beslissing wenschte.

"Eenvoudig hierin, of gij het geraden acht dat ik mij morgen naar het raadhuis begeef?"

"Wat oordeelde de heer TULP daarin? hij is beter dan ik bekend met uw gestel, den aard en 't beloop uwer ziekte; ik dien zijne uitspraak te kennen en te wegen, schoon ik niet gehouden ben daarnaar de mijne te regelen."

"Hij dreigt met instorting en al de gevolgen van dien, zoo ik het wage mij aan de lucht bloot te stellen, maar ik heb alle reden om te gelooven, dat hij dit vonnis heeft gesproken, meer met den mond van den staatsman dan van den geneesheer — ik misken zijne bekwaamheid niet; ik heb geen regt zijne goede trouw te verdenken, maar.... hij is hier niet onpartijdig en zich zelf misleidende, kan hij mijn' toestand zien meer uit dat oogpunt, waarbij hij het meeste belang heeft en zoo als hij dien het meest wenschte te zien, luister," en VAN BEUNINGEN deelde hem de redenen mede van die verdenking, en tegelijk het groote gewigt, dat hij zelf hechtte aan zijne tegenwoordigheid op het stadhuis, en den waarschijnlijken val of zegepraal der vrijzinnige regeringspartij, die daarvan afhing; nadat hij die ophelderingen had aangehoord, begon doctor GERRIT zijn onderzoek als geneesheer, en toen hij ook *dat* met angstvallige naauwgezetheid had volbragt, bleef hij eene lange poos zitten, in diep nadenken verzonken.

Men moet bekennen dat zijn toestand moeijelijk was. Niet omdat zijne uitspraak welligt den evenaar zou doen overslaan naar eene van de beide protestantsche partijen, over wier regten en eischen hij nog niet had na-

gedacht, want hij had alleen te beslissen of de stap, dien VAN BEUNINGEN wilde doen, een gewaagde was, al of niet; maar juist dit moest hem omzigtiger maken. TULP besliste schielijk, omdat er in hem, voorbewust of niet, eene bijgedachte heerschte, die het hem als dubbelen pligt voorschreef, den vriend en den regent beide eene verkeerde handeling te besparen — maar doctor GERRIT had geen prikkel, die hem zoo snel tot een vast besluit kon brengen, maar wel vele redenen van aarzeling. In 't eind: deze raadpleging kon niet geheim blijven, vooral niet zoo hij ried in tegenspraak met TULP, en zoo die raad eene slechte uitkomst had, dat altijd mogelijk was. TULP was eerlijk man, kundig arts, sinds jaren vertrouwd met het gestel van VAN BEUNINGEN, en had zeker met fijnen blik en scherpziende belangstelling diens laatste ziekte gadegeslagen; deze man nu had geoordeeld, dat het gaan en het zijn in de raadsvergadering hem ter dood toe gevaarlijk kon worden, en hij, de vreemde, de jongere, niet door zoo veel ervaring geleerd, kon verkeerd zien, waar hij dacht het meest doorzigtig te wezen; de uitkomst kon eene noodlottige zijn en wee dan het geroep, dat over hem uit zou gaan van beide partijen, om niet te zeggen, hoe hij zelf het leven en den welstand van den waardigen, edelen en schranderen regent op hoogen prijs stelde en zijn verlies of tijdelijke teruggang in gezondheid als een zware last op zijn geweten zou gevallen zijn. Het is zoo, bij een' goeden uitslag zou zijn triumf groot wezen, maar zeker niet in evenredigheid van zijne beschaming, bij het tegendeel. De voorzigtigste raad scheen dus de wijsste, en bij instemming met een geneesheer als TULP kon hij ruste hebben, en gelijk juist

het gemis van die onafhankelijkheid, die zoo vrij maakt en zoo krachtig, hem kiescher en schroomvalliger had gemaakt, om eene taak te aanvaarden, die den schijn van intrigue op hem laadde; gelijk hij lang had geaarzeld, waar een TULP of DUARTE geen oogenblik zich zouden bedacht hebben wat te doen, evenzeer kon de goede doctor GERRIT nu niet uitspreken, wat hij dacht en meende — niet snel genoeg woorden vinden, die uitdrukten wat er bij hem omging.

Al peinzende had hij alles rondom zich vergeten, zelfs de tegenwoordigheid van het voorwerp zijner overwegingen. Hij was opgestaan, en liep in gedachten het ruime zijvertrek des Burgemeesters op en neêr, als ware hij in zijne eigene studeerkamer.

Hij mompelde binnensmonds, en op eens meende VAN BEUNINGEN, die met angstig ongeduld zat te wachten, doch door een bewijs van ongeduld zijne overweging niet durfde storen — de afgebrokene woorden te onderscheiden.

"Hij kan gaan — het is vreemd — hoe een man als TULP het gaan heeft kunnen afraden. En dan een geneesmiddel te geven, dat eer neêrdrukt dan opwekt! maar het gaan zelf.... kan goed doen.... ik houd mij verzekerd dat...."

Op eens stormde VAN BEUNINGEN op hem toe, en riep uit:

"Ik heb het verstaan, ik weet het, voorzeker, gij acht het mogelijk dat ik gaan kan zonder ongeval!"

"Heb ik dat gezegd? ik wil, ik kan niet — met zoo veel vastheid verzekeren...."

"Gij kunt niet herroepen, gij moogt het niet — ik heb het gehoord en ik geloof u!"

"Nu ja dan! ik heb het gezegd en ik wederroep het niet, schoon ik daarbij eene groote verantwoordelijkheid op mij neme; mogelijkheid van instorting blijft altijd voor een' zieke, waar zelfs een gezonde ziek kan worden door geringe oorzaak: daarom zou ik in een gewoon geval liefst en eerst tot de grootste omzigtigheid raden, maar het belang der openbare zaak, gewogen tegen eene kans van schade, die ik althans niet uit een voorafgaand verschijnsel zou durven voorspellen, mag ik zeggen: ga. Het meest scheen de heer TULP voor u te vreezen, te sterke gemoedsbeweging in eene stormachtige raadsvergadering.... maar zouden in het korte tijdsbestek', dat zulke beraadslaging duren kan, er u meerdere en meer strijdige kunnen bejegenen, dan die u dezen ganschen dag door geslingerd hebben? en toch erkent gij u nu beter te bevinden dan dezen ochtend, hetgeen mij bevestigt in *mijne* opinie, dat gestellen als het uwe niet al te streng in te doffe traagheid kunnen neêrgedrukt liggen, zonder grooter nadeel voor de gezondheid der ziele, dan de voorbijgaande vermoeijenis des ligchaams aanbrengen kan. Blijft dus: de vreeze voor den invloed van de vochtige en gure buitenlucht, die door geenen maatregel volstrekt kan afgeweerd worden."

"Maar in trouwe, dokter! meent gij dan dat ik niet een' kleinen last zou willen lijden, noch mij blootstellen aan eenige schade — ter wille van zoo hooge pligten. Ik wilde alleen weten of het vervullen er van mij zekerlijk ter dood toe schadelijk zou zijn, want hoewel ik mijn lijf als mijn leven veil heb voor het gemeen belang van onze goede en groote stad, zoo ben ik toch tot de overweging ben gekomen, dat ik geen regt

heb roekeloos te zijn met beiden, maar tusschen dit of de geringe overlast van wat koude.....”

“Vergeef mij, heer VAN BEUNINGEN, ik mag niet vragen wat gij lijden *wilt*; ik kan alleen vragen wat u zou *kunnen* overkomen, en dit overwegende, durf ik nogmaals zeggen: ga!”

“Dat is een goed, dat is een treffelijk woord, dokter! dat gij daar zoo volmondig spreekt, en in naam van velen dank ik u er voor; om van mijzelven niet te spreken, hoe ik u dien dank zal bewijzen.”

“Vooreerst door mij aan te hooren en zonder tegenspraak mijn voorschrift te volgen!” viel doctor GERRIT in, die niets zoo zeer vreesde, dan door ontijdige aanbieding gekwetst te worden. “Den raad gaf ik als arts! in de uitvoering er van zou ik, om mijne verhouding als collega tegenover TULP, eenige circonspectie willen gebruikt hebben. Gebruik vrij de middelen van dokter TULP; zij zullen u voor heden geen goed doen, maar zij zijn geschikt voor datgeen wat gevraagd wordt; zij doen niets, en uwe herstelling is op eene hoogte, waarop de natuur liefst en best alleen werkt. Dus niets tegen den wil van uw’ gewonen dokter gedaan hebbende, kunt gij zijn bezoek morgen gerust afwachten.”

“Daar zal ik mij wel voor hoeden. Hij zou morgen, vóór hij naar ’t stadhuis ging, nog even bij mij aanrijden, zeker om te zien of ik mij aan zijnen raad gehouden had, en dien nog voor ’t laatst aanbevelen, hij moet mij dus niet meer vinden....”

“Hij moet u wèl vinden. Alleen... gekleed, en gereed als iemand, die op het punt staat uit te gaan; gij zegt hem, dat gij u wel bevindt en.... zoo hij u dan

het gaan in de winterlucht op nieuw afraadt, dat hij zeker zal doen, zegt gij eenvoudig, dat gij met hem op zult stappen in zijn koetsken. Zoo ik den Heer TULP wel ken, zal hij glimlagchen, zich overwonnen geven, en alle vrees voor onlust tusschen u beiden, en van verdenking of misverstand mijner intentiën tusschen hem en mij, is daarmede voorkomen, en dit halfuur tusschen ons is een simpele vriendenraad geworden, krenkt niemands eer en regten, en blijft tusschen den heer VAN BEUNINGEN en dokter GERRIT."

"Top! daar blijft het bij? Nooit sprak een man wijzer en zoeter taal voor mijn oor!" riep VAN BEUNINGEN vrolijk, doctor GERRIT de hand reikende. „TULP zal verslagen wezen, en toch geen regt hebben tot klagen"....

"Mogt verders, dat God verhoede, mijn raad eene slechtere uitkomst hebben, dan mijne kunst heeft kunnen voorzien, zoo ben ik dáár, om rekenschap te geven aan dokter TULP en aan allen, van de gronden waarop ik dien gaf, en hierop mag ik mijn afscheid nemen, is het zoo niet?...." vroeg hij met eene zekere beduiding, die VAN BEUNINGEN zeer goed begreep, want hij liet hem gaan, terwijl hij, hem naziende, binnen 's monds sprak: "Toch zult gij mij niet ontsnappen, nobele man! toch zien wij elkander weder."

IV.

Doctor GERRITS goede raad werd door VAN BEUNINGEN, als men denken kan, stipt opgevolgd. Men heeft geene sterke verbeeldingskracht noodig, om zich

de mate van TULPS verrassing voor te stellen, toen hij zijnen patiënt in burgemeesterlijk gewaad de vraag hoorde doen om eene plaats in zijn rijtuig. Toch stelde hij doctors GERRITS verwachting niet te leur; hij zette een goed gelaat waar zijn spel zoo slecht stond

Het binnentreden van VAN BEUNINGEN in den raad, waar REINIER PAAUW alreede meende te triomferen, zou als een echte *scène à effect* kunnen teruggegeven worden. Zeker is het, dat PAAUW, in de verwarring van den schrik, den uitroep niet weêrhouden kon: "Rijzen dan de dooden uit de graven om ons tegen te zijn!" Zeker is het, dat VAN BEUNINGEN zich zóó weinig ziek voelde of dood toonde in den raad, dat zijne krachtige stem alle ijverigen met dubbelen gloed bezielde, allen wankelenden kracht en vastheid insprak, en uit de tegenpartij zelve sommige strijders wegsleepte tot zijne gevoelens; in één woord, hij behaalde een' triomf, die aan VONDELS harpe een vrolijk zegelied heeft ontlokt. Hoe doctor TULP heeft gestemd weten wij niet met zekerheid, alleen is het mogelijk, dat VAN BEUNINGEN's vastheid zijne weifelende overtuiging heeft overreed en gevestigd, en te eerder mogen wij dit gelooven, daar de Amsterdamsche regering in 1655 onder zijn Burgemeesterschap meer het ruime pad heeft gevolgd, door VAN BEUNINGEN aangewezen, dan het engere spoor gehouden, dat REINIER PAAUW haar had willen afbakenen, hoewel het ook toen waar was als vroeger, dat het grootste deel vrijheid genoten werd door de partij die op 't kussen zat, en die de schaal in handen hield, waarin het deel voor elk werd afgewogen. Niet omdat het die menschen waren, maar omdat het *menschen*

waren, en menschen al heel spoedig denken, dat al de anderen genoeg hebben, als zij zich zelf verzadigd voelen. Dat doctor GERRIT door VAN BEUNINGEN op eenige schitterende wijze voor zijn' goeden raad, die nog zoo goede uitkomst had bovendien, is beloond geworden, spreekt van zelf, en te eer daar een Amsterdamsch Burgemeester te dien tijde, en misschien zelfs nog, vele en velerlei middelen in handen had, om op kiesche wijze verborgen bekwaamheid en beproefde eerlijkheid in een goed licht te stellen, en eene eervolle taak toe te vertrouwen. Misschien was het reeds genoeg, dat hij eenige voorname Remonstranten heeft ingefluisterd, aan wiens tusschenkomst zij eigenlijk de nieuwe besluiten te danken hadden, waaraan hun zoo veel gelegen was, om doctor GERRIT met een ruimen en deftigen kring van dankbare vrienden te omgeven. Zeker is het, dat hij onder de aanzienlijksten hunner, voortaan zijne patiënten had; hetgeen natuurlijk door de bekrompenheid als nieuw en sprekend bewijs werd aangevoerd, hoe die partij zich aan Roomschen en Jezuïten aansloot. Want dat was toenmaals niet anders; de vreeze Gods was niet half zoo vast geworteld in de harten van zekere Protestanten, als de vreeze der Jezuïten. Het is nu toch te hopen, dat in onzen tijd van vooruitgang en omwenteling, dit ook eens omgewenteld moge worden, ik geloof niet dat de Jezuïten daar het meest bij winnen zouden... *) maar gij vraagt mij, hoe VAN BEUNINGEN zich gevoelde bij zijne

---

*) Ik schreef dit in Julij 1848 en ik *onderschrijf* het nog. Waar de Heer regeert, kan het kwaad beginsel geene andere overwinningen behalen, dan die stroken met Zijn heilig plan.... en dit zoo zijnde, wie mag dan vreezen?

t'huiskomst; althans niet slechter dan den dag te voren, maar toen zijne jongste nicht hem met vragenden blik te gemoet kwam, kuste hij haar op het voorhoofd, en en zeide medelijdend:

"Arm kind! Ik heb overwonnen, REINIER PAAUW zal zijn woord houden, en ADRIAAN is voor u verloren." En waarheid is, dat de schrandere jonkman, die later de krachtige Staatsman ADRIAAN PAAUW is geworden, niet met eene nicht van VAN BEUNINGEN is gehuwd geweest.

DE ALKMAARSCHE WEES.

Met eene gewaarwording van vrolijke voldoening, toch door weemoed getemperd, zet ik dien titel boven hetgeen ik ga nederschrijven. Voldoening, omdat ik spreken mag van dien eerbiedwaardigen karaktertrek onzer vaderen: zorge en liefde voor het verlatene; trouwe en teêrheid voor het weeskind. Weemoed, omdat de instelling, die ook in onze stad van dien karaktertrek getuigde, in mijnen tijd heeft opgehouden te bestaan, voor onze Protestantsche weezen; omdat ik niet zonder een blik van benijding, en van bewondering, die ik gaarne wil uitspreken, mijne Katholieke stadgenooten uit eigen fondsen en ten koste van welke offers dan ook, zich dat voorregt zie verzekeren, waarop het menschelijk hart en het vaderlandsch gevoel grooteren prijs had behooren te stellen dan zij getoond hebben te doen, die zulke offers te groot hebben geacht. Hunne redenen te wegen of te doorgronden is noodeloos en hier niet oorbaar; maar de klagte die mij op 't harte lag, moest ik lucht geven: geen Gere-

formeerd weeshuis meer in dàt *Alkmaar*, dat zich toch niet de mindere toont, als er beroep wordt gedaan op hare goeddadigheid, en dat eene der bloeijendste wordt geacht onder de zeven Westfriesche steden! Dat was het reeds in 1611, als men SCHAGEN en anderen gelooven mag, en.... wat voor ons zijne belangrijkheid heeft, toen bestond er een weeshuis.

Het was Zondag: er is iets eigenaardigs aandoenlijkst in, op zulken heiligen dag des Heeren, de weezen te zien opgaan naar het huis van Hem, die het gezegd heeft, dat Hij hun Vader wil zijn; er is iets liefelijks in hen te zien komen en gaan in lange statige rij, allen ordelijk en stemmig voortgaande, twee aan twee, de kleinsten vooruit, soms nog wel aan de hand geleid, de grooteren volgende, de plaats vervangende vader en moeder met de leermeesteressen den trein sluitende: het geeft u zoo goed een denkbeeld van de stilheid, de aandacht en orde, die de vrome godsdienstige zin met zich brengt. Ik weet wel, dat ze niet daarom den Heer in 't harte hebben, omdat ze door strenge tucht tot uiterlijke stemmigheid zijn gedwongen; maar toch, hunne opvoeding leidt hen tot vromen zin. stemmen. Uit het midden vaak van een verwaarloosd gezin worden ze opgenomen en tot den Heere gebragt, of ze hun hart voor Hem openen wilden, en op menig zacht en demoedig gezigtje, in menig helder oog leest men bij hen iets, dat van die ontvankelijkheid des harten getuigt. Mij althans heeft het zien van zulke weezen altijd gesticht en opgevoerd tot Hem, in wiens naam en ter wiens liefde hun zoo trouwe verzorging gewordt. Maar de Zondag is voor den wees niet enkel een dag aan stichting gewijd, het is ook een feestelijke,

het is ook een dag van uitspanning; de regelen van 't huis zijn streng en stipt, de uren van iederen werkdag zijn er onverzettelijk aangewezen voor iederen pligt, voor iedere taak, en die van de uitspanning zijn niet vele, en worden niet genoten in volkomen vrijheid; maar des Zondags is dat anders: des Zondags mag de wees uitgaan, en geene bijna is er zóó verweesd, zóó alleen, of hij vindt nog hier en daar in de stad zijne verwanten, of hunne vrienden, of de verwanten zijner medeweezen, waar hij open deur vindt om er de vrije Zondags-uren door te brengen, en opene harten om ze hem te vervrolijken. Zondags zet zich de wees aan de tafels der rijken, of zelfs der armen, die dan toch een schotel extra hebben, want ze hebben een' wees te gast.... zie, het is niet enkel medelijden en zorge, het is voorliefde die zich toont in 't oud-Hollandsche karakter, aan wie ouderliefde missen moeten op aarde. Het was althans zeker dat die stemming heerschte in een gezin te *Alkmaar*, aan welks disch wij op een Zondag middag van 't jaar 1611 een' wees zien aanzitten, uit de andere jongelieden wel te onderscheiden door de kleeding die hij draagt, de grove lakensche stoffe met de roode bies op den schouder. Men heeft het somtijds eene hardheid genoemd, dat de weezen de stads kleuren droegen of eenig merk of wapen, dat hun als tot liverei strekt hunner verlatenheid; maar is dat in 't midden van een volk, dat juist voor die verlatenheid zoo veel meêgevoel heeft, niet als een beroep op ieders goeden wil en voorkomendheid? Ja, zoo worden ze onderkend en onderscheiden, het is waar, maar niet ter hunner vernedering, slechts tot hunne aanbeveling aan elks meêwarigheid. Hoe menigte van spreekwoorden zijn

er niet in onze taal, die getuigenis geven, wat men voor 't weeskind voelt, hoe men er over denkt, hoe men er jegens wenscht te handelen; en dan.... zou de onderscheiding hun schade brengen of schande? Ik geloof wel dat de bedoeling onzer vrome vaderen eene andere was.

De kring, in wiens midden wij onzen wees aantreffen, is lang niet schitterend; de omgeving is niet alleen eenvoudig, maar zelfs armelijk, en 't is niet te verwonderen: de gastheer is een lakenwever, daarom bewoont hij het kleine schamele huisje in de *Ramen*, waar de droogrekken voor 't laken aan de weverijen hun gerief bieden; hij heeft veel kinderen en 't weversloon is te dezer dage niet groot, want de Leijdsche lakens beginnen boven de Alkmaarsche geprezen te worden, en er wordt veel gewerkt fluweel gedragen en zware zijden stoffaadjen, die het laken in geringschatting brengen.

Toch, al is de tafel maar van wit geschuurd hout, zij draagt een betrekkelijken overvloed. Een kan hartig bier, dat in de bekers schuimt, kaas en wittebrood, zoo veel elk lust; de sneden krentenbrood geteld, doch ieder kan een deel bekomen; de weversvrouw duwt intusschen den wees, die naast haar zit, een dubbel deel toe, dat de laatste onder de tafel door aan het oudste meisje wil toesteken, die het echter niet aanneemt.

"Mits gij de helft voor u houdt, WOLLEBRANDT," zegt ze.

"Straks komt FRANS hier, geef het hem, ANTJE!" antwoordt WOLLEBRANDT smeekend.

"Ge zoudt het weten, WOLLEBRANDT, ik mag hem niet," zegt de vijftienjarige, die reeds hare voorkeur heeft.

"En mij wel! dat weet ik," herneemt hij goêlijk maar zonder teederheid.

WOLLEBRANDT is wel zestien jaren, maar hij is nog een knaap; zijn uur om lief te hebben heeft nog niet geslagen, of wel hij heeft in ANNA JOCHEMS, zijne nicht, nooit iets anders gezien dan eene zuster: zij daarentegen onderscheidt hem reeds van hare broeders.

"FRANS heeft zijne ouders en zusters om hem lief te hebben," lispelt zij: "gij, gij hebt niemand dan ons."

"Lacy!... ja, zoo ik mijne ouders nog had, zou ik een gansch anderen weg gaan," zuchtte WOLLEBRANDT.

"Geen ondank, mijn jongen!" roept PIETER JOCHEMS, de huisvader: „als GLEIJMS DE JONGHE nog leefde, zou 't je vrij slechter vergaan. De man heeft nooit zijn brood kunnen winnen; mijne arme zuster zaliger is van kommer bezweken, en armoê was er troef, toen uw vader kwam te vallen. In 't Huis ben je voor honger en koû geveiligd; dank er den Heere God voor!" en de man ligtte de muts eerbiedig van 't hoofd.

"Zoo doe ik PIETER-oom! alleen, vader had mij een beroep naar mijn wil laten kiezen, terwijl de Regenten...."

"Ei wat, ze hebben je tot driemalen toe op een ander ambacht gedaan, en nu ze ten leste ten einde raad zijn, is 't wel niet vreemd dat zij u in de kleêrmakers-kamer op de leer deden."

"De snijders-tafel voor een borst van mijne statuur!" zuchtte WOLLEBRANDT.

"Omdat ge bij vreemde bazen niet oppassen wildet, en de meester-kleêrmaker van 't Huis u op deze manier onder de oogen heeft," voegde JOCHEMS hem toe, hoofd-

schuddend over den ondankbare, die de langmoedigheid jegens hem gebruikt, niet scheen te waarderen. Wij zouden gaarne PIETER JOCHEMS van laster beschuldigen; maar de overlevering is dáár om tegen den wees te getuigen; lezen, schrijven en rekenen had hij vrij goed geleerd; maar tot daartoe beperkte zich de mate van zijn' goeden wil of van zijne goede vermogens, en tot het aanleeren van een beroep scheen hij volkomen ongeschikt. Bij wijlen wuft, dartel, zonder omdenken, scheen hij een hoofd te hebben waar zich niets liet inbrengen, en handen, tot de eenvoudigste handgrepen van werktuigelijken arbeid ongeschikt; dan weêr schenen traagheid en loomheid zijne overheerschende ondeugden. Wel verzette hij zich niet tegen de taak die men hem opleidde, maar hij deed haar niet af; dan scheen de kracht der traagheid zijne éénige kracht, maar zij matte door hare taaiheid af, wie er zich tegen verzette: zijne hardnekkigheid ging tot de verstomping der stafheid toe.

"'t Is een suffert!" spraken meesters en kameraden, als ze hem dof en schijnbaar wezenloos zagen neêrgebogen over zijn' arbeid, zonder te werken.

"'t Is een woesteling," zeiden weêr anderen hoofdschuddend, als ze hem op anderen tijd, in zijne vrije uren, in boomen zagen klimmen of op daken wandelen, als waren zulke praktijken niet tegen alle regelen van orde in 't Huis. Die ongelijkheid aan zich zelven maakte, dat niemand hem begreep, en dat niemand zich ook bijzonder veel moeite gaf om over hem te denken. Zijne wildheid gaf hem den titel van "dolle woesteling" door het gansche Huis, en zijne ongeschiktheid tot werken, daarbuiten, stempelde hem als een

suffenden luijaard. Zijn voorkomen hielp mede tot de veroordeeling. Het was hem aan te zien dat hij nog zijnen groei moest krijgen: breed geschouderd, log van bouw, grof van gebeente, was hij toch kort en dik, dat hem iets dwergachtigs, iets onbehouwens gaf, en iets onbehagelijks, dat vooral uitkwam omdat zijne bolheid geene gezondheid scheen, een weekelijk ziekelijk bleek overtoog zijne ronde wangen: zijne sterke wangbeenderen en breed voorhoofd duidden toch op eene krachtige bewerktuiging, die deze ziekelijkheid (zoo zij bestond) tot iets onnatuurlijks maakte, en het fonkelen van de donkere levendig blaauwe oogen gaf somtijds zulk eene uitdrukking aan dit gelaat, dat men, na die opgemerkt te hebben, hun slaperig wegduiken tusschen de oogleden niet meer als stompzinnigheid opnemen kon. Zulke opmerkers intusschen hadden onzen WOLLEBRANDP tot hiertoe niet gadegeslagen, en hij bleef gebukt onder zijn kwaden naam, dien hij dan toch in zeker opzigt verdiende. Regenten, weesvaders en meesters hadden lang geduld geoefend en toegevendheid gebruikt, eer zij tot den maatregel besloten waarvan gesproken is, en die WOLLEBRANDT zoo noode onderging; en PIETER JOCHEMS zelf had gewoonte te zeggen: "ware hij mijn zoon, hij zou er van lusten!" maar, hij was zijn zusters zoon, en wees: en de goede man gaf hem geen kwaad woord, maar het beste deel van zijne tafel, zoo vaak hij er aanzat. Zijne vrouw en oudste dochter hadden den armen neef lief, zoo als vrouwen kunnen liefhebben, waar zij mededoogen voelen met een onbekend lijden, dat zij toch als bij ingeving raden, en de jongere kinderen, meest jongens, mogten hem lijden, zooals een grooten makken huishond, waarmede

zij sollen konden en stoeijen zooveel hun lustte, zonder vrees van door hem gebeten te worden.

Terwijl wij over onzen wees voortgepraat hebben, zijn twee personen binnengekomen, die door het grootste deel van 't gezin met vrolijk gejuich zijn verwelkomd, vooral door WOLLEBRANDT, die den één, eenen knaap van zijnen leeftijd, vrolijk de hand drukt, terwijl hij uitroept: "Wat een blij weêrzien, FRANS! nu zal je me van *Oost-Indië* vertellen?"

"Certeyn zal ik!" herneemt FRANS: "maar hier breng ik je mijn oom, die je van andere dingen kan spreken dan ik." Die oom droeg de kleeding van een gewoon matroos: 't was een dier wakkere rappe zeelieden, die de regterhand zijn van den eersten stuurman en de trots van den kapitein.

FRANS was een knaap van WOLLEBRANDTS jaren, zelfs de jongere, maar niemand zou het hem hebben aangezien. Lang, slank en toch forsch, vlug en door de zonnehitte verschroeid, scheen hij reeds een volwassen jongeling, waar de ander nog knaap geleek; reeds een mensch waar de ander nog kind heette; reeds een persoon die zijne plaats had in de maatschappij, waar men nog niet wist wat er van den andere zou moeten worden: en 't was zeker die overweging, die WOLLEBRANDT plotseling met diepen pijnlijken weemoed deed uitroepen:

"Gij reeds naar *Oost-Indië* geweest, en ik, die twee jaar ouder ben, ik zit nog op eene snijderstafel te suffen!"

"Wel, jongen, je suft omdat je op de snijders-tafel zit!" sprak op eens oom de matroos, met het eenvoudig gezond verstand, dat onbevangen zijn oordeel uitspreekt:

„je moest bij ons op het schip zijn, daar zouden je de leden wel uit malkaêr raken, je zoudt een groote ferme jongen worden; dat zou een leven wezen dat je aanstaan zou!" en de goede man begon met al de vooringenomenheid, den zeeman eigen, de zoetheden van 't zeemansleven te schetsen, waarvan de lieden op 't land gemeenlijk niet begrijpen kunnen dat het zoetheden zijn; maar WOLLEBRANDT begreep, WOLLEBRANDT voelde in zich iets wakker worden en tot bewustheid komen, dat lang had gesluimerd en dat zich toch door onvoldaanheid met al het andere had getoond.

De gevaren, de krachtsinspanningen, de afwisselingen van het zeemansleven trokken hem aan; de wonderen van de vreemde landen, van de nieuwe wereld, waar de vertellingen van den ouden zeeman hem inleidden, spraken helder en bezielend tot zijne verbeelding. Zijne oogen schitterden, zijne wangen kleurden zich met hoogen gloed, zijn gelaat kreeg eene geheel andere uitdrukking dan die van een goêlijken suffer. ANNA sidderde door eene ingeving dier teêrheid, die gevaren of scheiding voorziet. Vader JOCHEMS schudde het hoofd, FRANS drukte zijnen jongen vriend de hand, en de oude zeeman fluisterde hem in: "Je moest zien dat je de naaste reis met ons deedt: over drie weken zeilen wij uit!"

"O! als de Regenten het wilden," zuchtte WOLLEBRANDT.

Maar.... de Regenten wilden het niet, hetzij ze den gedurigen wisselzin van WOLLEBRANDT wantrouwden, of de zucht naar de zee hun slechts de wensch toescheen om vóór den tijd van hunne tucht ontslagen te zijn, of wel uit zeker vooroordeel tegen dien stand, dat

heerschende was onder stille deftige lieden; zij weigerden.

Een paar maanden lang verkropte WOLLEBRANDT zijn spijt, en verpijnde zich op zijne werktafel in magtelooze wenschen en onuitvoerbare hersenschimmen; toen sprak hij bij zich zelven: "ik kan zwemmen, ik kan klimmen; de gracht is niet al te breed, de muren waren mij nooit te steil.... de vensters niet te hoog...." hij beproefde het waagstuk op zekeren nacht: het gelukte. Hij vlugtte, hij werd niet achterhaald.

„Ik heb het altijd gevreesd dat hij een kwaad einde zou nemen," sprak vader JOCHEMS weifelend tusschen smart en toorn; moeder en ANNA schreiden in stilte; FRANS VAN BEFTEREN, toen hij keerde, bemoeide zich te vergeefs met haar te troosten, en de oude zeeman zeide: "maak je niet moeijelijk over dien jongen, vrouwtjes! al hoor je in jaren lang niet weêr van hem. Ik zeg het je, die keert nog als Ammiraal."

En werkelijk hij keerde als Admiraal. Zeker niet zonder eenige tusschenpoozen en overgangen; want alleen dat hij eerst na een dertigjarig tijdsverloop dus keerde bewijst het tegendeel, maar toch de waarheid is: De Alkmaarsche weesjongen WOLLEBRANDT GLEIJMS DE JONGHE is tot Admiraal gestegen.

Tot hiertoe heb ik hem gegeven, zoo als de overlevering en de fantasie hem mij voorstelden: hetgeen volgt is geschiedenis, hoewel door mij ingekleed. Al is zijne levensgeschiedenis niet in het gebied der Vaderlandsche Historie opgenomen, hij kon er toch zijne plaats hebben, zoo als hij reeds zijne plaats heeft in de geschiedenis mijner vaderstad.

In de maand Augustus 1648 trok er een stoet de stad *Alkmaar* binnen, die er zeker nog al wat opziens zal hebben verwekt. 't Was een aanzienlijk personaadje met een gevolg van bedienden en negerslaven, en met al den omslag van goederen en pakkaadje, die rang en fortuin tot behoeften maken; en de kastelein, waar hij zijn intrek nam, was voorzeker niet weinig trotsch op zulken gast; maar deze bragt hem welhaast in groote verlegenheid, door hem te bevelen den presiderenden Regent van 't weeshuis te laten uitnoodigen om onverwijld tot hem te komen.

De Regenten van 't weeshuis waren notabele lieden, meestal tegelijk leden der Regering; en hoe aanzienlijk de vreemdeling ook zijn mogt, hij was in 't eind de Stadhouder FREDERIK HENDRIK zelf niet, en de stad of hare regeerders hadden zeker geene bevelen van hem te ontvangen; maar de toon des bevels, waarop de eisch werd gedaan, was zoo zeer die van iemand, gewoon zijne bevelen onverwijld gehoorzaamd te zien, dat de kastelein ook geene tegenspraak waagde, daarbij de Hollandsche bedienden, die de heer bij zich had, noemden hem "Ammiraal," en voor een Admiraal zou al ligt de Burgemeester zelf zich in beweging stellen. De presiderende Regent van 't weeshuis, hoewel niet weinig verwonderd over den wensch van den onbekenden reiziger, maakte dan ook geen bezwaar dien te vervullen.

Bij den vreemdeling binnengelaten, zag hij een man van hooge gestalte en forschen bouw, met sterke trekken, die van vastheid en moed getuigden, en oogen die zich wel niet wijd openden, maar die van levendigheid en schranderheid fonkelden, terwijl de donkere gelaatstint getuigde, dat hij keerkringshitte en zon-

nebrand had doorgestaan. Zijne kleeding was prachtig, groen zijden damast met gouden bloemen doorwerkt; hij droeg eene breede kanten bef; een gouden koord sloot het wambuis om de middel; menigte van ringen sierden zijne vingers, en aan eene zware gouden keten, dubbel over de borst neêrhangende, droeg hij eene medaille, die zeker van eenig schitterend eerbewijs getuigde. Een kort breed zwaard, dat het midden hield tusschen een Spaanschen degen en eene Oostersche kris, hing aan een bandelier, en de goudlakensche mantel, dien hij geheel van de schouders liet afglijden, en die in breede plooijen nederviel, werd door twee negers opgehouden, terwijl hij daar stond nevens de tafel, waarop schrijfbehoeften geplaatst waren, en waar, naast Oostersch rooktuig, de admiraalstaf was nedergelegd ten teeken zijner waardigheid. Zijn hoofd was gedekt met een ronden, breedgeranden filthoed, met gekleurde pluim, dien hij echter afnam toen de Regent binnen kwam, wien hij terstond aansprak bij zijnen naam.

"Ik begrijp niet, hoe het zijn kan dat ik bekend ben bij uwe Hoog-Edel-Gestrenge," riep de Regent verbaasd.

"Mij verwondert het minder, dat gij mij niet herkent, waardige heer!" Daarop, na eenig stilzwijgen, waarin de andere te vergeefs zich die trekken trachtte te herinneren, vervolgde de Admiraal:

„Ik ben uw oude pupil, het kind dat het liefdebrood uwer barmhartigheid heeft gegeten, en die het versmaadde uit trek naar wondere avonturen, die hem ten leste tot eene fortuin hebben gebragt, daaraf hij en gij niet hebben gedroomd. Om in één woord het al te zeggen, al herkent ge mij niet, het geval met den weesjongen WOLLEBRANDT GIEIJMS DE JONGHE, zal u niet

gansch uit de memorie zijn gegaan, en hier staat hij voor u, na meer dan dertig jaren afzijns! dank zij Gods genadig bestier, die zich over den roekeloozen knaap ontfermde."

Men kan zich de verbazing en verwarring van den Regent voorstellen, toevallig na zulk een tijdsverloop nog in 't zelfde bestuur, die nu werkelijk sporen van deze gelijkenis begon op te merken.

Wollebrandt gleijms!" herhaalde hij eindelijk, "wat een man zijt gij geworden, beide in fortuin en in statuur!"

"Ja, niet waar? de plompe luiaard, die 't bij u in 't Huis te makkelijk had en niet werken woû, is onder zware vermoeijenissen, hongerlijden, moeite, en het doorstaan van allerlei perikelen, tot eene ferme grootte opgewassen."

"God lof! dat het zoo met u is afgekomen; wij dachten u verloren, naar ziel en ligchaam."

"Door den Heer bewaard en geholpen!" hernam de Admiraal, terwijl hij de hand nam van den Regent, en die hartelijk schudde. Beide mannen hadden de tranen in de oogen.

"Zoo 't niet te onbescheiden is, verhaal mij een deel uwer avonturen," zeide de Regent.

"Volgaarne 't geheel later op ons gemak, als gij mij de eer zult doen aan mijne tafel te spijzen.... nu heb ik zaken te bespreken, die haast hebben om afgedaan te worden."

"Aan uwe tafel spijzen.... gij meent u dus in onze stad te vestigen?"

"Als gij 't mij vergunt."

"Mijne vergunning zal u daartoe wel vrij onnoodig zijn."

"Zoo noodig, dat ik mij hier huis noch hof zal koopen, vóór ik eerst mijne vrijheid heb gekocht van u."

"Van mij! wat gaat u door 't hoofd, heer Ammiraal?"

"Van u en van de andere Regenten, of om duidelijker te spreken, vóór ik mij losgekocht heb van het weeshuis, dat ik verlaten heb als een beschonken losbol de herberg, zonder het gelag te betalen; nu ben ik een man van fortuin en van orde, en wil des geene schulden hebben, en zonderling deze met den meesten spoed afdoen." In 't belang van het gesticht had de Regent geen regt tegenwerpingen te maken. Het spreekt van zelf, dat er niet op den losprijs werd afgedongen, die terstond voldaan werd, waarop eene voorloopige akte van voldoening volgde.

"Zie zoo!" sprak de Admiraal, "nu ben ik vrij man, en ga welhaast naar een huis omzien; ik heb vastelijk besloten mij te *Alkmaar* te vestigen. En nu, mijn goede heer! kunt ge mij veelligt ook eenige narigten geven omtrent sommigen mijner verwanten, en allereerst omtrent het gezin van JOCHEMS?"

"De oude man is overleden; sommigen van zijne kinderen zijn getrouwd en hebben zelfs weêr kinderen; doch 't zijn meest arme luiden; de weduwe leeft met de oudste dochter die ongetrouwd is, en trekt uit de armenkas."

„Dat zal ophouden van nu aan!" hernam WOLLEBRANDT; daarop bleef hij eene wijle in weemoedig gepeins verzonken, en zeide toen halfluid:

"En ANNA ongetrouwd gebleven, zij heeft mij altijd lief gehad.... hoe ze zusterlijk met mij deelde, als zij iets te geven had; nu, ze heeft haren broeder weêr — wonen ze nog...?"

"In 't oude vermolmde huisje in de *Ramen*, daaraf naauwelijks meer eene kamer staat."

"Dat zal beter worden; ik ga ze opzoeken, en al de verdere familie die ik hier hebben mag."

"Gun mij een' goeden raad, Ammiraal! uit aanmerking mijner vroegere kwaliteit. Zult gij die luiden allen plotseling rijk maken?"

"Certeyn neen! zulke plotselinge overgang mogt hen naar ziel en ligchaam schaden. Ik zal onderzoeken, wat ieder hunner 't meeste dient."

"Dat was mijne bedoeling."

"Ik ben zelf ook niet in éénen sprong tot Raad van *Indië* geklommen."

"Gij zijt ook Raad van *Indië?*" vroeg de Regent nieuwsgierig.

"Mitsgaders Kommandeur en Directeur in *Perzië*, waar ik goede communicatie hield met den grooten Mogol, diens conterfeitsel ik met mij brenge. Nu ben ik gekeerd als Ammiraal eener retourvloot der Compagnie van twaalf schepen, daaraf ik dezen gedenkpenning drage, waarop de vloot is afgebeeld." Hij deed den Regent de medaille bewonderen, die nu sprak:

"En dat alles omdat gij 't weeshuis ontvlugt zijt..."

"Neen! niet alzoo," hernam de Admiraal: "'t is waar, op de snijders-tafel heb ik dit alles niet verkregen; maar toch, zoo ik in 't Huis niet het noodigste geleerd had, ik ware nooit van vóór de groote mast weggekomen... en dit herinnert mij een ouden kameraad mijner jeugd, mede een Alkmaarder, die al vroeg op zee heeft gezworven: hoe het FRANS VAN BEFTEREN mag vergaan zijn?"

"FRANS VAN BEFTEREN? die is een rustend zeekaptein, en woont nog hier ter stede."

"Dat volmaakt mijne blijdschap!.... Het is hem dan in 's Lands dienst niet zoo goed gelukt als mij in die der Compagnie."

"Ik beeld mij in, dat allen die van 't weeshuis zijn, daar trotsch op wezen zullen, dat een hunner tot zulken rang is geklommen."

"Ik zal zorg dragen, dat zij er nog lang blij over wezen zullen," hernam de Admiraal: "en tot aandenken voor deze stad zal ik mij doen conterfeiten zoo als gij mij hier ziet, in vol costuum, opdat ieder na dezen het weten moge en gedenken, dat een Alkmaarsche weesjongen het gebragt heeft tot Ammiraal." En de Admiraal heeft in dit als in het andere woord gehouden. Zijn onderzoek naar de familie JOCHEMS en anderen aan wie hij verwant was, of bevriend, blijkt niet zoo voldoende uitgevallen te zijn, dat het den welberaden man lust gaf hen uit den stand waarin zij leefden op te heffen, op eene enkele uitzondering na: zoo iemand van de kinderen van vader JOCHEMS lust mogt hebben zich tot de studie der H. Theologie te begeven, werd hem een jaargeld voor die studie toegelegd. Uit zijne latere uiterste wilbeschikkingen blijkt het zelfs dat hij, hoewel voor allen zorgende, echter geen hunner de bezorging zijner eigene zaken heeft aanvertrouwd. Zijne vriendschap met FRANS VAN BEFTEREN is vernieuwd geworden, en deze laatste, goed bedacht in zijn testament, werd onder de uitvoerders daarvan door hem aangewezen.

Ik zou nog vele bijzonderheden kunnen aanvoeren, uit dit testament, maar het zal genoeg zijn te zeggen, dat

daaruit overal de vrome, billijke, schrandere en voorzienige man is te herkennen, die bijkans geheel vrij is van die zonderlinge fantastische invallen, die menigmaal *parvenus* kenmerken, vooral die welke hunne verbeelding hebben verhit door het volle genot van Oostersche weelde. Alles kenmerkt den nuchteren degelijken Hollander, die de waarde van het geld kent, die in overvloed voor wie hij lief heeft gevaar ziet, maar die hunne en hunner nakomelingen stoffelijke belangen verzekert tot in de verre toekomst, tot op 150 jaren na zijnen dood.

Men begrijpt van zelve, dat wees- en diakenhuis door hem niet werden vergeten.

Het blijkt, dat hij te *Alkmaar* zich niet alleen huis en hof zocht, maar zelfs verscheidene eigendommen in die stad zelve en in den omtrek heeft aangekocht.

Voor een zijner huizen aan de zuidzijde van de Langestraat schijnt hij bijzonder zwak gehad te hebben. Hij heeft er zelf gewoond, is er in gestorven, en heeft het tien jaren lang aan een zijner oude bedienden als woning verzekerd. In eene der kamers moesten de uitvoerders van zijn testament hunne vergaderingen houden, ten overstaan van zijn portret, dat aan 't boveneinde van de tafel werd geplaatst, als om zooveel het zijn kon nog door den indruk van zijne tegenwoordigheid hen hunne verpligtingen te herinneren. Dit portret in vol costuum, *) benevens een ander in eenvoudig burgergewaad, en eene afbeelding van de retourvloot, bevindt zich nog in de woning van den Koster der Groote Kerk te *Alkmaar*, in welke kerk de nobele Admiraal begraven ligt.

*) Zie het titelvignet.

Eene vrij groote zerk dekt zijn graf, dat een wapen draagt (zeker geïmproviseerd na zijne verheffing), en tot opschrift voert zijne titels en waardigheden, en verder: "en is binnen *Alkmaar gerust* den 28sten Januarij 1679, oud 80 jaren."

Hij heeft dus wil gehad van zijnen rang en fortuin, hoewel hij niet altijd werkeloos schijnt gebleven sinds 1648, daar er scheepsjournalen van hem bestaan van lateren datum.

De eere-medaille, die hem gewerd, wordt gevonden in het Koninklijk Penning-Kabinet te 's Gravenhage.

Zij voert het volgende naïve omschrift:

In 't Vreede Jaer, belant
Dees Vloot door Wollebrant
Van Oost-Indies rycke Cust
In 't Lieve Vaderlant.

HISTORISCHE NOVELLEN.

Rochussen del. W. Steelink sculp.

HISTORISCHE

NOVELLEN.

DOOR

Mevr. A. L. G. BOSBOOM-TOUSSAINT.

HAARLEM,
A. C. KRUSEMAN.
1857.

GEDRUKT BIJ A. C. KRUSEMAN.

Bij de aanbieding dezer Historische Novellen, voel ik mij verpligt mijnen lezers mede te deelen, dat ik zelve deze uitgave zeer heb gewenscht, en ditmaal niet alleen met het gewone verlangen van de auteur, die haar werk, dat in verschillende jaarboekjes verspreid was en met deze dreigde vergeten te worden, wil bijeen verzameld zien en als teruggeroepen tot een nieuw, meer zelfstandig en, zoo zij hoopt, duurzamer leven dan te wachten is van almanakken, die, hoe prachtig ook, bestemd zijn om slechts éénen jaarkring te schitteren en daarna als verouderd te worden weggelegd. Zeker was dit verlangen daar niet buiten, want de meeste der Schetsen of Novellen, die in dezen bundel worden aangeboden, hadden mij te veel studie gekost, om ze zonder leedwezen aan zulke vergetelheid te zien prijs geven; de Van Beverens, Van Cuyck, Des Konings vriend, waren geschreven met het plan om bijeen gevoegd te worden, en hunne verschijning in drie onzer prachtalmanakken van hetzelfde jaar was mij niet ge-

noeg waarborg, dat zij als tot elkander behoorende en elkander verklarende of voltooijende zouden beschouwd worden, veel min door dezelfde lezers als zoodanig zouden worden gelezen. En toch, daartoe waren ze bestemd, en ongaarne miste ik dat doel; al kon het zijn dat zij in het oog van sommigen die vernieuwde aandacht niet hebben verdiend.

Men geloove niet dat ik met schijnbare zedigheid deze twijfeling neêrschrijve, met verwachting dat zij beleefdelijk zal worden weêrsproken. Dat zou mogelijk wezen, zoo het hier de vraag ware van mijne kleine novellen in 't algemeen, in den regel zoo gunstig ontvangen, met voorbijzien van gebreken, met waardering van goede eigenschappen, dat ik veeleer zou hebben te danken dan te schromen bij eene nieuwe uitgave. Maar ik heb hier bepaald het oog op *die*, waarmede deze bundel aanvangt; waartoe de Van Beverens en hunne werkzaamheid in de tijden der geloofsvervolging als inleiding strekt, waarvan de Doopsgezinde martelaar Van Cuyck de hoofdfiguur is, en Des Konings vriend, die de Nemesis omdraagt in eigen boezem, het besluit. Over dezen is de goedkeuring niet onverdeeld geweest. Integendeel zij vonden afkeuring. Het spreekt van zelve dat ik niet alzoo noeme enkele aanmerkingen op de zamenstelling of de uitvoering die tot het gebied der kritiek behooren (ik bespreek ze in de aanteekeningen). Maar de afkeuring gold den

geest waarin, de strekking waartoe, en vooral den tijd waarop ze geacht werden geschreven te zijn. En die afkeuring trof mij niet alleen van eene zijde, waar ik haar had kunnen wachten, en ook wel voorbereid was die te vinden, maar juist van eene andere, waar ik op instemming had gerekend. Niet van alle kanten trof mij die teleurstelling; het zou ondankbaar zijn mij niet erkentelijk te toonen voor menig woord van sympathie en aanmoediging, dat mij is toegesproken zoowel in 't openbaar als in de intimiteit; maar toch, stemmen van onwil, vragen, twijfelingen zelfs hadden daarnevens weêrklonken; en al ware 't ook dat men daarop mijn antwoord niet heeft gevraagd, toch acht ik mij tot eenige verantwoording gehouden. Het was daarom vooral dat ik verlangend uitzag naar het tijdstip, waarop ik deze vernieuwde uitgave zou kunnen bezorgen; niet zoo zeer om van het uitgesproken oordeel beroep te doen op een ander publiek dan dat van den kring, dien onze jaarboekjes gewoonlijk doorloopen — als wel om bij deze gelegenheid mij over een en ander uit te spreken, dat zich zonder zulke aanleiding niet zoo gemakkelijk zeggen laat.

De veroordeeling dan, trof van de ééne zijde de stof die ik gekozen had, ter andere den geest waarin zij bewerkt was, en de strekking waartoe zij werd aangewend. En dit moest mijne verwondering wekken, daar men het nooit in de schrijfster van Lauernesse

had afgekeurd, dat zij de worsteling van het zuiver Christelijk beginsel tegen Rome's misbruiken en bijvoegselen had aanschouwelijk gemaakt in een uitvoerigen roman. Ik begreep niet waarom ik hetzelfde niet zou mogen doen in een kleiner tafereel; ik wist niet dat Woutersz van Cuyck scherper aanvaller was dan Jan de Bakker, en ik zie niet waarom de brandstapel van den eersten, te Dordrecht, zooveel meer ergernis behoefde te wekken, dan die van den laatsten, te 's Hage? Met waarheid mag ik betuigen, dat mijne bedoelingen met beide voorstellingen dezelfde zijn geweest — en al is het ook dat mijne eigene geloofsovertuiging zich met meerdere helderheid en vastheid heeft ontwikkeld in het tijdperk, dat er ligt tusschen de een en de andere, dan weet ik toch, dat hetgeen vroeger in mij geprezen is, het verzoenend element tegenover Rome, nog niet is weggeweken uit mijn hart, en dat ik het altijd wensch te behouden, zoo vaak het de vraag is van leeken der Roomsche Kerk, die haar aankleven in gemoedelijken eenvoud, en zelfs van dezulken, die voor haar strijden met eerlijke wapenen en met warmen geloofsijver. Ik weet, dat ik er de bewijzen van gegeven heb in mijn werk, zelfs daar waar mijne afkeuring van conscientiedwang, priesterlist en kerkelijke aanmatiging zich op het scherpste uitspreekt; en ik ben mij bewust dat geen mijner schriften, hetzij kleine novellen of uitvoeriger romans, op dit punt van een anderen geest

is uitgegaan. En hetzelfde gevoel van historische en menschelijke regtvaardigheid, dat mij aandreef den gematigden Vicaris te stellen naast den geestdrijvenden Aernoud, gaf mij ook in om van Drenkwaart geen Mierbecanus ter zijde te geven, voordat hij den eerlijken en waardigen pastoor Anthonisz heeft van zich gestooten.

Dan, ik moet mijne tegenpartij regt doen. Met het oog op mijne antecedenten wilde zij mij niet te hard vallen over de keuze der stof, al kon zij die niet toejuichen, en al was de behandeling niet van haren smaak. Maar — het Huis Lauernesse was uitgekomen in 1840, en Van Cuyck verscheen — veertien jaren later in 1854! [1]) Lauernesse zag het licht terwijl een nevel van laauwheid, onverschilligheid en kleurloosheid over de hoofden en harten onzer landgenooten lag uitgespreid, en Van Cuyck deed zijne optrede onder hen in een tijdstip van zooveel leven, beweging en geestdrift op kerkelijk gebied, dat er wel geene opwekking noodig scheen, maar veeleer bekoeling. De afkeuring trof dus eigenlijk *den tijd*, waarop mijne voorstellingen van geloofsvervolging werden te aanschouwen gegeven, of liever *dien* waarin men onderstelde dat ze waren geconcipieerd; men meende er in te zien eene afschaduwing der gebeurtenissen, die het voorjaar van 1853 belangrijk

---

[1]) Meer juist in October 1853. De *Almanak voor het Schoone en Goede* kwam als gewoonlijk iets vroeger in 't licht dan op zijn titel staat vermeld.

hadden gemaakt, met andere woorden, men verdacht mij van de emotiën der "beklagenswaardige Aprilbeweging" te hebben medegevoeld — men geloofde mijn onderwerp gekozen onder den invloed dier emotiën — men achtte mijne schetsen er door getint! En ziedaar de ware oorzaak dier tegeningenomenheid, die men openhartig genoeg was te belijden, hoewel zij zich zonder die openheid toch vrij duidelijk liet doorzien.

Het zou mij ligt vallen die beschuldiging af te wijzen door te zeggen, hetgeen de zuivere waarheid is, dat ik belangstelling voor Van Cuyck en de Van Beverens had opgevat, en aanving er over na te denken reeds in het midden van den winter van 1852, en dat bij gevolg het onderwerp *niet kon zijn gekozen* onder den indruk der emotie, die in het voorjaar van 1853 *alle* partijen in Nederland zonder uitsluiting bevangen had; dat ik mij niet kon neêrzetten tot het bewerken der stoffe, dan in den voorzomer van datzelfde jaar, toen de hevigste agitatie bij de meesten reeds bekoeld was. Maar het is mijn oogmerk niet de beschuldiging af te leiden; ik neem haar aan, al is zij niet *letterlijk* waar, in den ruimeren zin is zij het wel — want het was juist omdat ik mij sinds lang *innerlijk bewogen* voelde door de aanmatigingen en de ingrepen eener partij, die ik kende uit de geschiedenis in al de gevaarlijkheid harer machinatiën, combinatiën en meneën, en *juist* omdat ik wel wat strakke *onbewegelijkheid*

meende te zien en wat laauwe onverschilligheid omtrent verschijnsels, die naar mijn gevoelen ernstige bekommering hadden moeten wekken in de harten van Nederlandsche Protestanten, rees het voornemen bij mij op om van zulk feiten der geschiedenis gebruik te maken, als geschikt waren om meerdere onrust te wekken in onbewogene harten, en warmer geestdrift in laauwe gemoederen, en waar mijne Leycester-studiën mij als van zelve dwongen het oog te slaan op geheel de 16de eeuw, was het niet vreemd, dat de stof tot zulk gebruik der geschiedenis mij als van zelve tegenkwam, en dat ik haar aangreep toen ik haar vond. Van Cuyck vooral scheen mij toe te zijn *van de dingen die men moest voortzeggen* in die dagen, omdat er veelvuldige pogingen werden gedaan, om ons langs den weg der kunst, der poëzij, der letteren heen te voeren naar Rome — en omdat een *kunstenaar-martelaar* mij eene geschikte figuur scheen, om tegen deze wijze van katholieseren te protesteren. De gelijkheid van het wapen zal men moeten erkennen, al bestaat er ongelijkheid in krachten en in behendigheid, die niet in mijn voordeel is; maar ik heb door Van Cuyck geleerd, dat men tegen overmagt kan strijden en toch onverwonnen blijven.

Ééne groote overwinning heeft hij behaald, eene overwinning van diepe en rijke beteekenis — hij wist te sterven voor zijne convictie, en hij stierf juichend! Dat is eene overwinning die hem niet kan ontnomen

worden, en die mij bezielde met moed om van hem te getuigen, en van dien Heer, die hem zoo sterk had gemaakt in zijne zwakheid.

Maar terwijl ik mij hiertoe bereidde, was er in ons vaderland veel voorgevallen, wat ook de laauwste gemoederen in gloed had gezet en de kalmste harten onrustig deed kloppen. Zelfs zij, die "vrede, vrede!" hadden geroepen, en met minachtend ongeloof hadden toegehoord bij profetiën van strijd en gevaar; zelfs zij die *feiten* noodig hadden, eer zij aan het ingrijpend geweld van zekere stelsels konden gelooven, waren verrast, verschrikt en te heftiger geschokt, daar zij zich niet gewend hadden *om* te zien noch vooruit te zien. [1])

---

[1]) De hernieuwde instelling der Bisschoppelijke Hierarchie in Nederland en de Pausselijke Allocutie waren de oorzaken dier ontroering; vooral de laatste — onze Protestanten, met den *style épistolaire* van Zijne Heiligheid min bekend, voelden zich hoogelijk verontwaardigd over diens toon. Het komt mij voor, dat men toch meer regt had van mishagen over *hetgeen* geschiedde, dan over den vorm *waarin* het geschiedde. Voor den Paus en zijne adherenten is, hetgeen wij de gezegende Kerkhervorming noemen, niets dan "kwaad zaad door vijandelijke hand gestrooid;" de Paus kan in ons Protestanten niets zien dan ketters, wie hij en de zijnen door alle magt behoort terug te voeren in den schoot der Kerk — en zoo hij zich had kunnen bedwingen om zijnen triomfkreet te matigen, en zijne overwinning had aangekondigd in termen behagelijk voor ons, Nederlandsche Protestanten — het ware zeer onnatuurlijk geweest en uiterst verdacht.

Quiconque est loup, agisse en loup;
C'est le plus certain de beaucoup.

Men is dan ten minste gewaarschuwd.

Het gevaar van het oogenblik was dezen nieuw en eenig — schoon het reeds jaren vooruit was aangekondigd door den Staatsman, wiens vaste en vèrziende blik gewoon is diepten te peilen, waarvan anderen het oog onvoorzigtiglijk afwenden — doch wiens stem is geweest en nog wel lange zal blijven voor velen eene stemme des roependen in de woestijn. [1]) Waar men nu eenmaal niet goed vond naar deze waarschuwingen te luisteren, had men ten minste behooren acht te geven op de wenken der Historie, in verband tot de teekenen dezes tijds. Maar ook dat niet; men liet zich aftrekken door de duizende dingen, die zeer weinig de aandacht waardig zijn, en verzuimde acht te slaan op 'tgeen meest belangrijk mogt heeten. Doch ook wie anders hadden gedaan — waren geschokt en bedroefd — de zekerheid, van 't geen men onbestemd heeft gevreesd, geeft geene ruste, al matigt zij de verwondering — en hoe verschillend de aandoeningen ook waren in aard en in uitdrukking, de emotie was algemeen en opregt. De welgezinde protestantsche bevolking van Nederland vergat alle verschil van gevoelen en bewees te dier stonde dat zij hare protestantsche voorregten liefhad, en dat zij ze wenschte te beschermen waar zij ze be-

---

[1]) Mr: Groen van Prinsterer, die met volle regt, ten dage der April-beweging, zeggen kon: "*Ik had geen donderslag uit het Vaticaan noodig, om wakkker te worden geschud.*" (Mr. GROEN VAN PRINSTERER, *Narede van Vijfjarigen strijd.*)

dreigd achtte. De uitingen van die voorliefde en van die vreeze stelden daar, wat men de Aprilbeweging heeft genoemd, en werden gebruikt tot politieke oogmerken — waarover het mij onnoodig is te spreken. Zoo als alles, wat van de menschen uitgaat, was ook hier het goede metaal met slechter *alliage* vermengd. Reeds onder de eerste Christenen stuit men op Ananias en Saffira, die de aardsche goederen verzorgden terwijl zij de hemelsche schenen te zoeken. Maar — wat er zich ook bij en onder mengde — de Aprilbeweging was, zoo als reeds veelmalen is gezegd, geen ziekteverschijnsel, maar een levensteeken van het Nederlandsche Protestantsche volk, en in dat levensteeken heb ik mij verblijd — ik wil het volgaarne bekennen, al behoort daar eenigen moed toe in dezen tijd, waarin hare tegenstanders er in geslaagd zijn haar verdacht en belagchelijk te maken, waarin zelfs zij, die verbonden waren met hare eischen en behoeften te rekenen, zich gehaast hebben met hare tegenpartij verdrag te maken, en zich niet geschaamd hebben allerlei verdoovende middelen te gebruiken, om het levensverschijnsel zoo niet te dooden, dan toch in eene doodgelijkende rust te wiegen. Ik heb mij verblijd in die rasse en eensgezinde beweging van ons volk, die mij waarborg scheen, dat het nog altijd *iets* in de aderen had van dat bloed, dat de vaderen zoo moedig en zoo trouw hebben uitgestort voor de heilige zaak des ge-

loofs; en wie haar nu ook bespotten en smaden, omdat hare vruchten zwak en kleurloos waren, of eigenlijk omdat men ze heeft weggegoocheld voordat zij gelegenheid hadden te rijpen — ik zie nog met dankbaarheid op de poging terug, en eere het beginsel waaruit zij ontstond.

Toch begreep ik wel dat levensteekenen van deze soort nog gansch geene zekerheid geven voor een krachtig en duurzaam levensbestaan — en daarom achtte ik het ook toen niet overbodig, door de voorstellingen van het verleden, mijne mede-Protestanten op te wekken tot krachtiger geloofsliefde en behartiging hunner hoogere belangen — ware het ten koste van de mindere, waar velen — als de eenig noodige op zien. Niet om nieuwe fakkelen aan te brengen dáár, waar alles van lichter laaijen ijvergloed scheen te branden, noch om elders de vonken van uitgebrand stroovuur op te rakelen; maar om te ontgloeijen tot reiner geestdrift en hooger gloed te helpen ontvlammen — in de harten van hen, die mogelijk weêr gingen insluimeren in doodsche onverschilligheid, nadat ze pas tot een nieuw leven waren ontwaakt. Ziedaar voor wie het gevaar, *toen zij het zagen*, was geweest als een wonderboom, opgeschoten in eene nachtwake of door verraderlijke tooverhand neêrgesteld in Hollands Tuin, terwijl het niet was dan de volgroeide plant van het zaad, dat al jaren lang had liggen rijpen en kiemen,

in een zorgelijk bereiden, vlijtig beploegden, kostelijk bemesten akker; eene stevige, krachtige plant, die hare wortelen en vezelen wel diep en vast had uitgeschoten in onzen grond; aan wier kweeking en koestering velen onbewust hadden medegewerkt, die zich nu zoo versteld toonden over haar bestaan; eene taaije vaste plant, die voorzeker niet door een enkelen Aprilstorm kon worden uitgerukt. De verschrikten dachten van wel, het gevaar scheen hun dringend, maar — afweêrbaar, — en toen zij het afgewend achtten — of liever toen zij bekomen waren van den eersten schrik en men zich gehaast had hen gerust te stellen, en men er in geslaagd was hen te doen glimlagchen over hunne vrees — vielen zij terug tot hunne kille gelijkmoedigheid — of lieten zich aftrekken door de vele zorgvuldigheden des levens. En het is deze karaktertrek van velen onzer geloofsgenooten, die de sterkte uitmaakt van hunne tegenpartij. Dezulken hadden beelden, exempelen aanschouwen noodig, om wakker te blijven en zoowel aan zich zelven als aan 't gevaar te gelooven. En ziehier wat ik getracht heb te doen, in mijn Van Cuyck en in de andere tafreelen, die ik te dier tijde in 't licht gaf. Het eenige wat mij hierin berouwt is, dat ik te weinig heb kunnen doen en met te zwakke hand.

Anderen intusschen hebben gemeend — dat zelfs dit weinige te veel was; maar ik vraag, waarom men regt had van mij alleen volkomene onbewogenheid te eischen

op een tijdstip van algemeene opgewektheid en geestdrift — op een tijdstip, waarin alle gemoederen in agitatie waren, en niet het minst zij, die zich *tegen* de Aprilbeweging voelden gestemd — een tijdstip van zoodanige heftige emotiën, dat een onzer volksvertegenwoordigers (toenmaals, zoo ik meene, minister) nog in den warmen zomer van het jaar 1856 een koude rilling door de leden voelde gaan alleen bij de herinnering! Aan welken graad van onaandoenlijkheid achtte men mij dan gebonden, dat ik alleen van dit alles niets zou mogen medevoelen? Achtte men mij dan zóó afgetrokken en zóó in mijne fictiën verdiept, dat ik, levende met mijne helden in de groote worsteling van de 16de eeuw, gansch geene oogen zoude hebben voor de onrustwekkende verschijnselen van de 19de, waarin ik zelve leefde? Van zulke onverschilligheid voor het tegenwoordige, voor zulk *isolement* buiten de werkelijkheid, heb ik, zoo ver mij bewust is, nimmer bewijs gegeven. Ik meende juist bij verschillende gelegenheden getoond te hebben, dat de gebeurtenissen van het heden mij wel ter harte gingen — en dat ik er mijne opinie over had, al was het niet die van iedereen. Ik heb in 1848 volstrekt niet kunnen instemmen in den grooten juichtoon van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap — hoewel door een glorierijk dichter mede aangeheven —; ik heb niet zonder innerlijke deernis eene vreemde vorstenfamilie als balling zien wegtrekken uit een land,

dat zij achttien jaren voorspoed had geschonken, zonder dat een enkele der vele pennen, die zij geëerd en beloond had, zich ophief tot een toon van medegevoel — Ik heb.... Maar 't is hier niet de vraag aan mijn vroeger werk te herinneren — 't is alleen om te bewijzen, dat ik altijd heb medegeleefd in de groote voorvallen van den dag, en dat ik er altijd op mijne wijze mijn woord over gesproken heb, en dat dit regt mij voormaals door niemand was betwist. En dat het dus wel vreemd zoude wezen, zoo ik onder gebeurtenissen in mijn eigen vaderland, die mij als protestante aan het harte raakten, gansch zonder deelneming ware gebleven, en die roerloosheid hadde aangenomen, die men van mij schijnt te hebben gewenscht. Zij is mij onmogelijk geweest — en ik durf niet beloven, dat ik trachten zal haar te bemagtigen. Ik meen integendeel voort te gaan zoo als ik reeds voor jaren ben aangevangen, beter en krachtiger zoo het wezen mogt, niet door mij rusteloos en heftig te mengen in iederen strijd; maar door op mijne eigene manier — en op mijn eigenaardig terrein — deelneming te toonen in 'tgeen mijne belangstelling heeft gaande gemaakt, of door te spreken voor zulke waarheden, die mij als Nederlandsche Protestante dierbaar zijn geworden en die ik niet zou kunnen zien verwaarloosd, bedreigd of bespot zonder mij aangedreven te voelen er mijne sympathie voor te toonen. Mogt dit de antipathieën van sommigen op

mij vestigen, het zou mij zekerlijk grieven — wie is niet liever bemind dan gehaat — maar ik zou toch niet anders kunnen doen. Ik zou moeten zeggen met Van Cuyck: "*De conscientie is mij te magtig.*"

Ik zou hier nog veel kunnen bijvoegen, maar voor 't oogenblik is het zóó wel genoeg — mogelijk wordt het reeds te veel geacht, en in die vrees maak ik Lessings woorden tot de mijne:

> Wenn du von allen dem, was diese Blätter füllt,
> Mein Leser, nichts des dankenswerth gefunden,
> So sei mir wenigstens für das verbunden
> Was ich zurüchbehielt —

Want dàt voorwaar kostte mij ditmaal het meeste.

'S HAGE,
12 Maart 1857.

INHOUD.

DE VAN BEVERENS.

(1570.)

"Doch gedenkt der vorige dagen."
Hebr. X: 32a.

Te midden der talrijke en bonte menigte, die de straten en grachten van de merkwaardige handel- en stapelstad Dordrecht verlevendigde zoo als gewoonlijk, vervolgde eene jonkvrouw, die wij volgen zullen, geheel alleen haren weg zonder opzien noch omzien, wel niet als eene, die tot ongewone haast is gedreven, maar toch met den zekeren, vasten en geregelden stap van wie geen tijd heeft te verliezen met nutteloos oponthoud, en die iets anders op straat heeft te doen dan "pronken en trantlen" (dat de juffers en jonkers van dien tijd al zoo goed konden als die van den onzen), die er vooral niet loopt om te kijken of bekeken te worden. Dit laatste was zeker het allerminst de bedoeling dier jonkvrouw, want zij had zich zoo digt gehuld in de zwart-greinen huik, als eene non in hare falie. Het zwartlakensch gewaad, dat zij droeg, de witte

linnen voorschoot en de sterke zwarte schoenen zonder roos of sieraad, gaven haar werkelijk eenigzins het aanzien eener geestelijke zuster, dergelijke men er toenmaals vele op de Dordtsche straten zag omwandelen — maar bij eenige opmerkzaamheid zag men toch, dat zij geene bagijn was. De top van hare huik was met eene zwarte pluim gesierd, en, was hare gestalte vermomd onder het ruime overkleed, het gelaat was niet met kloosterlijke strengheid bedekt; men kon haar lief, stemmig, blozend gezigtje vrij goed onderscheiden, en zelfs iets zien van het blonde haar, netjes opgestreken onder een fijn linnen mutsje, en als bij geval de huik opensloeg, zag men de gouden knoopjes blinken waarmede hare keurs en mouwen waren bezet. Uit alles bleek het, dat zij eene juffer was uit den aanzienlijken stand, die dus onverzeld haars weegs ging, en tevens, dat het eene zijn moest, wier naam en faam genoegzaam waren gevestigd om zich zulke vrijheid te veroorloven, zelfs in dit vroege morgenuur. Dit bleek, waar ze van tijd tot tijd lieden ontmoette van allerlei leeftijd en stand, en die allen, hetzij mannen of vrouwen, zoo ras zij haar herkenden, dat bewezen door vaardig voor haar ter zijde te gaan en te groeten met achting, zelden met gemeenzaamheid; toch hield niemand haar staande, door haar toe te spreken, welligt omdat zij aller groete terug gaf met die statige vriendelijkheid, die geen gemeenzaamheid uitlokt, en die zwijgend uitdrukte, dat zij niet wilde opgehouden zijn. Dat de juffer naar 't gebruik van dien tijd ter markt ging was niet waarschijnlijk, want dan zeker had zij zich door eene dienstbode laten vergezellen. Het ebbenhouten emmertje, dat zij aan den arm draagt, doet ons toch

vooronderstellen, dat zij uit is om eenige aankoopen te doen; een paar malen zelfs is zij een winkelhuis binnengegaan en heeft er werkelijk iets gekocht, maar hoe voortvarend ook, blijft zij geduldig wachten, tot de andere koopers zijn bediend, en zoo ras ze alleen is met den Heer of de Vrouw des huizes, spreekt zij ze toe op zachten, fluisterenden toon — doch hoe liefelijk hare stem ook klinkt, hetgeen ze zegt brengt hare hoorders in eene ernstige of onrustige stemming, en met bedenkelijk gelaat of een traan in het oog groet men haar als ze gaat. Dat is niet de gewone wijze, waarop eene jonge dame winkels bezoekt. Ook treedt ze weêr andere woningen binnen, daar, waar blijkbaar armoede heerscht. Ongetwijfeld is ze eene dier werkdadige Christinnen, die hulp en troost komen brengen, waar ze meest noodig zijn, en 't is op eene dier omwandelingen, dat wij haar vergezellen. Als sommige burgerlieden haar opmerken, stooten zij elkander aan, en zien naar haar om en spreken half luid op deze of dergelijke wijze:

"Dat 's Joffer van Beveren!"

"Kent gij haar?"

"Dat danke ik God, dat ik ze kenne!"

Of:

"Ze aart regt naar hare moeder!"

"Nu dan! en onze Cornelis van Beveren! van haar vaders dochter mag men niet minder wachten."

"Schranderheid en lieftalligheid schijnen wel erfelijk in dit geslacht."

Ze is eene van Beveren! dat verklaart reeds eenigzins de achting en genegenheid, die zij schijnt te genieten van hare stadgenooten. Het geslacht der van

Beverens was van de aanzienlijkste te Dordrecht; het was van ouds her in 't bezit van invloed, ambten en fortuin, en gebruikte dat alles waardiglijk, niet enkel tot eigen lof en tot verhooging van eigen eere, maar ook ten nutte der burgeren, ten dienste der geliefde stad, en waar het zijn kon ten oorbaar van geheel het vaderland. Ook waren ze geliefd en gevreesd naar de mate van het gezag, dat zij hielden in hunne stad en het gebruik dat zij er van maakten.

De toenmalige vertegenwoordigers van dat geslacht bekleedden voorname ambten in de regering, en waren daarbij, gelijk de meeste Hollandsche patriciërs, door huwelijk en maagschap verwant met andere aanzienlijke Dordtsche familiën. Eene jonkvrouw uit dit geslacht was dus reeds door hare afkomst aangewezen aan de belangstelling of de welwillendheid harer medeburgers; van haar zelve hing het af die werkelijk te verdienen of zich die gratis te laten bewijzen. Wij zullen zien wat zij er voor deed. Niet alleen aalmoezen uitreiken en kleine winkeliers in hunne nering voorthelpen, want zij rigt zich nu naar een der hoofdgrachten, waar niet dan aanzienlijke koopmanshuizen staan, en juist nu wordt haar gang aarzelend en schuchter; ze ziet om zich heen met zekere onrust, als vreest zij gevolgd of bespied te worden, en toch is die gracht bijzonder stil; de bewoners zijn nog rustig in hunne huizen en op hunne kantoren, en van 't gewoel en de bedrijvigheid van hunnen handel en scheepvaart wordt men aan deze zijde niets gewaar, daar dat alles omging langs achterhuizen, aan de rivier liggende.

Maar juist onder dat druk gewoel scheen het der jonkvrouw beter te zijn, en terwijl zij nu onder den

invloed eener zigtbare besluiteloosheid hare schreden vertraagt, ziet ze een man naar haar toekomen, wiens ontmoeting onvermijdelijk is geworden, en die haar toch bijzonder onwelkom schijnt. In de eerste verrassing maakt zij eene beweging of ze de huik over het gelaat zou toeslaan; maar terstond bezint zij zich, ze voelt het, ze is toch herkend, en beter acht ze het nu geen schijn van geheimzinnigheid aan te nemen. Besloten gaat ze weêr voort met vluggen tred. De Heer, die al vast nadert, draagt eene rijke kleeding, geheel naar de Spaansche mode: zijn degen en gouden eereketen getuigen van zijn rang — zijne kanten, zijn fluweel, zijne kostbare pluimen, van zijnen weelderigen smaak. Het is de nieuwe Schout van Dordrecht, Heer Jan van Drenkwaart Boudewijnsz, even als zij uit een voornaam Dordtsch geslacht en dus voor haar geen vreemde. 't Is een jongman van omstreeks zesentwintig jaren. Hij heeft een fier en deftig voorkomen; zijne trekken zijn wel wat scherp en streng, maar zijn gelaat is schrander en bevallig, en om zijne lippen speelt een glimlach, terwijl zijn levendig gitzwart oog zich op haar vestigt.

Een zulke ontmoeting was wel niet al te verschrikkelijk voor eene Jonkvrouw. Toch moest zij haren zakdoek te baat nemen om het wisselen harer kleur voor hem te verbergen, terwijl hij haar meesmuilend groet en staande houdt.

"Zoo vroeg al op de wandeling, Joffer van Beveren? en dat zoo in uwe eenigheid — zorgt ge niet dat die verlatenheid den overmoed onzer Jonkers zal sterken om u wat vrijpostig in de oogen te zien?"

"Tot op dezen stond, Heer van Drenkwaart! is me niet gebleken, dat het iemand hunner aan bescheiden-

heid ontbrak, jegens een Joffer, die in stilheid haren weg gaat, en ge weet, ik heb gewoonte dagelijks mijne zieken te bezoeken en aan bekommerden troost te brengen, zooveel ik dat in zwakheid vermag."

"Dat is me bekend, schoone Joffer! al de kleine lieden prijzen u wegens uwe minnelijke goeddadigheid, en ik voorzie, dat gij, dus voortgaande, nog ten leste u ganschelijk wijden zult aan het oefenen van devotie en goede werken! Ik zie u nog gelofte doen bij de Jonkvrouwen van het St. Agniete klooster, waar mijne nicht Anna van Boshuizen Priorin is, eene mater van een singulier stichtelijk leven!"

"Gij zegt waar, zij is eene nobele vrouwe, doch het laatste, waarop ik denke is..... kloosterbeloften te doen."

"Het zou u toch niet zoo ongeraden zijn," hernam hij, "kloostermuren zijn zoowel eene veilige als eene heilige schuilplaats, en...."

"Ik achtte dat men de heiliging moet najagen *in* de wereld."

"Dat is de breede weg, Joffer! doch.... sinds ge dien kiest — zeg me, zijt ge dan ten leste gezind een' uitverkorene te roepen onder al de ellendigen, die gij hebt gemaakt...." en hij glimlachte, maar zijn lach was eer pijnlijk dan gul.

"Met mijnen wil, Heer Schout! heb *ik* niemand kwaads toegebragt.... noch meene dat te doen; mogen anderen toezien, dat ze desgelijks kunnen zeggen," hernam zij koel en ernstig en met een blik, waarin scherp verwijt niet was te miskennen.

"Ik merk wel, Joffer Maria! ge verstaat geen scherts, want ge neemt goedgemeende woorden averechts op...."

"Zeg liever, achtbare Heer! dat ik geen tijd heb

om naar scherts te luisteren, en dus ook kwalijk gestemd ben die aan te hooren."

"Zoo hinder ik u niet langer uwen weg te vervolgen," hernam hij geraakt, de wenkbraauw fronsende, "waar gaat het heen? Hier op de voorstraat, dacht me, zoekt ge toch uwe armen niet — en zoover mij bekend is, heerscht er geene pestilentie in de stad, die bij armen en rijken doordringt — tenzij ge remedie te brengen hadt tegen die pestilentie, die daar jegenswoordig is heerschende in der luiden gemoed.... daar velen meê besmet zijn, die men 't niet zou aanzien...."

"Wat meent gij, Heer!" vroeg juffer Maria; maar aan hare bleekheid zag men dat zij hem vrij goed verstond.

"Ik meen de pest der ketterije en van verzet tegens de geestelijke overheid, en die der rebellische raadslagen tegens het gezag van onzen Heer en Koning! die heerscht hier te Dordt in geene kleine mate — en onder rijken en welgeboornen vindt ze vrij al meer ingang dan pas geeft, zoo ik wel ben onderrigt...."

"Oordeel niet te haastig naar den schijn!" viel zij in en hief het helder blaauw oog bijna smeekend naar hem op.

"Waar ik handel, ga ik af op *zekere* bewijzen; zoo ik waarschuw, is 't dat ik nog vrijheid vind te twijfelen," hernam hij op een toon, die bewees dat de stemming tot schertsen ook bij hem was vervlogen; toch voegde hij er bij, met zekere courtoisie haar den arm biedende:

"Werwaarts meent ge te gaan, Joffer van Beveren? gij zult mij vergunnen uw geleider te zijn."

Den moed tot weigeren scheen zij verloren te hebben. "Ik wilde ter loops mijne nicht bezoeken, vrouwe

Geertruyd van Bacherach," sprak ze na korte aarzeling.

"Maar dan neemt gij een wijden omweg, mejoffer! Zoo ik wel heb, woont de Heer Bacherach in Klein-Almagniën, en gij, mits ge op 't punt stondt de Wijnstraat intetreden, waart op weg naar Groot-Almagniën; eene vergissing, die gij ongetwijfeld straks tot uwen spijt en schaamte zoudt hebben opgemerkt; want" vervolgde hij spotachtig, haar sterk aanziende, "ik kan toch niet denken dat ge voornemens waart den rijken Straatsburger wijnhandelaar, die daar woont, een bezoek te brengen?"

Zij trachtte zijn blik rustig te trotseren, maar zij antwoordde in verwarring: "Ik bezoek zelden mijne nicht, liep zonder nadenken voort en...."

"Kwaamt zoo bijster te dolen!" viel hij in, terwijl hij het hoofd schudde; "zoo ziet men hoe weinig het joffers dient alleen te gaan. Wat wondren dunk zou dat gegeven hebben van onze Dordtsche jufferschap, zoo gij op eens ongezocht bij dien vreemdeling waart binnengetreden...."

"Weet, Heer van Drenkwaart, dat ik nooit of nimmer ietwes zou doen — daarbij mijn jofferlijke faam schade zou kunnen lijden — doch me dacht, Heer Adam Voogd uit Groot-Almagniën is geen vreemde; hij heeft sinds lang burgerregt in onze stad."

"Ge schijnt niet kwalijk met hem bekend!" riep van Drenkwaart, op nieuw haar een doordringenden blik toewerpende, dien zij echter kalm beantwoordde.

"Ik ken hem zelfs niet van aanzien."

"Zoo weet ge dat alles door uwen vader?" vroeg hij.

"Waarom juist door mijnen vader?" hernam zij, op hare beurt hem onderzoekend aanziende.

"Omdat — omdat — heeft Mr. Cornelisz u dan gisteren avond geen nieuws medegedeeld?"

"Ik heb mijn vader sedert gister middag niet gezien! Naar ik meen heeft hij den avond overgebragt op het stadhuis in den Raad...."

"Dat is ook zoo, maar hij is toch te huis gekomen, en dezen morgen...."

"Vader brengt meest zijn tijd te huis over in zijn studeervertrek, — met het gezin is hij niet zamen, dan bij den maaltijd."

"Meester Cornelisz schijnt geen gezellig huisvader te zijn; aldus houdt ge wel weinig mondgemeenschap met hem, joffer Maria! Bij de trouw van uw Jonkvrouwelijk woord, zegt gij daarin de waarheid?"

"Ik sprak de waarheid, Mijnheer! doch waarom hecht ge zoo veel gewigts aan die verklaring? — 't Is of er het land aan hangt," ging ze voort met eene poging tot scherts, en met al den moed eener vrouw, die weet dat stoutmoedigheid alleen haar de overwinning kan geven; "en wat acht ge dan dat mijn Heer vader mij had moeten meêdeelen, zoo ik hem had kunnen toespreken?"

"Zoo uw Heer vader hier gezwegen heeft, past het allerminst mij, het uit te zeggen," hernam hij stroef.

"Maar ge weet, joffers zijn nieuwsbegeerig — ei spreek doch, ge zijt reeds ten halve aangevangen."

"'t Is periculeus nieuwsmaren te dragen in deze tijden, dus wil ik uwe zwakheid daarmeê niet in verzoeking brengen, joffer Maria!" hernam hij droogjes.

"Gij acht mij van Eva's kwale aangetast, die de vrucht der kennisse haastig wenschte te deelen," hervatte zij, altijd meer vermetel in hare scherts.

"Ik vinde u plotseling tot schalke plagernij geneigd, sinds ge acht dat het zijn zal ten mijnen koste," hernam hij strak, "doch ik bidde u, joffer, dring niet verder! de lust tot zoete jokkernij is mij nu ook vergaan — en ik vreeze dat het mijne courtoisie aan gesuikerde woordekens zou gebreken om bittere waarheden voor te dienen."

Hierop viel niets te antwoorden, ook bleef de juffer een tijd lang zwijgend aan zijne zijde gaan; eindelijk, toen hij haar met zekere zorgzaamheid bij het opstijgen van een der hooge bruggen den arm steunde, sprak zij zacht en schuchter: "Wees gedankt, Heer van Drenkwaart."

"In vorige tijden was het tusschen ons, Jan en Maria!" hernam de jonge schout, en terwijl hij dit zeide klonk zijne stem dof en droevig als onderdrukte hij een zucht. "Ik was toch uw geleijonker op Vrouw Geertruyds bruiloft."

"In 't vorige jaar, toen gij nog geen schout waart, hebt ge moeders verjaarfeest helpen meêvieren, meester Jan," dus vervolgde zij de herinnering.

"En nu zou ik uitgesloten zijn, om mijn achtbaar ambt!" vroeg hij met wat drift.

"Zeker neen!" riep zij levendig, "het ambt niet, maar...."

"De persoon dan?" vroeg hij zacht, terwijl zijn blik den haren zocht.

Zij sloeg de oogen neder. "Meester Jan! hoe velen zouden u willen zegenen en.... minnen, die u nu.... vreezen;.... zoo ge wat zachtigheid wildet oefenen!"

"Waartoe komt ge op dit, Maria?" riep hij heftig, en scheen willens haren arm los te laten als onder den indruk van eene onaangename gewaarwording.

Maar zij liet zich niet spoedig afschrikken. "Meester Jan, bij de vriendschap onzer jonge jaren, bij 't gedenken aan dien laatsten feestdag zamen genoten, zeg me, dreigt er iemand van de onzen gevaar van uwentwege?"

"Wie acht ge tot de uwen te behooren, Maria?" vroeg hij, terwijl hij haar op nieuw scherp gadesloeg.

Zij kleurde onder zijn doordringenden blik.

"Ons gezin, onze verwanten," bragt zij met moeite uit.

"Ge meent dus, dat zij daartoe oorzaak hebben gegeven?"

"Certeyn neen!" sprak ze gevat, "doch sinds gij uw ambt houdt, is er zoo veel veranderd; ge toont een verwonderlijk strengen aart en men zegt, gij zoekt wel gaarne oorzaak om van ijver blijke te geven."

Haar angstige aarzelende toon verzachtte voor hem de scherpheid van de beschuldiging, die hij er daarenboven niet in wilde zien.

"Gij acht mij een verwijt te doen," hernam hij, "en gij vergeet dat ik dit neme als lofspraak; voorwaar, na het slappe bestuur, en de vadsige zwakheid van mijn voorganger Blijenburg, was hier voor 't schoutambt een man noodig, die goede oogen heeft om het kwaad te zien, en eene willige geest om het te straffen, een man, in den bloei des levens, opdat hem noch de krachten, noch de vierige ijver gebreken mogten, die er noodig zijn, zal men deze stad zuiveren van den ingeslopen sektengeest; — nu men ziet dat ik daartoe de handen uitsteek, word ik uitgekreten voor een ruwen wreedaard; zelfs door hen wie ik niet dan goedheid heb willen toonen. Doch dit zal mij niet weêrhouden van duchtige waakzaamheid,.... schoon het mij altijd pijnt, dat juist gij zulke opvatting tegens

mij plaatse geeft, Maria! en daarom veroordeel *gij* mij niet op het zeggen van anderen."

"Op hun zeggen, neen, meester Jan! maar toch, waar zulke daden spreken! Gedenk die velen kleine burgers en burgeressen door uwe tusschenkomst, door water, vuur of zwaard ter dood gebragt! gedenk, hoe vrouwe Barbara van Wezel nog onlangs tot vrijwillige ballingschap is uitgedreven door uwe vervolging, — hoe de sprake gaat, dat de abele schilder van Cuyck zich schuil houdt, uit vreeze voor den kerker, om van andere onnoozelen niet te spreken, die in niets schuldig zijn dan...."

"Aan ontrouw jegens de Kerk, en ontrouw jegens den Koning" viel hij in. "Maria! Maria!" hernam hij streng en somber, "ga met dit spreken niet voort! ge weet niet welken gloed gij binnen in mij ontsteekt! Help me liever vergeten dat gij u voorspraak zoudt willen stellen van *zulke* onnoozelen...."

"Lijdenden en vervolgden voor te staan is een schoon bedrijf voor eene Jonkvrouw, die geene andere pligten heeft," hernam zij. "Verbiedt me niet dat te oefenen. En nu, Meester Jan! we staan voor de deur mijner nicht; opdat ik niet te droeve heugenis houde van deze ontmoeting, geef me gerustheid op dit eene, dat gij niet omgaat met kwade intentiën tegens iemand mijner verwanten."

"Ze zijn tot hiertoe door niemand beticht. Wat men over sommigen hunner denkt, late ik daar.... dat ze slechts zorgen door geene daden verdenking te stijven. Gij weet wel, dat de waardigheid van uw Heer vader, zijn eigen wandel, zijn invloed, zijne betrekkingen goede borgen zijn voor de zijnen, dat men niet tegens

hen zal ageren op een los vermoeden. Daarom wat u belangt, Maria, lever mij niet zelve bewijzen van schuld, die ik niet zoeke en ongaarne zou vinden." Toen liet hij haren arm los, hief voor haar den zwaren klopper van de stevige huisdeur, drukte met zekere heftigheid hare hand, en daarop nog even tot haar terugkeerende, fluisterde hij zacht, doch met nadruk: "Maria! ik heb u op dit pas op den regten weg geholpen; wees gewaarschuwd, treed niet in den mijnen om mij te hinderen in mijnen pligt, want als die spreekt ontzie ik geen vrienden, kenne ik geene liefsten."

Zij antwoordde slechts met eene zwijgende hoofdbuiging; maar zij slaakte een bangen zucht, en toen de oude knecht haar inliet, riep hij uit: "Alle goede Heiligen! Joffer van Beveren, wat zijt ge ontdaan, scheelt u iets?"

"Niets, niets, Bastiaan! ik wensch mijne nicht te spreken."

"Me vrouwe is in haar huisbedrijf, wil uw gemak nemen, joffer! ik ga haar roepen," en hij nam haar de huik af, en leidde haar binnen in een deftig gemeubeld huisvertrek.

Welhaast kwam daar tot haar eene jonge vrouw in een eenvoudig huisgewaad, die haar welkom heette met een heusch gelaat, maar die toch na de eerste begroetingen zich wat verwonderd toonde over dit bezoek in de vroegte.

"Hoe komt ge dus uit de lucht vallen, Maria-nicht! Ik wist zoo waar niet, dat ter dezer ure de witte raven vlogen!"

Maria antwoordde slechts met uit te roepen:

"Och, och! vrouw Nichte, wat droeve tijden zijn dit! uit grooten drang van nood kome ik tot u," en zij barstte in tranen uit, die mildelijk vloeiden, nadat ze zoo lang reeds met kracht weêrhouden waren.

"Ja, melieve! certeyn, het zijn zware tijden, die wij beleven," hernam vrouw Geertruyd verrast en ontrust; "doch zeg, ist daarom dat gij tot me komt? Is er slecht nieuws voor die van de religie?" vroeg ze verder, nadat zij zich door omzien had verzekerd, dat de oude Bastiaan niet meer daar was.

"Ja, 't is daarom! doch laat me wat tot mijzelve komen, eer ik spreke. Ik heb daar zoo even eene ontmoeting gehad met den nieuwen Schout, Jan van Drenkwaart; daar zijn tusschen ons vrij scherpe woorden gewisseld, en ik ben nog verbijsterd van al 't gene hij heeft gezegd en wat hij bedektelijk heeft gedreigd. God spare hem 't uitvoeren! wat mij belangt, ik zal niet versagen, en doen wat mijne hand vindt om te doen — de Heere rigte tusschen hem en mij!"

"Beste Maria! uwe taal beangstigt mij zonderlinge zeer, ik, die meende, dat van Drenkwaart met de familie in goede termen stond. Korts nog hoorde ik zijne moei, Vrouwe van der Linden zeggen, dat Heer Jan met u niet kwalijk gepartuurd zou zijn."

"Niet kwalijk gepartuurd?" riep zij uit. "Ik met een man, die naar het bloed van onnoozelen dorst! die, om des Konings vriend te wezen, de godvruchtige haat en uit huis en stad verdrijft!" riep zij met verontwaardiging, "neen, neen! daar is eene klove tusschen ons tweeën, die ons gescheiden houdt voor eeuwig! Voormaals, ik bekenne het, was het anders....

doch de vriendschap der wereld en de aardsche genegenheden hangen aan een zijden draad; die de onze zamenhield, is doorgesneden en al voor lang.... hij voelt het wel, al is 't niet met woorden gezegd, ook ziet hij mij niet meer aan dan met oogen van gramschap en mistrouwen. Waarheid is:... hij is tot beiden geregtigd, 't is oft de steenen het hem toeroepen, al fluistert geene de stemme des verraads, ik — ik bederve zijn kostelijk handwerk, ik, ik voorkom soms den slag, die zijne straffe beulenhand denkt te vellen! Heere! hoe goed, zoo het anders had kunnen zijn!" eindigde zij smartelijk. "Hij en ik één weg gaande, den weg der Christelijke liefde! Zamen den Heer navolgende — zamen Hem dienende van onze goederen, zamen onze krachten te wijden aan Hem! Nu zal er niets zijn tusschen dien man en mij dan geweld en.... list. Zijn rotsig hart is door geene zachte bede te vermurwen — ik zag het wel in, schoon ik eene wijle het tegendeel hoopte...."

"Ik vat nog niet wat er geschied is, en wie er bedreigd wordt," hernam vrouw Geertruyd, die haar geduldig had laten uitspreken, in de hoop van de hoofdzaak te begrijpen, zonder het echter daartoe te kunnen brengen.

"Verschoon me, dat ik uwe lankmoedigheid tergde, wijt het mijn bedroefd en ontsteld gemoed. Nu, luister. Ik kom hier eigenlijk tegens mijn wil en bedoeling; ik zocht mijnen weg om, zoo weinig opgemerkt mogelijk, zeker aanzienlijk huis in de Wijnstraat te bereiken, toen ik op eens den Schout in 't gezigt kreeg — hem vermijden, ware den argwaan versterken, dien ik vreesde, dat hij op mij had gevat — hij sprak me toe en ik, in mijn onrustig verlangen om vrij te zijn — trachtte

hem weg te drijven door stugheid, doch het baatte niet; hij wilde weten werwaarts ik ging en mij verzellen; in mijne verlegenheid noemde ik u, en hij bleef mij bij tot voor uwe deur. Toch vrees ik, dat mijne vond niet goed was; uit al zijn spreken bleek me, dat hij een groot deel van de waarheid heeft geraden, en dat het mij aan koel beraad en zelfbeheersching heeft gefaald om hem het andere deel te verbergen. De genadige God geve, dat zijne raadslagen mogen verijdeld worden. Ik vreeze ze minst voor mij zelve, meest voor dien andere."

"Wie is die andere?" vroeg Geertruyd; "schoon ik, God lof, niets voor mijne allernaasten te duchten heb, toch jagen uwe duistere woorden mij schrik aan...."

"Aleer ik u dien naam mag meêdeelen, moet ik weten, hoe gij zelve er bij staat met de religie?"

Geertruyd Bacherach zuchtte, en wat verlegen de oogen neêrslaande, antwoordde zij:

"Wat zal ik u zeggen, beste Maria? mijn man acht het nut, dat men in deze tijden met de uiterste gezetheid vasthoude aan de uitwendige gebruiken der Roomsche kerk.... alhoewel hij van opinie is, dat die wel deugdelijk zuivering en hervorming noodig heeft; hij zegt niet te kunnen goedkeuren verzet tegen de bestaande magt, noch het aanranden van de orde en de instellingen der Kerk, met wier omverwerping al wat nu bestaat in disorde en dissolutie zal raken. Hij meent, dat men niet behoort af te breken, voor men vrijheid heeft bekomen om wettiglijk op te bouwen.... Korts hij is in zijne consciëntie niet ten volle verzekerd, dat dit nieuwe licht regt heeft te schijnen...."

"En daarom sluit hij er de oogen voor, totdat....

anderen door hun bloed en strijd dat regt zullen verworven hebben," viel Maria in. "Neef Bacherach is voorwaar.... een wijs en voorzigtig man," voegde zij er bij; toen, Geertruyd aanziende, vroeg zij ernstig: "Maar gij, gij, eene van Beveren, die in Heer Nicolaas, uw vader, een singulier exempel hebt van liefde tot de waarheid, gij, die, naar ik meen, onze overtuiging hebt gedeeld.... hoe draagt gij u in deze moeijelijkheid?"

"Ik voor mij heb geoordeeld, dat het mijn naaste pligt was, mij in deze dingen te onderschikken aan den wil van mijnen man, geloovende, dat het mijne onbedrevenheid beter voegt aan zijne hand te gaan op het gebaande pad, dan, op mijne eigene kracht steunende, den wankelen voet te zetten op duistere en onveilige wegen."

"Met zulk een oog ziende, moet gij mijne leefwijze en bedrijf wel gansch afkeuren!" vroeg Maria met eenige bekommering.

"Gij, lieve Maria! dat is wat anders, gij zijt geene vrouw als wij anderen — gij hebt zoo volle verzekerdheid in dit nieuw geloof, gij zijt begaafd met zoo'n vasten geest, zoo'n schrander vernuft, zoo'n stouten moed, dat gij u kunt onderstaan, wat anderen dienen na te laten; daarbij, wij verkeeren niet in denzelfden staat. Gij hebt uwe moeder tot voorbeeld en leidsvrouw in deze dingen — uw vader kent ze en keurt ze goed, hij zou zich aan ulieder zijde voegen, zoo hij voor zijn persoon vrijheid vond van wege zijn ambt in de Magistraat.... ik daarentegen zou alleen staan; ik voel mij gebonden door man en kind; ik mag niet vasthouden aan datgene, wat mij in 't geval zou kunnen

brengen te kiezen tusschen hen en mijne religie — mij van hen los te scheuren of — hen mede wikkelen in mijn perikel, dit zou ik reuckeloosheid achten en groote zonde; ik voele mij niet bekwaam om als Barbara van Wezel alles te verlaten, voor dat ééne, de vrijheid van consciëntie; ik voele mij bekwaam om eene goede huisvrouw te wezen, eene zorgende moeder — maar de sterkte, de roeping tot martelares, tot geloofsheldin heb ik niet."

"Het is wijs als men, zichzelven kennende, de verzoeking mijdt; doch bij dezen stand van zaken te uwent, zal het beter zijn, dat ik u niet verder moeije in mijne bekommeringen; het weten zou u kunnen bezwaren, zonder dat gij daarin zoudt willen raden of kunnen helpen."

"Neen toch, dat is wat anders," hernam vrouw Geërtruyd, het gebogen hoofd met wat fierheid opheffende, "als er te helpen valt, dan biede ik mij aan zoo goed als eene andere; hulp kan in 't heimelijk worden toegebragt, misschien zelfs wel door de derde hand; doch al ware dat niet, met bedreigden te beschermen, of vervolgden bij te staan, weet ik al te zeker goed te doen om te willen nalaten; dusdoende handel ik naar de intentiën van Bacherach, die gewoon is te zeggen: "de beweging keure ik af, de slagtoffers van den harden dwang hope ik bij te staan waar ik kan; men behoorde ons Hollanders niet al zulken juk op te dwingen tegens de privilegiën." Het nieuwe stelsel van geloofsonderzoek acht hij het voorspel van de allerzorgelijkste onheilen."

En zoo als de Heer Bacherach dacht, naar het getuigenis zijner vrouw, oordeelde het grootste deel der Roomsch-Katholieken; zelfs waar zij met volkomen op-

regtheid hunne Kerk bleven aanhangen, de invoering der Spaansche inquisitie met haren aanhang en noodwendige gevolgen vond eigenlijk bij niemand goedkeuring dan onder heftige fanatieken, ijverende monniken en eerzuchtige aanhangelingen van het Spaansche gouvernement; het zou oneerlijk zijn die vlek van instemming met een maatregel, die zoo strijdig was met het volkskarakter, te laten rusten op zoo vele welmeenende Roomschgezinden als er moedig en vrijwillig de handen hebben in één gelegd tot openlijk verzet.

"Als uw echtgenoot en gij er zoo over denken, dan zekerlijk zou ik uw raad en dienst van doen hebben," hervatte Maria zigtbaar verligt. "Ge moet dan weten, dat vader, uit den Raad komende, de gewoonte heeft alles aan moeder meê te deelen wat er is voorgevallen betrekkelijk de zaken der nieuwe religie, zeggende: "dat een gehylikt man geene geheimen behoort te hebben voor zijne huisvrouw," en zonder eenige navraag te doen of uitlegging te begeeren van 't geen zij maakt met die kennis. Moeder, als gij denken kunt, brengt mij dan wel haastelijk die nieuwsmare over en wij beraden ons te zamen, wat er behoort gedaan te worden, zoo vaak het gevallen belangt, daarin door vrouwen daad kan worden voorzien."

"Maar waarom zegt oom Cornelisz dat niet zelf aan u? hij kon dan aangeven, wat daarin gedaan moest worden," merkte vrouw Geertruyd aan.

"In ons gezin wordt zorgvuldig vermeden over die punten te spreken. Vader wil den schijn vermijden of hij mede de intentiën der regering tegenwerkte; schoon hij tot zachtheid is geneigd waar zij niet dan strafheid wil gebruiken."

Vrouw Geertruyd glimlachte.

"Naar mijn simpel verstand is dat al een; oom zal toch wel weten, wat er tusschen moei en u omgaat."

Maria kleurde even en haalde de schouders op.

"Zulke wijze van doen noemen de mannen, zoo ik meene, politiek. Wat mij aangaat, het betaamt me niet de handelwijze van mijnen vader te beoordeelen. Ik voor mij, die liefst met volkomene opregtigheid te werk ging, moet toch ook list gebruiken...."

De glimlach van vrouw Geertruyd heeft zeker ook de lippen mijner lezers bewogen over den man, die op deze wijze naar de stem van het Christelijke medegevoel luisterde, zonder, naar hij meende, zijn overheidspligt te schenden. Misschien was hij van dat laatste wel zoo heel zeker niet, als hij het zijne familie gelooven liet, maar toch achtte hij het zaak zich niet openlijk partij te stellen om in een ambt te blijven, dat hem zoo goede gelegenheid gaf, het juk der tyranny voor zijne medeburgers te verligten en over het teedere plantje der godsdienstvrijheid te waken, zonder daarvan de verklaarde beschermer te zijn; overwegende, dat zoo ieder voorstander der nieuwe denkbeelden zich onbezonnen tot hun martelaar opwierp, de kans voor eene zegepraal zou verminderen, ondanks het toenemen der strijders.

Het uur van openlijk handelen was nog niet gekomen, oordeelde hij, maar was dit eenmaal daar, dan zou hij zich geen dubbelzinnig voorvechter toonen van de groote vrijheidszaak. Intusschen neigde hij al meer en meer tot de Calvinistische gevoelens, door vrouw en dochter reeds met vrijmoedigheid beleden, las en onderzocht de Heilige Schrift met grooten ijver; maar,

altijd met dezelfde voorzorge der voorzigtigheid sloot hij zijn Bijbel en zijn Christelijk huisboek in een geheim kastje, opzettelijk daartoe vervaardigd, daar zelfs zijne positie hem niet vrijwaarde tegen de mogelijkheid van huiszoeking.

"Zoo geviel het dan," vervolgde Maria, "dat moeder mij heden morgen wekte met de treurmare, dat de Raad op gisteren is besloten tot eene scherpere handhaving der ordonnanciën op het voorstel van 't collegie der Schepenen, dat gansch onder den invloed staat van Schout Jan."

"Fij, dat een jong mensch zich gaat afgeven met zulk drijven! wie had dien lustigen danser op mijne bruiloft de zucht toegekend tot zulk geweld!"

"Overmaat van eergierigheid zal wel de naaste oorzaak zijn. Hij weet hoe ze tot Brussel geprezen worden, die tegens de belijders van 't nieuwe geloof de grootste strafheid hebben geoefend. Van Drenkwaart heeft nu de handen ruim om zich verdienstelijk te maken. Hem is volmagt gegeven tot nieuwe huiszoeking onder de kleine luiden en vrijheid om zekere anderen proces aan te doen. Het eerste zal strekken om de geringe burgers door grove geldboeten en de vrees voor de justicie af te schrikken van het lezen der Schrift en het koopen van verboden boeken — en ze te dwingen ter biecht te gaan en de vasten te houden in hunne huizen. Het andere: om onder de rijke en welgeboren luiden exempel te stellen door een van de voornaamste handelaren dezer stad, die verdacht is van de kerk te zijn afgeweken, in hechtenis te nemen. Schout Jan heeft met groote woorden betuigd, dat hij bewijzen tegen hem in handen had, die meer dan voldoende zijn om

die gevangenneming te wettigen, en dat men hem geen vierentwintig uren gekerkerd zal zien, of hij zal overtuigd zijn van ketterij — en dan — dan.... o! ik weet het voorzeker, dan wacht hun het lot van de edele burgeres Digna Pietersz en anderen, die wij zoo deerlijk hebben zien omkomen."

"Een voorname handelaar!" riep Geertruyd half vragend, "'t is toch niet een der Scharlaeckens? een van de Stoops?"

"Neen, neen — men zal hen zoo haastig niet zoeken, die hier door al te grooten invloed en al te uitgebreide verwantschap geveiligd zijn. Zoo dat niet ware, Geertruyd! ik.... ik vreesde, dat Drenkwaart mij zou willen treffen in mijne moeder.... doch zijne eigene woorden hebben het mij gezegd — zoover durft men hier nog niet gaan — men kiest een inwoner, die zijne maagschap elders heeft, schoon hij burgerregt houdt in onze stad — in één woord, 't is gemunt op Heer Adam Voogd, den Straatsburger wijnhandelaar."

"Heer Adam Voogd! uit Groot-Almagniën!" riep vrouw Geertruyd, "lieve deugd! dien kennen we heel goed; 't is een ernstig en deugdgezind man, een handelsvriend van Bacherach, die hem prijst om zijn schrander oordeel en stiptheid in zaken."

"Een engel spreekt uit uw mond, mijne wellieve nicht!" riep Maria, met levendigheid hare hand vattende, „nu zal het ons tweeën wel gelukken den vriend van uw man, mijn broeder in 't geloove te redden."

"Jammer, dat Bacherach nu juist van huis is..."

"Neen, dat is zoo spijtig niet; zoo blijft uw echtgenoot in elk geval buiten verdenking omtrent deze zaak; 't is alleen maar de vraag den Heer Voogd te

waarschuwen binnen den kortsten tijd... Ik was op weg naar zijn huis, doch.... ik heb u gezegd, hoe ik daar werd afgebragt. Ook bekenne ik, dat ik niet zonder groote aarzeling derwaarts ging. Bij geringe luiden binnen te treden onder deksel van iets te koopen, naar hunne zieken om te zien of hunnen nood te verligten en ze dan aan te dienen, dat ze zich hebben te wapenen op huiszoeking en andere zwarigheden — dat is ras ondernomen en ligt afgedaan — doch mij aan te melden bij een man, als Heer Adam Voogd, wien ik niet eens van persoon ken, diens huisvrouw, naar de sprake gaat, een volijverige Roomschgezinde is, voor wie hij het zorgelijk verheelt, dat hij in de geheime vergaderingen gaat.... ziedaar wat voor eene jonge dochter van goede geboorte groote zwarigheid in heeft. Ook overwoog ik die bij mij zelve, nog niet wetende hoe ze te overkomen, toen van Drenkwaart mij in den weg kwam; hij ook, schoon hij slechts vermoeden had van hetgeen ik meende te bestaan, deed er mij het onpassende van inzien, en joeg mij de schaamte op de kaken door den schijn, dien hij wist te geven aan zulken stap. Nu kan ik dien niet meer doen; van stonde aan gaat de Schout alle mijne schreden bewaken; aan spiën en verklikkers gebreekt het hem niet; maar nu gij den Heer Voogd kent, is alles gewonden. Breng zonder uitstel, zoo het zijn kan, zijner huisvrouw een bezoek; vraag naar den Heer des huizes — een handelsvriend van uw man, — gij hebt allerlei voorwendsels bij de hand.... dring hem, dat hij zich bereide op eene haastige vlugt...."

"Maar, lieve, lieve! wat ijlt gij voort. Als men mij nog heden in Groot-Almagniën ziet binnengaan, zal

dat dan geene argwaan opwekken na uw bezoek?"

"Maar al te waar; in mijne blijdschap dacht ik niet daarop; en toch, er is haast bij — want Schout Jan zal niet toeven; hij dreigt niet lang vooruit, maar hij is rap in het toetasten, zonderling, na het voorgevallene.... zal hij ons niet lang respijt gunnen. Wat dunkt u, Geertruyd! zoo we schreven, en een onbekenden knaap den brief lieten aanreiken?"

"Neen, dat zal niet baten. Rijke luiden worden in deze dagen wel meer door zulke brieven opgeschrikt — die niets inhouden dan loos alarm — om hen aan te zetten het hunne te verlaten.... het is grof en groot zulke ranken als er omgaan."

"Gij hebt gelijk; een man als Adam Voogd zou ligt aan zoo iets niet veel hechten — en wij kunnen het berigt niet bevestigen door onzen naam; want het geschrevene kan in verkeerde handen raken.... en uit zorge voor mijne moeder moet ik vermijden van Drenkwaart op het uiterste te tergen. Hij heeft het mij aangezegd, zoo hij bewijs tegen mij vindt zal hij niets meer ontzien."

"Daar valt me iets in!" riep vrouw Geertruyd opgeruimd, "wij zullen zamen gaan — ik weet een weg, waar de Schout ons niet zal bespieden," en reeds opstaande als om onverwijld haar inval te volgen, ging zij voort: "de beide huizen, Groot- en Klein-Almagniën grenzen aan elkander.... ons achterhuis ligt vlak aan zijn' tuin; dat zou wel een kwade kans wezen, zoo zich te zijnent niemand opdeed om ons de tuindeur te openen.... Bastiaan, Bastiaan!" riep zij, "geef mijne huik en die van de joffer."

Bastiaan kwam reeds binnen, eer ze nog had uit-

gesproken. Hij scheen wat verlegen en sprak een paar woorden zacht met zijne meesteres.

"Het is goed, Bastiaan! 't is zeer goed," hernam deze geruststellend, "die Heer kan binnenkomen." De knecht verwijderde zich.

"Ge ontvangt nu bezoek?" vroeg Maria met verwijt in den toon.

"Ja, nichtlief! dat moet nu zoo zijn;" hernam vrouw Geertruyd.

"En onze uitgang!"

Daaraf komt nu niet!" en de jonge vrouw zag met een zonderlingen glimlach op het verwonderd en teleurgesteld gelaat van hare bevallige nicht.

De Heer, dien men verwachtte, trad binnen. Het was een man van even dertig jaar, van een vrolijk opgewekt voorkomen, met helder bruine oogen, een spitsen baard, fijne mutstatsen, en eene donkere gelaatskleur, eer klein dan groot van gestalte; in zijn gang, zijn toon, zijne manieren onderkende men terstond een levendig en bewegelijk mensch; doch die zich met groote gemakkelijkheid en natuurlijkheid bewoog. Hij leverde in dit opzigt de tegenstelling der jonge vrouwen, waarmede hij zamen kwam, wier houding en manieren, zonder juist stijf te zijn, toch iets stemmings en ingetogens had; Maria vooral scheen ontstemd en gedwongen bij dit storend bezoek. De kleeding van den vreemde, hoewel zij getuigde van zijn deftigen stand (iets waarop men toen nog kon afgaan) was een weinig achteloos; hij verontschuldigde zich daarover terstond na de eerste begroetingen, door te zeggen dat hij niet had kunnen wachten Vrouwe Bacherach zelve te zullen zien. "Ik kwam zoo maar haastig

aangeloopen van mijn kantoor.... in de hoop den Heer Bacherach te spreken over eene zaak, die ik hem wilde voorstellen gezamentlijk te ondernemen, vernemende dat Zijn Edele op reis was, nam ik de vrijheid, naar zijne Vrouw te vragen, in de hoop, zijn adres te vernemen.... want ik zal hem nu moeten schrijven."

"Met genoegen zal ik u dat geven; mijn man is den Rijn op; daar schijnen te Keulen moeijelijkheden te zijn ontstaan met zijn correspondent, die hij best oordeelde in persoon uit te maken."

"Ja, zoo gaat het in den handel! men is afhankelijk van anderen, en men wordt soms gedrongen datgene te doen, wat ons allerminst past. Ik, die mij hier te Dordrecht om vele redenen volkomen naar mijn genoegen bevinde, heb mij wel eens in de verpligting gezien maanden lang in den vreemde te reizen. Gelukkig is dat nu voorbij: mijn zwager, die te Bordeaux woont, heeft zich nu belast met die reizen, en ik heb dus niet meer noodig dit Hollandsch Venetië te verlaten tegen mijn wil."

Geertruyd sloeg bij deze woorden een blik op hem, die iets als meêwarigheid uitdrukte — Maria daarentegen stond op met wat ongeduld over den praatzieken Heer en zeide half luid tegen hare nicht:

"Ik ben besloten die boodschap zelve te doen — gun mij alleen dat uw Bastiaan mij den weg wijze...."

"Die gang, lieve Maria! is onnoodig geworden, ik meende dat ik het u had gezegd; geef uwe boodschap aan Mijnheer...."

"Ik zal mij volgaarne belasten met iets wat Mejoffer van dienst kan zijn," hernam de bezoeker beleefd, en zag voor het eerst met eenige aandacht naar Maria,

die aarzelend en blozend beurtelings het oog vestigde op Geertruyd en den vreemde.

"Maar, vrouw nichte! bedenk, wat wondre jokkernij — gij weet toch dat ik mijn berigt niet kan doen dan aan...."

"Heer Adam Voogd! welnu, hij is het zelf die voor u staat... gij hebt dat dan niet begrepen?"

"Neen, ik heb dat niet gevat! hoe kon ik hopen, dat het geval mij dus treffelijk zou dienen," hernam Maria luide en ernstig.

"Sinds Mejoffer de goedheid heeft zoo veel belang te hechten aan deze ontmoeting, ben ik verheugd te zijn gekomen,..." ving Heer Adam aan; — maar zij, zonder te luisteren sprak met zekere ontzetting:

"Dat we daar niet op dachten, Geertruyd! dat hij hier gekomen is brengt ons allen in 't ongeluk!"

"Die onrust, Joffer! heeft voorwaar geen grond," sprak Voogd, zonderling verrast, "wat kwaads kan men daarin zien, dat ik Vrouwe Bacherach bezoek en u hier aantreffe.... en nog daartoe, niemand kan het weten; niemand heeft het gezien!"

"Leider Mijnheer! niemand veelligt dan wie gij niet telt en wie toch de gevaarlijksten zijn; de spiën en verklikkers van den Schout, die hier rondwaren."

"Eilieve Mejoffer," antwoordde Voogd met waardigheid, "wat hebben vrouwen van uwe kwaliteit en een man van mijn naam en wandel met den Schout en zijne dienaren uit te staan? Dat men mij bespiede, ik keere mij daaraan niet...." Doch ziende, dat de uitdrukking van smart en ontsteltenis toenam op Maria's gelaat, en dat Vrouw Geertruyd met een bangen zucht op haar stoel was neêrgezonken, ging hij voort: "Maar

sinds gij u door die vreeze dus laat verslaan, kan ik u haar ontnemen. Niemand, zelfs geen spie kan mij gezien hebben — ik nam de vrijheid door mijn' tuin hier heen te komen, nemende den doorgang van uw achterhuis, Me vrouwe, die mij bekend is sinds langen tijd. — Bastiaan heeft mij ingelaten." Een kreet van blijdschap, door de beide vrouwen geslaakt, gaf hem voldoening voor die bekentenis.

Maria was nu weder geheel zich zelve. "Overweeg, Mijnheer," sprak zij, "of onze bekommerdheid zoo gansch overbodig was, en of wij niet leven in tijden, dat ook de luiden van wel eerlijken wandel en vromen zin, en wel allermeest zij, vervolging te duchten hebben; gedenkt, hoe de ongeregtigheid der menschen eene andere weegschale houdt dan de geregtigheid Gods, en hoe ons heden ten dage tot schuld wordt gerekend, wat ik vastelijk vertrouwe dat ons hier namaals zal regtvaardigen voor God, het vasthouden aan het gezuiverd geloof."

"Is 't van deze dingen dat ge spreekt, Joffer!" zeî Voogd getroffen, "dan zullen wij elkander wel ras verstaan; wat mij belangt, voor u wil ik het niet verheelen.... ik heb mij gevoegd bij de Christenen, die zich houden aan de leeringe van den grooten hervormer Calvyn!"

"Dat is bekend, Mijnheer! en tot mijn leedwezen niet aan mij alleen, maar ook aan den Schout van Dordrecht, die het den raad heeft aangediend; gij zoudt de geheime vergaderingen hebben bijgewoond?"

"Zoo heb ik weinig verdienste u toe te stemmen, dat hij de waarheid heeft gezegd," hernam Adam Voogd zonder eenige verlegenheid.

"Wees indachtig dat ze verboden zijn...."

"Het is zoo, in dezen heb ik gefaald; doch ik heb daarin den drang mijner consciëntie gevolgd en wete niet daarmede iemand gekrenkt of benadeeld te hebben."

"Naar mijne opinie hebt gij gelijk, maar de Schout oordeelt anders en is er op uit u ter dezer oorzaak proces aan te doen!"

"De Schout zal wel wijzer wezen, hij zou er niets meê winnen; ik sta op den besten voet met onderscheiden leden der regering; ik weet niet dat ik hier vijanden heb en...."

"Goede Heer, laat u toch niet blinden door eene valsche gerustheid, om mijne waarschuwing te minachten," hernam Maria met klimmend gevoel, "ze komt voort uit hartelijke Christelijke belangstelling en is niet gegrond op een los vermoeden, maar op eene droeve gewisheid. Een proces om geloofskwestiën is in dezen tijd geene ligte zake, waarin vriendengunst uitspraak doet of waarbij onnoozelheid zegepraalt. 't Is een afgrond, waarin dweepzucht en wreede staatkunde met onbarmhartige hand nederploft, wie ze eens hebben aangegrepen — moet ik u wijzen op exempelen in onze stad of daar buiten?.... ze zijn vele, ze zijn schrikwekkend, ze bewijzen bovenal, dat men geen rang of kwaliteit der personen aanziet...."

"O! voorzeker ze zijn er, en ze staan mij wel voor den geest: treure ik niet zelf met Jan van Beaumont, om 't gemis zijner edele gade? — doch het wil mij niet aan dat men het op mij, juist op mij, zou hebben gemunt; mijne minnelijke beschermster in hare vriendelijke bekommering, overdrijft het gevaar...."

"Bij de waarheid van ons geloove, het bevel tot

uwe gevangenneming is reeds in handen van den Schout, en voorzeker! van Drenkwaart zal geen tijd verliezen om het uit te voeren."

"Men heeft u misleid, lieve Joffer! nog gisteren heb ik den Heer Cornelis van Beveren gesproken, die uit vroegere dagen verpligting heeft aan mij; hij zou me hieraf geadverteerd hebben...."

"Heer Adam Voogd! ik ben zijne dochter.... en .... en mijne moeder zendt mij tot u, met de waarschuwing, met de bede, dat gij ten spoedigste vlugten wilt en u bergen tegens gevaar!"

Maria had het verdriet te zien, hoe het noemen van haar naam, waardoor ze klem had willen geven aan hare waarschuwing, een indruk te weeg bragt, waar door deze als uitgewischt werd.

"De Jonkvrouw van Beveren! de Jonkvrouw van Beveren!" herhaalde hij in blijde vervoering, "hoe verheugt het mij, dat het mij eens gegund wordt u te zien, met kennisse dát gij het zijt. IJdele lofspraak zal ik niet uiten, maar weet, ik heb menigen traan zien vloeijen, uit dankbaarheid opgeweld in de oogen uwer beschermelingen; ik heb menig gebed hooren oprijzen uit grijsaards mond en van kinderlipjes, ter liefde van u. O! wil mij gelooven, ik kende en eerde u reeds voorlang naar den geest, al is 't, dat ik eerst nu de liefelijke gestalte aanschouwe, die hem omkleedt."

Vrouw Geertruyd, die zich bij den aanvang van die tweespraak bescheidelijk ter zijde had begeven, als behoorde dit buiten haar om te gaan, zag nu naar den sprekende om, door den toon en de verheffing van die stem getroffen, die van de sterkste aandoening getuigden.

Maria wendde het hoofd van hem af; een donkere

blos kleurde haar zacht gelaat, toch scheen ze meer ontstemd dan gevleid.

"Ik noemde mijn naam met andere intentie, dan om zulke betuigingen te hooren," sprak ze droef en ernstig. "Vindt gij mij om deze zeer geringe werken der liefde eenig geloof of eenig vertrouwen waardig, zoo betoon het mij door mijnen raad te hooren en dien op te volgen; vergeet onder ijdele fantasiën niet de werkelijkheid daarin gij u bevindt; denk op uwe ontkoming en verlaat Dordrecht eer we een uur verder zijn."

"Maar mejonkvrouw! wat raad is dit? zoo iets ware goed, als wij werkelijk Geuzen waren, zoo als men ons noemt; schooijers en avonturiers hebben alras den knapzak opgenomen; maar een weleerlijk poorter, maar een man, die in al 't beslag van een' uitgebreiden handel zit — hoe zal die zich zoo op eens stellen tot heengaan en 't verlaten zijner stad?"

"Een Christen heeft vrijheid het allereerst zijn leven te beveiligen; de Heer zelf heeft het aanbevolen in de Schrift: „die op het dak is ga niet in, om iets uit zijn huis weg te nemen, en die op den akker is keere niet terug om zijn kleed te nemen." "

"Wat daar aanbevolen wordt, is hier gansch ondoenlijk. Allerlei wigtige belangen, wier verachteloozing de droevigste verwarringen zoude daarstellen, binden mij hier...."

"Het allerwigtigste dacht me, ware uwe vrijheid en uw leven," hervatte Maria, en hield aan met nog sterker drang van woorden, maar te vergeefs. Hij scheen niet te kunnen gelooven aan de onmiddelijke nabijheid van het gevaar, of liever, omdat hij zich niet wilde losscheuren van alles, waaraan hij zich gehecht voelde,

drong hij zich op, dat het gevaar niet bestond, niet voor hem althans in die mate, als het anderen had getroffen. Hij oordeelde: men zou hem straffen in zijn vermogen, en hij wist dat hij veel kon missen, en volgaarne wilde hij veel afstaan ter liefde van zijn geloof; maar vlugten voor een denkbeeldig onheil, en door die vlugt breken met alles wat hem aan 't leven hechtte, zijne gewoonten, zijne werkzaamheid, zijn gezin.... het was meer dan hij meende te kunnen volbrengen. Hoe! de koopman, die gewoon was met de strengste naauwkeurigheid zijne verbindtnissen te houden, die de slaaf was van zijn woord, wiens naam te noemen zoo goed was als het wantrouwen zekerheid te geven, die man zou nu zelf door een onverklaarbare vlugt zulk een schok toebrengen aan dat vertrouwen, en eigenwillig zulke verwarringen aanrigten in zijne uitgebreide handelsbetrekkingen, als gelijk stond met eene schending van alle zijne overeenkomsten? Niet minder onoverkomelijk achtte hij het bezwaar om eene zwakke vrouw, nog bezield met al de vooroordeelen harer kerk, en voor welke hij zijne veranderde gevoelens had verheimelijkt, zoo plotseling de noodwendigheid van die scheiding te doen inzien, of wel ze uit hare rust op te schrikken door de bekentenis der volle waarheid.... Adam Voogd begreep niet, hoe hij tot dit alles zou kunnen komen.

"Ik voel mij daartoe niet bekwaam," had hij uitgeroepen; "eer ik tot zulke uitersten overga, zal ik het uiterste afwachten."

Maria verkreeg geene betere beloften van hem, ondanks alles wat zij had beproefd, dan eens door den gemoedelijken drang van Christelijken ernst, dan weêr

door de roerendste smeekingen, uitgesproken met de hartstogtelijke opgewondenheid eener vrouw, die zichzelve overtuigt, terwijl zij een ander hoopt over te halen, en die zich door tegenstand te sterker geprikkeld voelt om aan te houden. Hij werd blijkbaar telkens op nieuw aangetrokken door haar spreken; maar om het doel te vergeten, waartoe zij sprak; hare belangstelling trof hem, maar dat waarmede ze dreigde, trof hem niet. Vrouw Geertruyd maakte een einde aan de worsteling door te zeggen:

"Hetzij dan, Mijnheer! gij gelooft niet aan hetgeen wij voor u duchten; indien het echter blijken mogt, dat het bestond en gij ten laatsten nog wil hadt en gelegenheid vondt om te vlugten, zoo biede ik u mijn huis aan. Gij kent den weg; hier is een sleutel van de achterdeur: maak er gebruik van, ten tijde of ten ontijde; ge zult welkom zijn zoo ge hier schuilplaats zoekt."

"Ik ben zoo dankbaar oft ik die reeds had genoten," was zijn antwoord, "doch ik wil hopen, dat het daartoe niet komen zal."

Hierop scheidde men; Maria pijnlijk getroffen en teleurgesteld. Wat had ze al niet gewaagd en geleden! en tot deze uitkomst! Meest nog was zij onvoldaan over zichzelve. Zij voelde zich afgemat na den vruchteloozen strijd, en met onrust zag zij zich door gewaarwordingen aangegrepen, in zonderlinge tegenstelling met hare gewone kalme zielstemming.

Zij voelde zich als overstelpt door een stroom van smartelijke aandoeningen, toen Adam Voogd haar vaarwel zeide. Om haar gerust te stellen en den slechten indruk van zijne onverzettelijkheid weg te nemen, gebruikte hij al de kunstgrepen van zijn vernuft, toonde

hij al de goedheid van zijn hart en uitte daarbij onwillens meerdere en meerbeduidende woorden, dan hij zich in een gewoon geval zou veroorloofd hebben.

"Wat zwakheid is dit!" zeide Maria in zichzelve bij het naar huis keeren, "dus angstig en zielsbedroefd voelde ik mij niet bij het afscheid van mijne zusterlijke vriendin, Barbara van Wezel." Ik heb martelaren in den geest gevolgd naar de houtmijt met hooge geestelijke blijdschap, en mijn hart is dus bekneld om dien enkelen, die met onchristelijken moedwil reuckeloos het gevaar trotseert. Ik zou voor iederen broeder of zuster mijn leven stellen, om het hunne te redden,.... maar — ik voele het, ik zou meer dan mijn leven willen geven, om diens gevaar te mogen deelen! Overzeker — ik moet dien man nimmer, nimmer wederzien." En om zich in dat besluit vast te zetten, zeide zij alles aan hare moeder.

Men ziet het, Maria van Beveren was geene heilige, ontoegankelijk voor zwakheid, maar zij was Christin, en daarom vond ze de sterkte, om aan die zwakheid niets toe te geven.

Voor ditmaal liet zij zich naar haar huis vergezellen door Vrouw Geertruyds bediende.

"Zoo ik niet beter wist," sprak de oude Bastiaan bij zichzelven, "dan zou ik zeggen, dat we door zevenstuivers luiden gevolgd werden. 't Is singulier, hoe die verklikkers huiden ten dage in alles den neus steken."

Hoe Adam Voogd het overige van den dag doorbragt, weten wij niet, — maar wel, dat hij zich als gewoonlijk ter ruste had begeven, — maar gewekt werd

door een stoutmoedig kloppen aan zijne huisdeur. Hij deed wat ieder ander in zulke omstandigheid zou gedaan hebben. Hij stond op, schoot eene huispels aan, en stak het hoofd buiten het raam, om te zien wat er gaande was. Het was niets minder dan dit: Schout Jan Van Drenkwaart stond voor zijne deur, met een geleide van welgewapende dienaren; en op zijne vraag: wat men wilde? kreeg hij ten antwoord: "Doe open van 's Heeren wegen." Doch Adam Voogd haastte zich juist niet om open te doen. Hij begon nu toch te gelooven aan de mogelijkheid van zijne inhechtenisneming, en hij begreep dat het "uiterste" nu reeds daar was, dat hij besloten had af te wachten. Met al de levendigheid van zijn karakter, zette hij zich nu op eens heen over al de bezwaren, die hij in zijn ongeloof aan het bedreigde zoo onoverkomelijk had geacht. Hij kleedt zich, neemt afscheid van zijne vrouw, die in de verwarring van het oogenblik op zijn best begrijpt wat er voorvalt, en vliedt naar de aangeboden schuilplaats, zonder zich zeer veel te bekommeren of den Schout al dan niet wordt opengedaan. Met het laatste zal men wel zijn geëindigd, doch bij de huiszoeking, die hij aanving, won van Drenkwaart niets. Te meer tergde hem die teleurstelling, daar hij zijne prooi in 't oog had gehad, en meende die reeds in de klaauw te hebben. Dan, Groot-Almagniën was een oud, uitgestrekt gebouw, vol schuilhoeken en wenteltrappen, met duistere zolders en diepe kelders, en de Schout vond het zaak, dit alles opmerkzaam te doorzoeken. Intusschen won onze vlugteling tijd; gelukkig in het huis van Bacherach aangekomen, werd hem door vrouw Geertruyds zorge eene wijkplaats aangewezen in een groot aangrenzend

gebouw, dat tot wijnpakhuis diende. — Hier verschool hij zich tusschen hoepen en vaten; wel een eenigzins beschamende toestand voor een' man die zoo stellig de noodzakelijkheid der vlugt had ontkend, doch van de twee kwaden, waar tusschen hij te kiezen had, toch nog het minste. Schout Jan, hoe scherpzinnig ook, kwam niet op het denkbeeld hem dáár te zoeken, hoewel hij de vrijheid nam, de naaste buren van Voogd in hunne nachtrust te storen, om ophelderingen te verkrijgen over zijn' vlugteling. Niemand wist hem ophelderingen te geven, of wel niemand had goeden wil genoeg om hem op de ligging van de huizen Groot- en Klein-Almagniën opmerkzaam te maken, zelfs waar men aan die bijzonderheid dacht. Schout Jan werd gediend uit vreeze, maar gansch niet uit liefde. Wat men hem onthouden kon, dat gaf men hem niet. Hij vond in Maria's bezoek ten huize van hare nicht een regt tot argwaan, waarvan hij gebruik maakte om strenge huiszoeking te doen in de woning der jonge eenzame vrouw. Maar hij ontdekte niets: niemand der dienstboden was in 't geheim en Vrouw Geertruyd, op dit onderzoek voorbereid, droeg zich rustig, zelfs wat gekrenkt. Van Drenkwaart moest het gelooven, dat de van Beverens ditmaal buiten het spel waren; die verdwijning van Adam Voogd was hem onverklaarbaar, doch hij moest er ten laatsten in berusten.

De toestand van den gevlugte was intusschen alles behalve aangenaam. Zonder eenige toeneiging tot de Cynische wijsbegeerte te moeten leven als Diogenes, tusschen de hoepels van een wijnvat, was zeker eene harde beproeving voor een man, die nog zoo weinig los was van de aardsche dingen. Toch gewerd hem

daar al de troost, die eene trouwe vriendenhand hem kon aanbrengen. Vrouw Geertruyd voorzag hem van al het noodige met eigene hand. Dat duurde zoo eenige dagen, toen keerde Herman Bacherach van zijne reize terug; zoo als zij voorzien had, keurde hij alles goed, wat zij gedaan had in 't belang van zijnen vriend; maar hij zag in dat diens positie niet houdbaar was. Naar zijn eigen huis terugkeeren, was voor Adam Voogd onmogelijk geworden, — hem bleef niets over dan vrijwillige ballingschap. Bacherach nam een beijtel-schipper, die voor zijn kantoor voer, in 't vertrouwen. Als bootsgezel vermomd en aan de zijde van zijn nieuwen beschermer, verliet Voogd het huis van zijn gastheer, en bereikte zonder verdenking te hebben opgewekt, het Rijnschip, dat onverwijld de rivier opvoer. Hij koos zijne woonplaats te Emmerik in het Kleefsche, waar hij met meerdere Dordrechtsche uitgewekenen zamentrof: Een slagtoffer minder op de bloedige rolle van Van Drenkwaarts strafoefeningen.

Maria van Beveren ging daarna het moeijelijk pad van werkdadige Christelijke liefde met denzelfden ijver en verhoogden moed, maar niet meer met de vroegere opgewektheid en levenslust: het was haar soms aan te zien; zij, die zoo veel ongeluk wist te voorkomen, zoo veel geluk wist te verspreiden, ging zelve gebukt onder eenig innerlijk lijden, waarvoor geene hulpe was te vinden. Ze scheen alle verwachting op aardsch geluk te hebben opgegeven. Maar de belangrijke Junijmaand 1572 was eindelijk aangebroken, de Dordtsche vrijheidsvrienden met de jonge Blijenburg, Cornelis van Beveren en Jacob Muys van Holy aan het hoofd, haalden de Watergeuzen in, maakten verdrag met Bartold Entens,

den Luitenant van den Graaf van der Marck, en begaven zich onder het gouvernement van den Prins van Oranje. De Dordtsche Magistraat werd veranderd, de Spaanschgezinde regeringsleden trokken in stilte af en werden deswegen met den schimpnaam van *Glippers* gekenmerkt. Onder de Glippers telde men ook Jan van Drenkwaart, die, na eene mannelijke verdediging van de zaak des Konings voor den drang der omstandigheden had moeten zwichten. Hij en zijne partij hadden ook te Dordrecht den boog te strak gespannen, de peeze moest springen. Wij gelooven, dat het volk hem bij zijn aftogt juichend nazong:

"Strenge heeren,
Kort regeren."

Cornelis van Beveren

Was de eerste Borgerheer van Hollands eerste stad,
Nadat de Batavier het dwanggeloof vertrad.

Zoo als zijn lofdichter zingt.

Onder zijn bestuur had de vervolging om des geloofs wille opgehouden, — zooveel in zijne magt was, want verhinderen kon hij het niet geheel, dat de verdrukte partij, nu de heerschende geworden, in de duizeling van de onverwachte zegepraal, hier en daar eene schrikkelijke wederwraak nam. Het volk stoorde zich niet aan de verbindtenis door de regenten aangegaan, waarbij *allen* gewetensvrijheid was toegestaan; die gelijkstelling achtte het eene schrale genoegdoening voor de zware verdrukking, die men zelf geleden had; het wilde zich eene ruimere verschaffen, die niet in het verdrag was aangewezen. Zoo veel onschuldige offers schreeuwden om wraak — het is zeer verklaarbaar — al is het zeer weinig

evangelisch, dat de overwinnaars naar die stemme luisterden. Lumey en zijne woeste benden waren maar al te gereed om aan zulke daden den steun hunner wapenen te geven. Maar de regering verhinderde wat zij konde; van Beveren bovenal had zich het martelen van pastoor Andreas Walthersen sterk aangetrokken, zich daarover met zoo heftige klagten aan Lumey gewend, en zich bij het verdedigen van mishandelde Roomschgezinden dus opgewonden, dat hij door eene zenuwflaauwte overvallen, voor des Graven voeten nederstortte. Voorwaar, men herkent den vader van onze Maria.... maar wij verloren haar uit het oog. Vele uitgewekenen keerden naar Dordrecht terug, en onder dezen ook Adam Voogd. Zijne goederen waren verbeurd verklaard; zijn handel was geruïneerd; zijne huisvrouw was overleden. Het scheen dat hij veel had verloren; maar hij had gewonnen in zedelijke kracht; hij had geleerd zijn hart af te trekken van de vergankelijke dingen; hij vond in zijne geliefde stad oude vrienden en nieuwe broeders, die nu eerst openlijk beleden zijne geloofsgenooten te zijn — onder dezen ook Bacherach; aan diens huis zag hij Jonkvrouw van Beveren weder, en welhaast merkte hij op, dat hij, ondanks al het verlorene, ééne groote winst had gedaan, die van Maria's beminnelijk harte. Hij verzuimde niet, zich van die winst te verzekeren, — zij werd zijne gade. Het huis Groot-Almagniën werd weder zijn eigendom, en al had men het belendende huis niet meer noodig als toevlugtsoord, stille wijkplaats van vriendschap en zamenstemming bleef het toch te midden van de onrust der tijden. Geertruyd en Maria van Beveren vonden nog menigmaal gelegenheid elkander de hand te bieden,

tot leniging van de wonden door godsdiensthaat en partijschap geslagen.

In dagen van verdeeldheid, oordeelden zij, behoorden Christelijke vrouwen, aan welke zijde zij zelve ook stonden, toch altijd partij te kiezen voor de verdrukten; dat gevoelen was niet de opinie van alle hare tijdgenooten.... Wij hopen toch dat het sympathie vinden moge bij de onze.

JAN WOUTERSZ. VAN CUYCK,

KUNSTSCHILDER EN MARTELAAR.

De kroon is niet zoo waard en zoet,
Waaraan men *ligt* geraken kan
Dan die, gehaald door zweet en bloed
Niet staat gereed voor alle man.

D. Rz. Kamphuyzen, *Stichtelijke Rijmen.*

I.

Zeer waarde lezers! wij voeren u naar de werkplaats van een Hollandsch schilder. Dat niemand zich echter door zijne verbeelding late verleiden, om hier te denken aan een ruim, prachtig *atelier*, voorzien van alles wat kunstzin en goede smaak kunnen zamenbrengen, om den kunstenaar bij zijn werk tot hulpmiddelen te zijn en zijn oog behagelijk aan te doen; met één woord, wij leiden u niet in bij eenig schilder van onzen tijd, die allen in meerdere of mindere mate het geheim verstaan, zich door de kunst te laten dienen, terwijl *zij haar* dienen, en die dus hunne omgeving in overeenstemming

weten te brengen, zoowel met de eischen van hun werk, als met die der weelde en die van hunnen smaak. Onze kunstenaar is niet van onzen tijd, en daarbij, hij verkeert in omstandigheden, die hem geene gelegenheid laten, om aan zijne *comforts* te denken, zelfs al had men de beteekenis van dat woord in 1572 zoo goed begrepen als in onze eeuw.

Het armelijke bovenvertrek op den Rietdijk te Dordrecht dan, was eene schilderkamer, in zoover men er de volstrekt onontbeerlijke hulpmiddelen vond om te schilderen, en er door het eenige hooge kruisraam een licht viel, dat vrij gunstig was, naar het oordeel van den schilder zelven. Er kon dus gewerkt worden en er was ook gewerkt, getuige een klein schilderstukje op een' ezel, dat bijna voltooid was, doch over welks kunstwaarde wij geen onderzoek gaan instellen; maar hiermede was dan ook alles gezegd, men vond er niets dan het onmisbare; geen sieraad, geen meubel was er te veel, en zelfs een stoel te weinig, want behalve die, waarop een paar *costumes* onachtzaam waren neêrgeworpen, was er geen andere dan die van den schilder zelven, en zoo er bezoek komen mogt.... maar op bezoekers was er zeker niet gerekend, en wie *toch* kwam, moest hier dus heel gemeenzaam zijn, of zou zeer onwelkom wezen. Wij haasten ons het te zeggen, de schamele omgeving, waarin wij onzen kunstenaar aantreffen, is geen gevolg van armoede en onbekendheid; het is Jan Woutersz. van Cuyck, dien wij u voorstellen, en zijn naam was in zijne stad, in zijn Vaderland, gansch geen onbekende, gansch geen ongeachte. Hij werd er mede geteld onder de beroemde kunstenaars van zijn' tijd, en was bovenal vermaard om zijne vaardigheid in het schrijven en schilderen op glas,

een talent, dat toenmaals hoog geschat werd en ruim beloond. Wij zouden in van Cuyck dus zoowel een rijk als een geëerd man zien, zoo er niet dit eene aan gehaperd had, dat hij op een' slechten voet stond met de justitie der goede stad Dordrecht. Dit dwong hem, zich schuil te houden om hare aandacht te ontgaan — dit dwong hem somwijlen plotseling van verblijf te verwisselen, om hare vervolging te ontkomen en schielijk de eerste de beste woning in te trekken, die zich gastvrij voor hem opende en hem tot eene stille en veilige schuilplaats kon zijn, terwijl het kortstondige en 't onzekere van zijn verblijf hem noch lust noch gelegenheid liet, om er zich een thuis te bereiden, zoo als hij het liefst zou gewenscht hebben. Zoo was Jan Woutersz. dan een misdadiger? Niet in onze oogen althans; niet in de uwe zoo wij hopen. Zijne misdaad was dezelfde, waaraan duizende Nederlanders te dier dagen schuldig waren, of liever, waarom zij als schuldigen vervolgd werden, naar de bevelen van hun' eigen' Landheer, Koning Filips II, die geene gewetensvrijheid duldde in zijne Staten, hierin vlijtig gediend door de Roomsche katholijke Geestelijkheid, die in deze hunne eigene zaak — de zaak hunner Kerk te beschermen hadden. In de oogen dier Geestelijkheid nu was van Cuyck schuldig, omdat hij, met het woord in 't harte en op de lippen: "Men moet Gode meer gehoorzamen dan de menschen", geweigerd had in zaken van religie andere voorschriften te volgen dan die van zijne overtuiging en van zijne conscientie, en de wereldlijke magt was te dier tijd te Dordtrecht nog de onderdanige dienaresse der Priesterschap. Voor 't overige was van Cuyck.... maar wij zullen hem zien handelen.

Eerst echter een blik op zijn uiterlijk, dat den stempel draagt van 't geen hij is, een waardig zoon zijner krachtige eeuw. Er ligt vastheid en volharding op zijne rustige trekken, er spreekt geestdrift en levenslust uit zijn donkerblaauw oog, ondanks al den ernst van het leven, dien hij heeft onderkend, ondanks al de zwaarte van den druk, waaronder hij leeft op dit oogenblik. Het frissche rood der gezondheid is er niet door verbleekt op zijne wang, de gulle glimlach der vrolijkheid is niet voor altijd verstorven om dien mond. Het ligchaam is gezond en krachtig, de ziel is helder en blijmoedig; men ziet het hem aan, diens mans rust en geluk zijn niet afhankelijk van de uiterlijke omstandigheden; zij kunnen hem veel ontnemen, hem met erger bedreigen, maar ze zullen er hem niet toe brengen, bij gemis troosteloos te jammeren, of zich door schrik te laten verslaan; zijne kleeding is zelfs in deze afzondering niet verwaarloosd, hoewel streng eenvoudig. Hij draagt het deftig zwart lakensch wambuis en den zeer smal geplooiden halskraag der aanzienlijke burgers; de mouwen van het eerste zijn losgeknoopt tot boven de buiging van den arm, en laten fijn linnen ondermouwen zien, wier heldere witheid groot gevaar bedreigt, want de schilder is bezig de verwen op zijn palet te schikken, en het is waarschijnlijk, dat hij daarbij de zorge voor zijne kleeding vergeet.... Neen toch, hij denkt er aan, want hij slaat de mouwen op, en nu zien wij een' krachtvollen gespierden arm, die zwaarder werktuig had kunnen voeren dan het ligte penseel. Een harde en haastige tik aan de binnendeur van 't vertrek leidt zijne aandacht af van zijn' arbeid. Hij staat op en opent zelf.

"Vrouw Zegers!" riep hij met kennelijke teleurstel-

ling, terwijl hij eene persoon binnenliet, gekleed in 't blaauw en grijs karsaai, naar de wijze van den geringen burgerstand; het was zijne hospita van het oogenblik. Eene knappe burgervrouw, met helderbruine oogen, een goelijk gelaat, die, zonder acht te slaan op 't geen zijne trekken uitdrukten, met zeker welgevallen uitriep: "Ik zelve! en met uw noenmaal, me dunkt ik zal welkom zijn, Meester Woutersz.!"

"Gij zijt het, goede Marij! doch ik hoopte, dat mijne huisvrouw zelve...."

"De toezending komt van de Jonkvrouw," hernam Marij, terwijl zij haar' korf op de tafel zette en begon uit te pakken. "Te droes!" ging zij voort, "wat de edele Joffer goed gezorgd heeft! een koude runderharst, vruchten, een gierstkoek en tweederlei wijn, Rijnsche bleeker en zoete malvezei; voorzeker, Meester! ge gaat goede sier maken of 't slempdag ware!"

"Neem er af wat u gelust, Marij! zoo deelen we zamen; doch zeg me, weet ge niets van mijne vrouw, zij had toch beloofd mij ons dochterken toe te schikken!"

"Uw harte jookt naar 't oevle berigt, dat mijne tonge niet dan schroomachtig overbrengt...."

"Ik ben bereid ook het kwade te hooren," hernam hij vast, en zag haar aan met een' rustigen blik, "spreek toch."

"Wel dan!" hervatte zij met eenige verlegenheid, "de uwen moeten mijn huis mijden, omdat wij vernomen hebben, hoe des Schouts dienaren op hunne wegen letten.... daarom zond Jonkvrouw van Beveren haar' ouden Simon, daar niemand op acht en dat een vertrouwd dienaar is."

"Ook dit nog!" hernam Cuyck met een' pijnlijken

zucht, "sinds het huisselijk geluk mij ontzegd werd, was het mij de beste vergoeding, mijne Brechte en haar kind somwijlen hier te zien, ware het ook kort, ware het ook ter sluik.... doch! rust, mijne ziele!" sprak hij, de oogen naar boven slaande, "rust ook hierin. 't Is Gods wille, die 't u oplegt."

Eene wijle liep hij, in gepeins verdiept, het vertrek op en neder, zonder acht te slaan op vrouw Zegers, die nu geheel hare opmerkzaamheid gaf aan het keurig maal, dat ze rangschikte. "En toch," vervolgde Woutersz. half luid, "is dat gestadiglijk peizen simpel op mijne veiligheid niet wat overdreven zorge..... Voorwaar, 't zou vrij beter zijn, zoo mijne liefsten mij den troost van hun aanzigt bleven schenken en minder omzigtigheid gebruikten om mijnentwille."

"Bij mijne zonden! dat 's een zottelijke inval van zoo'n wijs man! sinds we weten, dat eene enkele onbedachtheid van hunne zijde u den Schout in handen kan voeren. En als Heer Jan van Drenkwaart eens iemand van de Doopersche sekte in zijne magt heeft, dan weten we God betert uit de exempelen wat daarna volgt!"

Van Cuyck schudde het hoofd. "'t Valt me soms in, of die angstige vreeze voor lijfsbehoud wel groot bewijs is voor Christelijken moed, en als die bekommering mij aangrijpt, dan bejammer ik het, dat ik deze sluipwegen der voorzigtigheid ben ingeslagen; betaamt het mij niet veeleer vrij uit en zonder omzien mijns weegs te gaan, zonder op hunne vervolging te achten...."

"Naar mijn simpel verstand zou dat nietwes zijn dan vertwijfelde reuckeloosheid, Meester Woutersz.!" zeî vrouw Zegers, "nog verschoonlijk, daar het in den aard der mannen ligt stoutelijk perikelen tegen te gaan, zoo gij

een ongehijlikte borst waart; doch hoe acht ge dat vrouw en kind daarbij staan zouden? en uwe ouders, die vrome Christenluiden zijn! Om niet te zeggen hoe spijtig dat wezen zou, als zulk een braaf konstenaar, daar de gansche stad u voor roemt, door 't gespagnoliseerde geregt, voor ketter stond gevonnisd te worden...."

"Waar gesproken! dank voor uw trouwhartig vermaan, beste Marij!" riep van Cuyck, terwijl hij op haar toeging en haar de hand reikte met een verhelderd gelaat, dat bewees, hoe zijn innerlijke strijd was geëindigd. "Ja ik mag, ja ik moet mij bergen tegen nieuwe aanslagen, God kan ze verijdelen uit de kracht zijner Almagt, doch 't past mij niet Hem te verzoeken, en ik wil leven en vrij zijn ter liefde der mijnen, ter liefde mijner nobele konst, zoo lang Hij het mij gunt, die wel weet, dat ik bereid ben, beide te leven en te sterven in zijne dienst en der waarheid getuigenis te geven in banden als in vrijheid, zoo men deze enge beperking vrijheid mag noemen!" vervolgde hij, met een' weemoedigen blik rondom zich ziende, "en 't is nog de vraag, of de vier muren van een' kerker mij naauwer zouden omklemmen, dan deze droeve wanden, nu ik er mij verstoken zal zien van 't aanzigt mijner liefsten...."

"Alleen ge vergeet, Meester! dat dit eng vertrek op den wijdsten kerker dit groot voordeel heeft, dat ge, de deur links uitgaande, u bevindt in mijne woning, dat wil zeggen, bij luiden die, zooveel in hun vermogen is, u in nood en dood zouden bijstaan, en ter andere...."—

"Marij! Marij! breng me niet te binnen, dat de andere regtstreeks heenvoert naar de volle vrije lucht! Ik mogt in verzoeking komen, tegen hetgeen ik als mijn'

pligt heb onderkend, de verkwikking te zoeken van in de frissche ruimte te ademen; laat mij liever eeniglijk gedenken aan uwe trouw.... aan uwe goedheid, zoo welverzekerd als zeldzaam voor eene van uw geloof, tegen een', dien men u leert ketter te noemen."

"Niet zoo zeldzaam, Meester! ge moogt het gelooven. Velen van ons, schoon ze trouw houden aan de H. Kerk, achten het te schendig een stuk, dat ze in ons vrij en goed Holland de Spagnoolsche Inquisitie invoeren, en wat de Paters ook zeggen mogen, het hangén en blakeren om des geloofswille van goede ingezetenen, gelust den meesten onzer niet. Daarbij ge weet, ik voor mij heb driedubbele redenen om op uwe veiligheid toe te zien, vooreerst: mijn gegeven woord aan Joffer van Beveren, mijne nobele weldoenster, daartoe, de goede wil van mijn' man te uwaarts, sinds hij in 't heimelijk ook al te preek loopt bij de Martinisten.... en allermeest nog," voegde zij er bij met tranen in de oogen, "omdat, uitgezonderd de Doopersche dolingen daaraf ze u betigten, ik voor mij nooit ietwes anders in u gezien zou hebben dan een goed Christen-mensch, die iedereen' het zijne geeft, nooit zweert, noch liegt, noch kwade taal voert, en die noch beeldenstormer, noch sakramentschenner zou kunnen zijn! zoo als de herdoopers en hun snoode aanhang!"

"Dank voor uw goed gevoelen, vrouw Zegers! dat ge mij onbekwaam acht tot zulke dingen; mijn nieuw geloof verbiedt mij zelfs op rouwe wijze de hand te leggen aan 't geen anderen achten tot hunne religie te behooren, of geweld te plegen anderen tot schade of ergernis. Herdoopers en Doopsgezinden zijn niet een; ik heb het u meer gezegd, en Menno Simonsz. heeft niets

gemeens met Jan van Leyden, dan afscheiding van de Pausche Kerk, zonder volkomene zamenstemming met de leer van Luther nocht Calvijn. Wij condemneren den dollen hoop der Munsterschen; wij verfoeijen de ongoddelijke leer van David Jorisz. en zijne adherenten; wij zijn stille luiden, die in eenvoudigheid des harten onze zaligheid zoeken op den engen weg, en die trachten zich onbesmet te houden van de wereld, gelijk dat past aan uitverkoren kinderen Gods..."

"Eilieve!" viel Marij in half schertsend, half in ernst, "ga me niet aan met uwe godkundige redeneringen; ik voor mij ben bagijn noch docteresse, en gansch niet voornemens, mij van onze Heilige Kerk af te scheiden; ik blijf bij mijn geloof, al heb ik de zwakheid om een' der afvalligen tegens vervolging te bergen, ondanks 't geen Paters en Priesters ons bevelen."

"In die zwakheid, vrouwe Marij! zie ik de sterkte der ware Christelijke liefde, die vromelijk luistert naar 't geen God haar in 't harte geeft, en niet naar het onchristelijk verbod door wereldzin opgelegd; ik acht er u goede Katholijke om naar de regte beteekenis van het woord."

Zij schudde het hoofd met verduisterden blik. "Ik weet dat mijn Biechtvader niet van uwe opinie zal zijn; maar dat moet er nu zoo meê door, wat ik beloofd heb, dat zal ik houden: mijn harte als mijn gegeven woord porren mij daartoe; de Heilige Moeder Gods, mijne Patrones, redde daarna mijne ziele van 't verderf, en hoede mij op aarde tegen de gramschap der Paters...." dat laatste sprak zij half binnenmonds, als ontviel het haar ondanks zich zelve, en als ware het niet bestemd door hem gehoord te worden; maar hij had toch verstaan

"Ge zoudt in last en lijden komen om mijnentwille!" riep hij met zekere drift, "dat zal niet zijn, Marij! veel liever zoek ik elders een heenkomen."

"Oft gij u nu weg begaaft, het zou er mij niet te beter om gaan, noch slechter zoo gij blijft, Meester! peis daarop niet meer, zet u liever aan den disch. Joffer van Beveren heeft laten zeggen, dat de giersttaart wel haastig diende aangesneden te worden. Zij heeft die zelve voor u gekneed!"

"Zoo zou 't ondankbaar zijn niet met graagte toe te tasten," zeî van Cuyck en schoof zijn' stoel bij de tafel.

Dit scheen voor vrouw Zegers als het signaal van haren aftogt.

"Wil blijven, beste Marij!" riep hij haar toe.

"Al goed, Meester!" hernam ze, "mijne kinders zullen vastenavond houden van 't geen er overschiet."

Zeker dreef een andere prikkel dan die van plotselingen eetlust Woutersz. aan, om met zoo veel haast het mes in zijn' gierstkoek te zetten; was het nieuwsgierigheid naar eenigen geheimzinnigen inhoud, zoo werd die onmiddelijk bevredigd, want bij de eerste insnijding stuitte het mes, en vertoonde zich een klein rolletje parkement, dat hij schielijk wegnam en ontvouwde.

De inhoud scheen hem echter onaangenaam aan te doen.

"Kan 't wezen, ik zou in deze woning geen vier en twintig uren meer veilig zijn?" riep hij half luid, "en toch, als *zij* het zegt, moet het waar zijn, zij heeft zulke berigten uit de naaste bron! Een zwaar lot voorwaar, viermaal van woning veranderen binnen drie maanden tijds! Als een gejaagd hert te vlugten voor het aanzigt mijner vervolgers! Doch mij betaamt het, de

stemme der waarschuwing gehoor te geven en mijne tente op te rollen, als die mij toeroept: "trek heen!" Vreemd toch! wie ons verklikt mag hebben....

"Marij is getrouw; maar Schout Jan is fel op zijne prooi en heeft arendsoogen om die uit te vinden. Vandaar zeker die wenk, om hier ten spoedigste alles weg te ruimen wat arg kon geven van mijn verblijf; ik ben 't aan mijne goede gastvrouw schuldig! Maar certein nooit was dáár konstenaar in zoo jammerlijke conditie.... ik ga bij zulker manier alle geschiktheid gelijk alle occasie verliezen tot de oefening van mijn schoon handwerk, dat mij zoo treffelijk bijstaat, dit droeve eenlijke leven vrolijkmoedig te dragen! Doch wat zwakheid is dit; zou ik opzien dit offer te brengen! Is 't niet dat Hij, die mij dit lot toeschikt, mij gestadiglijk wil doen gedenken aan mijne vreemdelingschap op aarde, en hoe dit leven eene reize is, die heenleidt naar 't Hemelsch Vaderland, naar 't rustige Vaderhuis, de woning, daar Christus mij plaatse heeft bereid? En daarom getroost mijne toebereidselen gemaakt tot een' nieuwen aardschen zwerftogt. Alles dient vaardig te zijn, eer de Jonkvrouw komt om mij af te halen. Overtreffelijke vrouw! trouwe Christelijke ziel als zij is, zich zelve met de bezorging van mijn logies te verledigen, en nog daartoe zich te belasten met mij derwaarts in te leiden!" — Al sprekende met zich zelven — want de eenzame komt er toe, het vol gemoed in zulke oogenblikken door woorden lucht te geven — al sprekende dan, had de kunstenaar werkelijk al die beschikkingen gemaakt, die men hem scheen te hebben aangegeven. De kleine schilderij, het palet met zijne verwen, die bestemd scheen daarop ongebruikt weg te droogen, de penseelen, de costumes en

alle verdere zaken, die tot zijn' arbeid behoorden, werden in een groote schilderkist bijeengepakt; twee of drie boeken, die hier zijne gansche bibliotheek uitmaakten, werden daarnevens gelegd, met die zekere, behoedzame zorge, die bewees, dat voor hem die eenvoudige lederen banden eenigen geheimzinnigen schat omsloten. Eerst toen dit alles volbragt was, zette de schilder zich aan den disch; zijn gelaat was kalm, maar diep ernstig; dat afstaan van zijn' arbeid, voor wie weet hoe langen tijd, had hem moeite gekost, maar toen het gedaan was, voelde hij zich rustig en getroost. De stemming van den waren Christen: droevig, maar altoos blijde, was nu de zijne. Hij kon nu rustig de komst van zijne edelmoedige beschermster afwachten, want zij had beloofd, dat zij tot hem zou komen, nog dien eigen' avond, om alles met hem te regelen voor zijne veiligheid. Ook deed Jan Woutersz. van Cuyck zijn gebed met geloovig vertrouwen, en gebruikte zijn maal welgemoed en met luste

Pas was dit verrigt, of dezelfde deur, die vrouw Zegers toegang had verleend, werd geopend zonder omstandigheden; eene jonge vrouw, digt in de huik gewikkeld en een klein meisje aan de hand leidende, trad binnen en wierp zich schreijende in de armen van Jan Woutersz.

"Brechte mijne, allerliefste vrouw!" riep hij, "die stoute verrassing treft me wonderlijk. Geloofd zij den Heere, die u den moed daartoe in 't harte gaf!"

"'t Gebrak me juist aan moed om weg te blijven, beste man! ze hadden mij wel opgelegd niet meer tot u te komen, en ik meende het te kunnen volbrengen; maar daar kwam vrouw Zegers, barmhartige ziel als ze is, mij in stilte zeggen, hoe gij 't genomen hebt, dat

ik achterbleef. Toen bezweek mijn harte, ik beidde tot de schemering viel; maar die nam ik te baat, ik moest hierheen, wil vergeven. De Heere erbarme zich over ons en were het, dat mijne reuckeloosheid onheil brenge over uw dierbaar hoofd!"

"Aan de reuckeloosheid ben ik schuld; dat gij den drang van het liefhebbend harte niet kondet weêrstaan, is een blijk van uwen teederen vrouwelijken aard, dien ik dit vriendelijk weêrzien danke."

"Het moet van korten duur zijn.... Ik worde gewacht," sprak zij met zelfbeheersching, de huik afwerpende en zich neêrzettende op een' der beide stoelen. "Luister, Woutersz.! de gemeente gaat zich verstrooijen om de hitte der vervolging; bij de broederen en zusteren is besloten, dat we al t' zamen, zoo velen we daar vrijheid toe hebben, zouden heentrekken. Ik zou meêgaan en gij zoudt kunnen volgen, zoo ras de waakzaamheid niet meer op u is gerigt.... de voorganger oordeelde, dat het dus zijn moest, wat zegt gij daartoe?" en zij zag hem angstig vragend in de oogen. Hij sloeg ze ten hemel, werd zeer bleek en bleef een' tijdlang zwijgend in ernstig beraad; daarop sprak hij met vastheid: "Mijne vriendin en zuster! ik wil, dat gij doen zult den wille van den voorganger en u voegen bij de gemeente. Wel zijn wij hier vereend om zamen te gaan; maar als het enge pad te naauw is voor het vleesch, dan dient er aan gewaagd te worden, wat hier op aarde blijven moet. Wij zijn toch één naar den geest, en in Christus blijven wij zamen. Het zijn geene tijden voor hijliksluk, en naardemaal de Heer ons beiden de genade heeft verleend, ons voor de zijnen aan te nemen, zoo moeten we dit heden voor eene ligte zake achten. We komen

toch weêr zamen, zij het in den vreemde hier op de aarde — of — t' huis, bij Christus." En daarop drukte hij haar de hand en kuste haar op het voorhoofd.

Zij kon niets antwoorden, zij wischte zich haastig de tranen af; had zij eene andere uitspraak gehoopt?

"Zegen ons dochterken!" sprak zij na eene poos, het kind bij de hand nemende, dat wat vreemd en schuchter om zich heen stond te kijken. Hij nam het op zijne knieën en sprak het toe met zachten, vaderlijken ernst, eer hij zegenend de hand op het blonde hoofdje legde.

"Dat ze toch neerstiglijk leere schrijven en lezen, opdat ze de schriftuur moge onderzoeken en dat dagelijks onderhouden. 't Is het grootste goed, dat wij haar geven kunnen, de kennis van Gods Woord."

"Zoo zal ik, mijn beste man en broeder! Verder over tijdelijke belangen zult ge me hierna schrijven," hernam zij opstaande. "Ik mag niet meer toeven...."

"Nog eene wijle, — ik heb u zooveel te zeggen.... doch luister, ik hoor voetstappen op den buitentrap."

"Wat mag dit zijn?" vroeg zij verschrikt.

"Niets, wees gerust.... ik wacht.... iemand, die welligt mij te spreken heeft zonder getuigen.... eilieve, ga bij vrouw Zegers.... ga toch," hernam hij terwijl ze aarzelend staan bleef, "ik wil niet, dat men u zien zal;" hij legde in die laatste woorden eene zekere uitdrukking van ongeduld, die haar ijlings deed gaan; zij vergat hare huik om te slaan; ze vergat zelfs, dat zij zich scheidde van haar kind.

"o Heere! 't is eene goede zaak, uwe beproevingen," sprak van Cuyck bij zich zelven, "hoe meer Gij ons vraagt, hoe beter wij geven kunnen; straks viel het mindere mij zwaar, en nu vindt Ge mij tot dit meerdere bereid."

Een heftige tik op de buitendeur, bewijs der driftige begeerte om binnengelaten te worden, stoorde zijne vrome overdenking — Waarom de Joffer juist de buitendeur kiest, dacht hij, zich stellende om te openen, 't mag zijn om vrouw Zegers in niets te moeijen, eer het tijd is; met vaardige snelheid opende nu Woutersz.: het was geene vrouw, die toen binnentrad, het was niemand anders dan de gevreesde Schout Jan van Drenkwaart, in eigen' persoon.

De goede van Cuyck was zoo getroffen door die verschijning, in plaats van de liefelijke, die hij wachtte, dat hij terugdeinsde, en zelfs de uitroep van schrik in zijne keel werd gesmoord.

De Schout zag langzaam en oplettend rond, van zijne zijde ook met de uiterste verwondering. Men had hem eene andere uitduiding gegeven van het verblijf des kunstenaars, dien hij niet persoonlijk kende en van wiens arbeid hij wist, dat nog in den laatsten tijd de voortbrengselen werden verkocht.

"Woont hier Jan Woutersz. van Cuyck!" riep hij, half ondervragend en half in bevreemding, terwijl hij zijn donker haviksoog op den schilder rigtte.

Deze had zich intusschen hervat; hij begreep, dat hij zich redden kon door eene logen; maar hij voelde ook, dat hij het niet mogt.

"Ik verloochen zoomin mijn' naam als mijn geloof! ik ben 't zelf," was zijn moedig antwoord.

"Zoo zijt ge geknipt, vermaledijde Dooper!" riep de Schout met triomf, en zich omkeerende, riep hij zijnen dienaren toe, dat zij opstijgen konden en den schuldige vatten. Van Cuyck werd door hen zonder barmhartigheid aangegrepen en geboeid.

"Mannen! hoe bindt ge mij dus, alsof ik een kwaad mensche ware!" riep van Cuyck met luider stem, opdat zijne gade gewaarschuwd zou zijn om te vlugten. Van de dienaars kreeg hij een ruw antwoord; maar zijn doel was bereikt, zijne vrouw kwam niet terug; de Schout deed geen verder onderzoek en vergenoegde zich met deze prooi. Naar het kind, stom van verslagenheid, zag niemand om, dan even de vader met een' steelschen blik. Toen werd hij heengesleurd langs Dordrecht's straten tot aan de Vuilpoort, de stads gevangenis.

II.

„*De stad Dordrecht was, gedurende de eerste drie jaren van Alva's schrikbewind, verschoond gebleven van geloofsonderzoek*" (zegt een Historiekenner, [1]) wiens uitspraak in dezen gelden mag); geloofsonderzoek, die vreesselijke nieuwigheid, waarmede de Oude Roomsche Kerk zich in Holland zocht te handhaven tegen die andere nieuwigheid, haar zoo gevaarlijk, waarbij de menschen het regt namen, zelve onderzoek te doen naar de gronden van hun geloof, aan de eenige zuivere bron, waaruit Christenen noodig hebben te putten: het levend water van Gods Woord; maar toch moest ten laatste de Dordsche Regering bewijs geven van gehoorzaamheid, in dit opzigt, aan Koning en Landvoogd, en zoo stelde zich ook daar omstreeks 1570 het kettergerigt in, en werden er de bloedplakkaten uitgevoerd. In den aanvang schoorvoetend en met matiging, vooral onder de

1) Dr. G. J. D. Schotel.

leiding van den schranderen, edelaardigen Burgemeester Arend Cornelisz. van der Mijle, een goed Roomschgezinde, maar geen priesterslaaf, en den Schout Adriaan van Bleijenburg, een rustig en billijk man, die verschooning gebruikte waar hij kon, en die ten laatste, uit weêrzin aan de verschrikkelijke en stuitende pligten, die hij zich zag opgelegd, zijn ambt nederleide en zich van de regering terugtrok. Maar zijn opvolger, Schout Jan van Drenkwaart, was van anderen zin. Jong, eerzuchtig, vurig van geest, gebruikte hij alle middelen, die onder zijn bereik lagen, om gevreesd te worden in zijne stad en geprezen aan 't Hof van Brussel. En hij wist het, niets zou hem meer zeker leiden tot dit dubbel doel, dan de strengste toepassing der scherpe ordonnantiën tegen de ketters, die hij, als een overijverig Spaanschgezinde, en als een volstandig voorvechter en dienaar der Priesterschap, in gemoede haatte, en met volle gerustheid te vuur en te zwaard vervolgde, zonder eenige aarzeling en zonder eenig bezwaar, niet anders dan of het de vraag ware, eenig schadelijk gedierte uit te roeijen. In de handen nu van dezen man, en als overgegeven aan zijne genade of ongenade, bevond zich onze kunstschilder, *geapprehendeerd onder suspicie van Dooperscke ketterij*, eene suspicie, die de moedige van Cuyck bij het voorloopig verhoor, dat de Schout hem afnam, tot volkomene zekerheid had gemaakt!

Maar de *Achilles* der Dordsche Justitie had één kwetsbare plek, al was het niet juist aan den hiel. Verfijnd zingenot trok hem aan; bij de oppervlakkige begrippen van schilderkunst had hij die zekere eigenschappen, die den liefhebber daarstellen. Hij had meer opgewondenheid dan diep gevoel; doch waar hij tot bewon-

dering was geprikkeld, daar steeg de zucht naar bezit bij hem tot passie. Hij was van hen, wier belangstelling soms afdaalt zelfs tot den *persoon* des kunstenaars, zoo haast die zekeren graad van vermaardheid heeft verkregen. De laatste was aan van Cuyck niet te ontzeggen; de Schout was een vurig bewonderaar van zijn talent... en daarom zien wij hem nu binnentreden bij zijn' gevangene tot een onderhoud, dat wij zullen afluisteren. Het bezoek was zeker meer officieus dan officiëel, want de Schout had zich door dienaren noch assistenten laten volgen, had zelfs den cipier weggezonden en groette den gevangene met een' goedwilligen hoofdknik, al hetwelk hij zeker niet zou hebben gedaan, zoo hij voornemens was dezen in zijne qualiteit in 't verhoor te nemen.

De gevangene zat in een' hoek van het kerkerhol, met het hoofd tegen den muur geleund, verzonken in een stil gepeins; de stoornis was hem blijkbaar onaangenaam; hij hief het hoofd op naar den Schout, met een' blik, of hij zeggen wilde: "Stoor toch niet den vrijen loop mijner gedachten, en ontneem mij niet het eenige, wat men mij hier gelaten heeft, de ruste der eenzaamheid."

Heer Jan van Drenkwaart scheen iets van die uitdrukking te begrijpen; want zijn antwoord op het zwijgend verwijt klonk als eene verontschuldiging.

"Dat ge mij hier ziet, is eene uitwerking mijner goedgunstigheid t' uwaarts, Meester van Cuyck!"

"'t Was me niet aangezegd, Achtbare Heer! dat ik daarop te rekenen had," hernam van Cuyck droogjes.

"Ge zult het contrarie van dien ervaren en smaken, zoo ras ge wilt."

"In trouwe! bij aanvang heb ik ze geproefd," her-

nam van Cuyck, even een' blik werpende op zijne voeten.

Ze waren van schoeisel ontbloot en in ijzers geklemd.

"Ge acht zooveel op die ligte kwelling; alleenlijk een voorsmaak van 't scherpe verhoor, dat men u naar rigueur van Justitie had kunnen aandoen! wel dan, ge kunt er van ontslagen zijn, zoo ras ge wilt.... eeniglijk door uwe *complicen* te noemen."

"Ik ben geen kwaaddoener, Heer! heb dus ook geene *complicen*."

"Dezulken zijn 't, die zich laten vinden in de grouwelijke kettersche vergaderingen, daarin gij u gesteld hebt leider en voorganger te zijn; noem de anderen, en men zal al aanstonds wat goedheid met u gebruiken."

"Ik kan noch wil dat, in die vergaderingen kennen wij maar één' naam, dien van broeders in Jezus Christus; naar 't overige vragen we niet."

"o! Gij verfoeijelijke Wederdoopers, die ge daar zijt," viel de Schout uit, zijne drift niet meester, "ge weet toch wel, dat deze zamenkomsten zijn tegens de plakkaten des Konings en tegens de ordonnantiën van den Magistraat?"

"Heer Schout! dat ik u bidde, noem mij geen' Wederdooper, ik ben 't niet; ik heb u bij uwe eerste ondervraging klaarlijk uiteengezet, wat ik houde van den Christelijken doop. Ik ben maar *eens op mijn geloove gedoopt*, den kinderdoop houde ik niet voor een doopsel: toen ik een kind was, zoo is mij gedaan als een kind, zoo mij mijne ouders leidden; nu ik een man ben, denk ik als een man; een Anabaptist ben ik niet, met de Libertijnen heb ik niets gemeens, en wat onze zamenkomsten belangt, ik wist, dat ze van de Overheid verbo-

den waren; maar ik weet ook, dat men Gode meer gehoorzamen moet dan den menschen, en ik had in mijne conscientie de verzekerdheid, dat de Koning en de Magistraat, het zij met eerbied gezegd, hier meer wilden nemen dan hun toekwam, en zoo gehoorzaamde ik niet."

"Ge erkent dus zelf, dat ge schuldig en straffelijk zijt voor de wet."

"Wel dan, Heer! ik ben in uw geweld, zoo oordeel mij en veroordeel naar uwen wil; het zegt niet zoo veel, door een menschelijk oordeel getroffen te worden, zoo maar God de Heere ons vrijspreekt om den wille en door de verdienste van Zijnen Zoon; het zegt niet zoo veel, wat gijlieden met dit ligchaam doet; maar den geest, dien de Heere heeft levend gemaakt, dien zult gij noch dooden, noch uitblusschen!"

De Schout stampvoette van ergernis, meest over zich zelven; want hij gevoelde, dat hij het gesprek op een terrein had gebragt, dat hem regtstreeks afvoerde van zijn doel; ook om het niet te missen, wisselde hij plotseling van taktiek; hij geliet zich de ware bedoeling van den spreker te misverstaan en hernam:

"Ge hebt gelijk, mijn eêle konstenaar! gij zijt nu alreede onsterfelijk door uwe werken, alschoon, 't geen tegens mijn' wil en wenschen zou zijn, alschoon Mijneheeren van den Geregte u tot eenigen smadelijken en smertelijken dood kwamen te verwijzen; die treffelijke schildergeest, die in u leeft, is u door menschendaad niet te ontrooven, ook .... zelfs wie uwe dolingen haten, hebben daar liefde voor — en verschooning, of — weet ge ook anderzins, waarom ge simpelijk aan de enkels zijt geklemd en niet aan de polsen... Men heeft

u tot hier toe de duimschroeven gespaard, mijn brave Meester! en met voordacht."

"Neen, Heer Schout! ik rade niet," hernam van Cuyck, pijnlijk aangedaan door de valsche uitlegging, die hij hoorde geven aan zijn' blijden geloofsroem.

"Wat ge onwillig of stompzinnig zijt! 't Is opdat die vaardige vingeren nog weder konstig als vroeger het penseel zouden mogen hanteren!"

"Ge meent, mij zou nog weêr occasie gegeven worden om te schilderen?" vroeg van Cuyck, terwijl een flaauwe blos zijne bleeke wangen even kleurde.

"Zoo meen ik het juist," hernam de Schout, nader tredende, "mits 't u gevallig kan zijn."

"Ik zou een veinsaard moeten wezen, zoo ik anders kon spreken, dan om dankelijk aan te nemen; alleen, ik kan toch niet denken, dat men er op zint, mij de vrijheid weder te geven!"

"Dat staat niet bij mij! alleen een andere kerker, die geschikter logies zou zijn voor u, met een bekwaam licht voor 't oefenen uwer konst, voorzien van al zulke geriefelijkheden en wenschelijke aangenaamheden des levens, die het lot van een' gevangene verzachten kunnen, en strekken, om hem de zuurheden zijner inkerkering te doen vergeten..."

"Voorwaar, Heer Schout! dat luidt als treffelijke gonst, en zekerlijk, ik ben niet van de luiden, die eigenwillig leed zoeken, meenende, daarmede Gode welbehagelijk te zijn. Gereed wat Hij oplegt, gewilliglijk te dragen, zou ik met vreugdigheid aannemen lindering van des kerkers lasten, als eene goede gave van zijne hand."

"Wil echter niet overzien, dat het soulæs u zou toekomen door *mij*."

"En als ik vreeze op conditiën, die ik niet zal kunnen vervullen," zuchtte de schilder met zekeren argwaan. "Is 't niet op hope, dat ik broederen in last en lijden zal brengen, of zelf afstaan van mijn geloof, dat ge mij door goedheid wilt trekken?"

"Ik zegge u neen, ik ken u reeds te wel, stijfhoofd! om u in dezen een' eisch te stellen, dien ge toch niet zoudt vervullen. Wel dan, luister. Mij gelustte sinds lange naar eenig werkstuk van uwe konstrijke hand, en 't geval heeft gewild, dat ik tot heden toe nimmer ietwes van u heb konnen magtig worden; nu is dit mijn verlangen, dat gij hier in den kerker zijnde, eenig doek zult bemalen en mij dat afstaan...."

"Ik ben gansch gereed tot uwe dienst, Mijnheer!" sprak van Cuyck levendig; "te mogen werken, acht ik in mijnen toestand een zonderling groot voorregt. Ook de getrouwheid jegens mijne huisvrouw en kind gebieden het mij, die niet hebben om van te leven, zoo ik ze verweesd achterlaat."

"De winste van uwen arbeid zal u zuiverlijk worden toegelegd."

"En," vroeg de kunstenaar met eenige aarzeling, "laat uwe Edelheid mij vrijheid in de keuze van hetgeen ik wil voorstellen? Of wel heeft zij hare gedachten daarover zelve laten gaan."

"Dat juist nog niet, maar het dient een goed Christelijk tafereel te zijn, niet een van die barbaarsche Heidensche voorstellingen, als waarmede gij de glazen van mijn' collega van Beveren's boekvertrek hebt bemaald.."

"Barbaarsche voorstellingen: de dood van Socrates — de strijd bij de Thermopylen — Alexander de Groote en....."

"Altemaal goed voor van Beveren, die zich vermeidt in 't gedenken aan die Heidensche Oudheid; ik voor mij wil, dat men aan de keus mijner schilderijen zien kan, hoe ik een goed Christen-mensche ben; het dient ietwes stichtelijks te wezen, dat als eene reuke van heiligheid heenspreidt over de wanden, waar 't hangt...."

"Dus iets gewijds.... iets stichtelijks," hernam van Cuyck, zich bezinnende, "iets uit de Bijbelsche Geschiedenis?"

"Bah! wat een inval, bij zulker maniere zoudt ge ten leste nog wel van mij eischen, dat ik u een dier ongoddelijke geuzenboekskens, die ze in Duitschland prenten en voor Bijbels venten, in de handen zou voeren, ter voorlichting bij uw onderwerp — fij van die dolle rank! — ge weet toch wel, dat Bijbels hier verboden zijn, op scherpe poene, en dat het geen goed Christen past, zich met Bijbellezen af te geven! Bijbel-Geschiedenis, het woord riekt naar den mutsert. Oordeel zelf, wat de schilderij zou geven! en dat in mijn huis, waar de Geestelijke Heeren als vrienden in- en uitgaan!"

Woutersz. schudde het hoofd en beet zich de lippen. Hij begreep, dat hij den Schout niet door zijne woorden van zijn ingeroest vooroordeel zou kunnen genezen, dat hij hem nutteloos zou verbitteren, door alles uit te spreken, wat er op dit punt in hem opprees.... Toch kon hij zich niet weêrhouden te zeggen: "Ik voor mij heb den Bijbel gelezen en herlezen, zoo veel en zoo vaak het mij doenlijk is geweest, en dank er God vuriglijk voor, dat ik daartoe occasie had, sinds ik daaruit te allen tijde en in alles licht, troost en raad heb mogen scheppen, als geen menschelijke mond of eenig menschelijk geschrift mij had kunnen aanbrengen."

"Och zwijg doch! meent ge, dat men zonder die bekentenis niet weet, welk een verweerde Hemelbestormer gij zijt, die meent, zonder voorbede van de Moeder-Gods en de Goede Heiligen zalig te worden, simpellijk door het lezen van een boek...."

"Het lezen, Gestrenge Heer! zou weinig baten, zonder 't geloovig aannemen van de goede boodschap des Heils, die ons er door wordt verkondigd, zonder den biddenden wensch om te betrachten.... zonder de verlichte oogen des Geestes...."

"Al wel, we kennen ulieden voor werkheiligen! de *Schout* mag niets van dat alles gehoord hebben, de *konstliefhebber* van Drenkwaart bespreekt nu liefst uwe schilderij.... en zie, ik kom daar op een' treffelijken inval."

"Laat hooren of die uitvoerbaar is."

"Ze is het, want ik zag haar uitgevoerd in eene kleine dorpskapel, waar het tafereel tot altaarstuk strekte. Ons Lieve Vrouwe, in haar statelijk gewaad, als Koninginne des Hemels, dragende haar Kindeken zoet, omstuwd door de Heilige Engelen, vertredende met den voet de serpent en voerende den schepter der wereld. Zoo gij me dat schildert, zal ik het stellen in mijn bidvertrek, en daarvoor dagelijks mijne devotie doen en nog daartoe u gedenken in mijn gebed, oft de Heilige Maget zich ontfermen mogte over u, en u afbrengen van uwe dolingen...."

"Ik ben zonderlinge zeer beweegd door uwe goedheid, lieve Heer! doch eene zulke voorstelling mag ik niet schilderen; dat verbiedt mij mijne conscientie...."

"Uwe conscientie, en dat waarom?" vroeg de Schout in de hoogste verwondering....

"Eerstens, omdat het strijdt tegen het tweede gebod: Gij en zult u geen beeld noch geene gelijkenis maken van 't geen boven in den Hemel is...."

"Dat 's Oud-Testaments en aan de Joden gerigt; maar wij Christenen hebben ons daaraan niet te binden; de Kerk staat het toe, ja moedigt het aan, dat we door zulke hulpmiddelen onze devotie verlevendigen."

"Christus, de Heer der Kerke, heeft tittel noch jota van de Wet te niet gedaan; ja, zoo de Evangelische voorschriften in iets mogen verschillen van de oude Wet, is 't daarin, dat het die meer vergeestelijkt bij gevolg, nog sterkere eischen doet tot onthouding, en zoo ik bestaan durfde zoodanig tafereel te conterfeiten, als gij daar aangeeft, zou ik grootelijks schuldig zijn ook aan uwe ziele, als die uwe superstitie had helpen voeden en daartoe occasie had gegeven; maar boven alles zou ik gezondigd hebben tegen de Majesteit Gods en tegen de Hoogheid des Heeren Christi, diens eere daarbij wordt verkort, onder schijn van Hem te vereeren in zijne Moeder. Dat is eene eigenwillige Godsdienst, door het vleeschelijke herte der menschen uitgevonden, dat liever knielt voor hout, zilver of steen, dan zich te willen opheffen tot de zuivere Godsdienst, die de Heer zelf hun wil leeren!"

"Ge zijt een verweerde rhetorijker! maar ik versta niet, hoe ge zoo veel ergernis kunt nemen uit die schoone voorstelling, van de Gebenedijde Maagd met het kindeken Jezus, daaraan alle goede Christenen zich stichten!"

"Zeker, de Heer *is* een kindeken geweest en heeft zich alzoo zeer voor ons vernederd tot dien staat; doch

wat gaat men toch altijd den Heer, die de wereld verlost heeft, vertoonen in de gedaante van een onnoozel kindeken, op den arm zijner moeder, alsof Hij, die de zonde heeft verwonnen en den dood heeft te niet gedaan, in eeuwige momberschap dient gehouden te zijn door eene vrouw; dit alles tot meerdere glorie der gezegde welzalige Maagd, maar tot verkleining van den Koning der eere; en verschoon mij, Heer Schout! maar de tegenwoordige Roomsche Kerke is grootelijks te berispen, dat ze al zulke misbruiken onbestraft laat, ja zelfs steunt bij exempel; daaruit volgt, dat sommige onwetende en doldriftige luiden onder de nieuwe geloovigen, niet aanziende, dan wat voor oogen is, en niet konnende scheiden de leere van de abuizen, en aanmerkende, hoe zondige afgoderij men huide ten dage is plegende, tot ongeregte kerkschennis en beeldenstorm gedreven zijn."

De Schout was zoo overbluft door de ongehoorde stoutheid van zijn' gevangene, die zich opeens tot beschuldiger verhief, dat hij zoo dadelijk geen antwoord vond, eenigzins geëvenredigd aan hetgeen hij had moeten aanhooren, en hij antwoordde alleen in eene zekere verstrooijing, als bleef hij nog onder den dwang van dien indruk.

"Voorwaar..... voorwaar, als we u naar de houtmijt leiden, zal 't niet gestolen zijn. En gij belgt u, dat we u sakramentschenner noemen! de beeldenstormers in 't gelijk te stellen, en u te verkloeken, Onze Heilige Moeder, de Kerk te oordeelen!"

"Niet ik! overzeker niet ik, 't is de Heer, die door een nadrukkelijk verbod haar alreede heeft geoordeeld, en de Apostelen Paulus en Barnabas, als die van 't Hei-

dendom hun goddelijke eere wilden toebrengen, wezen die haastelijk af, en met groote ontsteldheid, roepende, dat ze niet waren dan menschen van gelijke beweginge als zij, en juist gekomen om hen af te brengen van die ijdele dingen, dewelke nu toch weder in de Pausche Kerk geleden worden, als eerende men daar creaturen, zoowel door aanroepinge en...."

"Mij bangt van dijne taal, onverbeterlijke drijver! ik zorge, ik ga besmet worden door de pestilentie van dijne opiniën, simpellijk door er naar te luisteren; zeg me zonder omhaal van woorden, of ge 't doet of niet!"

"Ik mag niet, Heer Schout! De konstvaardigheid, die God mij heeft verleend, meene ik niet te gebruiken tegen Zijn' geopenbaarden wil."

"Hebt ge dan gansch geene barmhartigheid met u zelven! en beseft ge dan niet, dat het aan mij staat u zoo drijvend aan de palije te laten klinken!" riep de Schout toornig en moedeloos over dien rustigen weêrstand.

"Dat zou de voorzeide schilderij niet veel vorderen," hernam de schilder koel; "gij kunt deze vingeren vermorzelen; doch ze niet dwingen datgene uit te voeren, wat mijn wil en geweten u moet ontzeggen; en zoo handelende in de hitte der verbolgenheid, zoudt ge mij oorzaak geven u uit te beelden in de gedaante van den onregtvaardigen Regter...." voegde hij er bij met eèn' glimlach, die de scherpte van het woord trachtte te matigen; maar de Schout glimlachte niet.

"Ik sprak in vollen ernst; het zal me een lust zijn, het openlijk en beslissend onderzoek naar uwe schuld te verschuiven.... mogelijk wel.... mits ge mijne intentiën steunt, breng ik het daartoe, dat ge met ligte

straffe wordt vrijgelaten; doch ik versta, dat gij in uwe wederhoorigheid besloten zijt nietwes te doen, noch voor mij, noch voor u zelven!" en de toon, waarop Jan van Drenkwaart dit zeide, was veeleer droevig dan toornig. Ondanks zich zelven voelde hij zich al meer en meer gedwongen tot hoogachting voor den man, dien hij als kunstenaar vereerde, doch als scheurmaker en afvallige meende te moeten minachten, en wie hem juist als zoodanig eerbied afdwong, nu hij hem hoorde spreken met al den ernst eener vaste overtuiging, en met al de vrijmoedigheid van een vrij man, schoon in naauwe banden geklemd.

"Dat zij verre, Heer!" riep Woutersz. door de zachtheid van zijn' toon getroffen. "Ge weet, ik schroom geenszins onderzoek; ik ben voorwaar wel gezind rekenschap af te leggen van mijn geloove en van de blijdschap, die in mij is, schoon ik wete wat daarna volgen moet; doch ik ben geen drijver, die eigenwillig den dood zoekt. Ik heb vrouw en kind; ik heb ouders, die mij innig dierbaar zijn, en wie met mij de staf hunner grijsheid ontvalt; mij jookt ganschelijk niet naar het martelaarschap; en dan dat uitzigt, dat ge mij biedt: ik zou nog wêer eene wijle mogen leven voor de konst, in stede van weg te kwijnen in die afstompende ruste, voorzeker, dat is me te kostelijk eene gifte, om zonder leedgevoel af te wijzen. Alleen wil u bezinnen op iets, wat voor mij uitvoerbaar is, of gun me zelf op een onderwerp te peizen."

"Het mijne is gevonden!" riep van Drenkwaart levendig; "ik achte," voegde hij er aarzelend bij, "dat gij geene zwarigheid maakt.... de gestalte van den lijdenden Christus uit te beelden...."

"Ook dit bidde ik af," hernam de kunstenaar, maar op een' gansch anderen toon, er sprak leedgevoel uit, en hij hield de oogen neêrgeslagen, als schaamde hij zich deze herhaalde weigering.

"Hoe kan 't zijn! hoort dat ook tot de artikelen van uw nieuw geloof, om daarin gevaar te zien, dat men de gedaante van onzen Heer ter vereering uitbeeldt!"

Van Cuyck zuchtte. "Zekerlijk, eere en aanbidding komt Hem toe, die het zich geen' roof behoefde te achten Gode gelijk te zijn, en zoo waar 't eenigzins in 's menschen magt is Hem te prijzen, te loven en eere toe te brengen, daar kan dat niet onderlaten worden zonder schuld en ondank; doch ik achte Hem daarmede noch gediend, noch geëerd, dat men zijne lijfelijke gedaante gemaald, gesneden of uitgehouwen aan den wand hangt; maar daarmede, dat men zijne beeldtenis draagt in 't harte, uitdrukt in het leven, zijn exempel navolgende, zooveel men dat in zwakheid vermag."

"Het eene doende, volgt daaruit niet, dat men 't andere zou nalaten," hernam de Schout.

"Niet noodwendig; alleen er is vreeze, dat de zinnelijke en zondige mensch, met dat uiterlijk bewijs van vroomheid, zal meenen te kunnen volstaan"

"Ik houde veeleer, dat het tot prikkel moet strekken, om 't andere niet te verzuimen; aanzien doet gedenken!"

"Heer! waar *zijn* exempel, *zijn* evangelie, zijne wonderen, zijne leering, zijn dood, niet dat onweêrstandelijk vermogen hebben, om den zondaar tot Hem te trekken, wat zal daar dan een gesneden of gepenseelde beeldtenis, door onwaardige menschenhand onwaardiglijk voorgesteld...."

"Ik wacht betere dingen van u; waar ik mij tot u

wendde, vroeg ik eene waardige voorstelling!"

"Ei! welke, door menschenkonst daargesteld, kan eenigzins Hem waardig zijn? Wat menschenhand is waardig, die taak op te vatten, welk mensche is zoo rijk aan gaven en bezieling om daarbij niet zoo gansch zijn onvermogen te voelen, dat zijne hand verstijft, zijne geestdrift versuft door geestdrifts overmaat, dat hem de moed ontzinkt en de arm als verlamd nedervalt! En wie zich niet dus verplet voelt door de hoogheid van 't onderwerp, gemeten aan de zwakheid zijner krachten, dien zult ge toch wel niet achten, dat het waardiglijk zal weten te malen?"

"Zoo hebben dan naar uw inzien allen gedoold, die het hebben bestaan en ook volbragt, daaronder gij weet, dat niet weinigen en van de roemruchtigste konstenaars zijn geweest."

"Zij hebben geleefd en gewerkt naar 't licht, dat hun gegeven was.... 't Zij verre van mij, dat ik hen zou oordeelen of hun werk den roem onthouden, die hun toekomt van de menschen.... alleen, meer dan dat alles zou ik eischen, en weet toch dat ik het niet zou kunnen volbrengen! Voormaals in 't prille mijner jonkheid, toen ik nog van mijne konst het hoogste wachtte, en van deze aarde het meeste, toen zou ik het mij veelligt onderwonden hebben; doch sinds de Levende Christus in mijn harte gestalte heeft verkregen, kenne ik mijn onvermogen, en zou ik het vergrijp achten te onderstaan, wat gij mij vraagt; dus verg het mij niet, ten zij gij besloten zijt mij ook in mijne konst, mij ook naar de ziele te martelen, en die schrikkelijke pijniging op te leggen naar het hoogste te trachten tot de ellendigste uitkomst!"

"Ik zal 't u niet afdwingen," hernam de Schout, zelf verwonderd, dat hij geroerd was door 't geen hij een ijdel gemoedsbezwaar achtte; "doch! 't is te jammerlijk, wat er van uwe arme konst gaat worden, zoo dit nieuwe geloof stand houdt en toeneemt, dat haar hier zooveel verbiedt, elders zooveel vergt, tot het hare krachten te boven gaat."

"Voorzeker! 't zou een arme konst zijn, zoo ze eeniglijk leven kon bij dwaallicht of doling, zoo ze eeniglijk in 't verbodene grijpen moest of ontberen, zoo ze niet rijp kon worden met de menschheid, niet rijker met de nieuwe denkbeelden, die deze verovert, en zoo zij alleen bewegingloos moest blijven, en geboeid aan eene plek, het kerkelijk grondgebied.

"Voorwaar, wat er van haar zijn zal, wie zal het haar nu aanzeggen; maar mij dunkt, dat ze leven kan en leven moet zonder Heiligen-glories en kruisbeelden; dat zij God dienen kan, al rukt zij den Hemel niet neder op de aarde; zoo de invloed van 't gezuiverd geloof haar *kan* dooden, dat zij sterve. Zoo men haar geene bezieling weet te geven, dan miraculeuse aanblazing van wonderdoende Heiligen, dat ze dan verga met de tempelen, die haar hebben noodig gehad! Maar zoo is 't niet, zoo zal het niet zijn. Wien de Heere het verstand heeft verlicht om aan te nemen de Evangelische waarheid en die Hem plaatse heeft gegeven in het harte, diens werk is rein, en getuigt van Gods werk in hem; die sticht zijne naasten en spreekt tot Gods eere, wat hij ook aanvangt; die mijdt het heilige te ontwijden, en die zorgt ook het ongewijde een' goeden reuk van eerbaarheid te geven, die zoetelijk maant tot zuivere tucht. Zal het hierna anders gaan,

dan ik meene, dat staat niet bij mij vooruit te zien; doch naar mijn verstand zal de hervorming, daarvoor wij nu strijden, ook de maalkonste zuiveren van 't kwade, zonder het goede te schaden, zoo waar dat schoone handwerk niet van die is, welke een ieder kan aanleeren, maar eene liefelijke gave Gods, die haar verleent wien Hij wil [1])."

"Dat gij althans met miraculeuse overredingskracht begiftigd zijt, ervaar ik zelf," viel nu de Schout in; "want zoo lange reeds aanhoor ik van u met matige spijt, wat uit eens anders mond verstaan mij de haren zou doen te berge rijzen, en tot heftige grim-

---

[1]) Het ware niet moeijelijk geweest van Cuyk hier eene profetie *après coup* in den mond te leggen over de toekomst van zijn "schoon handwerk," zoo als hij zelf het noemt. Doch wij achten het beter, den kunstenaar van de 16de eeuw geen ruimer en vrijer blik te gunnen, dan hem gegeven kon zijn van zijn standpunt; toch weten *wij* dit, dat die kunst niet is verloren gegaan, dat de groote eeuw van haar' bloeitijd juist is aangebroken in ons Vaderland na de vestiging der Reformatie. Het blijkt dus, dat zij niet afhankelijk is van zekere vormen. Zij heeft het getoond in de onze, dat zij het gewijde kan aanraken, zonder het te ontheiligen; en zonder zich dienaresse te stellen van zekere Christelijke Mythologie. De Protestantsche Christelijke kunst is mogelijk; want *zij is!* Wie haar niet zien kan in Scheffers *compositiën;* wien zij niet aangrijpt in den strengen ernst van Calames landschap; wie de stemmige toon en de grootsche eenvoud van een Protestantsch kerkgebouw te koud vindt en te ledig; wie niet vatten kan, dat daar geen weidsche altaardienst noodig is om God te dienen in geest en in waarheid; wie den pronk van eene Cathedrale behoeft en het kruisbeeld moet zien opgehangen voor de oogen, om te gelooven aan de tegenwoordigheid van Hem, die gezegd heeft: "Waar twee of drie vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben Ik met hen," voor dien zeker bestaat zij niet, kan ze niet bestaan, dan welligt onder een' vorm, waarin geen opregt Christen haar zal zien, zonder leedgevoel: in den vorm van het misbruik der Christelijke vrijheid.

migheid zou verwekt hebben; zoo maar die wondere overmagt niet van onderaardschen oorsprong is, en daar heksenkonst of duivelskonstenarij onder speelt!"

"Zijt des geruste, Achtbare Heer! ik schuwe satan en de booze geestenwereld niet minder dan gij, en alschoon in mijne moedertaal bid ik getrouwelijk het Vader ons...."

"Ik hoop, dat het u baten moge!" viel van Drenkwaart in, de schouders ophalende.

"En daarbij, zoo ik u vervoeren wilde, zou ik u door magt van fraaije beloften willen winnen; in stede van dien, kon weleens mijne straffe weigering...."

"Ge hebt gelijk, door goeden wil verlokt ge mij niet; en toch, een weinigje van dien moet ge mij toonen, zal ik anderszins niet als uw heftige vijand scheiden; want mijne begeerte naar een werkstuk van uw penseel, is tot felle brand van passie opgevoerd door uwen wederstand. Zeg dan zelf wat ge mij geven wilt."

"Luister, Heer!" hernam Woutersz., "ik zou wel iets weten.... maar ik heb wat schroom het u voor te leggen. Nog voordat ik gedwongen was als een voortvlugtige uit mijn huis te vlieden, had ik eene schets ontworpen, die 't mij een groot soulaes zou zijn vóór mijn' dood te mogen schilderen, en u als aandenken na te laten; alleen 't is een onderwerp uit de Joodsche Geschiedenis...."

"Dat kan wel gaan, dunkt me, Koning David blijkt geen ketter, sinds de Kerk zijne Psalmen in gebruik heeft gehouden."

"Zijn zoon Salomo is 't, wien ik had willen voorstellen."

"De groote Koning Salomo, in al zijne pracht en luister op den troon zittende...."

"En regt doende; zijn eerste regt; een Koning, die wijsheid heeft gevraagd van God, als de uitnemendste gave, en die al aanstonds blijken geeft, dat zijne bede werd verhoord."

"Maar dat kan een wonderheerlijk konstgewrocht worden!" riep de Schout in verrukking. "Eene vraag: ge vertoont ons zeker de oneerlijke vrouwen en hare zogelingen?"

"Zoo was mijn voornemen; doch ik vreeze de uitvoerigheid, de zwarigheid van gewaden en wat dies meer zij...."

"Niets daarvan zal u ontbreken; wat ge aanvraagt zal u geworden."

"Het allereerst mijne schilderkist.... mijne eigene?" vroeg van Cuyck in zekere spanning.

"Gansch gewis! Het is me bewust, hoe konstenaars zekere eigenheden hebben, en aan sommige noodwendigheden zijn verslaafd, daarin men niet kan veranderen, zelfs niet ter verbetering, zonder dat ze klagen van gemis en verstoring.... die kist zal uit uw logies worden gehaald en hierheen gebragt in alle zorgvuldigheid."

Van Cuyck hief de oogen ten Hemel met zwijgenden dank, en met eene uitdrukking van blijdschap, die den Schout welligt verwonderd zou hebben, want die toestemming scheen niet zoo beduidend, zoo hij bij het vallende schemerlicht, in den vrij somberen kerker, dien blik nog had kunnen onderscheiden.

"Rest nog een bezwaar: de schilderij is op groote schaal aangelegd; reden, waarom ik haar niet heb konnen voortzetten in de dagen mijner omzwerving: zij vraagt veel ruste en vordert ongemeen veel tijd."

"Ik zal zorgen, dat men u beiden laat."

"Maar zal het geen' schijn hebben, oft ik op zulker maniere mijn leven wilde rekken?"

"Welnu! daarmede zoudt ge nietwes doen, dan hetgeen men van u begeert! Die tijd wint, heeft veel gewonnen, en wie weet wat voordeel men wederom trekken kan van deze winst?"

"Gij zegt dat op eene wijze, Heer Schout, alsof werkelijk mijne uitredding uw wensch ware," hernam van Cuyck verrast.

De Schout glimlachte en knikte met het hoofd.

"En dat treft me zonderlinge zeer, na de bijstere scherpheid van uwe voorgaande vervolging, en na den heftigen ijver, dien ge hebt getoond om mij in boeijen te klinken."

"Wat zal ik u zeggen. Ik kende u toen niet van persoon; en juist de reverentie, die ik voelde voor den naam van den roemruchten konstenaar, maakte mij diens dolingen nog meer hatelijk! Dus jammer ik het vond, dat ze bij een' zoodanigen post hadden gevat; dat ik u en hen al t' zamen verfoeide, en wenschte niets liever, dan u door een' haastigen dood van de aarde te verdelgen, dat daarmede die ergernis voor mij uit had; doch wat gebeurt.... Bij uwe gevangenneming zag ik u kalm en onversaagd kerker en foltering te gemoet gaan, die ge door eene tijdige noodleugen nog hadt kunnen mijden; dit trof mijn harte, en ik voelde voor u opleven eene wondre toegenegenheid met eerbiedenis doormengd. Voeg hierbij nu den vierigen wensch, dien ik heb naar eenig konstgewrocht van uwe hand, en het zal u niet vreemd schijnen, zoo ik er op peis hoe u respijt te geven.... Er worden

nieuwe orders uit Spanje gewacht aan 't Hof te Brussel; misschien linderen ze de strafheid der ordonnantiën, en wie weet of gij niet een van de eersten zult zijn, die daaraf het profijt geniet...."

"Dat gij het wenscht, Achtbre Heer! dwingt me tot dankbaarheid t' uwaarts; alleen, hoe zullen de andere Heeren van den Magistraat dit nemen?"

"Ze hebben er vrede meê, wees er zeker af. Van Beveren heeft stout en sterk voor u gesproken in den Raad en men is 't eens geworden, het beslissend verhoor zoo lang te verschuiven als doenlijk is, en vorders de oogen te luiken voor 't geen er staande uwe gevangenschap u ter verligting geschiedt."

Alles wat de Schout Jan van Drenkwaart hier sprak, was waar; maar de geheele waarheid zeide hij niet. Hij vermeed te zeggen, dat de inhechtenisneming van Jan Woutersz. van Cuyck, zoo ras zij ruchtbaar werd, niet enkel de levendigste deelneming had verwekt bij de inwoners van Dordrecht, maar zelfs eene hooggaande verontwaardiging, die zich bij de lagere volksklasse door luid gemor had geuit. De vrome kunstenaar was door al zijne medeburgers bemind en geëerbiedigd; wie zijne talenten niet konden waarderen, hadden achting voor den goeden zoon, den trouwen echtgenoot, of eerden in hem den vriend, den weldoener, wien men niets kon verwijten, dan dat hij zijne eigene begrippen had in geloofszaken. Ook waren Roomschen en Onroomschen het ditmaal eens in hunne afkeuring over de handelwijze van den Schout, dat hij den verdienstelijken stadgenoot als een' misdadiger geboeid over de straten had heengeleid, en een groot deel der Regering, de bloedige strafoefeningen moede, die zij ge-

dwongen waren op hunne medeburgers toe te passen, hadden van die stemming onder het volk gebruik gemaakt, om de andere partij in den Raad over te halen tot die verschooning jegens den algemeen beminden man, waarvan de Schout zich nu de grootste eere toedichtte, gelijk hij er het grootste voordeel van wachtte. Wat hij echter van zijne gewaarwordingen had uitgesproken, was volkomen juist. Hij had zich om velerlei redenen met ruwe blijdschap verheugd, toen hij na eene langdurige vervolging eindigde met van Cuyck als gevangene weg te voeren! En hij meende het dezen nu eens regt te doen gevoelen, hoe grooten afschuw hij had van die rebellische gezindte. Maar welhaast begon hij na te denken over de handelwijze van dien man, die zijne vrijheid had kunnen redden door eene leugen, en die terstond zonder aarzeling de waarheid had gezegd; hij was een vinnig ketterjager, maar geen stompzinnig mensch; voor het eerst begon hij in te zien, dat men afdwalen kon van "de Kerk," zonder af te dwalen van burgerdeugd en zedelijkheid. Reeds berouwden hem de eerste ruwe mishandelingen, die hij den kunstenaar had aangedaan, en nog vóór dat van Beveren's stem in den Raad zich verhief, om de zaak van van Cuyck te bepleiten, was van Drenkwaart alreede besloten tot die verschooning, welke hij zich echter liefst door de meerderheid liet opdringen, dan haar uit zich zelven te oefenen. Zijne verhouding tot de Spaanschgezinde partij dwong hem daartoe; maar hij achtte daarmede toch niet het regt verloren te hebben, om zich bij den gevangene verdienste te maken van 't geen hij bij zijne collega's liet doorgaan voor een toegeven aan den drang der omstandigheden. In 't

belang van van Cuyck heeft men echter geen regt, den Schout deze dubbelheid kwalijk te nemen.

III.

De Schout Jan van Drenkwaart hield woord. De meest geschikte of liever de minst ongeschikte gevangenkamer der Vuilpoort werd van Cuyck tot verblijf gegeven en ingerigt, zooveel dat zijn kon, naar de wenschen en behoeften van den Schilder. Zijne schilderkist, dien wij hem met zooveel zorg hebben zien inpakken, was te zijner beschikking gesteld, en aan ieder verlangen, ter bevordering van zijnen arbeid, werd voldaan. Daarbij werden hem allerlei vrijheden en voorregten toegestaan, om zijne gevangenschap te verzachten en te verhelderen. Papier en schrijfgereedschap waren hem niet ontzegd; het nachtelijk duister werd vervrolijkt door een vriendelijk lamplicht en wijdde hij gemoedelijk den ganschen dag aan het opgelegde schilderwerk, zijne avonden bragt hij door met schrijven, en hieraan danken wij het, dat we een' blik konden slaan in het gemoed van den vromen en blijmoedigen Christenbelijder, zoowel waar hij zich uitspreekt aan geliefde betrekkingen, als waar hij in den vorm van zelfbekentenissen getuigenis geeft van 't geloof, dat in hem is, of geloofsgenooten en medeburgers vermaant en troost, waar ze tot eenigen gelijken strijd mogten geroepen worden. — Eene groote vreugde was hem geworden: bij de toezending van schildersbenoodigdheden, ontving hij somtijds brieven van vrienden of verwanten. Eens gewerd er hem een van zijne vrouw, die hem

meldde, hoe zij met haar dochtertje veilig buiten Dordrecht was geraakt, en hoe zij zeer in zijne nabijheid leefde, te midden van getrouwe geloofsgenooten; hoe zijne brieven haar toekwamen, en hoe zij zelve zich zoo moedig en gesterkt voelde, door hetgeen zij van hem vernam; dat zij wel zou begeeren zijne gevangenschap te deelen, maar niet hem daaraan te onttrekken, "naardemaal die toch vorderlijk was tot zijne blijdschap en eere als een geroepene om voor Christi zake uit te komen."

Zoo ging het destijds. Wie te lijden had om des geloofs wille, werd niet door de zwakke verslagenheid zijner liefsten tot zwaarmoedigheid neêrgedrukt. Maar hij werd getroost door de vrome berusting der zijnen en door hun' geloofsroem over zijne standvastigheid. Toch betuigde van Cuyck, dat hij God dankte voor die groote barmhartigheid, dat vrouw en kind zijn' kerker niet hadden te deelen. Hij was goed Christen, maar ook teeder zorgend vader; hij heeft het in alles bewezen.

Onder dit alles verliepen er weken, maanden zelfs, en de schilderij is reeds merkelijk gevorderd, nu het ons voor 't eerst gegund is er een' blik op te werpen; wij gelooven niet het regt te hebben, haar te beschrijven als een zeldzaam meesterstuk, als een voorbeeld van geniale conceptie en meesterlijke uitvoering. Het ging den kunstenaar als menigen zijner kunstbroeders van lateren tijd, hij wilde meer van zijn talent dan het kon volbrengen; en al was hij zijnen tijdgenooten al vooruit met zijne denkbeelden, hij had niet de magt om ze uit te drukken op het doek, zoo als hij onbestemd voelde, dat het zijn moest. En daarbij al was

hij met vrolijke geestdrift aan het werk getogen, al arbeidde hij met volhardenden ijver, al trachtte hij met gemoedelijke trouw het beste te geven wat hij vermogt, de langdurige kerkelijke opsluiting verkilde welhaast de bezieling; de bijgedachten ditmaal van den arbeid onafscheidelijk, waren alles behalve opwekkelijk, en nog daarbij, de Christen-kunstenaar had, ondanks alles, te veel het oog gerigt op de kroon van den bloedgetuige, die hem aan 't eind' van zijne loopbaan wachtte, om met onverdeelde aandacht te streven naar den lauwer der kunst, eene kroon, die lager hing, die ligter bereikbaar was, en die zijn' blik niet meer het sterkste aantrok. Maar wat hem aan gloed en aan geestdrift mogt hebben ontbroken, had hij door gemoedelijken arbeid willen vergoeden, en zoo was hij gansch niet gebleven beneden de eischen van den aanstaanden bezitter van zijn werk.

Eene bijzonderheid van de schilderij moeten wij aanwijzen.

Koning Salomo, gedost in het rijke vorstencostuum van dat tijdperk, had eene treffende gelijkenis met den strengen Schout, wel is waar, eene veredelde gelijkenis; maar toch zij was zoo onmiskenbaar en zoo sprekend, dat zij voor portret had kunnen gelden. Zij *was* portret; de toekomstige eigenaar had het *dus* gewild, en de kunstenaar had niet al te veel zwarigheid gemaakt om hem dezen eisch in te willigen. Zekerlijk, zijn ideaal van Salomo's wezen, met een' glimp van goddelijke wijsheid bestraald, was wel een ander, een meer verheven, dan de stoute, bruske uitdrukking van den bitteren vervolger der arme Doopsgezinden; maar toch, veel keuze van modellen zou hem wel niet ge-

boden worden in den kerker, en op het fiere schrandere voorhoofd van Jan van Drenkwaart lag eene vastheid van wil, die den Israëlitischen tempelbouwer geene oneer zou hebben gedaan. Zijne trekken waren voor 't overige fijn en bevallig; zijn donker oog had eene groote levendigheid, zoo vaak hij het opsloeg; daarbij was hij nog jong en droeg geen baard, dat hem in jeugdigheid van voorkomen winnen deed, zoodat het den schilder geene al te groote inspanning van verbelding kostte, om uit dit gelaat zich den jeugdigen Koning van *Israël* zamen te stellen, wiens vroomheid en wijsheid hem reeds als jongeling tot de ernsthaftigheid van den man hadden gerijpt. De schilder behoefde zijn kunstgevoel dus geen geweld aan te doen, bij het schetsen van zijne hoofdfiguur; hij vond er een zeker behagen in, die trekken als te veredelen en te verzachten, en waar hunne oorspronkelijke ruste en waardigheid mogt 'geleden hebben onder den indruk van heftige hartstogten of bittere zielsstemming, wist hij die daarop terug te brengen, en er den stempel op te drukken van iets beters en iets hoogers, dan hetgeen ongelukkig de ziel van het model vervulde.

De Schout voelde zoowel zijne ijdelheid als zijn kunstzin gestreeld, door de wijze, waarop hij zijn voorkomen zag teruggegeven. Aan geduld had het hem niet ontbroken; hij had zich willig geleend tot de houding, die de schilder hem aanwees, en hij scheen er zijn' lust in te vinden, de uren van zamenzijn te verlengen en te vermenigvuldigen, door den kunstenaar somwijlen uit te lokken tot een gesprek, dat hem afleidde van zijn' arbeid.

Zoo was er tusschen hen eene soort van vertrouwe-

lijkheid ontstaan, allervreemdst zeker bij de verhouding van gevangene en kerkermeester; doch niet onnatuurlijk door de betrekking, die de kunstliefhebber gevoelde op den kunstenaar. Zoo had de laatste van hem opheldering gekregen wegens iets, dat hem zeer ter harte ging; vrouw Zegers had hem niet verraden, daar was hij zeker van; maar was ze ook door hem in last en lijden gekomen? De Schout verzekerde hem van neen: "de goede vrouw schijnt niet eenmaal geweten te hebben wien zij huisde, op last van Jonkvrouwe van Beveren"....

Woutersz. was niet weinig verschrikt, toen hij dien naam hoorde uitspreken onder zulke beschuldiging; maar de Schout stelde hem lagchende gerust. "Ik begreep wel, dat van Beveren als een groot liefhebber der konst, en nog daartoe tot zachtigheid geneigd jegens de afvalligen, er zijn werk van zou gemaakt hebben, u tegens vervolging te bergen, zoo achtte ik het allermeest op de gangen en gesten van zijne luiden, nasporende, welke huizen hem in eigendom behoorden, en op welke wijze die bewoond werden, en toen ik zoo omtrent mijne zekerheid had, liet ik mij zoo in 't Schepen-collegie een paar woorden ontvallen van de goede hope, die ik had, u binnen de vier en twintig uren magtig te zijn. Van Beveren meende, dat hij blikte noch bloosde; maar ik zag 't hem aan, dat zijn wezen veranderde, en zoo zeî ik tot mij zelven: Let nu op, Mr. Jan! want ze gaan hem waarschuwen en een' bode tot hem zenden.... Gelijk ook geschied is, en ik, niet links, liet geen vier en twintig uren verloopen.... Ge weet het vervolg!"

"Ik kan niet anders dan uw goed beleid prijzen

Mijnheer! schoon het mij tot schade heeft gestrekt," sprak Woutersz. verligt van een' grooten last; — geen vrienden, geen vreemden zelfs hadden hem verraden; de list van de tegenpartij was eeniglijk oorzaak van alles.

"Het en belge u niet, dat ik mij dat winst achtte,". hernam de Schout, "ware 't simpellijk het welaangename voorregt van uwe kennismaking.... Schoon ik nu wel van harte wensche, dat ze u niet te duur moge te staan komen."

"Daarvan zal zijn wat God wil!" had Woutersz. geantwoord, met de kalmte, van wie zijn lot zonder aarzeling, zonder voorbehoud, in Gods handen heeft overgegeven.

En werkelijk, eene zoodanige was de zielsstemming, waarin Jan Woutersz. van Cuyck leefde en werkte, sinds zijn verblijf in den kerker.

De uitzigten, hem door den goeden wil van den Schout voorgespiegeld, misleidden hem niet, althans zij verleidden hem niet, om zich te laten slingeren door wisseling van hoop en vrees, en gemeenlijk droeg zijn rustig, blijmoedig gelaat den afdruk zijner welverzekerde ziele. Toch treffen wij hem nu bleek en ontdaan; zijne oogen staan dof; hij zit voor zijn' ezel, houdt palet en penseelen in de handen, maar toch, hij schildert niet.

"Ik vermag 't niet voor heden," roept hij uit, "de konst is een onvolkomen hulpmiddel tegen zulken indruk; ik beb beter troost van doen," en uit de diepte van meergemelde kist ziet men hem een dier kleine boekskens te voorschijn halen, die wij hem voormaals hebben zien bergen. Het was een Nieuw Testament met de Psalmen, naar de berijming van Datheen, toenmaals nog door alle Nederlandsche Hervormden, van welke gezindte ook, in gebruik.

Hij sloeg den 142sten Psalm op:

Ik roepe God van herten aan....

Al lezende, werden zijne trekken rustiger; een zachte blos van geestdrift begon zijne bleeke kaken te kleuren; het tweede vers las hij niet meer alleen met de oogen, maar half luid murmelden zijne lippen, als was het hem noodig, de woorden tot de zijne te maken, door ze uit te spreken:

Als mijn geest en mijn hert met noot
Gantsch beswaert is en met anghst groot,
Noch weet Gij Heer in desen al,
Hoe ik daaruit verlost sijn sal:

De laatste woorden riep hij uit met volle overtuiging des geloofs, en toch scheen hij niet volkomen rustig. Opeens wendde hij het hoofd om en luisterde; voetstappen naderden; ijlings verstak Woutersz. het boek tusschen zijn schildergereedschap, en hernam zijn palet; de deur der gevangenkamer ging open.

Het model voor Salomo trad binnen.

"Gegroet, mijn brave konstenaar!" riep hij hem toe; "naar ik zie, wacht ge mij al werkende."

"Ik heb getracht te werken; maar het ging niet, ik was kwalijk gestemd; als ik u tegen mij over heb, zal 't beter gaan, wil ik hopen," hernam Woutersz. met neêrgeslagen oogen; terwijl matte lusteloosheid zich weder teekende op zijn gelaat.

De Schout sloeg hem opmerkzaam gade. "Verpijn u niet al te zeer; we hebben niet zoo'n bijstre haast; ge zijt al te gezet op den arbeid; uw wezen staat versuft door den dwang, dien gij u zelven oplegt; bijlo! dat is mijne meening niet; gij moet u wat wils geven; de konst heeft hare luimen, die men vieren moet."

Tegen dien lof was de eerlijke van Cuyck niet bestand. "Die prijze doet me kleuren van schaamte!" hernam hij; "doch waarheid is 't, Achtbare Heer! dat ik niet heb gewerkt; ik had troost, ik had kracht noodig; ik heb gezocht mij te versterken met de Psalmen Davids.... ik was lezende, toen gij binnenkwaamt."

Een schok voer den Schout door de leden; toch verbeet hij eene uiting van heftigen toorn.

"Zoo hebt gij verboden boeken?" sprak hij beslissend. "Gij zijt er de man niet voor, om u te genoegen met die, welke men in onze getijboeken vindt."

"Ik mag het niet ontkennen, Heer!" hernam van Cuyck, "ik heb zoodanige boeken."

"Dus van mijn goed vertrouwen misbruik gemaakt, om ze in te sluiken?"

"Niet aldus, Heer! daar was tusschen ons veraccordeerd, dat mijne schilderkist met den inhoud mij zou worden toegeschikt, zonder navraag."

"o Achterlist, o spitse geuzen-ranken! Wiens vernuft is op zulke loosheid gescherpt.... gij hebt mij deerlijk verschalkt."

"Zoo gij acht, dat ik kwalijk jegens u gehandeld heb, wil vergeven," sprak van Cuyck ootmoedig "doch wil bedenken, dat niets mij beter heeft gediend om den druk van den kerker te weêrstaan, dan de troost, dien ik scheppe uit mijne boeken."

"Ge zult u toch daarbuiten behelpen moeten, want ik eisch ze op."

"Sta af van dien eisch, Gestrenge Heer! zoo ge anderszins eenige vriendschap voor mij hebt opgevat...."

"Maar, ongelukkige! mijn' pligt daargelaten, die het mij instantelijk gebiedt, is het bovenal uit genegenheid

t'uwaarts, dat ik op die vordering sta.... Luister," en de Schout kwam naderbij en sprak fluisterend: "Gij weet van nietwes wat buiten deze muren omgaat; maar *ik* weet het, en naar het zich laat aanzien zult gij niet lang meer die ongestoorde ruste genieten, die ik u toezeide, hopende, dat ik hierin eeniglijk meester zou blijven.... doch het staat te vreezen, dat de Paters zullen komen en u aanzoeken tot terugkeer in den schoot der Kerk, en...."

Woutersz. haalde de schouders op. "Zij kunnen daarin doen wat zij believen; maar des te meer zal het mij noodig zijn, mijne boeken te behouden, tot versterking in mijn geloof."

"En in welke meening acht gij, dat zij versterkt zullen worden, als zij zoodanige boeken bij u zullen vinden?"

"Wees wel verzekerd, dat ze zorgvuldig geborgen zijn.... ginds, onder al die verwen en penseelen, wie zal ze daar zoeken!" liet zich van Cuyck ontvallen in zijne onergdenkendheid.

"Wel, allereerst ik! en wat de monniken belangt, die zouden schilderkist en al met zich nemen, ja noodzijnde de schilderij, als ze eens argwaan hadden gekregen.... en om u daartegens te veiligen, zullen wij ze vóór zijn!" en al sprekende, was de Schout de aangewezen plaats genaderd, had de schilderkist doorzocht, en haalde daaruit triomfantelijk het kleine Testament te voorschijn en nog een paar andere boeken, den grootsten en dierbaarsten schat van den armen gevangene!

"Laat ze mij! laat ze mij!" bad deze met tranen in de oogen; "gij weet niet wat ge mij ontneemt, als ge mij van deze berooft."

"En gij weet niet, waaraan ik u zou wagen en mij zelven daartoe, als ik de zwakheid had ze u te laten houden...."

"Voor 't minst, laat me dat eene, 't is het Nieuwe Testament, 't is het Evangelie, 't is Gods Woord! en overkome mij dan wat mag, ik zal getroost zijn!"

"Juist, dat is het ergste; die beide andere boeken, naar ik zie, Henricus Bullingerius Huisboek en Menno Simonsz. Verantwoordinge, zijn minder gevaarlijke bewijzen tegen u; maar dat eene, in uwe handen gevonden, is alles wat uwe vijanden noodig hebben; dat kan u het leven kosten."

"Hoe korter ik verkeere in dezen staat van overgang, in dit levend sterven, hoe beter 't mij zijn zal, zonderling, waar ik verstoken worde van deze goddelijke bron van troost, daar ik mijne kracht scheppe!"

"Fij van u, gij drijver! Hoe! ge scheldt ons Katholijken van bijgeloof, omdat we hechten aan het H. Kruisbeeld en de relieken, onderwijl gijlieden, die zegt, God in Geest en in Waarheid te dienen, met zoo zonderling bijgeloof verkleefd zijt aan 't bezit van een boek?"

"Als gij oordeelt, dat ik uit bijgeloof daaraan hechte, zoo neem het van mij weg. God zij geloofd! 't voornaamste van den inhoud ligt mij in 't hoofd, en bovenal in 't harte," hernam Woutersz. en schoon hij een' traan wegvaagde uit het oog, liet hij af van dringen.

De Schout, bewogen door dien diepen weemoed, en half beschaamd over de wijze zijner overwinning, liet langzaam het Nieuwe Testament uit de hand vallen in den vorigen schuilhoek, en zeide toen: "Nu dan, wondre man! verspeel er uw leven voor, als gij wilt;

alleen, zorg hierin mij buiten 't spel te laten."

"Wat dat belangt, Heer! ik verhope, gij zijt zeker van mij zonder eed of gelofte?"

De Schout knikte.

"En wat mijn leven aangaat, zekerlijk, ik zou geene vrijheid hebben, daarmede een reuckeloos spel te drijven, doch antwoord mij in volle opregtheid: Was het niet alreede verbeurd, toen ge mij hierbinnen voerdet? Het respijt, dat naar Gods raad uwe jonste mij gunt, zij wat korter of langer, het einde is te voorzien...."

"Waarheid is, dat ik hard word aangezocht, om u ten verhoor te laten roepen.... en gij weet wat u dat brengen kan bij uw voornemen, om te volharden in uwe opiniën."

"Ik weet het, en houde mij bereid, als een getrouwe dienstknecht, wachtende op den Heere ter ieder stond," hernam van Cuyck, de hand op het hart leggende. "Ik heb mij gesierd met het bruiloftskleed zijner geregtigheid, en Hij, die mij genood heeft, zal mij niet beschamen, en Hij zal zich niet onbetuigd laten aan mij in de ure der zwarigheid."

"Nu, nu, ik acht ze nog niet nabij," hervatte de Schout, die, ook voor zich zelven, liefst de gedachte verwijderen wilde aan 't geen komen kon.

"Eer zij dáár is, en om niets onafgedaan te laten van 't geen mijne hand nog vindt om te doen, zoo gelief u te zetten, dat ik uwe beeldtenis voltooije eer de tijd ons ontschiet...." antwoordde de schilder met die tegenwoordigheid van geest, die van waren moed getuigde; maar ondanks als den ijver, waarmeê hij aanving te schilderen, ontging het van Drenkwaart niet, dat hij scheen te kampen met blijkbare lusteloosheid

en ongeschiktheid tot zijn werk; het penseel weifelde in zijne vingeren, en somwijlen liet hij het hoofd op de borst nedervallen en sloot de oogen, als had hij behoefte aan rust.

"De arbeid past u voor heden niet; naar 't mij toeschijnt, hebt ge ruste noodig, Meester van Cuyck!" sprak de Schout meêwarig, zonder zich echter op te rigten uit de Salomo-pose, die hem was aangewezen.

"Waarheid is, dat ik mij overheerd voele door eene drukkende matheid; de oorzaak ligt in 't gebrek aan nachtrust, ik heb in drie nachten de oogen niet geloken."

"Ik versta het, in eene gevangenkamer slaapt men niet goed.... alschoon ik u daaraf nog niet heb hooren klagen."

"Gemeenlijk slaap ik hier rustig; doch in de laatste nachten werd mijn slaap reeds bij den aanvang gestoord door jammerlijke kreten en klagten, die ik hoorde slaken boven mijn hoofd, op zulke wijze, dat de huiverlijke onrust over 't geen daar geschiedde, mij den ganschen tijd wakende hield, ook zelfs toen doodsche stilte dit akelig gerucht had vervangen."

"Laat u dit noch ontrusten noch verwonderen. Uw vertrek ligt vlak onder den pijningzolder, en men heeft in de laatste nachten eene beschuldigde in 't scherp verhoor genomen."

Van Cuyck rilde en sprak met een' zucht:

"Ik vermoedde zoo iets. Het scheen eene vrouwestem; die ongelukkige was dan wel zeer verhard en wel schuldig, dat zij hare foute niet wilde bekennen of dat niet durfde...."

"Verhard was ze zeker, en schuldig ook, schoon ik achte, dat gij anders zult oordeelen, want hare foute

is dezelfde, daaraf men u betigt.... ze loopt meê naar de conventikelen der Dooperschen, en zij beleeft hunne leer en kwade praktijken...."

"Mijne zuster in den geloove! en is dat al wat men haar te laste legt?"

"Mij dunkt, het is meer dan genoeg. Of meent ge, dat de verschooning, die jegens u wordt gebruikt, kan geoefend worden jegens allen? Veeleer is 't er zoo meê gelegen, dat we grooter *rigueur* moeten plegen jegens anderen, om den schijn te mijden oft wij in ijver verkoelen."

"Zoo is 't veelligt om mij te sparen, dat gij die vrouwe dus handelt?"

"Gij tast de waarheid.... Onder ons gezegd, de Heeren Geestelijken begonnen zoo wat te mompelen van slappen voorstand der Kerke, van slechte uitvoering der ordonnantiën, en wat dies meer zij, en ik meen hun te toonen, dat ik dezelfde gebleven ben en blijven zal in ijver voor de Religie en in getrouwheid jegens den Koning, al is 't ook dat ik verschooning oefen jegens een' enkelen.... Dus heb ik mij voorgisteren gesteld eene wisse greep te doen in zeker verdacht huis, en zoo is die vrouw, schoon ze tot Molenaarsgraaf t' huis hoort, in mijne magt geraakt. Haar proces zal spoedig opgemaakt zijn; de verhooren hebben plaats gehad ten overstaan van Broeder Franciscus Mierbecanus, Gardiaan der Minrebroeders, nieuwelings aangesteld tot Geloofsregter alhier; bij het laatste onderzoek heeft zij *geconfesseerd*, herdoopt te zijn geweest uit vollen vrijen wil; ze zal alzoo tot den vuurdood gedoemd worden, en de executie zal metterhaast plaats hebben, opdat al de wereld wete en ervare, dat

er goed regt wordt gedaan tegen de ketters en scheurmakers in deze welvermaarde stad Dord!"

"Hoe heet die vrouw?" vroeg van Cuyck bijna gebiedend. Een koortsachtige gloed had zijne bleeke wangen gekleurd, terwijl hij luisterde; zijne matte oogen begonnen te tintelen van opgewekte aandoening.

"Adriaantje Jansz; haar man heet Van Dort; hij is mede verdacht, doch niet in onze handen."

"o Heere mijn God!" barstte nu Woutersz uit, en liet palet en penseelen uit de hand vallen.

De Schout haalde de schouders op en schudde het hoofd. "Hoe is dat, mijn vriend! laat gij u dus zonderlinge zeer bewegen door 't geen een' ander' wacht; hoe zult ge dan zelf dragen wat u niet kan gespaard worden, ten zij ge grootelijks uwe vlijt doet, om onzen goeden wille t'uwaarts te ondersteunen...."

"Hierin vergist gij u, Mijnheer! dat ik voor mij zelven zou vreezen; zwak zult ge mij niet vinden ter ure der beproeving, ten zij die Eenige mij verliet, die mijne sterkte is; maar te weten, dat eene vrouw, dat *deze* vrouwe, door mij allereerst tot het licht des Evangelies gebragt en bewogen, den ruimen weg der wereld te verlaten...."

"Zwijg doch! zwijg!" riep de Schout opspringende, en leidde hem de hand op den mond; "wie zegt u, dat niet de Eerwaarde Broeder oft een van zijne verklikkers hier rondwaren in den kerker? Eene zoodanige bekentenis van u zou 't mij gansch ondoenlijk maken, u te verschoonen van hare straf."

"Maar ik wil niet verschoond zijn, ik wil die deelen. Ik wil niet, dat men eene zuster folteren zal uit oorzaak van religie, en mij ontzie, die, zoo 't bij

u-lieden schuld is, God naar zijne conscientie te dienen, tot de voornaamste der schuldigen behoore...."

"Och!" riep de Schout verdrietelijk, "wil uwe cause goed bezien; men spaart in u niet den ketter. Alle goede Heiligen des Hemels bewaren mij voor die zonde! we sparen eeniglijk den konstenaar. Of zeg me, zou uwe hand niet te onvast zijn, om, *naar uwe belofte*, dit conterfeitsel te voltooijen, zoo men u ter pijniging had gelegd; gij, die reeds van den wederschok dier smarten met ongewisse vingeren 't penseel hanteert!"

"Gij bespot mijne zwakheid," hernam van Cuyck smartelijk, "en dat met schijn van regt; zoo dan, indien 't u lust, verschoon mij; maar spaar ook de andere."

"Eerstelijk, staat dat niet meer in mijne magt, sinds er brieven gekomen zijn van den Zeer Welwaarden Heer Peter Titelman, Deken van Ronssen, die den Gardiaan heeft aangesteld, om in deze zaak uitspraak te doen; doch ik zeg u, al vermogt ik zulks, zoo zou ik mij wel wachten, zelfs ter uwer bede, zulk een blijk te geven van verdoemelijke flaauwhartigheid!"

"Leider, ja! ge zijt een Saulus in ijverigen haat tegen wie ge afvalligen noemt! och! oft de Heer gave, dat gij nog in een' Paulus mogt verkeeren, die zijne gemeente tegens vervolging kwam te schutten, in stede van haar te verdrukken!"

"Maar mij dunkt, ik sta aan de zijde, waar St. Paulus heeft gestaan na zijne bekeering. Nog Saulus zijnde, zoo men ons onderwijst, vervolgde hij 't geen toen de Kerke Christi uitmaakte; ik ter contrarie, vervolg eeniglijk wie haar aanranden, in magt verkorten en in eere schenden!"

Van Cuyck schudde het hoofd, met eene uitdrukking

van droefheid. "'t Is maar al te waar, gij meent Gode eene dienst te doen, met alzoo te handelen."

"Zoo doe ik; mijne geestelijke leidslieden verzekeren het mij...." "Ik heb geleerd nietwes te raadplegen dan hunne uitspraak, en mij rustig op hun gezag te verlaten."

"o Die klagelijke gerustheid! Mogt ge daaruit nog bijtijds konnen opschrikken; laat u niet omvoeren door die Geleerden, het zijn blinde leidslieden der blinden, in wereldsche wijsheid abel, in geestelijke dingen stikziend; onderzoek met eigene oogen, en zie toe voor u zelven; dat zal vrij beter zijn."

"Gezalfd en gewijd tot de dienst onzer getrouwe Moederkerk, acht ik ze voorgelicht door den H. Geest."

"Dienaren der Kerk! heelaas ja, ze zijn het en maar al te zeer; maar ze behoorden wat anders te zijn, zouden zij zich anderzins mogen beroepen op de voorlichting van den Geest der waarheid, die in alle kennisse inleidt; zij behoorden Dienaren van Christus te zijn en.... ze zijn het niet, het verscheelt zòò veel, dat men ze gelijken mag bij de Pharizeën en Schriftgeleerden, ten dage van onzes Heeren leven op aarde; die hebben Hem laten kruisigen, omdat hij den tempel bedreigde en met den tempel hun gezag; de Priesters van onze dagen, ik meen hen, die zoo ijverig het Pausdom voorstaan, zouden Christus zelven op nieuws laten kruisigen en niet in Hem willen gelooven, als Hij kwam en verkondigde hun zelf dat zuivere Evangelie, dat leert, niet aan te zien wat voor oogen is, en dat geene magt geeft aan menschen over de conscientiën hunner broederen. Ze zouden zich door Hem

verkort achten in hunne regten, en ze zouden Hem valschen Messias schelden en hun kleed over Hem scheuren, als over een' Godslasteraar, in stede van dat te doen over zich zelve, en ze zouden Hem verloochenen, omdat ze zich zelve niet wilden verloochenen, en over Hem het doodvonnis spreken, liever dan de heerschzucht te dooden in hunne eigene harten. De Paus van Rome en zijne adhaerenten, dat is nog altijd Cajaphas en het Sanhedrin. Ze willen de Schriften niet onderzoeken, die van Hem getuigen, en zij willen die verduisteren voor de menschen, om daarvoor hunne inzettingen in de plaats te stellen. Zij voelen het, dat konstig en wonderheerlijk gebouw hunner Kerk moet invallen, waar Zijne gemeente wordt opgebouwd; zoo Hij wast, moeten zij minder worden, en dat willen ze niet; liever stellen zij eene Koninginne des Hemels aan, en geven die aandeel in Zijne heerschappij, opdat zij met die gebiedster van eigen maaksel mogen heerschen over de zinnelijke harten der menschen; liever stellen zij kettergerigten in tegen wie Hem alléén eere en heerlijkheid willen geven, hopende door schrik en doodsangsten de arme geloovigen te versagen en te beproeven, of 't hun niet mogelijk is deze dingen, die ze nieuwigheid noemen, te niet te doen.... Maar 't is geene nieuwigheid, 't is het reine zilver en goud, dat nu gereinigd uit den smeltkroes te voren komt, ontdaan van hun slijk en hunne onreinheid; maar dit is uit God en alzoo vermogen ze niets daartegen; het bloed der martelaren, daarmede zij de aarde bevochtigen, wordt kostelijke dauw.... die het mild gestrooide zaad doet gedijen.... en zoo 't Hem behaagt, geve ik daartoe het mijne...?"

"Het is aangenomen!" sprak eene stem, die niet die van den Schout was.

Jan Woutersz. van Cuyck zag om: een Priester in de kleeding der Minrebroeders stond achter hem; eene lange, magere gestalte met uitgebleekte wangen en glinsterende oogen, die deze woorden koel en statig had uitgesproken, en om wiens mond een sarcastische glimlach speelde bij de verrassing van den schilder. Het was de Gardiaan Franciscus Mierbecanus. Sinds eenigen tijd had hij toegeluisterd, zoowel als de Schout.

Binnengetreden, krachtens zijn regt als Geloofsonderzoeker, had hij een paar woorden opgevangen van de stoute taal des gekerkerden, die hem in het vuur van het gesprek niet had opgemerkt; hij had meer willen hooren; hij had van Drenkwaart toegewenkt geene opmerking te geven aan zijn binnentreden, en deze was blijven zitten roerloos van schrik, half wezenloos van spijt en ontroering. Broeder Mierbecanus, Gardiaan der Minrebroeders, was nu vrij wel ingelicht, wien hij te zien had in den Kunstschilder Jan Wouterz. van Cuyck.

IV.

Na dat uur zag van Cuyck het modèl voor zijn' Salomo niet weêr terug in die qualiteit. Niet vreemd: de Deken had den Schout later met al den nadruk van zijn geestelijk gezag gewaarschuwd tegen "de perikelen van al te vierige konstliefde," en Jan van Drenkwaart had verstaan. Toch verdedigde hij met vastheid zoowel zijne eigene regterlijke oppermagt als

de belangen van zijn' gevangene tegen de eischen van den Geloofsregter, die onverwijld diens proces wilde opmaken. Hij dekte zijn' weêrstand met het besluit van den Magistraat, om voorshands geen onderzoek te doen in de zaak van den schilder, omdat de uitkomst daarvan niet twijfelachtig was, en men te dier oorzake vreesde voor opschudding onder het volk. De Gardiaan moest zich voor 't oogenblik met die uitvlugt tevreden stellen; maar hij wist waaraan hij zich te houden had, en van toen aan begonnen de Paters uit de conventen en de wereldlijke Heeren al te zamen te prediken tegen de ketters, en wie ze steunden; bedreigden en scholden openlijk den Magistraat; spraken de grofste beleedigingen tegen dezen uit, en ontzagen zich niet, met ronde woorden te zeggen en te herhalen: "dat de Schout den ketter van Cuyck maar gevangen had genomen om voor hem te schilderen!"

Die ophitsingen, de laatste aantijging vooral, maakten geheel den indruk, dien men er van wachtte, op een zeker deel der volksklasse, dat van zijne zijde zich nu gestemd toonde, de eischen der Priesterpartij tegen de Regering te steunen, en deze verloor hierdoor haar voorwendsel. Om zwarigheid onder het volk te mijden, scheen het nu juist noodig, dat zij den "wederdooper" prijs gaf aan de Geloofsregters. De Schout haastte zich de vlek van laauwheid en eigenbaat, die men op hem wierp, uit te wisschen, door te wijzen op den Raad, over welken hij geen gezag hield, en welks bevelen hij slechts was nagekomen. De Raad zag in deze verklaring van den Spaanschgezinden Schout een verwijt van het verledene, dat men den moed niet had te trotseren. Had de Schout volkomene opregtheid geoefend, en was

hij er voor uit gekomen, dat hij van Cuyck's behoud wenschte, welligt zou de Magistraat, zich door zijn' steun gesterkt voelende, den moed hebben gevonden om weêrstand te bieden aan de bloedgierige vorderingen der geestdrijvers. Doch waar die het zwaard der uitvoerende magt tegen zich gekeerd zag, zoowel als het kruis der Inquisitie, voelde die zich te zwak tot tegenstand; hij versaagde, en hij gaf toe.

Hij liet van Cuyck voor zich brengen tot een openlijk verhoor. Wat van Cuyck aangaat, hij versaagde niet, schoon hij allen tegen zich wist, nu het de vraag was: getuigenis af te leggen van hetgeen hij voor waarheid hield, en rekenschap te geven van dat geloof, dat hem was geworden eene kracht Gods ter zaligheid. In het vuur van zijn' ijver, om den tweeden doop te verdedigen, dien hij had ondergaan, sprak hij met bitterheid en geringachting van den kinderdoop, en haalde zich daardoor den heftigen toorn op den hals van de heimelijke Calvinisten en Luthersgezinden, die het vrije onderzoek der Schrift voor zich zelven begeerden; maar die verschrikten en zich ontrustten, waar het voerde tot zulke afwijking van hunne gevoelens; noodlottige bekrompenheid, die er hun een gemoedsbezwaar van maakte, om voor van Cuyck uit te komen als voor een' broeder. Ook verhief zich geene stem te zijner gunste, zelfs niet die van van Beveren, die te fijn was en te voorzigtig om zich Advocaat te stellen van een proces, dat vooruit verloren was.

De Kamer van Schepenen en de Raad stelden van Cuyck ter dispositie van de Kettermeesters, met belofte dezen den wereldlijken arm te leenen in al wat zij zouden bevelen en goedachten. En dat was niet weinig.

Het was zelfs zoo veel, dat wij ons niet de kracht kennen, het te beschrijven, al heeft *hij* kracht gevonden het door te staan. Het was meer dan genoeg, om gansch Dordrecht als een' kreet van mededoogen en verontwaardiging af te persen.

De Gardiaan der Minrebroeders, door geen' kunstzin tot verschooning bewogen, en door wiens verstompt gevoel zelfs de natuurlijke stem der menschelijkheid niet meer werd verstaan; de Gardiaan der Minrebroeders voerde den schilder naar den pijningzolder op de Vuilpoort. Het is niet duidelijk met welken glimp van noodwendigheid men die wreedheid omhulde. Immers niet om hem te doen bekennen wat hij zonder eenigen dwang reeds bekend en beleden had, en herhaald aan wie 't hooren wilde; immers niet, omdat Mijnheer de Substituut-Geloofsregter eenig gemoedsbezwaar kon hebben, of hij ook misschien in den gewaanden ketter een regtgeloovig Roomsch-Katholijk ter houtmijt zou voeren? Broeder Franciscus Mierbecanus had op dit punt zijne volkomene overtuiging gekregen, en uit de beste bron; hij kon dus in volle gerustheid des gewetens den schuldige overgeven tot de doodstraf, zonder die nog vooraf te bezwaren met de ijsselijke pijnigingen van het "scherp verhoor." Maar niet alzoo procedeerden Mijneheeren van het Heilig Ambt; zij waren geroepen tot onderzoek, en zij onderzochten, zelfs dáár, waar de klare waarheid hun zuiver was voorgesteld; zij onderzochten zoo veel en zoo lang en bovenal zóó *scherp* (niet enkel in geestelijken, maar ook in vleeschelijken zin), dat somwijlen de patiënt voor de overmagt van 't onderzoek bezwijkende, er toe gebragt werd, tegen de waarheid te getuigen, die hij eerst had beleden;

en het was bovenal in de hoop van zulke tegenspraak uit hem te krijgen, dat men dit onderzoek in al zijne verfijnde wreedheid toepaste op Jan Woutersz. van Cuyck. Zeker, indien men het op hem verkregen had, de triomf ware geen zwakke geweest. Na de stoutheid, waarmede hij voor zijne begrippen was uitgekomen: na de vijandschap, waarvan hij blijk had gegeven tegen Rome's Kerksysteem en Priesterschap; na de afkeer, dien hij had getoond van de misbruiken en de ergernissen, die daar heerschende waren, kon niets haar zoo volkomene genoegdoening geven, dan zijn terugkeer tot haren moederschoot, of eenige zwakke verloochening van zijne eigene belijdenis, ware die dan ook door de scherpte der folteringen afgeperst. Zijn dood, dit wisten ze vooruit, zou niets bewijzen in het voordeel der Kerk; niets, dan dit eene, dat zij het ruw geweld te harer beschikking had. Maar herroepen, maar schuldbelijden, zoo hij er toe te brengen ware, die geene vergiffenis had begeerd, die geenszins zich een schuldige wilde belijden, die zich gesterkt roemde door de kracht Gods, en zich steunde op het gezag van het Evangelie: dat ware de regte voldoening voor den bitteren hoon, Rome aangedaan in het aangezigt; dat zou hare eer herstellen, ten aanzien des volks, en de zaak der vermetele sekte zonk er door zoo diep, als zij hooger rees, zoo het tegendeel plaats vond. Doch ja, men had hem ook nog wat te vragen, waarop hij bij 't gewone verhoor het antwoord was schuldig gebleven, "niet (als hij zeide) uit kleinachting voor den Magistraat, maar omdat zijne conscientie hem te magtig was." Men wilde namelijk, dat hij de schuilplaatsen zou aanwijzen van zijne gevlugte geloofsgenooten, onder welke zijne vrouw,

zijne bloedverwanten, zijn Meester, en dat hij verder zoude "uitzeggen wie er te Dordrecht tot de hunnen behoorden;" eene verzoeking tot verraad, door de schrikkelijkste bedreigingen en gewelddaden gesteund, die de vrome Christenheld herhaaldelijk afwees, met den eisch van zijnen Heer: "Gij zult uwe naasten liefhebben als u zelven," "en zoo is 't aan mij," voegde hij er bij, "hen te veiligen tegens uwe verdrukking."

Men gaf hem wel te verstaan, dat hij dusdoende zijne naasten *liever* had dan zich zelven; maar hij voerde aan: "dat hij daarin, in allen ootmoed, het exempel volgde van den goeden Herder, die ook zijn leven had gesteld voor de schapen;" men bragt zelfs Casuïsten tot hem, die wilden bewijzen, dat hij het verraad behoorde te plegen om den wille Gods; maar hij beschaamde hunne spitsvondige redekunst door een eenvoudig beroep op de klare uitspraken van 't Evangelie.

Na iedere dergelijke overwinning, die hij echter niet had behaald, dan ten koste van nameloos lijden, dankte hij God vuriglijk, "die zijnen mond had bewaard," en voelde hij den moed klimmen voor 't geen daar verder te dragen viel; want immers, "voor den Getrouwen Heer was 't eene ligte zake hem verder te bewaren voor zwakheid of afval." En zijne hope werd niet beschaamd! "Toen ik maar eens met Abraham mijnen eenigen zone (dat is mijn vleesch) den Heere geofferd hadde (betuigt hij), dat Hij zijnen heiligen wille met mij doen zoude tot mijne zaligheid; zoo veranderde de Heere mijne bangigheid in blijdschap, ja, in zulke heerlijke onuitsprekelijke blijdschap, dat mij de oogen overliepen, en dat ik den Schout wel had willen omhelzen (schoon nog niet weder gekleed van 't pijnigen), zóó

vond ik mij gedrongen door eene teedere ontferming jegens hen, die mij dit aandeden, want, lacen! zij vervullen de mate hunner vaderen, opdat het regtvaardig bloed bij hen zal bevonden worden."

Dan er is genoeg gezegd, om te bewijzen, dat men langs dien bloedigen weg van scherp onderzoek niets verkreeg op van Cuyck, dan dit, dat zijne standvastigheid te sterker uitkwam, en dat zijne geloofskracht onverwinnelijk bleek. De vrijheid tot schrijven schijnt men hem gelaten te hebben, en den lust er toe bleef hij behouden tot den einde. "Zijne brieven (getuigt zijn Geschiedschrijver) smaakten naar de ernsthaftigheid eener welverzekerde ziele, die, reeds gescheept met de smerte, den dood en een beter leven te gemoet ziende, der wereld den laatsten adieu toeroept!"

Dat zegt zeker veel, en het is toch niet alles; zij ademen eene zoo volkomene Christelijke blijdschap, dat men er niet op zien kan, zonder bevredigd te wezen met zijn lijden, zoowel als hij zelf; ze verheffen zich somwijlen tot zoo hoogen Apostolischen zin, dat men den ongewijden Schrijver in hem vergeet. En toch zijn ze zoo echt menschelijk; toch voeren ze nooit den overspannen' toon eener ziekelijke verbeelding, door hare eigene hersenschimmen begoocheld. Dezelfde brief aan zijne gade, die aanvangt met een' vromen en dankbaren juichtoon over hetgeen hij noemt, "zijne zegepraal op zijne vijanden," daalt af tot eene klare en kalme beschouwing van den toestand zijner vrouw, als zij zijne weduwe zal zijn. Hij vergeet niet hare aardsche behoeften; maar hij vergeet evenmin de vermaning: "Ist dat ge in eenige neeringe blijft, zoo wacht u, dat ze niet te groot en wordt, opdat uwe herte niet daar-

door beswaert worde, alsoo dat gij kwalijk uw gebed doen kondt." Hoe diep die blik in 't menschelijk hart, hoe teeder die voorzorge! Al 't overige is in denzelfden geest, den geest der liefde, den geest der getrouwheid, den geest des gebeds. Zijn afscheidswoord aan die vrouw, is roerend van eenvoud. "Ik bedanke u zoo minnelijk al dat ik u bedanken kan van uw lieve goede gezelschap, getrouwigheid en liefde, 't welk ik mij zelven onweerdig achte van zoo goeden deel. Nu heeft de alleen goede, barmhartige God mij, onweerdigen, tot een hooger staat beroepen, en gij en meugt mij, uwen allerliefsten op aarde, tot geen hooger staat den Heere opofferen. Aldus, troost u met elkander, want uw druk zal maar wezen voor eenen kleinen tijd." Hij eindigt met een gebed, vol heilig geloofsvertrouwen. Ook tot zijn dochtertje spreekt hij de taal van vrolijken geloofsroem, zonder boven hare bevatting te gaan, en zonder te verzuimen, minzaam, maar ernstig, bij haar aan te dringen op het vervullen hunner kinderlijke pligten. Hij zelf vervulde de zijne als een goed zoon jegens zijne ouders, ook nog in die dagen; hij vervulde ze in iedere betrekking, ook in die, waartoe hij stond tot wat hij noemt "de Gemeente Gods tot Dordrecht, die alsnu verstrooit is om 't getuigenisse Christi." Hij troost en sterkt haar met al den ernst en al den ijver van wie besloten is, door eigen voorbeeld zijner vermaningen kracht te geven. Zelfs aan zijne vervolgers, aan de Regenten van Dord, heeft hij een bewijs zijner liefde nagelaten. Een Testament als hij 't noemt, eene belijdenisse des geloofs, wel geschikt om hun zelven de oogen te openen voor de waarheid, die hij beleed, en zeer zeker over hunne eigene schuld, bij

het onderkennen, wàt zij eigenlijk in hem vervolgd hadden.

Maar genoeg over zijne schriften; uit een woord daarin (een verzoek om verwen) blijkt, dat hij zich nog heeft ingespannen om te schilderen, ware 't ook om zijne belofte aan van Drenkwaart af te doen, en hem te bewijzen, dat hij zich door eigen lijden niet zoo diep liet neêrslaan, als deze van hem had ondersteld. Toch moet hem dat niet ligt zijn gevallen; want meer dan eens verontschuldigt hij zich bij de zijnen met groote naïveteit over "zijn kwaad schrift," wijl hij toen korts was gepijnigd. Wat de Schout later wel bij die schilderij mag gedacht hebben? hij, die, bij alles wat men tegen van Cuyck pleegde, aanvoerder en getuige moest zijn; hij, die de houding der alleruiterste strengheid tegen hem moest aannemen, om de gramschap en de verdenking der Spaansche partij en der ijveraars van zich te weren. Er zijn bewijzen, dat zijne innerlijke betrekking op den schilder niet was verloren gegaan, maar slechts werd overstemd; zijn gedurig smeeken en dringen, dat deze toch zou toegeven, zijne beloften, die verleidend moesten werken op het menschelijkste in den mensch, zijn verwijt: "Gij hebt het liefelijk aangezigt van een' engel, maar uw harte is harder dan Pharao's harte;" zijn aanhouden midden onder de folteringen, dat van Cuyck toch zou spreken, en "zijne leden ontzien om den wille van zijn schoon handwerk:" dat alles maakt het ons tot zekerheid, dat Jan van Drenkwaart de beul is geweest van den Christen, met de innige begeerte in 't hart, om den mensch te sparen. In de verscheuringen van zulken tweestrijd, ligt hellestraf. Het gerucht van 't geen

men Woutersz. aandeed, en de vastheid, waarmede hij het doorstond, drong heen door de muren van zijn' kerker, en bragt de gemoederen dus in beweging, dat men noodig vond, met hem te eindigen, al had men ook niets op hem verwonnen, en zoo werd de uitvoering van zijn vonnis vastgesteld op den 28sten Maart, tegelijk met dat van de vrouw uit Molenaarsgraaf, wier lijden zijn medegevoel had opgewekt.

Wij achten het nutteloos, uwe verbeelding en de onze te pijnigen met de afgrijsselijkheden van zulke executie; wij gelooven niet, dat iemand, zelfs niet hij, die het meest begeerig het hoofd omwendt naar het verledene, met leedgevoel, dat het voorbij is, zich zou vermeiden in de voorstelling der brandstapels, door het Spaansch gedrogt, de Inquisitie, ontstoken op onzen Vaderlandschen grond.

Ééne bijzonderheid kunnen wij echter niet terughouden, zonder van Cuyck onregt te doen. Altijd had hij van zijn' dood gesproken als van "zijne offerande;" nog hooger steeg zijn toon, toen hij stond tegenover het volk om die te volbrengen. "Dit is de dag der zaligheid," riep hij vol vrolijken moed; doch hij werd bestraft over dien roem, en terstond op hem toegepast, hetgeen het gebruik medebragt, dat men den slagtoffers bij het naderen van de strafplaats den mond stopte, opdat noch hun blijde geloofsroem, noch hun vertrouwend gebed, "van kwaad exempel mogt zijn," of wel een hulpgeschrei of een angstkreet de omstanders tot ontferming mogt bewegen. Hij echter wist daarna de beklemde tong te ontboeijen, en riep, in luide en roerende woorden, tot God om hulp en uitkomst in die uiterste ure. Dit bewoog een' onbekenden vriend, uit

het gewoel des volks tot hem door te dringen, en hem troostend toe te spreken: "Strijd vromelijk, broeder! gij zult hierna niet meer lijden!" Maar van Cuyck had niet van lijden geklaagd, schoon hij den Heer als Helper had aangeroepen. Met de opgewekte geestdrift van den lijder, die de overwinning in 't oog heeft en de zegeteekenen reeds toonen kon, rukt hij zijn boetekleed open, toont den volke zijne bebloede borst, door felle geesselslagen aan de palije doorvlijmd, en spreekt, met de oogen gerigt naar dien Hemel, waar hij in den geest zijn' Heer reeds aanschouwt: "Ik drage alreede de lidteekenen des Heeren Jesu in mijn ligchaam!" Mijneheeren de Kettermeester en die van den Geregte hadden wel gaarne den moedigen trooster gegrepen, wiens toespraak tot zulken zegetoon had uitgelokt; maar de volksstroom had zich bliksemsnel voor hem geopend, en door zijne kronkelende golving was hij bedekt en verdwenen, eer het bevel der gevangenneming kon gegeven worden. Mijneheeren van de Inquisitie en van den Geregte ervoeren het uit deze proeven en uit nog meerdere: hunne wijze van het geloof voor te staan en den Koning te dienen, was niet populair. Het volk toonde zich minder verschrikt en versaagd door de ijsselijkheid der straffe, die men zag uitvoeren, dan afgeschrikt van en verbitterd tegen eene Kerk, en een gezag, die zulke middelen noodig hadden, om zich staande te houden.

Men had de poorten gesloten en veel krijgsvolk op de been gebragt, omdat men oproer vreesde; voor dat oogenblik bleef het bij gemor; maar het gedenken der martelaren bleef leven in de harten des volks. Het getuigde daarvan zoowel door schimpliedjes op de Re-

gering, als door lofliederen op de slagtoffers, waarin hunne laatste zegevierende woorden werden herhaald, en een van welke dus eindigt:

> "Deze twee schaepkens zijn door, voor 't Tempeest,
> Wat heeft al haar lijden nu geweest?
> Zij hebben de kroon
> Der martelaren verworven,
> Die hebben zij nu voor haar loon."

Zekerlijk, zij waren martelaren gekroond; Jan Woutersz. van Cuyck had eene betere kroone verworven, dan die der kunst hem had kunnen geven; zekerlijk, het was hem geen klein genot geweest in de dagen zijner vrijheid, te mogen leven voor de kunst; maar bovenal heeft hij het groot gewin geacht, en is het hem tot hemelsche blijdschap geworden, te mogen sterven voor de getuigenis van Christus.

De Regering van Dordrecht voelde zich te sterker getroffen en ontrust over die bewijzen van 's volks afkeuring in dezen, daar zij gansch niet de bewustheid bij zich omdroeg, van gehandeld te hebben als een waardige Magistraat. Zij achtte het noodig voor hare eer en dienstig voor hare veiligheid, de processtukken te vernietigen, die op deze regtszaak betrekking hadden, "opdat daarvan geen getuigenisse meer overblijven zoude;'" maar men vernietigt papieren, men verduistert geen feit, dat men zelf door de vlamme der houtmijt heeft toegelicht. Het volk wist te onthouden; onwil en ontevredenheid klommen met den dag; welhaast, nog in den loop van dien zomer, stak het "Tempeest" op, brak het onweder los over de hoofden der Regering, over de geestdrijvende Dienaren der Kerke, en Dordrecht wrong zich los uit de Spaansche boei. Toen durfde

men vrij uitspreken en neêrschrijven wat men had geleden en aanschouwd. Jan Woutersz. brieven waren niet verloren gegaan; allen leefden nog, die voor en van hem getuigen konden; de Historie nam dat alles in bewaring, en bragt het tot ons als een' kostelijken erfschat, en wij oordeelden, dat het van de dingen was, *die men moet voortzeggen.*

DES KONINGS VRIEND.

Des konings vriend te zijn, het is zeker eervol en voordeelig. Het moet geoorloofd zijn, naar die vriendschap te streven. Alleen men zie toe door welke middelen; men zie toe dat het niet zij met verkrachting van het geweten; men verachtelooze daarvoor geene heilige pligten; men vergete daarbij niet dat er een Koning der koningen is, op wiens wil en welbehagen men allermeest heeft te letten, want al zulk verzuim wreekt zich ter eeniger tijd op eene eigenaardige wijze. Gesteld dat koningen trouwer en standvastiger vrienden zijn dan andere menschen — de gewilligheid en de magt hunner vriendschap reikt toch slechts tot aan zekere grenzen, niet daarover, en daarover begint welligt juist de nood.

Er zijn zelfs voorbeelden dat koningen zich slechter vrienden toonden dan gewone menschen, en dat is niet onverklaarbaar; ze zijn zoo gewoon gediend en gehoorzaamd te worden, dat de gewillige diensten en de volvaardige ijver van vrienden hen zeer weinig verwondert, en ook niet diep treft; en dat zij zich in dezen al veel eerder den schuldeischer achten dan den schuldenaar, dat is hun niet kwalijk te nemen; het is

ook geen reden om hen niet meer te dienen, alleen het is er eene te meer om voorzigtig te zijn en toe te zien *hoe* men hen dient — zal men niet ten laatsten moeten instemmen met den vertwijfelden uitroep van Colbert: "Had ik voor God gedaan wat ik voor den koning gedaan heb, zoo zou ik mijne ziel gered hebben."

En de man, die dit zeide, smachtte stervende naar een troostwoord van den koninklijken vriend, die intusschen... een lusttoertje deed naar Marly.

Wil men vorstenvriend zijn, men zij het, zoo als Morny Duplessis het zijn wilde voor Hendrik IV, zoo als Aldegonde het zijn mogt voor Willem van Oranje — en al ziet men zich dan ter zijde gesteld of met ondank geloond, dan behoudt men een groot goed, dat vorsten niet geven noch ontnemen kunnen — het getuigenis eener onbevlekte conscientie. Wij overdachten dit alles, omdat wij te spreken hebben van een' man, die geacht werd naar de vriendschap eens konings gestaan te hebben, en die er in geslaagd was althans in zijne gunsten te deelen, blijkens den rang en de eerambten, waarin wij hem aantreffen. De koning was Philips II, Spaansch monarch en erfheer der Nederlanden, de gunstgenoot was... doch wij gaan hem opzoeken. Wij vinden hem in een der voornaamste huizen van de straat der kleine Carmelieten te Brussel.

Maar al was het huis hoog en ruim, al werd het bewoond door een rijk en aanzienlijk man, het was er niet vrolijker om. De voetstap weerklonk schel en hol over den steenen vloer, al was die met marmer ingelegd; het weinige licht, alleen invallende uit de hoogte door de kleine in lood gevatte glasruiten, door sierlijk schilderwerk nog verduisterd, verhelderde geenszins

het sombere aanzien van het donkere houtwerk, waarvan de gebeeldhouwde figuren u aangrijnsden onder schijn van te glimlagchen, en al roemt kunstzin hun maker — ze geven u toch te denken aan de fantastische nevelgestalten van een koortsigen droom. Kilkoude en somberheid grijpen u aan in dat voorportaal zonder zon, in die kamers zonder licht, in die vochtige gangen, gewelfd als verwulven, en om het bovenhuis te bereiken moet men zich de moeite getroosten een slingerenden wenteltrap op te stijgen, die veeleer dreigt dan aanlokt.

Toch wordt die moeite beloond voor wie vermaak vindt in 't aanschouwen der statige Vlaamsche pracht in 't afloopen der 16de eeuw.

Want het ruime slaapvertrek, dat men dan betreedt, is geheel ingerigt in dien stijl. Slechts is de Brabantsche weelde door wat Spaansche, men zou haast zeggen kloosterlijke, strengheid gedempt. Alles is zwaar en drukkend in dit verblijf, van de zwart ebbenhouten meubelen af tot het dikke tapijtwerk toe, voor de deuren uitgespannen of onder de tafels uitgespreid tot wering van de kilheid der blaauwe zerk- en witte marmersteenen ruitsgewijze ingelegd. Alles werkt hier zamen om 't gemoed tot somberen ernst te stemmen, van het ivoren kruisbeeld af in zijne nis van zwart fluweel tot op de sieraden en schilderijen toe, gemeenlijk bestemd om het oog aangenaam af te leiden, doch hier kennelijk gekozen met het doel, om het gemoed aan te grijpen en de ziel te bewegen tot angstige zorge voor hare zaligheid. Beeldtenissen van heiligen en martelaren met de werktuigen hunner folteringen bij zich — voorstellingen van zielen in 't vagevuur gekweld, en van

anachoreten zich verpijnende tot de zonderlingste zelfkastijding. Dit alles geschilderd in de manier der vroegste Vlaamsche school, enkelen zelfs van de meesterhand van Markus Geraarts, en van Octavio van Veen. Een portret van Philips II naar het oorspronkelijke van Velasquez, door een zijner leerlingen, paste volmaakt in deze strenge omgeving. Tegenover het ruime ledekant met groen lakensche gordijnen, en Spaansche eschargen (sergie sprijen), stond een kunstig gebeeldhouwd bidgestoelte en daarnevens een klein dressoir, waarop reliquien in hunne kastjes, paternosters en getijboeken van zeldzame keuze en groote waarde; met één woord dit vertrek deed bij de eerste intrede denken dat men den voet zette in het bidvertrek van een rijken kanonnik of eenig ander geestelijke van hooger rang. En toch was die onderstelling valsch. De heer des huizes zit bij de tafel, en niets in zijn gewaad of zijn uiterlijk verraadt den geestelijke; zijne kleeding bestaat in een bruin zijden huispels met sabelbont gevoerd, losjes heengeslagen over eene onderkleeding van armosijn en fijn lijnwaad, omzet met Mechelsche kant. Zijne voeten rusten op een schabel van een zijden kussen voorzien, en zijn omwikkeld met zachte roode flanel — bewijs dat eenige kwaal zulke koestering noodig maakte.

Zijn haar was reeds grijzende, kort afgesneden, doch blijkbaar had hij geenerlei kruinschering ondergaan; zijn fijne dunne knevels en spitse kinvlok gaven hem, bij den stouten opslag van zijn scherp zwart oog, veeleer een krijgshaftig uiterlijk dan een geestelijk. Zijn gelaatstrekken hebben iets pijnlijks en verdrietigs, zeker lijdt hij veel onder ligchaamskwelling, welligt

ook wordt het verzwaard door zieleleed. Want die man, die nu alles heeft bereikt wat hij kon wenschen, heeft daarvoor zoo veel gedaan en zoo veel geofferd, dat hij nu in 't bezit zijnde, wel eens kon oordeelen dit alles te duur betaald te hebben. Hollander van geboorte, doch sinds lang zijn vaderland ontweken, heeft hij zich, om een woord van dien tijd te gebruiken, zoo volkomen gespagnioliseerd, dat zijn naam eigenlijk niet meer past bij zijn persoon; want hij heet Jan van Drenkwaart Boudewijnsz., en als men hem onder Spanjaarden zag, waarvan niets hem kon onderscheiden dan welligt zijne uitspraak hunner taal, moest het verwondering wekken, dat zijn naam geen Spaanschen klank had. Vierendertig jaren geleden was die man schout te Dordrecht, zonder anderen invloed in de magistraat dan bij usurpatie; nu was hij lid van den staatsraad der Aartshertogin, en ontvanger-generaal van de inkomsten des konings van Spanje! Nu legde hij ter eener zijde de hand op de geldmiddelen van een monarch als Philips III, en ter andere zijde had hij stem in den raad, waar de belangen van geheel de Spaansche Nederlanden gewogen werden. Voorwaar daar waren reuzenschreden gedaan door den voet van dien eerzuchtige, en werd het hem nagegeven dat hij veel had gedaan om des konings vriend te zijn, hij genoot dan nu ook al de vruchten van den arbeid. Hij genoot ze werkelijk *alle* — wij zullen zien op welke wijze.

Wij vergeten te zeggen, dat hij niet allèen is. Hij zelf schijnt het te vergeten; want zonder zich eenigzins te ontzien, laat hij zich van tijd tot tijd uitroepen ontvallen, die zoowel van pijn als van wrevel getuigen,

doormengd met aanroepingen van de heiligen, bijzonder van St. Raphaël, op wiens tusschenkomst hij in dezen bijzonder schijnt te rekenen.

Een man, in de volle kracht des levens, van een ernstig en schrander uiterlijk, in de deftige kleeding der geleerden van dien tijd, staat nevens zijn armstoel en slaat hem geduldig en opmerkzaam gade. Met hetzelfde geduld, doch met minder opmerkzaamheid, zit een ander persoon tegenover hem: een jong geestelijke, wiens gezond en blijmoedig gelaat een volstrekt contrast levert met het lijdende uiterlijk van den patient; hij neemt van tijd tot tijd zwijgend eene teug uit een beker Spaanschen wijn, en bestudeert intusschen met zigtbare belangstelling de positie van een schaakspel, dat voor hem staat. "Ik betwijfel of de kansen nog gelijk staan, uwe heerlijkheid...." zegt hij eindelijk.

"Bij onze lieve Vrouwe! hoe zou dat ook zijn, Pastoor," was het antwoord, vol ergernis; "bij de martyrisatie, die ik lijde, kan men ook al op 't spel achten! — Vermaledijd wat pijne is dit! St. Raphaël! gij groote bijstander in tribulatien, bid voor mij. — St. Raphaël! trooster in benaauwdheid, verhoor mij, sinds het heden uw vierdag is...."

"'t Is een helsche pijne, dokter — een man wordt dol onder zulke kwellaadjen.... Heer Pastoor, gij hebt doch bij geval niet verzuimd te voldoen aan mijn verlangen aangaande den vierdag van heden!"

"Hoe zou ik, Heer! wees gansch gerust daarin. — Het altaar in de gindsche kapelle, waar 't schoone conterfeitsel van St. Raphaël hangt, schittert van 't licht, louter van de kostbare zuivere waskaarsen. — St. Nicolaas, onze welzalige Patroon, zou 't mogen benijden —

zulk een wonderheerlijken vierdag gij dezen hemelschen gezant en overwinnaar der hellepijnen hebt aangerigt."

"Zoo moge 't hem believen zijne wonderbare kracht aan mij te doen blijken," hernam van Drenkwaart met een zucht, doch nu wat rustiger, en minder gekweld; "dokter, voorwaar uwe medicijnen geven mij gansch geen soelaas."

De dokter haalde de schouders op. "Uwe heerlijkheid zal dienen zich van geduld te voorzien; het voeteuvel is geene doodelijke kwale, doch...."

"Tegen zulk lijden ruile ik liefst een kort en goed einde," viel van Drenkwaart in met heftigheid.

"Kort — doet zich ligt, goed.... hangt af van.... den weg, dien men genomen heeft om er te komen," hernam de dokter, zijn patient met meer scherpheid dan deelneming in de oogen ziende.

"Uwe heerlijkheid vergeet gansch en al de partij," noodigde de Pastoor, die zeker eenige zetten vooruit had gerekend.

"Sancta madre! Wat keere ik mij aan dat spel, als 't mij is of ze mij met daggen door het merg steken," riep de Staatsraad, woedend bij de vernieuwde pijne, en wierp, hetzij met opzet, hetzij door een toevallig gebaar zijner hand, de stukken door een.

Een trek van spijt toonde zich op het gelaat van den jongen geestelijke, hoewel hij met eene zelfbeheersching, die zijn christelijken zin eere deed, de ivoren stukken bedaard in de doos rangschikte, terwijl de groote heer voortging met morrend klagen over zijn toestand.

Eindelijk sprak de pastoor. "Uwe heerlijkheid moest hare aandacht vestigen op ietwat anders dan hare

kwale. — Zal ik wat voorlezen tot hare stichting, het epistel van den dag.... eenige curieuse legende der heiligen?..."

"Kan ik dan luisteren?" riep van Drenkwaart grimmig.

"Goede Heer! wil deze beproeving toch wat verduldiger dragen," hervatte de pastoor; "aanzie den lijdenden Heere daar voor u."

"Maar ik zie den ganschen dag op nietwes anders!" riep de lijder heftig, "doch zonder bate."

De ongelukkige was er toe gekomen, niets aan te zien, dan wat voor oogen was. Zijne gedachten stegen niet tot den onzigtbaren Heer, en zoo kon de zinnelijke voorstelling hem ook niets geven dan eene innerlijke ergernis en verbittering over zijn eigene verstomping.

"Ik geloof bij mijn ziel, dat het mijn torment verzwaart, het aanschouwen van al die mysterieuse foltertuigen...." sprak hij dof.

"Uwe heerlijkheid plagt sterker te zijn op dit punt," voerde zijn geneesheer hem te gemoet, op een zonderlingen toon.

De goedwillige pastoor was opgestaan en schoof haastig eene gordijn over de schilderijen, die den patient het meest in 't oog konden vallen; daarna zag men hem neêrknielen op een der zijden kussens, die gerangschikt lagen langs de wanden van 't vertrek; hij nam zijn rozenkrans en zijne lippen spraken halfluid korte gebeden, waarmede, blijkens zijn goedig en devoot gelaat, zijn hart opregtelijk instemde.

Van Drenkwaart scheen op dit alles weinig acht te slaan, hij beantwoordde alleen de opmerking van den dokter.

"Ja, meester Foulques, ik voel het zelf, die aanhoudende ligchaamslasten maken me week en suf... ik heb daar, uit pure zwakheid, zoo'n halven libertijn tot biechtvader genomen," fluisterde hij zeer zacht. "Op hope dat...."

"Een halve libertijn! pastoor Antonisz., van de St. Nicolaas-kerk," herhaalde de dokter op denzelfden toon. — "Edele heer, uwe hersenen zijn verward door de pijne, gij beeldt u dat in...."

"Ik weet wat ik zeg, en 't wordt me met ieder zamenzijn klaarder."

"Geef die onderstelling geen voet, zij kon voor den vromen man gevaarlijk zijn, die niet dan het goede voor u wil!" hervatte de dokter, nog nader tredende, en hem die woorden als in 't oor sprekende....

"Genoeg daar af, meester Foulques, denk gij op iets, dat me van 't uiterste lijden ontheft — ik moet morgen den Staatsraad bijwonen; ik *moet* het!"

De dokter haalde een klein fleschje te voorschijn van zonderlingen vorm, dat een dik, groenachtig vocht bevatte; hij toonde het van Drenkwaart, terwijl hij zeide:

"Ik zin er op uwe kwaal te genezen, doch dit is me niet doenlijk in korten tijd; dit elixer hier, is een panaceum tegen de pijn, dat ik u niet in handen geven mag zonder wat zorge.... een onvoorzigtig gebruik...."

"Ik zal stiptelijk uwe aanwijzing opvolgen."

"Zulks doende sta ik voor het goed gevolg in. De vriend, die het mij heeft aangewezen, een vermaard geneesheer uit Geneve...."

"Uit Geneve!" riep op eens van Drenkwaart, met verheffing van stem, "zeker een calvinist! Wat zal *ik* met de middelen van een ketter!"

"De remedie is orthodox!" viel de dokter in, met een ironieken glimlach, maar zonder hierop te letten riep van Drenkwaart: — "Pater Antonisz., eilieve zeg me, acht gij 't oorbaar, dat men raad neme en volge van personen.... suspect van ketterij?"

De goede pater, in het midden van zijne devotie gestoord, kwam haastig naar hem toe, en vroeg verbaasd:

"In zake van conscientie, heer?"

"Simpellijk in zake van gezondheid," sprak meester Foulques, terwijl hij even de schouders ophaalde tegen den pastoor.

"Maar, me dunkt, dat moet geoorloofd zijn," hernam deze zonder aarzelen.

Van Drenkwaart zag hem aan, alsof hij zijn advies wantrouwde, en scheen niet te kunnen besluiten.

Een der hangtapijten werd weggeschoven.

Een kamerdienaar, in eene rijke liverij, met een degen op zijde, kwam vragen of zijne heerlijkheid don Gasparo de la Palma verkoos te ontvangen.

Van Drenkwaart antwoordde toestemmend, en zeide toen besloten tot zijn geneesheer: "Geef me snel van uw elixer. Ik wil mij zelven zijn, als ik mijn neef bij mij heb."

De dokter goot eenige droppels van het vocht in een kleinen beker van *vermeil*, deed er een weinig wijns bij en bood het den lijder, die het met zekere drift tot zich nam, als wilde hij niet nadenken over 't geen hij deed. Toen wierp hij het hoofd achterover in de kussens van zijn armstoel, en don Gasparo de la Palma kwam binnen. Het was een Spaansch edelman in den eersten bloei der jeugd, gekleed naar de

eischen van zijn rang en evenzeer naar die van zijn goeden smaak om de bevalligheid van zijn uiterlijk te verhoogen; daar het echter niet in ons plan ligt hem te maken tot den held eener liefdeshistorie, is 't onnoodig van dit uiterlijk meer te zeggen, of het moest zijn dat hij de strakke deftigheid miste, die men zijner natie toekent. Toch verzuimde hij niet heer Jan van Drenkwaart zeer eerbiedig te groeten, en zich zeer diep voor hem te buigen. Deze reikte hem de hand toe met eene beweging of hij Philips II zelf ware geweest; de jonge man drukte daarop even de lippen, hief zich toen op, en — het ceremonieel der begroeting was afgeloopen.

Hetzij gevolg van 't vertrouwen in 't geneesmiddel, of wel der gunstige werking, van Drenkwaart voelde zich wat verligt en hief zich regt op in zijn armstoel. Dus vertoonde hij eene statige grijsaards figuur, doch hij miste de zachte goêlijkheid, die zoo wel past bij de sneeuw der grijsheid. "Wat begeert ge van mij, señor?" vroeg hij strak en koel.

"Allereerst uwe heerlijkheid mijne opwachting te maken," antwoordde de jongman wat verlegen.

"Op dit uur, neef...."

"Het is zoo, señor, ik wist dat gij gewoonte hebt voor den eten uwe ruste te nemen .... doch het is mij niet mogelijk geweest eer te komen, en later .... kon ik evenmin wegens mijn ambt bij de Aartshertogin...."

"Het had uitstel kunnen lijden tot morgen, dacht me."

"Verschoon mij, uwe heerlijkheid, dat uitstel zou afstel zijn geworden. Ik reize morgen af, met de gemagtigden naar Holland."

Een schok voer van Drenkwaart door de leden.

"Zoo gaat die onzalige vredehandel dan toch door!" riep hij heftig.

"Of die zal doorgaan, señor, is nog vrij onzeker, want de gemagtigden vertrekken slechts in hope, niet met de zekerheid dat er onderhandelingen kunnen aangeknoopt worden."

"Een schoone hoop voorwaar, en wel waardig de erfgenamen van den grooten koning, die zoo veel tonnen gouds heeft ten koste gelegd en nog zoo veel stroomen bloeds daartoe, om de Nederlanden te behouden en te zuiveren van ketterij! Men zal eindigen met een vrede te sluiten, die het kostelijkste deel der provincien van Spanje scheidt, en die een hoop ketters en rebellen rang gaat geven onder de rei der volken!"

"Maar, mijn geëerde oom, considereer dat die provinciën te zamen alreede een bloeijend en magtig volk uitmaken, dat hunne Algemeene Staten met prins Maurits aan het hoofd...."

"Zwijg me van den zoon van dien eigenbatigen verrader, dien ontrouwen leenman! Het bloed wordt me koud in de aders, als ik denk aan die generale pest der christenheid, die de allereerste oorzaak is geweest van de groote verliezen, die wij hebben geleden."

"Señor, mijn oom, ik ben Spanjaard geboren en 't voegt mij dus geenzins een heer te verdedigen, die van uwen landaard is, en dien gij schuldig houdt; maar dit wete ik, dat zoo een Spaansch edelman zich in troebele tijden op zulke wijze den steun en voorstander had getoond van de voorregten van onzen adel, en de vrijheden onzer burgers — dat er dan onder alle granden van Castilië en Arragon, zijn gedenken in heilige en dankbare heugenis zou zijn gehouden...."

"Zwijg, Gasparo! gij zijt een knaap, en 't past u niet in zulke zaken uwe opinie te geven. Wel zijn de tijden veranderd, en gij moogt er op dezen stond onzen grooten Patroon, St. Jacob van Compostella en de allerheiligste Moeder Gods voor danken, dat het zoo is; voormaals zouden die onbedachte woorden, door u geuit, u reeds feitelijk schuldig hebben gemaakt aan rebellie. En wat mij belangt, gij weet ik ben Spanjaard in 't harte, en heb niets gemeens met de schismatieke opstandelingen van de andere zijde; ik zou ze als vreemden kunnen vergeten, zoo de felle haat ze mij niet gestadiglijk als vijanden voor oogen stelde."

"In trouwe, heer! eene felheid van haat, die uwe vermaarde schranderheid verblindt, om de dingen te zien zoo als ze niet meer zijn. Zekerlijk, die van de geunieërde provinciën, zijn onze vijanden; in den bloedigen oorlog, die er van wederzijden wordt gevoerd, ondervindt men het maar al te goed; doch ten lesten verzoent men zich toch met zijne politieke vijanden, en men oorlogt om tot vrede te komen — zonderling waar de vrede zoo noodig is als voor ons. 't Is algemeen erkend in Spanje zoowel als hier te Brussel. Het hof hijgt naar ruste, het leger is duchtig verzwakt, de schatkist strekt niet meer om de oorlogskosten te betalen...."

"Grooten en volk behoorden zich alle kosten te getroosten, alle krachten in te spannen, om den oorlog door te zetten. Ik biede de helft van mijn vermogen simpellijk voor de hoop om nog eenmaal de provinciën overheerd te zien."

"Het staat er wel naar! De prins Maurits rukt op naar Antwerpen, en zelfs wat bate hebben wij als

we steden winnen! Hoe veel soldaten, hoe veel schats heeft niet Ostende gekost, en wat vond men bij de winste?... een puinhoop, waarvan de herstelling bijkans gelijk zou staan met den opbouw eener nieuwe stad. Ik, die 't gezien heb, toen ik de Aartshertogin bij haren intogt heb gevolgd, verklare u, dat mijne oogen daarbij niet droog bleven.... zag ik niet tranen in de oogen der Koninklijke Hoogheid zelve? Een volk, dat zich op zulk een uiterste verdedigt, moet wel te duchten zijn bij den aanval! zonderling als men zich daar tegen te weren heeft met muitend krijgsvolk!"

"Gij spreekt uit, wat de zwakke en vermaaklievende hovelingen der Infante elkander in de ooren fluisteren."

"Waarheid is, señor, dat ik u den weêrklank geve van 't gansche hof, aan te vangen met de Aartshertogen zelve, die geene geschenken gespaard en geene beleefdheden verzuimd willen hebben, als wij in Holland komen, om de gemoederen aldaar te stemmen voor den vredehandel! Het moet u bekend zijn, al is het dat ge 't ontveinst, dat het volk, het leger, de geestelijkheid zelve, geene andere wenschen, geene betere hope hebben, dan die op een welverzekerden vrede, waarbij deze verarmde en uitgemergelde landen weer opluiken zullen door den bloei van nijverheid en handel. Voorzeker señor, mijn oom, geloof mij, gij zijt hier onder allen de eenige van uw gevoelen."

"Gij hebt gelijk! ik ben onder u allen de eenige Spanjaard, ik ben de eenige, die de beginsels van onzen grooten Koning heb begrepen, en heb durven vasthouden, in spijt van alles en met verwerping van wat daar tegen streed! Och, dat ik met mijn zaligen Ko-

ning was ter rust gegaan! Ik zou die ergernis niet hebben gezien! Heilige Koninginne des Hemels! wat gaat daar worden van uwe kerk en van uwe dienst, als de zonen van zulke vaderen verbond maken met uwe vijanden en naamschenners."

"Señor! uwe heerlijkheid zal toch wel overtuigd zijn dat de Aartshertogen en de edellieden van het hof, geen slechtere Christenen zijn noch zwakker voorstanders der Heilige Kerk, dan zij, die leefden in uwe jonkheid; maar wij leven niet meer in 1573, wij schrijven 1606; eene nieuwe eeuw is aangevangen, de nood dwingt dat men zich zachtelijk late meêvoeren door den stroom des tijds...., en zulke opiniën als de uwen, zijn heden ten dage gansch niet meer welgekomen, en met ze vrij uit te spreken brengt men zich in gevaar van kwalijk gezien te worden.... En wat mij belangt, señor! ik verzoek u in alle eerbiedigheid, die mij past jegens den gemaal mijner moei, en jegens den voogd mij door mijn heer vader zaliger toegeschikt, noem mij niet weêr een onwaardig zoon van Spanje, omdat ik mede het eind wensch van dezen oorlog; juist de liefde tot mijn schoon vaderland dringt mij tot dien wensch. Het regt moge aan onze zijde wezen, de fortuin is het niet. De veldheer, die de staatsche legers aanvoert, dringt gedurig voort tot diep op 't Vlaamsche gebied.... en ontwikkelt veldheerstalenten, die onzen grooten Spinola zijn naam met achting doen uiten; al de schatten van Indiën zijn naauwelijks toereikend om de kosten van dezen vernielenden oorlog goed te maken, en dat alles zonder goede hoop om die schoone paarl op nieuw aan Castilies kroon vast te hechten, veeleer met groote kans

van ook nog andere daartoe te verliezen, bij mangel van de magt om vast te houden. Portugal, de bezittingen in de beide Indiën, zijn niet meer zeker, zoo ras ons de krachten ontbreken om ze verzekerd te houden...."

"Toen de hertog van Alba hier als Landvoogd regeerde, was men zeker van alles!" viel de stijfhoofdige grijsaard in, onwrikbaar in zijne denkbeelden.

"Maar uwe heerlijkheid vergeet al het gebeurde!" riep de jonkman in verwondering over die zonderlinge vasthoudendheid. "Wat ligt er al niet tusschen het bestuur van dien Landvoogd en de dagen, die wij beleven!"

"Vergeten! Ik vergeten!" riep van Drenkwaart, met vlammende oogen; toen op eens, als ineen zinkende onder een stroom van verpletterende herinneringen, die hem wegsleepten ondanks zich zelven, riep hij meer klagend nog dan toornig: "Jonge man, gij weet niet wàt gij mij zegt met dat woord. Ik vergeten! Barmhartige Hemel, dat ik het kon!" En de gloed zijner oogen werd feller en 't was of ze uitpuilden, als onder eene snerpende smart; maar er zijn smarten, waaraan de verligting der tranen is ontzegd.

"Señor!" riep de jonge edelman verschrikt, "wil mij verschoonen, zoo dit woord u dus grieft! u te kwetsen was wel verre van mijne intentie.... Ik wilde alleen mijn beste vermogen doen om u te verzoenen met dien vredehandel, daartoe onze vorsten besloten zijn!"

"Een besluit, doorgedreven in den staatsraad, staande mijn afwezen!" sprak van Drenkwaart bij zich zelven. Doch zich beheerschende, hernam hij luide:

"Genoeg hiervan, señor! men moet vrede hebben

met een vrede, dien ieder wil! Zoo onze wapenen niet meer gezegend zijn, is het tijd dat men ze neêr legge. Alzoo reist ge af naar Holland?" bragt hij uit met kennelijken tegenzin.

"Ja señor! de Aartshertogin was zoo goed mijn verzoek in te willigen. Ik heb verlof mij aan te sluiten aan het gezantschap...."

"Hoe, zegt ge dit Gasparo! verlof! die togt is alzoo in *uw* hoofd opgekomen, en 't is dus niet op uitdrukkelijk *bevel* van Hare Hoogheid dat gij mede reist?"

De jonge edelman scheen wat verlegen, maar antwoordde toch vrijmoedig:

"Zoo is het, señor! Ik heb altijd verlangen gehad de staatsche provinciën te leeren kennen, zonderling Zeeland, waar nog zoo vele van mijns vaders verwanten leven, die het mij aanbevolen heeft de betrekking op hen zooveel doenlijk aan te houden, iets wat mij tot hiertoe niet mogelijk is geweest bij de moeijelijkheden, die de communicatie met Holland voor ons onderdanen van den Koning altijd heeft gehad, doch wat ik nu in persoon wilde doen, door de reize naar Holland mede te maken."

"De ridder de la Palma heeft u daar geen wijzen raad gegeven, en ik, de gelegenheid van daar ginds, beter kennende dan hij, ben er tegen, dat gij dien opvolgt."

"Maar oom, wat vreest uwe heerlijkheid dan voor mij in het land uwer vaderen?" vroeg Gasparo, verdrietelijk.

"Ik heb u alreeds gezegd, ik considereer dat land niet meer als het mijne, ik ben er los van!" sprak van Drenkwaart heftig, "en wat ik er vreeze voor u: allereerst het kwade voorbeeld eener omgeving van scheurzieke beschimpers der kerk, van diffamateurs der re-

ligie, die spotten met de allerheiligste Moeder Gods en hare eeredienst, reukelooze verwerpers der misse en al wat daar voor schuldige ergernissen meer kunnen zijn in een land, dat gansch en al van God is afgedwaald, de verleiding daaraf op uwe jonkheid en ligt vervoerde zinnen...."

"Verschoon mij, heer, zoo slecht een Christen, zoo wankelmoedig een zoon der kerke ben ik niet, dat ik mij door zulke exempelen zal laten verlokken; of indien dit kwaad te vreezen ware, zoudt ge achten, dat mijne koninklijke beschermster er mij en de anderen aan wagen zoude, die in tegendeel dit besluit met welgevallen heeft goedgekeurd?"

Van Drenkwaart haalde de schouders op. "Die de perikelen zoekt, mag er ligt in omkomen! En denk ook op dit, Gasparo! Gij zijt mijn neef, de eenig overgebleven zoon van uw oud en edel geslacht, hier in de Nederlanden, die trouw is gebleven aan de kerk; al de overigen, die ginder leven, heulen met de Geuzen, of zijn zelf Geus geworden. Van mijn eigen bloede en naam is daar ook niemand aan wien ik mij gehecht voele. De Senora uwe moei heeft mij nooit kinderen geschonken, gij moet mijn erfgenaam worden, gij kunt het alleen zijn op de conditiën, die gij weet."

"Zij zijn me wel voor oogen, señor!" viel de jonkman in met ongeduld. "Bij het Katholieke geloof te blijven; mij nooit in Holland te vestigen, noch daar eene verbindtenis aan te knoopen, eenig ambt aan te nemen, of eene vrouw te trouwen, zelfs niet uit uwe, of mijne namaagschap...."

"Onthoud ze dan wel, jonkman, en onderhoud ze, want bij ons allerheiligst geloof, zoo gij ze schendt,

snijd ik u af van mijne genegenheid, zoo als ik alles heb afgesneden en uitgerukt, wat tegen mijne beginselen streed. En toch, schoon ik geen weekhartig bloedverwant ben, zou het mij leed zijn, zoo ik mijn groot goed onteigenen moest aan het geslacht, waarmede ik nu eenmaal in verbindtenis ben getreden."

"Ik weet, señor, gij zijt in staat te doen wat gij zegt, zelfs al gaat het u ter harte; doch wat mij belangt, schoon ik alzoo ver verwijderd ben van alles wat gij ducht als gij zelfs, zou ik toch nooit over mij kunnen verkrijgen, om uit consideratie van geld, datgene te doen of te laten, wat eer en conscientie mij voorschreven."

Dat antwoord was niet volkomen geruststellend; ook begreep van Drenkwaart nog krachtiger argument te moeten aanvoeren tegen de gevreesde reis.

"Gesproken als een edelman, Gasparo," hernam hij, met eenige bitterheid; "wij willen echter hopen, dat die nobele voornemens nimmer op de proef zullen gesteld worden. Ge acht de opgenoemde gevaren ligt — misschien treft het navolgende u sterker. Gij zijt in jonkheids vollen bloei en 't leven lust u nog, de voorgestelde levensgeneuchten zult gij niet vinden daar waar gij ze nu zoeken gaat, niet omdat zij er niet zijn, maar omdat men er u buiten zal sluiten! Het eenige, wat gij er bijna zeker zult vinden, is onveiligheid, grove beleedigingen, mishandeling, levensgevaar."

Gasparo glimlachte; "waarom zou dat alles mij daar toekomen?..."

"Als Spanjaard, simpellijk als Spanjaard; de Spaansche naam is dus gehaat geworden in die provinciën, dat het mij zeer verwonderen zou, zoo het vrijgeleide

en de bescherming, die de regering denkelijk den onderhandelaars zal toeschikken, voldoende zullen zijn om hun ten allen tijd te beveiligen. Liever Turksch dan Spaansch is daar de leuze onder de volksdrommen, en het volk handelt den Spanjaarden, die het weerloos onder zijn bereik vindt, als de Turken en Heidenen zelfs het geen Christenslaven zouden doen."

— Beste oom, toen ik een kind was heeft mijne Vlaamsche min mij met schrikkelijke vertelsels van de gruwelen der eerste Nederlandsche troebelen in slaap gewiegd; zonderling wist ze mij curieuse histories op te disschen van de Watergeuzen, die met onze Spaansche rooversgeschiedenissen te gelijken zijn; maar in 't eind, oom, we zijn nu niet meer in de dagen der Watergeuzen en der beeldstormers, en ik acht niet, dat men een jonk edelman van mijn leeftijd zal aanzien voor een, die onder Alba of Requesens, de Hollandsche steden heeft helpen uitmoorden. En ze weten toch wel, dat alle Spaansche edellieden niet in den raad van Beroerte hebben gezeten!"

Op het noemen van de Watergeuzen, werd van Drenkwaart's bleek gelaat als met een vale doodskleur overtogen; zijne trekken verwrongen zich pijnlijk, alsof hij op eens werd aangetast door een aanval van zijne kwaal. Toen Gasparo eindigde, zag hij hem aan met een zonderlingen blik, waarin verwijt, argwaan en toorne al te zamen leesbaar waren; toch sprak hij met een glimlach:

"Het is wèl, neef! Met zulke disposities mag men u vrij naar Holland laten gaan; gij zult er denkelijk ervaringen doen, die alle mijne voorzorgen ijdel maken. Nu, neem uw oorlof, señor! ik voele mij ietwat moede en vreeze herhaling van pijn...."

Wat getroffen over dit haastig afscheid, dat hem gegeven werd, zonder dat het geschil eenigzins gemiddeld scheen, bleef de jonkman nog wat aarzelend staan, terwijl hij vroeg: "Zoo heeft uwe heerlijkheid mij dan niets verder aan te bevelen, niets op te dragen voor mijne reize?"

"Niets! Ik sta u toe afscheid te nemen van de senora uwe moei. Vervoeg u bij mijnen secretaris, om de noodige penningen tot uwe reize, hij kent mijne intentiën.... en ziende dat Gasparo droevig en verwonderd tot hem opzag, eindigde hij: — Credietbrieven kan ik u niet geven; daar, waar gij heen gaat, is mijn naam al zoo zeer gehaat als die van een' Spanjaard, die hun Sanct Wilhelmus en zijne Watergeuzen heeft tegengestaan, en die stem heeft gehad in den Raad van Beroerte...."

De arme Gasparo had begrepen, hij had zijn oom onwillens getroffen op eene zeer kwetsbare plek.

Zwijgend zonk hij op eene knie neder. Van Drenkwaart gaf hem even zijne hand te kussen, doch trok die terstond daarop terug om eene gebiedende beweging te maken, die den jonkman deed opstaan en ijlings vertrekken.

Van Drenkwaart zag hem na tot hij de kamer verlaten had, toen liet hij zich weêr terug vallen in zijne kussens, en dekte voor een oogenblik het gelaat met beide handen. — "Dit afscheid is voor eeuwig," sprak hij bij zich zelven, "wat er nu volge, ik zal hem niet kunnen weêrzien; hierna past hij niet meer aan mijne zijde — de ongelukkige, die niet weet *wat* hij tegengaat!..." daarop zweeg hij en bleef in een somber gepeins verzonken. Toen hij zich daaruit ophief, zag hij rond

met een vreemden en verwilderden blik, en riep zoo luid, dat het aan de andere zijde van het vertrek kon verstaan worden: "De gelukkige, hij gaat naar Holland! Hij kan het doen — hij mag het! Ik....," de dokter en de pastoor waren reeds toegeschoten; de eerste ving hem op, want onder de overspanning der ziel zijn ligchaamstoestand vergetende, was hij opgestaan zonder dat zijne kranke voeten hem konden schragen.

"Wat heb ik u gezegd!" sprak meester Foulques, pater Anthonisz. aanziende, die veelbeduidend met het hoofd knikte. Het gezegde van den dokter sloeg op een gesprek, dat zij beiden gevoerd hadden, terwijl de Staatsraad zich met zijnen neef onderhield. Bescheiden hadden zij zich ter zijde gehouden bij diens komst, en zonder aandacht te geven op hetgeen er tusschen de verwanten voorviel, vingen zij onderling een gesprek aan, terwijl zij zich hadden neêrgezet onder het kruisraam, op een der banken, die aan den muur vastgehecht waren. Zij hadden echter de voorzigtigheid gebruikt Latijn te spreken; wel zeker geen Ciceroniaansch Latijn, maar toch, zij verstonden elkander en dat was genoeg.

"De ongelukkige meent dat het podagra zijne ergste kwale is," begon meester Foulques, "en toch, hij lijdt aan eene, waar Hippocrates konste zelf geene remedie voor heeft!

"Waaraan zou hij lijden?" vroeg de pastoor Anthonisz. verwonderd.

"Het zit hem in de ziel; de vreeze en de afschuw voor 'tgeen hij ketterij noemt is dus bij hem ingeworteld, dat hij die overal ziet; zoo als sommige bange luiden altijd spoken zien. Hij zal ten langen letste

nog zijn eigen zelfs verdenken van dwaalgeloof, en veelligt is hij daarmeê niet ver van de waarheid!"

"Fij! meester Foulques, wat een bizarre inval! De nobele heer hier, is de vroomste en volijverigste zoon der Kerk, dien men zich denken kan. Ik, die zijn biechtvader ben, mag het u verzekeren! Hij is streng en stipt als een asceet op alle exercitiën der religie; ik moet zijn ijver matigen veeleer dan aanzetten, wetende, dat een mensche toch zijn eigen zelfs zaligheid niet bewerken kan, en 't ook niet noodig heeft. Hebben we niet Christi eeuwig voldoenend offer en de overvloedige goede werken der heiligen, die ons te bate komen?"

"Ik zeg Amen daartoe, heer pastoor! maar wat zijne heerlijkheid belangt, ik houd mijne stelling vol, daar is verwarring in dat hoofd en onrust in die ziele, door geenerlei soort van religieuse oefeningen tot rust te brengen. Het verledene plaagt hem, hetzij dat hij omziet met wensch om weêr te hebben, hetzij met naberouw over hetgeen hij gepleegd heeft. En dat zou me geen wonder doen; de dingen, die hij gedaan heeft, wreken zich te hunnen tijd...."

"Hij heeft mij niets vertrouwd van zijn vorig leven. Broeder Pandolfio van de Dominikanen, mijn voorganger, heeft denkelijk meer in zijne confidentie gestaan, en met dien zal hij 't uitgemaakt hebben. Heeft hij zich aan ú geopenbaard?"

"Wat ik weet, is me bekend door zekere jongeluiden uit Dordrecht, zijne vaderstad, met wie ik tot Genève gestudeerd heb, wier ouders en vrienden in der tijd voor zijne vervolging hebben moeten vlugten. Hij heeft zich rouw aangesteld tegens de arme luiden, die de nieuwe religie aanhingen, staande zijn Schoutambt tot

Dordrecht, dat zwere ik u, en hij is er met schimp en schaamte afgekomen in Holland!"

"Sinds hij het ambt hield diende hij het te oefenen," hernam de pastoor bedachtzaam.

"Ja, maar de wijze *hoe* toont eene goede natuur of eene kwade; de zijne is gebleken van de allerstrafste te zijn, tot groote schade van vele onnoozelen, die aan de troeblen part noch deel hebben gehad, die alleen wat suspect waren van gevoelens."

De pastoor haalde de schouders op. "Het ware wenschelijk dat men nooit ware aangevangen, met zulk een grof geweld de dolenden te dwingen. De Kerk behoorde moeder te blijven zelfs in hare tuchtiging; door die alleruiterste strafheid van het wereldsch gezag, zijn er millioenen tegens haar opgestaan en van haar afkeerig geworden, die nu met lijf en ziel al t' zamen ten verderve gaan, en die door zachtigheid...."

"Heer pastoor! ik kan u niet in drie woorden zeggen hoezeer ik van uw gevoelen ben," viel de dokter in, "doch, *uit* het niet tegens zijne heerlijkheid. Hij mogt u ook verketteren en zijn argwaan, hoe dwaas ook en ongeregtigd, is uiterst gevaarlijk."

"Ik heb daar geen vreeze voor. Mijne geestelijke oversten kennen mij voor een getrouw en gehoorzaam zoon der Kerk. Ik tart den laster een vlek te werpen op mijn wandel, en allerminst wacht ik dat van mijn heer den Thesorier-Generaal. Hij is mij wel genegen; ik ben aan de kerk van St. Nicolaas gekomen door zijne tusschenspraak, en ik meene dat hij met mijne bestiering wel beholpen is. Op de wisselende luimen van een die aan 't flerecijn lijdt, moet men niet te naauw acht slaan...."

"Betrouw mijn oordeel over diens mans gemoedsbestaan en wees omzigtig. Toon u aan hem een gansch anderen, dan ge tot hiertoe zijt geweest. Gij zult niet zeker van hem zijn, voor hij oorzaak heeft u te ontzien. Wees zijn meester, zoo gij niet wilt, dat hij u als een onnutten dienaar handelen zal. Die man is zoo gewoon door scherpe prikkelen gedreven te worden, dat hij mildheid aanziet voor verachteloozing; hij moet de klem voelen van eene gebiedende hand, zal hij niet meenen losgelaten te zijn."

"Gij kent zijne fierheid, zijne heerschzucht zoowel als ik...."

"Ik ken die; hij wil heerschen waar hij kan, doch om zich zelf te laten overheeren door eenige geestelijke magt, daarop hij zijn vertrouwen zet, aan dien steun hangt voor hem dàt deel zielevrede, dat hij kan smaken; ontneem hem dien, en hij slingert duizelend her en der; maak hem dat juk te ligt, en hij zal missen wat hem het meeste noodig was."

"Voorzeker, ge dwaalt hierin. Broeder Pandolfio, die vermaard was om de strafheid van zijn geestelijk bestuur, is door hem ter zijde gesteld, omdat diens dwang hem ondragelijk was geworden; toen heeft men hem mij aangewezen, omdat...."

"Omdat hij van zachtheid de proeve wilde nemen; zij is mislukt, ik zegge het u. En tenzij ge mijn raad volgt, zal hij zich te eenigen tijd van u ontslaan op eene wijze, die u tot schade en oneer strekt."

"Een priester mag niet het eerst op zich zelven denken; daar moge van komen wat wil, dàt wat gij raadt kan ik niet volgen, het strijdt tegen mijne beginselen, tegen mijn karakter. Maar dat ik zinnen

moet om hem op een' anderen weg te leiden, dit voele ik nu zelf; alleen het zal *mijn* weg zijn, en niet de zijne."

Meester Foulques had intusschen van Drenkwaart en zijn neef gade geslagen.

"Bij gut! wat een bijstre bui heeft jonker de la Palma door te staan," sprak hij nu; "ik ben zeker dat een of ander los woord, hem in 't vuur der jonkheid ontvallen, hem aangerekend wordt als een *crimen laesae majestatis* tegen staat of kerk. De arme gehoorigen moeten het boeten dat de gestrenge heer door het flerecijn buiten den staatsraad wordt gehouden."

"Laat ons opletten. Zijne heerlijkheid mogt kwalijk worden, als hij zich toornig maakt."

"Gij hebt gelijk, wij zullen opletten."

Weinige oogenblikken daarna bleek het hoezeer dat noodig was. IJlings toegeschoten om zijnen lijder bij te staan, kon meester Foulques toch niet een woord van zelfvoldoening onderdrukken, om den geestelijke te doen opmerken, dat zijne scherpzinnigheid zich niet had bedrogen omtrent den dubbelen aard van van Drenkwaart's lijden.

Gewis het was zwaar, al mogt men het verdiend achten, of eigenlijk al moet men het de natuurlijke uitkomst noemen van den weg, dien hij was gegaan uit vrije keuze en met voorkennis van wat hij deed.

Onze lezers hebben in de voorafgaande novellen: de van Beverens en Johan Woutersz. van Cuyck, dien man zijne loopbaan zien aanvangen en voortzetten, wij hopen dat men ook eenig belang zal stellen in zijn einde. Wij hebben vroeger meer zijne uiterlijke daden vermeld, wij zullen hem nu wat dieper in de ziel trach-

ten te zien. Daarvoor is het echter noodig dat wij ook een weinig den loop van zijn leven volgen, sinds hij gedwongen was van zijn schoutambt afstand te doen en Dordrecht te verlaten, niets met zich voerende dan zijne draagbare fortuin en de volle zwaarte van den vloek zijner medeburgers en van allen, in wier midden hij had geleefd.

Andere leden van den afgetreden magistraat waren in Dordrecht gebleven, en hij had het ook kunnen doen; de nieuwe regering zou het zich tot pligt geacht hebben hare voormalige ambtgenooten te beschermen tegen de gevaren van den volkshaat, maar dat wilde van Drenkwaart niet; het zou den schijn gehad hebben of hij berustte in den nieuwen stand van zaken, en daartoe had hij voorwaar den koning van Spanje niet gediend tegen zijne medeburgers, om nu den schijn te dragen van met hunne rebellie in te stemmen. Hoe! hij, die zijn hart had toegeschroefd, zijn teederst gevoel had gesmoord, zijn geweten nooit stem had willen geven bij hetgeen hij zijne ambtspligten noemde om te beter naar de bevelen des Konings te kunnen luisteren — hij zou nu het eenige loon in de waagschaal stellen, dat hij op al die groote en zeldzame diensten kon wachten, van Philips II, door zich als een stil en te vreden burger te voegen naar de nieuwe orde van zaken? Neen, veeleer vlugtte hij weg uit zijne geboortestad, met achterlating van zijne bezittingen — "dit spel zou toch niet lang duren, (oordeelde hij) door de magt van zulk een groot Koning als de zijne — zou hij welras weêr hersteld worden in zijn vorig gezag, uitgebreider magt in zijne hand worden gegeven, en wie weet welke eeretitels hem opgedragen...."

Zoo week hij voorloopig naar Utrecht, door den dwang van een sterk kasteel en de ingelegerde Spaansche troepen, onder Alba's heerschappij gebleven. Maar welhaast bleek het hem dat het spel al te goed stond, om zoo ras verloren te worden, en dat het getal der spelers toenam, ondanks alles wat er gedreigd en gedaan werd om hen af te schrikken. Toen zag hij in, dat hij niet meer had te kiezen; hij wendde zijn Hollandsch vaderland den rug toe en begaf zich in vrijwillige ballingschap naar Brussel. Des Konings trouwe onderdaan zou daar welkom zijn, des Hertogs volijverige dienaar moest daar het loon vinden voor zijne diensten. Werkelijk zoo was het. Tot in de oogen zelfs van dien bloedraad, die elken Nederlander schuldig verklaarde — zoowel de ketters en rebellen, omdat zij tot opstand waren gekomen, als de getrouw gebleven Katholieken, omdat zij dien niet hadden geweerd — was van Drenkwaart onschuldig en lofwaardig zelfs. Men wist hoe lang en met hoeveel inspanning de regering van Dordrecht zich had geweerd, om de gisting der gemoederen te dempen, de neiging tot opstand te onderdrukken, en de omkeering te voorkomen in hare stad, door het grootste deel der bevolking gewenscht. En hoe die niet had plaats gevonden, dan door hulp van medestanders daar buiten, van de ontembare Watergeuzen, en hoe, van dien krachtigen wederstand de schout als de ziel was geweest, terwijl hij tevens persoonlijk tot op het uiterste en met onbezweken moed, de belangen des Konings had verdedigd, en niet had opgegeven dan verpletterd onder het wigt der overmagt. Ook zag de Landvoogd zich in de zeldzame verpligting gebragt van een Nederlander, die ambtenaar was

geweest eener verlorene stad, te moeten beloonen. En, zeker om der zeldzaamheid wille, verzuimde hij het niet, maar zorgde ook dat de belooning schitterend was. Tot het doel, dat wij beoogen met onze beschouwing, is het nutteloos na te sporen of hij onverwijld tot het voordeelig en gewigtig ambt van Algemeen-Thesorier des Konings is verheven, en reeds terstond zitting kreeg in den staatsraad. Het waarschijnlijkste is, dat men eerst, zoowel van zijne geschiktheid als van zijne volkomene aanhankelijkheid, de proeven zal hebben gevergd, en aan de uitkomst blijkt het, dat hij ze doorgestaan heeft, tot zijne eer en tot voldoening des Hertogs. Daarop kwamen de lofspraken uit Madrid, de bewijzen van 's Konings volle gunst en vertrouwen; daar verhief hem de Landvoogd tot ambten en waardigheden, die hem rang gaven onder de grootsten van het Hof te Brussel, en hij was er welhaast gezeteld, in 't genot van alles, wat de grootheid des levens uitmaakt — en de begeerlijkheid der oogen vervullen kan. Maar toen gebeurde wat van Drenkwaart niet had kunnen verwachten, en wat toch zeer natuurlijk was. Als men wegtrekt uit zijn vaderland onder omstandigheden, als die hem hadden verdreven, dan gaat men niet kalm van daar, overwegende wat men verliest, overwegende wat men zal vinden; maar de volle mate van spijt, de heftige gloed des toorns, het driftig verlangen naar wrake vervullen zoo gansch de ziel, dat zij niets voelt dan de prikkels van den afkeer en den haat, en dat zij geen gevoel houdt voor de smarten der scheiding. Dus was het van Drenkwaart gegaan, en daarom had hij zich los geacht van zijn Vaderland, en om er zich gansch vreemd aan te vinden, achtte hij niets meer

noodig, dan het stof van zijne voeten te schudden, en van de ergernissen het hoofd af te wenden; maar hetgeen hij voor vervreemding had gehouden, was niets dan verbittering, te heftiger juist, naarmate het verlorene hem te inniger aan het harte ging. Die verbittering prikkelde hem, om met rustelooze spanning, alles na te oogen wat er voorviel in Holland, in zijne vaderstad. Die verbittering steeg, toen hij de lijst der nieuwe regenten in handen kreeg. Cornelis van Beveren, Burgemeester en verklaard Calvinist, het eerste kind, dat openlijk hervormd gedoopt zoude worden, ten doop heffende onder de dankbare toejuiching van 't verzamelde volk; de jonge Muijs van Holy, een voormalig speelmakker, zijn opvolger in 't schoutambt; zijn prachtig vaderlijk huis ten dienste gesteld van Dordrechts nieuwen Bondgenoot, den woesten Graaf de la Marck. Van uit dat huis de bevelen gegeven tot schending dier zelfde regten en belangen, door hem zelven zoo ijverig, zoo ten koste van alles bewaakt! Ballingen, door zijne vervolging de stad uitgedreven, zegevierend huiswaarts keerende, nu hij zelf balling was uitgestooten! de liefste zijner jeugd, niet dan met zware zelfsoverwinning buiten zijn harte gedrongen, de hand reikende aan een der opgeschrevenen op zijne bloedrol, en ten laatsten Dordrecht gekozen tot de vergaderplaats dier Algemeene-Staten, die met stoute verachteloozing van Alba's verdaging niet te 's Hage wilden verschijnen, maar eigenwillig zamentroffen in eene stad, die zich aan des Landvoogds heerschappij had onttrokken. Om aan de kwelling dier rustelooze nieuwsgierigheid te ontgaan, trachtte van Drenkwaart het oog te vestigen op 't geen hem omgaf. Hij zag, dat hij alles had be-

reikt, waarnaar zijne driftigste begeerten, zijn eerzuchtigst verlangen zich had uitgestrekt, en toch, met huivering ontwaarde hij het, het liet hem nu onvoldaan. Hij voelde zich vreemd in zijne omgeving, hij paste niet in zijne lijst. Hier zeide het hem een blik van een Vlaamsch edelman, die met uiterlijke trouw, doch met een bloedend harte, zijn schoon vaderland zag vertreden door Spaansche krijgsbenden; ginds, een ernstig hoofdschudden van een achtbaar regtsgeleerde, als Elbertus Leoninus, die de zijde van den Koning alleen daarom nog niet had verlaten, omdat hij er de gelegenheid zag, de zwakke partij nutte diensten te doen; somwijlen zelfs zijn eigen ontzet terug beven van de daden, die onder zijn oog werden volbragt, waartoe hij als dienaar des Konings zijne medewerking moest geven. Te Dordrecht zeker was hij van strenge en bloedige straffen de uitvoerder geweest, maar daar waren toch zekere vormen van regt en billijkheid; die hij niet had overschreden. Over 't algemeen had hij gestraft wat hij oordeelde kwaad te zijn — de weg tot terugkeer was niet door hem gesloten, en de verzachting der straffe was er op gevolgd waar ze plaats had, onschuldigen aan de bestaande grieven, waren niet door hem getroffen, en hij had zelfs zekere bewijzen noodig geacht, eer hij tot inkerkeren van medeburgers vrijheid vond. Met één woord, te Dordrecht was er met onbarmhartige strengheid regt geoefend tegen ieder, die men ketters en rebellen noemde. Hier te Brussel was het nog anders: hier werd bloed vergoten dag op dag, en onmenschelijke wreedheid gepleegd, zonder dat men omzag naar regt of schuld; hier werd de onschuld vermoord op een los vermoeden, op eene onbe-

wezen aanklagt; hier werden Katholieke onderdanen des Konings naar het schavot gesleept, omdat ze in betrekking stonden tot andere schuldigen, omdat ze hunne naaste verwanten niet hadden aangeklaagd, omdat ze medelijden hadden getoond met de veroordeelden! Hier zag hij rijken hun rijkdom tot schuld maken, omdat hnnne schatten de hebzucht van een Vargas hadden gaande gemaakt; of de schoonheid, tot slagtoffer gekozen, omdat ze diens wellust voldoening had geweigerd. Van hieruit zag hij bevelen afvaardigen om gansche bevolkingen uit te moorden, of prijs te geven aan de willekeur van soldaten, in beulen verkeerd. In één woord, hij zag datgene verrigten wat vreemden zich veroorloven in een veroverd land, dat tegen zijne geweldenaars in opstand is, maar wat een welgeboren Hollander, een Dordrechtsch burger kwetsen moest als eene schennis van de heiligste regten, waar hij het zag plegen tegen zijne eigene landgenooten, en waarmede hij niet kon instemmen, tenzij hij alles had afgeschud, wat eer en menschelijkheid kan genoemd worden.

En zoo diep was van Drenkwaart toen nog niet gezonken; hij kon dit alles toen nog zien zoo als het was, hij kon nog regt van onregt scheiden! Ook rilde hij van ontzetting over hetgeen hij om zich zag, en in den twijfel, waar dit hem zou heenvoeren, sloeg hij een blik op zich zelven, en ontwaarde, dat hij wel een getrouw en volijverig dienaar was van den Koning van Spanje, dat hij voor die dienst wel alles had kunnen verlaten, wat hem voormaals lief en waard was geweest, maar — dat hij nog Hollander was gebleven in 't harte, en dat de verbittering zelve, die zijne

wonden openhield en verlevendigde, nog een bewijs te meer was, dat hij de liefde voor zijn land, voor zijne geboortestad, niet had kunnen uitwerpen, als een onnutte ballast; dat de oorzaak dier gehechtheid niet was weg te nemen, door vervreemding of door scheiding, omdat ze lag in zijn bloed, en dat hij zich den polsader des levens zou moeten afsnijden, om op te houden door die liefde te lijden. Vooruitzigt van eene levenslange marteling, dat zich werkelijk bij hem verwezenlijkte.

Eens, op den weg van zelfonderzoek, deed hij nog eene ontdekking, die hem ijzing aanjoeg. Hetgeen hij hier zag deed hem nadenken over hetgeen hij zelf te Dordrecht had gepleegd, en in plaats dat het schreeuwend geweld, waarvan hij getuige was, hem gerust stelde over zijn eigen verleden, kwam de twijfel in hem op of dat wel eene goede zaak was geweest, die hij met zulken ijver had voorgestaan? of het althans niet zijn pligt ware geweest, als Hollander aan de zijde der Hollanders te blijven, of zich onzijdig te houden. Een gemoedelijk dweeper zou zich over alles hebben heen gezet, met de gedachte, dat het ter eere Gods en ten dienste der Kerke was verrigt; maar hij was geen godsdienstijveraar van deze soort. Hij had uit alle magt geijverd tegen de afvalligen der kerk, hij had de geestelijkheid voorgestaan, gehoorzaamd en geëerbiedigd, zoowel uit vreeze voor haar invloed, als omdat zij eene magt was die zamenhing met de Koninklijke, omdat die beiden te zamen hoorden, en dat men de eene niet verachten kon zonder de andere te wederstaan; maar zijne begrippen van geestelijke zaken waren zoowel onvast als onzuiver, en hij had in zijn leven

ervaringen gemaakt, die ze diep hadden geschokt. Hij was nu gekomen op de grenslijn, waar het wankelend geloof zich ten halve omwendt naar het ongeloof, of om zich grijpt naar den steun, dien het bijgeloof biedt. Zijn geweten had luid gesproken, het moest bevredigd worden, dat folterend heimwee naar een vaderland, dat hij meende te haten, die onweêrstaanbare trek, die hem heenlokte naar eene andere zijde, dan die, waar hij stond, dit alles verraste, onrustte, verbijsterde hem, tot hij in radeloozen twijfel over zich zelven, en over alles wat buiten hem lag, niet meer wist wat hij moest aanvangen, niet meer wist welke keuze te doen. Het verledene, het was niet meer ongedaan te maken; het tegenwoordige? hij kon er zich niet meer aan ontrukken, zonder die algeheele omkeering in zijn leven, waarvoor een man als hij moest terug treden. Dit voelde hij, hij kon niet meer naar Holland terugkeeren, als een onzijdige. En kon hij er dan zijn als strijder voor de Nederlandsche vrijheid? En de Koning? Bij de enkele gedachte aan den Koning, overviel den ongelukkige eene huivering, die hem alle verder voortdenken verbood. Wat zou hij zijn in de oogen des Konings, als deze ook slechts vermoeden kon, dat zulke gedachten hem in de ziele konden opkomen.... ze moesten onderdrukt worden met al de vastheid van wilskracht, die nog de zijne was. Geen tinteling van zijn oog moest ze ooit eenig mensch kunnen verraden, geene rimpeling van zijn voorhoofd moest er van kunnen getuigen; hij verfoeide zich zelf dat die hem door de ziele waren gegaan, en toch hij kon zich den innerlijken spijt niet ontveinzen, dat hij in de onmogelijkheid was haar gevolg te geven. Hij kon nu eenig-

zins berekenen wat som van verborgen leed het hem kosten zou, zich gelijk te blijven, en hoe weinig de uiterlijke glans, dien hij er voor geruild had, geschikt was dat lijden te vergoeden; maar het was niet anders; hij was nu eenmaal op dezen weg, hij moest er op voort, hij moest verder, altijd verder, het was hem gebleken, een oogenblik stilstaan kon hem toch niet meer brengen tot omkeeren, het kon hem alleen doen duizelen, en vervoeren tot vertwijfeling, tot razernij! Ook zou hij zich wapenen tegen zulke aanvallen. Hij was Hollander gebleven, hoewel hij dienaar des Konings was, hij zou trachten Spanjaard te worden, en den Hollander in zijn hart uitdelgen. Hij wilde zich door nieuwe, door vastere banden binden aan het volk, dat zijn volk onderdrukte, opdat hij zich daaronder eigen mogt voelen door verwantschap, opdat ook anderen het hem niet herinneren mogten, dat hij vreemdeling was, herinnering, die hem niet werd gespaard, en die zijne zwakheid niet meer kon dragen. Hij besloot eene vrouw te trouwen, uit eene der Spaansche familiën, die in Brussel gevestigd waren; om te gelijk door dat huwelijk te breken met al zijne Hollandsche gewoonten, om zich geheel te vervreemden van de Hollandsche gebruiken in zijn huisselijk leven. Geen Nederlander mogt destijds een huwelijk aangaan, zonder toestemming van den Landvoogd; van Drenkwaart was de laatste om dat voorschrift te verzuimen, hij deed meer. Hij zocht eene gade om redenen, die niets met liefde of voorkeuze gemeens hadden, het was hem bijna onverschillig wie het zijn zou, hij verzocht den Hertog, hem eene bruid aan te wijzen, naar diens keuze. Alba voldeed aan dat onderworpen verzoek, en

meende zijn volijverigen dienaar geen gering blijk van gunst en goeden wil te betoonen, toen hij hem eene gemalin schonk in wie alle uiterlijke voordeelen zich schenen te vereenigen. Jeugd, schoonheid, eene edele afkomst. Zij had geen vermogen, maar zij bragt van Drenkwaart als huwelijksgift aan een zekeren graad in den Spaanschen adelstand, die zelfs erfelijk was voor hunne kinderen. In redelijkheid kon men van den geduchten Landvoogd niet vergen, dat hij nader zou toezien op de geschiktheid der bruid, om voor van Drenkwaart eene goede huisvrouw te zijn, en die ongeschiktheid bleek dan ook wel ras. Zij had eene Spaansche kloosteropvoeding gehad, was eerst korteling uit Madrid te Brussel gekomen met haar eenigen broeder, die er tot eene belangrijke betrekking was geroepen, en zij had niet het allerminste denkbeeld van hetgeen een Hollandsch echtgenoot, zelfs in den aanzienlijken stand, omtrent huisbestuur, zamenleving en wat dies meer zij, van zijne vrouw kon verlangen. En van Drenkwaart, die voorgenomen had met al zijne Hollandsche gewoonten te breken, bevond dat de señora, die zich met niets bemoeide wat buiten haar zelve lag, en allerminst met haar gemaal, die alle dingen liet zoo als zij ze vond, en die zich terugtrok in haar bidvertrek, als ze niet buitenshuis was, minder dan iemand hem zou kunnen dienen voor dat oogmerk. Twintig maal op een dag betrapte hij zich op den wensch, dat ze toch slechts eenige overeenkomst mogt hebben met de meest alledaagsche Hollandsche huisvrouw, hoe volgaarne zou hij daarvoor nu de stralende oogen, en de rijke gitzwarte lokken zijner schoone Spaansche hebben gegeven. Niets voerde hem zoo dik-

maals in gedachten naar Holland terug en naar 't geen hij daar eens had kunnen vinden, als juist de Spaansche gemalin, die hij zich had laten geven. Daarbij kwam nog, dat de señora dit huwelijk niet had gewenscht, dat zij eigenlijk een ander had gewenscht, hoewel het haar aan den moed had ontbroken, om zich tegen den wil van den Hertog van Alba, en van haar broeder te verzetten, maar dat het haar, eens gehuwd, niet ontbrak aan den moed om den opgedrongen gemaal op allerlei wijze te kennen te geven, dat zij het slagtoffer was van een politieken dwang, waartegen haar hart zich verzette, en dat zijne handelwijze jegens haar geenszins geschikt was, haar met dien dwang te verzoenen. Van Drenkwaart was volstrekt niet de man, om zich zwak te toonen tegen over vrouwengrillen, of terug te treden voor ongepaste aanmatiging; onder alles wat hij leed was zijn humeur altijd meer scherp en bitter geworden, en zoo bragt hem het huisselijk leven niets dan denzelfden strijd, dien hij innerlijk voerde, onder de poging om het onvereenigbare te vereenigen.

Nog was het aan hem, te zorgen dat de huisselijke twist zekere perken niet overschreed, hoewel zij niet schroomde hem op het alleruiterste te tergen. Hij kon het met haar niet op het uiterste wagen, want de Hertog was de man om zijne landgenoote in 't gelijk te stellen, en den Nederlander te verdenken van geweld en onregt. Ten laatste waren beide de afmattende worsteling moede, en er werd een wapenstilstand gesloten, waarbij de señora alles verkreeg wat zij wilde, en waarbij van Drenkwaart niets won dan zijne rust en een half Spaanschen, half Brabandschen hofmeester,

die onder den naam van *Major-domo* de huisselijke zaken regelde. Het eenige wat hij voor zich zelven als winst achtte in dit huwelijk, was de kennismaking met den biechtvader der señora, pater Pandolfio, een Spaanschen monnik, die om zijne overmaat van ijver naar Vlaanderen was gezonden, zoowel om afvalligen tot de Kerk terug te brengen, als om hare getrouwe zonen te versterken in het geloof. Een zoodanige was het, die van Drenkwaart in zijnen toestand eene winst achtte. Het was hem noodig zich als te omwikkelen met de nevelen van stikziend bijgeloof; om zich als met ziel en ligchaam gevangen te geven aan een geestelijken leidsman, mits het eerste hem de oogen dekte tegen het zien, van hetgeen hij nu niet meer zien wilde, niet meer zien mogt, en de andere hem rust gaf over zijn verleden en de folterende strijdigheid wist te doen ophouden, die het tegenwoordige in hem had opgewekt. Ware die rust ook de rust der verstomping en die oplossing niet te vinden, dan met het uitblusschen van de laatste vonken der menschelijkheid, en der laatste tinteling van het zelfstandig zieleleven.

En pater Pandolfio gaf hem die ruste, maar ook geene andere; pater Pandolfio schonk hem die weldaad, dat hij de diepe rampzaligheid van zijnen toestand niet meer kon gevoelen; pater Pandolfio verbood hem alle nadenken over zich zelven, en wist hem er toe te brengen dit bevel te gehoorzamen; pater Pandolfio wist hem wel krachtiglijk te verzekeren, dat, zoo er schuld lag in zijn verleden, die te vinden was in zijn gebrek aan ijver, in zijne flaauwe behartiging van de groote belangen der Kerk, waarbij al het overige als niets

was te achten; pater Pandolfio deed hem beseffen, dat hij veel verzuim had goed te maken en dat hij een gloed van ijver had te toonen, zou hij niet als een onnutte en ontrouwe dienstknecht worden uitgeworpen.

Van Drenkwaart ging gedrukt onder het te veel; pater Pandolfio ontrustte hem over het niet genoeg. Dus was de grondtoon van pater Pandolfio's prediking tot dezen boeteling, en zij behaagde, of liever, zij was wat die ziel noodig had te dier ure. Of zij die onvatbaar maakte om ooit elke andere te kunnen ontvangen, daarnaar vroeg de vrome biechtvader niet, en van Drenkwaart dacht ook niet, dat hij ooit naar andere zou kunnen vragen. Genoeg, de biechteling volgde de vermaningen en bragt grooteren ijver in den bijstand, dien hij der Kerk kon bieden, en welras was hij de eerste om de ongerijmdste vonnissen in te stemmen, om ze uit te lokken en de voltrekking te helpen verhaasten. Het werd hem ten laatste behoefte, over deze punten als bij voorkeur zijne gedachten te laten gaan, en datgene, waarvoor hij eens had teruggebeefd, was hem nu eene hebbelijkheid geworden; en dat was voor hem zelf te meer bejammerenswaardig, daar omstreeks dien tijd de politiek van het Spaansche hof eene wending nam, waarop noch Alba, noch iemand van zijne gunstgenooten had kunnen verdacht zijn. Men begon in te zien, dat het Nederlandsche volk niet te vuur en te zwaard was ten onder te brengen; men neigde nu tot zachtheid, men wilde er althans de houding van aannemen; en naar deze houding kon Alba's forsche gestalte zich niet plooijen; zijne daden zoowel als zijne beginselen hadden hem daartoe voor altijd den weg versperd. Toch beproefde de trouwe dienaar,

zijns Konings wil te volbrengen; maar men begreep hem niet, hij begreep zich zelven niet, de proeve mislukte. De gebeurtenissen, die Alba's aftreding hebben veroorzaakt en zijn voorafgegaan, zijn te bekend om hier herhaald te worden. Genoeg, hij vroeg zijn ontslag, het was hem reeds gegeven, zijn opvolger was reeds benoemd; hij werd teruggeroepen in Spanje, en ondervond in volle bitterheid de gevolgen van zijn overijver. Philips II had hem afgezonden, om de ketters te verdelgen en Nederland te vertrappen, hij had niets verzuimd wat daartoe had kunnen strekken, en nu weet men hem de gevolgen van zijn werk, die men had moeten voorzien, eer men hem zond. Hij was een der grootste krijgsoversten van zijn tijd, en men weet hem de ongelukkige uitkomsten van den oorlog, in plaats van ze te zoeken in den overspannen moed der tot wanhoop gebragte Nederlanders, aan wier pogen de Gever der Victorie kennelijk Zijn zegen had gehecht. Men weet hem de voortgangen en de goede krijgskansen van den Prins van Oranje, alsof het zijne schuld ware, dat de Heer der legerscharen zulk een man aan de Nederlanders had gegeven in hun uitersten nood. Het scheelde niet veel of men weet hem geheel den opstand, alsof hij in een rustig land ware gekomen, om met den palmtak des vredes te regeren; alsof men willens voorbij zag, dat er nieuwe beginselen waren ontstaan, dus onvereenigbaar met het oude stelsel, dat noch liefdekoorden, noch ijzeren ketens ze konden zamen houden.

Zijn opvolger was Requesens, van wiens goede hoedanigheden een geruststellende roep uitging; die het in zijne magt had anders aan te vangen, dan hij, en

die ook werkelijk zulk een wijden stap der verzoening deed, dat zij had moeten volgen, zoo de tegenstand in de provinciën niets anders ware geweest, dan een opstand tegen Alba. Maar wij kunnen den loop der groote gebeurtenissen van dat rijke tijdvak niet volgen ten behoeve van van Drenkwaart, die, door dat alles, zich als geheel buiten zich zelven voelde gebragt, en die wel voorbestemd scheen, om zich in gedurige disharmonie te bevinden met alles wat hem omringde. De voormalige raadslieden van Alba werden niet ter zijde gezet, maar zij dienden zich te schikken naar den nieuwen regel. En nu, van Drenkwaart schikte zich — het was immers de wil des Konings; maar hij schikte zich met een inwendigen wrevel, die moeite had niet bij iedere aanleiding uit te barsten. Zoo schikte hij zich meer dan dertig jaren lang door alles heen, zonder zich met iets te vereenigen, waarin hij uiterlijk toestemde. Vervreemd van zijnen tijd, vervreemd van zijne omgeving, met eene vernietigde wilskracht en met al de hardnekkigheid van zijne verstaalde vooroordeelen; vasthoudende aan hetgeen hij geweest was, terwijl hij voort moest met hetgeen werd. Snakkende naar de vaderlandsche lucht en die schuwende als een verpesten dampkring; verbitterd op zijn vaderland en daarvan de geheugenis vervolgende tot in den mond, tot in de gedachte zijner ondergeschikten, en met stille razernij in zijn eigen hartebloed de bronwel voelende van eene liefde, die sterker was dan alle verbittering, al sprak zij zich uit met de nimmer rustende waakzaamheid van den haat. Alle groote verwisseling des lots doorgaande zonder zelf meer te kunnen veranderen. Met ontkenning van de geschiedenis dier dertig

jaren, met voorbij zien van het tegenwoordige, vastklemmende aan de oude, ingeroeste begrippen, alles ziende met de eenige kleur van den voorleden tijd, die al meer en meer verbleekte voor ieder ander. Een spooksel van den ouden gruweltijd onder een jong ontluikend geslacht, dat zich naar de toekomst eener nieuwe eeuw begon heen te wenden. Eindelijk in zijne grijsheid door ligchaamsgebrek tot de uiterlijke onbewegelijkheid gedoemd, die symbool was van de innerlijke, was hij geworden wat wij hem nu hebben gevonden, in strijd met zijn eenigen bloedverwant, met zijne naaste betrekking, in strijd zelfs met hen, aan wie hij lijf en ziel ter verzorging had overgegeven, en die hij wantrouwde — terwijl zij hem minachtten.

Hoe hij zich van pater Pandolfio had kunnen scheiden moeten wij nog even zeggen. Hij had in volle beteekenis moeten gevoelen, wat het zegt een Spaanschen monnik tot Biechtvader te hebben. Deze Priester, man en vrouw beide onder zijn geestelijk dwangjuk ziende, regeerde het geheele huis met bijna onweêrsproken gezag. Staande het moeijelijk tijdperk van de pacificatie van Gent, en den toenemenden invloed der Protestanten onder de leiding des Prinsen van Oranje, tijdperk, waarvan van Drenkwaart al de bezwaren en al de ergernissen dubbel had gevoeld, was hij genoodzaakt geweest zijnen biechtvader bij zich in huis te nemen om hem tegen vervolging te bergen. Daardoor was er tusschen hen eene lotsgemeenschap ontstaan, die hen naar het oordeel van den pater onafscheidelijk verbonden had. In die overtuiging begon diens voorzienige blik zich te rigten op het waarschijnlijk kinderloos afsterven van de beide echtelingen, en waagde

hij het om van Drenkwaart eischen te doen in 't belang der kerk, die.... lijnregt strijdig waren met de inzigten der señora, en de belangen der familie de la Palma, toenmaals vertegenwoordigd door den jongen Gasparo en zijn vader den ridder de la Palma, die bij de nieuwe meesters van de Spaansche Nederlanden in hooge gunst was geraakt. De señora en haar broeder spanden dus zamen tegen den biechtvader, die het echter gewonnen zou hebben bij zijnen biechteling, uit aanzien van zijne onmisbaarheid, zoo niet de la Palma het gezag van den Aartshertog zelf had ingeroepen tegen den intriganten monnik. Van Drenkwaart boog zich als altijd voor een wenk van hooger hand; pater Pandolfio werd opgeofferd, en de ongelukkige vorstendienaar, die hem noodig had zoo als een opiumrooker het verdoovend gif, hoopte nu dat het hem mogelijk zou zijn te leven als ieder ander, zonder door de vroegere kwellingen overvallen te worden. Hij had nu eenmaal rust gevonden; het was niet denkbaar dat de oude strijd in zijn binnenste zich zou hernieuwen. Hij moest het toen nog ervaren dat zijne rust afhankelijk was van den onbuigzamen wil en de volkomen consequentie van den Spaanschen monnik.

De jonge pastoor van St. Nikolaas was geen monnik, maar een wereldsch geestelijke, zoo als er toen werden gevonden, die de groote scheuring in de kerk hadden aangenomen als een *fait accompli*, waarin zij berustten, en waaruit zij zelven het regt genomen hadden met wat vrijer oog te zien; hij was daarbij een man van een zacht karakter, niet bijzonder scherpzinnig, maar ook niet heerschzuchtig noch bekrompen, zich toeleggende op de beoefening van christelijke deugden, maar

geen ijveraar in den zin van pater Pandolfio, van wien hij de volmaakte tegenstelling kon genoemd worden. Zoo schonk van Drenkwaart hem geen vertrouwen op de punten, waar hij juist geestelijken steun noodig had, en het bleek hem dat hij dien niet kon ontberen. Dit bleek als een argeloos woord, door wien ook uitgesproken, een scherpe pijl werd die hem het harte trof, als het noemen van een naam, van eene gebeurtenis, van een vroeger tijdperk, een wisse greep deed in zijne conscientie, en hem voor lange uren te worstelen gaf met het verledene zonder dat een geestelijk magtwoord die beroeringen kwam te stillen. Dit was het innerlijk leven geweest van den man, die uiterlijk voor een van de gelukkigen, een van de geëerden, een van de magtigen der aarde doorging, van den vriend des Konings, in een woord, die altijd de vriend des Konings was gebleven, hetzij die Koning vertegenwoordigd werd door Alba of door Ernestus! hetzij die Koning Philips II heette of Philips III, of dat hij zijn Konings regt had opgedragen aan eene Infante en haar echtgenoot. Voorwaar een slechte ruil, die koude glans, die ledige hofgunst tegenover alles wat hij er voor had geofferd en verloochend. Nog daarbij was hij den Spanjaarden een vreemde, onder Vlamingen geen der hunnen, en den Hollanders erger dan een vijand; met een vijand kan men zich verzoenen; wat er tusschen hem en zijn Vaderland lag, was onheelbaar.

Nu wij ons weêr naar van Drenkwaart zelven wenden, vinden wij hem op zijn rustbed. De pastoor van

St. Nicolaas zit alleen bij hem, de dokter is niet meer daar, de patient heeft hem weggedreven, met de beschuldiging dat zijn kettersche medicijn hem het hoofd in verwarring had gebragt. Na die uitdrijving scheen hij rustiger geworden; maar de sluimering, waarin hij vervallen was, getuigde meer van afmatting dan van kalmte. Toen hij daaruit ontwaakte, rigtte hij het verwilderd oog op eene schilderij, St. Cecilia voorstellende door Engelen ten Hemel gevoerd. Zijne bevende vingeren wezen naar een der Engelen, terwijl hij uitriep: "Neem dat weg, dat gelaat doet me gedenken aan den martelaar."

"Maar het is profijtelijk aan de Heilige martelaren te gedenken! zonderling in uw staat, goede Heer!" hernam pastoor Antonisz.

"Die waarop ik denke was geen Heilige, het was een stout verachter der Heiligen, een versmader der kerk, een ketter! doch de ruste, die hij had, staande zijne martyrisatie.... zijn minnelijk gelaat, zachtmoedig als dat van een Engel, het blijft me eeuwiglijk voor de oogen, en ik zie het, of ik meen het te zien in iedere schoone gestalte en hemelsch aanzigt, dat me te voren komt! O! Heilige Koninginne des Hemels! verlos me van die gedachte, verlos me van alle geheugenis aan mijn verdoemelijk en ellendig vaderland!" en de lijder rigtte zich overeind in zijn bed en hief de handen op naar een Mariabeeld.

"Uwe heerlijkheid heeft dien gemartelde dan gekend?" vroeg de pastoor, die meende dat het nu tijd was zijn vertrouwen uit te lokken.

"En lief gehad!" hernam van Drenkwaart, met oogen, die gloeiden als smachtten ze naar een traan. "Het was

zekerlijk eene groote zonde, maar hij was een uitstekend konstenaar, de konst was mij waard, en, zoo liet ik mij verlokken...."

"Tot ketterij, heer!" riep pastoor Antonisz, "maar dat is onmogelijk."

"Neen tot medegevoel!"

"Gij hebt hem gespaard!"

"Neen, zeker neen! Ik heb hem ter pijniging gevoerd, naar de paleije, naar de houtmijt."

De pastoor legde de handen ineen, en zuchtte. "Zoo is 't dit, dat u kwelt?" vroeg hij na eenige oogenblikken zwijgens.

"Waarom zou 't mij kwellen!" riep de lijder heftig, "behoort men dan te sparen die van Gods kerke zijn afgedoold; heb ik daarna anderen gespaard? Heb ik niet veeleer met vurigheid geijverd voor de eer en de zuiverheid der kerke? Meent gij dat dit alles mij kwellen zoude? Wat acht ge dan van mij, dat ik niet wel verzekerd zou zijn in mijn geloove, dat ik niet weten zoude hoe mij een groot loon wacht?" En de ongelukkige zeide dit alles op een schrillen heftigen toon, als sprak hij meest, om zich zelf eene overtuiging op te dringen, waarvan hij de kracht niet voelde.

De pastoor zag hem ernstig en droevig aan, verlegen en besluiteloos hoe zich hierin te gedragen.

"Daarbij," vervolgde van Drenkwaart, "heeft hij mij vergeven! Met zachtmoedige liefde heeft hij mij omhelsd en gezegend, mij niets toerekenende dan de wondre blijdschap, die hem vervulde dat hij ten offer was gekozen. O! ziet ge, dat drukt me, zijne blijdschap, zijn roem, en zijn zegen! Al de anderen hebben mij gehaat en verwenscht, met bitterheid hebben ze

bitterheid gewekt, hij heeft me gedankt en gezegend! O! bij de eere der Kerke, de Heiligen hadden het behooren te weren, de Gebenedijde Maagd Maria had zich daar tusschen moeten stellen en zulken verdoolde *zulken* dood niet moeten gunnen, tot ergernis, tot vertwijfeling der geloovigen!..." en met smartelijk handenwringen keerde hij zich tot de liefelijke beeldtenis der zedige Moedermaagd, de nederige dienares des Heeren, die er voorwaar wel onschuldig aan was, dat zulke ergernissen plaats vonden!

De pastoor was getroffen; hij overwoog of in die ongewone krankte niet een ongewoon geneesmiddel geoorloofd was.

"Ontlast me gansch het harte, mijn zoon," sprak hij; "gij moet mij zware dingen te vertrouwen hebben, daar af gij geene ruste zult vinden voor gij ze hebt uitgezegd."

De lijder, die eene wijle het hoofd had laten nedervallen, zag hem aan met een aarzelenden, twijfelachtigen blik, die weldra scherp en doordringend werd, en sprak op een korten, rassen toon: "allereerst zeg me, wat houdt gij van de vervolging der ketteren; gelooft *gij* dat men ze vrijelijk ten vure mag doemen?"

De pastoor was besloten. "In uwe jonkheid, mijn zoon, heeft men die dingen alzoo gedreven, doch als ge mijne opinie vraagt, dan merk op dit: In de gelijkenis van den goeden Herder, die de Kerk toestaat den geloovigen voor te stellen, zie ik dat de Heer het dolende schaap op den schouder neemt, en zachtelijk 't huis brengt, niet dat hij het overgeeft ter slagting.... Dit exempel verdiende wel navolging."

"'t Is genoeg, zwijg! nu wete ik met wien ik te

doen heb!" viel van Drenkwaart in, en snel liet hij eene zilveren schel klinken, die op den *gueridon* stond naast zijn rustbed; zijn kamerdienaar kwam binnen.

"Mijnheer, de pastoor van St. Nicolaas, wil uitgeleid zijn, en wordt niet weder tot mij gelaten, "beval van Drenkwaart.

En de pastoor, overbluft door den ongewachten aanval, die met zoo veel strakke waardigheid werd gedaan, dat die niet aan een ijlende koortse kon worden toegeschreven, de pastoor sprak geen woord om zijn schrik, zijne verontwaardiging lucht te geven. Hij groette zwijgend en hij vertrok; van Drenkwaart bleef alleen. Wat zulke eenzaamheid voor dezen man moest zijn, kan men zich ligt begrijpen.

Pastoor en dokter werden echter beiden teruggeroepen, de señora verstond het zóó, en de lijder was te hulpeloos krank, doorgaans in verbijstering, of in bewusteloosheid, om er zich tegen te kunnen verzetten. Op de aantijgingen, die hij beiden niet spaarde, zelfs ten aanhoore van bezoekers en getuigen, werd geen acht geslagen. De dokter verklaarde, dat hij leed aan een ontsteld brein. De dokter was gezien aan het hof, de pastoor genoot het vertrouwen van vele aanzienlijke lieden; zoo werd dan van Drenkwaart gedreigd, met het ergste wat er voor hem kon uit te denken zijn: in den uitersten nood bijgestaan te worden door een biechtvader, wiens bediening hij mistrouwde, veellicht krachteloos achtte. Maar pastoor Antonisz. was een eerlijk man; liefst had hij den lijder tot ruste gebragt, langs zijnen weg, die van boete en berouw over 't verledene, maar hij wilde zich niet opdringen, tot den prijs van den zielsangst eens biechtelings, op wien hij

geen vertrouwen kon verwinnen. Tegen den raad van meester Foulques, bragt hij op zekeren dag een nieuwen Biechtvader tot van Drenkwaart. Het was een bejaard man van een streng voorkomen, bijna uitgeteerd onder onthouding en zelfkastijding. Hij droeg het ordegewaad der Minrebroeders. Hij hield een hoogen rang in zijne broederschap, hij was nieuwelings te Brussel gekomen; dit alles zeide de goede pastoor tot van Drenkwaart, en om hem nog sterker aan te bevelen, voegde hij er bij:

"De Hoogwaarde Heer is Hollander van afkomst, heeft in Holland vervolging geleden om des geloofs wille, heeft staande eene gevangenschap van vijftien maanden tijds, de H. Misse verdedigd tegen vier predikanten, en wordt door den Kardinaal Aartshertog in hooge eere gehouden!"

Van Drenkwaart antwoordde niets, maar gaf een ongeduldigen wenk, dat de vreemde naderen zoude.

Hij naderde.

Van Drenkwaart slaakte een gillenden kreet van verrassing en blijdschap. "Broeder Franciskus Mierbecanus!" riep hij, en strekte de armen naar hem uit. De pastoor van St. Nicolaas was voldaan en oordeelde, dat hij zelf nu overtollig was geworden. Het ziekbed van van Drenkwaart werd eerst na maanden lijdens een sterfbed. Het spreekt van zelfs dat, onder de leiding van broeder Mierbecanus, de belangen der Kerk niet werden vergeten bij van Drenkwaarts testament. Toch had deze de behendigheid die der señora genoeg te ontzien, om in 't ongestoorde bezit te blijven van het vertrouwen zijns biechtelings. Voor Gasparo de la Palma vreezen wij, dat hij zich zelven heeft uitgesloten van

de erfenis; zijne verwachtingen omtrent eene goede ontvangst in den Zeeuwschen familiekring werden niet te leur gesteld en.... althans hij keerde niet met de deputatie naar Brussel terug. Eene vreugde gewerd van Drenkwaart nog vóór zijn sterven: de vredehandel met Holland kwam niet tot stand bij zijn leven. Men rekte dien tot in 1608, en toen nog werd die verwisseld in eene onderhandeling, die tot uitkomst had het twaalfjarig bestand.

De pastoor van St. Nicolaas ondervond dat van Drenkwaart hem niet had vergeten, en dat deze tot *volle vastheid des geloofs* was gekomen. Broeder Mierbecanus had wel scherpelijk aandacht gegeven, aan 't geen de volijverige biechteling van dezen biehtvader had gezegd; *hij* had het niet toegeschreven aan verbijstering van den zieke, maar aan helderzien.... en op zekeren dag werd de arme pastoor ter verantwoording geroepen voor zijnen Bisschop, en dankte het misschien slechts aan de omstandigheid dat hij vroeger diens gunsteling was, dat hij op geene andere wijze werd onschadelijk gemaakt, dan door opsluiting in een van de strengste kloosters. Zoo was van Drenkwaart gestorven met de voldoening, dat hij zijne vervolging tegen de ketterij heeft kunnen uitstrekken tot over het graf.

Eene troostelooze voldoening, naar het ons toeschijnt, maar de Vriend des Konings, de Vriend der Priesters, was onvatbaar voor iedere andere, zelfs voor die der dankbaarheid.

DE HAARLEMSCHE ARRIA.

Op een' helderen October-morgen van het jaar 1573 stak een ligt open vaartuig te Haarlem van wal, en gleed langzaam het Spaarne af, ten aanzien eener krioelende menigte en van een gedeelte der Spaansche krijgsmagt, die er sinds de bemagtiging der stad in bezetting lag. De laatste was zeker daar, om mogelijke uitbarsting van geestdrift der eerste te voorkomen; want hoewel in de magt van Spanje teruggevallen, en tot verpletterens toe gedrukt onder de stalen vuist des overwinnaaars, was de vaderlandsche zin toch niet dus uitgebluscht in Haarlems burgerij, of de persoon, die daar afvoer, en het doel zijner zending wekten bij de meesten hunner de levendigste sympathie: — en niemand zal die voorliefde en die belangstelling vreemd vinden, als wij gezegd hebben, dat die man niemand anders was dan Pieter Kies, voormaals Burgemeester van Haarlem; en dat hij, hoewel krijgsgevangene der Spanjaarden, nu op zijne trouw ontslagen was, om eene reize naar Amsterdam te doen, met het doel om over de uitwisseling van krijgsgevangenen te onderhan-

delen met Verdugo; want na het verlies van den slag op de Zuiderzee, waren er menigte van voorname Spanjaarden in handen van de Hollandsche partij, en hunne familiën, vooral die des Graven van Bossu, drongen sterk aan op hunne bevrijding bij den Hertog van Alba. Zoo kwam het ter sprake, dat men voorname Haarlemsche burgers, die in hechtenis zaten sinds de verovering dier stad, en bij wier vrijheid de Prinsgezinden het grootste belang hadden, zoude voorstellen tot losprijs van de Spaansche Edelen: en om die zaak te beter door te zetten en tot zekerheid te brengen, hadden beide partijen Burgemeester Kies tot onderhandelaar gekozen.

Voor mijne lezers in wie ik mij eenige kennis, en eenige belangstelling denke in de geschiedenis van hun Vaderland is die naam zoo min een vreemde, als voor de Haarlemmers van het jaar 1573 zelve. Ze kennen den fieren, krachtigen, volijverigen, heftigen en hartstogtelijken man, die zulk een werkzaam en volhardend aandeel heeft genomen in den bevrijdingskrijg; wiens stout bestaan, wiens standvastig voorbeeld menigen zwakke heeft gesteund, menigen wankelende voor afval heeft behoed, en wiens geduld in 't lijden evenmin bezweek als zijne goede trouw; die misschien wel eens een paar forsch klinkende woorden tegen de Spagnoolsche tirannen uitte, maar wiens eerste opwelling van blijhartige scherts, bij het vernemen van eene goede tijding in het belang van het Vaderland, toch terstond vervangen werd door ernstige dankbaarheid aan God Almagtig, die zich uitstorten moest in vrome lofpsalmen. Hij had persoonlijk belang bij de zaak, die hij ging voordragen; maar al had hij dit niet gehad, zijn schrander beleid en zijn

ijver waar het de Vaderlandsche belangen gold, waren dus bekend, dat ieder de zending als gelukt beschouwde, sinds Burgemeester Kies er zich mede had belast.

Maar niet enkel belangstelling in het doel van zijnen togt, ook die voor zijnen persoon lokte de menigte zijner stadgenooten daar op de wallen en kaaijen bij zijne afvaart. Men had hem niet gezien sinds hij zich in de magt der Spanjaarden bevond, en men zag gaarne den forschen, nobelen man, wiens levendig zielvol oog, wiens vaste krachtvolle gestalte, wiens fiksche moedige houding hoop en moed instortte aan allen, die hem aanzagen. Hem een vaarwel toe te wuiven, hem met die zwijgende groete eene voorspoedige reis en een gelukkig slagen toe te wenschen, en opwekking en geestkracht te scheppen uit zijnen blik en tegengroet, was het voorname doel van de meesten, die daar verzameld waren. Maar niet allen dachten eenstemmig. er waren ook Spaanschgezinde burgers onder die menigte; er waren ook Roomsche inwoners der stad, die de zaak hunner Kerk verloren achtten met de winst der Vrijheid, en die zich eerder zonen van Rome, dan kinderen van Nederland voelden. Deze hadden een ander gevoel tegen Kies in het harte, en hun afscheidsgroet zoude hard en schamper hebben geklonken, zoo zij dien lucht hadden gegeven.

Maar het Spaansche krijgsvolk was daar, juist om die uitingen van geestdrift of van tegenzin te voorkomen. Bij de geweldige spanning, die er heerschte in de gemoederen onder alle rangen, — bij de vreesselijke bewijzen van onderlingen haat en afkeer, die de beide partijen nog korts tegen elkander hadden gegeven, was het voor de tegenwoordige meesters zelfs geene

zaak, de vonken van twist te laten ontgloeijen, waar zooveel ligt ontvlambare brandstoffe te zamen was. Niemand was zeker, aan welke zijde de overwinning zou blijven, als eenmaal de hydra van volkswoede hare kaken had opengesperd. Het gedrukt en veel beteekenend zwijgen van de joelende menigte, in wier hoofden en gemoederen toch zoo heftige driften woelden, had toch iets akeligs, dat niet tot vrolijkheid kon stemmen, zelfs niet bij de helder blaauwe lucht, waar de scherpe herfstzon doorheen boorde om hare liefelijke stralen te werpen op het water en over de donkere volksmassa. Iets van de terugwerking dier angstige beklemdheid vond er plaats bij iemand, die zich mede in het vaartuig bevond; want Burgemeester Kies was er niet alleen: behalve het noodige bootsvolk had hij nog een deelgenoot op zijnen togt, deelgenoot reeds van menigen zwaren stond in zijn leven, deelgenoot reeds van zijne geheele levensreize sinds vele jaren: zijne vrouw, in één woord. Zij had het begeerd, hem op die reis te vergezellen, en, was het niet gansch in zijnen geest zich vergezeld te zien door eene, wier tegenwoordigheid hem belemmering kon zijn, of bekommering en zorge geven, na zoo menige proeve van aanklevende trouwe als die vrouw hem gegeven had, zou het hardheid geweest zijn haar dien wensch te ontzeggen: en Burgemeester Kies was forsch tegenover zijnen vijand, maar niet hard tegenover zijne vrouw: "*Car les coeurs de lion sont les vrais coeurs de père*" — en dus ook van den echtgenoot, en zoo weigerde hij der zwakke niet den wensch der trouwe, zich ook ditmaal met hem aan te sluiten, al zou haar bijzijn van hem welligt eenige zelfverloochening vergen, of

hem eene hinderpaal meer te overwinnen geven. Maar wat zeiden wij "de zwakke," — de vrouwe van Burgemeester Kies was niet zwak; geene vrouw is het, als zij waarachtig lief heeft en pligt jegens den geliefden haar tot sterkte dwingt; maar deze vrouw had de bezieling en den drang van het oogenblik niet eenmaal noodig, om zich sterk te toonen: zij was het — het was eene eigenschap van haar grootsch karakter — het was eene eigenschap van hare edele en reine ziel. Zij was eene sterke vrouw, de sterke en verstandige vrouw, die Salomo prijst als den grootsten schat van den man. Zij was eene wakkere, zorgende huisvrouw in tijden van ruste, zij was heldin in tijden van nood: het al, in eenvoudigheid des harten en met stillen, diepen zin, die bij strijden en handelen het wikkend wegen niet vergat.

Voorwaar die vrouwe was niet zwak, die ondanks de bedreiging van een vreesselijken dood voor hem en voor haar zelve [1]), maanden lang den echtgenoot, heimelijk uit ballingschap teruggekeerd, in haar huis verborg, zonder dat der buren, der vijanden, der sluipende spionnen beglurende blik eene enkele plooije van zorge, een enkel verbleeken van angst, op het kalme en fiere gelaat der trouwe echtgenoot konde ontwaren. Voorwaar die vrouwe was niet zwak, die maanden lang den eerwaardigen staat van het moederschap wist te verbergen, met eene zelfverloochening, als slechts aan sommige rampzaligen de wanhoop der schande ingeeft. Zulke bewijzen van kracht des ligchaams en der ziele gaf ze niet in een oogenblik van overspannen geestdrift,

[1]) Wie een der weêrgekeerde ballingen verborg, werd bij ontdekking van die overtreding in zijne huisdeur opgehangen.

van opwinding, die tot zelfvergeten stijgt en welhaast zich door gansche ineenstorting zal wreken; maar het was een lang aanhoudend, een onafgebroken waken en staan en zorgen; want de kleinste achteloosheid, want het minste verzuim, want de onbeduidendste tegenspraak met zich zelve kon den argwaan wekken, haren toestand verraden en tot de gevreesde ontdekking leiden, die zoo duur moest betaald worden.

In dat alles had zij niet gefeild: — zij had haren loon gevonden in de uitredding van haar echtgenoot; maar nog niet gansch, nog niet voor altijd was hij behouden; voor krijgsgevangenschap had zij hem niet kunnen veiligen, en hij ging nu eene poging wagen, om zijne vrijheid terug te winnen: was het vreemd, dat zij het niet van zich verkrijgen kon, den dierbare niet nabij te zijn ook waar het mindere gevaren gold? Zij had te duur verkregen regten op dat kostbaar en geliefd hoofd, om het op zulk een beslissend oogenblik uit het gezigt te verliezen; zij had het gered van den moordenden strik des beuls: zou het haar niet vergund zijn, het te schutten tegen het togtje, dat al te dartel mogt spelen met die weelderige lokken? — Zij had het afgesmeekt als eene gunst, en het was haar toegestaan als een regt: en nu was zij daar bij hem, en telde met de angstige voorzorge der liefde de minuten, die nog verloopen moesten eer men die digte drommen van vrienden, maar die toch vijanden konden omsluiten, slechts op zulken afstand zoude zien, dat geenerlei gevaar hun daaruit meer zou kunnen naderen; maar zoover was men nog niet.... Kies stond nog eenmaal op en zwaaide met den hoed zijnen stadgenooten een laatst vaarwel toe. Zijne vrouwe ook was

snel opgestaan, zoo digt het zijn kon aan zijne zijde; zij klemde haar regter arm in zijnen slinke, als had zij behoefte zich zoo naauw zij konde aan te sluiten aan zijn harte.

Daar klonken plotseling musketschoten van het bolwerk: eereschoten moesten het heeten, een salvo tot afscheid aan de heenvarenden; de musketten werden in de lucht gelost; het waren enkele korrels kruid, die men afbrandde. Toch had de liefhebbende echtgenoote geen ruste bij dit eerbewijs, zij had de doodsche stilte nog liever dan dit snorrend rumoer; zij zou, had zij gedurfd zulke vrees te toonen, wel den arm om zijnen hals hebben geslagen, als konde die eene borstwering zijn, zoo daar werkelijk verraad mogt dreigen....

Liefde ziet scherp — er was verraad; er werd ten minste onverklaarbare roekeloosheid gepleegd: een kogel snorde af uit het vuurroer van een der krijgsluiden — en opzet of onhandigheid, het was gerigt op de boot.... Vrouwe Kies scheen ditmaal van het gevaar, dat men geloopen had, niets te raden; zij zag even glimlagchend op naar haren echtgenoot en bleef staan zooals ze stond. Kies, integendeel, kon de kwaadwilligheid niet dus lijdzaam slikken; hij gaf zijne verontwaardiging in luide en bittere bewoordingen lucht. Men riep hem verontschuldigend toe, dat het een Duitsche soldenier was, die, zonder erg of opzet, de onhandigheid had gepleegd. Vrouwe Kies suste haren man zachtelijk, en bad hem zich met die uitlegging vernoegd te houden, opdat hun wegvaren niet te zeer vertraagd worden mogt!

"Gij hebt gelijk, Brechte," hernam hij, naar de be-

darende stem luisterend: "maar ware ook de minste der bootsgezellen door die raauwe botterikken getroffen, voorwaar, ik zou dien daar ginder toonen, dat Pieter Kies nog de oude is, en zich niet straffeloos honen laat, vooral niet door Spaansche overweldigers of hunne bezoldigden."

"Gij zoudt daarin gelijk hebben; doch daar dit nu niet is gebeurd, daar geen der bootslieden getroffen is, zult gij mijns inziens wel doen, u daarom nu geene moeite te maken," zeide Brechte, en liet zijnen arm los en ging zitten, hem met den blik uitnoodigend zich aan hare zijde neder te zetten. Er was iets in dien blik, dat hij niet weêrstond, maar toch zeide hij:

"Me lieve, gij zijt ietwat verbleekt, de schrik sloeg u om het herte.... Dat zullen ze mij dier betalen, wien het uit schendigen moedwil gelustte mijne Brechte vrees aan te jagen. Bootsman! houd aan wal: ik wil drie woorden met die luiden spreken." — En de gloed die er lichtte uit zijn oog, en het gloeijend rood des toorns waarvan op eenmaal voorhoofd en wangen brandden, getuigden dat die drie woorden niet zeer vreedzaam zouden zijn, en dat het ook niet bij woorden zou blijven..., en de menigte daar op den wal — die daar stond, twistlustig en strijdvaardig, die slechts een wenk, een voorwendsel, eene leuze noodig had, om zich voor de moeijelijk bewaarde ruste schadeloos te stellen en den verborgen brand der hartstogten te uiten in daden van geweld.... 't is niet zoo vreemd dat Brechte Engberts Proosten, zoo teêr als schrander, wel die vreeselijke kansen berekende en onder den invloed dier gedachte — nog bleeker werd, zou men denken, neen — zich op de lippen beet tot ze kleurde en

toen met schertsend oog en vaste stem tot haren echtgenoot zeide:

"Ik versteld! Pieter? waar denkt gij aan? Hebt gij mij in zwaarder perikelen en angsten dan zoo uiterst weekhartig gezien, dat het gedreun van een musketknal mij ontzetten zou.... en gij, mijn vriend! hebt ge zoo weinig haast met uwe boodschap tot Amsterdam, dat ge dien wagen zoudt aan onnut uitstel...."

"Gij hebt gelijk, Wijf!" hernam hij, bezadigd onder den invloed der vrouwestem, die hem altijd ten goede had geraden — "en nu ik u rustig en lustig zien, en niemand geschaad is door het slimme opzet of de verweerde domheid, nu moet ik zeggen, 't is om onzentwille maar beter voort te gaan en van onderzoek af te zien;" en hij wenkte zijnen lieden, dat ze het vaartuig voortstuwen zouden zonder verder oponthoud. Hij zelf keerde in onwil het hoofd af van den wal om zich het zwijgen ligter te maken, en zeide half binnensmonds:

"Waar die verwenschte kogel mag gebleven zijn?"

"Naar gissing in het water gesmoord," antwoordde een der varensgezellen.

"Wel zeker, dat stomme lood was wijzer dan de raauwe fielt, die het afbrandde.... uwe lippen verwegen zich tot een glimlach, Brechte!" hervatte hij, haar aanziende.

"Ik ben blijde u dus bevredigd te weten," hernam zij; "maar spreken wij nu van iets anders, van hetgeen u te Amsterdam wacht, wat ge hoopt van Verdugo."

"Het beste," hernam hij en liet zich medeslepen door het onderwerp, zoodat hij, door belangstelling en geestdrift, die daarvoor hem bezielde, medegevoerd, een

ganschen tijd doorsprak, zonder op te merken dat hij in eene alleenspraak vervallen was, die niet eens oplettend werd aangehoord; want zijne vrouw keerde gestadig het hoofd van hem af en naar Haarlems bolwerken.... ten laatsten had men die dus verre uit het gezigt verloren, dat slechts eene donkere massa, maar geene gestalten meer daaronder te onderscheiden waren. Weldra werd ook deze al flaauwer en flaauwer, en eindelijk was de stad met alles wat er in woelde en wriemelde buiten het gezigt.

Toen haalde Brechte diep adem, als ontsnapte haar een zucht van verluchting.

"Ei, kind! ge luistert niet," viel toen Kies zich zelven in de rede; "voor het minst, ge geeft taal noch teeken, dat ge het doet; en wat ge u nu verre van mijne zijde houdt, of ge nog schuchtere vrijster waart en ik nog naar Engbert Proosten moest om het jawoord te halen?...." en ietwat dartel en stoeijend greep hij haar bij den arm; maar met een kreet van ontzetting liet hij dien plotseling los: laauw en kleverig vocht hechtte zich met dien greep aan zijne vingeren; hij bezag ze.... het was bloed! toen zag hij meer scherp toe: bloeddruppelen leekten door hare mouw heen, niet langer teruggehouden door de zware wolachtige stoffe.

"Brechte!" riep hij met onbeschrijfelijke mengeling van teêrheid en verwijt. "Brechte! de kogel trof u!"

"Ja, Pieter! in den bovenarm," hernam zij koel, "verbergen gaat niet langer; daarbij het is onnut: mijn zwijgen heeft zijn doel bereikt."

In een fellen stroom van heftige woorden, door woede en smart ingegeven, moest eerst Pieter Kies zich lucht

geven. Bedreigingen tegen de plegers, uittartingen vol drift en heftigheid, kliefden de lucht; maar zij konden geene echo meer vinden, zij werden door niemand gehoord.

De moedige vrouw zegevierde. Zij had hare smart niet vergeefs verbeten; niet vergeefs, zonder een kreet van pijn of verrassing, het moordend lood in het teedere vleesch opgevangen; niet te vergeefs tranen weêrhouden en zich tot kleuren geperst.

"Hoe ik u had willen wreken, hoe ik midden onder hen had willen springen, hoe ik den pleger van dit gruwelfeit en allen, die het loofden en goed achtten, aan uwe voeten had willen nederleggen, ten zoen voor dit diere en reine bloed!"

"En hoe ge dan het smeulende twistvuur in laaije hitte zoudt hebben doen uitbarsten; hoe ge op nieuws rumoer en onraad zoudt gebragt hebben in onze gefolterde stad; hoe ge zelf daarbij vrijheid en leven hadt kunnen inboeten, en het gansche doel van dezen togt gemist! Ik wist dit, mijn vriend! ik, die uwen aard van zoo lange ken, dank het den Heere, die mij ingaf het vooreerst te zwijgen, en die mij sterkte gaf tot het ontveinzen van leed!"

"Ja! God de Heer zij gedankt, want die kwetsure is blijkbaar niet van doodelijken aard," sprak hij nu, terwijl hij zachtkens de mouw had losgemaakt en de hulpe aanbragt, die voorshands onder zijn bereik was: — "maar hoe zal ik u loonen, mijn trouw, mijn schrander wijf!" en zachtkens en met teêre behoedzaamheid sloot de krachtvolle geweldige man haar in zijne armen, en steunde haar hoofd tegen zijne borst, en zag op haar met eene innigheid, die eener vrouwe jaren lijdens vergoedt.

"Ik heb mijnen loon weg, liefste! gij trekt nu willens of onwillens, vredig naar Amsterdam;" hare stem klonk wat zwakker.... overspanning en bloedverlies wreekten zich door eene neiging tot sluimeren; maar haar geest was nog wakker tot stoutheid toe.

En nu, wat zullen wij zeggen tot moraliteit? — wie de waarde van het voorbeeld van Brechte Engberts Proosten niet heeft begrepen uit deze eenvoudige schets, voor dien, vreeze ik, baten ook lange en treffende beschouwingen niet veel; wij eindigen liever met eene uitspraak van Hooft:

"Burgemeester Kies was recht gepartuurt."

DE BARON LUBRECHT TURK VAN HEMERT

ALS BEVELHEBBER TE GRAVE.

Grave, eene kleine maar sterke vestingstad aan den oever der Maas, waar zij scheiding maakt tusschen het zuidoostelijk kwartier van Gelderland, en het toenmalig Staats-Braband, was ten jare 1586 eene begeerlijke bezitting voor den veldheer, die Gelderland wilde binnenrukken en Braband had te verzekeren. Dit had de veldheer der Spanjaarden, Prins Alexander van Parma, zoo goed begrepen, dat hij tijd, noch geduld, noch krachten, noch bloed wilde gespaard zien om tot dat bezit te geraken. De Graaf van Mansfeld had op zijn last in 't begin der lente een aanvang gemaakt met het beleg, en met het vorderen van het saizoen voer hij voort het altijd strenger en krachtiger door te zetten, ondanks den meest mogelijken tegenstand der Staatsche en Engelsche troepen, onder de bevelen van den Graaf von Hohenlo en Sir John Norrits. Vijf blokhuizen, op verschillende punten opgerigt door den vijand, stonden dreigend dáár tegen de arme stad, en beletteden den verbondenen ter harer hulpe te naderen. Eene brug door hem over de Maas geslagen, maakte het Mansfeld

mogelijk de stad te omsingelen zoo haast hij wilde, terwijl hooge en sterke pallissaden, in de rivier geheid, hare dreigende punten afwerend uitstrekten tegen het naderen van vaartuigen, die de omlegerde vesting van voorraad wilden voorzien. Eens, op het oogenblik zelf dat er eene nieuwe schans zou worden opgeworpen, had men op het bevel van Hohenlo den Maasdijk doorgestoken, en zoo gelukte het dien Graaf, door middel van schuiten over het verdronken land, eenigen voorraad in de stad te brengen. De Graaf van Leycester, die als opperbevelhebber der vereenigde Nederlandsche de Engelsche krijgsmagt gebood, en die niet minder scherp toezag op het behouden der vesting, als Parma op het veroveren, oordeelende dat er meer dan dit moest gedaan worden, deed eenige versch verzamelde troepen, onder Hohenlo en Norrits, op den vijand aanvallender-wijze aanrukken, waarbij dezen eene belangrijke schans werd ontnomen, en waar van beide zijden moedig en heftig werd gekampt, hoewel met gelukkige uitkomst voor de onzen, aan wie de zege verbleef van den korten maar bloedigen krijgstogt. Zij bemagtigden zelfs de sloten Batenburg en Empsen, nog verder eenige kleine schansen, en bragten toen, krachtens het regt van de sterksten wat ze te voren door behendigheid hadden verrigt, een ruimen en rijken voorraad van levensmiddelen en krijgsbehoeften binnen Grave, dat daardoor vooreerst tegen alle gebrek was gewaarborgd en dus niet door nood tot de overgave zou zijn verpligt. Maar Mansfeld en zijne krijgsgenooten hadden zoowel lankmoedigheid als stoutheid waar het noodig was, en lieten zich door deze nadeelige kansen niet afschrikken van hun doel, zelfs niet toen eene hunner

draagt, heeft hij niet de moeite waard geacht af te leggen; alleen de smalle geplooide kraag is losgemaakt; en laat den fijnen gevulden hals ontbloot, slechts een weinig omsluijerd door blond krullend haar, dat de coquette krijgsman zeker niet aan de mode heeft willen opofferen. Een krijgsman! men kon het voorwaar den fijnen zachten trekken van dat minnelijk gelaat, waarop de blos der jeugd en der gezondheid slechts ietwat verhoogd was door den gloed van den slaap, niet aanzien, dat hij het was: veeleer zou men hem naar dit uiterlijk voor eenen dichterlijken minnezanger gegroet hebben.... En krijgsman! wie van tweeën, de natuur of de maatschappij, had hier ongelijk, dat zij een man voor dien stand bestemd, zulk een voorkomen gaf, of ondanks zulk een voorkomen toch zulke bestemming? Want hij is werkelijk op een wigtigen en hagchelijken post gesteld, de jeugdige slapende dien wij gadeslaan; een post, die zelfstandigheid vordert en vastheid van karakter, zoowel als onwrikbaren moed: want hij is het, op wien de gansche verantwoordelijkheid rust van de verdediging der belangrijke vesting: het is in het eind de Bevelhebber der krijgsmagt, de Baron Lubrecht Turk van Hemert zelf, dien wij u daar hebben voorgesteld.

Zeker, het scheen geen goed beraad, de geestkracht van een twintigjarige op zulke proef te stellen, en men moet gelooven, dat er meer is gezien op zijnen rang, op den invloed zijner familie, en op zijne fortuin, die het hem mogelijk maakte veel krijgsvolk te onderhouden op eigene kosten, dan verwachting is gehecht aan zijn beleid en ervaring, toen men dien jongen edelman zulke gewigtige taak in handen gaf. Maar

toch.... hier was immers sprake van dapperheid en moed: en dapper.... wie was het niet onder de jonge edelen? zucht naar daden — welke jeugdige borst werd er niet door bezield te dier tijde? En waarschijnlijk is het dat de Baron, ondanks zijne groote jeugd, reeds eenig schitterend bewijs gegeven had van persoonlijken moed; want hij droeg de Vlies-orde, en het is niet denkbaar dat zijne geboorte en de invloed zijner maagschap alleen, hem dit zeldzame eereteeken hadden aangebragt; maar persoonlijke moed en dapperheid, die zich toont met den degen in de hand, en onder het geknal van kogels en musketten, is nog iets anders dan die zedelijke moed, die vastheid van geest, die zelfstandigheid van karakter, die overwigt geeft over der anderen bloôheid, die hunnen wil beheerscht door den zijne: en op deze proeve was van Hemert nog niet gesteld geworden — en toch kon weldra de ure komen, waarin hij geroepen zou worden die door te staan.

Zijn diepe en vaste slaap, op het midden van den voormiddag, heeft eene regtmatige verschooning.

In den afgeloopen nacht had de vijand, tot grooten schrik en verbazing der belegerden, de stad aan twee hoeken te gelijk beschoten uit nieuwelings opgerigte batterijen van vier-en-twintig kanonnen voorzien. Terwijl die vuurmonden hun vernielend werk voortzetteden, hadden de Spaanschen een aanval ondernomen: en de Bevelhebber van Grave had trouwe wacht gehouden op de wallen der vesting, zich altijd vertoonende waar de nood hem riep of het gevaar dreigde, den moed der soldaten aanvurende waar die flaauwde, en allen voorgaande door zijn moedig voorbeeld. Ook had men den aanval mannelijk afgekeerd, en de Spanjaards waren

met kleinen roem afgetrokken, en niet zonder groot verlies. De strijd had geduurd van middernacht tot acht ure in den morgen, en eerst nadat die zegevierend was beslist, had de jonge Baron vrijheid gevonden, voor eene wijle naar huis terug te keeren en zijne krachten te herstellen door de verkwikking van den slaap.

Maar hij is nu wakker geworden: een liefelijke verschijning heeft hem gewekt; eene beeldschoone vrouw, uit een aangrenzend vertrek binnengetreden, staat voor zijne rustbank, en zich over hem heen bukkende, heeft zij hem zachtkens gewekt met een kus, die meer getuigt van hare teedere liefde dan van bedachtzame zorge. De ontwaakte sprong plotseling op, wat verstoord en wat verdrietig, en kwam eerst tot zich zelven, om zijne goede luim te hernemen, toen hij zag wie hem gewekt had. Eene omhelzing van zijne zijde was toen de eenige bestraffing harer vermetelheid; want zeker de jonge Hopman was geen ruw en overmoedig oorlogsman: men zag het aan den minzamen gevoelvollen blik van zijn helderblaauwe oogen, die hij nu wel goed geopend had om haar aan te staren. En niet vreemd die weêmoedige teederheid van zijne zijde! de bevallige jonge vrouw was zijne gemalin, Josina van Salland, eene dochter uit een der rijkste en aanzienlijkste geslachten van Gelderland, en nog slechts sedert korten tijd met hem vereenigd: — daarom ook had zij zich niet van hem willen scheiden, toen hij geroepen werd tot het bevelhebberschap van het onaanzienlijke Grave, en hij, nog onzeker of wel de vesting het tooneel des oorlogs zou worden, had het haar niet kunnen weigeren hem derwaarts te volgen: — en eens daar met hem zamen, bleef zij er, bleef er, totdat het onmogelijk

was geworden heen te gaan. Zoo bevond zich dus deze dierbare schat binnen de bedreigde wallen, die hij te verdedigen had; en werd zijne verdediging daardoor te vuriger, met te meer bekommering moest hij uitzien naar het vreesselijk tijdstip, waarop hij het een met het andere als redmiddel zou moeten opgeven. Zeker was het eene dergelijke bekommering, die hem zeggen deed:

"Lacen! dat ge mij wekt, melieve! ik droomde dat ge veilig op Rozendaal waart.... en och! of 't den Heer behagen mogte, dat die droom waarheid kon worden."

"Mits gij daar met mij waart, zou niets mij liever lusten, en zonder u heeft het bekoorlijkste lustoord zijn lief voor mij verloren;" antwoordde zij met een droevig glimlachje.

"Maar ge zoudt er veilig zijn!" sprak hij, verstrooid: "doch.... 't is ondoenlijk, ik durf het niet meer ondernemen: de verwijdering van hier mogt veelligt gevaarlijker zijn dan het blijven...."

"En wat ons hier overkomt, treft ons zamen.... indien maar zamen...." hernam zij, terwijl hare stem van aandoening trilde, en haar levendig oog zich met tranen vulde....

"Ik smeek u, Josina, niet aldus! Wil mij niet week maken door die zoete traantjes, wier heldere druppelen mij op 't hart vallen en daar branden, met feller gloed dan de vuurregen uit Mansfelds vuurmonden.... maar" — vervolgde hij luchtiger — "het is mijne eigene schuld, dat gij nu op sombere beelden peinst, terwijl ik u vrolijke tijding heb mede te deelen."

"Vrolijke tijding, gij! nadat gij den ganschen nacht in zoo heftigen strijd hebt doorgebragt, dat wij hier ruste noch duur hebben gehad om uwentwil, en 't gebed

tot God om uitkomst mij naauw van de lippen wilde, die van angst stom en roerloos bleven, onder 't akelig dreunen van 't geschut."

"'t Is waar, er is van nacht veel voorgevallen, en er zijn zoo wat huizen aan de uiteinden der stad in brand geschoten; maar dat is dan ook het meeste waarop de vijand te roemen heeft: met groot verlies is Mansfeld afgetrokken, en ik betwijfel of hij wel lust zal hebben haastelijk te keeren. Intusschen zoo Mylord Leycester mijn dringend smeeken wil hooren en het hem mogelijk is, krijgen wij ontzet, of ten minste aan 's vijands zijde zulke afleiding, dat hij niet aan stormen zal denken."

"Daartoe helpe ons God!... want zekerlijk, het is mij zeer bang, en ik zal 't niet kunnen uithouden lang op deze wijze voort te leven.... en zoo vaak het mij dan invalt dat we ons op uw Rozendaal konden vermeiden, of op mijn vrolijk en veilig slot tot Bommel, dan kwelt het mij des te meer, zonderling als ik er bij denke, dat het aan u staat daaraan een eind te maken."

"Aan mij, Josina! hoe meent gij dat?"

"Mits ge met goede conditiën de vesting overgaaft!"

Van Hemert verbleekte.

"Zwijg, Mevrouwe!" sprak hij hard en met zekere drift: "ik wil er niet eens aan gedenken dat ik het zou kunnen doen.... die gedachte reeds zou mij schuldig maken tegen 't vaderland, en vlekt mijne eer!"

"Zoo dat is, Baron! dan houde ik niet langer aan;" hernam zij met adel. "Wat de eere raakt, daarvan moet men aflaten.... alleen, ik meen gehoord te hebben dat groote en befaamde veldheeren sterkten en steden bij verdrag hebben overgegeven aan hunne tegenstanders,

zonder dat het hun op den prijs der eere is te staan gekomen."

"Hoe dat ook zijn moge, ik bid u, spreken wij hieraf niet meer;" hernam hij, ietwat getroffen door haar hoogen en koelen toon, waaruit men echter niet het ergste moet denken van de Vrouwe van Hemert. Erfdochter uit een hoogadelijk geslacht, was zij opgevoed in al de strenge gevoelens van eer, die bijna tot vooroordeelen gedreven werden; maar tegelijk was zij teedere zwakke vrouw, en zij voelde het nu zelve, dat zij aan de eischen der laatste te veel had toegegeven. Zij wilde dat verbloemen voor zich zelve en doen vergeten door hem; dit maakte haar gedwongen en onnatuurlijk; want de innerlijke angst harer ziele, het opzien tegen leed en lijden, de levendige voorstelling harer verbeelding van hetgeen haar treffen kon, vooral in hem wien zij lief had, was door het beroep op het eergevoel niet gestild. Hij evenzeer had zich met het schild der strengheid gewapend, juist omdat hij zijne innerlijke zwakheid voelde; en hetgeen zij hem in overweging gaf, stootte hij daarom juist met te meer schijn van hardheid af, omdat het verraderlijk zamenstemde met de verholenste gewaarwordingen zijner ziel.

"En nu, melieve! gun mij oorlof te nemen.... ik moet gaan...." sprak hij een weinig verlegen en daardoor stroef.

"Werwaarts gaat ge?" vroeg zij verschrikt.

"Naar den wal.... ik moet weten wat er voorvalt."

"Dat zal de hopman Denys de la Charette u zeker wel kunnen berigten, die zich aangemeld heeft terwijl gij rusttet, doch wien ik weggezonden heb."

"Gij deedt daaraan niet wel, Josina! het kon van groot belang zijn dat hij mij sprak."

"Niet van kleiner, dat gij u door wat verkwikkelijken slaap hersteldet van overzware vermoeidheid.... daarbij, hij zou keeren."

"Zoo moet ik hem wachten."

"En intusschen ga ik zorgen, dat ge wat spijze neemt rustiger zie ik u dan heen trekken."

Vrouwe Josina begaf zich naar buiten, en eenige oogenblikken daarna zag men een man, in krijgsmanskleeding en met een band over het regter oog, binnen komen, die een ligt koud maal op de tafel plaatste, benevens wijn en een zilveren beker.

"Hoe is dat, Koenraad! gij de tafel dienen?" vroeg van Hemert verwonderd.

"Ik ben er zooveel te goed niet voor, edele Heer, sinds die verweerde musketkogel mij tot een halven blindeman maakte."

"Maar juist daarom kost gij uwe rust nemen, en de lieden hier hun pligt laten doen."

"Geen hunner is er toe in staat, Heer! zij zijn allen van zinnen; de vrouwen liggen bezwijmd of schreijen en snikken, dat men er een walg af krijgt, en de mannen staan bleek en bevend als verwezen zondaren.... in doodsnood.... De verwarring hier in huis is zóó groot, dat mijn Heere niet zou geholpen zijn, zoo ik er mij niet meê bemoeid had."

"Koen zegt de waarheid," sprak Mevrouw van Hemert, terwijl zij den Baron met vriendelijken dwang tot aanzitten noodde: "wij hebben hier een jammerlijken nacht overgebragt.... ik ook ben eerst in den laten morgen tot wat ruste gekomen."

Hare verbleekte wangen en de benevelde glans harer oogen getuigden wel mede voor hetgeen zij sprak.

"En Joffer Catalyne!" vroeg van Hemert, zich even tot Koen keerende.

"Die arme kleine verkeert in deerlijken toestand;" antwoordde Mevrouw van Hemert in zijne plaats. In de vertwijfeling harer angst is ze te nacht tot mij gevloden en sluimert nu pas, daar ze niet dan door uitputting den slaap kon vatten.... Ik heb haar bij mij gehouden in mijne kamer, ze beeldt zich vast in daar veiliger te zijn.... gij keurt dit goed?"

Hij knikte toestemmend, maar kon niet nalaten uit te roepen:

"o Heer des Hemels! wat al jammers brengt toch die vreesselijke oorlogsfurie!"

"En wat al roems! mits men zijne beide oogen daar af brenge!... gedenk dat ook, mijn edele Heer!" sprak Koenraad.

Van Hemert moest wel glimlagchen en wilde zeker den man een goed woord toevoegen, toen de deur haastig geopend werd en een officier binnentrad, dien wij u voorstellen als Kapitein Denys de la Charrette, een dier ferme mannelijke krijgslieden, wien men het aanzien kan, dat zij van hunne jeugd aan gediend hebben, en dat zij hun rang aan hunne verdiensten, niet aan het toeval van fortuin of geboorte te danken hebben; die maar zeer zelden de held zijn van de gezelschapszaal, en zich daar ook niet regt thuis gevoelen; maar die onwaardeerbaar zijn op het slagveld, en regt in hun element op de wallen eener belegerde vesting.

Kapitein Denys was een Fransche of Waalsche avonturier, die zich in Nederland met den degen in de vuist zijn hopmans-rang had verworven, maar die geen geld had om zich eene compagmie te koopen. Van He-

mert zelf had hem daartoe het noodige geleend of geschonken, en zoo stond hij tegenover dezen in dubbele afhankelijkheid, die zich echter bij Denys niet toonde in lage vleijerij, of in zwijgende inschikkelijkheid voor alle opvattingen en inzigten van zijnen Kommandant. Veeleer was *hij* het, die zich somwijlen veroorloofde hem teregt te wijzen en te onderrigten, een weinig op de manier van een oud gouverneur met zijn volwassen leerling. En veelligt was die verhouding de hunne, waar het krijgszaken gold, en het zou kunnen zijn dat de personen, die aan den jongen Baron van Hemert het bewaren der vesting Grave toevertrouwden, een weinig op de ervaring van den ouden Denys hebben gerekend. Maar hoe het ook zij, van Hemert was de hoogere in rang, en Denys was te veel krijgsman, om niet van het woord insubordinatie te gruwen: zoo dat de jonge Overste meester was zoodra hij het zijn wilde, hetgeen echter bij zijn zacht en buigzaam karakter zeer zelden gebeurde.

Denys verontschuldigde zich alleen over zijn onaangemeld binnentreden door een paar harde woorden tegen de lafaards van bedienden, die uit angst en onrust niet op hunnen post waren, hetgeen maakte, dat hij bij den Kommandant moest binnendringen als een vrijbuiter.

"Wat zal men zeggen, mijn waarde Hopman!" hernam van Hemert: "de schrik is den armen luiden hier om 't harte geslagen; ze zijn niet als gij aan den klank van 't geschut gewoon.... Doch wat tijding komt gij mij brengen?... mijne gemalin zeide mij dat gij reeds hier zijt geweest."

"Toen ik uwe edelheid straks wilde spreken, was het om u mede te deelen, dat onze manschappen over

't geheel vol goeden moed zijn en eer met nieuwen strijdlust bezield, dan verslagen of ontmoedigd."

"Dan zou het niet kwaad zijn, van die opgewekte geestdrift gebruik te maken om eens weêr een uitval te wagen.... wat dunkt u, Denys?"

"Hm! dat zou alleen dàn te wagen zijn, Kommandant, als wij volks genoeg overhielden om de wallen te veiligen: zonder dat mogten we den vijand binnen vinden, terwijl wij buiten waren."

"Bah! Mansfeld zal nu zoo haast niet weêr een storm wagen...."

"Ik denk van wel, Overste, want hij heeft versterking gekregen...."

"Hebt gij daar zekerheid van?" vroeg van Hemert, wat ontrust naar zijne vrouw onziende, die verbleekte en den neusdoek voor het gelaat bragt.

"Zooveel zekerheid als twee scherpe oogen geven kunnen. Ik heb van morgen zoo wat overal rond gekruist en ik heb zeer onderscheidenlijk gezien, dat er groote beweging was onder onze Spaansche vrienden aan de overzijde, en dat Mansfeld wel eens zoo veel volk had als voorgisteren, ondanks hetgeen er bij den aftogt mag gevallen zijn. En op dit stuk is het, Kapitein, dat ik tot u kom; want meer anderen dan ik weten het nu, en ik heb vernomen dat eene commissie uit de vroedschap zoo aanstonds tot u zal komen...."

"Ik zal ze wachten, Denys; maar *gij*, neem dezen brief dien ik aan Mylord Leycester rigt.... gij hebt als voormaals een veiligen bode?"

"Een kostbaren man, die alles ondernemen durft en die in alles slaagt: de brief van uwe edelheid zal nog van daag te Nymegen zijn.... Maar Overste, gij hebt

toch den Graaf niet geschreven als een die vertwijfelt?"

"Integendeel, ik zeg dat we hier vol moed zijn, en goede kans hebben, mits we op hulp mogen rekenen."

"Gelukkig, Overste!... want die anderen, die.... flaauwerts.... zouden u wel een ander schrijven in de pen willen geven, maar hoor naar hen niet. Ik wilde hen vóór zijn bij u, om.... u aan te raden...."

Koen, de eenoogige korporaal, stoorde hem door zijn binnentreden, en diende de Hoplieden du Ban en Coeboekum aan, benevens twee Heeren uit den stedelijken raad van Grave.

De Baron ontving ze, nadat hij Mevrouw van Hemert verzocht had zich in hare kamer te begeven.

De laatsten vingen nu terstond aan met over het voorgevallene van den nacht te spreken. Zij somden de schade en ellende op, die er al reeds in hunne stad was aangerigt, schetsten de onrust en verlegenheid der burgers over hetgeen de toekomst dreigde, en eindigden met, uit name van den Raad en de burgers van Grave, den Bevelhebber aan te zoeken om met den Spaanschen veldheer te onderhandelen over de overgave der stad.

"De overgave der stad!" riep van Hemert met diep gevoelde verontwaardiging. "Maar, mijne Heeren! daar bestaat nog geen drang om de stad over te geven: wij hebben nog geen mangel aan het noodige voedsel, we zijn Goddank wel voorzien van krijgsbehoeften, onze manschap is wakker en welgemoed: onder zulke omstandigheden is men niet gewoon te onderhandelen...."

"Zoo veel te eerder verkrijgt men billijke voorwaarden," antwoordde de Raadsheer, terwijl bij roekeloos volharden, onze arme stad gaat verkeeren in een puin-

hoop, om met plundering en uitmoording van alle ingezetenen te eindigen."

"Laat die zorge varen! Ik wacht ontzet door tusschenkomst van den Gouverneur-Generaal;" sprak van Hemert bemoedigend.

"Eer die tot ons komt, is onze stad met stormen ingenomen."

"Ik zwere u, mijne Heeren! dat dit niet zijn zal: veeleer trek ik zelf uit aan de spits van al de mijnen, en breng verwoesting in het kamp der belegeraars...."

Een doffe kreet liet zich nu hooren uit het zijvertrek, waar Mevrouw van Hemert was binnengegaan; toch scheen het niet *hare* stem. De Baron schrikte op en bleef steken in zijne opgewonden toespraak; Denys voorkwam dat het werd opgemerkt, door in te vallen:

"Met uw verlof, Overste! beloof aan deze Heeren niet meer dan gij houden kunt: met dat kleine hoopje volks, dat wij missen kunnen, verdrijft men Parma niet van waar hij zich gelegerd heeft."

"Parma?" vroeg de Baron verwonderd en verstrooid; want hij trachtte uit te vinden, wat er in 't aangrenzende vertrek voorviel.

"Ja Kommandant! Parma zelf is gisteren in 't leger gekomen, en heeft versterking aangebragt; hij is het, die hen tot het gebeurde van dezen nacht heeft aangevuurd, en die het daarbij niet zal laten berusten;" sprak Kapitein du Ban bedenkelijk.

"Het is wel zeker, dat Parma zelf niet hier is gekomen, om weken lang voor Grave te liggen: 't is blijkbaar, dat hij hier is om de zaak te beslissen...." voegde Hopman Coeboekum er bij.

"Welnu, 't is nog niet gewezen in wiens voordeel

die beslissing zal zijn.... Ik althans wil het er op wagen!" sprak van Hemert met eene zachte, maar vaste stem.

"En wij zijn juist hier, om uwe edelheid te bidden ons niet aan zoo onzekere kansen over te laten;" sprak de Wethouder: "zelfs de Heeren Hopluiden hier tegenwoordig voegen zich bij ons, en hebben ons verklaard, dat daar de vesting geen storm kan uitharden, en daar de Prins van Parma zeker stormen zal, de stad niet meer houdbaar is; maar dat men zien moet zich met den Prins te verstaan."

"Ik ben niet van dat gevoelen;" riep nu Denys met een basstem. "De Overste is niet verantwoord voor het Vaderland en voor den Gouverneur-Generaal, met eene vesting op te geven, die nog zoo goed voorzien is: dat zou uitgekreten worden als lafhartigheid, of als vilenie."

"Maar de Baron is niet verantwoord voor God, waar hij zoo veel menschenlevens waagt.... aan dat zoogenoemde *point d'honneur*...."

"En aan 't belang van 't Vaderland!" viel van Hemert in. "Voorwaar, ik geloof niet dat men de stad, die de sleutel is van Gelderland, aan een der eerste Geldersche edelen en grondbezitters heeft toebetrouwd, om die bij de eerste gelegenheid de beste uit de handen te geven."

"Regt zoo, edele Heer! regt, mijn nobele Overste!" sprak Denys: "het zal u niet berouwen dus gesproken te hebben, en vooral niet, zoo gij bij dat gesprokene blijft volharden, en daarnaar handelt."

"Indien de Baron daarbij blijft, sta ik niet in voor de rust der burgerij;" sprak een der raadsheeren.

"En ik niet voor den goeden wil der troepen;" hernam Hopman Coeboekum.

"Pogingen tot verraad en muiterij hebben zich reeds vertoond...." merkte du Ban aan.

"Maar werden gestraft naar verdienste, en zullen dat zoo vaak zij zich weêr durven opsteken, onder welken vorm ook!" dreigde Hopman Denys.

"Het is aan den Bevelhebber om te beslissen;" sprak du Ban: "en van hem hopen wij toestemming om te mogen onderhandelen.... de Prins van Parma is edelmoedig, hij is zelf tegenwoordig, hij zal haast hebben zich van de stad te verzekeren, en al het mogelijke accorderen...."

"Maar ik wil van geen accoord hooren, mijne Heeren!" sprak van Hemert: "althans niet voor ik antwoord heb van Mylord Leycester...." voegde hij er vergoêlijkend achter, en daarmede wees hij hen af. Zij gingen vol ergernis, tot niet geringe blijdschap van Denys, die intusschen aanmerkte, "dat het slotwoord van den jongen Overste nog te veel toegaf: want als het antwoord van den Graaf nu ongunstig luidt, zullen zij u dwingen tot hetgeen zij willen."

"Ik hoop van neen, mijn brave Denys."

"Ik ook Overste! maar ik ben er nog niet zeker van...."

"En nu, mijn vriend! ik ga even mijne vrouw zien, en dan doen we een keer naar de wallen...."

"Zou 't niet beter wezen, af te trekken zonder afscheid?" vroeg Denys.

Doch Mevrouwe van Hemert kwam uit zich zelve tot hen. Zij was doodsbleek, en men zag het haar aan dat zij had geschreid; maar toch zeide zij met vastheid toen zij van Hemert omhelsde:

"Zie, Lubrecht! ik heb meest alles verstaan wat die mannen spraken; maar doe gij wat eer en geweten u

gebieden, en zie niet om naar mij, noch acht op mijne zwakheid.... ik zal kracht hebben met u te lijden, voor u te sterven...."

"Eilieve, Mevrouw!" sprak Denys ruw, maar goedhartig: "heb dan vooreerst kracht om te zwijgen. Ziet ge niet...." fluisterde hij haar in: "hoe de Baron verbleekt, en hoe zijne oogen vochtig worden, waar hij uwe berusting en uwe teederheid waardeert?"

De wandeling langs de wallen van Grave was een zeer gevaarlijke togt voor iemand, die niet gehard was tegen indrukken, en wiens zedelijke zielskracht geene al te sterke proeve kon doorstaan. Wel hadden de hechte muren en vestingwerken door den aanval van den vorigen nacht niets van belang geleden; maar toch, het Spaansche geschut had zich niet te vergeefs tegen de stad gerigt: de kerktoren was getroffen en lag ineen gestort; hier en daar waren huizen in brand geschoten, en de rookende puin vervulde den dampkring met eene dompige stiklucht. Menschenlevens had dit niet gekost, want de bewoners hadden tijd gehad zich te redden; doch ze doolden nu schreijend en klagend om op de wallen onder hunne medeburgers, die, met hun jammer begaan en bevende voor 't geen hen zelf dreigde, geene zwakkere klaagtoonen ten hemel hieven, dan of het hun reeds werkelijk getroffen hadde. En ongelukkig was bijna geheel de bevolking zamengevloeid op de vesten, aanzienlijken en geringen, mannen als vrouwen: vooral vrouwen, en vooral die, ter vermeerdering van alarm en verwarring, hare kinderen met zich voerden, hetzij omdat angstige nieuwsgierigheid haar aandreef

het tooneel der verschrikking te zoeken, om met eigen oogen de maat harer veiligheid of onveiligheid te peilen, of wel omdat zij zich niet meer zeker achtten in eigene woningen, en de onrust er haar uitdreef, en naar elkander henen, alsof door de zamenscholing der klagenden de dreigende nood zou te weren zijn; terwijl integendeel de veelheid der beangsten als een nevel van vreeze en beklemdheid moest werpen, tot zelfs op de cordaatste gemoederen, mits ze slechts eenigzins ontvangbaar waren voor indrukken.

Kapitein Denys de la Charrette was *niet* een van dezulken, en oordeelde het onvoegzaam en onverstandig, dat de bevolking eener belegerde stad zich met zoo veel angstgebaar op de wallen bewoog. Maar du Ban en Coeboekum, die zich toch reeds niet van de moedigsten hadden getoond, en mede derwaarts waren getogen, ondergingen den indruk in de volste kracht; terwijl van Hemert, hoewel voor zich zelf het gevaar niet vreezende, toch heftig werd aangegrepen en tot diep medegevoel bewogen door het schouwspel van der anderen angst en hooggaande verslagenheid.

Al zeer spoedig verspreidde zich het gerucht, dat de Bevelhebber der vesting zich op den wal bevond, en tegelijk dat hij het verlangen van de wethouderschap tot onderhandeling met den vijand, met vrij veel vastheid had afgeslagen, ondanks het gevoelen van de meerderheid zijner officieren. Men oordeelde dus, dat hij besloten had te volharden tot den einde, en dat hij de stad en hare ongelukkige inwoners aan al de ellenden ging blootstellen, die te dier tijde eene belegering vergezelden, en waaraan eene stad door geweld genomen, zelden ontkwam. Wreedheid tegen overwon-

nelingen was eene gewoonte der eeuw; wij mogen wel zeggen der menschheid, sinds de 19de eeuw-zelve daarvan telkens weêr de bloedige sporen op nieuw te vertoonen geeft. Maar bovenal was de schrik voor de wreedheid van den Spaanschen soldaat tot in de diepste vezelen van 't Hollandsch harte gedrongen, en ongelukkig telkenmale vreesselijk gestaafd, zoo vaak eenige plaats door geweld veroverd, hun als ter prooije werd gelaten. Het scheen dan wel, of zij zich er toe stelden, aan te wijzen hoeveel dieper de bandelooze, gezonkene menschheid zich verlagen kan beneden het woeste instinct van het roofdier, en hoe hare rede dan alleen daartoe strekt, om haar nog redeloozer te doen handelen dan panther of tijger door natuurlijke aandrift geleid. Dat dus de vreeze van op zulke wijze in de handen van Parma's soldaten te vallen, de inwoners van Grave met ontzetting sloeg, kan men zich denken. Mannen, die voor zich zelve moed zouden gehad hebben, hun leven duur te verkoopen en zonder overgroote rouw op te offeren, moesten sidderen voor hunne vrouwen, voor hunne kinderen; want men wist het, dat zwakheid, en schoonheid, en weerloosheid, geene aanspraken gaven tot verschooning, maar prikkels bleken tot vernielzucht. En daar stond van Hemert, wiens wil alleen hen verhinderde, door een tijdigen maatregel dit lot te ontgaan; daar stond hij, en hij was gereed die allen op te offeren aan dat eene gevoel van pligt en van krijgsmanseer, dat toch in 't eind niets zoo werkelijks en geldigs was, als de schrikkelijke ellenden, die hij over deze hoofden ging halen. Daaraan dachten zij toen zij van Hemert zagen, en van Hemert moest er wel aan denken met de smartelijkste en schokkendste

gewaarwordingen, toen hij op hen zag. Maanden lang had hij onder deze menschen verkeerd als stadgenoot; zij hadden hem altijd met eerbied en genegenheid bejegend; de geringen hadden zich beijverd hem te dienen; de aanzienlijken hadden hem hunne huizen ontsloten, en in menigen kleinen gezelschapskring had hij de genoegens der vriendschap en der gezelligheid genoten. Daar waren er onder deze menschen, wien hij de hand had gedrukt, die hem diensten hadden gedaan, of aan wie hij de zijnen had toegezegd; daar waren vrouwen, waarmede de *galante* jonge edelman geschertst had en gedarteld, wie hij ten dans had opgeleid, of bij het naïve pandspel dier dagen, een kus op de lippen had mogen drukken. Die allen stonden daar rondom hem bleek, neêrslagtig, met gebogen hoofden en tranen in de oogen, of wendden zich van hem af met zwijgend verwijt: — zoo ten minste verklaarde zich van Hemert de plotselinge schroomvalligheid, die hen van hem deed terug wijken. Dat verwijt deed hij zich zelf toch het eerst en het meest. Maar nog gebood hij die innerlijke stemmen van het mededoogen te zwijgen, of overschreeuwde ze door het ernstige woord *pligt*, en door de overweging dat ze toch te ontijde klaagden, daar ook de overwinning aan hunne zijde kon blijven, en 't gevaar door de vrees werd overdreven, terwijl de mogelijkheid der redding geheel werd voorbij gezien. Iets van dien aard wilde hij zeggen tot de digtstbijstaanden, terwijl Kapitein Denys vrij luid zijne ontevredenheid te kennen gaf over dit ijdel geklag, toen een plotseling gebulder van 't kanon op eens de menigte deed opschrikken, de meest vervaarden deed uiteen stuiven als kaf door een rukwind opgedreven, anderen

van den schrik zelf deed verstijven, en die minder versaagden, deed stand houden, om te zien wat er gebeuren zou, terwijl de moedigen en bedachtzamen begrepen, dat het zaak ware toe te zien wat er gebeurde.

Deze, waaronder Denys en van Hemert de eersten waren, beklommen de kanteelen van het bolwerk, en zagen nu wat inderdaad een goed regt gaf tot ontzetting. Al het krijgsvolk van Mansfeld, meer dan verdubbeld door de versterking die Parma had aangebragt, in eene breede en onafzienbare rij geschaard, vlak tegenover de vesting, en op zóó korten afstand dat men duidelijk de kleuren hunner kleederen en vaandels, en het schitteren hunner helmen en wapens kon onderscheiden. Binnen het halfuur konden ze voor de stad zijn: en dat het aanging op bestorming, was kenbaar uit de schikking der troepen. Daarbij waren er nieuwe batterijen opgerigt, waaruit nu de eerste proefschoten werden gedaan, als om den armen bewoners van Grave aan te kondigen wat hun wachtte.

Als Parma iets wilde, wilde hij het ernstig. Besloten hebbende Grave in zijne magt te krijgen, had hij alle zijne beschikbare troepen zamengetrokken en was daarmede Mansfeld komen versterken, juist op hetzelfde tijdstip dat Leycester, Hohenlo en Norrits ieder afzonderlijk op verschillend doel aanrukten, en zich dus verdeeld hadden. Op zwaarder proeve en tegen meer ongelijke weêrpartij kon dan ook moeijelijk een twintigjarig onervaren krijgsoverste als van Hemert gesteld worden, dan tegen een veldheer als Alexander Farnese, die even vast van wil als rap van daad en vernuftig van vinding was, en met wien Leycester zelf te vergeefs wedijverde in behendigheid en krijgskunst. Te-

gen zulk eene overmagt als nu tegen haar aanrukte, moest de zwakke bezetting magteloos zijn ter wederstand: dit kon de onkundigste berekenen; ook ging er van allen die het gevaar zien konden, een luide angstkreet op, die heenklonk tot de overigen, en onder deze reeds een panischen schrik verspreidde, zonder dat men nog weten kon hoeveel reden men er toe had.

Van Hemert zelf werd doodsbleek en bragt de hand voor de oogen, als bedwelmd door hetgeen hij zag. Op zoo iets was hij niet verdacht geweest, en voor dit onheil voelde hij het zwakke hoofd duizelen, voelde hij dat het er door gebukt zou worden. Kapitein Denys stiet een paar woorden uit, meer krachtig dan kiesch, die bewezen dat hij het gevaar niet ligter achtte dan de anderen, doch dat zijn schrik zich alleen openbaarde in toorn en ergernis.

Intusschen had de prikkel der angstige nieuwsgierigheid zelfs den schroomvalligsten moed gegeven om ten minste te zien wat er dreigde: — en toen zij gezien hadden, waren *zij* het natuurlijk, die met vermeerderd alarm van het geziene rekenschap deden aan de overigen. Toen ging, als Hooft zich uitdrukt, eerst regt "het geschrey der wyven en kinderen op, en daarmeê de moed der soldaten 't zink;" want hoewel van Hemert door Denys, die zijne tegenwoordigheid van geest niet verloor, werd aangezet om terstond zich tot mannelijken tegenweer vaardig te maken, en daartoe onverwijld de noodige bevelen gaf, werden ze ter naauwernood verstaan, met de grootste verwarring gehoorzaamd; en als uit éénen mond werd er gesmeekt, geroepen, gebeden, gedwongen, om te doen hetgeen du Ban op nieuw en nu ten aanhoore der burgers voorstelde: om

te onderhandelen en te zien of Parma nog tot een billijk verdrag gezind zoude zijn. Erbarming met de weerloozen die daar smeekten, en wier stom verwijt van straks nu in luide aanklagten zich uitte, schrik en opzien tegen de worsteling met den openlijken onwil der overigen, en eindelijk de overweging der volstrekte onmogelijkheid om zich tegen deze overmagt te handhaven, schrikte van Hemert af van iedere poging om het te beproeven. Al de edelmoedigheid zijner zachte en teedere ziel stemde zamen met al de zwakheid van zijn wankelmoedig karakter, en reeds was zijn antwoord eene aarzeling tusschen toestemmen en weigeren.

"Ik zou niet eens weten hoe de onderhandeling aan te vangen," sprak hij tot Coeboekum, die bij hem stond.

"O! wat dat betreft," hernam deze: "Martino, die Spaansche officier, de *vriend van uwe edelheid*, dien ge laatstmaal zonder rantsoen hebt vrijgelaten, is hier terug gekomen; hij biedt zich aan, onzen onderhandelaars tot gids en voorspraak te zijn; uwe edelheid heeft hem te edelmoedig behandeld, om nu niet goede wederdienst van hem te wachten."

"God verhoede wat gij voor hebt, Overste!" riep nu Denys. "Beter dan met zulke schande van hier te scheiden, dat ons, indien 't er op aan komt, de vuist om de kling besterve, en onze zielen een eerlijke uittogt ten ligchaam doen."

Maar in de geschokte gemoederen vond die moedige taal geen weêrklank, en een luider smeekgeroep tot van Hemert was hun eenige nagalm.

Toen gaf de jonge Bevelhebber met een beklemd gemoed en met eene matte stem der gemeente zijn woord, dat men krijgsraad zou houden, en dat daarin

het vraagstuk der overgave zou behandeld worden, en beslist naar meerderheid van stemmen.

Toen zegevierden de meesten reeds vooruit: zij wisten dat de flaauwhartigheid in grooter getal hare vertegenwoordigers zoude vinden, dan de mannenmoed en de geestkracht.

Denys rekende nog op de zijne om niet geheel te wanhopen. Van Hemert nam nu met bezwaard gemoed den weg terug naar de stad en naar zijn logies, waar de krijgsraad zich verzamelen zou.

Hier echter wachtte hem een tooneel, dat een vaster gemoed dan het zijne zou geschokt hebben. Ook tot in dat huis was de schrikkelijke mare der aannadering van de gedreigde bestorming doorgedrongen, en in kleineren engeren kring, maar daarom nog dieper en inniger sprekende tot het gevoel, wachtte hem hier, wat hij zoo even was ontvlugt.

De familie van zijnen gastheer, van diens huisvrouw af tot de kinderen en dienstboden toe, hadden zich op zijnen weg geplaatst, en smeekten onder tranen dat hij hen toch niet aan de uiterste ellende wilde ten prooi geven. En toen hij zich aan dien drang had ontworsteld, en binnentrad bij zijne gemalin, vond hij deze niet meer in die kalme moedige stemming, die zij door groote kracht van zelfverloochening had weten aan te nemen, maar afgetobt, uitgeput en in zenuwachtige overspanning, waarin zij hem nu eens toesprak als bezield door bovenaardschen moed, dan weêr nederzonk tot eene weekheid, die haar deed uitbarsten in een hartstogtelijk schreijen, dat pijnlijk was om aan te zien. Het lijden eener andere had dus ontzenuwend op haar gewerkt. De jeugdige nicht van den Raadsheer

Juffer Catelijne, was met haar. Een dier teêre, schuchtere, vreesachtige wezens, wier verbeelding sterker is dan haar hoofd, die zich door indrukken laten beheerschen zonder dat zij het willen, door alles getroffen, voor alles sidderend, en meest voor 't gevaar, dat zij wachten zonder het te kennen. Catelijne was de lieveling der beide echtgenooten. Mevrouw van Hemert had behoefte aan gezelschap in de lange uren van afwezendheid haars gemaals: en zij vond onder Grave's jonkvrouwen geen zachter en minnelijker dan deze. En van Hemert zelf voelde zich tot haar aangetrokken, niet juist door hare schoonheid, maar door die roerende bevalligheid, waarop het oog zich niet vestigen kon, zonder bewogen te worden; door eene van die onverklaarbare gewaarwordingen, te meer gevaarlijk naarmate ze meer onbestemd zijn en nevelachtig, die dieper ingrijpen dan men zelf weet, en vooral dan men zelf wil, en wier onweêrstandelijke magt men eerst dàn gewaar wordt, als men er tegen kampen wil, en moet.

Van Hemert begreep het nu eerst, toen hij de arme Catelijne zag nedergebukt aan de voeten zijner gemalin, deze met de treffendste woorden smeekende, om den Heer van Hemert te bewegen haar en hare stadgenooten toch niet in dien uitersten nood te brengen van overgeleverd te worden aan den moedwil der Spaansche soldaten.

En de opgewekte verbeelding van het meisje schilderde haar in sterke, maar niet onware trekken, hetgeen er gebeuren kon als de stad tot het uiterste werd verdedigd en eerst dan overrompeld. Het woord Spanjaard alleen had het arme kind voorheen zoo menigmaal doen sidderen; zij rilde bij de gedachte dat er bloed

zou gestort worden, ware het ook van vijanden — en nu.... nu ging men hare ouders, hare familie, haar zelve moorden welligt.... eindigde zij met bijna nokkende stem, en van angst de handen wringende, terwijl een klam zweet op het zachte voorhoofd parelde.

Van Hemert die zich voorgesteld had, bij zijne schrandere en moedige vrouw kracht te zoeken tot wederstand der flaauwheid, had nu niet eens meer besef van hetgeen hij had gewild, en zonder zelf te wachten tot Catelijne ook aan hem hare smeekingen rigtte, riep hij uit:

"Wees gerust, Jonkvrouw!... en gij Mevrouwe, schrei toch niet zoo deerlijk.... niemand zal hier iets lijden van de willekeur der veroveraars: ik zal een verding maken met Parma, en ik zal er hem als vriend binnenlaten, veeleer, dan te dulden dat gijlieden in zulke angst blijft verkeeren."

Mevrouw van Hemert schrikte en was meer getroffen dan verheugd over dit besluit; zij wilde eene bedenking maken, doch Catelijne wierp zich met zulk eene onstuimige uitbarsting van vreugde en dankbaarheid aan van Hemerts voeten, om zijne knieën te omhelzen en zijne handen te kussen, dat zelfs Josina van Salland den moed niet had de vreugde dier arme te storen, door een woord te spreken dat haar teleurstelling zou brengen.

Van Hemert verward, ontsteld, buiten zich zelven, hief haar op, en drukte een kus op haar voorhoofd....

Op dat zelfde oogenblik trad Kapitein Denys de la Charrette binnen, en kondigde aan dat de krijgsraad bijeen was en slechts op den Bevelhebber en Voorzitter wachtte.

— —

— —

Het spreekt van zelf dat de krijgsraad onder zulke omstandigheden gehouden, niet tot zulk een moedig en mannelijk besluit kwam, waarop later de geschiedenis met fierheid kon wijzen ten voorbeelde van het nageslacht, maar dat hier de flaauwheid een dier triomfen behaalde, waarover het Vaderland bloedige tranen zou weenen. Het voorstel der onderhandeling ging door en werd uitgevoerd. — Parma, wetende hoe nabij Leycester was tot hulpe en ontzet, was uiterst gemakkelijk in het toestaan der billijkste voorwaarden; en hoewel van Hemert, staande de onderhandeling berigt kreeg van die naderende hulp, onder strenge waarschuwing van den Graaf toch de stad te houden, was hij te ver gegaan om terug te treden, was hij ook niet meer meester van zich zelven en van zijne daden. De stad ging aan den vijand over in 't laatst van Mei (of in 't begin van Junij), maar altijd op het oogenblik zelf dat Leycester de beste maatregelen had genomen tot haar ontzet. Hoe noodlottig dit verlies terugwerkte op de verdere krijgsverrigtingen der Staatsche en Engelsche troepen, is elders uiteengezet. Als men weet, boette van Hemert de zware schuld tegen den krijgsmanspligt met den dood — billijke straf voor den ontrouwen Bevelhebber, in wien wij toch den menschelijken mensch moeten lief hebben, al betreuren wij zijne zwakheid. Men herinnert zich welk eene som van haat de billijke strengheid bragt over het hoofd van Leycester zelf, die hem niet wilde en niet konde sparen, omdat er een voorbeeld moest gesteld worden; hoewel het veelligt voorzigtige staatkunde ware geweest, den ganschen Gel-

derschen adel aan zich te verpligten, door een hunner edelste en geliefste zonen te sparen; — maar dan had de Graaf weêr mogen vreezen voor het verdubbeld wantrouwen van 't volk, en het verwijt dat hij aanzienlijke schuldigen spaarde. Want dat hij schuldig was, loochende de Baron zelf niet, en werd onvermijdelijk bevestigd door de verklaring van allen, die hem omringd hadden. Mevrouw van Hemert wist Catelijne te bewegen om met haar te vlugten, ten einde ondervragingen te ontgaan, die haren echtgenoot slechts konden bezwaren. Denys, de eenige die tot op het laatste toe standvastig was gebleven, hield vol, dat zijn Overste zich niet zou gevoegd hebben bij de flaauwhartige meerderheid, zoo de Joffer, die hij diens "liefje" noemde, hem daartoe niet had verleid: — de arme boette die ongelukkige zegepraal even duur als hij, op wien zij die had behaald. Zij had niet als de Vrouwe van Hemert de kracht om den geliefden doode te overleven, en naar wrake te trachten.

Du Ban en Coeboekum deelden billijk in het lot van hem, aan wiens schuld zij zooveel deel hadden. Hopman Denys alleen bewees zijne onschuld en werd vrijgesproken.

EEN ALKMAARDER TE PRAAG.

Voor het eerst ontmoeten wij den Alkmaarder van wien ik spreken wil, nog te Alkmaar, en wel gaande over 't Sonoy's hof, toenmaals (1598) in bezit van Mr. Willem Bardesius, wien hij waarschijnlijk een bezoek heeft gebragt. Het is een jongman van omstreeks zes-en-twintig jaar, wiens geheele uiterlijk een sterk, krachtig gestel aanduidt, terwijl zijne groote levendige oogen, zijn schrander voorhoofd en zijne sterk sprekende gelaatstrekken getuigen, dat de ziel hier in kracht en helderheid niet voor het ligchaam wijkt, maar dat er tusschen beider ontwikkeling die zeldzame evenredigheid en zamenstemming heerscht, die den mensch tot Heer en pronkstuk der Schepping maakt: eene gezonde ziel in een gezond ligchaam. Het stempel van genialiteit en oorspronkelijkheid is echter op het gelaat niet te miskennen; en dat zal niemand verwonderen, als wij zeggen dat de jonge man van wien wij spreken, niemand anders is dan Cornelis Drebbel, een der meest vindingrijke vernuften van zijnen tijd, een der helderste denkers en der scherpzinnigste wijsgeeren. Zijne

kleeding was het stemmig zwart, en de deftige kraag van de aanzienlijken in dit tijdperk. Daar het een huiverige herfstavond was, droeg hij eenen wijden lakenschen mantel, met eenen smallen zoom vossenbont geboord, en den breed geranden, platgebolden hoed met een eenvoudig zwart zijden koord en roos of strik van dezelfde kleur gesierd. Hij liep voort met den langzamen tred van een' peinzende, die zonder het zelf te weten, zijn ligchaam aan zijne gedachten onderwerpt; maar hij was slechts eenige passen gegaan, of hij werd staande gehouden door een' jongman van denzelfden leeftijd, en wiens kleeding een gelijken stand aanduidt, die hem met eenen ligten kreet van verrassing begroet.

"Goed dat ik u tref, vriend Cornelis, ik kom van uw huis."

"Ik ga derwaarts, Gerrit Pietersz! wil mij verzellen, zoo 't u gelust den avond met mij door te brengen?"

"Volgaarne als altijd!" Beide jonge lieden sloegen den hoek om naar eenen zijweg, en gaven elkander den arm met broederlijke gemeenzaamheid. En werkelijk zij waren als broeders, hoewel het meest naar de ziel. Hij die als Gerrit Pietersz. werd aangesproken, was zwakker van voorkomen, en had iets mats, iets kwijnends in de houding en op het bleeke gelaat, dat wat al te veel aanklagt was tegen de overspanning van den rusteloozen weetlust en getuigde van meer nachten in vermoeijende onderzoekingen doorgewaakt, dan het fijn bewerktuigd ligchaamsgestel zonder schade kon doorstaan. Zijne trekken waren fijner maar zachter dan die van Drebbel; zijne oogen, klein en diepliggend; zij stonden reeds een weinig dof, maar zij waren git-

zwart, doordringend scherp en fonkelden bij wijle met onnatuurlijken glans.

En niet vreemd dat dit ligchaam geleden had onder de inspanning die de ziel er van eischte. Wat opvoeding en gelegenheid hadden gedaan voor de vorming van Drebbel, al zette hij zelf daarop later het merk zijner eigendommelijkheid, dat had Pieter Cornelisz. Schagen voor zich zelven moeten doen, zonder behulp van die beiden. Maar dit had hem niet belet, in een' tijd toen wetenschap en kennis nog gansch geen algemeen goed waren, zijne tien talen te leeren kennen en het meesterschap te verkrijgen in de zeven vrije kunsten. Het al, als men denken kan, ten koste van ongeloofelijke vlijt en volharding, en ook een weinig ten koste van zijne gezondheid. Sinds langen tijd echter was hij uit zijne geboorteplaats Schagen naar Alkmaar gekomen, en het verkeer met de mannen van vernuft en geleerdheid, die toenmaals in die stad zich zamenvonden, en bovenal de vriendschap en de gemeenzame omgang met Drebbel, waren hem voor vroegere ontberingen van dien aard, de grootste en volledigste schadeloosstelling geworden.

Maar wij moeten hen eens even beluisteren.

"Gij waart dan bij Mr. Bardesius?" vroeg Gerrit Pietersz.

"Ja, ik bragt hem mijn afscheidsbezoek."

"Een afscheidsbezoek! Gij blijft dan altijd bij het wreede ontwerp van die reize," hernam Gerrit Pietersz. op zijnen eigenaardigen toon.

"Eilieve, uit wat oorzaak zoude ik daar afzien?"

"Uit vriendschap voor mij, Cornelis! die het leven maar ten halve zal smaken na uw vertrek."

"Zoo geef gehoor aan mijne smeeking van vroeger en verzel mij."

"Dat ik u verzellen zoude naar 't verre Engeland, en waarom?"

"Wel ter wille van diezelfde vriendschap waarmede gij mij tot blijven dwingt," hervatte Drebbel met opgeruimden, doch schalken lach.

"Hoe noode mij 't scheiden vallen moet van u, daartoe kan ik niet besluiten."

"Maar wat toch zoudt gij dan hier verliezen, wat gij te Londen niet terugvinden zoudt? Zoo groote overeenstemming hebt gij wel niet met de Heeren van de latijnsche schole, of de conversatie met de uitnemende mannen van de Oxfordsche school, en de geleerden en godkundigen die Koning Jacobus om zijnen persoon verzamelt, zullen u het gemis vergoeden.... En wat wondre en curieuse zaken wij aanschouwen zullen en te zamen bezien.... en hoe mij dat goed zoude wezen alles met u te deelen!"

"En mij dan!" hernam de ander; "maar wat zal ik zeggen.... is 't opzien tegen de verre reize en de vreemde luiden, ligchaamszwakheid, die mij het scheiden van u kiezen doet boven zoo profijtelijk zamen zijn, of wel, mijne rust die ik ruilen ging voor veel gewoels en moeite.... of wel...."

"Weet gij wat het is, waaraf gij u niet scheiden kunt, vriend Gerrit?"

Deze zag vragend naar hem op en schudde even het hoofd.

"Van uwe boeken! mijn waarde! Om niets anders is 't dat gij liefst in 't studeervertrek blijft, of op zijn best u begeeft tot aan mijne woning, omdat gij er

hunsgelijken weêrvindt, of naar de schole, en naar de bibliotheek van de St. Laurenskerk, waar gij ze vindt aan hunne kettingjes liggende, en waar zij voor u zijn als zoo vele koorden, die u evenzoo vast gebonden houden als zij het zelve zijn! Dat is 't, mijn vriend! en gij zoudt weldoen ze voor een' tijd te laten, en de muffe kluis in de Heerenstraat te verruilen voor de vrije lucht en de wijde wereld...."

"Maar gij zelf ook hebt de boeken lief en zit er halve nachten over te peinzen."

"Ja, maar nog liever is mij het levende boek der natuur en der menschheid, die men in 't leven leert kennen, en waarin men op reizen beter dan elders leert lezen. Het stille studeervertrek helpt aan kennis! Ik spreek dit niet tegen, maar het brengt tot kwijnen en suffen. Het trekken door de wereld, het verkeer met menschen geeft winst in levenswijsheid, die het hoofd verheldert en 't gemoed verruimt. En nog daar te boven, mijn vriend, uwe jonge zinnen worden niet minder dan de mijnen getrokken naar vreemde ontmoetingen en wondre avonturen, — dergelijken zich op reizen bij menigte voordoen, en die daardoor den roep van een mensch doen uitgaan, en zijnen roem vestigen niet enkel op het kleine plekje hem bij geboortes geval gegeven, maar door al de wereld...."

"Maar al die zoete hope kan op teleurstelling uitkomen, en waar is dan de overwinst van den armen avonturier, die lijf, tijd, goud en ruste gewaagd heeft op zoo onzekere kans?"

"Ei kom, wat ge alles zwaar inziet, laat er dan ietwat tegenspoed en verlies tusschen loopen; een vliegende kraai vangt toch altijd wat!"

"Maar wie blijft, beklijft."

"Hoe 't zij, ik wil de kanse wagen; ik heb goede recommandatie van den Heere Simon Stevin aan sommige geletterden en liefhebbers van philosophische en natuurkundige wetenschap te Londen; ik wil zien of men daar ook prijs stelt op zekere konste van 't glas te slijpen en aan te wenden die ik mij eigen heb gemaakt."

"Zoo, zij het u goed, moge berouw hierna niet volgen."

"Gij blijft er dus bij mij alleen te laten trekken?"

"Gij staat dus niet af van uw voornemen mij alleen te laten?"

"Scheiden wij dan voor eenen tijd. Neme ieder van ons het deel dat hij voor het beste houdt, gij de ruste in 't boekvertrek, ik de onrust en 't vermaak van den verren togt. Maar — hier zijn we reeds aan den hoek van den Koningsweg; mijn huis kunt gij toch binnengaan: dat is 't groote Londen niet waarin gij mij alleen wilt laten."

En de beide jonge mannen stelden zich een vrij groot, deftig huis binnen te gaan, dat het wapen der stad Hoorn tot uithangbord droeg, toen op eens eene welluidende maar wat zwakke stem zich hooren liet.

"Met uw verlof, meester Drebbel, gunt gij geen woordje, geen enkel woordje aan den ootmoedigsten uwer dienaren?"

"Wel, wat is 't, mijn jongske?" sprak Drebbel, die de kleene, ranke gestalte van eenen aankomenden knaap onderscheidde bij 't licht van de kleine lantaarn, die de dienstmaagd in de hand hield toen zij de deur opende.

"Geleerde Heer en welwaarde meester Cornelis! Gij zult niet alleen naar Londen gaan, zoo 't u anders gelieft u te voorzien van eenen trouwen en ijverigen dienaar."

"Een dienaar, mijn kind! Gij bedoelt daarmede u zelven?" vroeg Drebbel goedaardig. "Waartoe acht ge u bekwaam? waartoe kunt gij mij nut zijn?..."

"Bekwaam?... ik durf niet zeggen tot iets bepaalds; van nut?... mogelijk tot alles."

"Hij verstaat zich althans op de kunst der paradoxen...." glimlachte Schagen.

"Ik versta mij op niets dan op den ijver der dankbaarheid," sprak de knaap met een vuur dat beide mannen trof.

"Schagen! die stem heb ik meer gehoord!" riep Drebbel.

"Dat is wel regt, Heer," hernam het kind, "en toen ook waren het woorden van dank die zij uitte.... want...." maar hij barstte in tranen los en greep den mantel van Drebbel en wilde dien kussen.

"Ei gij! laat af," hernam deze, "ik ben geen profeet of wonderdoener, dat in mijnen mantel deugd of kracht zoude huizen.... maar als ik 't wel heb, zijt gij Gijsbert Annes, een wees, wien ik beproefd heb te kureren van eene oogziekte...."

"Eene kure, meester! die zoo wel gelukt is, dat ik nu al wederom verlangen heb om mij verder te oefenen in de schrijf- en leeskonst, waarin gij zoo magtig ervaren zijt. Ik begaf mij ten uwent om u daartoe verlof te vragen, met voorkennis van den vader en.... hoorde u spreken van heengaan.... heengaan, ver van hier.... dat.... dat.... smart mij."

"Vooreerst, mijn jongen, moogt ge nog niet lezen; de genezing moet vast en lang verzekerd zijn eer ik dit toesta; ten tweede moogt ge niet schreijen, dat is nog meer schadelijk...."

"Zou ik niet schreijen als een zoo goedertieren weldoener verre van hier heentrekt, naar een wild vreemd land, en ik.... hem niet eens volgen mag om hem te dienen, ware 't met mijn bloed!"

"Wel, mijn jongen! dat is u nog niet verboden.... gij zijt wees en vrij, naar ik meene...."

"Ja, Heer! ik ben slechts bij toelating voor een' tijd lang in het Elizabeths-gasthuis, en heb regt noch hope op verdere hulpe, zijnde geen poorterskind. Uit aanzien van mijne gansche verlatenheid, gebrek en armoede, heeft men mij die goedheid bewezen; nu hersteld, zal ik welhaast dat huis der toevlugt moeten verlaten, en...."

"Een beroep hebt ge nog niet kunnen kiezen of leeren, uit oorzaak van uw gebrekkelijk gezigt. Zoo zal ik zien wat ik met goeden wille te uwerzijde en geduld ter mijne van u maken kan; treed maar binnen, wij zullen raad schaffen, hoe ik u met mij voer naar Engeland."

"Kom, Schagen, gij, zie niet zoo sip, dit is nog geen afscheid!"

Alle drie traden binnen en wij eerbiedigen den dorpel te veel om dien ongenood te overschrijden.

II.

Wij vliegen *à vol de plume* over een tijdsverloop van twee-en-twintig jaren heen, en wij voeren u naar Praag, in 1620; dat enkele jaartal zegt u meer van hetgeen er op dat oogenblik te Praag omging, dan vele pagina's digt volgeschreven het zouden doen, als men dit jaartal niet wist. Men denkt zich nu terstond in de hitte van den Boheemschen religiekrijg; men

ziet ter eener zijde de Unie der Duitsche Protestantsche vorsten, met den zwakken en ijdelen Frederik V als onwaardig hoofd eener waardige zaak. Men ziet ten andere de *ligue* der Katholieke vorsten met den nieuwelings gekroonden keizer aan het hoofd en den aartshertog Maximiliaan aan zijne zijde; men voelt zich te midden van de ijsselijke worsteling om eene kroon, die heerschzucht en geloofshaat tot prikkels, geloofsijver tot voorwendsel had; men denkt hoe het altijd in en om Praag was, dat de grootste uitkomsten van dien krijg werden beslist, en men weet, dat in 1620 Frederik V na eenen bloedigen krijgstogt, het eerst als overwinnaar binnen Praag trok, nadat hij door zijne partij als Koning van Bohemen was erkend geworden. Van de zwakke zielen weet men het, dat zij wreed zijn, als zij eens tot gewelddadigheid zijn aangehitst. De vrome Keurvorst van den Paltz leefde als Koning van Boheme zoo onbarmhartig met de nieuwe onderdanen die zijne vijanden waren geweest, als had hij te Heidelberg nooit een woord van de Christenwet kunnen hooren. Hij had geene genade, geene menschelijkheid zelfs voor wie hij aan den Keizer getrouw achtte. Berooving van goederen, gevangenis, doodstraf, alles dreigde en voltrok hij aan Ferdinands getrouwen ("overmits het er doen wat scherpjes uitliep," zegt mijn naïve kronijkschrijver, nog al een vergoelijkend optimist tegen over de ongeregeldheden en de gewelddadigheden van den krijg.)

Het bloedend, het uitgeplunderd Praag lag, om het zoo eens uit te drukken, zieltogend aan de voeten van den overwinnaar, die geen voornemen had van mededoogen. Er zijn zoo enkele steden die als voorbeschikt

zijn bij politieke rampen altijd het zwaarste deel te dragen, en onder allen is Praag altijd de vreesselijke schouwplaats geweest van hemelsche en aardsche straf-gerigten, om van pest en watervloeden niet te spreken. Hoeveel malen is Praag wel niet de prooi geweest van allerlei soort van overwinnaars, Turken, Hussiten, Oostenrijkers, Duitsche Boeren, Hongaarsche Edelen, Protestanten, Bondgenooten en Katholieke Ligueurs, Zweden, Franschen, — wie al zijn er niet geweest, wie al hebben er geen bloed vergoten, geen goud geroofd, geene kunstschatten verwoest, geene stroomen van tranen ontlokt aan de droeve bewoners van de grijze Moldau-stad! Het standbeeld van den H. Nepomuk zelf, zoo het gevoelen kon, zou zich tot water hebben geschreid over het lot van eene bevolking in wier midden hij den marteldood onderging. Maar sinds dat verre verleden, tot op het nog doorleefde tegenwoordig, zou er wel een menschelijke jammer te lijden zijn geweest die in Praag niet geleden is? En toch wie zal zeggen: dat daar meer schuldigen zijn geweest onder wie geleden hebben, dan elders? Wie zal oordeelen? Beklagen wij hen veel liever; maar toch, wij hebben op dit oogenblik ons medelijden anders te gebruiken, dan aan wezens wier namen zelfs ons vreemd zijn; onze Alkmaarder is te Praag, onze beroemde Cornelis Drebbel, en hij is er niet een van de minst bedreigden. Zijne reize naar Engeland had hem goede vrucht gebragt, eene zulke vrucht als hij er welligt onbestemd van wachtte. Hij had er bekendheid gewonnen voor zijn' naam en gunst van vorsten, en het oog van Europa's geleerden op zich gevestigd. Uit Alkmaar ware in die tijden zijn naam niet tot Keizer Matthias en Koning Ferdinand doorgedrongen, van uit

Engeland ging zijne faam snel en vaardig derwaarts heen; hij werd uitgelokt Duitschland te bezoeken; hij kwam te Weenen; hij beantwoordde aan de verwachting die men van hem had; de keizerlijke Koning van Bohemen nam hem tot opvoeder van zijnen zoon, en gaf hem den titel van keizerlijk raadsheer, titels die geene simpele eereambten waren, als men denken kan, en die bij hetgeen nog zijn verder werken en streven hem aanbragt, zijne fortuin tot eene hoogte voerden, die als eene vorstelijke gelden mogt. En werkelijk de geleerden waren toenmaals vorsten, als wij het ontzag en het eerbiedig opzien indenken dat men voor hen had: alles het natuurlijke gevolg van de mindere algemeenheid der kennis die zij bezaten, van de onbekendheid met de oorzaken en de uitkomsten hunner wetenschap, en vooral van het min bereikbare van dit alles voor iedereen. Het is waar, somtijds mengde het bijgeloof zich daaronder, en als 't ontzag dan overwonnen werd door vromen afschuw, verbrandde men hier en daar een' geleerde of natüurkundige als toovenaar... Maar de gevallen zijn zeldzaam, in vergelijking ten minste van de tallooze jammeren, waaronder in onze eeuw eene schaar van menschen zonder ander vermogen dan intellectuele kennis het leven hebben voortgesleept of geëindigd. Voorwaar het is waar als Nodier zegt: "voor dezen althans is de algemeenheid der beschaving geene groote winst...."

Drebbel nu had daarvan nog geen' last. Twee dagen voor de inname van Praag bewoonde hij een der prachtigste huizen der Boheemsche hoofdstad. Wij moeten hem daar even zien in vollen glans van rang en rijkdom. Hij is nu acht-en-veertig jaar geworden; de krach-

tige jongeling is tot een' forschen man gerijpt, en reizen, lotgevallen, wisseling van klimaat en van toestand, omgang met personen van allerlei rang en karakter, van velerlei kunde en veelzijdige beschaving, hebben hem werkelijk alles gegeven wat hij zich wenschte en nog noodig had tot zijne vorming, levenservaring en menschenkennis. De veelbelovende jonge geleerde is de man geworden, die woord kon houden aan iedere belofte; te midden van al de angsten en spanning, al het gejoel en rumoer of de doodsche stilte der bange verwachting die er heerscht in de bedreigde stad, zit hij rustig in zijn studeervertrek, niet uit zelfzucht, als een die zonder vreeze is voor zichzelven, maar omdat zijne hulp, zijn raad, zijne deelneming door allen juist daar gewoonlijk gezocht werd, en dus, zoo hij er zich bevond, ook het eerst kon gevonden worden. Zijne studeercel is ruim en in tweeën afgedeeld; het eene gedeelte bevat alles wat men sinds lang kent als de vereischte omringing van eenen geleerde en physicus dier eeuw; het andere, door een prachtig scherm van hongaarsch goudleder er van gescheiden, is meer bepaald tot schrijfvertrek ingerigt; het is daar dat wij Drebbel vinden, in eenen gemakkelijken kamerpels gewikkeld, den lederen armstoel digt bij den verwarmenden oven geschoven, want men weet, het was winter toen Frederik V Praag binnentrok.

Onze geleerde schijnt ernstig verdiept in eenige berekeningen die hij maakte; doch nu wordt hij op eens gestoord door iemand die binnentreedt, hoewel met behoedzaamheid. Die persoon is ook een oude bekende van ons, namelijk de knaap Gijsbert Annes, maar die nu ook reeds een man van twee-en-dertig jaar is ge-

zou, gij waart volkomen verzekerd van uitredding."

"Uitredding! voor de bedrukte stad! dat ware het beste luk van mijn veel gezegend leven, Gijsbert!" hernam Drebbel met vuur. "Had de Keizer bij den aanvang naar mijnen raad gehoord, welligt. . . ."

"Ik bedoelde uitredding voor u zelven, Heer!" sprak Gijsbert.

"Schaam u de gedachte, Gijsbert. Behoud voor mij alleen! en ik zou daar rust bij hebben?"

"Ik althans, Heer! maar ik weet wel dat het niet zoo is; alleen gij leeft in rust alsof het zoo ware."

"Gij weet beter dan iemand hoe weinig er âân is, en hoe ik integendeel nevens allen, die men kent voor opregt getrouw aan den Keizer gehecht, grooter gevaar loop van hard gehandeld te worden dan iemand, zoo de Paltzgraaf hier meester wordt."

"Lacy! mijn goede Heer! dit is 't juist wat ik vrees, en dat maakt, dat ik geene ruste zal hebben voor gij u daartegen hebt geveiligd."

"Ik mij daartegen veiligen, hoe zou ik dat kunnen?" vroeg Drebbel verwonderd.

Gijsberts oogen schitterden. "Het middel is gevonden, het biedt zich gereedelijk aan. Onder hen die wachten, is de man dien gij hebben moet."

"Welken man dan toch, wat meent gij?"

"De geheimschrijver van den Graaf Schwarzheim, wiens Heer mede in 't leger van den Paltzgraaf is, en die welhaast als overwinnaar hier binnen zal trekken."

"Hij is er nog niet in, Gijsbert."

"Neen! maar iedereen zegt hier, dat het welligt geen drie dagen zal duren. . . ."

"Kleinmoedigheid ziet zoo kort!"

"En al te koele overmoed ziet ganschelijk niets, Heer!"

Drebbel, de uitvinder van een instrument, "*waarmede men alle hemelsche ligchamen kan zien en onderkennen*," glimlachte op deze woorden.

"Ja gewis, door uwe hooge konste ziet gij ver en veel boven alle andere menschen: maar diezelfde verdieptheid in de hooge wetenschap maakt dat gij naauw bemerkt wat om en rond u voorvalt!"

"Ei, zie toch! gij vertoont mij daar als een' suffenden boekgeleerde, gelijk mijn goede vriend Gerrit Pieters Schagen geworden is, naar de roep gaat."

"Daaraan zoude ik ongelijk hebben; maar toch... Heer gij weet niet hoe het er in de stad uitziet, en hoe er zulke neêrslagtige moedeloosheid heerscht, dat men zelfs de armen niet opheft om te bidden, laat staan om te strijden."

"Dan moet er een Aäron zijn die de armen steunt van onze wankelende Mozessen. Ik wil trachten die voor hen te zijn; ik zal mij onder hen begeven."

"Begeef u veeleer tot den secretaris van den Graaf, die tot u komt met een goed voorstel."

"Gij kent het dus, dat gij het goed prijst?"

"Hij heeft het mij medegedeeld, in hope ik zoude uwe edelheid daarvoor gunstiglijk stemmen, aleer hij zich voor u vertoonde."

"Nu, zeg gij het mij dan, ik hoor liever u dan de tegenstanders van mijnen Keizer."

"De Graaf van Schwarzheim laat u het voorstel doen, uw huis aan hem af te staan voor de som van 11,000 gulden."

"Eilieve! 't is meer dan 20,000 waard!... maar hij

heeft gelijk; in tijden als deze, gelden zulke waarden niet, want de oorlog beschaamt alle rekenkonst."

"Daarna nog biedt zich de Graaf tot de overname van alle huisraad, zilvergeschir, sieraden, zaken van konst als anderzins, waarvan gij u ter dezer dagen moeijelijk kunt ontdoen en die niet wel vervoerbaar mogen zijn."

"Ei zoo! de Graaf denkt er dus op mij ganschelijk te plunderen en te ontzetten uit al mijn goed?"

"De Graaf weet dat er kans is dat anderen zulks doen, en om het te voorkomen, wil hij u de hand reiken; hij biedt aan er u den prijs voor te geven dien gij zelf stellen zult."

"De Graaf is edelmoedig," hernam Drebbel met bitteren glimlach.

"Certein, Heer! ja, dat is hij, want morgen of overmorgen welligt gewordt hem dat alles door gunst van het oorlogslot of door gunst van den Paltzgraaf... ik oordeele, gij neemt doch aan," ging hij voort, met zekere onrust.

"Dan oordeelt gij gansch verkeerd, mijn goede Gijsbert; ik kan dat niet aannemen."

"Gij kunt toch de onderhandeling aanvangen; welligt heeft meester Gunther geheime ordre van zijn' Heer om tot hooger bod te komen."

"De prijs is mij hoog genoeg; ware 't anders niet, de Graaf kon zijnen zin krijgen... ik ben noch dus onwijs, noch dus vastgehecht aan dit wereldsche goed, om er niet tijdig afstand van te kunnen doen tot ligte schade, waar ik later welligt met geheel verlies word bedreigd; dan, er is eene maar."

"Ik rade uwe zorge, Heer! daarin is voorzien... Gij oordeelt dat gij Praag moet verlaten, zoo gij huis en

goed hebt overgedaan; zoo moet het ook zijn, en dat juist is voor uwe rust; de Graaf biedt nog boven alles vrijgeleide in 't leger van den Paltzgraaf dien zij Koning noemen, en de beste ontvangst bij dezen zoo gij tot hem komt."

"Dit giste ik en daar wachtte ik ze. Maar gij ziet dus, Gijsbert, dat ik die niet kan aannemen."

"Mijn grootste heil en wensch is dat gij 't doen zult; ik had dan geene zorg meer voor uw goed en huis, leven en fortuin."

"En voor mijne eere, Gijsbert, voor mijne conscientie, voor mijn' goeden roep van de deugd der trouw en der dankbaarheid; of hadt en hebt gij dáár dan gansch geene zorge voor, Gijsbert?" vroeg Drebbel, met straffen ernst op hem ziende.

Gijsbert werd verlegen en verward onder dien blik; er welden tranen op in zijn helder oog, maar hij zweeg.

"'t Is immers zoo goed als overloopen, als een verraad tegen den Keizer, mijnen Heer en hoogen weldoener, dat men hiermede van mij vordert. Kan ik eerlijk man blijven en dezen dus verlaten, gesteld mijn gemoed was koud en eigenbatig genoeg het te kunnen?"

"Maar, Heer! ach, mijn waarde Meester! het geldt hier niet enkel uw goed... het geldt zekerlijk uwe vrijheid, uw leven," stamelde Gijsbert met weifelende stem.

"Moet ik dat dan liever hebben dan pligt, dan trouw aan mijnen weldoener?.. wijs het oordeel hier zelf, Gijsbert; zoudt gij het uwe kiezen ten koste van zulken prijs, ten koste van ontrouw jegens mij?"

Gijsbert zweeg altijd, maar de tranen vielen nu onweêrhouden neder....

"Kunt gij mij die keuze ernstelijk raden, Gijsbert! na de lessen die ik u doorgaand gegeven heb van nood-

wendige oefening der pligten! .. na alles wat gij nu hebt begrepen van de waardij van Christendeugd? Antwoord," herhaalde Drebbel streng, want zelfs de aarzeling op dit punt was hem tegen.

"Ik weet alleen dit, dat mijns Heeren en weldoeners leven mij lief is en liever dan alles," riep de jonge man hartstogtelijk en viel aan zijne voeten, zijne handen kussende, onder tranen en dringende smeekingen.

Als men uit de vastheid van Drebbels karakter denken kon, zij baatten niets, en de meester nu werd ernstig ontevreden tegen den dienaar, in wiens verfijnd eergevoel hij zich dus had vergist. Ten laatste zeide hij hem met strengheid:

"Sta op, Gijsbert! en zeg dien meester Gunther, den geheimschrijver, dat hij van hier ga, dat ik een voorstel zoo onwaardig, niet eens in overweging zal nemen."

"Ai mijn goede Meester, overweeg nog eerst dit; door uw hier blijven is deze zaak voor den Keizer niet meer te redden, door uw gaan..."

"Doe ik nog al de schade die een slecht voorbeeld op zwakke lieden werken kan. Zwijg, Gijsbert! en gehoorzaam haastig, gij verwekt mij tot toorn."

"Veel liever draag ik dien, dan zulken last over te brengen, die mij uw ondergang schijnt," hernam Gijsbert met eene zonderlinge uitdrukking in het gelaat, terwijl hij opstond. "Bedenk u op wat anders, Mijnheer; dezen last breng ik niet over."

"Zoo laat het en ga, het was mijn laatste bevel," hernam Drebbel verrast en toornig door dien hardnekkigen wederstand.

Gijsbert was doodsbleek geworden, hij drukte de lippen zamen, als weêrhield hij met moeite zijn antwoord.

"Is dit... mijn afscheid?" vroeg hij, met eene poging om iets uittartends in de stem te leggen, dat toch eigenlijk op eenen trillenden toon neêrkwam.

"Als gij 't zoo nemen wilt, ja!" sprak Drebbel hard, terwijl hij hem aanzag als geloofde hij zelf niet wat hij hoorde.

En Gijsbert hief de oogen niet naar hem op, maar knielde neder en drukte nog eens met onstuimigheid de hand zijns meesters aan zijne lippen, hoewel deze hem afweerde, en ijlde toen voort, bijna als een ijlhoofdige die voortliep in koortshitte.

Drebbel zag hem na met smartelijken blik; ook zijn oog stond ietwat vochtig.

"Bemoei u dan het volk op te leiden tot hooger deugd en tot edele gevoelens," sprak hij met wat bitterheid: "tot min grove zinnelijkheid en zelfzucht; het verbreekt bij de eerste klem het fijne weefsel, al rukt het met een de draden der dankbaarheid in stuk." Hij peinsde eene wijle zuchtend; daarna opstaande, sprak hij: "Zoo moet ik zelf die boodschap overbrengen."

III.

Zoo als Gijsbert voorspeld had, waren er geene drie dagen verloopen, of Praag was van meester verwisseld en nu in handen van den Paltzgraaf-Koning.

De eerste roes van den zegepraal, de eerste hitte der wraakneming was nu voorbij, en alles keerde langzamerhand tot de orde weder, zoo niet tot de rust. Frederiks vijanden binnen de stad waren gedood, gevangen of tot volstrekte onmagt neêrgedrukt: zijne vrienden en getrou-

wen beloond met de prijs gemaakte schatten. Of juist de Graaf van Schwarzheim in het bezit was gekomen van Drebbels huis en kunstschatten, kunnen wij nu nog niet zeggen, maar Drebbel zelf was van het genot er van beroofd voor altoos; een diepe duistere kerker had zich over hem gesloten, waar hij ter ieder stond den dood wachtte, die nu te langzaam kwam naar zijn oordeel, omdat de voorstellingen van de gedaante, waaronder deze zich aan hem vertoonen zou, hem welligt vreesselijker zielsangsten te lijden gaven dan een barmhartige bijlslag, die snel en zeker het hoofd van het ligchaam scheidde. Men gebruikte toen doorgaans meer langzaamheid en meer verfijning van wreedheid bij die gevangenen, die men niet in de hitte van den eersten wraaklust had vermoord; en niets waarborgde Drebbel, dat hij niet een der gespaarden was met zulk doel; de behandeling die hem in zijnen kerker werd aangedaan, bewees hem althans geene verschooning; welligt ook hoorde hij tot hen die vergeten bleven in den kerker, en dat wees toch eene toekomst aan zoo rampzalig en zoo zeer verwijderd van allen troost en alle hoop, dat zelfs een marteldood nog verkieslijk kon zijn tegenover zulk een onafzienbaar verschiet van lijden. Arme Drebbel! en dit verschiet scheen toch het zijne, toen de eerste weken verliepen, en niets, niets op verandering in zijnen toestand, op eenig einde scheen te duiden. Zeker heeft hij toen wel eens met pijnlijk terugzien gedacht aan zijnen vriend van Schagen, die te Alkmaar teruggebleven was, en daarmede in het rustig bezit van vrijheid, van licht, van boeken, van gelegenheid tot werken, tot onderzoek, tot voortgang, tot roem, al hetwelk hij zelf verloren had als hij een' kwijnenden dood onderging, vergeten

in een' kerker te Praag. En den eenigen landgenoot, den beweldadigden dienaar, die nu met hem had kunnen zijn, die hem trouw had moeten blijven, had hij van zich gedreven... of liever de zekerheid van zijn ongeluk was voor dezen het sein tot verlaten geweest. Gijsbert had niets van zich laten hooren.

Men begrijpt hoeveel dat toevoegde aan het lijden van onzen gevangene.

Intusschen was de fiere Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus van Engeland en gemalin van Koning Frederik, trotsch op haar geluk en op haren nieuwen rang, naar Praag gekomen en had er haren zegevierenden intogt gehouden. Gebiedende vrouw van den zwakken gemaal, had zij zelve hem aangevuurd naar eene kroon te dingen, die voor zijn hoofd te zwaar, voor haar vorstelijk voorhoofd een passend sieraad scheen. Zij zat nu in haar slaapsalet en liet zich de prachtige haarvlechten met paarlen omwinden.

Eene der vlugge en bevallige Jonkvrouwen die tot die eervolle taak was geroepen, scheen bijzonder in het welgevallen der Koningin te deelen, die voor haar zachte glimlachjes had en woorden van vertrouwelijke gemeenzaamheid, en meestal bij uitsluiting zich tot haar wendde. Die voorliefde was niet vreemd; Mary was een zacht en beminnelijk kind, maar zij was ook de eenige landgenoote der Koningin, die haar uit Engeland had mogen volgen en bijblijven voor altijd; met haar sprak zij de geliefde moedertaal, zij was haar als eene levende herinnering aan het Vaderland, en zoo gelukkig maakt de heerschappij over vreemde onderdanen nooit eenige Koningin, dat zij niet veelmalen met een' blik van weemoed, met een' zucht van verlangen terugziet of

zich terugwenscht aan het vaderlijke hof. Maar de gunstelinge scheen niet zoo gelukkig en niet zoo blijmoedig, als de geheime benijding der anderen haar zeker geloofde. Het was haar aan te zien dat zij leed en dat zij slechts ten halve het hoofd had bij hetgeen de hofpligt haar oplegde.

De Koningin scheen het op te merken, en zij zelve ook was niet opgeruimd. Somwijlen zuchtte zij, somwijlen betrok zich haar hoog en edel voorhoofd, als onder de aanraking van eene sombere gedachte. Was het voorgevoel van haar volgend lot, was het twijfel of de weg, dien zij haren gemaal had ingevoerd, een goede was; — was het iets als teleurstelling bij het bezit van eene magt waarnaar zij met al te veel drift had gejaagd? Ligt valt hier het gissen, moeijelijk het raden; zeker alleen is dat Elisabeth, toen haar kapsel was voltooid, alle hare vrouwen wegzond en alleen Mary bij zich hield, terwijl zij zeide:

"Gij zijt niet vrolijk, mijn kind! en gij past dus beter bij mij dan die koele blijde gezigten die altijd glimlachjes gereed hebben. Ook ik ben ontstemd, en schoon ik zelve de reden niet ken, komt er iets van de bedruktheid der overwonnenen tot mij... ik weet het niet, maar ik vind het somber te Praag."

"Ik voor mij ben nooit in eene stad geweest, waar het mij dus bang te moede was," zeide het meisje.

"Ziet gij, ik geloof dat het dit is: nu al mijne wenschen voldaan konden worden, weet ik er niet één' uit te denken, die mij iets anders dan het gewone, dan het gekende zou aanbrengen. En gij?"

"O! ik... ik..." hernam Mary en scheen willens terstond met gulheid uit te spreken wat haar op het hart lag; maar op eens hield zij zich terug, bedacht

zich even en zeide toen, als dacht zij slechts over de woorden harer meesteres: "En uwe Majesteit diende toch wel iets ongewoons, iets schitterends uit te vinden, dat alleen door vorstelijke magt kan worden daargesteld. Zoo iets alleen mag eene vorstelijke ziel voldoen."

"Ik vinde niets; als Paltzgraaf weigerde mijn gemaal mij nooit iets; als Koning heeft hij mij nog geene gelegenheid gelaten hem iets te vragen; alles wat ik kon wenschen was vooruit geraden en voldaan, en juist dit geeft mij een onmetelijk ledig, dat ik door niets weet aan te vullen... Of ja," hervatte zij met een' glimlach die half schertsend was, half zwaarmoedig, en als tot zich zelve: "Gisteren heeft Frederik mij iets geweigerd.... ik stelde mij vermaak voor van eene sledevaart over de Moldau, en men vreesde eenen snellen dooi.... de Koning wilde niet dat ik mij waagde. Kon men maar eenen dag vooruit verzekerd zijn van het weêr!... ik dwong hem zijne vreeze te vergeten."

Terwijl Elisabeth dus sprak, scheen Mary op een' inval te komen, die haar zacht, droevig gelaat op eens kleurde en verhelderde.

"Zie nu, Mevrouwe," riep zij, "dat treft goed, dien wensch van mijne Koningin kan ik voldoen."

"Gij?" vroeg Elisabeth verwonderd.

"Ja, Mevrouw! ik weet een' man, en ik dacht juist aan hem, die in staat is de gesteldheid van het weêr vele dagen vooruit te voorzien en des noods zelfs hitte en koude te maken, naar men het verkiest."

De Koningin verwoog even de fijne lippen tot eenen glimlach van minachting.

"Een kwakzalver, een wonderdoener! aan dezulken ontbreekt mij geloof."

"Neen, die man verrigt alles wat hij doet, door zekere natuurlijke konsten en door zonderling diepe kennis, die hij heeft van de natuur en den aard aller dingen..."

"En gij kent dien man?"

"Ik niet, maar... indien uwe Majesteit meer weten wil.."

"Nu dan?..."

"Zoo ken ik iemand, die veel van hem weet en die jaren lang met hem was."

"Hij weet dus te zeggen waar die duizendkunstenaar te vinden is?"

"Die niets vuriger verlangt, dan hem bij uwe Majesteit te brengen."

"Die wensch kan voldaan worden; misschien kort het mij eene langwijlige ure..."

"De persoon wien ik bedoel, is bij den Graaf van Schwarzheim in dienst als wondarts," hervatte Mary aarzelend.

"De Graaf is heden aan het hof, ik weet het," sprak Elisabeth.

"En zijn lijfarts is met hem en wacht in uwe voorzaal," hernam Mary levendig.

"Hij wacht?" vroeg Elisabeth bevreemd.

"Ja, Mevrouw! want hij had mijne hulp ingeroepen om tot u te komen; en ik had hem beloofd, indien het mogelijk ware, hem in dit uur aan mijne genadige meesteres voor te stellen."

"Ga hem dan schielijk roepen."

Mary liet zich, als men denken kan, een bevel niet herhalen, dat zij zelve had uitgelokt, en welhaast keerde zij terug met een jong man, in de deftige kleeding van een' arts, die eenigzins naar het geestelijk gewaad

zweemde; maar ondanks de stemmigheid van houding en gewaad herkennen wij onzen Gijsbert in den statigen Esculaap. Men denke echter niet dat dit eene vermomming was om de vorstin te misleiden; verre van daar, onze Alkmaarder was werkelijk bij den Graaf van Schwarzheim tot zulke diensten als men te dien tijde van een' wondarts vergde; men weet wel hoe ligt het toen viel zich in dien stand door een schijn van kennis te handhaven, als men behendigheid bij wat ondervinding wist te paren. En onze goede vriend Gijsbert had bij zijnen meester en in den omgang met diens vrienden werkelijk eenige kennis en ervaring verkregen in diens vak, die, gevoegd bij een goed geheugen dat hem het gebruik der kunsttermen gemakkelijk maakte, hem werkelijk tot geen ongeschikter, noch onhandiger arts maakte dan de meesten die er zich toenmaals voor uitgaven. Minder kiesch dan zijn meester in het gebruiken van middelen, waar hij een goed doel bereikbaar achtte, had hij reeds vroeger de kennis en de vriendschap gezocht van meester Gunther, en toen hij Drebbel niet kon overhalen om het voorstel des Graven aan te nemen, had hij zich willens laten verdrijven om zich van een' schijnbaren onwil tegen zijn' meester, verdienste te maken bij de tegenpartij, hetwelk hem volkomen gelukte. Een geneesmiddel, dat hij Gunther had gegeven tegen eene ondermijnende koorts, had bij geluk goede uitwerking gedaan, en van toen af viel het dezen ligt zijnen vriend bij den Graaf als wondarts aan te bevelen. Gijsbert hield zich alsof de behoefte aan zulke bescherming zijn eenige doel was, maar dit was hem slechts middel; voor zijn meester, voor zijnen geliefden meester was het dat zijn dankbaar hart werken wilde en dat het

bleef kloppen, en dat zijn vindingrijk vernuft vonden wist uit te denken, die al de kans van gelukken insloten. Had hij, de zwakke, geringe, niet kunnen verhinderen dat men zijnen meester inkerkerde en van het zijne beroofde, hij wist toch een oog te houden op dien kerker zelven en wat er omging, als wij hooren zullen; en verre van met het weten tevreden te zijn, trachtte hij zichzelven in staat te stellen tot krachtige hulp door middel van bondgenooten. Het laatste had hij gezocht en gevonden in Mary, de engelsche kamerjuffer en zoogzuster der Koningin, die hij eene wijle ijverig het hof had gemaakt, eerst door herinneringen uit haar Vaderland, later door meer regtstreeksche betuigingen aan haren persoon gerigt; het lieve kind was onvatbaar noch ongevoelig voor het een en het ander, en zij nam het aan op eene wijze, die onzen Gijsbert welhaast aanmoedigde tot de vermetelheid om haar hart te vragen, dat hem uit aanzien van zijne groote heldere oogen, goed uiterlijk en niet ontbrekende proeven, van waren moed en andere goede eigenschappen, met veel opregtheid geschonken werd.

Van toen aan geene geheimen meer tusschen de gelieven; van toen aan was ook Mary's belangstelling gewonnen voor den onbekenden Hollandschen geleerde, die de weldoener was geweest van haren vriend; van toen aan wilde zij volgaarne met dezen medewerken tot zijne verlossing, en te eerder daar Gijsbert haar had te kennen gegeven, dat hij na dit goede werk der dankbaarheid zichzelven beloonen wilde met een volkomen geluk, dat hij in Holland of in Engeland met haar wilde gaan genieten. Mary nu voelde zich niet gelukkig aan het hof sinds de oorlog was aangevangen;

hare zachte ziel werd telkens te veel geschokt door hetgeen zij zag of hoorde van den strijd en de ellenden, die deze in een vreedzaam land aanbragt; en Mary had daarenboven zulk eenen hartstogt opgevat voor haren blonden Gijsbert, dat zij een' meer benijdenswaardigen toestand dan den haren met vreugde zou hebben opgegeven, om het tijdstip te verhaasten, waarop zij zich met hem vereenigen kon. Drebbels verlossing was dus de vurigste begeerte van het lieve kind. Maar hoewel hare meesteres haar lief had en onderscheidde, de fiere vorstin, die bij wijlen zeer hoog en zeer koud konde zijn als er van ernstige zaken sprake was, te naderen met het regtstreeksch verzoek om uitredding voor een man, wiens enkele titel: raadsheer van Keizer Ferdinand, genoeg was om haren uitersten toorn op te wekken, dit durfde de arme niet. Gijsbert zelf had het haar ontraden: eene mislukte poging van dien aard ware de aandacht brengen op hem, die voor het oogenblik ten minste de veiligheid genoot der vergetelheid; hij zelf wilde zien wat hij door behendigheid vermogt bij de Vorstin, en hij verbood Mary Drebbel te noemen of voor hem te spreken, maar hij bad haar voor hem zelven de gelegenheid te vinden Elisabeth te naderen. Het ergste was dat de nood drong, want er zouden den volgenden dag eenige gevangenen worden teregt gesteld, en men sprak er van, dat het hooge hoofden waren die vallen moesten, en Gijsbert had vreeze, dat ook het schrandere hoofd van zijnen meester onder dat vonnis begrepen mogt zijn.

Wij zijn nu genoegzaam ingelicht om te begrijpen wat hij beoogde met zijn verlangen om tot Elisabeth toegelaten te worden; men zal nu zelf oordeelen hoe hij partij trok van den verkregen wensch.

Hij knielde neder aan de voeten van Elisabeth met eene mengeling van galanterie en eerbied, die van goede staatkunde was tegenover eene kleindochter van Maria Stuart. Mary bleef staan naast den armstoel harer meesteres, en daar zij van die plaats op het gelaat der Vorstin onweêr of zonneschijn even goed kon vooruitzien als aan Drebbel toegekend werd dat in de natuur te doen, kon zij haren bondgenoot door blik of wenk aanmoedigen in het spreken, of het voortgaan ontraden als het noodig was.

Na de eerste vragen tot inleiding en naauwere bekendheid met den persoon dien zij voor zich had, kwam Elisabeth snel op het voorwerp harer nieuwsgierigheid, den man, die, als Mary zeide, niet door tooverij, maar door zijne uitnemende kennis van de natuur het weder kon vooruitzien en zelfs hitte en koude daarstellen... "Dat laatste intusschen is naauw geloofbaar," eindigde zij weifelend tusschen geloof en wantrouwen.

"Toch is dat waar, doorluchtige Vrouw! alleen niet in den zin waarin Mary het zeker verstaat. De uitnemende kenner der natuur heeft haar dus onderworpen aan zijn' wil door zijne grondige kennis der elementen, dat hij sneeuw en regen, ijs en zonnegloed kan daarstellen naar het hem lust, alleen niet door de gansche natuur, maar slechts op zulke bepaalde en bekwame plaatse, die voor zijne kunstbewerking geschikt is."

"In zijn laboratorium dus?"

"In deze zaal! zoo uwe Majesteit dat verkiezen mogt."

De Koningin zag verwonderd om zich heen, als berekende zij de kansen, die de ruimte opleverde voor de zonderlinge vertooning, terwijl zij herhaalde: "In deze zaal?"

"Op het eerste bevel. Zoo iets is hem ligt," sprak Gijsbert, "en meer nog; hij kan donder en bliksem verwekken, in de vrije natuur, buiten tijds en niet anders dan of het van den Hemel kwam! — Voorts weet hij te maken zekere glazen bollen, in welke hij uit kracht der vier elementen daarstelt eene eeuwige beweging.... Zulks dat er al wat daar in een jaar op den aardbodem passeert in de natuur, ook al te zamen geschiedt in deze bollen, in vier-en-twintig uren, zoodat men daarin zien en bemerken mag alle jaren, maanden, dagen, uren; den loop van zon, maan, planeten en sterren."

Maar de Koningin viel hem in de rede; eerst had zij toegeluisterd met zekere goelijke verbazing, later was die door twijfel en onrust vervangen. Zij vreesde zelve aan die vreemde dingen geloof te hechten; nu kon zij het niet langer aanhooren zonder zekere vrome ergernis.

"Maar, vriend, naar uw zeggen is die man de Heer en meester der natuur; zoo het waar is, kan dat niet zijn door eene natuurlijke magt...."

"Het is waar, genadige Vrouw! hij is ook Heer der natuur, maar alleen door verstaan en weten, niet door booze kunstenarij." Daarop, als om de Koningin gansch te bedwelmen en weg te slepen, ging hij voort: "Dus leert hij wat de koude is, wat de oorzaak is van het *perpetum mobile*, wat de oorzaak is, van de zonne, *hoe die beweegt* den Hemel, alle sterren, de maan, de zee, den aardbodem; wat de oorzaak is van ebbe, van vloed, van donder, van bliksem, van regen, van wind, hoe alle dingen wassen en vermeerderen..." Gijsbert sprak dit alles in eenen adem uit, als vreesde hij in de rede gevallen en onverhoeds tot zwijgen gebragt te worden,

eer hij nog den breeden schat van zijns meesters gaven en krachten had uitgemeten. Zijn toon had daarbij veel van die gejaagde, hoogdravende en snorkende voordragt van den uitlegger in eene optische tent, maar waarvan toen nog door, de gewoonte de illusie niet was verloren gegaan, zoodat de vorstin werkelijk overbluft werd door de wigtigheid en zelfs eenigzins bedwelmd door de radheid er van. Nog vele gaven en krachten van zijnen Heer telde de trouwe en ijverige jongman achtereenvolgens op, meer van zonderlingen en fantastischen aard, dan van bruikbaarheid in het gewone leven; maar de optelling er van zoude ons vermoeijen, gelijk het de Koningin deed, zonder dat wij nog als zij de hoop konden hebben van al die wondre krachten en kunsten de proeven te zien, en zich met eigene oogen van de waarheid te overtuigen. Dit laatste scheen inderdaad haar wensch en voornemen, want zij zeide tot Gijsbert:

"En nu, mijn goede vriend, gij hebt mij veel gezegd, maar toch het voornaamste vergeten, dat mij het eerst noodig was te weten. Is die man in deze landen? in deze hoofdstad? is er mogelijkheid hem te zien en te doen komen?"

"Ja, Mevrouw! die mogelijkheid is er... maar..."

"Welnu?"

"Alleen door koninklijke magt, door den wil uwer Majesteit is hij tot u te brengen."

"Dan wil ik hem nog heden zien."

"Uwe Majesteit heeft daartoe maar alleen een bevelschrift te geven en dat door den Koning te laten teekenen en goedkeuren."

"Door den Koning, zijt gij dwaas? zou het niet genoeg zijn dat ik het wil..."

"Ik vrees van neen, Mevrouw! want het geldt eenen gevangene, en..."

"Hij is gevangen die man... die zulke buitengewone dingen doet; dat is toch wel jammer... is het om eene misdaad?"

"Neen, mijne gebiedende Vrouwe, hij is onschuldig; het is simpel zijne kwade fortuin die hem in het ongeluk hielp. Hij is gevangen geraakt bij de verandering van zaken te Praag."

"Bij geval?"

"Ik denk van ja!" hernam Gijsbert; maar hij kleurde sterk, want hij voelde, dat hij eene onwaarheid sprak. Hij moest tot iederen prijs de Koningin stemmen voor de bevrijding van zijnen meester en haar daarin een persoonlijk belang doen vinden; dan zou ook de Paltzgraaf-Koning ligt te veroveren zijn. Maar de geheele waarheid op eens zou haar afschrikken, en dan ware alles verloren.

"Hij woonde dus te Praag?"

"Op dat oogenblik, maar hij is lang in Engeland geweest en heeft zeer in gunst gestaan bij uwen koninklijken vader..."

"Zijn naam dan toch," riep Elisabeth met ongeduld.

"Hij heet Cornelis Drebbel en hij is een Hollander van geboorte, maar om zijne zeldzame geleerdheid en konstvaardigheid is hij naar Duitschland getrokken, en zoo bevond hij zich ten laatste hier..."

"En heeft de slechte kans van de ongelukkige stad gedeeld; ik begrijp het," sprak Elisabeth. "In de drift der overwinning wordt er maar zelden onderscheid en oordeel gebruikt door de overwinnaars. Maar een geleerde, een man dien mijn vader begunstigde! hij zal gered worden!"

"Als dat de intentie mijner Koningin is, dan durf ik spoed vragen, want er is vreeze dat hij morgen reeds eenen verschrikkelijken dood zal ondergaan."

"Hij! waarom?"

"Met andere lieden die nevens hem gevangen zijn."

"Morgen worden er raadslieden en gunstelingen van den Keizer ter dood gebragt, dat weet ik, en daarin is niets te veranderen... maar hoe betrekt men ook dezen in dat vonnis...?"

"Ongelukkig is hij ook verbonden geweest aan Keizer Ferdinand..."

"O! dan begrijp ik alles! maar dan is de ongelukkige niet te redden. Mijn gemaal is vast besloten niemand gratie te geven, die aan den Keizer behoorde."

"Hij hoort ook niet aan den Keizer, Mevrouw! hij hoort aan de wetenschap. Een geleerde, een konstenaar! dat is heel wat anders dan een hoveling. Nu licht hij dezen Vorst voor met zijne kennis.... morgen weêr een ander; het al naar 't geval en de luim hem ingeven..."

"Dat is waar! hij zou dus den Koning ook kunnen dienen, als men hem bevrijdde en van goede gunst verzekerde."

"Naar mijn gevoelen kon dat heel goed; hij heeft wel den Koning van Engeland gediend, en wat niet al Heeren en Vorsten meer."

"Toch zal hij moeijelijk te redden zijn, omdat hij den Keizer gediend heeft..."

"Als uwe Majesteit het wil, zal dat toch niet meer onmogelijk zijn!"

"Maar ik ben het hierin met mijn' Heer eens; de staatkunde dwingt er toe," sprak Elisabeth, een weinig

kleurende en het hoofd afgewend. Zij was het niet eens, maar zij vreesde te veel dat haar invloed hier krachteloos zou wezen, en zij was te schrander en te fier om het te erkennen of zich aan eene teleurstelling te wagen.

"Dat is jammer, dat mijne genadige Vrouwe het hier juist eens is met den Koning; anders ware dit eene goede gelegenheid om eens te beproeven wat uwe schoonheid vermag op zijnen wil!" sprak Mary zeer zacht en als moest de Koningin alleen dat hooren.

"Gij hebt gelijk," hervatte Elisabeth levendig. "Het is zwak alleen het ligte te durven. Ik geloof, dat ik straks naar eenen hinderpaal heb gewenscht, welnu, ik zal dezen zien te overwinnen..."

"Maar als mijne Koningin niet reeds heden overwint, is het morgen welligt te laat...."

"Dat is waar, maar hoe zal men in dien tusschentijd het doodsgevaar afkeeren?..."

"En 't zou toch vreesselijk zijn dat zoo uitnemend licht door zulken wreeden dood dus plotseling wierd uitgedoofd!" hervatte Gijsbert dringend.

"Ja.... en als dit geschiedde door Frederik, mogt het hem tot schande gerekend worden en onwil tegen hem verwekken," hernam de Koningin peinzende en in zich zelve.

Gijsbert nam de vrijheid de woorden op te vatten, of zij tot hem gerigt waren.

"O, zonder eenigen twijfel! wil dit wel goed indenken, mijne genadige Vrouwe, eer gij weigert. Uw koninklijke Heer zou door al de wereld, vriend en vijand zamen worden misprezen, zoo hij door eene daad van vorstelijke wrake op eens de wereld beroofde van al het nut en voordeel dat er voor haar mag getrokken

worden van zoo zeldzame gaven en krachten als Meester Drebbel bezit... En ik weet niet of de Prins van Oranje en Mijneheeren de Staten niet met de allergrootste indignatie zulke handelingen tegen hun' ingeboren onderdaan zouden opvatten..." Maar Gijsbert was te ver gegaan; het gelaat der Koningin teekende het en Mary wenkte hem te zwijgen.

"Mijn gemaal voert oorlog tegen Koningen en Keizers!" hernam Elisabeth, maar bij zich zelve dacht zij in, dat de geünieerde Provinciën een der trouwste bondgenooten waren van haren gemaal, bij wier trouw en vriendschap de Protestantsche Paltzgraaf-Koning van Bohemen het meeste belang kon hebben ter vestiging van zijnen nieuwen troon, en dat het werkelijk eene onvoorzigtigheid zou wezen de Hollanders te beleedigen in zulken Landgenoot. Daar moet ik Frederik voor behoeden, peinsde zij voort, die man moet gered worden. "Hij moet," sprak zij toen luide en besloten. "Ik wil het, omdat ik belang in hem stel. Voorshands moet zijn leven geveiligd zijn tegen eenen onverhoopten geweldigen dood; weet gij een middel?"

"Ja, Mevrouw! en dat middel zal te gelijk hooge gunst zijn voor mij."

"Welk middel is het?"

"De gewone barbier en wondarts, die in de gevangenis, waar mijn voormalige Heer kwijnt plagt te dienen, is gisteren gestorven. Er is nog geen ander in zijne plaats gesteld; laat mij voor eene wijle gebruikt worden in zijne plaats..."

"Dat zou te doen zijn, als gij u zulke verlaging van staat getroost; maar zijt gij niet in dienst van den Graaf van Schwarzheim?"

"Zoo lang het mij lust; ik heb met den Graaf zulk accoord gemaakt, dat ik hem verlaten kan als 't mij gevalt. Daarvoor heb ik hem ingewijd in zekere geheime konsten die ik verstond en die hij voor zich noodig achtte."

"Ik onderken uw plan. Gij wilt Mr. Cornelis Drebbel tot de vlugt bevorderen, en daarin kan ik u niet dienen: mijn rang, noch mijne intentiën gedoogen het."

"Neen, Mevrouw! ik wil er eenen duren eed op doen dat ik enkel mijnen heer wensch te salveren van den dood op morgen, zoo hij daartoe voorbestemd ware. Mijn leven en Mary, die mijne bruid is en in uwe magt blijft, zijn u borgen dat ik woord zal houden."

"Hoe denkt gij 't aan te leggen?"

"Dat weet ik nog niet; Mijnheer heeft zelf zooveel vernuft. Hij zal mij helpen vinden. De hoofdzaak voor mij is, dat ik hem zien kan en gemeenschap met hem houden."

"Dat begrijp ik; welnu, ik zal u deze ingeving laten volgen. Kom over een uur terug. Intusschen zal ik mijne bevelen hebben gegeven, gij zult het ambt bekomen en zonder verhindering oefenen."

Gijsbert wierp zich met dankbaarheid aan hare voeten en kuste den zoom van haar kleed in zijne blijdschap; hij was eindelijk op den weg om een doel te bereiken dat hij sinds zeer veel jaren in het oog had gehad: hij zou zijnen meester door eene sprekende daad van trouw zijne dankbaarheid kunnen toonen.

IV.

"Het is onnoodig dat gij bij den gevangen vreemdeling gaat," sprak des anderen daags de cipier van

Drebbels kerker tot Gijsbert, die voor het eerst zijne functiën kwam oefenen in den vroegen ochtend.

De arme jongman verbleekte. "Waarom niet noodig? is hij dood?"

"Zoo goed alsof hij 't ware; de scherpregter zal zich voor heden wel belasten met het ordenen van zijn haar en baard... Hij bereidt zich tot den dood..."

"Is er een priester bij hem?"

"Hij heeft gezegd dat hij geen' priester begeerde, dat hij ongestoord wil zijn; dus dient een barbier hem nog minder dan een monnik...."

"Integendeel, de barbier is hem noodig; ik heb hem iets in te fluisteren van wege een hoog personaadje, dat hem, de Heere helpende, nog vele jaren levens belooft."

"Dan dient dat hooge personaadje zich wel wat te haasten; 't is zes ure, en te negen ure, naar mijne ordren luiden, zal hij ter dood geleid worden."

"Hebt gij zoodanige particuliere ordre jegens hem?" vroeg Gijsbert getroffen.

"Neen, maar eene algemeene; alle raadsheeren des Keizers die tot hiertoe gevangen bleven, zullen 't heden met den dood bekoopen; ik moet ze uitleveren aan den scherpregter."

"Dat geldt dezen niet, dat kan dezen niet gelden, hij is geen raadsheer van den Keizer, hij is de... een wondergroot konstenaar en geleerde, die vele onnatuurlijke zaken door natuurlijke kracht uitvoert, die..." en Gijsbert ving weêr aan de breede lijst op te tellen van zijns meesters zeldzame krachten en gaven.

De cipier luisterde toe in angstige spanning; toen Gijsbert eindigde, sprak hij, het teeken des kruises makende:

"Zoo is hij toovenaar? nu begrijp ik waarom hij geenen priester begeerde. Hij staat met Satan in gemeenschap..."

"'t Kon wel zijn," hernam Gijsbert, overtuigd dat dit gevoelen hier eene heilzame schuwheid kon wekken. "Maar de Koningin wil niet dat hij, geen gewone hoveling of raadsman des Keizers zijnde, met die allen zal ter dood gebragt worden."

"Dat verwondert mij niet; de Koningin is eene vrome vrouw, zegt men, al is zij kettersch, en zij wil niet dat een duivelskonstenaar met welgeboren Christen-luiden gelijkelijk zal gehandeld worden en eenerlei dood sterven. Dezen wil zij zeker bewaard hebben voor den brandstapel; 't is hier in Praag wel meer gebeurd, al is 't lang geleden en al heugt het u en mij niet."

"'t Kon wezen dat gij juist gist; mijne boodschap aan u, van wegen hare Majesteit, is althans dat gij hem niet met de overigen zult uitleveren, en dat gij mij toelaat ter iedere ure van den dag tot hem te gaan."

"Mijnentwege zooveel 't u gelust en zoo lang 't u gevalt. Wat mij belangt, ik zal er zoo min komen als 't wezen kan..."

"Zoo als gij wilt, en nu breng mij tot hem."

"Volg mij!..." Terwijl zij voortgingen, sprak de cipier, nadat hij den haastigen vasten tred, van Gijsbert eene wijle had gade geslagen: "Gij vreest den duivel dus niet; of zijt gij ook van 't verbond?"

"Ik ben in een verbond *tegen* den duivel, mijn vriend," hernam Gijsbert gevat; "en ziet gij, dit maakt mij zoo sterk."

"Dat is wat anders... zoo treed dan binnen, want het is hier;" en zoo haast hij hem had ingelaten, trad de cipier met schuwen blik ter zijde.

"Ik geloof wel. Elisabeth van Engeland is zoo trotsch op haar vaderlijk hof en zoo gehecht tevens... zoo de Koning zelf hier tusschen beide kwam en u opeischte."

"O, dat ware... ja, dat ware mij goed; ik zou dan nog weêr aan de wetenschap, aan mijn' arbeid, aan mijn onderzoek wedergegeven worden; ik zou nog van 't lieve Vaderland hooren, van mijnen vriend Schagen, den gelukkige, die wijzer was dan ik."

"Dat behoeft niet eenmaal te wachten tot gij vrij zijt, gij kunt nu schrijven, ik zal u de middelen er toe verschaffen, en mij dunkt het zal ligt zijn eene gelegenheid uit te vinden uwe brieven naar Holland te verzenden."

Door Drebbel werd dit voorstel aangenomen als eene weldaad, met eene blijdschap alsof dit reeds de redding van zijn leven was; en werkelijk dit werd het middel tot zijne verlossing.

Want Elisabeth kon bij den Paltzgraaf-Koning haren wil ditmaal niet doen zegepralen; met al de stijfhoofdigheid zijner innerlijke zwakte klemde hij zich vast aan het denkbeeld, dat de uitroeijing van Ferdinands vrienden tot de vestiging van zijnen wankelen troon noodwendig was; dat vooral een man als Drebbel, dien hij van alchimisterij verdacht, een schat moest wezen, dien hij zijnen vijanden niet wilde toevoeren; en na eene eerste heftige weigering, waagde de gekrenkte trots der jonge Vorstin zich daaraan niet meer; maar te vaster was in haar de wil gevestigd om niet te laten steken wat zij eens had ondernomen. Mary en Gijsbert waren daarenboven daar, om er haar door velerlei middelen toe aan te prikkelen. De jonge Hollander deed haar inzien wat er te verkrijgen zou zijn

door den Koning van Engeland. Zij beloofde zich tot dezen te wenden. Intusschen waren de brieven naar Holland afgezonden en daar ontvangen met al de vreugde en al de verrassing, die van wanhoop tot vrolijke hope voert.

In Alkmaar hield men Cornelis Drebbel verloren en betreurde er den ontijdigen dood van den beroemden man. Voor Gerrit Pietersz. Schagen kwam de brief van den vriend te laat. Hij had geleefd als in de fabel der twee duiven, de te huis gebleven vriend. Hij had zich altijd dieper en dieper in zijne studiën verloren; het had hem geholpen zijn verlies te dragen, misschien somwijlen te vergeten, maar het had zijne levenskracht nog meer uitgeput; die groote geleerde was voor het uiterlijke een wandelende doode, of liever, een zittend lijk, want hij kwam bijna niet meer uit zijne studeercel; maar dit verteerd en verdord ligchaam werd nog lang gesterkt tot leven, door het vermogen der ziel, wier veerkracht het opgerigt hield.

Maar eindelijk was de stof onder den geest bezweken. Zijne laatste woorden was eene vraag naar een boek; wij durven niet zeggen dat het de Bijbel geweest is... Dat was reeds gebeurd in 1616. — Maar er leefden nog andere magtige vrienden van Drebbel; hij had zelf bloedverwanten in de Staten. Zij deden eenige stappen in het belang van hunnen aanverwant en slaagden volkomen. Het duurde niet lang, of daar kwam officiëele intercessie van de Hoog-Mogenden bij den Koning van Bohemen, ter bevrijding van hun beroemden landgenoot, en van datzelfde ligchaam aan den Koning van Engeland, "om te intercederen tot gelijke memorie" bij zijne Majesteit van Bohemen, dat eene snelle en gelukkige werking deed, en te eerder, daar

16

de ongelukkige Koning van Bohemen reeds het tijdperk zijner rampspoeden was ingetreden, waarbij hij den steun van vrienden en bondgenooten hoog noodig had, en dus aan beiden niets had te weigeren.

Drebbel werd aan den Koning van Engeland uitgeleverd, maar wij onderstellen dat hij Holland en Alkmaar heeft willen weêrzien, al vond hij er zijnen vriend Schagen niet, eer hij zich voor altijd te Londen vestigde. Jacobus I schatte hem hoog, en de dankbaarheid die hem aan dien Vorst verbond, gaf hij lucht door schitterende bewijzen van zijne kunst, die eene vorstelijke nieuwsgierigheid bevredigen moesten. De gunst van den Koning en der Engelsche grooten hergaf hem zijne vorige fortuin.

Hij is twee-en-zestig jaar oud geworden en rustig gestorven te Londen, waar zeker nu zijn naam en gedachtenis wel een weinig zijn verbleekt. Zijne vaderstad is hem trouwer gebleven; zij ziet nog haren roem in hem en zij telt hem nog onder hare liefste zonen.

Gijsbert is met hem naar Engeland gegaan, als men onderstellen kan; maar voorwaar dit was eene nieuwe proef zijner dankbare trouw, en geene geringe. Mary kon niet scheiden van hare Vorstin op een oogenblik waarop dier fortuin keerde, zonder zich schijn te geven van ondank. Gijsbert was de laatste om het haar niet toe te stemmen; eerst toen de arme Paltzgravinne van troon en magt en erflanden vervallen, als ballinge schuilplaats kwam zoeken in Holland, in het Vaderland van Drebbel; toen zij er veilig leefde; toen hare inkomsten zelfs vermindering van gevolg noodzakelijk maakten; toen nam de lieve Mary haar afscheid, zag Engeland weder en vond er een' bruidegom, die door trouw aan zijnen weldoener, zich in trouw aan de verloofde had geoefend.

EENE HERINNERING AAN EENE BEROEMDE VROUW.

"Vrijster, is de heer burgemeester te spreken?"

"Ja, jufvrouw, dat zal heel wel gaan, gelief even in de zijkamer te komen; ik zal mijnheer boodschappen dat er iemand is."

En de dienstmaagd, die al zoo wat op hare jaren was, ging, met slependen tred, de dame voor naar een vertrek, dat zij opende, terwijl zij vervolgde:

"Het weêr is al wat guurtjes, ik zal de jufvrouw eene stoof geven," en zij plaatste een zoodanig meubeltje van eikenhout, keurig gebeeldhouwd en spiegelglad gewreven, voor den stoel, waarop de dame zich had neêrgezet.

"Als ik nu weten mag, wie moet ik aandienen?" vroeg de dienstmaagd.

"Jufvrouw van Schurman, van Utrecht," hernam de ondervraagde.

"Wel Heere nog toe! diezelfde roemruchte en wijdvermaarde juffer — Anna-Maria Schuurman, daar de sprake af gaat dat zij spinnekoppen eet — simpel voor haar pleizier!"

"Dezelfde!" hernam de dame onwillekeurig glimlagchend bij de gedachte, dat van alle die *roemruchte vermaardheid* niets zoo vermaard bleek als eene excentriciteit, die op zijn best als kwade gewoonte gelden mogt, of ook wel geen grond had dan in een sprookje.

"Wat dàt mijnheer vreugd geven zal, als ik hem dàt ga boodschappen!" vervolgde het meisje, zelve de gestalte der jonkvrouw opnemende met eene nieuwsgierige aandacht, als had zij te gelijk haar signalement moeten geven.

"Zoo ga!" sprak de dame, terwijl de zucht, waarmede zij dit bevel eindigde, van meer dan *één*e soort van ongeduld overtuigde: het verdriet over dit onkiesche gadeslaan, en het verlangen, om tot het doel te komen, waarvoor zij dáár was.

De goede Trijntje — of Pieternel — zoo ze heeten mogt, gaf zich dan ook niet langer toe aan hare nieuwsgierigheid, maar ging met volvaardige haast, en keerde schielijk terug, om te zeggen dat haar meester in aantogt was. Terwijl hij nog niet klaar is, hebben wij even tijd de beroemde vrouw gade te slaan, zoo scherp en misschien nog minder bescheiden dan Pieternel; maar toch nog al *à distance*, en niet door haar knijpbril — maar met den telescoop der verbeelding.

Dat was dan werkelijk de beroemde Anna-Maria van Schurman, die vrouw die dáár nederzat en, nu zij alleen was, met eenen strakken verstrooiden blik voor zich heenstaarde, als ware er niets dan het ledige rondom haar.

En toch moest dat oog nog kunnen schitteren van schranderheid en geestverrukking; en de trekken van dat gelaat waren zeker niet altijd dus onbewegelijk en

gespannen, als nu in dit oogenblik, waarop de ziel, in diepe mijmering weggezonken, zich naauwelijks meer bewust scheen van haar verband met het ligchaam. Anna-Maria van Schurman, zooals zij dáár nederzat, was, naar het uiterlijke, niets meer dan eene schaduw van haar zelve. Zij was twee-en-zestig jaar oud geworden, en schoon die ouderdom genoegzaam ware geweest om eene gewone vrouw hare hoogste voorregten van schoonheid en frischheid te ontnemen, deze was het aan te zien, dat niet de jaren alleen, dat zelfs niet de jaren het méést tot de sterk sprekende verandering hadden bijgedragen, die van eene jonkvrouw, schitterend van levendigheid en geestkracht, vernuft en verbeelding, dus stemmig en strak eene matrone had gemaakt; die eene kunstenares, bij wie de geestdrift van het talent zich alleen liet beteugelen door het heldere oordeel en de veelomvattende kennis der geleerde, had terug gebragt tot de proportie eener gewone bedaagde vrouw, die er uitzag, alsof zij zonder iemands schade of smart van het tooneel der wereld kon aftreden. Hare kleeding, hare houding, niets in haar voorkomen, sprak deze onderstelling tegen; — ook is het in waarheid gebeurd, zoo als wij het daar opgaven. Anna-Maria van Schurman, eene der meest geleerde vrouwen van Europa, de uitstekendste en beroemdste onder alle vrouwen, die in Nederland hebben uitgeblonken door gaven van geest en kennis, de vrouw, die ook door vrouwelijke bevalligheden "de oogenlust" was van de uitstekendste mannen van haren tijd, voor wie de doorluchtigste harer tijdgenooten gebogen hadden met vreugd en met liefde, heeft zich, op een gegeven tijdstip, van dat alles gescheiden; dat alles, om het zoo eens uit te

drukken, als van zich geworpen en zich daar buiten gesteld, en de wereld — hoezeer zij ook het afgodsbeeld betreurde, dat uit zich zelve van het hooge altaar trad, zonder te wachten tot *zij* het er had afgestooten — hoezéér zij den edelsteen had gewaardeerd, dien zij nu verloren dacht — de wereld had zich ten laatste geschikt naar die verandering. Zij had vergetelheid mild geschonken aan wie háár vergat; van al het vele, dat de beroemde vrouw geweest was, hield zij ten laatste nog het meest de herinnering van het weinige, dat zij scheen gebleven; en hoewel de geleerdheid van Anna-Maria van Schurman doorgaand geroemd bleef — nog meer dan deze is het gedenken aan hare *dwaasheid* blijvend. Althans waar men de eerste roemt, wordt er terstond de laatste bij geroepen; de berijmde veroordeeling in het schoolboekje van Nieuwenhuis:

Maar dweepzucht schoof, *wat spijt!* een wolk voor dat verstand,

is zeker nog meer levendig in 't geheugen van ons allen, die naar het verbeterd onderwijs zijn opgevoed, en tegelijk het eindoordeel, dat over haar werd geveld, als haar meest bekende karaktertrek. En bevreemden zou het mij, zoo het niet velen is gegaan als mij, die, eer zij de vrijheid konde gebruiken zelve te onderzoeken achter die *wolk* over *dat verstand* heengeschoven, zich bijna de afgrijsselijkheid eener verstandsverbijstering dacht, of althans aan de feitelijke buitensporigheden van een verwarden geest, die al den glans van een roemrijk verleden dus plotseling deden verbleeken onder den indruk van een jammerlijk tegenwoordig. Maar niets daarvan is ons gebleken, en door in eene enkele voorstelling haar beeld te geven, zooals zij het

ons zelve toont, hopen wij u tot ons gevoelen te brengen, en voor haar het pleit van gezond verstand te winnen tegen de aantijging van het schoolboekje, welks eenzijdigheid meer *portée* heeft, dan die van den krachtigsten historieschrijver; want het drukt zich *in* in gemoederen en geheugens, die er niet zoo ligt weêr van ontslagen worden, die meestal bij die eerste indrukken blijven stilstaan, en zelden gelegenheid hebben of waarnemen tot nader onderzoek en eigen overzigt, en het heeft altijd op den beroemdsten historieschrijver eene magt van populariteit vooruit.

Maar.... burgemeester van Beuningen (ditmaal Koenraad, niet Geurt Dirksz.) is intusschen binnengekomen en groet zijne bezoekster met welwillende hoffelijkheid, terwijl hij zegt:

"Wees ons hartelijk welgekomen, mij en mijne stad, geest- en kunstrijke jufvrouw! Niets verblijdt mij zoo zeer dan u van aanzigt te mogen kennen, die mij sinds zoo lang door geruchte en faam bekend en geliefd was."

"Och, dit oudsch en vervallen wezen is zoo vriendelijk eene aandacht niet waard; en ware 't in jonkheids schoonsten bloei, dan nog zou 't nietwes zeggen; alleen moge uwe goedgunstigheid mijwaarts geen kwalijken keer nemen, zoo ge de oorzake mijner komst in Amsterdam verstaan hebt."

"Welke ook de oorzaak dier komst moge zijn, wij zullen haar altijd danken het bezoek, en zij dan ook maar tijdelijk het verblijf van jofvrouw Anna-Maria van Schurman, eene paarle, wier herkomst en bezit men Utrecht grootelijks benijdt. Toch is de oorzaak, die u herwaarts voert, geen geheim, onderstelle ik?"

"Gansch niet; 't is bekommerdheid over het welva-

ren en de opname mijner vrienden en zeer waarde broederen in Christus, die mij herwaarts voert, mitsgaders de hope op een vreugdig wederzien."

"Uwe broederen, mejufvrouw? Ik achte, gij hoort nog tot de publieke kerk.... tot de ware Gereformeerde religie?"

"In zoo ver de Gereformeerde religie waarlijk de Evangelisch Christelijke mag zijn, ja heer, zoo hoore ik daartoe... dan.. niet wetende uw oordeel en gezindheid daarover, niet willende in strijd komen op dit punt, moet ik u dit zeggen: als mijne broeders en zusters heb ik onderkend, en erkenne ik die leden uit de gemeente van Zeeland, die om religions-zake uit deze hunne provincie zwerven als ballingen, en zich hier tot Amsterdam hebben begeven, in hope er voor 's hands veiligheid en schuilplaats te vinden."

"O! gij bedoelt die luiden, die hier heen zijn gekomen onder geleide van Dr. de Labadie...."

"Die bedoelde ik.... Maar eilieve, heer burgemeester, gij ontstelt mij. Wordt de eerwaarde de Labadie alleen als hun leidsman en leeraar genoemd, en verzellen hem ook niet anderen?..." vroeg Anna, met onrust.

De burgemeester had intusschen een klein zakboekje uitgehaald en het inziende, antwoordde hij:

"Nog twee anderen, Dr. Peter Yvon, en Dr. du Lignon; maar een van hen, namelijk de eerste, schijnt krank te zijn, althans in zulken toestand hier aangekomen, dat hij zich niet met de anderen in persoon bij de regering is komen aanmelden, om van zijne komst en voornemens kennis te geven."

"Trouwe Dr. Yvon! De Heere sterke hem naar de ziele, moge ook het ligchaam zwak zijn!" hernam Anna,

"Maar zeg mij, bidde ik u, mijnheer, hoe zijn ze door den magistraat ontvangen? Is hun 't oponthoud hier ter stede vergund? Zullen zij goed onthaal vinden en vrijheid tot hunne godsdienstoefeningen?"

"Voorzeker, ze zullen. Het is gansch niet in den geest der tegenwoordige hooge regering [1]), noch van die der Amsterdamsche in 't particulier, de luiden, om der conscientie wille, te bezwaren of moeite aan te doen, en de tijden loopen er niet naar, bij 't verval van zooveel nering en koophandel, dat men vrome en rustige menschen de inwoning zijner stad zou weigeren, om particuliere opiniën in zaken van ondergeschikt belang."

"Ondergeschikt belang!" herhaalde Anna, op smartelijken, veel beduidenden toon; "doch, ja," vervolgde zij met eenen zucht, "dus wordt ter dezer dagen geconsidereerd datgene, wat men voormaals het hoogste achtte, waarvoor men lijf, goed en eere veil had! Toch neme ik dankelijk aan van uwe edelachtbare de verzekering en gunstige toezegging, dat mijne vrienden in dezen last noch leed zullen lijden, en dat zelfs hunne religieoefeningen zonder al te naauwe inperking zullen worden toegestaan; en zoo heb ik hope, dat hun, in deze ballingschap hier tot Amsterdam, eene wijle eene zoete rustplaats zal bereid zijn."

"Zoo 't aan mij ligt, en aan de meesten mijner ambtgenooten in de regering, die met mij eenstemmig denken, zal 't hun daaraan niet gebreken!"

"Zou 't uwe edelheid gelieven, mij te zeggen, waar deze mijne vrienden, of sommigen uit hen, zich ophouden in deze stad?"

---

1) Die van de Witt.

"Volgaarne. Sommigen hunner, en daaronder Dr. Yvon, hebben gastvrijheid gevonden in het huis van den heer Izaäk Bernards, voormaals ouderling der Waalsche kerk alhier...."

"Bij den heer Izaäk Bernards! Zekerlijk dat verheugt mij zonderling! Met diens huisgezin heb ik lang vriendschap gehouden, en ik ben nu gansch gerust gesteld omtrent het lot en onthaal mijner vrienden. Zulks ik nu met meer kalmte en lust op mijn eigen verblijf hier ter stede ga peinzen...."

"Gun mij te zeggen, jufvrouw, dat ik mij grootelijks verwonder daarover, dat gij, bij zulke belangstelling voor die luiden, niet alreede van hun wedervaren hier tot Amsterdam waart onderrigt."

"Ik zal u zeggen hoe het daarmede gelegen is. Ik heb eenigen tijd in hun midden doorgebragt te Middelburg en andere plaatsen in de provincie Zeeland, groote verkwikking smakende in hun gezelschap, tot op het oogenblik, dat zij, door de vervolgingen en smaadheden hun aangedaan, van daar verdreven werden; zoo ben ik gelijktijdig met hen verreisd, mij naar Utrecht begevende ter regeling mijner zaken, om zoo haast het zijn kon hen weder tot Amsterdam op te zoeken. Doch daar ik hier vele vrienden en magen heb, die allen aanspraak zouden maken op mijn bijwezen, voor dat ik mij tot hen begeef, die mij in Christus de naasten zijn geworden; zoo is 't dat ik liever berigten omtrent dezen en hun wedervaren wilde inwinnen, om mij daarna bij de mijnen te voegen, wetende nu waar ik ze kan vinden."

"Sta mij toe, u te doen opmerken, dat hunne zaak in geen geval luisterrijk staat, en dat eene jufvrouw van

uwe kwaliteit, fortuin en aanzien in de wereld, om niet te spreken van de somme uwer uitstekende kunde en geleerdheid, wel omzigtig mag gaan, met zich aan te sluiten daar, waar in allen deele meer verlies dan winste te berekenen valt."

"Met het welnemen van uwe edelheid, daar is voor mij met hen gansch geen verlies te vreezen, maar wel zekerheid van uitnemende winste. Integendeel, nu ik de kracht van den Geest Gods in hunne Evangelische bediening regt heb beginnen te proeven, is daar niets, dat ik niet schade heb geacht, zoo het mij mogt scheiden van dit.... en dus los ben ik van al 'tgene aardsch en menschelijk is, dat ik mij niet meer denk te vervreemden van hen, welken voortgang God ook moge geven aan hun werk of in welke verdrukkingen het Hem behagen zal hen te leiden."

"Fij, jufvrouw van Schurman, hoe sombere tafereelen haalt gij u voor oogen! Waartoe lijden en verdrukkingen voor u — de roem van 't land — en de oogenlust van allen, die 't slechts gebeuren mag u te aanschouwen?"

"Gij vergist u, heer van Beuningen; de Anna-Maria van Schurman, die gij daar noemt, zoo ik die ooit mag geweest zijn, ben ik niet meer...."

"Ei! waarom niet, volgeestige juffer? Uw leeftijd welligt.... Vergeet dien zelve en niemand zal er om denken; — de muzen zijn onsterfelijk en toch altijd jong!"

"Het zou kunnen zijn dat daar, ondanks 't verloop der jaren, ietwat in mij overig was gebleven, dat hunne slooping wederstond; alleen 't is niet daarvan dat ik spreke. Ik zou niet meer *willen* zijn die ik voormaals

was, zelfs al vermogt ik, de jeugd en schoonheid van voor veertig jaren mij het leven lang tot vast en onverliesbaar deel te kunnen gewinnen... Ik heb nu andere zorge dan die... menschen te behagen en naar ijdele hulde om te zien, of zoetluidende lofspraken uit te lokken en aan te hooren...."

"Dat 's te groot eene strakheid en zedigheid, waarde jufvrouw; uwe zusteren in Phebus, Roemer Visscher's dochters namen te haren tijd het leven anders op, en waren niet min geliefd van de menschen, noch gezegend van den Hemel."

"Ik zegge daarop geen neen. Ik oordeele niemand. Alleen de schoone Tessela en hare zuster waren van eene zulke religie, daarbij men doorgaans het leven anders pleegt op te nemen; doch mij, die een ander licht is toebedeeld, mij betaamt het een' anderen weg te nemen. Zij waren de Martha's, vervuld van de zorgen des levens, om dat wel aangenaam te maken en met de wenschelijke zoetheid der allerfijnste genietingen te vullen, zulks dat de geure daaraf van rondom de omstanders mogt toekomen. Zij wisten als 't liedeken zegt: alle zinnen haren lust te geven. Ik trachte met Maria een ander deel te krijgen, dat min uiterlijken schijn van heerlijkheid heeft, maar dat de Heer zelf het beste heeft geroemd. Ik hebbe dat bereids gekozen en ben wel gezind dat te houden."

"Ik zal tegen die vrome keuze niet meer zeggen, alleen gun mij antwoord op de vrage, of ge door 't aanhangen en volgen van Dr. de Labadie en zijne gevoelens eene keuze meent te doen, die te gelijken is bij zoo singulieren exempel, als dat van Maria?"

"Ik kan met volle waarheid en klare bewustheid

hierop ja zeggen," hernam Anna, terwijl toch bij dit antwoord, dat aan vermetelheid grensde, geen zweem van de overspannen hartstogtelijkheid der dweeperij zich toonde op haar gelaat, dat alleen sprak van een vast beraad en van eene koele overtuiging; en zoo zich hare oogen verlevendigden, het was nog geen gloed der opwinding, maar een licht van helderheid en, om het zoo eens uit te drukken, van helder zien, als had zij met dien blik gepeild wat zij moest, en als zag zij daarmede heen door nevelen, die voor anderen ondoordringbaar waren; een blik, scherp en fijn, die door diepten scheen te zullen heenboren en waarvoor hoogte noch horizont meer hindernissen waren.

"Gij zegt daarop zoo haastig en zoo gulhartig ja!" hernam van Beuningen, met een ligt hoofdschudden, "dat het mij ietwat aan het harte gaat, jufvrouw. Ik vreeze, hier is uw klaar verstand op zonderlingen doolweg geleid; of — neem 't harde woord ten goede — dweeperij heeft het omneveld."

Zij glimlachte rustig.

"Dweeperij! mijnheer! Neen, ik ben hier met verstand en oordeel te rade gegaan, niet met die haastige en vurige beweginge der ziele, die men gevoel noemt, dat zich door indrukken heen en weêr laat slingeren.... en daardoor meer tot een tijdelijk geloove komt, dat ook met den tijd, als de dingen tegenloopen, verdwijnt...."

"Maar toch.... jufvrouw! maar toch, om niet eenmaal te spreken van de doling in de leere, daar van de luiden die de Labadie volgen, beschuldigd worden; om geen enkel oogenblik geloof te slaan aan de dwaze sprookjes, die de menigte uitvent, over de zonderlinge gebruiken en zeden, die daar omgaan tusschen hen; gij

gingt, door uwe uitspraak van straks, die personen daarnevens gij u voegen wilt, gelijken bij den Heer, jegens wien alleen eene zoo uitsluitende keuze eene goede mag genaamd worden."

Anna bedacht zich een oogenblik; daarop zeide zij:

"Mijn waarde heer van Beuningen, dit is eene aantijging, daaraf ik mij volgaarne zou willen zuiveren — gunt gij mij dat?"

"Wel hoe, mejufvrouw? Als magistraat is mij regt en billijkheid te na, om geen ja te zeggen; als uw vereerder zal het mij grootelijks tot eere en genoegen zijn, u te hooren spreken van de gronden, waarop gij den zonderlingen ommekeer in uw leven en denken grondt."

"Maar ik zal 't niet in twee woorden kunnen doen, dies ik voorzeker te groote aanspraak zal maken op uwen tijd...."

"In geenen deele: ik heb een paar vrije uren voor mij, en mogt er al stoornis komen uit oorzake van mijnen ambtspligt, dan.... zult ge mij ontschuldigen...."

"Die voorwaarde is ingesloten, pligt gaat voor; de mijne is 't nu (en ik bekenne, dat nooit behoefte des harten zich naauwer met dezen heeft zamengetroffen) u rekenschap af te leggen van mijne uitkiezinge des besten deels, en waarom ik meene dat gevonden te hebben in mij te voegen aan de zijde des eerwaarden mans Ds. Jean de Labadie [1]) en wie van zijn gevoelen zijn."

Toen zette zich Anna-Maria van Schurman tot spreken.

---

[1]) Deze apologie harer keuze is grootendeels terug gegeven met hare eigene woorden, zooveel het om beknoptheidswille zijn kon, en met den vorm van het gesprek vereenigbaar was; haar *geest* althans is

Zij sprak langzaam, als eene die ernstig hare woorden weegt, maar toch gemakkelijk en met dien zekeren nadruk en vastheid, als eene die diep voelt wat zij zegt, en die wenscht te overreden zonder kunstenarij. Haar gelaat veranderde onder 't spreken; de harde stroefheid werd milde ernst; de verstrooide blik dwaalde niet meer af; de onbewegelijkheid der trekken wisselde voor eene fijne en geestige uitdrukking; somwijlen zag men een zachten gloed van geestdrift de bleeke wang en het schrandere voorhoofd kleuren; maar rustige ernst toch bleef de hoofdtrek van deze physionomie; toch kon men het dien fijnen mond aanzien, dat zij nog met zoete glimlachjes had kunnen tooveren, zoo zij het gewild had.

Ninon de l' Enclos en Marion de l' Orme waren beide van hare eeuw en wisten te behagen op nog later leeftijd; zij had meer geest en meer kennis dan deze, om schoonheidsbloei te vergoeden; maar zij wilde niets van dat alles; zij dacht er zelfs niet aan; zij wilde zich en hare zaak regtvaardigen voor een man, wiens hoogachting zij wilde behouden, wiens steun zij voor hare vrienden noodig achtte, en daarom sprak zij, zooals wij haar nu hooren aanvangen.

"Zekerlijk is 't waar dat geen sterfelijk mensch, ware 't profeet of Apostel, bij den Heere geleken kan worden, noch diens beeld hier op aarde in zulke volkomen gelijkenis dragen, dat men zonder zonde hem daarbij zou mogen gelijken; zelfs zoude het zijn, zich nieuwe

---

zorgvuldig behouden. Wij achtten hare geschriften onder 't groote publiek niet zoo bekend, of deze voorstelling zou daardoor nog eenige nieuwheid hebben.

afgoden stichten, nadat men de oude had omvergeworpen. Maar ter andere zijde is 't ook waar, dat de Heer, niet meer op aarde wezende, Zijne discipelen en volgers geene weezen heeft gelaten, maar hen telkenmale, ook naar het uiterlijke, door mannen vol des Heiligen Geestes heeft getroost, en hun dezulken heeft gesteld tot herders en voorgangers, op zulke wijze, dat men, die volgende en daarvoor zoo 't nood doet het al verlatende, niet feilen kan of men brengt dat offer Hem zelven en zijne zaak, en doet alzoo die goede keuze van dat ééne noodige, daarop Hij heeft aangedrongen en die, gedaan zijnde, Zijn welgevallen erlangt."

"Heel goed, jufvrouw, maar mij dunkt, die herders en leeraars zijn, in onze Gereformeerde kerke, in overvloedigen getale, en men heeft niet noodig bij uitsluiting zich dezulken te kiezen en zich bij hen te voegen, die zooveel daarvan verschillen en zulke vreemde en nieuwe leeringen invoeren, dat de Synode heeft geoordeeld haar te moeten condemneren, en die zich bereidwillig afscheiden van de heerschende kerke, daarover men oordeelen mag, dat de zorg des Heeren waakt — en Zijn licht over haar schijnt."

"Maar hoe nu, indien die kerke zelve gecorrumpeerd is en vervallen van de waarheid en van het levend Christendom, hoe kunnen de leeraren en leden uit haar midden, daaruit de Synode bestaat, van zoodanigen geest zijn, dat ze zuiverlijk scheiden kunnen, en dus regtmatig condemneren mogen diegenen, die, door Hooger licht en warmer ijver aangedreven, zich niet meer willen vereenigen met hunne flaauwhartige sleurdienst, noch met de vleeschelijke en wereldsche duisternis daarin zij zich hoe langs hoe meer verliest?"

"De kerke gecorrumpeerd. . . maar, jufvrouw, gij oordeelt voorzeker al te hard: onze kerke is al zoo zuiver en vrij van papistisch bijgeloof als anderzins. . . ."

"Ik durf daarop niet eenmaal vrijuit neen zeggen; maar toch, dit is zeker: een ieder, die Christus in waarheid en inwendig dient, zal met volle toestemming moeten belijden, dat het leven en lot van de oorspronkelijke kerke, nadat ze de doorluchtige en overvloeijende eerstelingen van den geest Christi nieuwelings ontvangen hadde, toen de allerbeste en gelukkigste geweest is."

"Zonder eenigen twijfel, jufvrouw; alleen tusschen dien schoonen aanvang en deze tegenwoordige eeuwe ligt zoo breed een afstand van tijden en gebeurtenissen, dat men niet wel meer van onze huidige kerke kan vragen, wat onder de wisseling van zoovele eeuwen en zaken is voorbijgegaan."

"Ik stemme dat toe, maar teffens moet gij 't mij toegeven, dat men dan in deze woestijne des Christendoms een klein verborgen plekje vindende, waar Christus de klare beek Zijner leere en genade mildelijk doet vlieten, zich niet mag weêrhouden daarop toe te gaan, en aan die levende wateren zijnen dorst te laven. . . ."

"Ik zal daar geen neen toe zeggen," hernam van Beuningen bedenkelijk; alleen men dient zekerheid te hebben dat het geen troebele bronnen zijn, daaraan de dorst zich niet laaft, maar die tot duizelens bedwelmt."

"Die zekerheid hebbe ik," sprak zij met overtuiging.

"Zekerlijk, eene persoon van uwe bekwaamheid in allerlei wetenschap en menschelijke kennis, zal ook niet min uitmuntende zijn in de geestelijke wetenschap. . . ."

"Neen, 't is niet de wetenschap noch de veelheid van kennis, maar de ervaring en het klare schijnsel van 't Hemelsche licht, waardoor mij gegeven is deze dingen te verstaan. Wil mij aanhooren. Nademaal ik nu al eenige jaren herwaarts de afwijkinge, ja, bijna den geheelen afval des Christendoms van zijn eersten oorsprong met droevige oogen aangezien heb, terwijl ook alle hope van een toekomstig herstel door den gemeenen weg, dien de kerkelijken van onze eeuwe nu meestendeels betreden, wel ganschelijk is afgesneden; zoo heb ik in deze zeer uitnemende dienaren Christi en in hunne trouwe volgers, die dezelfde genade met hen deelen, eene weder opspruitende Evangelische kerke gevonden, die zich niet aan de regelen en zeer onbillijke besluiten eener Synode houdt, noch er zich door leiden laat, maar naar het rigtsnoer van de Evangelische leeringen, en in allen deele is volgende het voorbeeld van de oude kerke."

"Maar, naar de sprake gaat, zijn de luiden die Ds. de Labadie volgen, gansch afkeerig van de gewone bezigheden en bedrijvigheden des levens, daaraf zij zich ontslaan, levende onderling van elkanders goederen...."

"Als de eerste Christenen deden. En waarom toch niet; waar men het hoogste gemeen heeft, zou daar ook niet het mindere zonder omzien worden afgestaan? Doch dus overdrijven zij dit stelsel niet.... Noodwendige arbeid om des broodswille verbieden zij den Christenen niet, alleen ijdele wereldsche kennis en wetenschappen...."

"Eilieve!" viel de burgemeester in, "die verwerping der kunste kan doch nooit eene zoo begaafde vrouwe, en die in alle die oefeningen zoo wondere vaardigheid

heeft, aangenaam zijn, noch kan zij in die miskenning mede stemmen."

"Gewis zij kan!" hernam Anna met vastheid. "Zeker daar is een tijd geweest, dat ook ik gedreven werd door zoo sterke begeerte en onmatige zucht naar weten en kennen, dat het was als eene krankte, die mij aanzettede, van mijne vroegste jeugd af, om alles wat onder het bereik van menschelijke vermogens was, tot het mijne te maken, 'twelk alles in bijzondere mate en in ongemeen korten tijd mij gelukt is te bereiken, zulks ik zeggen kan, dat daar naauwelijks eenige menschelijke wetenschap of konste is, daarin ik niet zekere hoogte en mate van vaardigheid heb bereikt, en daarin ik niet vermaak en luste, zoo niet gevonden heb, dan toch gezocht; zulks ik eenmaal aangaande de studiën van eene Christelijke vrouwe, aan den heer Andréas Rivet heb geschreven, woorden, die ik nu niet meer zonder blozen zeggen kan: "mijn gevoelen is, dat alle eerlijke wetenschappen of, als men 't noemt, het geheelal van den sluitcirkel der leeringen, een Christelijk vrouwenbeeld als een algemeen goed des menschen, of als een sieraad eigen is." Alzoo dat ik toen geloofde, dat ik alles wat weetrijk is, leeren moest, en dat wel, zoo als de philosophen zeggen, om de onwetendheid te ontgaan. Doch hoeverre mijn gedachten toen geweest zijn van de vermaninge onzes Zaligmakers: Een ding is noodig; zeker is mij dat nu duidelijk geworden, sinds ik wete wat het zegt Christi beeld in het leven uit te drukken, en eerst Dien eeniglijk te zoeken en te volgen."

"Maar mijn goede jufvrouw van Schurman, hoe vreeze ik, dat gij, bij uitwerpinge van dit alles, van nu aan

een ledig in uw leven zult voelen, dat niet bekwamelijk door iets anders kan worden aangevuld."

"Integendeel, mijnheer, dat alles was niet genoegzaam om mijne zielszucht volkomenlijk te voldoen, en liet mij een afgrond van leêgheid, daaruit zich als uit een verpeste poel, menigte van booze dampen en afgrijsselijke kwalen ontwikkelden, terwijl daarentegen die éêne zuivere liefelijke gestalte Christi mij de ziel dus geheel vervult, dat zij die ganschelijk heiligt en inneemt en altijd blijde maakt door den rijkdom harer algenoegzaamheid."

"Ik heb het regt niet tegen uwe ervaring te spreken. Alleen gelooft gij, dat de geleerde wereld vrede zal hebben met zulk eenen afval? En zal het u niet grootelijks verkorten in naam en eere, dat gij, zulk eene treffelijke en bevoorregte dochter van Pallas, de spere der kracht en der kennis rigt tegen de borst dezer uitnemende moeder, en haar zelve verwondt en den hartaâr afsteekt?"

"Mijn antwoord daarop is sinds lange bereid en gegeven, dewijl er geen vermaarde en geleerde mannen ontbreken, welke den vorigen stand mijns levens zoo voortreffelijk en beminnelijk achten geweest te zijn, dat zij meenen het mij niet vrij zoude staan, dien met een' ander' te verwisselen, dan veelligt met toestemming van alle mijne vrienden, of ook met toejuichinge der geletterde wereld, als aan welke ik de beroemdheid van mijn naam ten deele schuldig was. Maar ik achte dat men in een werk van Godsdienst, waarbij toch van het regt en de eere der Goddelijke Majesteit sprake is, en waar het de dienst en de navolginge Christi geldt, met vleesch en bloed niet moet te rade gaan, gelijk de apostel Paulus ons met zijn voorbeeld geleerd heeft,

naardien het vernuft en de menschelijke wijsheid de dingen van het koningrijk Gods noch verstaan, noch vatten kunnen, en dat de eigenliefde daarbij de slechtste raadgever is, dien men hooren kan, als welke zich zooveel afgoden oprigt als er schepselen zijn, welke ze tot haar ingebeelde goed, eere, voordeel of vermaak misbruiken kan; maar dat we de stemme Gods in Christi alleen moeten hooren, dat die ons onderwijzen zal. Die stemme nu heeft tot mij gesproken, luid, krachtig en onmiskenbaar: niet tot mijne verbeelding, maar tot mijn hart en verstand beide; niet in den koortsigen droom eener opgewonden jeugd, die hare eigene inbeeldinge voor goddelijke ingevinge uitroepen gaat; maar nu in dezen mijnen rijpen ouderdom, na een leven vol onderzoek, arbeid en gestadige zorge, tot voltooijing en volmaking van mijnen geest en mijne kennis; niet omdat ik in eenige verwachting der ijdelheid, of in eenig streven van den hoogmoed, of in eenige bejaging van menschelijk geluk ben teleurgesteld, en daarom achter zulk goddelijk schild mijne schaamte en rouwe zou willen verschuilen, maar omdat ik, na het gedurig streven naar kennis en deugd, van de ongenoegzaamheid der eerste en de onbereikbaarheid der laatste ben overtuigd geworden, en de vervulling van mijnen dorst naar wetenschap, gelijk de volledige stilling mijner behoefte aan heiliging, na de onloochenbare erkenning mijner ellendigheid, heb gevonden in Jezus Christus, mijnen Verlosser en Zaligmaker. Diens stemme heb ik gehoord, waar Hij mij geroepen heeft om *zijne eigene* te worden, en dies volge ik Hem, blijde en gewillig Zijn kruis op mij nemende, ondanks alles, en moet het zijn, tegen den wil van allen."

Burgemeester van Beuningen scheen niet van zins zich een der tegenstanders te toonen van een besluit, met zooveel vastheid als rijpheid genomen, en dat zoo weinig kans liet van wederroeping; toch, daar hij niet volmaakt met haar instemde, zweeg hij, en verschikte de prachtige lokken van zijn majestueuze allonge-pruik, terwijl Anna vervolgde:

"Wat nu het kleine eergerucht van mijnen naam betreft, welke de wereld der geleerden mij heeft toegewezen, zoo bekenne ik dat ik haar daarvoor zeer verpligt ben, niet alleen omdat ze mij, volgens hare meening, eenen grooten schat heeft toegeschikt, maar ook omdat ze mij daarmede de stoffe bereid heeft om mijnen Heer een offer te brengen, namelijk door die veel geprezen en welriekende nardus-flesch der eere voor Zijne voeten te vergruizen, of nevens andere dingen, die mij voormaals zeer lief waren, te verkoopen, om den kostelijken parel des Evangeliums behoedzamer en zuiverder te bezitten. — Maar laat de wereld weten, dat zij danks genoeg van mij weg heeft, indien ik haar die waarheid, die ik door de ondervinding geleerd heb, mede bekend maak, namelijk: dat indien iemand het minste gedeelte van eere, als welke God alleen toekomt, door eigenliefde tot zich trekt, dat Die — Die zich zelven niet te vergeefs een ijverzuchtigen God noemt — dezen roof op 't hoogste en veelligt met een eeuwigen smaad zal wreken, zoo men het door ware boetvaardigheid niet voorkomt."

Wij moeten even de vrome beroemde in de rede vallen, en zeggen, dat het ons bij zulke uitspraak, die zij ten overvloede gedrukt en uitgegeven heeft, niet meer verwondert, dat de wereld haar daarna heeft voor-

gesteld als ietwat van haar gezond verstand beroofd; de wereld houdt er volstrekt niet van, dat men de eer, die zij geven wil, dus op kleinen prijs stelt, of voor 't minst zoo geneigd is die op te geven; de wereld begrijpt niet, kan niet begrijpen, dat men hare liefkozingen en hare gaven ontberen kan, en vrijwillig afstaan; en wie het doet, wie de genietingen, die zij biedt, de reukoffers, die zij brandt, òf onverschillig voorbijgaat, òf aanneemt als bloemen en geuren, die slechts eene wijle gezigt en reuke streelen kunnen, maar verder zonder waarde zijn — die acht zij wel zeker van een deel zijner heldere zinnen beroofd, op een doolpad der stugge zwaarmoedigheid, of omneveld door de wolken der dweeperij. Vreesselijk vonnis, waartegen het later moeijelijk is in beroep te komen, en bijna onmogelijk het pleit te winnen, zelfs al heeft men het koele gezond verstand tot advocaat; het enthusiasme der zelfvergoding wordt bijna nooit als roes der zottelijke opgewondenheid bespot, wèl veelmalen als de edele geestdrift eener zelfbewuste ziele geprezen. Maar de geestdrift der zelfverloochening mag zich niet uitspreken in uiterlijke daden, of de glimlach der bespotting plooit zich om aller mond, en de zachtste straffe, die er dan wordt opgelegd, is: een levend begraven, een wikkelen in het lijkkleed der vergetelheid en der verwaarloozing van de levende persoon of van den onsterfelijken naam.

Wij zijn onze beroemde vrouw in de rede gevallen, zij zelve had niet veel meer te voegen bij de hare. De burgemeester kreeg welhaast een storend bezoek, hij voelde er zich welligt niet al te zeer door gestoord; de figuur was te streng en te weinig liefelijk om wel-

gevallen te wekken, of met leedgevoel te worden nagezien. Anna zelve verlangde haars weegs te gaan....

Toen van Beuningen haar uitgeleide had gedaan tot aan zijne huisdeur, sprak hij bij zich zelven: "Oef! Ik had den pensionaris die vrouw gegund! Wat ze te zamen vrome liederen zouden gedicht hebben! Nu vreeze ik er voor; overdreven vroomheid brengt haar tot kwezelarij, en eigenlijk heeft ze mij nog niet overtuigd, dat die Jean de Labadie een beter onderwijs en trouwer voorbeeld geeft naar de Evangelische leer, dan onze Synodale leeraren, door haar de wereldsche genaamd...." En wij zeker ook niet, mijne lezers, door de argumenten die zij heeft aangevoerd, (als getuigenis harer degelijkheid moet ik het zeggen, krachtiger en meer voldingend heeft zij ze uiteen gezet in hare schriftelijke verdediging) maar wij zijn toch van *iets* overtuigd — en gij ook, zoo ik hopen wil — hiervan namelijk, dat zij in het volgen van dien weg, dien zij meende te moeten nemen, geloofd heeft Christus, Dien zij voor Heer en eenig doel van haar leven had verkoren, beter, trouwer en meer onafgebroken te kunnen dienen en navolgen, dan in 't gewone leven: en in de kerk en maatschappij, zoo als zij die toenmaals vond — zonder een oogenblik toe te geven, dat hare wijze van ter zijde te gaan iets verdienstelijks heeft op zich zelve, of als voorbeeld navolging zou mogen vergen. Zulk terugtrekken kan veiliger zijn; maar wij houden het voor wijzer noch vromer, minst vooral van meer weldadige en stichtelijke werking tegenover anderen, dan zoo zij met alles wat zij was en wilde *in* de wereld ware gebleven. Toch is het zeker, dat zij het tegendeel heeft geloofd met vaste, niet schielijk gerijpte,

maar kalm geworden overtuiging, en dat zij daaraan eere, naam, fortuin en alle welgevallen der menschen, gewillig, volkomen en zonder omzien of naberouw geofferd heeft, integendeel met dankbare blijmoedigheid voortdurend tot aan het einde toe is blijven geven, terwijl zij vooruit met kalmte had berekend en gewogen wat het haar kosten zou — dan althans kan men eerbied vragen voor die overtuiging. Dan althans kan men voor hare nagedachtenis een betere hulde eischen, dan den dorren en voor eene vrouw toch altijd wat schor klinkenden naam van *geleerde*, bijnaam, die nog daarenboven door de smet der dweeperij van haren besten luister wordt beroofd. Voor een jonger en ander geslacht, nu in een tijd, waarin hare behoefte aan een levend Christendom beter wordt verstaan, waarin men het onderscheid tusschen naam-Christen en hen die het beeld van Christus uitdrukken in het leven, over 't algemeen meer helder begint te voelen; in onzen tijd wenschte ik ook te ondernemen de eereherstelling dezer vrouw, hare zuivering van de aantijging, dat zij in dwaasheid gedaan heeft wat haar hoogst heilig en krachtigst gevoel haar ingaf; tenzij men toestemme dat die dwaasheid, de dwaasheid Gods zij geweest, die de wijsheid der wereld beschaamt. Mijne eerste poging daartoe is niet wat ik gewenscht had te kunnen geven, zij moge toch genomen worden, zooals ik wensche haar te zien ontvangen: als eene proeve. Is zij geheel mislukt, een ander hervatte — ik heb voor het minst het vergeten beeld in 't geheugen gebragt.

EENIGE AANTEEKENINGEN.

EENIGE AANTEEKENINGEN

Op de Van Beverens. De stof tot deze Novelle was, zoo als men heeft kunnen opmerken, niet rijk, waarlijk niet rijk genoeg om er mede verlegen te zijn, zoo als de Recensent van den *Holland* voor 1854 (in den *Gids*, Januarij 1854) schijnt te onderstellen. Zeker, ik had haar voller kunnen maken, zoo ik haar met beelden en toestanden van mijne schepping had willen aanvullen; maar ik had geen uitvoerigen roman te schrijven, en voor eene kleine novelle was het onderwerp mij niet te arm. Zoo ik er van mijne fantasie aan toegevoegd had zou het zeker *niet* geweest zijn, om eene liefdeshistorie daar te stellen tusschen van Drenkwaart en Joffer Maria. De strijd tusschen de hartstogt der liefde en de overtuiging des geloofs was door mij reeds eenmaal geschetst in *Het Huis Lauernesse*, en ik vond onnoodig om er juist in deze Novelle op terug te komen. Het onderhoud tusschen Maria van Beveren en den jongen Schout, dat ik als inleiding, en ter ontwikkeling van beider karakter, gemoedsgesteldheid en positie laat voorafgaan — wordt in zijne oogen een *hors d'œuvre*, omdat het niet tot eene belangrijke *daad* voert. Alsof de woorden en gedachten, die er gewisseld worden, niet voor zoo vele *daden* konden gelden; alsof er voor het doel, dat wij beoogden, eenige andere daad moest en kon geschieden dan — de ontmoeting van den Schout, die Maria van het wezenlijke doel harer wandeling afkeert, om haar heen te leiden dáár waar de handeling aanvangt!

Recensent vindt het zeer vreemd, dat Joffer van Beveren een man, dien zij "*niet eens van aangezichte kent*," gaat waarschuwen voor het hem dreigend gevaar. Men komt tot de onderstelling, dat hij zich al een zeer bekrompen denkbeeld vormt van de Christelijke broe-

derliefde, in die tijden van geestdrift en vervolging. Geloofsgenoot, geloofsverwant te zijn en bedreigd — was toenmaals genoeg om aanspraak te hebben op de belangstelling, op de hulp, op de zelfverloochenende liefde der broederen en zusteren beide, en waar er anders werd gehandeld, wordt het als treurige uitzondering op dien regel vermeld. Maar het is geene fictie van mij die ik behoef te regtvaardigen, 't is historie. "Cornelis van Beveren (zegt Balen, *Beschrijving van Dordrecht*) was alleen niet die Godsdienst toestandig (die van Calvin), maar was ook met de Doopsgezinden bewogen; wanneer hij hoorde dat men de Bloedplakkaten scherper wilde aanbinden en doen uitvoeren, gaf hij het aan zijne Huisvrouw, Jofvrouw Maria van der Valk te kennen, die dan weder hare dochter, Joffer Maria belastte zulke luyden te waarschuwen." Het is dus hare gewone liefdetaak, die ik haar laat volbrengen, en die zij ook werkelijk volbragt heeft, ter aller ure en aan iedereen — sterk in de kracht des geloofs, hoewel zeker niet zonder velerlei gemoedsbeweging en strijd.

Van dit laatste schijnt de Heer S. niet veel te begrijpen, waar hij zich zoo verwonderd toont, dat ik Maria voorstel als eene, die veel had gewaagd en *geleden* in die laatste ure, om den wille van Adam Voogd. Hetgeen ze gewaagd had was niet weinig, waar zij zich waagde aan den toorn van den magtigen en bitteren Schout, die haar straffen kon zoowel in de haren, als in haar zelve; hetgeen ze geleden had was niet minder. Naar het ligchaam was haar geenerlei kwelling aangedaan — maar naar de ziel? naar het harte? Was het gesprek met den Schout — de onrust hoe ze tot zijn bestemd slagtoffer zou doordringen — de onwil van Voogd, om naar hare waarschuwingen te luisteren — geene diep folterende, zedelijke marteling, voor een fijn voelend harte en een aandoenlijk gemoed? Zijn er geene minuten van lijden, die voor jaren van smart kunnen gelden — en zou de Heer S. (die, zoo ik mij niet bedrieg in den persoon, onder onze jongere dichters en auteurs eene eervolle plaats bekleedt), deze aanmerkingen wel gemaakt hebben, zoo hij zijne eigene poëtische intuitie hadde geraadpleegd, en zijn eigen goed oordeel uitspraak had laten doen, in stede van gehoor te geven aan de instigaties van vooroordeel en partijzucht? — Maar er is nog een verwijt, waarmede hij der arme Jonkvrouw hard valt en dat eigenlijk op ons nederkomt — als zouden wij de grofheid gepleegd hebben, haar bij den eersten blik te laten verlieven op Heer Adam Voogd, een gehuwd man, en daarop, om deze kostelijke *donnée* tot goede uitkomst te brengen, de vrouw van dezen man *selon notre bon plaisir* hadden laten sterven. "De auteur maakt welwillend plaats

voor Maria van Beveren, die haar dan ook spoedig inneemt — zij werd zijne gade." — Zeker, ik neem van tijd tot tijd vrijheden met de geschiedenis, in 't belang van den roman — nooit echter, waar het er *als geschiedenis* op aan komt — en zelden *sans dire gare;* maar tot zulke schamele ontknooping — waartoe iedere alledaagsche romanschrijver zijne meest ordinaire helden en heldinnen heenwendt — het groote vraagstuk van den gewonen romanlezer: "of zij elkander ook kregen?" — tot zulke schamele ontknooping zou ik mij niet geregtigd achten de geschiedenis geweld aan te doen. Maar ik vond bij Balen vermeld, "dat Adam Voogd trouwde na den dood zijner Huijsvrouw, van wier zijde hij had moeten opstaan en vluchten, Joffer Maria van Beveren, Heeren Cornelis dochter" — dat zij hem eene dochter schonk, na zijnen dood geboren, en dat hij reeds in 't jaar 1575 is gestorven. En Dordrechts oudheidkundige van onzen tijd, de geleerde Dr. G. D. J. Schotel, die zoo goed thuis is in de Dordtsche familiegeschiedenissen van vroegere eeuwen, bevestigt Balen's geloofwaardigheid, daar hij zijne eigene uitspraken mede op dezen grondt. Volgens Balen en Schotel nu, keerde Adam Voogd eerst in rustiger tijden terug; dit, en zijn verblijf buitenslands in aanmerking genomen, kon die terugkomst bezwaarlijk plaats vinden voor 1573. De dood van zijne vrouw moet dus òf in zijne absentie òf spoedig na zijne terugkomst zijn voorgevallen. Die dood zoo min als dat huwelijk zijn dus van mijne vinding, en ik had alle regt om dat laatste voor te stellen als niet lang na de terugkomst gesloten. Maar ik begreep, dat zoowel de kritiek als mijne lezeressen mij rekenschap zouden vragen van eene uitkomst, die al te verrassend en al te ongemotiveerd zou zijn, zonder eenige voorafgaande toeneiging der partijen; daarom liet ik *niet op den eersten blik*, maar na een belangrijk gesprek, vol afwisselende aandoeningen en gemoedsbewegingen, in het hart der Jonkvrouwe ontkiemen, niet eene zoodanige zinnelijke passie, als waarvan de Heer S. haar schijnt te verdenken, en waarbij het de vraag kon zijn of de man àl of niet gehuwd was — maar eene zekere teedere belangstelling en genegenheid, die zij kon gelooven dat den geloofsbroeder, den vervolgde gold; maar die haar te ongewoon aangreep, te sterk preoccupeerde, dan dat zij er zich niet met onrust en zelfverwijt van zou hebben afgewend. Zich *zóó* te laten aftrekken van hooger, heiliger gedachten en beschouwingen — door een mensch, ware het dan ook een geloofsbroeder — was voor hare teêre, gemoedelijke, Christelijke conscientie eene zwakheid, waartegen zij strijden moest; zich aan die gedachten over te geven — zonde; maar zonde in de meest ideale en toch zeer reëele beteekenis. Het

was een strijd in en tegen haar zelve, waarvan niets naar buiten zou komen, dan eene kinderlijke uitstorting aan het moederlijk harte. Hier kon geen kwestie zijn van eenige overtreding der jonkvrouwelijke zedigheid (zoo als de vraag van den Heer S. schijnt te bedoelen: "voor welke zwakheid moest het Christendom haar hier hoeden, en op welke wijze had zij, zonder haren naam van eerbare Jonkvrouw prijs te geven, zich eener zwakheid kunnen toegeven?") Ik geloof dat ik deze vraag genoegzaam beantwoord heb. En indien niet ik, zoo zoeke hij de beantwoording in het belangrijke woord over *le péché idéal*, van Adolphe Monod, wiens diepe menschenkennis uitgaat van een streng en altijd vernieuwd zelfonderzoek, en die de bewijzen levert, dat men Christen kan zijn, uitnemend Christen, bijna volmaakt Christen, en toch, bij verfijnde en hooggemoedelijke zelfkennis, verschrikt zijn van de ontdekkingen in 't eigen hart.

Wij zouden het onnoodig hebben geacht, dus lang stil te staan bij een punt van beschuldiging, dat wij hadden kunnen bestrijden met de eenvoudige opgave der historische bijzonderheden, indien het niet had zamengehangen met de groote levensvraag der menschheid: "wat is zonde? en wie is zondaar?" — levensvraag, waarvan de beantwoording allereerst noodzakelijk is voor ieder mensch als mensch — maar waarmede het mij voorkomt, dat ook de poëzij, ook de roman, ook de kritiek te rekenen hebben, zullen zij voldoen aan hunne hoogere roeping.

Men meene nu toch niet, dat ik dit alles gezegd heb om de voortreffelijkheid en de onberispelijkheid der Novelle *De Van Beverens* te bewijzen. Zulke aanmatiging, al gold het ook mijn beste geschrift, is zeer verre van mij. Ik wil gaarne erkennen, dat ik den zielstoestand der Jonkvrouwe Maria uitvoeriger had moeten schilderen, en meer helder had kunnen doen uitkomen — dat ik niet had moeten rekenen op lezers, *qui entendent à demi-mot*, — en dat er verder leemten en zwakheden in dit stukje zijn, die niemand mij vergen kan zelve op te sommen. En zoo ik het ditmaal heb trachten te verdedigen tegen de aanvallen der kritiek, was het alleen, omdat zij uitgingen minder van een litterarisch standpunt, dan van zekere politieke antipathiën, waarover wij in het voorwoord hebben uitgeweid. Het is om dezelfde oorzaak dat ik heb te spreken over *Van Cuyck.*

Allereerst heeft men van dezen geoordeeld — in tegenstelling van hetgeen ik had gemeend — dat het *niet* was van de dingen, die men moest voortzeggen. Gelukkig vind ik — behalve in mijne eigene overtuiging, en de instemming van vrienden, wier goedkeuring voor

mij veelbeteekenend is — voor mijn gevoelen en handelwijze in dezen, steun bij een vreemdeling, wien men bezwaarlijk zal kunnen verdenken, van deelgenootschap aan onze tegenwoordige politieke en kerkelijke partijschappen, en wiens uitspraken alzoo wel eenig gezag zullen hebben: Mr. Lothrop Motley, in zijn historisch werk: *The rise of the Dutch Republic.*

Nadat hij eene uitvoerige voorstelling heeft gegeven van de ijzingwekkende gruwelen en gruweldaden, in den vorm van justitie gepleegd tegen personen, die geene andere schuld hadden, dan dat zij zich niet aan conscientiedwang hadden willen onderwerpen — in één woord, nadat hij eene reeks van schetsen had gegeven van die soort, als wij leverden in *Van Cuyck* — besluit hij op de volgende wijze: "*Are these things related merely to excite superfluous horror? Are the sufferings of these obscure Christians beneath the dignity of History? Is it not better to deal with murder and oppression in the abstract, without entering into trivial détails? The answer is, that these things* ARE *the history of the Netherlands at this epoch; that this hideous détails furnish the causes of that immense movement, out of which a great republic was born and an ancient tyranny destroyed.*" 1) Zoo moet het ons Hollanders dan toch wel geoorloofd zijn van zulke bijzonderheden gebruik te maken, ter aanschouwelijke voorstelling in den roman, in de poëzij, in de schilderkunst, vooral dan, als zij kunnen strekken tot opwekking en versterking van den oud-vaderlandschen zin en geest; en al moge men aanmerken, dat deze stof tot zulk einde reeds veel is gebruikt en misbruikt welligt — bij de pogingen die men ziet aanwenden, van eene partij in ons vaderland, om diezelfde geschiedenis te falsifieren en te ignoreren ten oorbaar van zekere intentiën, die te bekend zijn om hier nader aan te duiden; bij die pogingen, heeft het zeer zeker zijn nut als zijn regt, dat men deze geschiedenis in hare bijzonderheden van tijd tot tijd doe herleven en als opfrissche in de herinnering van het nage-

1) Worden deze dingen alleen verhaald om nutteloos afgrijzen te wekken? Is het lijden van deze weinig bekende Christenen beneden de waardigheid der geschiedenis? Is het niet beter met moord en verdrukking in het algemeene te handelen, zonder in triviale bijzonderheden te treden? Het antwoord is, dat deze dingen *zijn* de geschiedenis der Nederlanden in dat tijdperk; dat die afgrijsselijke bijzonderheden de oorzaak daarstellen van die magtige beweging, waaruit eene groote republiek geboren werd en eene oude dwinglandij verstoord.

Deze vertaling, zoo letterlijk mogelijk, wordt er alleen bijgevoegd, tot gerief van dezulken onder mijne lezers, die geen Engelsch verstaan, en wie ik verder heenwijze naar de vertaling van dit belangrijke werk, die reeds aanvangt het licht te zien bij den Heer *W. P. van Stockum*, te 's Hage.

slacht dergenen, die deze dingen hebben gedragen, geleden en gedaan niet alleen voor zich zelven, maar ook voor hun nakroost. En al mogten er dan onder mijne landgenooten zijn, die mijne pogingen laakten, ik zou mij beroepen op zulke vreemden (en hun getal neemt toe), die uit eene diepe en ernstige studie onzer geschiedenis belangstelling hebben geput voor zulke lijders en eerbied voor de helden, die zich hebben opgemaakt ter verlossing.

Van Cuyck moet ergens in een Roomsch-Katholiek orgaan zijn aangewezen als een martelaars-romannetje, opgesteld en verdicht in den geest der Aprilbeweging. Wat daarvan is, heb ik gezegd in de regels, die de Novellen voorafgaan. Historiekenners en letterkundigen weten dat deze betichting mij niet treft, dat ik er niets van het mijne heb bijgevoegd, waar het de Hoofdpunten gold: de marteldood, het lijden, het vroom geloovig gemoed, en het standvastig karakter van mijn held — en zelfs niet zijne verhouding tot den Schout. Dezulken onder mijne lezers, die geene historiekenners zijn, kunnen zich van mijne eerlijkheid in dezen overtuigen, als zij naslaan: *Van Braght*, *Geschiedenis der Doopsgezinde Martelaren*, pag. 618--651, waar men ook vindt de *liedekens*, die door het volk in 't openbaar werden gezongen; vervolgens *Balen*, 843 — *Brandt*, *Historie der Reformatie*, deel I, bladz. 525 — *Barenth*, *Hollands en Zeelands jubeljaar* — *Schotel*, *Kerkelijk Dordrecht* — *Houbraken*, *Groote schouwburg der Nederl. Kunstschilders*, *enz.* en *Immerzeel*, *Levens en Werken der Holl. en Vlaams. Kunstenaars*, welke laatsten bewijzen, dat ik Van Cuyck zoo min den lauwer der kunst, als den palmtak der martelaren heb verleend uit mijne eigene autoriteit.

De schimp- en lofliedjes, en nog meer de geheele houding der Dordsche bevolking, staande de executiën, bewijst, dat ik alle regt had te zeggen: "dat deze wijze van de Kerk voor te staan en den Koning te dienen niet populair was." En toch zullen Doopsgezinden en andere Hervormingsgezinden dáár wel niet de meerderheid hebben uitgemaakt te dier dage; *zóó* waar is het, wat sommigen zoeken te loochenen, en wat wij met blijdschap en dankbaarheid herhalen, dat een goed deel weldenkende Roomsch-Katholieken de dwingelandij van Filips II, en de moordschavotten van zijn Alba en de brandstapels van zijne Inquisitie even hartelijk moede waren en in even grooten afschuw hielden, als de voorstanders der Hervorming, die zij in den bevrijdingskamp manmoedig en standvastig hebben ter zijde gestaan. De afscheuring van Spanje is niet *huns ondanks* geschied, maar met hunne instemming en zamenwerking. Zeker, er was eene partij onder hen, die, met geestdrij-

vende ketterjagers, monniken en heerschzuchtige priesters, het vreemde dwangjuk liever heel Nederland wenschte opgelegd te zien, dan de vrijheid van conscientie toegestaan, die het beginsel was der reformatie; maar de overigen — zij het de meerderheid, of eene minderheid, te meer prijzenswaardig om hare zelfstandigheid — voelden zich nog eerder Nederlanders dan Roomschgezinden; en ik twijfel niet of er zijn onder hunne geloofsbroeders van onzen tijd velen, die zich even ver en vreemd houden van de meneën en machinatiën eener drijvende en dweepende partij, die zich eerder thuis voelt over de bergen, dan in onze vlakke Nederlandsche beemden; zij alzoo zullen vrede hebben met mijne afkeurende voorstelling van geloofsvervolging, waarvan gelijkdenkenden onder hunne broederen in 1571 niet de werktuigen, maar de tegenstanders zijn geweest. Het was op dezulken denkende, dat ik Van Cuyck schuilplaats heb laten vinden bij eene Roomsch-Katholieke vrouw. De onderstelling is niet uit de lucht gegrepen; maanden lang heeft Van Cuyck geleefd in Dordrecht, wijkende van de eene schuilplaats naar de andere. Bij geloofsgenooten in te keeren, ware hem al te onveilig — het allereerst toch zou men hem bij Doops- of Hervormingsgezinden hebben gezocht; gesteld dat dezen voor hun zelven eenige veiligheid aan huis en haard ware gebleven; — om werkelijk verborgen te zijn, moest hij verblijf nemen bij Roomsch-Katholieken, die als zoodanig ter goeder naam en faam stonden en onverdacht waren; dus eenigzins verzekerd tegen huiszoeking. Waaraan zulke Katholieke Christenen zich blootstelden van de zijde der onchristelijk-Roomsche overheid, kan men beoordeelen uit de strengheid der Dordsche keuren bij klokkeslag afgekondigd, waarin tegen het herbergen van Anabaptisten en andere sectarissen wordt gewaarschuwd: *"en een iegelijk die dezelve gehuist oft gehooft, oft dairof weten, oft eenigzins van deze gehoort hebben, dat zij dat van stonden aan den Schout en den Burgemeester aanbrengen. Want indien yemant naermaels dairof bedragen, oft bevonden worde geweten te hebben, en 't selve rechtewaerts niet an en brochte, dat zouden die Goede Luden* (NB!) *an hem zoo zwairlick corrigeren als principael, ende oft hij zelf een Anabaptist ware aan hair lijf ende goet ten exemple van alle anderen."*

Dat zulke plakkaten uitgevoerd werden was maar al te zeker; de *exempelen*, die er gesteld werden op dit punt, waren velen. Mr. Lothrop-Motley haalt er een aan, dat te Utrecht gegeven werd, in 1568, aan eene vrouw van aanzien en vermogen, die vier en tachtig jaar was en Roomsch-Katholiek. Zij, of eigenlijk een bloedverwant, die bij haar inwoonde, had één nacht huisvesting gegeven aan den refor-

matie-prediker Jan Arendz. — en zij moest deze onwillekeurige misdaad boeten met haar leven. Zij werd op het schavot in een stoel gebonden — en onthoofd.

Uit dit ééne voorbeeld kan men zien, welke plakkaten er werden gemaakt in de 16e eeuw, en op welke wijze zij werden gehandhaafd door eene Roomsch-Katholieke regering tegen Roomsch-Katholieke onderdanen, — een liefhebber van oudheden als de Heer Paulus Foreestier [1]) zal ze kennen en verschoont mij zeker van de moeite om ze allen op te sommen van gelijke geest en scherpheid, doch ze kennende, kan hij het niet anders dan logisch vinden, dat de plakkaten van 1623 en vervolgens, waarover hij klaagt, niet zachter vielen! Hier was het een jonge, nog niet vast gevestigde staat, die zich te veiligen had tegen vijanden van buiten en verraad van binnen, en de personen, tegen wie zulke strenge maatregelen genomen werden, waren *geene* geloofsgenooten, geen gevestigde inboorlingen — maar vreemde monniken, priesters en ordebroeders, vooral die van de gevreesde en gehate orde der Jesuïten (*et qui n'avaient pas volé leur réputation*), die uit den vreemde kwamen, op vijandelijk gebied heen- en weêrtrokken, met den vijand heulden, en het voor pligt achtten al het mogelijke te doen, om den staat van zaken om te keeren en terug te brengen tot hetgeen er bestaan had in de 16e eeuw of dat nabij kwam. De Heer P. F. erkent het zelf en deelt het mede met eene bewondering, die wij in hem niet kunnen veroordeelen, en met eene openheid, die wij bewonderen — hoe er gewerkt en geïntrigueerd werd door de Roomsche geestelijkheid, ten behoeve harer religie en ten nadeele, althans tégen de intentiën van het nieuwe bewind. Zoude dat dan geen regt gehad hebben tegen zulke intriguerende personnaadjen strenge maatregelen te nemen — zoo mogelijk ter afschrikking — kon het niet anders, ter bestraffing? En al moet het menschelijk en Christelijk gevoel altijd betreuren, dat er eenige vervolging heeft plaats gehad — het gezond verstand moet toestemmen, dat de strengheid hoog noodig is geweest, en dat er van den schrik voor Spanje en voor de pausselijke inquisitie, die eenmaal in 't bloed was geslagen, wel niets anders te wachten was. Maar ik houd voor zeker, dat, indien strenge Calvinisten of zuivere Zwinglianen dezelfde communicatie hadden kunnen of willen houden met de uitheemsche magten en mogendheden, waartoe de vreemde ordebroeders

---

1) Paulus Foreestier in de aanteekeningen van zijn verhaal *Op het Hof*, in den *Volks-Almanak voor Nederlandsche Roomsch-Katholieken* voor 't jaar 1857, onder de Redactie van den Heer Alberdingk Thijm.

en geestelijken in naauwe en onophoudelijke verbindtenis stonden — dat de Staten tegen dezen, dezelfde *rigueur* zouden geoefend hebben, waarmede zij toenmaals deze Roomschgezinden — maar toch niet het meest *als* Roomschgezinden — troffen. Bevestigt de strengheid tegen de remonstrantsche predikanten en hunne medestanders niet dit vermoeden? Vrijheid van consciencie was gewaarborgd in den toenmaligen Nederlandschen staat — maar geene vrije exercitie van allerlei godsdienst. Die bekrompenheid oefende men, ik stem het toe; maar tusschen dit en den dwang der conscientiën, die men pleegde onder Filips II, is nog een hemelsbreed verschil. Niemand werd te vuur en te zwaard gedwongen tegen zijne overtuiging tot de belijdenis der Hervormden over te gaan. Hierin deden de regeerders van de zeventiende eeuw, wat de negentiende eeuwsche Pater Ventura nu nòg predikt. Zij lieten de conscientie vrij — maar achtten dat er geene andere godsdienst beschermd en gehandhaafd moest worden, dan die zij voor de ware hielden; — mij dunkt, dat zij, hun tijd in aanmerking genomen, nog al niet heel achterlijk waren; doch men moet hun vergeven, dat ze wat bang waren geworden voor een kerkgenootschap, welks *volkomene* uitbreiding tot de Inquisitie kon heenvoeren, en van de laatste had men in de afgeloopen eeuw te veel geproefd, om niet een weinig ongerust te blijven — en als men de magt had, niet wat zwaar te drukken op hoofden en armen, waarvan het te duchten was, dat ze zich bewegen zouden om haar weêr binnen te leiden.

Wij hebben in de Novelle *Van Cuyck* de Inquisitie eene "vreesselijke nieuwigheid" genoemd; dat is alleen waar in zekeren zin. Zij is helaas! oud genoeg. Maar zij was eene nieuwigheid in onze provinciën op die schaal en in dien vorm, waaronder Filips II en zijne handlangers haar in werking bragten. Wat was dan toch die Inquisitie, dat zij de voorname oorzaak is geworden van den opstand tegen Spanje, en dat zij een schrik heeft gebragt in 't hart der Nederlanders van de 16e eeuw, die na eeuwen tijds nog zit in het bloed hunner afstammelingen? Een onzer letter- en geschiedkundigen [1]) spreekt er van, naar aanleiding van Gerbrand Adriaanz. Brederos kluchten, wien hij zeker met alle regt de onzedelijkheid zijner voorstellingen verwijt, maar hij voegt er bij: "dit was in overeenstemming met den volksgeest, die vóór alles *vrijheid* wilde, en goed en bloed opofferde, onder anderen ook, om een einde aan de inquizitie, dat is: het *onderzoek* naar dwaling of vergrijp

---

1) De Heer J. Alberdingk Thijm in zijne *Nederlandsche Gedichten*, uit de verschillende tijdperken, enz. verzameld. Tweede Bundel, pag. 69.

tegen de godsdienst [1]) en de censuur, dat is: de *veroordeeling* van berispelijke lettervruchten, gemaakt te zien." Op die wijze gezien, schijnt de zaak nog al zoo erg niet, maar de Heer A. T. is een volijverig Roomsch-Katholiek — zijne consciencie zal op de punten van dwaling en vergrijp tegen die godsdienst wel volkomen zuiver zijn, en dus beoordeelt hij van zijn standpunt zulk een *onderzoek* wat heel ligt. Hooren wij dus ook een ander, wien niet als ons de schrik in het bloed zit, en die als vreemdeling boven de partijen kan staan. De Amerikaansche Historieschrijver Mr. Lothrop, die zich de smartelijke taak heeft getroost deze zaak diep te onderzoeken en er in 't breede over uit te weiden, spreekt er dus van, na eerst van de instelling in Spanje gewag te hebben gemaakt:

"*In course of time the jurisdiction of the office was extended. It taught the savages of India and America to shudder at the name of Christianity. The fear of its introduction froze the earlier heretics of Italy, France and Germany into orthodoxy. It was a court owning allegiance to no temporal authority, superior to all other tribunals. It was a bench of monks without appeal, having its familiars in every house, diving into the secrets of every fireside, judging, and executing its horrible decrees without responsibility. It condemned not deeds, but thoughts. It affected to descend into individual conscience, and to punish the crimes which it pretended to discover. Its process was reduced to an horrible simplicity. It arrested on suspision, tortured till confession and then punished by fire. Two witnesses and those to separate facts, were sufficient to consign the victim to a loathsome dungeon. Here he was sparingly supplied with feed, forbidden to speak — or even to sing — to wich pastime it could hardly be thought he would feel much inclination* — (hier vergunne Mr. Lothrop Motley mij de opmerking, dat de zielstemming van sommigen dier gevangenen kon ondersteld worden te zijn eene hoog geestelijk geëxalteerde, die hen juist te midden van de bitterheid, die hun werd aangedaan, opgewektheid moest geven om in psalmen of geestelijke liederen hun gevoel uit te te storten of van hun geloof te getuigen; dit te voorkomen lag als van zelve spreekt, in de bedoeling van 't Heilig Ambt) — *and then left to himself, till famine and misery should break his spirit. When that time was supposed to have arrived he was examined. Did he confess*

1) Noot van den Heer Thijm: Men moet de *Inquisitie* of het *onderzoek* niet verwarren met de *straf;* 't eerste geschiedde ter wille der kerkleer, de tweede krachtens de staatswet.

and forswear his heresy, whether actual innocent or not, he migth then assume the sacred shirt, and escape with confiscation of all his property. Did he persist in the avowal of his innocence, two witnesses sent him to the stake, one witness to the rack. He was informed of the testimony against him, but never confronted with the witness. The accuser migth be his son, father or the wife of his bosom (of een doodvijand) *for all were enjoined under the death penalty, to inform the inquisitors of every suspicious word which might fall from their nearest relatives. The indictment being thus supported, the prisoner was tried by torture. The rack was the court of justice; the criminal's only advocate was his fortitude, for the nominal counsellor, who was permitted no communication with the prisoner, and was furnished neither with documents nor with power to procure evidence, was a puppet, aggravating the lawlesness of the proceedings by the mockery of legal forms.*" 1)

---

1) In den loop der tijden werd het regtsgebied van het (Heilig) Ambt uitgebreid. Het leerde de Wilden van Indie en Amerika sidderen bij den naam der Christenheid. De vrees voor de invoering er van deed de ketterij bevriezen in de harten der vroegere ketters van Italie, Frankrijk en Duitschland en overijzelde ze met orthodoxie. Het was een geregtshof onafhankelijk van alle wereldlijk gezag, staande boven alle andere geregtshoven. Het was eene regtbank van Monniken, waarvan geen hooger beroep was; die hare handlangers had in ieder huis; die de geheimen van iedere haardstede wist op te delven, vonnis vellende en hare afschuwelijke besluiten uitvoerende — zonder eenige verantwoordelijkheid. Zij veroordeelde niet (slechts) op daden; maar op gedachten. Zij matigde zich aan om in de diepte der individuele conscientie door te dringen, en de misdaden te straffen, die zij voorgaf ontdekt te hebben. Haar regthandel was teruggebragt tot eene ontzettende beknoptheid. Zij nam in hechtenis op vermoeden, pijnigde tot bekentenis en — strafte dan met den brandstapel. Twee getuigen, en nog wel in afzonderlijke feiten, waren voldoende om het slagtoffer in een walgelijken kerker op te sluiten. Hier werd hij spaarzaam van voedsel voorzien; het spreken werd hem verboden en zelfs het zingen, tot welk tijdverdrijf het naauwelijks te denken is, dat hij veel opgewektheid zou hebben — en dan aan zich zelven overgelaten, totdat honger en ellende zijn moed gebroken hadden. Als die tijd ondersteld werd dáár te zijn, werd hij verhoord. Beleed hij zijne ketterij en zwoer hij haar af — hetzij hij werkelijk onschuldig was of niet — dan mogt hij het gewijde hemd aandoen en kwam vrij met verbeurdverklaring zijner bezittingen. Bleef hij volharden in de betuiging zijner onschuld, dan voerden twee getuigen hem naar de noodlottige staak — een enkele naar de pijnbank. Hij werd bekend gemaakt met de getuigenissen tegen hem, maar nimmer geconfronteerd met de getuigen. De beschuldiger kon zijn eigen zoon of vader wezen, of de vrouw van zijn hart; want allen waren op doodstraffe verpligt, om de inquisiteurs te onderrigten van ieder verdacht woord, dat hunnen naaste betrekkingen was ontvallen. Nadat de aanklagt op zulke wijs ondersteund was, werd de gevangene door pijnigingen ondervraagd. De pijnbank was het ge-

Volgt de beschrijving van de pijniging, die wij ons zelven en onze lezeressen sparen — en waarvan Motley te regt zegt: "*The imagination sickens when striving to keep pace with these dreadful realities.*" Maar wij weten genoeg om de vraag te opperen, of dit niet *iets* meer was dan censuur en onderzoek naar de kerkleer? en of dat onderzoek niet wat heel onzacht werd ingesteld, en de Nederlanders wel regt gaf om ongerust te worden over de toepassing? 1) Maar, zegt men, dit gold de Spaansche Inquisitie, en deze heeft toch nergens regt kunnen aarden dan op haar eigen bodem. Hetgeen intusschen de Koning van Spanje niet behoefde te weêrhouden van proefnemingen, hoe zij op den Nederlandschen grond was over te planten. De Koning en Granvelle ontkennen dit voornemen — maar of er veel te vertrouwen is op de verzekeringen van die beiden als het Nederlanders, als het ketters gold? Ook hadden zij niet noodig dit te doen. Reeds had men in Nederland onder Karel V, van tijd tot tijd ervaring gehad, van hetgeen de bisschoppelijke en de pausselijke inquisitie wezen kon — ingeleid door de keizerlijke magt en gevolmagtigd door de keizerlijke edicten. Aan deze pausselijke en bisschoppelijke inquisitie nu, had Filips maar de volkomene uitbreiding te geven, waarvoor zij vatbaar was — en dit deed hij. Haren hoofden en handlangers werden volmagten verleend, die hen in hunnen werkkring al het gezag gaf van de Spaansche geloofsregters, en dezelfde onafhankelijkheid van iedere andere geestelijke en wereldlijke regtbank, hetzelfde regt om de uitvoerende magt van welken rang ook tot hare dienares te maken; de harde edicten door den Keizer uitgevaardigd — doch te diens tijde alleen slapjes gehandhaafd — zoo al niet geheel in onbruik geraakt, werden door hem opgefrischt, verscherpt en de uitvoering er van met allen aandrang bevolen.

Deze edicten nu, hoewel naar Nederlandsch costuum ingekleed, waren in afkomst en geest zoo na verwant aan de Spaansche Inquisitie, dat de Koning zelf op eene vraag van Margaretha van Parma met voldoeding antwoorden kon: "Waartoe de Spaansche Inquisitie in te voeren?

---

regtshof, de eenige pleitbezorger des misdadigers was zijne sterkte om lijden uit te harden; want zijne zoogenaamde raadsman, wien het niet eens geoorloofd was met den gevangene gemeenschap te houden, die zoo min voorzien werd van de noodige documenten ter inlichting als van magt om bewijzen voort te brengen ter ontlasting, was een speelpop, die de ongeregtigheid van het regtsgeding verzwaarde door de spottende nabootsing van wettelijke vormen.

1) Wie van deze regtspleging de afschuwelijke bijzonderheden wil kennen, zal ligt in staat zijn die nieuwsgierigheid te bevredigen. In de laatste jaren, bij vrijere onderzoekingen in Spanje, zijn ze in het helderste licht gesteld.

de Inquisitie in de Nederlanden is onbarmhartiger dan die in Spanje." (*d'ailleurs l'Inquisition des Pays-Bas est plus impitoyable que celle d'Espagne.*)

Na zulk getuigenis hebben wij er niets meer bij te voegen; maar het zal genoeg zijn om te doen opmerken, dat de Nederlanders der 16e eeuw door iets anders in beweging waren gebragt, dan door de zucht naar losbandige vrijheid. Die dus oordeelen, zien even onjuist, hoewel op andere wijze, als de Kardinaal Granvelle, die beweerde "dat de "Groote Heeren" de eenige oorzaak waren van de volksbeweging tegen Spanje! en dat het volk geen mond zou hebben opengedaan als de edelen niet zulk misbaar hadden gemaakt. Lothrop Motley noemt den Kardinaal *ridiculous*, om die bewering, er bijvoegende (zonder de verdiensten en de noodzakelijke medewerking van den hoogen adel te kort te doen), dat integendeel de beweging tot eene groote en belangrijke omkeering is geworden, omdat zij *in* het volk hare oorzaak had: "*because the movement was a popular and a religious*," en ik kon niet nalaten, dit lezende, te denken aan hen, die in onze dagen met zooveel diepe minachting neêrzien op de Aprilbeweging en hare oorzaken. Voor hen ook, al noemen zij zich republikeinsch van rigting, is het volk niets dan een "*vile and mischievous animal*," dat zelfs voor de naaste en hoogste belangen niets weet te gevoelen noch te begrijpen, en dat door heerschzuchtige aristocraten of door drijvende dominés, moet worden omgekocht of aangehitst, om zich in beweging te stellen. Het is verre, verre van mij eenige gelijkstelling te bedoelen tusschen de groote volhardende bezielde beweging der Nederlanders van de 16e eeuw, en de demonstratie in de onze; maar zoo weinig de omstandigheden te vergelijken zijn, zóó gelijk was het beginsel — en al waren het nu slechts vonken van 'tgeen toenmaals heldere, krachtige gloed was, toch behoort men dat beginsel te eeren, en het "ridiculous," aan Granvelle gewijd, valt, naar mijn gevoelen, een weinig terug op hen, die uit een zelfde *dédain* niet beter willen zien dan hij.

Op *Des Konings vriend* is mij niet bewust dat de kritiek aanmerkingen heeft gemaakt, die ik zou behoeven te releveren of te weerleggen. Hij heeft gratie gevonden zelfs in de oogen van hen, die om redenen, boven vermeld, de *Van Beverens* en *Van Cuyck* niet konden uitstaan, dezen hebben hem echter uit aanzien van die verwantschap ter zijde gelaten, zonder van de goedkeuring openlijk te betuigen. Over 't algemeen is hij niet bemind geworden — zoo als hij ook niet verdient — maar begrepen en beklaagd — en dat is alles wat ik voor

hem en voor mij kon wenschen. Zijn zieletoestand, zoowel als zijne huisselijke betrekkingen rusten meer op een psycologischen dan op een' historischen grond — zijne fortuin en uiterlijke gedragingen zijn niet van mijne vinding. Hij droeg in 1588 den titel van Vicomte de Dormaele, en had de functiën van *Thésaurier des domaines de sa Majesté, Surintendant et Commissaire Général des Vivres du Camp, Conseiller d'état.* Tot zulken eertitel en eerambten kwam een geboren Hollander niet in zoo korten tijd onder het toenmalige Spaansche Gouvernement, zonder zich hoogst verdienstelijk te hebben gemaakt. En wat verdienste was bij Filips en zijne Landvoogden, weet men.

Wij moeten onze aandachtige lezers opmerkzaam maken op eene vergissing, die wij begaan hebben in de eerste uitgave, en die met opzet niet is hersteld in deze tegenwoordige. Bij de beschrijving van Drenkwaarts slaapvertrek, wordt gesproken van een portret van Filips II naar het oorspronkelijke van Velasquez, enz., moet zijn Titiaan, die een der meest opmerkelijke portretten van dien Vorst, en naar het leven heeft geschilderd. Dàt, waarop ik dacht toen ik *des Konings vriend* schreef, wàs van Velasquez, maar uit een later tijdperk — zoodat Van Drenkwaart niet in de mogelijkheid is geweest daarvan eene copij te bezitten. Ik vond er iets stootends in, de fout te herstellen door de verwisseling van Naam, voor de lezers of bezitters van de *Aurora*, en wilde liever rekenschap geven van een *versehen*, dat ik op deze wijze heb getracht te herstellen.

Op *De Haarlemsche Arria* vestig ik alleen de opmerkzaamheid om mijnen lezers te doen zien, dat zij eene uiting is van denzelfden geest, die mij later de *Van Beverens* heeft ingegeven, en dat er geene volksbeweging noodig was, om mij in protestantschen en vaderlandschen zin te doen schrijven.

Van Hemert is eene schets uit het midden mijner Leycester-studiën gegrepen, die ik gaarne vollediger en uitvoeriger had gemaakt. De stof er toe was ruim en rijk voorhanden in het merkwaardig proces van dezen bevelhebber en zijne kapiteinen — doch de plaats, die ik mogt innemen, was even beperkt als mijn tijd, en ik zou liever op het sujet een nieuwen roman schrijven, dan eene oude schets om te werken.

Over *Een Alkmaarder te Praag* heb ik kort geleden een berigt opgevangen uit den *Kunst- en Letterbode*, dat ik mijnen lezers niet wil onthouden. In het eigenhandig dagboek van zekeren Hans Jacob Wur-

moser von Vendenheym, die Lodewijk Frederik Hertog van Wurtemburg Mumpelgard op een gezantschap naar Engeland vergezelde, wordt gelezen onder dagteekening van den 1en Mei: "*S. E. alla au parc d'Elthon* (*Eltham*) *paur voir* La Perpetuum Mobile. *L'inventeur s'appelle Cornelius Trebel* (*Drebbel*) *natif d'Alkmaar, homme fort blond et beau, et d'une très-douce façon, tout au contraire des esprits de la sorte. Nous y vismes aussy des Espinettes, qni jouent d'elle mesmes.* De Letterbode vervolgt: "Het Engelsche blad vermeldt daarbij Drebbels werk: *de quintessentia, et epistola ad Jacobum Regum de perpetui mobilis inventione*, in 1621 uitgegeven, dat echter in geene openbare bibliotheek te Londen te vinden is. — Het hier bedoelde werk schijnt ook in geene Nederlandsche openbare bibliotheek aanwezig te zijn." Wie er naar zoeken of groote begeerte hebben het te vinden, zou men misschien moeten raden om eens rond te zien in eene of andere boekerij te Weenen of te Praag. Van heeler harte aan den Roomschen Keizer verbonden (die reeds in 1621, zoo als bekend is, den armen Winter Koning had verwonnen) voormalig leermeester van diens zoons, zou het niet onnatuurlijk zijn zoo Drebbel aan dezen een exemplaar van een werk had aangeboden dat in dien tijd zeker grootere belangrijkheid zal gewekt hebben, dan in den onzen; — den volledigen latijnschen titel kan men nazien in den Letterbode van 14 Maart 1857, No. 11.

In den aanvang van deze schets vindt men eene onnaauwkeurigheid, die ik langs dezen weg tracht te herstellen. Het jaartal van de eerste scène onzer Alkmaarders te Alkmaar wordt opgegeven te zijn 1599, men leze 1609.

Volgens Dr. G. D. J. Schotel is men verpligt den geslachtsnaam onzer beroemde Jonkvrouwe: Anna Maria van Schurman te schrijven, en niet Schuurman of Schuurmans, zoo als men haar meestal hoort noemen, en zoo als ik in de vroegere uitgaaf had geschreven. Ik heb in dezen herdruk van mijne schets zijne aanwijzing gevolgd. Men raadplege zelf het uitvoerig werk van den Tilburgschen geschiedvorscher, over Anna Maria van Schurman, zoo men verlangt kennis te nemen van zijne gronden voor deze spelling. Men zal in dat werk tevens vinden, wat mijne voorstelling niet geven kon, noch omvatten mogt; ik vond er in, de vervulling van mijn wensch: onze onvergelijkelijke Landgenoote op nieuw tot het voorwerp gemaakt te zien van een billijk en naauwkeurig onderzoek, en begrepen en gewaardeerd in datgene, wat voor haar zelve het hoogste is geweest, en waarbij zij al het vele, dat zij boven anderen bezeten had, gering achtte. Ook getuigt hij van haar:

"dat zij gestorven is niet, zoo als velen willen, in eenzaamheid, op haren ziekenstoel gezeten, als verlaten van God, in vertwijfeling en wanhoop; maar omringd door hare geestelijke broeders en zusters, kalm en gelaten, vast verzekerd van hare zaligheid." En zij kon op haar sterfbed de vraag der haren, of zij iets begeerde, uit de diepte van haar hart beantwoorden: "Ik verlang niets dan mijn God zelven!"

Wat zegt het haar en ons, die haar liefhebben, na zulk een einde — dat het nageslacht niet eens volkomen zeker is omtrent het plekje, waar haar aardsch omhulsel rust, en dat geen monument of standbeeld — de *manie* onzer eeuw — hare grafzerk pralend versiert?

YC147599

